ΧΡΙΣΤΟΣ:

ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ

ΤΑΟ

ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ, ΕΚΠΟΝΗΘΕΙΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

http://www.stherman.com/Catalog/Sunrise_of_the_East/Tao_book.htm

Σφραγίδα: ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΤΑΟ

Εἰκόνα ἐξωφύλλου:
Χριστός «ό Βασιλεύς τῶν Βασιλέων καί Κύριος Κυρίων» (Ἀποκάλυψη 19:16).
Ρώσικη εἰκόνα τοῦ 18ου αἰώνα, πού δείχνει τήν ἐπίδραση στήν τέχνη ἀπό τήν γειτονική μέ τή Ρωσία χώρα, τήν Κίνα.

Τίτλος Πρωτοτύπου:
Christ the Eternal Tao

by Hieromonk Damascene

Ἐκδόσεις:
Valaam Books 2004

Μετάφραση: Μαρία Ζηρά

Ὑπάρχει ἕνα Ὂν ἀδιαφοροποίητο καί πλῆρες
Γεννημένο πρίν ἀπό τόν Οὐρανό καί τή Γῆ.
Ἤρεμο, ἀπεριόριστο,
Ὑπάρχει μοναχό του, ἀναλλοίωτο,
Κυκλοφορεῖ παντοῦ ἀδιάκοπα,
Ἀπροσδιόριστο, φαίνεται νά εἶναι ἡ πηγή τῶν πάντων
Δέν γνωρίζω τό ὄνομά του
Ἀλλά τό ἀποκαλῶ Tao.
Ἄν ἔπρεπε νά τό προσδιορίσω
Θά τό ἔλεγα Μέγα…

TAO TEH CHING, κεφ. 25
(Μεταφρασμένο στά Ἀγγλικά ἀπό τόν Gi-ming Shien καί τόν Εὐγένιο Rose)[1]

[1] Στμ. Γιά τήν ἀπόδοση στά Ἑλληνικά συμβουλευτήκαμε ἐπίσης τήν Ἑλληνική μετάφραση τοῦ Tao Teh Ching ἀπό τήν Μάνια Σεφεριάδου.

Ἐν ἀρχῇ ἦν τό Ταο,

Καί τό Ταο ἦν πρός τόν Θεό,

Καί Θεός ἦν τό Ταο.

Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρός τόν Θεόν.

Πάντα δι’ Αὐτοῦ ἐγένετο,

Καί χωρίς Αὐτοῦ οὐδέ ἕν ὅ γέγονεν.

Ἐν αὐτῷ ζωή ἦν, καί ἡ ζωή ἦν τό φῶς τῶν ἀνθρώπων.

Καί τό φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καί ἡ σκοτία αὐτό οὐ κατέλαβεν….

Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καί ὁ κόσμος δι’ Αὐτοῦ ἐγένετο,

Καί ὁ κόσμος Αὐτό οὐκ ἔγνω…

Καί τό Ταο σάρξ ἐγένετο

Καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,

Καί ἐθεασάμεθα τήν δόξαν Αὐτοῦ…

(ἀπό τό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, κεφ. 1) [1]

[1] Μετάφραση ἀπό μία Καντονέζικη ἔκδοση τῆς Καινῆς Διαθήκης, πού ἐκδόθηκε στήν Κίνα τό 1911 ἀπό τήν Ἀμερικανική Βιβλική Ἑταιρεία.

ΑΝ ΚΑΙ ΟΧΙ μέ τήν ἴδια δύναμη ὅπως στόν λαό τοῦ Θεοῦ (τούς Ἰουδαίους), ὡστόσο ἡ παρουσία τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἐνεργοῦσε ἐπίσης στούς ἐθνικούς πού δέν γνώριζαν τόν ἀληθινό Θεό, διότι ἀκόμη καί ἀνάμεσα ἀπό αὐτούς ὁ Θεός βρῆκε γι' Αὐτόν ἐκλεκτούς. Ὅπως, γιά παράδειγμα, οἱ παρθένες προφήτιδες πού ὀνομάζονταν Σίβυλλες, πού ἔδιναν ὑπόσχεση παρθενίας σέ ἕναν ἄγνωστο Θεό, πού ἦταν ὡστόσο ὁ Θεός ὁ Δημιουργός τοῦ σύμπαντος, ὁ παντοδύναμος κυβερνήτης τοῦ κόσμου, ὅπως Τόν ἀντιλαμβάνονταν οἱ ἐθνικοί. Ἄν καί οἱ ἐθνικοί φιλόσοφοι περιπλανιόντουσαν ἐπίσης στό σκοτάδι τῆς ἄγνοιας τοῦ Θεοῦ, ἀναζητοῦσαν ὡστόσο τήν Ἀλήθεια τήν ὁποία ὁ Θεός ἀγαπᾶ, καί χάρη σ'αὐτήν τήν ἀναζήτηση πού ἦταν ἀρεστή στόν Θεό, μποροῦσαν νά μετέχουν στό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, γιατί λέγεται ὅτι τά ἔθνη πού δέν γνωρίζουν τόν Θεό ἀκολουθοῦν ἐκ φύσεως τίς ἀπαιτήσεις τοῦ νόμου καί κάνουν ὅ,τι εἶναι ἀρεστό στόν Θεό (βλ. Ρωμ. 2:14)…

Ἔτσι βλέπουμε ὅτι, τόσο στόν εὐλογημένο λαό τοῦ Ἰσραήλ, ἕναν λαό ἀγαπητό στόν Θεό, ὅσο καί στούς ἐθνικούς πού δέν γνώριζαν τόν Θεό, εἶχε διατηρηθεῖ μία γνώση τοῦ Θεοῦ, μία ξεκάθαρη καί λογική κατανόηση: γνώριζαν πῶς ὁ Κύριος ὁ Θεός μας, τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἐνεργεῖ στόν ἄνθρωπο, καί μέ ποιά ἐσωτερικά καί ἐξωτερικά μέσα μπορεῖ κανείς διαισθητικά νά εἶναι σίγουρος ὅτι αὐτή εἶναι πράγματι ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ τοῦ Κυρίου μας, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καί ὄχι μία ἀπάτη τοῦ ἐχθροῦ. Αὐτό γινόταν ἀπό τήν πτώση τοῦ Ἀδάμ μέχρι τήν ἔλευση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ στόν κόσμο ἐν σαρκί.

Ἅγιος Σεραφείμ τοῦ Σάρωφ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΣΗΜΕΡΑ, πού στήν Κίνα γίνονται Χριστιανοί τριάντα χιλιάδες ἄνθρωποι τήν ἡμέρα - ἀριθμός ἄνευ προηγουμένου στήν ἱστορία - στή Δύση ὅλο καί περισσότεροι ἄνθρωποι ἀπομακρύνονται ἀπό τίς χριστιανικές τους ρίζες καί ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἀρχαία Κινεζική θρησκεία. Γιατί συμβαίνει μιά τέτοια ἀντιστροφή; Σαφῶς, ἐπειδή πολλοί Κινέζοι τώρα βρίσκουν ἕνα ἀληθινό βίωμα τοῦ Χριστοῦ ἐν ὄψει ἑνός θρησκευτικοῦ διωγμοῦ ἀπό τήν κομμουνιστική κυβέρνηση, ἐνῶ οἱ ἐκκλησίες στήν Δύση, ὅπου ὑπάρχει ἀφθονία καί ἐλευθερία, τείνουν νά χάνουν τήν ἐπίγνωση τῆς οὐσίας τοῦ Χριστοῦ καί τῆς διδασκαλίας Του.

Στή σύγχρονη δυτική κοινωνία, πολλοί ἄνθρωποι ἀπομακρύνονται ἀπό τόν Χριστιανισμό πού εἶχαν γνωρίσει στά πρῶτα τους χρόνια, ἐπειδή βρίσκουν ὅτι οἱ ἀλήθειές του καταπνίγονται κάτω ἀπό μιά ἐπίπλαστη θρησκευτικότητα. Βλέπουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι στίς ἐκκλησίες δέν ἀλλάζουν καί δέν γίνονται καλύτεροι, ἀλλά μᾶλλον παρηγοροῦν τόν ἑαυτό τους καί τούς ἄλλους μέσα στήν μή ἀναγεννημένη τους κατάσταση. Βρίσκουν ὅτι τό πνεῦμα τῶν δυτικῶν ἐκκλησιῶν, κατά βάθος δέν διαφέρει καί πολύ ἀπό τό πνεῦμα τοῦ κόσμου γύρω τους. Αὐτές οἱ ἐκκλησίες ἔχουν ἀφαιρέσει ἀπό τόν Χριστιανισμό τόν Σταυρό τῆς ἐσωτερικῆς κάθαρσης. Ἔχουν ἀντικαταστήσει μιά ἄμεση, διαισθητική κατανόηση τῆς Πραγματικότητας καί μιά ἀληθινή ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ μέ τό διανοουμενισμό ἀφ'ἑνός καί τόν συναισθηματισμό ἀφ'ἑτέρου.

Στήν πρώτη περίπτωση, ὁ Χριστιανισμός γίνεται κάτι πού μαθαίνεται μέ ἀποστήθιση: ἄν ἁπλῶς μάθεις σωστά τίς λέξεις - ἄν ἁπλῶς ἀπομνημονεύσεις ἀπό τίς Γραφές κάποιους στίχους-κλειδιά, ἄν καταλάβεις διανοητικά τό νόημά τους καί τούς ἐπαναλαμβάνεις, ἄν ξέρεις πῶς νά συμπεριφέρεσαι καί πῶς νά μιλᾶς σύμφωνα μέ τή θρησκευτική διάλεκτο τῆς συγκεκριμένης ἐκκλησίας στήν ὁποία ἀνήκεις – τότε θά σωθεῖς. Ὁ Χριστιανισμός γίνεται τότε μιά θρησκεία ξερή, βασισμένη στά λόγια, ἕνα τυπολατρικό σύστημα, ἕνα σύνολο ἀπό ἰδέες καί τρόπους συμπεριφορᾶς, καί ἕνας πολιτικός ὀργανισμός ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ μέ τίς ἴδιες ἀρχές ὅπως οἱ κοσμικοί ὀργανισμοί.

Στή δεύτερη περίπτωση, οἱ δυτικές ἐκκλησίες προσθέτουν τό στοιχεῖο τοῦ συναισθηματισμοῦ καί τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὥστε νά προσδώσουν ζωή στό σύστημά τους. Ἀλλά τό ἀποτέλεσμα εἶναι κάτι ἐξ ἴσου χονδροειδῶς ὑλικό ὅπως καί ἡ θρησκευτική τυπολατρεία. Οἱ ἄνθρωποι ὑπνωτίζονται ἀπό τίς συναισθηματικές καταστάσεις στίς ὁποῖες αὐθυποβάλλονται, καί βλέπουν ἕναν ἀντικατοπτρισμό πνευματικῆς ἀνόδου ἐνῶ παραμένουν δεμένοι στόν ὑλικό κόσμο.

Αὐτό δέν ἀποτελεῖ ἄμεση ἀντίληψη τῆς Πραγματικότητας. Δέν εἶναι τό ἀπώτατο. Δέν εἶναι νά ἀπορεῖ κανείς, πού οἱ δυτικοί πνευματικοί ἀναζητητές, ἀκόμη καί ἄν ἔχουν ἀνατραφεῖ σέ χριστιανικά σπίτια, ἀρχίζουν νά ψάχνουν ἀλλοῦ, στίς Ἀνατολικές θρησκεῖες. Ἐπίσης δέν ἀποτελεῖ ἔκπληξη πού τόσο πολλοί στρέφονται πρός τό βαθύ καί αἰνιγματικό ἔργο τῆς προχριστιανικῆς Κίνας, τό Tao Teh Ching. Διαβάζοντας τόν Lao Tzu, διακρίνουν ἕνα πνεῦμα παρόμοιο μέ αὐτό τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Βλέπουν μιά ποιητική ἀναλαμπή τοῦ Χριστοῦ στόν Lao Tzu – μιά ἀντανάκλαση ἡ ὁποία εἶναι ἀχνή, ἀλλά καθαρή παρ' ὅλ' αὐτά. Καί γι' αὐτούς, αὐτή ἡ ἀχνή ἀλλά καθαρή εἰκόνα εἶναι καλύτερη ἀπό τήν ἐντονότερη ἀλλά κηλιδωμένη εἰκόνα Του πού συναντοῦν σέ πολλά πράγματα πού τώρα περνιῶνται γιά Χριστιανισμός.

Στίς παραδόσεις τῆς ἀρχαίας Κίνας, ὁ Δυτικός πνευματικός ἀναζητητής μπορεῖ νά μάθει τά βασικά γιά τήν πνευματική ζωή τά ὁποῖα οἱ ἐκκλησίες ἀπέτυχαν νά τοῦ διδάξουν: πῶς νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τίς καταναγκαστικές σκέψεις καί νά ἀποκτήσει ἠρεμία τοῦ νοῦ, πῶς νά κόψει τίς ἐπιθυμίες του καί τίς ἐξαρτήσεις του, καί πῶς νά ὑπερνικήσει τά ἀρνητικά συναισθήματα.

Κάποιοι μένουν ἱκανοποιημένοι παραμένοντας σέ αὐτή τήν ἀτραπό. Ὡστόσο σέ κάποιους ἄλλους ἀπό ἐμᾶς, συμβαίνει κάτι παράξενο. Κατά μιά ἔννοια, προοδεύουμε ὅσο ποτέ πρίν, ἀλλά ταυτόχρονα, γιά κάποιο ἀνεξήγητο λόγο, δέν νιώθουμε πληρότητα. Ἀφοῦ κατανοήσαμε ὅτι ὑπάρχει κάτι πάνω ἀπό τό βασίλειο τοῦ ἐγώ καί τῶν παθῶν, ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι θά πρέπει νά ὑπάρχει κάτι ἀκόμη πιο πάνω – πάνω καί ἀπό αὐτό πού παρέχει ἡ αὐθεντική Κινεζική παράδοση. Καί βρίσκουμε ὅτι ἄν καί ἔχουμε ἀφήσει πίσω μας τίς Δυτικές Χριστιανικές ὁμολογίες, δέν μποροῦμε νά ἀφήσουμε πίσω μας τόν Χριστό.

Γιατί αὐτό; Κάποιοι θά ἔλεγαν ὅτι, ὡς Δυτικοί, ἔχουμε τόν Χριστιανισμό σάν νά λέμε στά γονίδιά μας. Ἀλλά θά λέγαμε καί κάτι παραπάνω: ὅτι, ἄν καί ἔχουμε ἐκτεθεῖ σέ μιά ἀμβλυμένη μορφή

Χριστιανισμοῦ, δέν παύει νά ἔχουμε ἐκτεθεῖ στό «Χριστικό Ἰδεῶδες» - ὅπως τό ἀποκαλοῦσε ὁ Ohiyesa, ὁ μεγάλος αὐτός πρεσβευτής τῆς θρησκείας τῶν Ἰνδιάνων τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ ἴδια ἡ σπερματική ἰδέα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ - τοῦ Θεοῦ πού ἐνσαρκώθηκε, πού κένωσε τόν ἑαυτό Του στή δημιουργία, πού μίλησε μέ τόν τρόπο πού μίλησε, πού πέθανε στό Σταυρό γιά νά ἐπαναφέρει τήν ἀνθρωπότητα στήν πρωταρχική της κατάσταση καί κατά συνέπεια στόν Παράδεισο – αὐτή ἡ ἰδέα εἶναι ἀπό μόνη της τόσο δυνατή πού οἱ μύθοι καί οἱ διδασκαλίες ὅλων τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου ὠχριοῦν σέ σύγκριση μέ αὐτήν. Ἀλλά ἄν ὁ Χριστός εἶναι τόσο πιό μεγαλειώδης ὥστε νά ὑπερέχει ὅλων τῶν ἄλλων, γιατί ἡ θρησκεία τῆς Δύσης ἡ βασισμένη σέ Αὐτόν, βρίσκεται σέ τόσο οἰκτρή κατάσταση; Γιατί εἶναι τόσο ἐξωτερικευμένη, ὑλιστική καί ἐκκοσμικευμένη; Σίγουρα, πιστεύουμε, ὁ Χριστός θά πρέπει νά εἶναι κάτι περισσότερο ἀπό αὐτό.

Ἀλλά δέν εἶναι μόνο ἡ ἰδέα τοῦ Χριστοῦ πού λειτουργεῖ στήν ψυχή μας. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός λειτουργεῖ μέσα σ'αὐτήν. Ἔχοντας ἀκούσει τήν ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ, εἴμαστε τώρα ὑπεύθυνοι γι'αὐτό, καί τώρα ὁ Χριστός μᾶς βοηθάει νά ἀναλάβουμε αὐτή μας τήν ὑπευθυνότητα. Μᾶς βοηθάει νά ἔλθουμε σ'Αὐτόν.

Τό μονοπάτι μας πρός μιά ἀληθινή βίωση τοῦ Χριστοῦ εἶναι συχνά μακρύ καί ἐπίπονο. Ἐμεῖς οἱ σύγχρονοι Δυτικοί ἔχουμε γίνει πολύ ἐκλεπτυσμένοι, πολύ περίπλοκοι. Ὅταν μᾶς μιλάει κανείς γιά Χριστιανισμό, τά ἔχουμε ἤδη ἀκούσει: ἔχουμε ἤδη μάθει νά ἀντιδροῦμε μέ ὁρισμένο τρόπο στίς χριστιανικές ἰδέες. Τά ἐξαρτημένα ἀντανακλαστικά πού αὐτές οἱ ἰδέες προκαλοῦν σέ μᾶς, συχνά συνδέονται μέ ἕνα συναισθηματικό τραῦμα ἀπό τό παρελθόν πού μᾶς κάνει εἴτε νά προσκολλώμαστε σ'αὐτές, εἴτε νά ἐξεγειρόμαστε ἐναντίον τους. Ἡ προσκόλληση καί ἡ ἐξέγερση δέν εἶναι παρά δύο ὄψεις τοῦ ἰδίου νομίσματος: καί οἱ δύο στηρίζονται στή συναισθηματική ἐμπλοκή σέ λόγια καί ἔννοιες πού παρουσιάζονται ὡς ἡ Πραγματικότητα ἡ ἴδια, ἀλλά δέν εἶναι.

Ἐπιπλέον, αὐτές οἱ χριστιανικές ἰδέες πρέπει νά συναγωνιστοῦν χιλιάδες ἄλλες ἀπό ὅλες τίς θρησκεῖες τοῦ κόσμου, στίς ὁποῖες ἐμεῖς οἱ ἐκλεπτυσμένοι σύγχρονοι ἄνθρωποι ἔχουμε τώρα πρόσβαση. Αὐτό μᾶς φέρνει ἀντιμέτωπους μέ ἕνα παράδοξο: ξέροντας ὅτι οἱ διάφορες θρησκεῖες καί φιλοσοφίες δέν μποροῦν νά εἶναι σωστές ὅλες ταυτόχρονα, τείνουμε νά σχετικοποιοῦμε τήν ἀλήθεια. Ἡ λογική μας αὐτό μᾶς

ὑπαγορεύει νά κάνουμε. Ἀλλά, τελικά, ὅταν ἐμπιστευόμαστε τή λογική μας, πάντοτε κάνουμε λάθος.

Πῶς νά τό ξεπεράσουμε αὐτό; Πῶς νά γίνουμε μή ἐκλεπτυσμένοι καί μή περίπλοκοι; Μποροῦμε ἁπλά νά ξεμάθουμε ὅλα ὅσα ἔχουμε μάθει;

Ὄχι, δέν μποροῦμε, ἀλλά αὐτό πού μποροῦμε νά κάνουμε εἶναι νά ἀποστασιοποιηθοῦμε ἀπό αὐτά ἔτσι ὥστε νά τά δοῦμε μέ ἄλλο μάτι. Γιά μᾶς τούς Δυτικούς, γιά νά μποῦμε πραγματικά στήν παλαιά χριστιανική παράδοση καί νά συλλάβουμε τήν οὐσία τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἀπαραίτητο νά σταυρώσουμε τή λογική μας καί νά ἀνυψωθοῦμε πάνω ἀπό τό ἐπίπεδο τῶν σκέψεων καί τῶν συναισθημάτων. Γιά μιά κοινωνία πού βασίζεται στή ρήση τοῦ Καρτέσιου «σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω», αὐτό φυσικά σημαίνει ἕνα εἶδος αὐτοκτονίας. Καί ἀκριβῶς σέ ἕναν τέτοιον θάνατο τοῦ ἐγώ μᾶς καλεῖ ὁ Χριστός. Ὁ σύγχρονος Δυτικός Χριστιανισμός μᾶς ἐκπαιδεύει στό πῶς καί τί νά σκεπτόμαστε. Ἐνῶ ὁ Χριστός, ὅπως καί ὁ Lao Tzu πρίν ἀπό Αὐτόν, μᾶς δίδαξαν πῶς νά μήν χρειαζόμαστε νά σκεπτόμαστε.

Ὁ μόνος τρόπος γιά νά ξεπεράσουμε μιά ἁπλά ἐξωτερική κατανόηση τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν εἶναι νά ἀναζητήσουμε, χωρίς συμβιβασμούς καί χωρίς μεμψιμοιρία, τήν Πραγματικότητα πίσω ἀπό αὐτές. Ἄν ἡ ταχέως φθίνουσα Δυτική Χριστιανοσύνη ἔχει ἐξαντληθεῖ ἀπό τήν διανοητικοποιημένη ἤ συναισθηματικοποιημένη θρησκεία, τόσο ὥστε νά μήν μπορεῖ νά διακρίνει τήν οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ, τότε πρέπει, κατά κάποιο τρόπο, *νά κάνουμε μιά καινούργια ἀρχή*.

Σέ αὐτό τό βιβλίο θά κοιτάξουμε τόν Χριστό καί τό μήνυμά Του ὅπως θά ἔκανε ὁ Lao Tzu, ὁ ὁποῖος, ἄν καί ἔζησε πεντακόσια χρόνια πρό Χριστοῦ, διαισθητικά εἶχε ἀντιληφθεῖ τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ μέσα στή δημιουργία. Θά κοιτάξουμε νά γίνουμε σάν, ὅπως ἔλεγε παραστατικά ὁ Lao Tzu, τό «βρέφος πού δέν ἔχει ἀκόμη χαμογελάσει», πού δέν ἔχει ἀκόμη μάθει νά ἀντιδράει σέ λόγια καί ἰδέες, πού ξέρει χωρίς νά ξέρει πῶς ξέρει. Καί τότε, ξεκινώντας ἀπό τήν ἁπλότητα, τήν ἀθωότητα καί τήν ἄμεση διαίσθηση τοῦ Lao Tzu, θά λάβουμε τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ ἀπό μιά νέα πηγή: ὄχι ἀπό τήν σκοπιά τῆς σύγχρονης Δύσης - ἡ ὁποία τό ἔχει διαστρεβλώσει σέ χιλιάδες ἀντικρουόμενες σχισματικές ὁμάδες καί φιλοσοφίες - ἀλλά ἀπό τήν ἄποψη τῆς παλαιᾶς Χριστιανικῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία ἔχει μεταβιβάσει μέχρι τή σύγχρονη ἐποχή τήν οὐσία τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ μέ τρόπο πού συνηχεῖ μέ τή διδασκαλία τοῦ Lao

Tzu, χωρίς νά ἀρνεῖται ὅσα εἶχε διαισθητικά συνειδητοποιήσει ὁ Lao Tzu, ἀλλά φέρνοντάς τα σέ νέα διάσταση.

Στήν Κινέζικη παράδοση, ἡ ἄμεση μετάδοση τῆς σοφίας ἀπό δάσκαλο σέ μαθητή εἶναι ζωτικῆς σημασίας. Στήν Ἀνατολική Χριστιανική Ἐκκλησία αὐτή ἡ μετάδοση ἀνάγεται στόν ἴδιο τόν Χριστό: μιά ἀδιάσπαστη ἱστορική διαδοχή χωρίς θεμελιακές ἀλλαγές σέ ἀπόψεις, σάν αὐτές πού ἔγιναν στή Δύση μετά τό Σχίσμα τό 1054 μ. Χ.

Στή Χριστιανική Ἀνατολή, βρίσκουμε ξεκάθαρη καθοδήγηση σχετικά μέ τό πῶς νά ἀποκτήσουμε ἠρεμία, νά ὑπερβοῦμε τά πάθη, νά χειριστοῦμε τούς λογισμούς, καί νά καλλιεργήσουμε τίς ἀρετές, καθώς ἐπίσης καί ἐπακριβεῖς διδασκαλίες σχετικά μέ πνευματικές πλάνες, ὥστε νά ὁδηγηθοῦμε μέ τρόπο πιό ἀσφαλή καί σίγουρο στό μονοπάτι πρός τόν Θεό. Και, τό σημαντικότερο, βρίσκουμε τήν χωρίς διαστρεβλώσεις Εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ τήν ὁποία δέν εἴχαμε δεῖ σέ ἄλλες ἐκκλησίες. Σέ Αὐτόν τόν ὁποῖο τό Ἐξαποστειλάριο τῶν Χριστουγέννων ἀποκαλεῖ «Ἀνατολή Ἀνατολῶν», βρίσκουμε τήν Ἀρχή καί τό Τέλος τοῦ πόθου τῆς ψυχῆς μας, καί τή θύρα γιά τήν αἰώνια ζωή.[1]

Μέ τήν μυστικιστική καί στοχαστική παράδοση τοῦ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ - τήν ὁποία θά συζητήσουμε στό Μέρος ΙΙΙ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου – μποροῦμε νά πᾶμε πέρα ἀπό ὅποια συνειδητοποίηση μπορεῖ νά εἴχαμε μέσω τῶν Ἀνατολικῶν θρησκειῶν. Ὁ σκοπός αὐτῆς τῆς παράδοσης εἶναι ἡ θέωση, ἡ ὁλοκληρωτική φώτιση, ἡ τέλεια ἐπικοινωνία μέ τόν Δημιουργό μας, καί ἡ γέννηση τοῦ Ἴδιου τοῦ Χριστοῦ μέσα μας.

Στόν Χριστό βρίσκεται ἡ ἐκπλήρωση τῶν προσδοκιῶν τῶν παλαιῶν. Ὁ Χριστός δέν καταρρίπτει ὅ,τι ὑπῆρξε πρίν ἀπό Αὐτόν. Ἀντίθετα, τό ἐκπληρώνει, ἀπαλείφοντας ἀπ' αὐτό ὅ,τι εἶναι ψεῦδος καί διατηρώντας ὅ,τι σέ αὐτό εἶναι ἀλήθεια στό Φῶς τῆς ὑπέρτατης ἀποκάλυψής Του. Οἱ ἀλήθειες σέ ὅλες τίς ἀρχαῖες θρησκεῖες καί φιλοσοφίες προβάλλουν λαμπερές σέ αὐτό τό Φῶς, ἀλλά δέν εἶναι οἱ ἴδιες αὐτό τό Φῶς, οὔτε εἶναι ἰσάξιες μέ αὐτό. Ἄν τίς δοῦμε μέ τά μάτια τῆς πίστης, μπορεῖ νά ἐπιμαρτυροῦν γιά τό Φῶς τῆς ἀποκάλυψης, ὅπως κάνουν οἱ ψυχές τῶν σύγχρονων ἀναζητητῶν ὅταν, μέσα ἀπό τή ματιά τοῦ Lao Tzu, βρίσκουν καί κοιτοῦν τήν Ἀναλλοίωτη Εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, πού λάμπει μέ ὅλη Του τήν λαμπρότητα στήν παλαιά Χριστιανική Ἀνατολή.

Ἄς κοιτάξουμε τώρα μέσα ἀπό αὐτά τά μάτια. Στούς ἀνθρώπους πού ἔζησαν πρίν ἀπό τόν Χριστό, ὁ Lao Tzu ἔδειξε πῶς νά ὑψωθοῦν πάνω

[1] Ἀποκάλυψις 1:8, κατά Ἰωάννη 10:9

ἀπό σκέψεις καί συναισθήματα ὥστε νά μπορέσουν νά γνωρίσουν τόν Νοῦ πού βρίσκεται πέρα ἀπό τίς σκέψεις, νά ἀκούσουν τόν Λόγο τόν χωρίς ἦχο, καί νά ἀκολουθήσουν τό Tao πού δέν ἀφήνει πατημασιές. Γιά μᾶς πού ἔχουμε γεννηθεῖ μετά Χριστόν, ὁ Lao Tzu μπορεῖ νά κάνει τό ἴδιο, οὕτως ὥστε νά μᾶς βοηθήσει νά *μποῦμε* στό μονοπάτι πρός μιά ἀληθινή, πέρα ἀπό ἔννοιες βίωση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Αὐτοῦ ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου τῶν Ἑλλήνων, τοῦ Wakan Tanka τῶν Ἰνδιάνων, καί τοῦ Tao τῶν ἀρχαίων Κινέζων πού ἀναζητοῦσαν τόν Θεό.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο LAO TZU ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Ἡ διδασκαλία μου εἶναι πολύ εὔκολη νά τήν καταλάβει κανείς καί νά τήν ἐφαρμόσει. Κι ὅμως κανείς στόν κόσμο δέν μπορεῖ νά τήν καταλάβει καί νά τήν ἐφαρμόσει. Κι αὐτό γιατί ἡ διδασκαλία μου ξεκινᾶ ἀπό μιά βασική ἀρχή καί προέρχεται ἀπό ἕνα ὁλοκληρωμένο σύστημα. Αὐτό δέν εἶναι κατανοητό, γι' αὐτό εἶμαι ἄγνωστος.

- Lao Tzu (μετάφραση Gi-ming Shien)

Τόν Λόγο, στόν ὁποῖο ἀναφέρομαι, οἱ ἄνθρωποι πάντοτε φαίνονται νά μήν τόν καταλαβαίνουν, τόσο πρίν τόν ἀκούσουν ὅσο καί μετά. Γιατί ἄν καί τά πάντα συμβαίνουν σύμφωνα μέ τόν Λόγο, οἱ ἄνθρωποι φέρονται σάν νά μήν τόν βιώνουν, ἀκόμη καί ὅταν μέ βλέπουν νά τούς ἐξηγῶ μέ λόγια καί μέ πράξεις, ὅταν διακρίνω τό κάθε τι σύμφωνα μέ τήν σύστασή του καί κηρύσσω πῶς εἶναι. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά δοῦν τί κάνουν ἀφοῦ ξυπνήσουν, ὅπως ἀκριβῶς ξεχνοῦν τί κάνουν ὅταν κοιμοῦνται.

- Ἡράκλειτος

1. Το Ταο/Λογος

Τό βιβλίο *Χριστός τό Αἰώνιο Ταο* εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπό τή ζωή τοῦ μελετητή τῆς Κινεζικῆς σοφίας Ἱερομονάχου Σεραφείμ Ρόουζ (ὁ ὁποῖος τότε ἦταν γνωστός ὡς Εὐγένιος Ρόουζ), καί ἀπό τόν δάσκαλό του, τόν φιλόσοφο Gi-ming Shien. Μένει κανείς ἔκπληκτος βλέποντας πόσο ἡ ἀρχαία Κινεζική παράδοση ὅπως τήν μεταφέρει ὁ Gi-ming Shien μοιάζει μέ τήν ἀρχαία Ἑλληνική παράδοση. Καί ὁ ἴδιος ὁ Gi-ming Shien δίδασκε

ὅτι πράγματι οἱ ἀπόψεις τῶν πρώτων Κινέζων καί Ἑλλήνων φιλοσόφων γιά τό σύμπαν ἦσαν κατά βάση παρόμοιες.

«Στήν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Κίνας», ἔλεγε ὁ π. Σεραφείμ, «ὑπάρχουν στιγμές ὅπου εἶναι ἐντελῶς ἀπίστευτο πῶς τά ἴδια πράγματα συνέβησαν στήν Κινέζικη ζωή ὅπως καί στή Δύση, παρόλο πού ἐξωτερικά δέν ὑπῆρχε σύνδεση μεταξύ τῶν δύο πολιτισμῶν. Οἱ πρῶτοι Ἕλληνες φιλόσοφοι - Θαλῆς καί λοιποί - ἔζησαν γύρω στόν ἕκτο π. Χ. αἰώνα, περίπου δηλαδή τήν ἐποχή πού ἔζησε καί ὁ Κονφούκιος στήν Κίνα καί ὁ Βούδας στήν Ἰνδία. Μοιάζει σάν αὐτό νά ἦταν πράγματι ἕνα *πνεῦμα τῶν καιρῶν*.»

Ὁ Ἡράκλειτος, πού εἶχε γεννηθεῖ κατά τά μέσα τοῦ ἕκτου π. Χ. αἰώνα, ἦταν ὁ πρῶτος ἀπό αὐτούς τούς Ἕλληνες φιλοσόφους. Ἐξαιτίας τοῦ αἰνιγματικοῦ χαρακτήρα τῶν γραφόμενών του, εἶχε ἐπονομαστεῖ «ὁ σκοτεινός φιλόσοφος» ἀκόμη καί στήν ἀρχαιότητα. Τήν φιλοσοφία του τήν εἶχε βασίσει στό «Λόγο» - μιά ἔννοια πού ἐνέχει τό νόημα τοῦ μέτρου, τῆς ἀναλογίας, τοῦ προτύπου. Ὁ Λόγος κατά τόν Ἡράκλειτου, σύμφωνα μέ ἕνα ἐγχειρίδιο γιά τήν Ἑλληνική φιλοσοφία, «εἶναι ἡ πρώτη ἀρχή τῆς γνώσης: ἡ κατανόηση τοῦ κόσμου ἐνέχει τήν κατανόηση τῆς δομῆς ἤ προτύπου τοῦ κόσμου, μιά δομή κρυμμένη ἀπό τά μάτια τῶν συνηθισμένων ἀνθρώπων. Ὁ Λόγος εἶναι ἐπίσης ἡ πρώτη ἀρχή τῆς ὕπαρξης, αὐτή ἡ ἑνότητα τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τοῦ κόσμου, ἑνότητα πού συντηρεῖ αὐτή τήν ἴδια τήν ἐξελικτική πορεία. Αὐτή ἡ ἑνότητα εἶναι κρυμμένη κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια, γιατί εἶναι μιά ἑνότητα ποικίλων καί συγκρουόμενων ἀντιθέτων, καί σ' αὐτή τή σύγκρουση ὁ Λόγος διατηρεῖ μιά διαρκή ἰσορροπία...Τήν κάθε στιγμή ὁ Λόγος διατηρεῖ τό σύμπαν σέ ἰσορροπία.»[1] Ἄν καί ὁ Ἡράκλειτος δίδαξε ὅτι «τά πάντα ῥεῖ καί οὐδέν μένει», ἤξερε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ἦταν σταθερός, ἦταν τό μέτρο, τό πρότυπο τῆς ροῆς.

Τήν ἴδια περίπου ἐποχή πού ὁ Ἡράκλειτος ἔζησε στήν Ἑλλάδα, στήν Κίνα ἔζησε ὁ φιλόσοφος Lao Tzu («Παλαιός Διδάσκαλος»). Ὁ Lao Tzu ἔγραψε γιά τό ἴδιο συμπαντικό Πρότυπο, γιά τήν ἴδια Ἀρχή πού διατηρεῖ τήν συμπαντική τάξη, τήν ὁποία ὁ Ἡράκλειτος ὀνόμαζε Λόγο. «Δέν γνωρίζω τό ὄνομά Του, ἀλλά τό ἀποκαλῶ Ὁδό (Tao)»[2]. Τό Tao ἦταν ἕνα σύμβολο βασικό γιά τήν Κινέζικη σκέψη,[3] ὅπως ἦταν ὁ Λόγος γιά τήν Ἑλληνική σκέψη. Γιά τόν Lao Tzu, ἡ Ὁδός ἦταν ἀκριβῶς αὐτό πού σήμαινε τό ὄνομα πού τῆς εἶχε δώσει, μέ τήν πλήρη μεταφυσική του ἔννοια: ἡ Ὁδός, ἡ Ἀτραπός ἤ τό Πρότυπο τοῦ Οὐρανοῦ, ἡ Πορεία πού τά πάντα ἀκολουθοῦν. Ἡ Ὁδός εἶναι ἡ ἄκτιστη αἰτία ὅλων τῶν πραγμάτων. Ἡ Ὁδός

δημιουργεῖ, ἡ Ὁδός «ἀνατρέφει, τελειοποιεῖ καί ὡριμάζει, σκεπάζει καί ἀναπαύει, θρέφει καί προστατεύει»[4] τή δημιουργία, ἐξισορροπώντας τήν πάλη τῶν ἀντιθέτων μέ τό νά μήν μπαίνει ἡ ἴδια σέ διαμάχη.

Ἀπό τά γραπτά τοῦ Ἡράκλειτου, μόνο μερικά ἀποσπάσματα ἔχουν φθάσει μέχρις ἐμᾶς. Ἀλλά ἀπό τόν Lao Tzu ἔχουμε ὁλόκληρα τά 81 κεφάλαια τοῦ *Tao Teh Ching*. Ἀπό ὅλους τούς Ἀρχαίους φιλοσόφους, ὁ Lao Tzu ἦρθε πιό κοντά στό νά ἀφομοιώσει τήν οὐσία τῆς πραγματικότητας καί νά περιγράψει τό Tao ἤ Λόγο. Τό *Tao Teh Ching* του ἀντιπροσωπεύει τήν ἐπιτομή τῆς γνώσης πού μπορεῖ κανείς νά ἀποκτήσει διαισθητικά, μέσω κατανόησης τῆς συμπαντικῆς Ἀρχῆς καί Προτύπου πού ἔχει ἐκδηλωθεῖ στήν κτιστή τάξη.

Ἕξι αἰῶνες μετά τόν Ἡράκλειτο καί τόν Lao Tzu, ἔζησε στήν Πάτμο ἕνας γέρος, γκριζομάλλης ἐρημίτης πού λεγόταν Ἰωάννης. Ὅταν ἦταν αὐτοεξόριστος σέ μιά σπηλιά στό νησί, ὑπαγόρευσε στόν μαθητή του Πρόχορο αὐτό πού εἶχε λάβει μέσω ἄμεσης ἀποκάλυψης ἀπό τό οὐράνιο βασίλειο, ἀπό Θεϊκό ὅραμα, καί ἔτσι ἔδωσε στόν κόσμο λόγια πού ποτέ δέν πίστευε ὅτι θά ἄκουγε:

> Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος,
> Καί ὁ Λόγος ἦν πρός τόν Θεό,
> Καί Θεός ἦν ὁ Λόγος.
> Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρός τόν Θεόν.
> Πάντα δι᾿Αὐτοῦ ἐγένετο,
> Καί χωρίς Αὐτοῦ οὐδέ ἕν ὅ γέγονεν.
> Ἐν αὐτῷ ζωή ἦν, καί ἡ ζωή ἦν τό φῶς τῶν ἀνθρώπων.
> Καί τό φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καί ἡ σκοτία αὐτό οὐ κατέλαβεν….
> Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καί ὁ κόσμος δι᾿Αὐτοῦ ἐγένετο,
> Καί ὁ κόσμος Αὐτόν οὐκ ἔγνω…
> *Καί ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο*
> *Καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν,*
> *Καί ἐθεασάμεθα τήν δόξαν Αὐτοῦ.*[5]

Αὐτός ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Λόγος γιά τόν ὁποῖο ὁ Ἡράκλειτος εἶχε πεῖ ὅτι πάντοτε οἱ ἄνθρωποι «φαίνονται νά μήν τόν καταλαβαίνουν». Αὐτό ἦταν τό ἴδιο τό Tao γιά τό ὁποῖο ὁ Lao Tzu εἶχε πεῖ ὅτι «κανείς στόν κόσμο δέν μπορεῖ νά τό καταλάβει». Δικαιολογημένα κάποιοι εὐαίσθητοι Κινέζοι μεταφραστές τοῦ κατά Ἰωάννη Εὐαγγελίου, γνωρίζοντας ὅτι τό «Tao»

σήμαινε γιά τούς Κινέζους ὅ,τι ὁ Λόγος σήμαινε γιά τούς Ἕλληνες, ἀπέδωσαν τόν πρῶτο στίχο τοῦ Εὐαγγελίου ὡς «ἐν ἀρχῇ ἦν τό Ταο». *

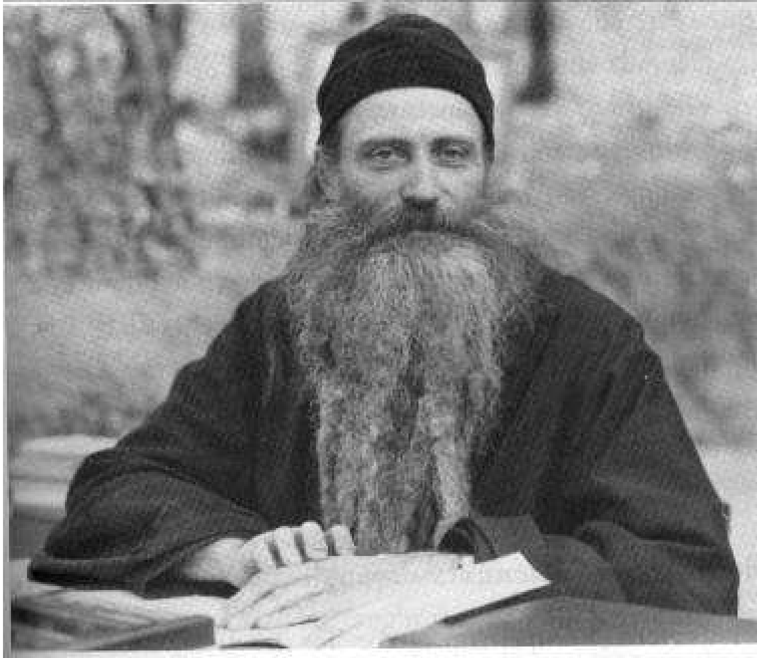
Ὅταν ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης ἔγραψε τό Εὐαγγέλιό του, χωρίς ἀμφιβολία εἶχε ὑπ'ὄψη του τό σύμβολο τοῦ Λόγου πού ἦταν πολύ κοινό στήν ἑλληνική φιλοσοφία. Ἀλλά - ὅπως μποροῦμε εὔκολα νά δοῦμε ἄν συγκρίνουμε αὐτό τό Εὐαγγέλιο μέ τούς γρίφους τοῦ Ἡράκλειτου ἤ ἄλλων φιλοσόφων - ὅταν μίλησε ἐξ ἀποκαλύψεως δέν δανείστηκε ἁπλά ἕναν ἀρχαιοελληνικό ὅρο. Μᾶλλον μεταμόρφωσε αὐτόν τόν ὅρο, φέρνοντας στό φῶς τήν πληρότητα τῆς μυστικιστικῆς γνώσης. Ὅταν μίλησε γιά τόν Λόγο, δέν τό ἔκανε πιά μέ γρίφους, σάν κάποιος πού εἶχε ἁπλά κάποια φευγαλέα αἴσθηση ἀπό τά ἴχνη τοῦ Λόγου στήν φύση. Γιατί τώρα ὁ Λόγος - ἡ Ἀρχή πού δημιουργεῖ, συντηρεῖ, διαμορφώνει καί βάζει τάξη στή φύση –*σάρξ ἐγένετο, καί ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν* γιά μοναδική φορά στήν ἱστορία. Καί ὁ Ἰωάννης, ὁ μαθητής Του, Τόν εἶχε δεῖ. *Ἐθεάσατο τήν δόξαν Του* καί ἄκουσε τά λόγια πού βγῆκαν ἀπό τό στόμα Του. Ἀξιώθηκε νά βρεθεῖ πολύ κοντά σέ Αὐτόν πού πρίν μόνο ἀμυδρά μποροῦσε νά ἰδωθεῖ, νά γείρει στό στῆθος Του καί, στό μεγαλύτερο τῶν μυστηρίων, νά Τόν δεχθεῖ μέσα του στόν Μυστικό Δεῖπνο.

Ἔτσι, ἐνῶ τό *Tao Teh Ching* τοῦ Lao Tzu ἐκφράζει τό ὑψηλότερο πού μπορεῖ κανείς νά γνωρίσει διαισθητικά, τό κατά Ἰωάννη Εὐαγγέλιο ἐκφράζει τό ὑψηλότερο πού μπορεῖ κανείς νά γνωρίσει ἐξ ἀποκαλύψεως, δηλαδή, ὅταν ὁ Θεός φανερώνει τόν ἑαυτό Του καί βιώνεται μέ τρόπο ὅσο τό δυνατόν πιό ἁπτό.

2. Ο Ιερομοναχος Σεραφειμ και ο Gi-ming Shien

Ἔχοντας μεγαλώσει πρός τό τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '40 καί στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '50, ὁ π. Σεραφείμ γιά τόν ὁποῖο κάναμε λόγο πιό πάνω εἶχε ἀπορρίψει τόν σύγχρονο Ἀμερικάνικο Χριστιανισμό μέ τόν ὁποῖο ἀνατράφηκε, γιατί τόν ἔβρισκε βαρετό, ἄγονο καί κενό. Ἀναζητώντας μιά ἀληθινή κατανόηση τῆς πραγματικότητας, μελέτησε ἐκτεταμένα τήν ἀρχαία Κινέζικη παράδοση, πρῶτα μέ τόν Alan Watts καί μετά μέ ἕναν πιό αὐθεντικό φορέα αὐτῆς τῆς παράδοσης, τόν ταπεινό καί ἐνάρετο Gi-ming

* Ἡ ταύτιση τοῦ «Ταο» μέ τόν «Λόγο» δέν ἔχει μόνο φιλοσοφική βάση, ἀλλά βασίζεται καί στίς γραφές. Στό κατά Ἰωάννη Εὐαγγέλιο, ὁ Χριστός, ὁ ἐνσαρκωμένος Λόγος αὐτοαποκαλεῖται «ἡ Ὁδός (Ταο)» (Ἰω. 14:6). Καί στίς πράξεις τῶν Ἀποστόλων διαβάζουμε ὅτι οἱ πρῶτοι πού ἀκολούθησαν τόν Χριστό χρησιμοποιοῦσαν ἁπλά τόν ὅρο «ἡ Ὁδός» ὅταν ἀναφέρονταν στή νέα τους πίστη. (βλ. Πρ. 19:9, 19:23, 22:4, 24:14, 24:22).

Ὁ π. Σεραφείμ Rose (1934 - 1982) στό Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ στά βουνά τῆς βόρειας Καλιφόρνιας, τό 1978.

Shien. Ὁ Gi-ming εἶχε μελετήσει κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση κάποιων σοφῶν στήν Κίνα (μεταξύ τῶν ὁποίων οἱ Ju-yang Ching-wu καί Ma Yei-fu), καθώς καί μέ κάποιους ἀπό τούς μεγαλύτερους Κινέζους στοχαστές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα. Ὑπό τήν μαθητεία του ὁ π. Σεραφείμ ἔμαθε ἀρχαῖα κινέζικα γιά νά μπορέσει νά μελετήσει τό *Tao Teh Ching* στό πρωτότυπο. Βοήθησε τόν Gi-ming νά μεταφράσει τό *Tao Teh Ching* στά Ἀγγλικά, καί ὁ Gi-ming ἄνοιξε σέ αὐτόν τό βαθύτερο νόημα τῶν περιεχομένων του. Ὁ Gi-ming ἦταν αὐτός πού πρωτοεῖπε στόν π. Σεραφείμ ὅτι ὁ Λόγος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦταν τό ἴδιο μέ τό Tao τοῦ Lao Tzu.

Ἀπό τά γραπτά τοῦ Γάλλου μεταφυσικοῦ φιλοσόφου René Guénon, ὁ π. Σεραφείμ εἶχε μάθει ὅτι εἶναι ἀναγκαῖο νά ἀνατρέχει κανείς στήν παραδοσιακή, ὀρθόδοξη μορφή μιᾶς θρησκείας. Αὐτό τόν ἔκανε νά ἐκτιμήσει τόν Gi-ming ὡς ἕναν ὀρθόδοξο ἀντιπρόσωπο τῆς Κινέζικης παράδοσης. Καί αὐτό τελικά τόν ὁδήγησε - ἀπρόσμενα – πίσω στήν παλιά, ὀρθόδοξη μορφή τῆς θρησκείας τήν ὁποία εἶχε ἀπορρίψει στά νιάτα του. Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν μιά φορά δεῖ τήν ἐκπλήρωση τῆς φιλοσοφίας τους στήν ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ, ἔτσι καί ὁ π. Σεραφείμ ἀναγνώρισε τήν ἐκπλήρωση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Lao Tzu στόν παλιό Ὀρθόδοξο Χριστιανισμό τόν ὁποῖο οἱ Ἕλληνες (καί, κατ' ἐπέκταση, οἱ Ρῶσοι) εἶχαν διατηρήσει.

Ὁ Gi-ming Shien ἀργότερα ἐξαφανίστηκε μυστηριωδῶς, πρός μεγάλη θλίψη τοῦ π. Σεραφείμ, ὁ ὁποῖος μέχρι τίς τελευταῖες του μέρες τόν θυμόταν μέ βαθύτατο θαυμασμό καί εὐγνωμοσύνη. Ὁ π. Σεραφείμ στή συνέχεια ἔγινε Ὀρθόδοξος Χριστιανός μοναχός καί συγγραφέας στά

βουνά τῆς βόρειας Καλιφόρνιας, καί μέχρι τόν θάνατό του τό 1982 εἶχε ἀπρόσμενα γίνει ἕνας ἀπό τούς πιό ἀγαπητούς πνευματικούς συγγραφεῖς στή Ρωσία. Μέσω αὐτοῦ καί ὁ συγγραφέας τοῦ παρόντος βιβλίου ἀνακάλυψε τό βάθος τοῦ παλαιοῦ, ἀνόθευτου Χριστιανισμοῦ, καί ὅπως καί ὁ π. Σεραφείμ βρῆκε ὅτι αὐτό ἦταν ἡ ἐκπλήρωση αὐτοῦ πού ἀναζητοῦσε στόν Lao Tzu. Αὐτό τό βιβλίο εἶναι μιά προσφορά σέ αὐτούς πού βρίσκουν ὅτι ὁ σύγχρονος Ἀμερικάνικος Χριστιανισμός εἶναι κοινότυπος καί τυποποιημένος, καί πού παρ'ὅλ'αὐτά ἔχουν πόθο γιά τόν Χριστό. Μέσω τῆς σοφίας τῶν παλαιῶν, τῶν ἀπό τόν Θεό φωτισμένων Χριστιανῶν δασκάλων, ἀπό τούς ὁποίους παραθέτουμε ἐκτεταμένα ἀποσπάσματα, θά δείξουμε ὅτι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ εἶναι πράγματι τό ἀποκορύφωμα αὐτοῦ ἀπό τό ὁποῖο οἱ μεγάλοι σοφοί τῶν προχριστιανικῶν χρόνων εἶχαν κάποιες ἀναλαμπές.

3. ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΗ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΣΥΓΚΡΗΤΙΣΜΟΥ

Ἡ σύγκριση πού αὐτό τό βιβλίο κάνει ἀνάμεσα στό *Tao Teh Ching* καί τίς Χριστιανικές γραφές τό ἀφήνει ἀνοικτό στήν κατηγορία ὅτι εἶναι ἁπλά μιά ἀκόμη ἀπόπειρα θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ. Ὡστόσο, μιά σοβαρή ἀνάγνωση τοῦ κειμένου, θά ὁδηγήσει στό συμπέρασμα ὅτι δέν πρόκειται γιά κάτι τέτοιο. Ὁ θρησκευτικός συγκρητισμός, στή σύγχρονή του μορφή, θεωρεῖ ὅτι ὅλες οἱ ἀτραποί ὁδηγοῦν ἐξ ἴσου στήν ἀλήθεια ταυτόχρονα, καί μέ αὐτή τή θεώρηση ἀναγκάζεται νά παραβλέψει κάποιες βασικές διαφορές μεταξύ τους, ἤ νά προσφέρει κάποιες περίπλοκες ἐξηγήσεις προκειμένου νά ἐκλογικεύσει αὐτές τίς διαφορές. Οἱ παλιοί Χριστιανοί δάσκαλοι, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἔκαναν μιά πιό ἔντιμη καί διακριτική προσέγγιση, ἡ ὁποία τελικά ἀποδείχθηκε πιό ἁπλή, φυσική καί ὀργανική. Ἀντί νά ἀναμείξουν ὅλες τίς θρησκεῖες μαζί ὅπως κάνουν οἱ σύγχρονοι, οἱ παλαιοί εἶχαν καταλάβει ὅτι ἡ σοφία *ἐκτυλισσόταν* διά μέσου τῶν αἰώνων. Εἶχαν δεῖ προμηνύματα, ἀναλαμπές καί προφητεῖες γιά τόν Χριστό ὄχι μόνο στούς Ἰουδαίους, ἀλλά καί σέ ἄλλους πού εἶχαν ζήσει πρίν ἀπ'Αὐτόν, καί ἔβλεπαν τά γραπτά τῶν προχριστιανικῶν σοφῶν ὡς προετοιμασία γιά τόν Χριστό στό ἀπώγειο τῆς ἀποκάλυψης. Αὐτό ἐξηγεῖται πιό ξεκάθαρα στό ἀπόσπασμα ἀπό τόν Ἅγ. Σεραφείμ μέ τό ὁποῖο ἀρχίζει αὐτό το βιβλίο.* Ἄν παραδεχτοῦμε ὅτι οἱ προχριστιανικοί φιλόσοφοι ἀναζητοῦσαν τήν ἀλήθεια, καί ὅτι εἶχαν

* Βλ. σελ .5.

συλλάβει κάποιες ἀναλαμπές της, εἶναι εὔλογο νά σκεφτοῦμε ὅτι τά γραπτά τους θά φέρουν κάποιες ὁμοιότητες πρός τήν πληρότητα τῆς Ἀλήθειας πού βρίσκουμε στόν Ἰησοῦ Χριστό, σάν τό κομματιασμένο εἴδωλο τοῦ φεγγαριοῦ πού ἀντανακλᾶται στό νερό. Ἔτσι λοιπόν, αὐτές οἱ ὁμοιότητες δέν χρειάζεται νά ἐμφανίζονται ὡς ἀπειλή γιά τόν Χριστιανισμό. Ἀντίθετα, προσφέρουν μιά ἀκόμη ἀπόδειξη ὅτι ὁ Χριστός εἶναι συμπαντική Ἀλήθεια.

Ἑπομένως, τό *Χριστός τό Αἰώνιο Tao*, θά πρέπει νά θεωρηθεῖ ὅτι ἀκολουθεῖ ὄχι τήν παράδοση τοῦ συγκρητισμοῦ, ἀλλά μᾶλλον τήν παλαιά ἀπολογητική παράδοση. Αὐτή ἡ παράδοση ξεκίνησε λιγότερο ἀπό ἕναν αἰώνα μετά Χριστόν, μέ τόν Ἅγ. Ἰουστίνο τόν Μάρτυρα (110 – 165 μ.Χ.), τόν Ἅγ. Κλήμεντα τόν Ἀλεξανδρέα (153-217 μ.Χ.), καί τόν Λακτάντιο (260-330 μ.Χ.).

Μιλώντας στούς Ἕλληνες πολυθεϊστές τῆς ἐποχῆς του, ὁ Ἅγ. Ἰουστίνος ἐπικαλέστηκε τήν μαρτυρία τῶν προχριστιανικῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καί ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι, ὅπως καί ὁ Lao Tzu, δίδαξαν ὅτι δέν ὑπάρχουν πολλοί θεοί, ἀλλά μόνον ἕνας Θεός: ἡ Ἄκτιστη Αἰτία καί Δημιουργός τοῦ σύμπαντος, παντοδύναμος, αἰώνιος καί ἄπειρος[1]. Καθένας ἀπό αὐτούς τούς συγγραφεῖς, ἔλεγε ὁ Ἰουστίνος, «μιλοῦσε ἀναλόγως μέ τό μερίδιο πού εἶχε στόν Λόγο πού διαδιδόταν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, βλέποντας ὅ,τι ἦταν σχετικό μέ αὐτό... Γιατί ὅλοι αὐτοί οἱ συγγραφεῖς ἦσαν σέ θέση νά δοῦν κάποιες ἀλήθειες μέσα στό σκοτάδι, χάρι στόν σπερματικό Λόγο πού εἶχε ἐμφυτευθεῖ μέσα τους.»[6] Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Ἰουστίνος ἔφτασε μέχρι τό σημεῖο νά ἀποκαλέσει τούς προχριστιανικούς σοφούς Χριστιανούς: «Αὐτοί πού ἔζησαν σέ συμφωνία μέ τόν Λόγο εἶναι Χριστιανοί, ἀκόμη καί ἄν ἔχουν χαρακτηριστεῖ ὡς ἄθεοι, ὅπως ἦσαν, μεταξύ τῶν Ἑλλήνων, ὁ Σωκράτης, ὁ Ἡράκλειτος καί ἄλλοι σάν αὐτούς... Ἔτσι καί αὐτοί ἐπίσης πού ἔζησαν πρό Χριστοῦ καί δέν ζοῦσαν σέ συμφωνία μέ τόν Λόγο ἦσαν ἀχάριστοι καί ἐχθροί τοῦ Χριστοῦ, καί φονιάδες ὅσων ζοῦσαν σύμφωνα μέ τόν Λόγο. Ἀλλά ὅσοι ζοῦσαν σέ συμφωνία μέ τόν Λόγο, καί ὅσοι ζοῦν τώρα σέ συμφωνία μέ τόν Λόγο, εἶναι Χριστιανοί, ἄφοβοι καί ἀτάραχοι.»[7]

Στίς ἀμέσως μετά τόν Ἰουστίνο γενεές, ὁ Ἅγ. Κλήμης καί ὁ Λακτάντιος συνέχισαν αὐτήν τήν παράδοση τονίζοντας τούς ἀρχαίους

[1] Ἀνάμεσα σ' αὐτούς πού ἀνέφερε ὁ Ἰουστῖνος ἦσαν: ὁ Ὀρφέας (στό ἔργο του μέ τόν τίτλο *Διαθήκη*), ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων, ὁ Αἴμων, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Φιλήμων, ὁ Εὐριπίδης καί ὁ Μένανδρος.

συγγραφεῖς οἱ ὁποῖοι πίστευαν σέ ἕναν Θεό.[1] Μεταξύ τῶν φιλοσόφων πού ἀναφέρουν εἶναι ὁ Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος, ὁ ὁποῖος, σάν τόν Lao Tzu, λέει ὅτι ὁ Δημιουργός εἶναι «ἕνας, αὐθύπαρκτος, καί χωρίς ὄνομα.»[8]

«Οἱ Ἕλληνες», λέει ὁ Λακτάντιος, «ἀναφέρονται στόν Θεό ὡς Λόγο... γιατί Λόγος σημαίνει τόσο ὁμιλία ὅσο καί λογική, καθότι ὁ Λόγος εἶναι ταυτόχρονα ἡ φωνή καί ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ. Καί αὐτόν τόν Θεῖο Λόγο οἱ φιλόσοφοι δέν τόν ἀγνοοῦσαν, ἀφοῦ ὁ Ζήνων παρουσιάζει τόν Λόγο ὡς αὐτόν πού δημιουργεῖ καί συντηρεῖ τήν τάξη στά πράγματα, καί πλαισιώνει τό σύμπαν: τόν ἀποκαλεῖ Εἱμαρμένη, τόν χαρακτηρίζει ὡς τήν ἀναγκαιότητα τῶν πραγμάτων, καί ὡς Θεό, καί ὡς τήν ψυχή τοῦ Δία, κατά τά εἰωθότα τῆς ἐποχῆς, γιατί τότε πράγματι συνήθιζαν νά θεωροῦν τόν Δία ὡς Θεό. Ἀλλά οἱ λέξεις δέν εἶναι ἐμπόδιο, ὅταν τό συναίσθημα εἶναι σέ συμφωνία μέ τήν ἀλήθεια.»[9]

Ὁ Ἰουστίνος καί ὁ Λακτάντιος ἐκθείαζαν τόν Σωκράτη, γιατί ὅπως καί ὁ Lao Tzu, ἦταν συγκρατημένος στό νά δίνει ἀκριβεῖς ὁρισμούς στή διδασκαλία του γι' αὐτά τά πράγματα τά ὁποῖα δέν τοῦ εἶχαν δειχθεῖ μέσω Θείας ἀποκάλυψης. Στό πνεῦμα τοῦ Lao Tzu, ὁ Σωκράτης εἶχε πεῖ: «Οὔτε εἶναι εὔκολο νά βρεῖ κανείς τόν Πατέρα καί Δημιουργό τῶν ἁπάντων, οὔτε, ἄν Τόν βρεῖ, εἶναι δυνατόν νά Τόν διακηρύξει σέ ὅλους.»[10] Ἐκθείαζαν ἐπίσης τόν Σωκράτη γιατί δέν ἀπέτιε φόρο τιμῆς στούς ψεύτικους θεούς τούς ὁποίους τό κράτος ἀναγνώριζε καί τούς ὁποίους ὅλοι λάτρευαν – μέχρι πού καί σκοτώθηκε γι'αὐτό. Καί αὐτό γιατί, λέει ὁ Ἰουστῖνος, «ὁ Σωκράτης ἐν μέρει γνώριζε τόν Χριστό, γιατί ὁ Χριστός ἦταν καί εἶναι ὁ Λόγος πού βρίσκεται μέσα στόν καθένα.»[11]

Πάνω καί πέρα ἀπό ὅ,τι ἔλεγαν οἱ φιλόσοφοι, οἱ παλαιοί Χριστιανοί πατέρες ἀνέφεραν καί τίς δέκα παρθένες προφήτισσες πού ἦσαν γνωστές ὡς Σίβυλλες. Τά λεγόμενά τους ἔδειχναν ὅτι πιστεύουν στόν ἕνα ἀόρατο Θεό καί ἔδιναν ξεκάθαρες προφητεῖες γιά τόν ἐρχομό τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Βιργίλιος, ὁ ὁποῖος πέθανε δεκαεννέα χρόνια πρίν τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, χρησιμοποίησε τίς προφητεῖες τίς Σίβυλλας τοῦ Cumae γιά νά προείπει (στήν τέταρτη *Ἐκλογή* του) ὅτι ὁ Μεσσίας θά «κατέβει ἀπό τόν οὐρανό», θά γεννηθεῖ ὡς βρέφος ἀπό μιά παρθένο, καί θά φέρει μιά ἐποχή στήν ὁποία «ὅλες οἱ κηλίδες ἀπό τήν κακία τοῦ παρελθόντος μας

[1] Ἐκτός ἀπό τούς συγγραφεῖς πού ἀνέφερε ὁ Ἰουστίνος, ὁ Ἅγιος Κλήμης καί ὁ Λακτάντιος ἀνέφεραν τόν Βιργίλιο, τόν Ὀβίδιο, τόν Θαλῆ, τόν Ἀναξαγόρα, τόν Ἀντισθένη, τόν Κλεάνθη, τόν Χρύσιππο, τόν Ζήνωνα, τόν Δημόκριτο, τόν Ξενοφάνη τόν Ἀθηναῖο, τόν Ἡσίοδο, τόν Ἀριστοτέλη, τόν Κικέρωνα καί τόν Σενέκα.

θά καθαριστοῦν». Καί ὅτι αὐτό θά γίνει τήν ἐποχή τῆς βασιλείας τοῦ φίλου τοῦ Βιργιλίου, τοῦ ὑπάτου Pollio.[12] Καί αὐτό ἔγινε πράγματι.

Ὅταν ἀνέφεραν ἀποσπάσματα ἀπό σοφούς πού ἔζησαν πρίν ἀπό τόν Χριστό, ὁ Ἰουστῖνος, ὁ Κλήμης καί ὁ Λακτάντιος διόρθωσαν τά λάθη τους, τά ὁποῖα ἀπέδωσαν στήν ἐποχή κατά τήν ὁποία ἔζησαν αὐτοί οἱ σοφοί. «Ὁτιδήποτε διατύπωσαν καλά εἴτε οἱ νομοθέτες εἴτε οἱ φιλόσοφοι», λέει ὁ Ἰουστίνος, «τό ἀνέπτυξαν ἐπειδή εἶχαν βρεῖ καί εἶχαν ἀναλογιστεῖ κάτι ἀπό τόν Λόγο. Ἐπειδή ὅμως δέν γνώριζαν ὁλόκληρο τόν Λόγο, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστός, συχνά ἔπεφταν σέ ἀντιφάσεις.»[13] Καί ὁ Λακτάντιος γράφει: «Ἄνθρωποι ἰδιοφυέστατοι ἄγγιξαν τήν ἀλήθεια, καί σχεδόν θά τή συνελάμβαναν, ἄν τά εἰωθότα, ἐπηρεασμένα ἀπό γνῶμες ἐσφαλμένες, δέν τούς τραβοῦσαν πίσω.»[14] Ταυτόχρονα, τόσο ὁ Ἰουστίνος ὅσο καί ὁ Λακτάντιος ἀσπάσθηκαν τίς ἀλήθειες πού ἐξέφρασαν οἱ ἀρχαῖοι σοφοί ὡς δικές τους. «Ὁτιδήποτε ἔχει πραγματικά εἰπωθεῖ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων», βεβαιώνει ὁ Ἰουστίνος, «ἀνήκει σέ μᾶς τούς Χριστιανούς.»[15]

Οὔτε ὁ Ἰουστίνος, οὔτε ὁ Κλήμης οὔτε ὁ Λακτάντιος θά μποροῦσαν νά ἔχουν ἀκούσει γιά τόν Lao Tzu. Ὡστόσο, ἀπ' ὅ,τι εἴπαμε παραπάνω, δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, ἄν εἶχαν ζήσει στήν Κίνα καί ὄχι στήν Ἑλληνορωμαϊκό κόσμο, θά εἶχαν παρουσιάσει τόν Lao Tzu ὡς προχριστιανικό μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ-Λόγου.

Σήμερα σέ παλιά ἑλληνικά, βουλγάρικα καί ρουμάνικα μοναστήρια μπορεῖ κανείς νά βρεῖ τοιχογραφίες πού παριστάνουν ἀρχαίους Ἕλληνες φιλοσόφους, οἱ ὁποῖοι τιμῶνται ἔτσι ὡς ἀναζητητές τῆς Ἀλήθειας πρίν τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πιό ἀγαπητός Ἕλληνας ἅγιος τοῦ αἰώνα μας, ὁ Ἅγ. Νεκτάριος Πενταπόλεως, ἔλεγε γιά τόν Σωκράτη καί γιά τόν «θεῖο Πλάτωνα» ὅτι κάποιες φορές «ἐμπνέονταν ἀπό τόν Θεό»[16]. Ἄν οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι τιμῶνται ἔτσι, δέν μπορεῖ νά τιμηθεῖ ἔτσι καί ὁ Lao Tzu, ὁ ὁποῖος πλησίασε ἀκόμη περισσότερο στό νά περιγράψει τόν Λόγο, τό Tao, πρίν «*γίνει σάρξ καί σκηνώσει ἐν ἡμῖν*»;

基督永生之道

ΜΕΡΟΣ Ι

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ
ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΤΑΟ

ΜΙΑ ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΝΝΕΑ ΕΝΝΕΑΔΕΣ

Τά ποιήματα πού ἀκολουθοῦν δέν ἀποτελοῦν μετάφραση τοῦ Tao Teh Ching, ἀλλά συνιστοῦν μᾶλλον ἕνα ἐντελῶς νέο ἔργο πού βασίζεται σέ ἀποσπάσματα ἀπό τό Tao Teh Ching. Σέ αὐτά τά ποιήματα θά κοιτάξουμε τόν Χριστό μέσα ἀπό τήν ἁγνή ματιά καί τό διαισθητικό ὅραμα τοῦ Lao Tzu , καί ταυτόχρονα θά παρουσιάσουμε τή διδασκαλία τοῦ Lao Tzu ἀπό μιά νέα ὀπτική γωνία. Κατά συνέπεια, ὅ,τι ἀκολουθεῖ μπορεῖ νά θεωρηθεῖ κάτι σάν «Καινή Διαθήκη τοῦ Tao Teh Ching.» Μένοντας πιστοί στόν σκοπό αὐτοῦ τοῦ ἔργου, προσπαθήσαμε νά ἀκολουθήσουμε τή μορφή καί τό στύλ τοῦ Tao Teh Ching. Ἀκολουθήσαμε, μεταξύ ἄλλων, ὅπως καί τό Tao Teh Ching, τή διαίρεση σέ ὀγδονταένα κεφάλαια, πού βασίζεται στά πολλαπλάσια τοῦ τρία.

Θά πρέπει νά σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Κινέζοι ἔδιναν μεγάλη σημασία στόν ἀριθμό Τρία. Ἔβλεπαν σ'αὐτόν τήν πρωταρχική ἀρχή τῆς τάξης: καί κατ'αὐτόν τόν τρόπο οἱ διδασκαλίες τους προεικόνιζαν τή μυστική ζωή τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Στό κεφάλαιο 42 τοῦ Tao Teh Ching ὁ Lao Tzu γράφει: «Τά Τρία δημιούργησαν τά πάντα.» Τά ἴδια τά κεφάλαια τοῦ Tao Teh Ching ἀποτελοῦν ἕνα σύνολο ἀπό ἐννέα ὁμάδες, μέ ἐννέα κεφάλαια ἡ κάθε μία - ἤ ἐννέα ἐννεάδες – καί τό ἐννέα εἶναι τρεῖς ὁμάδες τῶν τριῶν. Στό Μέρος 1 πού ἀκολουθεῖ τονίσαμε αὐτό τό χαρακτηριστικό.

Γιά νά ἀποκωδικοποιήσουμε τήν μυστηριώδη φιλοσοφία τοῦ Lao Tzu, χρησιμοποιήσαμε τίς διδασκαλίες τοῦ Gi-ming Shien, πού δίνουν μιά καθαρή εἰκόνα γιά τό Tao Teh Ching, ἀπό σημειώσεις τοῦ π. Σεραφείμ κατά τή διάρκεια μιᾶς σειρᾶς μαθημάτων τοῦ Gi-ming Shien. Στή συνέχεια, γιά νά φέρουμε τή σοφία τοῦ Lao Tzu σε νέα διάσταση, ἀναφερθήκαμε σέ πολλά ἀποσπάσματα ἀπό γραπτά Χριστιανῶν πατέρων τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτές οἱ πηγές ἀναφέρονται στίς παραπομπές στό τέλος αὐτοῦ τοῦ μέρους.

Στίς παραπομπές ἀπό τό Tao Teh Ching, βασιστήκαμε κατά κύριο λόγο στήν μέχρι τώρα ἀδημοσίευτη μερική μετάφρασή του ἀπό τόν Gi-ming Shien καί τόν π. Σεραφείμ, τήν ὁποία βρήκαμε τήν πιό διεισδυτική:

ἀναφερθήκαμε ὅμως ἐπίσης σέ πολλές ἄλλες μεταφράσεις καί στό πρωτότυπο Κινεζικό κείμενο.

Στμ. Γιά τό ἑλληνικό κείμενο βασιστήκαμε κυρίως στήν ἑλληνική μετάφραση τοῦ Tao Teh Ching ἀπό τή Μάνια Σεφεριάδη. Ὅπου αὐτή παρουσίαζε σημαντικές διαφορές ἀπό τήν ἀγγλική μετάφραση τῶν Gi-ming Shien καί π.Σεραφείμ, βασιστήκαμε σέ αὐτή τήν ἀγγλική μετάφραση. Σέ ὁρισμένες περιπτώσεις βασιστήκαμε και σέ ἄλλες ἀγγλικές μεταφράσεις.

太初有道

H ΠΡΩΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

ΕΝ ΑΡΧΗ ΗΝ Η ΟΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ

Πρίν δημιουργηθεῖ τό φῶς
Ὑπῆρχε τό Πρωταρχικό Φῶς τό ἀδημιούργητο:
Ἡ Πρωταρχική Οὐσία,
Πού κατοικοῦσε στό Σκοτάδι τοῦ ἀκατάληπτου.
Γι'αὐτό τό Φῶς ἔλεγε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης[1]:
«Καί ἀπέκρυψε τό μεγαλεῖο του μέ σκότος μυστηρίου.»[1]
Ὁ ἄμορφος καί ἄϋλος τόπος τῆς γνώσης[2]
Ὅπου ἡ κατανόησή μας καί οἱ ἰδέες μας δέν ἔχουν πρόσβαση.
Καί ὁ Ἀρχαῖος Σοφός[2] μίλησε ἐπίσης γι'αὐτό
Ἀποκαλώντας τό «σκοτάδι σκοτεινότερο καί ἀπό τό σκοτάδι
Καί πύλη κάθε μυστηρίου».[3]

Δέν ὑπάρχει ὄνομα γιά νά ὀνομάσουμε τήν Πρωταρχική Οὐσία
Οὔτε τώρα οὔτε στούς αἰῶνες τῶν αἰώνων.[4]
Τόν ἀποκαλοῦμε Οὐσία,
Γιατί εἶναι μιά θάλασσα Οὐσίας,
Ἀπροσδιόριστη καί ἀπέραντη.
Ἁπλώνεται μακριά, πέρα ἀπό κάθε ἔννοια τοῦ χρόνου ἤ τῆς φύσης.[5]
Εἶναι ὁλοκληρωτικά Οὐσία, εἶναι ἀποκλειστικά Οὐσία,
Ὡστόσο εἶναι ὑπερούσιος,
Γιατί δέν εἶναι ἡ οὐσία ὁποιουδήποτε ὑπαρκτοῦ.[6]

Τόν ἀποκαλοῦμε Εἶναι,
Γιατί πρίν νά ὑπάρξει ὁτιδήποτε ἄλλο, Αὐτός Εἶναι[7]
Ὡστόσο εἶναι πάνω ἀπό τό εἶναι.
Πάνω ἀπ' ὅλα ὅσα ὑπάρχουν,
Πάνω καί ἀπό τήν ἴδια τήν ὕπαρξη.[8]

Τόν ἀποκαλοῦμε τόν Ἕνα,
Γιατί μόνο Αὐτός εἶναι ὁλοκληρωτικά Ἁπλός καί ἀδιαίρετος.

---

[1] Ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης: ὁ βασιλιάς Δαβίδ
[2] Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός: ὁ Lao Tzu

Ὡστόσο ὑπερβαίνει τήν ἀντινομία τοῦ ἑνός καί τῶν πολλῶν.
Δέν περιορίζεται σέ καμιά ἔννοια, οὔτε κἄν στήν ἔννοια τοῦ Ἑνός.
Δέν εἶναι οὔτε ἕνα οὔτε ἑνότητα, οὔτε πολλά οὔτε πολλαπλότητα.[9]

Τέλος, Τόν ἀποκαλοῦμε Νοῦ ἤ Νόηση,
Γιατί εἶναι ὁ ἴδιος κατ' οὐσίαν Νοῦς,
Ὁλοκληρωτικά καί ἀποκλειστικά Νοῦς.
Ὡστόσο εἶναι ὁλοκληρωτικά πάνω ἀπ'τό νοῦ καί πάνω ἀπ'τή νόηση
Γιατί κάθε νόηση ἐκφράζει μιά δυαδικότητα:
Τή σχέση ἀνάμεσα στό νοοῦν καί τό νοούμενο.
Οὔτε ὁ νοῶν οὔτε τό νοούμενο μποροῦν νά ἐπιστρέψουν ἀφ'ἑαυτῶν στήν ὁλοκληρωτική Ἁπλότητα.
Γιατί ὁ νοῶν χρειάζεται τό νοούμενο
Καί τό νοούμενο χρειάζεται τόν νοοῦντα.
Ἀλλά ἡ Πρωταρχική Οὐσία δέν εἶναι οὔτε ὁ νοῶν οὔτε τό νοούμενο[10]
Γιατί εἶναι πάνω ἀπό αὐτά:
Ἀπεριόριστος, αὐθύπαρκτος, ἐλεύθερος καί ἁπλός,
Ὑπάρχει, χωρίς νά ἔχει ἀνάγκη ἀπό τίποτα.

Τό νοεῖν ἤ τό νοεῖσθαι εἶναι ἴδιον τῆς φύσης τῶν πραγμάτων πού προέρχονται δευτερογενῶς ἀπό τήν Πρωταρχική Οὐσία.[11]
Ἔτσι ἡ οὐσία πού μπορεῖ νά νοηθεῖ ὡς οὐσία δέν εἶναι ἡ Πρωταρχική Οὐσία.
Τό ὄν πού μπορεῖ νά περιοριστεῖ στήν ὕπαρξη δέν εἶναι τό Πρωταρχικό Ὄν.
Τό ἕνα πού μπορεῖ νά περιοριστεῖ στήν ἔννοια τοῦ ἑνός δέν εἶναι ἡ Πρωταρχική Ἑνότητα.
Καί ὁ νοῦς πού μπορεῖ νά γίνει νοητός δέν εἶναι ὁ Πρωταρχικός Νοῦς.[12]

Ὅποιος διατηρεῖ μέ ὁποιοδήποτε τρόπο νόηση, δέν βγῆκε ἀκόμα ἀπό τή δυαδικότητα, δέν ἔχει φτάσει στήν Ἁπλότητα
Ἐκεῖνος ὅμως πού τήν ἄφησε ὁλότελα, μπῆκε ὁπωσδήποτε στόν Πρωταρχικό Νοῦ,
Ἐγκαταλείποντας μέ ὑπέρβαση τή δύναμη τῆς νόησης.[13]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ

Ὅπως ὁ νοῦς μας γεννᾶ ὁ ἴδιος λόγο,
Ἔτσι καί ὁ Πρωταρχικός Νοῦς γέννησε τόν Πρωταρχικό Λόγο.
Ἡ Πρωταρχική Οὐσία-Νοῦς εἶναι Μήτρα.
Ἡ Πρωταρχική Οὐσία-Νοῦς εἶναι Πατέρας.
Ἀπό τή Μήτρα αὐτοῦ τοῦ Νοῦ
Γεννήθηκε ὁ ἄχρονος Υἱός.
Γι'αὐτή τή γέννηση μίλησε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης[1], μιλώντας ὡς ὁ Νοῦς-Πατέρας:
«Ἐκ γαστρός (δηλαδή, ἀπό τήν Οὐσία μου) πρό ἑωσφόρου ἐγέννησά σε».[14]
Καί γι'αὐτή τή γέννηση καί ὁ Ἀρχαῖος Σοφός μίλησε, καί εἶπε:
«Κάτι μυστηριωδῶς γεννημένο
Πρίν ἀπό τόν Οὐρανό καί τή γῆ.
Ἤρεμο, ἀπεριόριστο,
ἀνεξάρτητο, ἀναλλοίωτο».[15]

Ὁ νοῦς δέν ὑπάρχει χωρίς τόν λόγο
Οὔτε ὁ λόγος χωρίς τόν νοῦ.
Μιά σκέψη τοῦ νοῦ εἶναι ἕνας λόγος κρυφός.
Ἕνας λόγος εἶναι μιά σκέψη πού βγαίνει πρός τά ἔξω.
Ἡ σκέψη γίνεται λόγος
Καί ὁ λόγος μεταφέρει τή σκέψη σέ ὅσους ἀκοῦν
Ὁ νοῦς, ὁ αὐθύπαρκτος,
Εἶναι λοιπόν ὁ πατέρας τοῦ λόγου
Καί ὁ λόγος εἶναι ὁ υἱός τοῦ νοῦ.
Πρό τοῦ νοῦ, ὁ λόγος δέν μποροῦσε νά ὑπάρξει.
Καί ὁ λόγος δέν ἔρχεται ἀπ'ἔξω,
Ἀλλά ἀπ'τόν ἴδιο τό νοῦ.
Ἔτσι καί ὁ Πατέρας, ὁ πανπεριεκτικός Νοῦς,
Ἡ Νόηση ἡ πάνω καί πέρα ἀπό κάθε νόηση,
Ἔχει ἕναν Υἱό, γεννημένο ἀπό τήν Οὐσία Του:
Τόν Λόγο τόν πάνω καί πέρα ἀπό κάθε λόγο.[16]

[1] Ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης: ὁ Δαβίδ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ

Ὅπως ἡ δράση μας ἐκπορεύεται ἀπό τό νοῦ μας
Ἔτσι καί ἡ Πρωταρχική Δράση ἐκπορεύεται ἀπό τόν Πρωταρχικό Νοῦ.
Ὅπως ὁ Πρωταρχικός Λόγος εἶναι σάν ἕνας ἦχος –
Ἕνας ἤρεμος ἦχος,
Ἔτσι καί ἡ Πρωταρχική Δράση εἶναι σάν μιά Πνοή –
Μιά ἤρεμη Πνοή.
Καί ὅπως ἡ πνοή συνυπάρχει μέ τόν λόγο πού προφέρεται
Ἔτσι καί ἡ Πρωταρχική Πνοή συνυπάρχει μέ τόν Πρωταρχικό Λόγο.

Ὑπάρχει μιά πνοή μέσα σου
Ὑλική καί ἀπρόσωπη
Πού διαχέεται ἐνῶ διατηρεῖ στή ζωή τήν ἰδιαίτερη, τήν διακριτή ὕπαρξή σου.
Στήν Πρωταρχική Οὐσία, πού εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ζωή,
Ὑπάρχει ἐπίσης μιά Πνοή,
Ἀλλά μιά Πνοή πού εἶναι καθαρά Πνευματική καί Προσωπική,
Πού δέν διαχέεται ἀλλά διατηρεῖ στή ζωή τά πάντα ἀδιακρίτως.[17]

Ἡ Πνοή τοῦ Πρωταρχικοῦ Νοῦ εἶναι σάν ἄνεμος.
Ὁ ἄνεμος πνέει ὅπου θέλει:
Ἀκοῦς τόν ἦχο του,
Ἀλλά δέν μπορεῖς νά πεῖς ἀπό ποῦ ἔρχεται ἤ πρός τά ποῦ πάει.
Ἔτσι καί ἡ Πνοή ἡ μέσα στόν Λόγο
Ἔτσι καί ὅλα τά ὄντα τά μέσα στήν Πνοή τοῦ Οὐρανοῦ.[18]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΕΡΑ

Πρίν ὁ κόσμος δημιουργηθεῖ,
Νοῦς, Λόγος καί Πνοή ἦταν Ἕνα,
Μία Οὐσία, πάνω ἀπό ὅλες τίς οὐσίες.
Τό Μονοειδές αὐτῶν τῶν προσώπων εἶναι ἕνα μυστήριο.
Τέτοιο πού ὁ νοῦς μας δέν μπορεῖ νά συλλάβει τό εὖρος του.[19]
Κι ὅμως, ἐπιχειροῦμε σ'αὐτό τό μυστήριο νά δώσουμε ἕνα ὄνομα:
Τό ὀνομάζουμε ἀγάπη.
Ἕνα ὄνομα τόσο μεγάλο, πού κανείς δέν μπορεῖ νά τό τιμήσει ὅπως τοῦ ἀξίζει.
Οἱ ἄνθρωποι ἀπελπίζονται, καί μιλοῦν γι'αὐτό σάν κάτι κοινό καί τετριμμένο.

Ὁ Νοῦς, ὁ Λόγος καί ἡ Πνοή εἶχαν μεταξύ τους αὐτή τήν τέλεια ἀγάπη.
Ὄχι ἁπλῶς εἶχαν αὐτή τήν ἀγάπη.
Εἶναι αὐτή ἡ ἀγάπη.
Ἡ ἀγάπη, λοιπόν, ὑπῆρχε πρίν ὁ κόσμος δημιουργηθεῖ.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ἁπάντων δέν μπορεῖ νά ἁπλώνεται μόνο πρός τά ἔξω, πρός τό σύμπαν πού Αὐτός δημιούργησε.
Στά Τρία αὐτή ἡ ἀγάπη εἶναι ἐπίσης ἐσωτερική, πρός τήν ἴδια τήν Πρωταρχική Οὐσία:
Στήν μυστική ἐσωτερική ζωή, τήν κρυμμένη στά βάθη τῆς θεότητας.[20]
Γιατί τά Τρία ἦταν πάντα Ἕνα,
Ὁ κόσμος ὅμως δέν γνώριζε αὐτή τήν ἀγάπη.
Ὥσπου ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ἦρθε στόν κόσμο.
Ὁ Νοῦς τόν ἔστειλε γιά νά φέρει στόν κόσμο
Τήν Πρωταρχική Ἀγάπη πού δημιούργησε τόν κόσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΕ

Τό τρίγωνο εἶναι ἡ πρώτη πλήρης μορφή.[21]
Τό Τρία εἶναι ἡ ἀρχή τῆς Τάξης.
Ἡ Τάξη πρέπει νά ὑπάρχει πρίν ἀπό τά πράγματα τοῦ κόσμου.[22]
Γι'αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Τά Τρία γέννησαν ὅλα τά ὄντα καί τά πράγματα τοῦ κόσμου»[23]
Τά Τρία λειτουργοῦν σάν Ἕνα.
Τό Ἕνα δέν λειτουργεῖ χωρίς τά Ἄλλα.

Ἡ Τριάδα ἐμπεριέχεται στήν τελειότητα
Γιατί εἶναι ἡ πρώτη πού ὑπερβαίνει τή δυάδα.[24]
Βρίσκεται πέρα ἀπό τή δυαδικότητα τῆς ὕλης,
Τοῦ ὑποκειμένου καί τοῦ ἀντικειμένου,
Τοῦ ἑαυτοῦ καί τοῦ ἄλλου.

Ἡ Τριάδα εἶναι πέρα ἀπό τήν ἀντίθεση τοῦ ἑνός καί τῶν πολλῶν.
Ἡ τελειότητά Της ξεπερνᾶ τήν πολλαπλότητα, τῆς ὁποίας ρίζα εἶναι ἡ δυαδικότητα.
Τό δύο εἶναι ὁ ἀριθμός πού διαχωρίζει,
Τό Τρία εἶναι ὁ ἀριθμός πού ὑπερβαίνει κάθε διαχωρισμό.
Τό ἕνα καί τά πολλά συναντοῦνται μαζί μέσα στό Τρία.[25]
Γιατί ἡ Τριάδα εἶναι καί πολλά, εἶναι καί ἑνότητα.
Ὄχι ἡ ἑνότητα τῆς αὐτοαπορρόφησης, ἀλλά ἡ ἑνότητα τῆς ἀγάπης.

Γιατί τά Τρία ἔχουν μιά φύση, μιά θέληση, μιά δύναμη, μιά λειτουργία.
Ὡς Ἕνα, δέν ἀναμιγνύονται, δέν συγχέονται,
Ὡς Τρία παραμένουν ἑνωμένα, ὑπάρχουν τό ἕνα μέσα στό ἄλλο.[26]
Αὐτή εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη, ἡ πρωταρχική ἑνότητα, ἡ πρωταρχική ἁρμονία, τό τελικό μυστήριο,
Πρός τό ὁποῖο καμιά ἀνθρώπινη σκέψη δέν ἔχει κατορθώσει νά ἀνέλθει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΙ

Ὁ Λόγος γεννήθηκε ἀπό τό Νοῦ
Ἡ Πνοή ἐκπορεύτηκε ἀπό τό Νοῦ
Ὡστόσο δέν ὑπῆρξε ποτέ ἐποχή πού νά ὑπάρχει ὁ Νοῦς χωρίς τόν Λόγο καί τήν Πνοή.
Ζοῦσαν στό πρίν ἀπό τό σκοτάδι Σκότος, πέρα ἀπό τό χρόνο,
Ὡστόσο δημιούργησαν τά πάντα, τά μέσα στό χρόνο.
Γιατί ὁ χρόνος καί τό σκοτάδι δέν ὑπῆρχαν πρίν δημιουργηθεῖ ἡ κίνηση καί τό φῶς.

Με τήν Ἰδέα τήν πέρα ἀπό ἰδέες ἡ Πρωταρχική Οὐσία δημιουργεῖ.
Ὁ Λόγος ἐκδηλώνει καί ἐκπληρώνει τήν ἐντολή τοῦ Νοῦ.
Ἡ Πνοή-Δράση ἐκτελεῖ καί τελειοποιεῖ.[27]
Καί μέ τά δύο αὐτά χέρια τοῦ Νοῦ,[28]
Ἡ Ἰδέα γίνεται πράξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΠΤΑ

Ὁ Νοῦς μίλησε μέσω τοῦ παιδιοῦ Του τοῦ Λόγου,
Καί μέσω τοῦ Λόγου ἔγιναν τά πάντα.
Ἔτσι, ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης λέει:
«Αὐτός εἶπε καί ἐγενήθησαν,
Αὐτός ἐνετείλατο καί ἐκτίσθησαν.»[29]
Καί: «Με τό λόγο τοῦ Νοῦ ἔγιναν καί στερεώθηκαν οἱ οὐρανοί»[30]
Γι'αὐτό μιλάει καί ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
Ὅταν ἀποκαλεῖ τόν προαιώνιο Λόγο «Πηγή τῶν δέκα χιλιάδων πραγμάτων».[31]

Ἔτσι λοιπόν, «Τά πάντα ἀπ' Αὐτόν δημιουργήθηκαν
Κι ἀπ'ὅσα ἔγιναν τίποτα χωρίς Αὐτόν δέν ἔγινε.»[32]
Ὁ κάθε κόσμος καί ὁ κάθε κόσμος μέσα στόν κάθε κόσμο,
Ἡ κάθε ὕλη, ἡ κάθε ζωή, ἡ κάθε διάνοια,
Καί ἄλλα πολλά «πού, ἄν γραφτοῦν ἕνα πρός ἕνα,
Οὔτε ὁ κόσμος ὅλος δε θά χωροῦσε, νομίζω, τά βιβλία πού θά'πρεπε νά γραφτοῦν.». [33]

Ὁ Νοῦς μίλησε μέσω τοῦ παιδιοῦ Του τοῦ Λόγου
Καί στήν Πνοή Του φάνηκε τό ἀμέτρητο πλῆθος τῶν πνευμάτων[34]
Γι'αὐτό λοιπόν ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης εἶπε:
«Ὁ Νοῦς μίλησε, καί ἀπό τήν πνοή τοῦ στόματός του δημιουργήθηκαν οἱ οὐράνιες δυνάμεις»[35]

Ὁ Νοῦς μίλησε, καί κάλεσε τό Προαιώνιο Συμβούλιο – τόν Λόγο καί τό Πνεῦμα –
Λέγοντας «ποιήσωμεν ἄνθρωπον».[36]
Καί ἀπό τήν πνοή τοῦ οὐρανοῦ πού εἰσῆλθε στά ρουθούνια τοῦ ἀνθρώπου
Ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ζῶσα ψυχή.[37]

Τά δέκα χιλιάδες πράγματα δημιουργήθηκαν ἀπό τό τίποτα,
Ἀπό τό Σκότος πού ὑπῆρχε πρίν ἀπό τό σκοτάδι.
Καί ὅταν αὐτό ὁλοκληρώθηκε,
Ὁ ἤρεμος, ἀναλλοίωτος Λόγος ἀντήχησε σέ ὅλη τή δημιουργία,
Πνέοντας πάνω ἀπό τή βαθιά σιωπή,
καί δίνοντας ζωή καί κίνηση στά πάντα.[38]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΚΤΩ

«Κάποτε παλιά», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Τό Ἕνα ἐναρμόνισε τά πάντα:
Ὁ Οὐρανός χάρη στό Ἕνα ἔγινε διαυγής.
Ἡ Γῆ χάρη στό Ἕνα ἔγινε σταθερή.
Τά πνεύματα χάρη στό Ἕνα ἔγιναν θεϊκά.
Τά ὄντα χάρη στό Ἕνα ἄρχισαν νά ζοῦν.
Χωρίς τό Ἕνα πού τοῦ δίνει διαύγεια, ὁ οὐρανός θά σχιζόταν,
Χωρίς τό Ἕνα πού τήν κάνει σταθερή, ἡ γῆ θά διαλυόταν,
Χωρίς τό Ἕνα πού τίς γεμίζει, οἱ κοιλάδες θά ξεραίνονταν,
Χωρίς τό Ἕνα πού δίνει ζωή, ὅλη ἡ φύση θά ἐξολοθρευόταν».[39]
«Τά Τρία γέννησαν ὅλα τά ὄντα καί τά πράγματα τοῦ κόσμου»[40]
Ἐνῶ «Τό Ἕνα ἐναρμόνισε τά πάντα»
Τά Τρία, ὄντας Ἕνα μέσα στήν ἀγάπη, δημιουργοῦν σάν Ἕνα
Καί ἔτσι ἡ Ἀγάπη εἶναι αὐτή πού δημιουργεῖ καί συντηρεῖ τή ζωή.
Αὐτή ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου ἀπό τήν Ἀγάπη, ἀπό τά Τρία σέ Ἑνότητα
Εἶναι τό μυστήριο τῆς Πρωταρχικῆς Ἁρμονίας τοῦ κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΝΕΑ

«Ἐγώ εἰμί ἡ Ὁδός»[41], εἶπε ὁ Προαιώνιος Λόγος.
Ὅπως μέσω τοῦ Λόγου τά πάντα γενήθηκαν ἀπό τόν Νοῦ,
Ἔτσι καί μέσω Αὐτοῦ τά πάντα ἐπιστρέφουν στόν Νοῦ.
Γι'αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Ἡ ἐπιστροφή εἶναι ἡ κίνηση τῆς Ὁδοῦ.
Ἡ ἐπιστροφή στήν πηγή.»[42]

Ὁ Λόγος εἶναι ἡ μόνη Ὁδός ἀπό τήν ὁποῖα προῆλθαν,
Καί Αὐτός εἶναι ἡ μόνη Ὁδός γιά νά μπορέσουν νά ἐπιστρέψουν
Γιατί «Κανείς δέν πάει πρός τόν Νοῦ, παρά μόνο διά τοῦ Λόγου.»[43]
Αὐτός εἶναι ἡ μόνη Ὁδός πού εἶναι στή φύση τους νά ἀκολουθήσουν.
Αὐτός εἶναι πού γεμίζει,
Αὐτός εἶναι πού ἀδειάζει.
Κενώνει τόν Ἑαυτό Του
Ὥστε νά γεμίσει μέ τόν Ἑαυτό Του τά πάντα.
Ἀφήνει τόν Ἑαυτό Του νά κατεδαφιστεῖ[44]
Ὥστε μέσω αὐτοῦ τά πάντα νά μπορέσουν ν' ἀναστηλωθοῦν.
Ἀπό ἐκεῖ πού εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα καί ἀπ' ὅλα ἀπείρως ψηλότερα,
Βγαίνει ἔξω ἀπό τόν Ἑαυτό Του, ἀπό τήν ὑπερβολή τῆς ἀγάπης Του
γιά τά πάντα,
Ὥστε τά πάντα νά ἔλθουν πρός Αὐτόν,[45]
Νά ἐπιστρέψουν στήν Πηγή.

道臨

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

Η ΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑ

Πρίν ὁ Λόγος ἔρθει στόν κόσμο
Οἱ σοφοί Τόν ἀναζητοῦσαν παντοῦ.
Δέν Τόν ἔβλεπαν, ἀλλά ἔνιωθαν παντοῦ τήν παρουσία Του.
Τόν βρῆκαν στά ζωντανά ὄντα, τόν βρῆκαν σέ κατσάβραχα τοῦ βουνοῦ, τόν βρῆκαν σέ ρυάκια, σέ θάλασσες, σέ ἀνέμους.
Δέν ἦταν αὐτά τά πράγματα,
Ἀλλά μιλοῦσε σ'αὐτά, καθοδηγῶντας τα.
Τά πάντα ἀκολουθοῦσαν τήν πορεία Του.
Γι' αὐτό οἱ σοφοί Τόν ἀποκάλεσαν καί μέ τό ἄλλο Του ὄνομα:
Εἶπαν ὅτι εἶναι ἡ Ὁδός (τό Tao),
Ἡ πορεία πού ὅλα τά πράγματα εἶναι προορισμένα ν' ἀκολουθήσουν.

Τά δένδρα, τά πουλιά, τά ποτάμια καί οἱ ἄνεμοι ἀκολουθοῦσαν τήν Ὁδό.
Δέν εἶχαν ἄλλη ἐπιλογή.
Στόν ἄνθρωπο μόνο ἔχει δοθεῖ ἡ ἐπιλογή:
Μόνον ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ εἴτε ν'ἀκολουθήσει τήν Ὁδό, εἴτε νά βαδίσει τήν δική του ὁδό.
Ἄν ἀκολουθήσει τήν Ὁδό, θά ὑποφέρει τόν πόνο τοῦ κόσμου
Ἀλλά θά βρεῖ τήν Πρωταρχική Ἁρμονία.
Ἄν βαδίσει τή δική του ὁδό, θά ὑποφέρει μόνο μέ τόν ἑαυτό του
Καί μέσα του θά ὑπάρχει χάος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑ

Πρίν ἡ Ὁδός ἔρθει στόν κόσμο,
Οἱ σοφοί προσπάθησαν νά Τήν περιγράψουν:
Νά περιγράψουν Τήν Ὁδό πού τά πάντα ἀκολουθοῦν χωρίς ἄλλη ἐπιλογή, καί ὁ ἄνθρωπος ἄν τό ἐπιλέξει.
Χωρίς νά ἔχουν δεῖ τόν Ἴδιο, ἀλλά μόνο τά ἴχνη Του,
Οἱ σοφοί δέν μποροῦσαν νά μιλήσουν γι' Αὐτόν παρά μόνο μέ γρίφους καί συγκεχυμένους στίχους.
Κάποια πράγματα τά ἤξεραν καί μόνο ἀπό τά ἴχνη Του,
Καθώς περνοῦσε σιωπηλός, ἀδιόρατος μέσα ἀπ' τά φαράγγια.

Ποιά ἦταν αὐτή ἡ Ροή πού τά πάντα ἀκολουθοῦσαν;
Τίποτε δέν ὑπῆρχε γιά τόν ἑαυτό του.
Τό κάθε τι ταπεινά, ὑπομονετικά, ἐκπλήρωνε τόν προορισμό Του,
Χωρίς νά σκέφτεται, χωρίς νά κατέχει, χωρίς νά ἐπαναστατεῖ ἤ νά παραπονιέται, ἤ νά κατηγορεῖ, ἤ νά περιμένει ἀνταπόδοση, ἤ νά ἀναζητεῖ δόξα καί τιμή.
Ἔτσι, ὁ φουρτουνιασμένος ὠκεανός, καί ὁ θυελλώδης ἄνεμος ἦσαν τό ἴδιο πειθήνιοι ὅσο καί ἡ ἤρεμη λιμνούλα.
Κάτι πεθαίνει, χωρίς νά τό σκεφτεῖ, ὥστε ἄλλα νά ζήσουν.
Ἕνας σπόρος πέφτει στό χῶμα καί πεθαίνει.
Καί ἀπό αὐτόν φυτρώνει ἕνα δένδρο πού κάνει καρπούς καί ἀμέτρητους σπόρους.
Ἄν ὁ σπόρος μείνει ἀκέραιος, τίποτα δέν θά βγεῖ ἀπό αὐτόν.
Μόνον ἄν πεθάνει θά δώσει ζωή.[1]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός ἤξερε πώς αὐτή εἶναι ἡ Ὁδός, τό Σχέδιο πού τά πάντα ἀκολουθοῦν.
Πώς ἔτσι μποροῦμε νά περιγράψουμε τήν Ὁδό,
Γιατί αὐτό πού ἡ Ὁδός κάνει, αὐτό ἡ Ὁδός εἶναι.
Ἔτσι, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,

«Ὅλα τά ὄντα καί τά πράγματα στόν κόσμο ἔχουν μιάν ἀρχή:
Ὅποιος ξέρει τή Μάνα
Ξέρει καί τά παιδιά.
Ὅποιος ξέρει τά παιδιά
Κρατιέται πιό γερά ἀπό τή Μάνα».[2]

Γιατί δεν εἶναι ἀλήθεια πώς τό ἀγγεῖο, τό φτιαγμένο μέ ἁρμονία,
μιλάει γιά τόν καλλιτέχνη;
Ἄν ὅλα τά κτιστά ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό,
Δέν Τήν ἀκολουθεῖ καί ὁ ἴδιος ὁ κτίστης;
Ἄν κάθε τί τό κτιστό ὑπηρετεῖ κάτι ἄλλο,
Καί ὅλα μαζί ὑπηρετοῦν τό ὅλο,
Δέν ὑπηρετεῖ καί ἡ ἴδια ἡ Ὁδός;
Ἀλλά ἡ ἴδια ἡ ὁδός, ποιόν ὑπηρετεῖ;
Ἄν ὅλα τά πλάσματα (πλήν τοῦ ἀνθρώπου) ταπεινά,
ὑπομονετικά ἐκπληρώνουν τόν σκοπό τῆς ἐπίγειας ὕπαρξής
τους,
Τό ἴδιο δέν θά κάνει καί ἡ Ὁδός ἡ ἴδια;
Ἀλλά πῶς θά μποροῦσε νά τό κάνει, ἄν δέν περπατοῦσε πάνω στή γῆ
ὅπως ὅλα τά πλάσματα;
Καί ἄν τό ἔκανε, ποιός θά ἦταν ὁ προορισμός του;
Καί ἄν κάτι πρέπει νά πεθάνει ὥστε κάτι ἄλλο νά ζήσει,
Τό ἴδιο δέν θά κάνει καί ἡ Ὁδός ἡ ἴδια;
Ἀλλά πῶς ἡ Ὁδός ἡ ἴδια θά πέθαινε,
Καί γιά ποιόν θά πέθαινε;

Αὐτό ἦταν τό μυστήριο πρίν τήν ἔλευσή Του
Οἱ σοφοί ἤξεραν τήν πραότητά Του, τήν ταπείνωσή Του, τήν
ἀνιδιοτέλειά Του, τήν ὑπομονή Του,
Τή γαλήνη κατά τά μεγάλα ἔργα Του, τήν πραότητα στή δύναμή Του.
Ἤξεραν πώς ὅπως τό κάθε τι ὑπηρετεῖ κάτι ἄλλο,
Ἔτσι καί ὁ Δημιουργός τῶν πάντων ὑπηρετεῖ τά πάντα.
Ἤξεραν πώς ὅπως τό κάθε τί πεθαίνει γιά κάτι ἄλλο,
Ἔτσι καί ἡ Ὁδός θά πέθαινε γιά τά πάντα.

Αὐτό τό ἤξεραν.
Ἀλλά τό μεγαλύτερο μυστήριο,

Τήν τέλεια ἀγάπη Του, πού ὑπῆρχε πρίν νά ὑπάρξει ὁ κόσμος,
Αὐτό δέν μποροῦσαν νά τό ξέρουν.
Μέχρι πού περπάτησε ἀνάμεσά τους,
Κράτησε τό κεφάλι τους στό στῆθος Του,[3]
Τούς μίλησε μέ ζωντανή πνοή.
Μπῆκε μέσα τους, προσφέροντάς τους τή σάρκα Του καί τό αἷμα Του,[4]
Καί ὑποσχέθηκε ὅτι ποτέ δέν θά τούς ἄφηνε.[5]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑ

Πρίν ἡ Ὁδός ἔρθει στή γῆ,
Ἦταν γνωστό ὅτι εἶχε χαρακτηριστικά ἰδιαίτερα,
Ὅπως ἕνα πρόσωπο.
Ὡστόσο ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού δέν Τόν εἶχε δεῖ,
Δέν μποροῦσε νά Τόν ξέρει ἀκριβῶς σάν Πρόσωπο.
Γιά τόν Σοφό, ἦταν, κατά κάποιο τρόπο, ἕνα Πρόσωπο χωρίς ὄψη καί ὄνομα.
Ἕνα Πρόσωπο πού δέν μιλοῦσε, ἕνα Πρόσωπο χωρίς ἀναφορά γιά τήν ἔλευσή Του, χωρίς ἴχνη.
Ἕνα Πρόσωπο πού δέν μποροῦσες νά ἀγγίξεις.
Γι'αὐτό ὁ Σοφός δέν μποροῦσε παρά νά Τό περιγράψει
«Σάν μορφή χωρίς σχῆμα,
Εἰκόνα χωρίς ὄψη,
Φευγαλέο, ἀσύλληπτο.[6]
Ἐπειδή τό μάτι τό κοιτᾶ ἀλλά δέν τό βλέπει», εἶπε, «λέγεται ἀόρατο.
Ἐπειδή τό αὐτί τό ἀφουγκράζεται ἀλλά δέν τό ἀκούει, λέγεται ἄηχο.
Ἐπειδή τό χέρι τό ψηλαφεῖ ἀλλά δέν τό νιώθει, λέγεται ἄϋλο.
Αὐτά τά τρία εἶναι ἀνεξερεύνητα
Καί τέλος σμίγουν στό ἕνα.[7]
Τό ὀνομάζουμε σκοτάδι».[8]

Γιά τόν Σοφό, ἡ ὁδός κατοικοῦσε στό Σκοτάδι τοῦ Ἀκατάληπτου.
Ἀλλά δέν ἦταν αὐτό τό Σκοτάδι:
Ἡ Ὁδός κατοικοῦσε πέρα ἀπό ὅλα τά ὄντα,
Ἀλλά δέν ἦταν μή-ὄν.
Κένωνε τόν Ἑαυτό Του,
Ἀλλά δέν ἦταν κενό.
Δέν ἦταν κενό αἰώνιο,
Γιατί ὑπῆρχε στήν αἰωνιότητα.
Γι'αὐτό εἶπε ὁ Σοφός,
«Ἡ Ὁδός εἶναι πρᾶγμα φευγαλέο, ἀσύλληπτο.
Εἶναι ἀσύλληπτο καί φευγαλέο καί ὅμως περιέχει εἰκόνες.
Εἶναι φευγαλέο καί ἀσύλληπτο, καί ὅμως περιέχει τήν ὑπόσταση τῶν πραγμάτων.

Εἶναι βαθύ καί σκοτεινό,
Καί περιέχει τήν Οὐσία
Μιά Οὐσία δημιουργική, ἀλάθητη». [9]

Γιά τόν Σοφό, ἡ Ὁδός δέν μποροῦσε νά γίνει γνωστή ἐντελῶς σάν Πρόσωπο.
Οὔτε ὅμως ἦταν ἐντελῶς ἀπρόσωπη,
Γιατί ἦταν γνωστό ὅτι φρόντιζε γιά τά δέκα χιλιάδες πράγματα.
Γι’ αὐτό, εἶπε ὁ Σοφός,
«Ἡ Ὁδός τά γεννᾶ
Ἡ δύναμή Της τ’ ἀνατρέφει,
Τά τελειοποιεῖ καί τά ὡριμάζει,
Τά σκεπάζει καί τά ἀναπαύει,
Τά θρέφει καί τά προστατεύει.» [10]

«Τίνος γέννημα εἶναι;» [11] ρωτοῦσε ο Σοφός,
Μά δέν μποροῦσε ν’ ἀπαντήσει.
Ὁ Σοφός δέν εἶχε δεῖ τόν Νοῦ πού εἶχε γεννήσει ἀχρόνως τόν Λόγο.
Γιατί «ὅποιος ἔχει δεῖ τόν Λόγο, ἔχει δεῖ τόν Πατέρα-Νοῦ» [12]
Καί ὁ Λόγος, ὁ πρῶτος Διερμηνέας καί Κήρυκας τοῦ Νοῦ, [13]
Δέν εἶχε ἀκόμη ἀποκαλύψει τήν ὄψη Του,
Δέν εἶχε ἀκόμη ἀποκαλυφθεῖ σάν Πρόσωπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΡΙΑ

Βρίσκοντας τά ἴχνη τῆς Ὁδοῦ στή φύση,
Ὁ Σοφός βρῆκε τήν ἁπλή φύση ἀπό τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος εἶχε ἀπομακρυνθεῖ.
«Ξαναγίνεται παιδί», εἶπε.[14]
«Ἐπιστρέφει στήν κατάσταση τοῦ ἀπελέκητου κούτσουρου, στήν πρωταρχική ἁπλότητα.»[15]
Ἐπιστρέφει στήν ἄπειρη ἀρχή
«Γιατί τό νά γνωρίζεις τήν ἀρχή, αὐτό εἶναι τό νῆμα τῆς Ὁδοῦ».[16]

Στήν βρεφική της κατάσταση, στήν πρωταρχική της προέλευση,
Ἡ ἀνθρωπότητα ἦταν πλασμένη γιά νά χαίρεται τήν Ὁδό, τήν πηγή της,
Γιά νά μένει σ᾽Αὐτόν, νά προσκολλᾶται σ᾽Αὐτόν, καί ποτέ νά μην ξεμακραίνει:
Πλασμένη γιά νά ὑψώνεται πάνω ἀπό τά αἰσθητά,
Πάνω ἀπό κάθε σωματική ἐμφάνιση.
Γιά νά γίνεται ἀνιδιοτελής σάν τήν Ὁδό,
Γιά νά ὑπερβαίνει τόν ἑαυτό της σέ ἀνιδιοτελῆ ἀγάπη,
Γιά νά ἐνατενίζει τήν Ὁδό πού ἐπεκτείνεται στό σύμπαν,
Γιά νά γνωρίζει τούς λόγους τῶν κτιστῶν πραγμάτων,
Καί, πηγαίνοντας πέρα ἀκόμα ἀπ᾽αὐτά, νά ἀτενίζει τόν Πρωταρχικό Λόγο,
Βλέποντας σέ Αὐτόν, μέσα στήν καθαρότητα καί τήν ἠρεμία τοῦ νοῦ,
Τήν εἰκόνα τοῦ Πρωταρχικοῦ Νοῦ.

Αὐτή ἦταν ἡ πρωταρχική φύση τοῦ ἀνθρώπου,
Ἡ κατάσταση τοῦ ἀπελέκητου κούτσουρου, ἡ πρωταρχική ἁπλότητα
Μέ τήν ὁποία ὁ ἁπλός καί ἀδιαίρετος Λόγος τόν εἶχε πλάσει.
Σ᾽αὐτήν προοριζόταν νά μείνει γιά πάντα,
Ἀλλά ἀπομακρύνθηκε ἀπ᾽αὐτήν.
Γιατί, χωρίς νά ἀγωνιστεῖ νά ὑπερβεῖ τόν ἑαυτό του,
Προτίμησε νά ἀναζητήσει πράγματα πιό κοντινά σ᾽αὐτόν.
Τό σῶμα καί τίς αἰσθήσεις του.
Ἀπομακρύνοντας τόν ἑαυτό του ἀπό τήν ἀόρατη Ὁδό,
Ἄρχισε νά κοιτάζει τόν δικό του ὁρατό ἑαυτό.[17]

Γι’ αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
Ἀναζητῶντας νά ἐπιστρέψει στήν πρωταρχική του φύση,
Στήν ἄϋλη Πηγή πέρα ἀπό τό βασίλειο τῶν αἰσθήσεων,
Εἶπε: «Ἡ τέλεια ἀρετή εἶναι ἡ συμμόρφωση μέ τήν Ὁδό.[18]
Ἡ Ὁδός εἶναι σάν μορφή χωρίς σχῆμα,
Σάν εἰκόνα χωρίς ὄψη.
Τή συναντᾶς, δέν ἔχει ἀρχή,
Τήν ἀκολουθεῖς, δέν ἔχει τέλος.
Κι ὅμως ὅταν πιάσεις τήν παλιά διδασκαλία καί τήν ἐφαρμόσεις γιά νά θρέψεις τήν ψυχή σου,
Θά ἔχεις βρεῖ τό νῆμα τῆς Ὁδοῦ». [19]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΕΣΣΕΡΑ

«Ὅταν ὁ διαλογισμός μου εἶναι τέλειος», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Μένω σταθερά στήν ἠρεμία.
Ἂν καί τά πάντα εἶναι ταραγμένα,
Περιμένω νά ξαναγυρίσουν στήν πρώτη τους κατάσταση».[20]

Πρίν ὁ Λόγος ἔρθει στόν κόσμο,
Ὁ ἀεικίνητος κόσμος στέναζε προσμένοντας τήν ἔλευσή Του.[21]
Γιατί τό μόνο ὄν στό ὁποῖο εἶχε δοθεῖ ἡ ἐπιλογή νά ἀκολουθήσει ἤ ὄχι τήν Ὁδό,
Εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τήν Ὁδό,
Διαταράσσοντας τήν Πρωταρχική Ἁρμονία.
Τό μόνο ὄν στό ὁποῖο εἶχε δοθεῖ ἡ ἐξουσία νά κυβερνήσει τή φύση,
Εἶχε ἀπομακρυνθεῖ καί ἀπό τόν δικό του κυβερνήτη, καί ἀπό τή φύση,
Διαταράσσοντας τήν Πρωταρχική Ἱεραρχία.

Πλασμένος νά βρίσκει ἡδονή στήν Ὁδό,
Βρῆκε ἀντ'αὐτοῦ ἡδονή μέσω τῶν αἰσθήσεών του.
Πλασμένος νά ποθεῖ τήν Οδό,
Πόθησε ἀντ'αὐτοῦ κτιστά πράγματα.
Πλασμένος νά παραμένει στήν πρώτη του ἁπλότητα,
Κατακερμάτισε τόν ἑαυτό του σέ πολλά κομμάτια.

Πηγαίνοντας κόντρα στήν πρώτη του κατάσταση,
Ὁ παλαιός ἄνθρωπος μπῆκε σέ διαμάχη μέ τόν ἑαυτό του.[22]
Φιλονικώντας μέ τόν ἑαυτό του καί τούς ἄλλους γιά τά ἀντικείμενα τοῦ πόθου του,
Ἐξάπλωσε τή διαμάχη σέ ὅλη τή γῆ.
Φθείροντας τή δική του φύση
Παρέσυρε ὅλη τή φύση σέ φθορά.

Γι'αὐτό ὅλα τά πλάσματα στέναζαν περιμένοντας τόν Πλάστη τους.
Νά ἐπαναφέρει τόν ἀπολωλότα στήν Ὁδό,
Νά τόν ἐπιστρέψει στήν ἀληθινή του φύση,
Νά καθαρίσει τόν ρύπο τῆς φθορᾶς του,

Καί νά ἐπανέρθει ἔτσι ἡ Πρωταρχική Ἁρμονία.

Ἄν καί τά πάντα εἶναι ταραγμένα,
Περιμένω νά ξαναγυρίσουν στήν πρώτη τους κατάσταση.
Ἀκοῦς τή γῆ τήν ταραγμένη, ἀκοῦς τόν στεναγμό της,
Ὦ παλαιέ ἄνθρωπε, ὦ ἀπολωλός!
Δέν εἶναι ὁ ἄνεμος, γιατί τά πάντα εἶναι ἤρεμα.
Ἡ λίμνη εἶναι ἥσυχη, τά φύλλα στά δένδρα δέν κινοῦνται.
Κι ὅμως τό πνεῦμα ἀκούει αὐτή τήν κραυγή,
Αὐτό τό ἀκατάπαυστο βογγητό πού ὑπῆρχε πρίν ἀπό τά δικά σου
βασίλεια.
Κάλυψες τή γῆ μέ τά βασίλειά σου
Γιά νά καταπνίξεις αὐτήν τήν κραυγή,
Ἀλλά αὐτή δέν μπορεῖ νά καταπνιγεῖ κάτω ἀπό πέτρες.
Τό μυαλό σου μιλάει ἀσταμάτητα, μέ τή φωνή τῆς ἐπιθυμίας,
Γιά νά πνίξει αὐτή τήν κραυγή,
Ἀλλά ἡ καρδιά τήν ἀκούει κάτω ἀπό τή φασαρία τοῦ μυαλοῦ.

Γιά τ'αὐτιά εἶναι ἕνα σιωπηλό βογγητό.
Γιά τό πνεῦμα εἶναι πιό δυνατό κι' ἀπό τήν πιό ἰσχυρή καταιγίδα πού
τά στοιχεῖα τῆς φύσης μποροῦν νά κάνουν.
Θα ἔρθει λοιπόν;
Θα ἔρθει.
Πῶς θά ἔρθει;
Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πού διατάραξε τήν Μεγάλη Ἁρμονία:
Σάν ἄνθρωπος, λοιπόν, θά ἔρθει νά τήν ἐπαναφέρει.
Ἀπό ποῦ θά ἔρθει;
Ἡ Ὁδός πάντα γυρεύει τόν ταπεινότερο τόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ

«Τό Πνεῦμα τῆς Κοιλάδας δέν πεθαίνει», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Τό ὀνομάζουμε Μυστική Μητέρα.
Ἡ πύλη της εἶναι ἡ ρίζα τοῦ Οὐρανοῦ καί τῆς Γῆς.»[23]
Καί αὐτή ἡ πύλη θά εἶναι κλειστή», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης.[1]
«Δέν θά ἀνοίξει, καί κανείς δέν θά περάσει μέσα ἀπό αὐτήν.
Γιατί ὁ Κύριος θά εἰσέλθει ἀπό αὐτήν»[24]

Ὁ Νοῦς μίλησε, καί μέσω τοῦ Λόγου Του
Ἀπάντησε στό βογγητό τῶν στοιχείων τῆς γῆς
Πέρα καί πάνω ἀπό αὐτή τή θρηνωδία,
Ἀπάντησε μέ ἤρεμη, σιγανή φωνή:[25]
Θα ἔρθω. Θα μέ δεχθεῖς τότε;
Ἀλλά κανένας ἄνθρωπος δέν ἄκουσε αὐτή τή φωνή.
Μόνο μιά μικρή κοπέλα,
Πού εἶχε ζήσει ἄγνωστη, μέ σιωπή καί ἁγνότητα, μέσα στόν Μεγάλο Ναό,
Εἶχε ἐκλεγεῖ γιά νά ἀκούσει αὐτή τή φωνή.
Καί μέ ἤρεμη, σιγανή φωνή αὐτή ἡ κοπέλα ἔδωσε φωνή σέ ὅλη τή γῆ.
Ἀπάντησε, γιά ὅλα τά ὄντα καί ὅλα τά πλάσματα πού δέν μποροῦσαν νά μιλήσουν.
Ἀπάντησε, γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους πού δέν μποροῦσαν ν'ἀκούσουν.
Καί στήν ἐρώτηση τοῦ ἄκτιστου Νοῦ,
Ἀπάντησε: Ναί,
Θά Σέ δεχθῶ.[26]
«Γένοιτό μοι κατά τό ρῆμα Σου.»[27]
Σέ Αὐτήν ἡ Ὁδός εἶχε βρεῖ τό ταπεινότερο σημεῖο σέ ὁλόκληρη τή γῆ -
Τό ναδίρ τῆς κοιλάδας.
Τήν ὑπέρτατη ταπείνωση –
Καί ἐκεῖ ἦρθε καί κατοίκησε.
Ἔλαβε σάρκα ἀπό Αὐτήν πού ἀγάπησε πάνω ἀπ' ὅλους στή γῆ.
Αὐτήν πού ἦταν πράα καί ταπεινή σάν Αὐτόν.

---

[1]ἀρχαῖος προφήτης:Ἰεζεκιήλ

Καί ταπεινώνοντας τόν Ἑαυτό Του, κενώνοντας τόν Ἑαυτό Του σ'αὐτό
τό ταπεινότερο σημεῖο μέ τήν ἄμετρη ἀγάπη Του[28]
Ἔγινε ἕνα μικρούλι παιδί μέσα σ'Αὐτήν, τήν Μυστική Μητέρα.

Χάρη στή βαθειά της καί ἄφθαστη ταπείνωση,
Ἡ πύλη Της, πού δέν εἶχε ἀνοιχθεῖ ἀπό κανέναν ἄνδρα,
Ἀπό τήν ὁποία κανείς δέν εἶχε περάσει,
Ἔγινε ἡ ρίζα τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς.

Χάρη στήν ἐπιστροφή της στήν κατάσταση τοῦ ἀπελέκητου
κούτσουρου, τήν πρωταρχική ἁπλότητα,
Ἔγινε τό «ὄρος τό ἀλατόμητο ἀπό ἀνθρώπινο χέρι»[29] πού ὁ Ἀρχαῖος
Προφήτης προεῖδε[1]
Καί τό Πνεῦμα, ἡ Πνοή τοῦ Οὐρανοῦ,
Ἔπνευσε πάνω ἀπό Αὐτήν, τήν Κοιλάδα τῆς ταπείνωσης, ὅπως εἶχε
πνεύσει πάνω ἀπό τόν πρωτοδημιούργητο κόσμο.

[1] ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης: ὁ Δανιήλ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΕΞΙ

«Ἡ ὕψιστη ἀρετή μοιάζει μέ τή φύση τοῦ νεροῦ», εἶπε ὁ ἀρχαῖος Σοφός, «Τό νερό ὠφελεῖ τά πάντα, ἀλλά δέν ὑπερηφανεύεται οὔτε παλεύει γι' αὐτό.
Τό νερό κυλᾶ στά πιό χαμηλά μέρη, ὅπου κανένας δέν θά ἤθελε νά βρίσκεται. Εἶναι κοντά στήν Ὁδό»[30].

Ἡ Ὁδός κατῆλθε καί κένωσε τόν Ἑαυτό Του σέ μιά ταπεινή σπηλιά:
Ὄχι ἀνάμεσα σέ ἀνθρώπινες κατοικίες, ἀλλά ἐκεῖ ὅπου ἔμεναν τά ταπεινά ζῶα.
Γεννήθηκε σ'ἕνα ταπεινό κρεβάτι, σέ βρώμικο ἄχυρο στρωμένο στό πάτωμα.
Οἱ εὐτυχισμένοι, οἱ εὐκατάστατοι ἄνθρωποι κοιμόντουσαν σέ μαλακά κρεβάτια στό κοντινό χάνι.
Ἀλλά ἐνῶ ἐκείνη τή νύχτα ἄλλα βρέφη ἔκλαιγαν, Αὐτός ἦταν σιωπηλός.
Καί τό βέλασμα τῶν προβάτων ἀκουγόταν σάν κελάρυσμα νεροῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΕΦΤΑ

«Ἡ Ὁδός τά γεννᾶ,
Ἡ Δύναμη τῆς Ὁδοῦ τά ἀνασταίνει, τά τελειοποιεῖ καί τά ὡριμάζει, τά θρέφει καί τά προστατεύει.
Τούς δίνει ζωή χωρίς νά τά θέλει δικά Της,
Τά βοηθάει χωρίς νά καυχᾶται.
Τά ὁδηγεῖ χωρίς νά ἔχει κυριαρχία πάνω τους.
Αὐτό ὀνομάζεται τό μυστήριο τῆς Δύναμης τῆς Ὁδοῦ.
Τά δέκα χιλιάδες πράγματα τιμοῦν τήν Ὁδό καί σέβονται τή Δύναμή Της.
Αὐθόρμητα, χωρίς Αὐτή νά τό ἀπαιτεῖ, χωρίς νά τά διατάζει.»[31]
Ὅταν ἡ Ὁδός ἦρθε στή γῆ, ἥσυχα, ὑπό τό ἔνδυμα τῆς σάρκας,
Δέν ζήτησε σεβασμό.
Οὔτε θέλησε νά ἀποκαλύψει τό πραγματικό Του Ὄνομα,
Ἕνα Ὄνομα πού ἀξίζει κάθε τιμή.
Αὐτό τό ἄφησε σέ ὅσους Αὐτός ὅρισε νά προφέρουν τό ὄνομά Του:
Λόγος τοῦ Νοῦ, Υἱός τοῦ Πατρός, Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.[32]
Κρύβοντας τή δόξα Του στά βαθιά νερά τῆς κοιλάδας
Αὐτός ὀνόμαζε τόν Ἑαυτό Του: «Μικρότερο στή βασιλεία τῶν οὐρανῶν» καί «Υἱό τοῦ ἀνθρώπου»[33]
Γιατί ἔκανε τόν Ἑαυτό Του υἱό, τέκνο τοῦ δικοῦ Του τέκνου.
Ταπείνωσε τόν Ἑαυτό Του κάτω ἀπό τόν ἄνθρωπο, πού ἐσφαλμένα εἶχε ἐξυψώσει τόν ἑαυτό του.
Ἔτσι αὐτός πού τά δέκα χιλιάδες πράγματα τιμοῦν καί σέβονται,
Τίμησε τό ἀνυπάκουο παιδί Του, τόν ἄνθρωπο,
Ὅπως ἕνα παιδί τιμᾶ τόν πατέρα του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΟΧΤΩ

«Ἡ Μεγάλη Ὁδός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «ρέει παντοῦ, μπορεῖ νά πάει δεξιά ἤ ἀριστερά.
«Ὅλα τά ὄντα Τοῦ χρωστοῦν τήν ὕπαρξή τους
Κι Αὐτός δέν τ'ἀπαρνιέται.
Ἐκπληρώνει σιωπηλά τόν σκοπό Του, χωρίς νά γυρεύει ἀνταμοιβή».[34]
«Δέ θά μαλώσει καί δέ θά κραυγάσει», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης[1]
«Οὔτε θ'ἀκούσει κανένας στίς πλατεῖες τή φωνή του
Δέ θά συντρίψει τό ραγισμένο καλάμι,
Δέ θά σβήσει τό λυχνάρι πού καπνίζει.»[35]

Ἔτσι λοιπόν ἡ Μεγάλη Ὁδός ἦρθε.
Αὐτός πού κάνει τή γῆ νά τρέμει, τούς ἀνέμους νά σφυρίζουν μανιασμένα, τά κύματα τῆς θάλασσας νά σκᾶν ὁρμητικά,
Ἦρθε ἁπαλά, σιωπηλά.
«Δίνει στέγη καί τροφή σ'ὅλα τά ὄντα», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Χωρίς νά γυρεύει νά τά κυριαρχήσει.
Ὅμως ὅλα τά ὄντα σ'αὐτό ἐπιστρέφουν
Μολονότι δέν ξέρουν πώς αὐτό τά κυβερνᾶ.»[36]

Ὅταν ἡ Μεγάλη Ὁδός ἦρθε στόν κόσμο,
Δέν διεκδίκησε ἐγκόσμια ἀρχηγία,
Ἀλλά εἶπε σέ αὐτούς πού Αὐτός εἶχε πλάσει:
«Ἐγώ εἶμαι σάν τόν ὑπηρέτη ἀνάμεσά σας»[37]
«Καί Αὐτός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης
«Ἐνῶ τόσες κακώσεις ὑφίσταται,
Δέν ἀνοίγει τό στόμα Του να παραπονεθεῖ.
Σάν πρόβατο στή σφαγή ὁδηγήθηκε.
Καί σάν ἀρνί ἄφωνο ἀπέναντι σ' ἐκεῖνον πού τό κουρεύει,
Ἔτσι δέν ἀνοίγει τό στόμα Του.»[38]

«Γιατί ἡ Ὁδός εἶναι σιωπηλή», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Σιωπηλή καί ἀπεριόριστη.»[39]

---

[1] ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης: Ἡσαΐας

道之顯示

H ΤΡΙΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΗΣ ΟΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΕΝΝΕΑ

Τριάντα χρόνια τῆς ζωῆς του πάνω στή γῆ
Ὁ Λόγος ἦταν σιωπηλός μπροστά στό πλῆθος τῶν ἀνθρώπων.
Πενήντα αἰῶνες ὁ κόσμος περίμενε τόν λόγο πού θά πρόφερε ὁ Δημιουργός του.
Καί τελικά, μέ τόν κόσμο μαζεμένο μπροστά Του
Σέ μιά πράσινη πλαγιά πού ἔβλεπε Σέ μιά λίμη,
Ὁ Λόγος πρόφερε τόν λόγο Του.
Ἡ Ὁδός ἀποκάλυψε τήν ὁδό Της.
Καί Αὐτός πού εἶχε ἔρθει στό πιό ταπεινό μέρος
Μίλησε στά πλάσματά Του γιά τήν ταπείνωση, λέγοντας:
«Μακάριοι οἱ πραεῖς,
Οἱ πτωχοί τῷ πνεύματι,
Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν.»[40]
Αὐτός πού δέν εἶχε ἔρθει ζητώντας ἐπαίνους, εἶπε:
«Μακάριοι ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καί διώξωσι».[41]
Αὐτά ἦταν τά πρῶτα λόγια πού ὁ Λόγος εἶπε στήν ἀνθρωπότητα,
Ὄντας πρᾶος ὁ ἴδιος, ὀνειδιζόμενος ὁ ἴδιος,
Καί κλαίων ὁ ἴδιος μέ τούς κλαίοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙ

Ὅταν ἡ σιωπηλή Ὁδός μίλησε,
Ἀποκαλύφθηκε ὡς ὁ ἀθέατος
Τοῦ ὁποίου τά ἴχνη εἶχε δεῖ ὁ Ἀρχαῖος Σοφός πέντε αἰῶνες πρίν, σάν ἀναλαμπές
Πάνω στή γῆ πού στέναζε.

Γιατί ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ὅποιος ἔχει λίγα θά λάβει Σέ ἀφθονία
Ἀλλά ὅποιος ἔχει πολλά, θά πέσει Σέ σύγχυση».[42]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Μακάριοι ἐσεῖς οἱ φτωχοί, γιατί δική σας εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.
Μακάριοι ἐσεῖς πού τώρα πεινᾶτε, γιατί θά χορτάσετε.
Ἀλίμονο ὅμως σ'ἐσᾶς τούς πλουσίους, γιατί τήν ἀμοιβή σας τήν ἔχετε πάρει ἤδη σ'αὐτόν τόν κόσμο.
Ἀλίμονο σ'ἐσᾶς πού τώρα εἶστε χορτᾶτοι, γιατί θά πεινάσετε».[43]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ἡ ἀνώτερη ἀρετή δέν ξέρει ὅτι εἶναι ἀρετή
Γι'αὐτό καί εἶναι ἀρετή.
Ἡ κατώτερη ἀρετή ξέρει ὅτι εἶναι ἀρετή
Γι'αὐτό καί δέν εἶναι ἀρετή.»[44]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ὅταν δίνεις ἐλεημοσύνη, ἄς μήν ξέρει οὔτε τό ἀριστερό σου χέρι
Τί κάνει τό δεξί σου».[45]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ὁ σοφός ἄν θέλει νά'ναι πάνω ἀπό τό λαό
Πρέπει νά τόν ὑπηρετεῖ, νά ξέρει νά παίρνει τή χαμηλότερη θέση.
Κι ἄν θέλει νά ὁδηγήσει τό λαό, πρέπει νά ἔρχεται τελευταῖος.»[46]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ὅποιος θέλει νά εἶναι ὁ πρῶτος θά πρέπει νά γίνει ὁ τελευταῖος ἀπ' ὅλους κι ὁ ὑπηρέτης ὅλων».[47]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:

«Ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ παίρνει ἀπό τό πολύ
Καί δίνει στό λίγο»[48]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε σ᾽αὐτούς πού ἀποθησαύριζαν τά πνευματικά πλούτη τους:
«Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ θά ἀφαιρεθεῖ ἀπό σᾶς καί θά δοθεῖ σ᾽ἕνα λαό πού θά παράγει τούς καρπούς της».[49]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ὅταν ἡ αἴθουσα εἶναι γεμάτη χρυσάφι καί ἰχάδι[1]
Κανείς δέν θά μπορεῖ νά τή φυλάξει».[50]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Μή μαζεύετε θησαυρούς πάνω στή γῆ,
Ὅπου οἱ κλέφτες κάνουν διαρρήξεις καί τούς κλέβουν».[51]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Τί ἔχει περισσότερη ἀξία,
ὁ ἑαυτός σου ἤ τά πλούτη σου;»[52]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Τί ὠφελεῖται ὁ ἄνθρωπος, ἄν κερδίσει ὁλόκληρο τόν κόσμο, χάσει ὅμως τήν ψυχή του;»[53]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Τό ἀδύνατο καταπονεῖ τό δυνατό
Καί τό μαλακό τό σκληρό.»[54]
«Ὁ σοφός δέν ἀνταγωνίζεται, γι᾽αὐτό κανείς δέν μπορεῖ νά τόν ἀνταγωνιστεῖ»[55]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Μήν ἀντιστέκεστε στόν κακό ἄνθρωπο.
Ἀλλά ἄν κάποιος σέ χτυπήσει στό δεξί μάγουλο,
Γύρισέ του καί τό ἄλλο.
Κι ἄν κάποιος θέλει νά σέ πάει στό δικαστήριο γιά νά σοῦ πάρει τό πουκάμισο, ἄφησέ του καί τό πανωφόρι.»[56]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ὁ ἄνθρωπος τῆς βίας πεθαίνει μέ βίαιο θάνατο.
Αὐτός ὁ λόγος εἶναι ὁ πατέρας μου.»[57]

---

[1] Ἰχάδι = ἀχάτης, (jade), ἀπό τό ἱσπανικό pedra de ijada. Ὅπως στόν Γ. Σεφέρη, *Ἀντιγραφές*, σελ.150. (σημ. Μάνιας Σεφεριάδη

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ὅλοι ὅσοι τραβοῦν μάχαιρα, ἀπό μάχαιρα θά πεθάνουν.»[58]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Τοῦτο τό δέντρο πού γεμίζει μιάν ἀγκαλιά ἄρχισε ἀπό μικρό βλαστάρι.
Τοῦτος ὁ πύργος μέ τά ἐννιά πατώματα ἦταν κάποτε σωρός χώματα.
Ἕνα ταξίδι χίλια μίλια ἀρχίζει κάτω ἀπό τά πόδια μας»[59]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν μοιάζει μέ σπόρο σιναπιοῦ,
Πού τόν πῆρε ἕνας ἄνθρωπος καί τόν ἔσπειρε στό χωράφι του.
Εἶναι μικρότερος ἀπ' ὅλους τούς σπόρους,
Ὅταν ὅμως μεγαλώσει ξεπερνᾶ ὅλα τά λαχανικά
Καί γίνεται δέντρο,
Ὥστε νά ἔρχονται τά πουλιά καί νά φωλιάζουν στά κλαδιά του».[60]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Κάνει τό μικρό μεγάλο, καί τό λίγο πολύ.
Καί τά μεγάλα στήν ἀρχή εἶναι μικρά.»[61]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν μοιάζει μέ προζύμι,
Πού τό πῆρε μιά γυναίκα καί τό ἀνακάτεψε μέ ἕνα σακί ἀλεύρι,
Ὥσπου ζυμώθηκε ὅλο.»[62]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Τό δίχτυ τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι πλατύ, μέ μεγάλα βρόχια.»[63]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν εἶναι ὅμοια μ' ἕνα δίχτυ,
Πού τό ἔριξαν στή θάλασσα καί ἔπιασε κάθε λογῆς ψάρια.»[64]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Τό δίχτυ τοῦ Οὐρανοῦ δέν ἀφήνει τίποτε νά ξεφύγει.»[65]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Οὔτε ἕνα σπουργίτι δέν πέφτει στή γῆ χωρίς τό θέλημα τοῦ Πατέρα σας.»[66]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ἡ Ὁδός ντύνει καί τρέφει τά δέκα χιλιάδες πράγματα.»[67]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:

«Δεῖτε τά ἀγριόκρινα πῶς μεγαλώνουν.
Δέν κοπιάζουν οὔτε γνέθουν.
Κι ὅμως σᾶς βεβαιώνω
Πώς οὔτε ὁ Σολομών σ’ ὅλη του τή μεγαλοπρέπεια δέν ντυνόταν ὅπως
ἕνα ἀπό αὐτά.»[68]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ἡ ἐπιστροφή εἶναι ἡ κίνηση τῆς Ὁδοῦ.
Ἡ ἀδυναμία εἶναι ὁ τρόπος τῆς Ὁδοῦ.»[69]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἡ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.»[70]

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶχε πεῖ:
«Ὑπάρχει κάτι τό ἀπροσδιόριστο καί πλῆρες
Πρίν ἀπό τόν Οὐρανό καί τή Γῆ.
Δέν γνωρίζουμε τό ὄνομά του.»[71]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἐγώ εἰμί ὁ λαλῶν σοι.»[72]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ὁ σοφός δρᾶ χωρίς νά καυχᾶται,
Τελειώνει τό ἔργο του, χωρίς νά γυρεύει ἀναγνώριση.
Κι ἐπειδή δέ γυρεύει ἀναγνώριση,
Τό ἔργο του δέ χάνει τήν ἀξία του.[73]
Ἐπιστρέφει σ᾽αὐτά πού οἱ ἄνθρωποι ἄφησαν πίσω τους
Βοηθάει ὅλα τά ὄντα νά ἐπιστρέψουν στόν ἑαυτό τους.»[74]

Ὅταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε,
Ἦρθε πρός τούς ἀνεπιθύμητους μεταξύ τῶν ἀνθρώπων
Δέν ἦρθε πρός τούς καλούς, ἀλλά πρός τούς κακούς,
Δέν ἦρθε πρός τούς δίκαιους, ἀλλά πρός τούς ἁμαρτωλούς,
Δέν ἦρθε πρός τούς ὡραίους, ἀλλά πρός τούς ἄσχημους,
Δέν ἦρθε πρός τούς ὑγιεῖς, ἀλλά πρός τούς ἀρρώστους.
Δέν ἦρθε πρός τούς πλούσιους, ἀλλά πρός τούς φτωχούς.
Γι᾽ αὐτό οἱ καλοί, οἱ δίκαιοι, οἱ ὡραῖοι, οἱ ὑγιεῖς καί οἱ πλούσιοι
Τόν ἐπέκριναν, τόν χτύπησαν, καί τόν ἔδιωξαν ὡς κακό.
Γιατί ἦταν ὁ ἴδιος μιά μομφή γιά τήν φαινομενική ἀγαθότητά τους,
Πού τήν ἔφερνε ἀντιμέτωπη μέ τόν ἑαυτό της.
Καλός ἦταν μόνον Αὐτός, Αὐτός πού κατέβηκε μέχρι τούς κακούς
Γιά νά τούς ἀνεβάσει πρός τήν ἀληθινή ἀγαθότητα τῆς πρωταρχικῆς
    τους φύσης.
Ἄξιος δόξας ἦταν μόνον Αὐτός, Αὐτός πού δέ γύρευε ἀναγνώριση.
Αὐτός πού ἔλεγε: «Γιατί μέ ἀποκαλεῖς ἀγαθό;
Κανένας δέν εἶναι ἀγαθός, παρά μόνον ἕνας - ὁ Θεός.»[75]
Δηλαδή ὁ Πατέρας Του - ὁ Νοῦς –
Πού ὑπῆρχε προαιώνια μαζί Του.

Οἱ καλοί, οἱ δίκαιοι, οἱ ὄμορφοι καί οἱ πλούσιοι δέν ἄκουσαν τόν Λόγο,
Γιατί ὁ Λόγος δέν μίλησε σ᾽αὐτούς.
Ὁ Λόγος μίλησε στούς φτωχούς.
Καί ὅταν Τόν ἄκουσαν, ἡ καρδιά τους ἔκαιγε μέσα τους.[76]
Γιατί ὁ Δημιουργός τοῦ σύμπαντος μίλησε σάν φτωχός πρός αὐτούς.
Καί εἶπαν: «Ποτέ δέ μίλησε ἄνθρωπος ὅπως αὐτός»[77]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΔΥΟ

Τόν καταδίκασαν γιατί ἦταν φίλος μέ πόρνες,
Καί αὐτές οἱ πόρνες ἔγιναν παρθένες.
Τόν καταδίκασαν γιατί ἦταν φίλος μέ κλέφτες,
Καί αὐτοί οἱ κλέφτες ἐπέστρεψαν τά κλεμμένα στό τετραπλάσιο.
Τόν καταδίκασαν γιατί ἦταν φίλος μέ φτωχούς ψαράδες,
Καί αὐτοί οἱ φτωχοί ψαράδες ἔπιασαν στά δίχτυα τους τήν οἰκουμένη.
Τόν καταδίκασαν γιατί ἦταν φίλος μέ ἀπόκληρους
Καί αὐτοί οἱ ἀπόκληροι κληρονόμησαν τό Βασίλειό Του.

Αὐτός καταδικάστηκε, καί αὐτοί ἀναγεννήθηκαν.
Ἔκλαψε γιά τήν κατάντια τῆς δημιουργίας Του
Καί μέ τά δάκρυά Του ἡ δημιουργία Του ἀναγεννήθηκε,
Ἐπανῆλθε στήν ἀληθινή της φύση, στήν πρώτη της ἀρχή.
Ἡ πρώτη γέννηση ἦταν ἀπό τή σκόνη τῆς γῆς
Ἡ δεύτερη, ἀπό Ὕδωρ καί Πνεῦμα.[78]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΤΡΙΑ

«Ὅλα τά ὄντα», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Χρωστοῦν στή Μεγάλη Ὁδό τήν ὕπαρξή Τους
Κι ἡ Μεγάλη Ὁδός δέν τ' ἀπαρνιέται».[79]

Οἱ ἄνθρωποι εἶναι εὔθραυστοι, σακατεμένοι.
Ἡ φύση τους εἶναι μωλωπισμένη.
Μέ μάτια γεμάτα ἐλπίδα ἐκλιπαροῦν Αὐτόν, τήν Μεγάλη Ὁδό:
«Σήκωσε τό φορτίο μου».
Καί Αὐτός τό παίρνει.
Ψάχνει γιά ἐργάτες νά βοηθήσουν νά τό σηκώσουν.
Οἱ ἐργάτες ἔρχονται, ἀλλά εἶναι λίγοι.
Καί εἶναι κι αὐτοί εὔθραυστοι, πληγωμένοι, χωλοί.
Μεταφέρει καί τό δικό τους φορτίο,
Γιατί ἔχουν ἔρθει ἀπό ἀγάπη,
Καί Αὐτόν δέν Τόν νοιάζει τίποτε ἄλλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΤΕΣΣΕΡΑ

«Συναντᾶμε τήν Ὁδό», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Δέν ἔχει ἀρχή.
Τήν ἀκολουθοῦμε, δέν ἔχει τέλος».[80]

Ἡ Ὁδός μένει ἔξω ἀπό τό χρόνο,
Ὡστόσο Αὐτός πού ἔπλασε τόν χρόνο ἦρθε καί κατοίκησε μέσα στό χρόνο,
Σέ ἕνα μόνο ὑλικό σῶμα, σ' ἕνα μόνο χῶρο καί χρόνο.

Ἡ Ὁδός δέν ἔχει ἀρχή οὔτε τέλος,
Ὡστόσο Αὐτός πού ἔπλασε τόν χρόνο βρίσκεται παντοῦ.
Ἔτσι βρίσκεται καί στήν Ἀρχή καί στό Τέλος τοῦ χρόνου,
Γιατί εἶπε: «Ἐγώ εἰμί τό Α καί τό Ω, ἡ ἀρχή καί τό τέλος».[81]
Στήν Ἀρχή, λέει ἡ Ὁδός, ὅταν ἀκόμη δέν ὑπήρχατε, ἐγώ σᾶς γνώριζα.
Καί σᾶς μιλάω ἀπό τό σημεῖο πού εἶναι τό Τέλος τοῦ κόσμου.
Ἀπό ἐκεῖ μπορῶ νά σᾶς δώσω τόν λόγο μου,
Καί ποτέ δέν ἀθετῶ τόν λόγο μου.
Γιατί ὄχι μόνο γνωρίζω τό Τέλος,
Εἶμαι τό Τέλος.
Καί στό Τέλος, ὅπου βρίσκομαι,
Εἶμαι «τά πάντα ἐν πᾶσι».[82]
Ἐγώ σᾶς ἔχω πλάσει, λέει ἡ Ὁδός,
Καί ἐγώ συντηρῶ τήν κάθε σας ἀνάσα.
Σᾶς βαστάζω.
Δέν θά πέσετε, ἐκτός κι ἄν φύγετε μακριά μου.

Θά σᾶς βαστάζω, ὅσο βαστᾶτε τά λόγια μου.
Γιατί στό Τέλος, ὅπου ἐγώ εἶμαι,
«Ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ θά πάψουν νά ὑπάρχουν,
Τά λόγια μου ὅμως ποτέ».[83]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΕ

«Ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Ταυτίζονται μέ τήν Ὁδό».[84]

Νά εἶστε καλοί καί ἁπαλοί, λέει ἡ Ὁδός,
Καί θά μέ γνωρίσετε.
Γιατί εἶμαι πολύ πρᾶος
Καί δέν θά μ' ἀκούσετε
Παρά μόνο ἄν εἶστε καλοί καί ἁπαλοί πρός τά ταπεινά μου παιδιά.[85]

Μή σκέφτεστε, λέει ἡ Ὁδός,
Καί θά μέ γνωρίσετε,
Γιατί σκέφτεστε μόνο ὅ,τι εἶναι ἔξω ἀπό σᾶς,
Καί ἐγώ εἶμαι μέσα σας.[86]

Μή φοβᾶστε, λέει ἡ Ὁδός,
Εἴχατε φύγει μακριά μου, αὐτό εἶναι ὅλο.
Ἐπιστρέψτε στή Γιορτή, καί γείρτε τό κεφάλι σας στό στῆθος μου στό δεῖπνο.[87]
Εἴσασταν μακριά, καί τώρα ἔχετε ἐπιστρέψει.
Αὐτή εἶναι ἡ τελευταία μου ὥρα
Σέ λίγο θά παραδοθῶ νά μέ σκοτώσουν.
Ἀλλά ἀγαλλιᾶστε καί γι'αὐτό ἀκόμα,
Γιατί ὅταν μέ δεῖτε κρεμάμενο ἐπί ξύλου,
Θά μέ γνωρίσετε ὅπως ποτέ πριν.
Καί ὅταν μέ δεῖτε νά πεθαίνω,
Θά μέ ἔχετε γιά πάντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΕΞΙ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός γνώριζε πώς τό ν'ακολουθεῖ κανείς τήν Ὁδό τοῦ
Οὐρανοῦ φέρνει θλίψη.
«Οἱ ἄλλοι εἶναι ὅλο χαμόγελα
Σάν νά γλεντοῦν στό μεγάλο πανηγύρι,
Σάν νά πηγαίνουν στό καρναβάλι τῶν λουλουδιῶν.
Μονάχα ἐγώ μένω ἀτάραχος
Σάν τό μωρό πού ἀκόμα δέν ἔχει χαμογελάσει.
Μονάχα ἐγώ εἶμαι ἔρημος, καί γυρίζω ἄσκοπα, σάν νά μήν ἔχω σπίτι.
Ὅλοι ἔχουν πλούτη καί μέ τό παραπάνω,
Μονάχα ἐγώ δέν ἔχω τίποτε.»[88]

Ὅταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε καί ἦρθε στόν κόσμο,
Κι Αὐτός δέν εἶχε σπίτι.
«Οἱ ἀλεποῦδες ἔχουν καταφύγια», εἶπε,
«Καί τά πουλιά φωλιές,
ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου ὅμως δέν ἔχει ποῦ τήν κεφαλήν κλίνη».[89]
Περιτριγυρισμένος ἀπό αὐτούς πού διαφύλατταν τά δικαιώματά τους
καί τήν ἐξουσία τους.
Πού προστάτευαν τά πλούτη τους καί τήν περιουσία τους,
Καί πουλοῦσαν τήν ψυχή τους γιά χάρη τῆς κοινωνικῆς καταξίωσης,
Αὐτός μόνον δέν εἶχε τίποτε.
Αὐτός πού εἶχε δημιουργήσει τόν κόσμο, δέν εἶχε τίποτε στόν κόσμο.
Καί στό τέλος, Τοῦ ἀφαίρεσαν ἀκόμα καί τό ἔρημο, κουρελιασμένο
ἔνδυμά Του
Καί θανατώθηκε, γυμνός καί ματωμένος,
Μπροστά στόν κόσμο πού Αὐτός διατηρεῖ σέ ἀφθονία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΕΠΤΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Μονάχα ὅποιος παίρνει ἐπάνω του τά δεινά τοῦ κόσμου
Μπορεῖ νά γίνει κύριος τῶν ἀνθρώπων».[90]

Καί ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης[1] προλέγοντας τήν ἔλευση τῆς Ὁδοῦ εἶπε:
«Αὐτός παίρνει ἐπάνω Του τό φορτίο τῶν ἁμαρτιῶν μας καί γιά ἐμᾶς πονάει,
Αὐτός τραυματίστηκε γιά τίς ἁμαρτίες μας
Καί ταλαιπωρήθηκε γιά τίς ἀνομίες μας.
Μέ τίς πληγές Του ἐμεῖς θεραπευθήκαμε.
Ὅλοι σάν πρόβατα πλανηθήκαμε
Καί ὁ Κύριος παρέδωσε τόν Ἑαυτό Του γιά τίς ἁμαρτίες μας.
Μέ τήν ταπείνωσή Του παραγνωρίστηκε τό δίκαιό Του.
Γι᾽αὐτό Αὐτός θά λάβει ὡς πνευματική κληρονομιά Του πολλούς
Καί ἀπό τούς ἰσχυρούς θά λάβει λάφυρα καί θά τά μοιράσει,
Διότι ἡ ψυχή Του παραδόθηκε Σέ θάνατο
Καί λογαριάστηκε μεταξύ τῶν παρανόμων ἀνθρώπων
Καί Αὐτός φορτώθηκε τίς ἁμαρτίες πολλῶν
Καί γιά τίς ἁμαρτίες τους παραδόθηκε.»[91]

«Γιατί οἱ παλιοί ἐκτιμοῦσαν τόσο τήν Ὁδό;» ρώτησε ὁ Σοφός
«Δέν λέγανε πώς χάρη στήν Ὁδό ὅποιος ψάχνει θά βρεῖ
Κι ὅποιος εἶναι ἔνοχος θά σωθεῖ;
Γι᾽αὐτό ὁ κόσμος Τόν ἐκτιμοῦσε τόσο.»[92]
Καί πάλι ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Ὅποιος παίρνει ἐπάνω του τίς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου
Αὐτός εἶναι βασιλιάς τῆς οἰκουμένης.»[93]
Καί ὁ Προφήτης[2], ὅταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἴδε ὁ ἀμνός τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τήν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου».[94]

---

[1] ὁ πρ. Ἡσαΐας
[2] ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής

道空

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

Η ΚΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΟΚΤΩ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ὅποιος γνωρίζει τή δόξα
Κι ὅμως υἱοθετεῖ τήν ἀτίμωση
Γίνεται ἡ κοιλάδα τοῦ κόσμου.»[95]

Καθώς ἡ ὁδός εἰσερχόταν στήν Πόλη[1]
Τά πλήθη βγῆκαν νά Τόν προϋπαντήσουν
Ὑμνῶντας Τον καί δοξολογῶντας Τον.
Τά παιδιά ἔστρωναν ροῦχα καί κλαδιά στό δρόμο γιά νά περάσει,
καθισμένος πάνω στό πουλάρι.[96]

Γνώριζε τήν τιμή καί τήν δόξα,
Γνώριζε ὡστόσο ὅτι πήγαινε πρός τήν ἀπώτατη ταπείνωσή Του
Ὅτι κάποιοι ἀπό αὐτούς πού τώρα Τόν ὑμνοῦσαν
Σύντομα θά φώναζαν νά θανατωθεῖ.

«Γιατί εἶναι ἄνθρωπος θλίψεων»
Ὅπως προεῖπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης[2]
«Ἄνθρωπος θλίψεων
Πού γνωρίζει τό πένθος».[97]

---

[1] Στήν Ἱερουσαλήμ
[2] ὁ Ἠσαΐας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΝΕΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ὅποιος γνωρίζει τή δόξα
Κι ὅμως υἱοθετεῖ τήν ἀτίμωση
Ἐπιστρέφει στήν πρωταρχική Ἁπλότητα.»[98]

Ἡ Ὁδός ἄφησε τήν Πόλη καί κατέβηκε στήν Κοιλάδα[1] τοῦ Κόσμου.
Ἀνεβαίνοντας ξανά πρός τήν ἄλλη πλευρά τῆς κοιλάδας,
Ἔφτασε σέ ἕνα Κῆπο,
Σάν τόν πρῶτο Κῆπο ὅπου ἡ ἀγάπη Του προδόθηκε κάποτε.
Καί τώρα ὁ διπρόσωπος, ἐνῶ προσποιεῖται ὅτι ἐπιστρέφει σέ Αὐτόν τήν ἀγάπη Του,
Τόν προδίδει μέ ἕνα φιλί.
Τώρα ὁ διπρόσωπος, ἐνῶ προσποιεῖται ὅτι ἀποδίδει σεβασμό,
Τόν ντροπιάζει μπροστά σέ ὅλους.
Ἡ ἀγάπη ἐλευθερώνει,
Ἀλλά ὁ παράνομος Τόν ἁλυσοδένει.

Ὁ διπρόσωπος παράδωσε τόν Ἁπλό σέ θάνατο,
Καί τόν Ἁπλό τόν πῆραν πίσω στήν Πόλη.
Πρίν, εἶχε μπεῖ στήν Πόλη μέ δόξα γιά νά ὁδηγηθεῖ στήν τελική ἀτίμωση.
Τώρα ἔρχεται μέ ἀτίμωση, γιά νά ὁδηγηθεῖ στήν τελική δόξα.
Αὐτός πού εἶναι ὁ ἴδιος ἡ Ὁδός τήν ὁποία βάδισε
Ἡ Ὁδός τῆς ἐπιστροφῆς στήν πρωταρχική Ἁπλότητα.

[1] Τήν κοιλάδα τῶν Κέδρων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑ

«Ἰδού», λέει ἡ Ὁδός, «ἔρχεται ὥρα,
Καί νῦν ἐλήλυθεν,
Ἵνα σκορπισθῆτε
Ἕκαστος εἰς τά ἴδια
Καί ἐμέ μόνον ἀφῆτε·
Καί οὐκ εἰμί μόνος,
Ὅτι ὁ Πατήρ μετ' ἐμοῦ ἐστι».[99]

Ἡ Ὁδός εἶναι μόνος στόν Κῆπο.
Πολύ καιρό πρίν, στήν ἀρχή,
Ὁ ἄνθρωπος στόν Κῆπο τόν ἐγκατέλειψε.
Ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνθηκε ἀπό Αὐτόν.
Ξέφυγε ἀπό τήν πρωταρχική Ἁπλότητα,
Κατακερμάτισε τη φύση του,[100]
Σκόρπισε τόν ἑαυτό του σέ σκέψεις, φαντασιώσεις καί ἐπιθυμίες.
Ὁ ἄνθρωπος δέν ἦταν πρόθυμος νά μείνει μαζί Του.
Καί τώρα, στήν πιό σκοτεινή Του ὥρα,
Τώρα πού ἀγωνιᾶ στόν Κῆπο,
Καί ὁ ἱδρώτας του πέφτει στή γῆ σάν χοντρές σταγόνες αἷμα,[101]
Ὁ ἄνθρωπος τόν ἐγκατέλειψε ξανά, σκορπίζοντας τόν ἑαυτό του,
ἀπρόθυμος νά ἀγρυπνήσει μαζί Του μία ὥρα.

Ἡ Ὁδός ὡς ἄνθρωπος ἐγκαταλείφθηκε μόνος
Ἀλλά ὡς Λόγος δέν ἦταν ποτέ μόνος.
Διαμένοντας αἰώνια μαζί μέ τόν Νοῦ καί τήν Πνοή.
Θέλησε νά μείνει μόνος ὡς ἄνθρωπος
Ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά μήν εἶναι πιά μόνος.
Θέλησε νά μείνει νά ἐπαγρυπνεῖ ὡς ἄνθρωπος,
Ἔτσι ὥστε ὁ ἄνθρωπος, πού προτίμησε νά κοιμηθεῖ,[102]
Νά ξυπνήσει ἐπιτέλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΕΝΑ

Μποροῦσαν καί πρίν νά εἶχαν ἁπλώσει χέρι πάνω Του,
Ἀλλά ξεγλίστρησε ἀπό τά χέρια τους πολλές φορές.
Ἡ ὥρα Τους δέν εἶχε ἔρθει τότε.
Ἀλλά τώρα ἡ ὥρα ἔχει ἔρθει.
Ἔχει ἔρθει,[103]
Καί ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.

Ἔχει ἔρθει τό πλήρωμα τοῦ χρόνου
Τό ἔργο ἔχει τελειώσει.
Καί τώρα ὁ Νοῦς θέτει τόν ἀγαπημένο Του λόγο στά χέρια τους.
Τό σκοτάδι δέν ἔχει ἐξουσία ἀπό μόνο του
Ἐκτός ἄν τοῦ δοθεῖ αὐτή ἀπό τόν Πατέρα τοῦ Λόγου, στήν ὥρα της,[104]
Ὥστε, ἀπό τό φρικτότερο γεγονός στήν ἱστορία –
Τόν φόνο τοῦ Δημιουργοῦ τῆς Ζωῆς –
Νά προέλθει τό μεγαλύτερο γεγονός:
Ἡ ἔγερση τοῦ Καταστροφέα τοῦ Θανάτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΔΥΟ

Καταδικάστηκε σάν παράνομος,
Γιά νά ἀποκαταστήσει τόν νόμο.
Καταδικάστηκε σέ θάνατο,
Γιά νά καταρρίψει τόν θάνατο.
Αὐτοί πού Τόν καταδίκασαν σύμφωνα μέ τόν νόμο,
Καταδικάστηκαν οἱ ἴδιοι ἀπό τόν νόμο,
Γιατί ὁ μόνος νόμος πού ἔδωσε ἦταν ἡ ἀγάπη,[105]
Καί αὐτή ἡ ἀγάπη τούς καταδίκασε.
Κρίθηκαν ἀπό τήν ἀγάπη.
Καί Αὐτός πού εἶναι Ἀγάπη, καί γι’ αὐτό εἶναι καί κριτής,
Κρίθηκε ἀπό αὐτούς ὡς παραβάτης
Τῆς παράβασής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΤΡΙΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν ὁδό, εἶπε:
«Ὁ σοφός δέν ἀποκαλύπτει τόν ἑαυτό του, γι' αὐτό λάμπει.
Δέν ὑπερασπίζεται τόν ἑαυτό του, γι' αὐτό διακρίνεται.
Δέν καυχιέται, γι'αὐτό οἱ ἄνθρωποι τόν πιστεύουν.
Δέν εἶναι ἀλαζονικός, γι'αὐτό γίνεται ἀρχηγός.
Δέν ἀνταγωνίζεται,
Γι'αὐτό κανείς δέν μπορεῖ νά τόν ἀνταγωνιστεῖ.[106]

Ἡ Ὁδός, ὅταν Τόν ἔφεραν μπροστά σ' αὐτούς πού Τόν κατηγοροῦσαν,
Δέν ἀποκάλυψε τόν Ἑαυτό Του, δέν ὑπερασπίστηκε τόν ἑαυτό Του, δέν καυχήθηκε.
Δέν ἀνταγωνίστηκε.
«Ἄν ἡ βασιλεία μου ἦταν ἀπό αὐτόν τόν κόσμο,
Οἱ ὑπηρέτες μου θά ἔδιναν μάχη
Ὥστε νά μήν παραδοθῶ.
Ἀλλά τώρα ἡ βασιλεία μου δέν εἶναι ἀπό ἐδῶ»[107]

Ὅταν Τόν ἔφεραν μπροστά στόν δικαστή γιά νά τόν καταδικάσει σέ θάνατο,
Αὐτός, πού δίνει ζωή στά πάντα, ἦταν σιωπηλός.
Ὅταν τόν ρώτησαν τί ἤξερε,
Αὐτός, ὁ παντογνώστης, ἦταν σιωπηλός.[108]
Ὅταν τόν ρώτησαν «Ποιά εἶναι ἡ ἀλήθεια;»[109]
Αὐτός, πού εἶναι ὁ ἴδιος ἡ Ἀλήθεια ἦταν σιωπηλός.
Ὅταν ὁ δικαστής τοῦ εἶπε: «Δέν ἀκοῦς πόσα σοῦ καταμαρτυροῦν»; [110]
Αὐτός, ὁ Αἰώνιος Λόγος, δέν εἶπε λέξη.

Κάρφωσαν τά χέρια Του καί τά πόδια Του,
Δέν παραπονέθηκε.
Λόγχισαν τήν πλευρά Του,
Δέν παραπονέθηκε.[111]
Ἐγκαταλελειμένος ἀπ'ὅλους στή γῆ
Φώναξε μόνο τόν Πατέρα Του στόν οὐρανό.[112]

«Ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Ἐπειδή ποτέ δέν προβάλλει τόν ἑαυτό του, ἔχει μεγαλοσύνη».[113]
«Δέν λέει τίποτα, κι ὅμως παίρνει ἀπάντηση.
Δέν γνέφει σέ κανέναν, κι ὅμως ὅλα τά ὄντα ἔρχονται σ'αὐτόν.
Δέν ἀνταγωνίζεται, κι ὅμως νικᾶ». [114]

Κι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ, ὅταν μέ πραότητα παραδιδόταν σέ θάνατο,
εἶπε:
«Μέσα στόν κόσμο θά ἔχετε θλίψη.
Ἀλλά νά ἔχετε θάρρος,
Γιατί ἐγώ τόν ἔχω νικήσει τόν κόσμο».[115]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

Οἱ στρατιῶτες γύμνωσαν τόν Βασιλέα τοῦ σύμπαντος
Καί Τοῦ φόρεσαν πορφυρό μανδύα.
Τοῦ φόρεσαν ἀκάνθινο στεφάνι στό κεφάλι,
Κι ἕνα ραβδί στό δεξί Του χέρι.
Ὑποκλίθηκαν μπροστά Του,
Καί Τόν περιέπαιζαν, λέγοντας: «Χαῖρε, Βασιλεῦ!»
Καί ἔφτυσαν πάνω Του, καί πῆραν τό ραβδί,
Καί Τόν χτύπησαν στό κεφάλι.
Μετά, τοῦ ἔβγαλαν τόν μανδύα
Καί Τοῦ φόρεσαν τό κουρελιασμένο Του ἔνδυμα
Καί Τόν πῆραν νά Τόν σκοτώσουν.[116]

«Ἂν δέν Τόν περιγελοῦσαν», λέει ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Ἡ Ὁδός δέν θά ἦταν ἡ Ὁδός».[117]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΠΕΝΤΕ

Καί πάλι ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Ἡ ἀνώτατη Ἀρετή μοιάζει βαθειά σάν Κοιλάδα».[118]

Ἔτσι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ κένωσε τόν ἑαυτό Του στό κατώτατο σημεῖο,
Στό ναδίρ τῆς κοιλάδας.
Ἀλλά, βρίσκοντας αὐτό τό κατώτατο σημεῖο, ὑψώθηκε.
Ὑψώθηκε στόν Σταυρό,
Μέ τά χέρια Του ἁπλωμένα μπροστά στόν κόσμο
Σάν νά καλοῦσε τόν κόσμο.
Ἀλλά, τά χέρια Του, τά καρφωμένα στό ξύλο, παρέμειναν ἄδεια.
Καί εἶπε: «Διψῶ».[119]
Διψῶ γιά τό ἕνα ἀπολωλός πρόβατο
Πού ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπό την Ὁδό [120].
Γιατί τόν ἔχω ἀγαπήσει.
Αὐτός πού κάποτε ἦταν φίλος μου,
Πού κάποτε μιλούσαμε γλυκά μαζί στόν Κῆπο,
Μέ κάρφωσε σ'ἕνα ξύλο,
Ὅπως τό ξύλο ἐκείνου τοῦ δένδρου στόν Κῆπο, ἀπ' ὅπου ἔκοψε τό φροῦτο.
Ἀλλά κανείς δέν ἔχει μεγαλύτερη ἀγάπη
Ἀπό κεῖνον πού θυσιάζει τή ζωή του γιά χάρη τοῦ φίλου του.[121]

«Γι'αὐτό», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «μποροῦμε νά ἐμπιστευθοῦμε τή φροντίδα τοῦ κόσμου
Σέ αὐτόν πού ἀγαπάει τόν κόσμο σάν τόν ἑαυτό του». [122]
Καί ἡ Ὁδός, ἀπό τήν ἀγάπη Του γιά τόν κόσμο, εἶπε:
«Κι ἐγώ ἐάν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς,
Θά τούς τραβήξω ὅλους πρός ἐμένα».[123]
Αὐτούς πού ἔχουν διασκορπιστεῖ θά τούς τραβήξω νά συγκεντρωθοῦν,
Αὐτούς πού μέ ἄφησαν μόνο,
Ναί, ἀκόμα κι'αὐτούς πού ἔχουν καρφώσει καρφιά
Πάνω στά ἴδια τά χέρια πού τούς τραβοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΕΞΙ

Ἄν κάτι ἔχει πέσει, πρέπει νά ὑπάρχει ἐπιστροφή.
Ἄν κάτι ἔχει ὑψωθεῖ, καί πάλι πρέπει νά ὑπάρχει ἐπιστροφή.
Αὐτή εἶναι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ.[124]
Γι'αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ὅ,τι εἶναι σκληρό καί δυνατό θά πέσει κάτω,
Κι ὅ,τι εἶναι εὐλύγιστο καί ἀδύνατο θ'ἀνέβει ψηλά.»[125]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτόν ταπεινωθήσεται,
ὁ δέ ταπεινῶν ἑαυτόν ὑψωθήσεται».[126]

Πρέπει νά ὑπάρχει ἐπιστροφή.
Κατεβάστε με στό χαμηλότερο σημεῖο, λέει ἡ Ὁδός.
Ἔτσι θά ἀνέλθω στό ὑψηλότερο.
Ἐσύ, ὦ Ἄνθρωπε, ἔχεις ἐξυψώσει τόν ἑαυτό σου
Καί ἔτσι ἔχεις καταπέσει
Στή φιλαυτία, στά ἀντικείμενα τῶν αἰσθήσεων.
Κοίτα, λοιπόν, πῶς μπορεῖς ξανά νά ἀνέλθεις
Στήν πρώτη ἀρχή, στήν ἀληθινή σου φύση.
Κοίτα ἀπό μένα τήν Ὁδό πού ἔχεις νά ἀκολουθήσεις:
Βαδίζω τήν Ὁδό μπροστά ἀπό σένα
Γιατί σ'ἔχω ἀγαπήσει, καί καθόλου δέν νοιάζομαι γιά τόν ἑαυτό μου.
Κοίτα ἀπό μένα τήν Ὁδό πού ἔχεις νά ἀκολουθήσεις.
Πάρε μου τή ζωή:
Ἔτσι ὄχι μόνο θά κερδίσω ζωή,
Ἀλλά, σάν τόν σπόρο πού πέφτει στό χῶμα καί πεθαίνει
Θά δώσω αἰώνια ζωή σέ ὅλους.[127]
Κατάστρεψέ με, περιγέλασέ με, ταπείνωσέ με:
Ἔτσι θά σώσω τόν κόσμο.
Γκρέμισε τόν ναό τοῦ σώματός μου:
Θά τόν ἐγείρω ξανά σέ τρεῖς ἡμέρες.
Θά γίνω ὁ πιό ταπεινός, ὁ πιό ἀτιμασμένος, ὁ πιό θλιμμένος καί
βασανισμένος ἀπ' ὅλους τούς ἀνθρώπους,[128]
Ἔτσι ὥστε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νά ἀνυψωθοῦν.
Ὄχι για τή δική μου δόξα,

Ἀλλά γιά τη δόξα Αὐτοῦ πού με ἔστειλε,
Και γιά νά ἀνυψώσω ὁλόκληρο τόν κόσμο
Τόν κόσμο πού ἔχω πλάσει μέ τά χέρια μου,
Γιά νά ἀνυψώσω ἀκόμη καί σένα πού μέ ἔχεις ἀπογοητεύσει.

Πρέπει νά ὑπάρχει ἐπιστροφή, λέει ἡ Ὁδός
Πρέπει νά ὑπάρχει ἀνάσταση.
Γιατί πῶς μπορεῖ ἡ ἄφθαρτη Ἀγάπη νά πεθάνει μαζί μέ τό σῶμα,
Ἢ ἡ Πηγή τῆς Ζωῆς νά σφραγισθεῖ μέσα σ' ἕνα μνῆμα;

終止慾望之道

Η ΠΕΜΠΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΒΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΕΦΤΑ

Τί σημαίνει νά πέφτουμε σέ ἔπαρση;
Ὅταν προσκολλώμαστε στό σῶμα καί στά ἀντικείμενα τῶν αἰσθήσεων,
Βυθιζόμαστε στόν πόθο γιά τόν ἑαυτό μας:
Ἐρωτευόμαστε τόν ἑαυτό μας.
Αὐτό σημαίνει νά πέφτουμε σέ ἔπαρση.

Ὅταν μεριμνᾶμε περισσότερο γιά τό πρόσκαιρο σῶμα παρά γιά τήν αἰώνια Ὁδό,
Χάνουμε τή φυσική μας ἁπλότητα καί εἰρήνη[1]
Γινόμαστε ἀφύσικοι, ταρασσόμαστε,
Ἐνοχλούμαστε, θολώνουμε ἀπό ἐπιθυμία,
Φοβόμαστε μήπως χάσουμε τά ἀντικείμενα τῶν ἐπιθυμιῶν μας,
Φοβόμαστε μήπως δέν ἐπιτύχουμε τούς φιλόδοξους στόχους μας.
Φοβόμαστε τήν πείνα, τή δίψα,
Τόν θάνατο και τόν χωρισμό ἀπό τό σῶμα.[2]
Γι'αὐτό, ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Ἔχουμε φόβους γιατί ἔχουμε σῶμα.
Ὅταν δέν ταυτιζόμαστε μέ τό σῶμα μας,
Τί ἔχουμε νά φοβηθοῦμε, τί μπορεῖ νά μᾶς κάνει νά ὑποφέρουμε;»[3]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Μήν μεριμνᾶτε γιά τή ζωή σας, τί θά φᾶτε,
Καί γιά τό σῶμα σας τί θά ντυθεῖτε.
Ἄν ὁ Θεός ντύνει τό ἀγριόχορτο,
Πού σήμερα ὑπάρχει καί αὔριο τό ρίχνουν στή φωτιά,
Σκεφτεῖτε πόσο περισσότερο θά φροντίσει γιά σᾶς.»[4]

Στρέφοντας τά μάτια μας στήν ἐπιθυμία γιά τά πράγματα τῶν αἰσθήσεων,
Τυφλωνόμαστε καί δέν βλέπουμε τήν ἐσωτερική τους οὐσία.
Δέν τά βλέπουμε σάν λόγους μέσα στόν Πρωταρχικό Λόγο
Σάν σκέψεις τοῦ Πρωταρχικοῦ Νοῦ.
Γι'αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Τά πέντε χρώματα θαμπώνουν τό μάτι τοῦ ἀνθρώπου
Οἱ πέντε ἦχοι κουφαίνουν τό αὐτί τοῦ ἀνθρώπου

Οἱ πέντε γεύσεις χαλνοῦν τή γεύση τοῦ ἀνθρώπου
Ὁ πολύς καλπασμός καί τό πολύ κυνήγι τρελαίνουν τόν νοῦ.
Τά σπάνια καί πολύτιμα ἀντικείμενα ἐμποδίζουν τήν πρόοδο.
Γι'αὐτό ὁ σοφός κοιτάει νά ἱκανοποιήσει τά ἐσωτερικά πράγματα καί
ὄχι τό ἀχόρταγο μάτι.[5]
Ἐπιμένει στό φροῦτο καί ὄχι στό ἄνθος.[6]
Ἀληθινά διαλέγει τοῦτο κι ὄχι ἐκεῖνο.»[7]

Καί πάλι ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Φράξε τά περάσματα,
Κλεῖσε τήν πόρτα,
Καί ἡ ζωή σου δέν θά ταραχτεῖ.
Ἄνοιξε τά περάσματα, αὔξησε τίς ἀσχολίες σου
Καί ποτέ δέν θά βρεῖς πληρότητα.»[8]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε εἶπε:
«Ὅταν προσεύχεσαι, εἴσελθε στό ταμεῖο σου,
Καί ἀφοῦ κλείσεις τήν θύρα σου,
Προσευχήσου στόν Πατέρα σου πού εἶναι ἐκεῖ, στό κρυφό μέρος.»[9]

Τό ταμεῖο τῆς ψυχῆς εἶναι τό σῶμα.
Τό ἄνοιγμα τῆς θύρας εἶναι οἱ πέντε σωματικές αἰσθήσεις.
Τό κρυφό μέρος εἶναι ἡ καρδιά.
Ἡ ψυχή εἰσέρχεται στό ταμεῖο ὅταν ὁ νοῦς δέν εἶναι διασκορπισμένος,
Δέν τριγυρνάει ἐδῶ καί κεῖ,
Δέν περιφέρεται μέσα στά πράγματα τοῦ κόσμου.
Ἡ θύρα κλείνει ὅταν οἱ αἰσθήσεις δέν προσκολλῶνται στά κτιστά
πράγματα.
Εἰσερχόμαστε στό κρυφό μέρος ὅταν ὁ νοῦς,
Ἀγνοῶντας κάθε παρεισφρύουσα σκέψη καί εἰκόνα,
Κατεβαίνει στό κρυφό μέρος,
Φυλακίζει τόν ἑαυτό του ἐκεῖ,
Καί σέ αὐτή τή φυλάκιση βρίσκει ἐπιτέλους εἰρήνη.[10]

«Μήν μετεωρίζεσθε»[11], λέει ἡ Ὁδός.
«Μή μεριμνᾶτε γιά τό αὔριο,
Γιατί ἡ αὐριανή μέρα θά ἔχει τίς δικές της φροντίδες.»[12]
«Ζητεῖτε μᾶλλον τήν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν,

Γιατί εὐδόκησε ὁ Πατέρας σας νά σᾶς τή δώσει».[13]
«Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν ἔρχεται μέσω παρατήρησης,
Γιατί εἶναι μέσα σας».[14]
Εἴσελθε στό ταμεῖο σου,
«Καί ὁ Πατέρας σου, πού βλέπει στά κρυφά,
Θά σοῦ τό ἀνταποδώσει φανερά.»[15]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΟΚΤΩ

«Ἡ Μεγάλη Ὁδός», λέει ὁ Ἀρχαῖος Σοφός «δέν ἔχει ἐπιθυμίες».[16]
Ἡ ἐπιθυμία γιά τά κτιστά πράγματα διαταράσσει τήν Πρωταρχική Ἁρμονία,
Τήν πρωταρχική ἑνότητα, τήν τέλεια ἀγάπη.
Μιά τέτοια ἐπιθυμία προέρχεται ἀπό τά δύο,
Ἀπό τό διαχωρισμό.
Κηνυγάει τό ἀντικείμενό της,
Προσκολλᾶται στό ἀντικείμενό της,
Φέρνει ἄγχος καί ταραχή.
Ἡ ἐπιθυμία γιά τά κτιστά πράγματα σημαίνει βάσανα,
Γιατί μιά τέτοια ἐπιθυμία δέν μπορεῖ ποτέ νά ἐκπληρωθεῖ.[17]
Τά βάσανα ἀρχίζουν
Ὅταν ἡ πρωταρχική ἑνότητα, ἡ τέλεια ἀγάπη διαρρηγνύεται.

Ἔτσι, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Ἀσπάσου τήν ἁπλότητα, μήν ἔχεις προσωπικές φιλοδοξίες καί περιόρισε στό ἐλάχιστο τίς ἐπιθυμίες σου.[18]
Ὁ σοφός δέν κάνει τίποτα μέ ἐπιθυμία, ἔτσι δέν καταστρέφει τίποτα.
Δέν κρατᾶ τίποτα καί δέν χάνει τίποτα.[19]
Ὅποιος ξέρει τήν Ὁδό δέ γυρεύει νά εἶναι γεμάτος.»[20]

Ὅποιος προσκολλᾶται στόν ἑαυτό του καί στίς αἰσθήσεις
Προσπαθεῖ νά γεμίσει μέ φιλαυτία καί ἡδονή τῶν αἰσθήσεων.
Ἀλλά ὅσο περισσότερο προσπαθεῖ, τόσο πιό ἄδειος γίνεται.
Γιά νά γίνει κανείς πλήρης
Πρέπει νά κενώσει τόν ἑαυτό του.
Ἔτσι, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Μάθηση εἶναι νά προσθέτεις μέρα μέ τή μέρα.
Ἡ Ὁδός εἶναι νά ἀφαιρεῖς μέρα μέ τή μέρα.
Νά ἀφαιρεῖς καί νά λιγοστεύεις.
Ὥσπου νά φτάσεις στή δράση χωρίς ἐγωϊκή ἐπιθυμία.
Ὅταν δρᾶς χωρίς ἐγώ, ὅλα γίνονται.»[21]

Πάντα χωρίς ἐπιθυμία,
Ἡ Μεγάλη Ὁδός κενώνει τόν ἑαυτό Του μέσα στή δημιουργία Του
Ἀπό ἀγάπη, δίνοντας ἐντελῶς τόν ἑαυτό Του,

Κενώνει τόν ἑαυτό Του.
Ὡστόσο, ὄντας ἡ ἀμετάβλητη Αἰτία τῶν πάντων,
Παραμένει πάντα πλήρης.

Σβήνοντας τήν ἐπιθυμία τους γιά κτιστά πράγματα,
Ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό κενώνουν ἐπίσης τόν ἑαυτό τους
Ἀπό ἀγάπη, δίνοντας ἐντελῶς τόν ἑαυτό τους.
Γιατί κενώνοντας τόν ἑαυτό τους ὅπως Αὐτός,
Γεμίζουν διαρκῶς μέ Αὐτόν,
Τόν πάντα πλήρη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑΝΤΑΕΝΝΕΑ

«Μήν ἔχεις προσωπικές φιλοδοξίες», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, καί
περιόρισε στό ἐλάχιστο τίς ἐπιθυμίες σου.[22]
Ἡ αὐταπάρνηση εἶναι ἡ ὁδός πρός τήν τελείωση.»[23]
Ὅταν ἡ ἐπιθυμία σβήνει στό ναδίρ τῆς κοιλάδας
Βλέπει κανείς τά πάντα καί κινεῖται κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια.
Οἱ νεκροί βλέπουν τά πάντα.
Γι'αὐτό, εἶπε ὁ Σοφός:
«Χωρίς ἐπιθυμίες, μπορεῖ νά δεῖ κανείς τό μυστήριο.
Γεμάτος ἐπιθυμίες, μπορεῖ κανείς νά δεῖ μόνο τά ἐξωτερικά
φαινόμενα.»[24]

Κάτω ἀπό τήν ταραγμένη ἐπιφάνεια,
Κάτω ἀπό τή μάταιη, ἰδιοτελή, ἐξαρτητική ἀγάπη,
Τόν πόθο πού τρελαίνει,
Πού ἀμαυρώνει ὅ,τι εἶναι ἀπό κάτω,
Ὑπάρχει ἕνα ποτάμι πού κυλάει σιωπηλά,
Ἕνα ποτάμι συμπόνοιας, σπλάγχνα ἐλέους.
Μιά συναίσθηση τοῦ πόνου τοῦ ἄλλου,
Πού κυλάει σ'ἕναν ἀπέραντο, ἀπέραντο ὠκεανό λύπης.
Εἶναι ἡ λύπη μιᾶς μεγάλης κηδείας:
Ὁ θάνατος τῆς ἡδονικῆς φιλαυτίας.
Ἄν καί εἶναι λύπη,
Εἰσέρχεται κανείς σ'αὐτήν πρόθυμα, μέ χαρά.
Γιατί ὑπάρχει τόση τρυφερότητα στόν πόνο της.
Καί τέλος, μέσα σ'αὐτή τή λύπη,
Ὑπάρχει τέλεια ἐλευθερία.

Αὐτή εἶναι ἡ ἀγάπη ἡ αἰώνια, ἡ ἀκαταμάχητη,
Ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς αἰωνιότητας.
Αὐτός εἶναι ὁ πόνος πού ἡ αἰώνια Ὁδός
Ἀσπάσθηκε πρόθυμα, μοιραζόμενος τόν πόνο μας.
Αὐτός εἶναι ὁ σταυρός πού ζητάει ἀπό μᾶς νά σηκώσουμε.
Αὐτός εἶναι ὁ θάνατος πού ζητάει ἀπό μᾶς νά πεθάνουμε.
Καί τελικά, μέσα σ'αὐτόν τόν θάνατο,
Ὑπάρχει τέλεια εἰρήνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ὅποιος στοχεύει στή ζωή καταλήγει στόν θάνατο.
Ὑπάρχουν κάποιοι πού ἡ κάθε τους κίνηση τούς ὁδηγεῖ στή χώρα τοῦ θανάτου, γιατί ἀγαποῦν ὑπερβολικά τή ζωή.
Ὁ ἅγιος δέν μεριμνᾶ καθόλου γιά τόν ἑαυτό του, κι ὅμως διατηρεῖται.[25]
Μήπως γι'αὐτό ἐπιτυγχάνει, ἐπειδή δέν ἔχει προσωπικούς σκοπούς;»[26]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ὅποιος θελήσει νά διασώσει τή ζωή του θά τή χάσει,
Κι ὅποιος τή χάσει θά τή διατηρήσει».[27]

Ὅποιος θέλει τά πράγματα αὐτῆς τῆς ζωῆς,
Λαχταρᾶ αὐτή τή ζωή.
Ὅποιος θέλει τά πράγματα αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἀλλά δέν μπορεῖ νά τά ἔχει,
Λαχταρᾶ τό θάνατο.
Ἀλλά ὅποιος ἔχει σβήσει τήν ἐπιθυμία,
Δέν λαχταρᾶ οὔτε τή ζωή οὔτε τό θάνατο.
Καί τά δύο εἶναι γι'αὐτόν τό ἴδιο
Καί περνάει ἀπό τό ἕνα στό ἄλλο
Χωρίς φόβο ἤ ταραχή,
Σάν ἀπό χαρά σέ χαρά.
Εἶναι σάν τήν ἴδια τήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ
Πού «δημιουργεῖ καί τρέφει τή ζωή.
Τή δημιουργεῖ ἀλλά δέν τή διακατέχει.»[28]
Ἐπειδή ὅποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό δέν διακατέχει τή ζωή του,
Ὁ θάνατος δέν τόν διακατέχει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΕΝΑ

Αὐτός πού πῆρε ἐπάνω Του τό φορτίο τοῦ κόσμου εἶπε:
«Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κεκοπιῶντες καί πεφορτισμένοι
Κἀγώ ἀναπαύσω ὑμᾶς.
Ἄρατε τόν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καί μάθετε ἀπ' ἐμοῦ,
Ὅτι πρᾶος εἰμί καί ταπεινός τῇ καρδίᾳ,
Καί εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.
Ὁ γάρ ζυγός μου χρηστός
Καί τό φορτίο μου ἐλαφρόν ἐστί.»[29]

Ἀκολουθεῖστε με, λέει ἡ Ὁδός,
Κάτω στίς βαθιές βάθρες τῆς Κοιλάδας
Ὅπου τό νερό ρέει συνεῶς.
Πάντα ρέει, ὡστόσο αὐτές εἶναι πάντα γεμάτες.
Ἀκολουθεῖστε με, σάν τό νερό στό ρέμα, στή χαμηλότερη θέση,
Τή θέση πού ὅλοι ἀποφεύγουν,[30]
Καί ἐκεῖ θά βρεῖτε ἀνάπαυση.
Κυλώντας, θά εἶστε πάντα πλήρεις.

Ἄν δέν ἔχετε βρεῖ ἀνάπαυση,
Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν ἔχετε φτάσει στή χαμηλότερη θέση,
Δέν ἔχετε χάσει τά πάντα,
Ἀλλά εἶστε ἀκόμη στήν πλαγιά τῆς Κοιλάδας,
Φοβισμένοι, γαντζωμένοι μέ ματωμένα χέρια ἀπό τά τραχιά, ἀνώμαλα κατσάβραχα.
Καλύτερα, τότε, νά μήν εἴχατε κατέβει καθόλου.
Καλύτερα νά εἴχατε παραμείνει στήν ἐπιφάνεια.
Ὑπολογεῖστε τό κόστος:
Ἄν κατεβεῖτε, πρέπει νά κατεβεῖτε μαζί μου ὅλο τό δρόμο, μέχρι κάτω:
Νά πεθάνετε ἐκεῖ, γιά νά μπορέσετε νά γεννηθεῖτε.

«Γιατί ἡ Ὁδός ὁδηγεῖ στήν αἰωνιότητα», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Καί ἄν καί τό σῶμα σας εἶναι θνητό, δέν θά καταστραφεῖτε»[31]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΔΥΟ

«Δέν ὑπάρχει μεγαλύτερο λάθος ἀπό τήν ἐπιθυμία», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Οὔτε μεγαλύτερη δυστυχία ἀπό τό νά εἶσαι ἀνικανοποίητος.[32]
Ὅταν δέν βλέπεις τά ἐπιθυμητά, δέν ταράζεται ἡ καρδιά.[33]
Γι' αὐτό ὁ σοφός ἐπιθυμεῖ νά μήν ἐπιθυμεῖ.[34]
Ὅταν δέν ὑπάρχουν ἐπιθυμίες, ἔρχεται ἡ γαλήνη.»[35]

Στό ναδίρ τῆς Κοιλάδας
Δέν ὑπάρχει πιά σκέψη.
Ὑπάρχει μόνο Αὐτός πού εἶναι πέρα ἀπό σκέψη.
Αὐτός πού εἶναι ὁ Ἴδιος καθαρή, ἁπλή, μοναδική Σκέψη.
Σκέψη πού δέν ἐνέχει τή δυαδικότητα πού ἡ ἐπιθυμία προκαλεῖ,
Ἀλλά μόνον τήν Ἑνότητα τῆς τέλειας ἀγάπης.

Μέσα στήν τέλεια Ἑνότητα
Δέν ὑπάρχει πιά διαχωρισμός.
Δέν ὑπάρχει πιά διαχωρισμός ἀνάμεσα στή χαρά καί στή λύπη.
Ἡ χαρά καί ἡ λύπη εἶναι ἑνωμένες.
Μαζί συνθέτουν τό συναίσθημα πού εἶναι πέρα ἀπό συναισθήματα
Καί πού λέγεται ἀπάθεια.
Ἡ πληρότητα τῆς χαρᾶς καί ἡ πληρότητα τῆς λύπης.
Ἡ πληρότητά τους μέσα σέ μιά κένωση καί τῶν δύο
Πού βιώνεται σάν γλυκιά συντριβή.

Αὐτό εἶναι ἡ γαλήνη.
Ἡ εἰρήνη πού ἔρχεται ὅταν ἡ καταιγίδα τῆς ἐπιθυμίας περάσει.
Αὐτό εἶναι ἡ ἑνότητα.
Ἡ ἑνότητα πού ἔρχεται ὅταν παύει νά κυριαρχεῖ ἡ δυαδικότητα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ.
Καί ὅταν ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἡ ἐπιθυμία νά κατέχεις τό ἀντικείμενο.

Στό ναδίρ τῆς Κοιλάδας,
Μακάριοι εἶναι αὐτοί πού κλαῖνε.
Γιατί αὐτοί, μή κατέχοντας τίποτα,
Εἶναι οἱ μοναδικοί κληρονόμοι καί κάτοχοι τῆς χαρᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΤΡΙΑ

Ἐλᾶτε σέ μένα, λέει ἡ Ὁδός.
Ὁ δρόμος φαίνεται μακρύς
Γιατί δέν μπορεῖτε νά δεῖτε τό τέλος.
Ἀλλά ὅταν φτάσετε στό τέλος καί κοιτάξετε πρός τά πίσω,
Ὁ δρόμος θά φαίνεται τόσο σύντομος
Καί θά δεῖτε ὅτι ποτέ δέν θά μπορούσατε νά γνωρίσετε τήν εὐτυχία
Ἄν δέν εἴχατε γνωρίσει αὐτή τή θλίψη,
Τή θλίψη τοῦ ν' ἀκολουθεῖς τό δρόμο πού φαίνεται τόσο μακρύς.

Θά εὐγνωμονεῖτε.
Θά εἶστε εὐχαριστημένοι πού τά πράγματα ἔγιναν ἔτσι.
Πού εἶναι ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως εἶναι.
Θά εὐγνωμονεῖτε μέσα στό λιμάνι,
Ἄν μόνο μπορεῖτε νά μείνετε σταθεροί μέχρι τό τέλος.[36]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

«Τό ἄδειο γίνεται γεμάτο», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Τό παλιό, φθαρμένο φύλλωμα γίνεται νέο πάλι».[37]

Ἀκολουθεῖστε με, λέει ἡ Ὁδός,
Κατεβεῖτε στήν Κοιλάδα,
Μπεῖτε στήν πόλη.
Καί μετά ἀνέλθετε μαζί μου σέ ἀτίμωση,
Κουρελιασμένοι καί φθαρμένοι,
Συρμένοι πρός τό ποταπότερο σημεῖο στή γῆ,
Πάνω στό ψηλότερο ξύλο,
Στόν ψηλότερο λόφο ἔξω ἀπό τήν πόλη.

Ἀκολουθεῖστε με, λέει ἡ Ὁδός.
Κούφιοι, ἄδειοι, χωρίς ἐγώ,
Μένοντας στή λήθη.
«Μείνατε ἐν ἐμοί,
Κἀγώ ἐν ὑμῖν».[38]

Ἀκολουθεῖστε με ἐκεῖ πού οἱ ταπεινοί περιμένουν,
Ἐγκαταλελειμένοι στά ἔγκατα τῆς γῆς.
Καί μετά ἀνεβαίνουμε τό μονοπάτι τῆς κοιλάδας.
Φθάνουμε στό ἴσωμα.
Καί οἱ καρδιές τους καῖνε ὅταν μᾶς βλέπουν.
Ἀνερχόμενοι στίς νεφέλες τοῦ οὐρανοῦ
Ἀναρριχόμαστε ἐκεῖ ὅπου ἄνθρωπος δέν ἔχει ἀκόμη πατήσει,
Καί φθάνουμε σέ μιά πύλη ἀπ᾽ ὅπου ἄνθρωπος δέν ἔχει ἀκόμη
    περάσει.

Σᾶς ἔχω δείξει τήν Ὁδό
Καί ἀφήνω τόν ἑαυτό μου μαζί σας.
Ὁ κόσμος γελᾶ:
Εἶναι σοφός καί συνετός,[39]
Ἀλλά ἐγώ ἔχω γίνει ἀνόητος.
Καί κλαίω ἀπό θλίψη.
Ἀλλά κοιτάξτε, σέ αὐτό τό βασίλειο ὅπου κανείς δέν ἔχει πάει,

Τό ὁποῖο κανείς δέν μπορεῖ νά διακρίνει,
Ἔχω ἀνοίξει μιά πύλη μυστηρίου γιά σᾶς.
Ἐλᾶτε στή χαρά μου,
Ἐσεῖς πού ἔχετε δοκιμάσει τόν πόνο μου.
Μείνετε στά ὕψιστα,
Ἐσεῖς πού ἔχετε φτάσει χαμηλά, στά κατάβαθα μαζί μου.
Γεμίστε ἀπό μένα,
Ἐσεῖς πού ἔχετε κενωθεῖ μαζί μου.
Ἀνανεωθεῖτε,
Ἐσεῖς πού ἔχετε φθαρεῖ μαζί μου.
Γευθεῖτε τήν ἀφθαρσία,
Ἐσεῖς πού ἔχετε μπεῖ στόν τάφο μαζί μου.

Ἡ Ὁδός ἔχει ἀνοίξει, ἡ ἱστορία ἔχει ἀνανεωθεῖ.
Ἡ Ὁδός τῆς ἐπιστροφῆς ἔχει πραγματοποιηθεῖ.
Ἡ γῆ πού στενάζει περιμένει ἐσᾶς νά δεῖτε
Ὅτι δέν χρειάζεται νά περιμένετε ἄλλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΠΕΝΤΕ

Χαμηλά, πολύ χαμηλά
Ὅπου δέν σκέφτεστε καί δέν λογαριάζετε πιά
Καί δέν νοιάζεστε γιά τό τί σκέφτονται οἱ ἄλλοι.

Χαμηλά, πολύ χαμηλά
Ὅπου δέν ἔχετε τίποτα νά χάσετε,
Πουθενά νά πᾶτε, πουθενά νά κρυφτεῖτε.
Αὐτό εἶναι τό σημεῖο τῆς κένωσης.

«Τό κενό διαπερνᾶ κι αὐτό ἀκόμα τό ἀδιαπέραστο», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Τό πιό μαλακό πρᾶγμα στόν κόσμο χτυπᾶ τό πιό σκληρό.
Αὐτά μέ κάνουν νά ἀναλογίζομαι πόσο ἀποτελεσματική εἶναι
ἡ χωρίς ἐπιθυμία δράση.»[40]

Ὅταν δρᾶς χωρίς ἐπιθυμία,
Θά δεῖς μιά λάμψη τῆς ὀμορφιᾶς πού εἶχες ξεχάσει
Ἀπό τότε πού ἤσουν μικρό παιδί.

Τό μικρό παιδί δέν λογαριάζει.
Ταπεινό, δέν ἔχει ἀκόμη σχηματίσει τίς ἐπιθυμίες πού σπᾶνε τήν πρωταρχική ἁρμονία καί ἑνότητα.
Ὁ νοῦς του εἶναι ἀπεριόριστος, γιατί εἶναι μαλακός καί ὑποχωρητικός σάν τό νερό.
Αὐθόρμητος, δέχεται χωρίς σκέψη τήν Πορεία πού ὅλα τά πράγματα ἀκολουθοῦν.[41]

Γι'αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ὅποιος ἔχει τήν πληρότητα τῆς ἀρετῆς εἶναι σάν τό νεογέννητο μωρό.
Ἡ ἁρμονία του εἶναι τέλεια.»[42]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ὅποιος ταπεινώσει τόν ἑαυτό του σάν αὐτό τό παιδί,
Αὐτός εἶναι ἀνώτερος στήν βασιλεία τοῦ Θεοῦ.»[43]

Καί ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:

«Μπορεῖς νά προσηλωθεῖς στήν ἀναπνοή σου καί νά τήν κάνεις
ἀλαφριά
Ὥσπου νά γίνεις μαλακός σάν τό μωρό;[44]
Τότε, κι ἄν ἀκόμη γεννηθοῦν ἐπιθυμίες, θά τίς νεκρώσει ἡ Ὁδός: Ἡ
Ὁδός τῆς χωρίς ὄνομα Ἁπλότητας.»[45]

Κατεβαίνοντας μέ τό νοῦ στό μυστικό τόπο τῆς καρδιᾶς,
Καί παρατηρώντας ἁπαλά τήν ἀναπνοή,
Αὐτοί πού τώρα ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό ἐπικαλοῦνται τό Ὄνομα Αὐτοῦ
πού κάποτε ἦταν χωρίς ὄνομα.
Καί ἡ Ὁδός, πού ἔχει ἐνσαρκωθεῖ,
Νεκρώνει ὅλα τά πάθη τῆς σάρκας τους –
Ὅλη τήν ὑπερηφάνεια, τήν κενοδοξία, τήν ἐχθρότητα καί τήν μνη-
σικακία.

Ἐξαγνίζοντας τήν καρδιά τους,
Ἀναδημιουργώντας τους κατ᾽εἰκόνα Του:
Τήν εἰκόνα ἑνός ἁγνοῦ καί ἀθώου παιδιοῦ,
Τήν εἰκόνα τῆς χωρίς ὄνομα Ἁπλότητας.

謙卑和寬恕之道

Η ΕΚΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΩΡΕΣΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΕΞΙ

Ἡ ὑπερηφάνεια, ὅπως καί ἡ ἐπιθυμία γιά τά δημιουργήματα,
Διασπᾶ τήν Πρωταρχική Ἁρμονία, τήν Πρωταρχική Ἁπλότητα.
Κάνει διακρίσεις στή φύση,
Ὑποτιμῶντας ὁρισμένα πλάσματα.
Ὅλα τά φυσικά τά μεταχειρίζεται παρά φύση,
Ὥστε νά καταστρέφει μέ αὐτή τήν κακή χρήση τήν ὡραιότητα τῆς φύσεως.[1]

Ὅπως αὐτός πού ἔχει ἐπιθυμία γιά τά δημιουργήματα εἶναι σκλάβος τῶν αἰσθήσεων,
Τό ἴδιο καί αὐτός πού ἔχει κενοδοξία.
Γιατί ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐπιθυμίας ἑλκύεται ἀπό τούς ἄλλους μέ τ' αὐτιά καί τά μάτια του,
Ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος τῆς κενοδοξίας προσπαθεῖ νά ἑλκύσει πάνω του τ' αὐτιά καί τά μάτια τῶν ἄλλων.
Μέ ὅ,τι φαίνεται καί ἀκούγεται, γοητεύει καί ἐντυπωσιάζει
Αὐτούς πού κρίνουν τήν ἀρετή μόνο μέ τίς αἰσθήσεις τους.[2]

Ἔτσι, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Ὅποιος στέκεται στίς μύτες τῶν ποδιῶν δέ στέκεται γερά.
Ὅποιος κάνει μεγάλες δρασκελιές δέν πάει μακριά.
Ὅποιος προβάλλει τόν ἑαυτό του δέν λάμπει.
Ὅποιος καυχιέται δέν πετυχαίνει.
Ὅποιος εἶναι ἀλαζονικός δέν γίνεται ἀρχηγός.
Ἀπό τήν ἄποψη τῆς Ὁδοῦ αὐτά εἶναι σάν περιττά φαγητά, ἤ σάν ἀποβράσματα τῆς ἀρετῆς.
Ὅποιοι κατέχουν τήν Ὁδό δέν μένουν σ' αὐτά.»[3]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΕΠΤΑ

«Τό πιό μαλακό πράγμα στόν κόσμο», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Χτυπᾶ τό πιό σκληρό».[4]
«Τό σκληρό καί τό ἀλύγιστο εἶναι σύντροφοι τοῦ θανάτου.
Τό τρυφερό καί τό ἀδύνατο εἶναι σύντροφοι τῆς ζωῆς.
Τό ἀλύγιστο δένδρο εὔκολα σπάει.
Γι'αὐτό ὅ,τι εἶναι σκληρό καί δυνατό θά ριχτεῖ κάτω
Κι ὅ,τι εἶναι εὐλύγιστο κι' ἀδύνατο θ' ἀνέβει ψηλά.»[5]

Ἄν κάτι λυπηρό συμβεῖ σέ μιά ταπεινή ψυχή,
Λυγίζει καί ἔτσι παραμένει ἀκέραιη.
Ἀμέσως τά βάζει μέ τόν ἑαυτό της,
Ἀμέσως κατηγορεῖ τόν ἑαυτό της.
Δέν ἀρχίζει νά κατηγορεῖ κάποιον ἄλλο,
Κι ἔτσι τό ξεπερνάει.
Χωρίς νά ταραχθεῖ, χωρίς νά θλιβεῖ, σέ πλήρη εἰρήνη τοῦ νοῦ.
Δέν ἔχει λόγο νά ὀργίζεται, οὔτε νά ἐξοργίζει κανέναν.[6]

Γι'αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Ἀπάλυνε τό φῶς καί ἄφησε τή σκόνη νά κατακαθίσει.
Αὐτό ὀνομάζεται Πρωταρχική Ἁρμονία.
Δέν μπορεῖς νά Τό πλησιάσεις, οὔτε ν' ἀπομακρυνθεῖς ἀπ'αὐτό.
Δέν μπορεῖς νά Τοῦ κάνεις καλό, οὔτε νά Τό βλάψεις.
Δέν μπορεῖς νά Τό κολακέψεις, οὔτε νά Τό προσβάλεις.
Γι'αὐτό Τό τιμοῦν ὅλα τά ὄντα τοῦ κόσμου.»[7]

Ἡ ταπεινή ψυχή, ἀφοῦ ἔχει γίνει ἕνα μέ τή σκόνη,
Γνωρίζει πόσο δραστικό εἶναι νά λέει «Συγχώρεσέ με».
Εἶναι ἀπό τά πιό δυνατά πράγματα στόν κόσμο,
Γιατί τίποτε δέν εἶναι πιό ἰσχυρό ἀπό τήν ταπείνωση.[8]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΟΧΤΩ

«Ἡ Ὁδός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «στομώνει τίς κοφτερές της κόψεις,
Ξεμπερδεύει τά μπλεγμένα νήματα,
Ἀπαλύνει τό ἐκτυφλωτικός της φῶς,
Συγχωνεύεται μέ τή σκόνη».[9]

Ἡ ἀληθινή ταπεινοφροσύνη δέν ὁρίζεται μέ λόγια.[10]
Εἶναι ἡ στολή τῆς Ἴδιας τῆς Πρωταρχικῆς Οὐσίας.
Ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ ἐνεδύθηκε αὐτήν.
Κατέβηκε ἀπό τό ὕψος Του,
Καί σκέπασε τή δόξα Του καί τή μεγαλοσύνη Του μέ ταπεινοφροσύνη,
Γιά νά μήν καταφλεχθεῖ ἡ κτίση βλέποντας τήν πύρινη φύση Του.
Ἡ κτίση δέν μποροῦσε ν' ἀντικρύσει ἄμεσα τό Ἄκτιστο Φῶς Του.
Οὔτε μποροῦσε ν' ἀκούσει τή βροντερή φωνή Του.
Γι' αὐτό κατέβηκε ὄχι σάν σεισμός,
Ὄχι σάν πῦρ, ὄχι σάν φωνή φοβερή,[11]
Ἀλλά, ὅπως εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Προφήτης:
«Ὡς ὑετός ἐπί πόκον
Καί ὡσεί σταγών ἡ στάζουσα ἐπί τήν γῆν.»[12]
Καλύπτοντας τήν μεγαλωσύνη Του μέ τό καταπέτασμα τῆς σαρκός,
Μιλῶντας μας μέ τό σῶμα
Τό ὁποῖο κατασκεύασε γιά τόν ἑαυτό Του μέσα στή μήτρα τῆς Παρθένου.[13]

«Ἡ ταπεινοφροσύνη», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «εἶναι ἡ βάση τοῦ ἀνώτατου,
Καί τό χαμηλό εἶναι ἡ βάση τοῦ ὑψηλοῦ.[14]
Γι'αὐτό ὁ σοφός φοράει τραχιά ροῦχα,
Ἀλλά ἔχει στόν κόρφο του ἰχάδι.»[15]

Ὅποιος φοράει τό τραχύ ἔνδυμα τῆς ταπεινοφροσύνης,
Ὁμοιάζει μέ τήν Ὁδό πού τό φόρεσε πρίν ἀπό μᾶς,
Ὅταν, ἐνδυόμενος τό τραχύ σῶμα τῆς ποταπότητάς μας,
Ἡ Δημιουργία ἀντίκρυσε τό ὕψος Του.
Καί τελικά ἔλαβε τό ἰχάδι της:
«Τή θέαση τοῦ Δημιουργοῦ της.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΑΡΑΝΤΑΕΝΝΕΑ

«Γιατί ἡ θάλασσα εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν ἑκατό ρεμάτων;» ρωτοῦσε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός;
«Γιατί βρίσκεται χαμηλότερα ἀπό αὐτά,
Γι'αὐτό εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν ἑκατό ρεμάτων».[16]

Ὁ Κύριος τοῦ Σύμπαντος,
Γιά νά μᾶς δείξει πῶς νά βαδίζουμε τήν ὁδό τῆς ταπεινοφροσύνης,
Φόρεσε τό λέντιο,
Καί, σκύβοντας πιό χαμηλά ἀπό τούς μαθητές του,
Ἔπλυνε τά πόδια τους.[17]
«Μάθετε ὄχι ἀπό ἄγγελο», εἶπε,
«Ὄχι ἀπό ἄνθρωπο, ὄχι ἀπό βιβλίο,
Ἀλλά ἀπό μένα.
Δηλαδή ἀπό τήν ἐνοίκησή μου,
Ἀπό τή λάμψη καί τη δράση μου μέσα σας.
«Γιατί εἶμαι πρᾶος καί ταπεινός στήν καρδιά,
Καί στό λογισμό καί στό φρόνημα,
Καί θά βρεῖτε ἀνάπαυση ἀπό τούς πολέμους,
Καί ἀνακούφιση ἀπό τούς λογισμούς στίς ψυχές σας.»[18]

Γιατί ὅπως ἀκριβῶς μέ τήν ὑψηλοφροσύνη διασκορπίζεται ἡ ψυχή καί μέ τή φαντασία περιπλανᾶται σέ ὅλη τήν κτίση,
Ἔτσι καί μέ τήν ταπείνωση μαζεύεται,
Οἱ λογισμοί καταλαγιάζουν καί συγκεντρώνεται στόν ἑαυτό της.
Ἔτσι ἡ ταπεινή ψυχή θέλει νά μπεῖ καί νά παραμείνει στήν ἡσυχία,
Ν' ἀφήσει ἐντελῶς τίς προηγούμενες σκέψεις της καί τήν ἐνέργεια τῶν αἰσθήσεων,
Νά γίνει σάν κάτι πού δέν ὑπάρχει στή δημιουργία,
Κάτι πού δέν ἔχει ὑπάρξει στόν κόσμο,
Κάτι ἐντελῶς ἄγνωστο,
Ἀκόμα καί σ'αὐτήν τήν ἴδια, ἀκόμα καί στίς αἰσθήσεις της.
Ἔτσι κρυμμένη, παραμένει μέ τόν Κύριο τοῦ σύμπαντος,[19]
Πλησιάζει πρός Αὐτόν, πρός τήν ἀπέραντη Θάλασσα τῆς Οὐσίας,
Τόν βασιλιά τῶν ἑκατό ρεμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ὁ σοφός κρατᾶ τήν τσέτουλα τοῦ πιστωτῆ[1]
Ἀλλά δέ ζητάει τήν ὀφειλή.
Ὅποιος ἔχει ἀρετή κρατᾶ τήν τσέτουλα.
Ὅποιος δέν ἔχει ἀρετή φροντίζει νά εἰσπράξει.»[20]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Σ'ὅποιον σοῦ ζητάει κάτι δίνε το,
Κι ἀπ'ὅποιον σοῦ παίρνει ὅ,τι σοῦ ἀνήκει μή ζητᾶς νά σοῦ τό ἐπιστρέψει.
Νά κάνετε τό καλό καί νά δανείζετε, χωρίς νά περιμένετε νά πάρετε πίσω τίποτε.»[21]

Ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε,
Ἔδωσε τή ζωή Του γι' αὐτούς πού Αὐτός τούς εἶχε δώσει ζωή.
Ὡστόσο δέν ζήτησε τήν ὀφειλή.

Μήν τόν πεῖτε δίκαιο.
Γιατί ἡ εὔθραυστη φύση μας δέν θά ἄντεχε
Ἄν ἀπαιτοῦσε δίκαιη ἀνταπόδοση.[22]
Μᾶλλον, πεῖτε Τον ἐλεήμονα,
Γιατί ἦρθε γιά νά ἀποδώσει ἔλεος ἀντί γιά δικαιοσύνη,
Γιατί πάντα εἴμαστε ὑπόχρεοι.
Ὑπάρχει ἕνας Πιστωτής γι' αὐτούς πού εἶναι δεμένοι μέ χρέη.
Ὑπάρχει ἕνας Θεραπευτής γι' αὐτούς πού σκοντάφτουν,
Γι'αὐτούς πού ἔχουν μωλωπίσει τήν ἁπλότητα τῆς πρωταρχικῆς τους φύσης.
Ὑπάρχει ἕνας Πιστωτής καί ἕνας Θεραπευτής:
Πού ζήτησε μέχρι καί να δειχθεῖ ἔλεος στούς δολοφόνους του,
Πού συγχώρησε μέχρι καί ὅταν κρεμάστηκε ἐπί Ξύλου.[23]

---

[1] Ἡ τσέτουλα ἦταν ἕνα ξύλο στό ὁποῖο χαράζανε ἐγκοπές πού ἀντιπροσώπευαν τά χρέη καί μετά τό σχίζαν στή μέση. Στήν Κίνα ὁ πιστωτής κρατοῦσε τήν ἀριστερή μεριά, ὁ ὀφειλέτης τή δεξιά. Αὐτή ἡ μέθοδος ἦταν πολύ διαδεδομένη στήν ἀρχαία Κίνα. Οἱ τσέτουλες κυκλοφοροῦσαν σά γραμμάτια.

«Ἡ Πνοή τοῦ Οὐρανοῦ», λέει, «εἶναι ἐπάνω μου.
Γιά νά ἀναγγείλω τά καλά νέα στούς φτωχούς,
Γιά νά θεραπεύσω τίς συντριμμένες καρδιές,
Γιά νά δώσω ἄφεση στούς αἰχμαλώτους,
Γιά νά ἐλευθερώσω τούς συντριμμένους.»[24]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΕΝΑ

«Χάρη στήν Ὁδό», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Ὁ ἁμαρτωλός συγχωρεῖται.»[25]
Ὅταν κάποιος ἀγαπᾶ, χωρίς νά περιμένει τίποτε,
Ἔχει τή δύναμη νά συγχωρέσει τόν καθένα γιά ὅ,τι κάνει.

Γι' αὐτό ἡ Ὁδός, πού εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη, καί ἀγαπάει τέλεια,
Καί πού ἀπό ἀγάπη ἦρθε στή γῆ,
Ἦρθε μέ τή δύναμη νά συγχωρήσει ὅλα τά ἐγκλήματα σέ ὅλους.
Αὐτό ἦταν τό δῶρο πού προσέφερε.
Ἀλλά μπορεῖ νά τό λάβει μόνο ὅποιος καί ὁ ἴδιος ἀγαπᾶ,
Καί ἔτσι συγχωρεῖ.
Γιατί ὅταν κάποιος ἀγαπᾶ, χωρίς νά περιμένει τίποτε γιά
ἀντάλλαγμα,
Ὄχι μόνο θά συγχωρήσει τά πάντα –
Ἀλλά καί θά τοῦ συγχωρεθοῦν τά πάντα.
Σέ ὅσους ἀγαποῦν πολύ, εἶπε ἡ Ὁδός,
Πολλά θά συγχωρεθοῦν.
Ἀλλά σέ ὅσους ἀγαποῦν λίγο,
Λίγα θά συγχωρεθοῦν. [26]

Αὐτή εἶναι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ.
Τό πνεῦμα τῆς συγχώρεσης εἶναι τό πνεῦμα τῆς Ὁδοῦ.
Ἡ καρδιά ὅποιου ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό διακρίνεται ἀπό τή δύναμή της
νά συγχωρεῖ.
Ἀλλά ἡ καρδιά δέν μπορεῖ νά φτάσει στήν τέλεια συγχώρεση
Μέχρις ὅτου ἡ Ἄκτιστη Πνοή μπεῖ μέσα της
Μέ τήν τέλεια ἀγάπη
Πού εἶχε προαιώνια μέ τό Νοῦ καί τό Λόγο.[27]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΔΥΟ

Ὅταν κάποιος κατηγορεῖ τούς ἄλλους, ὑπάρχει διαμάχη.
Ὅταν κάποιος βρίσκει τά δικά του λάθη, ὑπάρχει εἰρήνη.
Ὅταν κάποιος ἀπαιτεῖ ἀποζημίωση γιά ἕνα ἔγκλημα, ὑπάρχει διαμάχη.
Ὅταν κάποιος συγχωρεῖ, ὑπάρχει εἰρήνη.
Ὅταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε, πῆρε ἐπάνω Του τήν κατηγορία
Καί συγχώρεσε τούς πάντας, ἀκόμα καί τούς δολοφόνους του.
Γι'αὐτό ἦρθε φέρνοντας εἰρήνη.[28]
Ὡστόσο αὐτή ἡ μή-διαμάχη, ἀντιμάχεται τή διαμάχη αὐτοῦ τοῦ κόσμου:
Γι'αὐτό ἦρθε, φέρνοντας τήν εἰρήνη Του μέ σπαθί.[29]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΤΡΙΑ

«Οἱ ἐνάρετοι», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «δέν λογομαχοῦν.
Αὐτοί πού λογομαχοῦν δέν εἶναι ἐνάρετοι.»[30]

Σημάδι ἐνάρετης καί συμπονετικῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἄφεση κάθε ὀφειλῆς.
Σημάδι μοχθηροῦ πνεύματος εἶναι τά πικρά λόγια πρός κάποιον πού ἔχει πέσει.[31]

Μιά ψυχή ἐνάρετη, μιά ψυχή πού ἔχει κατέβει χαμηλά, κάτω στήν Κοιλάδα,
Στή διαρρηγμένη ἀκεραιότητα τῆς ταπεινοφροσύνης,
Δέν ξέρει νά ἐχθρεύεται.
Δίνει ἄφεση μέχρι τέλους, συγχωρεῖ μέχρι τέλους.
Δέν ἀπαιτεῖ τήν ὀφειλή, δέν ζητάει ἀποζημίωση,
Ἀλλά κρίνει μόνο τόν ἑαυτό της
Ψάχνοντας πάντα ἀσταμάτητα γιά τό κρίμα μέσα της.

Σάν τήν Ὁδό, τήν ψυχή τοῦ Ὁποίου ἀκολουθεῖ,
Θά συγχωρήσει καί θά δώσει ἄφεση σέ ὅλους,
Ἀκόμα καί στό βασανιστή της.
Μέσα στόν μυστικό τόπο τῆς καρδιᾶς, ζητάει ἔλεος,
Καί τό λαμβάνει, ἀπό τήν Πηγή τοῦ ἐλέους.
Καί ἀπό κεῖ, ἀπό τόν μυστικό τόπο,
Ἀκτινοβολεῖ τό ἔλεος πρός ὅλα τά πλάσματα.

Ἡ καρδιά πού ἔχει συγχωρήσει
Δέν θυμᾶται τίς προσβολές.
Μένουν μόνο στή σοφίτα, στή μνήμη
Χωρίς τή συμμετοχή τῆς καρδιᾶς.

Εἶναι λοιπόν ἀναγκαῖο νά διακρίνουμε αὐτά τά δύο:
Τήν καρδιά καί τή λογική.
Ἄν ἡ καρδιά ἔχει συγχωρήσει, δέν θά θυμᾶται ποτέ,
Γιατί δέν ἔχει μνήμη.
Τό μυαλό μπορεῖ νά θυμᾶται,
Ἀλλά ἡ καρδιά θά διαμαρτυρηθεῖ καί θά ἀναγκάσει τό μυαλό νά συγχωρέσει.[32]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

Ὅταν ἔχετε κατεβεῖ κάτω στήν κοιλάδα μαζί Του,
Καί μαζί Του ἔχετε ὑψωθεῖ ἐπί ξύλου,
Ὅταν τά δάκρυα τοῦ χαρμόσυνου, λυτρωτικοῦ πόνου κατακλύζουν τά μάτια σας
Καί γεύεστε τή γλυκύτητα καί τήν τέλεια ἐλευθερία τοῦ νά πεθαίνεις ὡς πρός αὐτή τή ζωή,
Τότε δέν αἰσθάνεσθε πιά θυμό ἤ ὀργή,
Καί ξέρετε τί σημαίνει νά συγχωρεῖτε τούς πάντες καί τά πάντα.
Τότε βλέπετε πῶς Ἐκεῖνος, ὅταν Τόν κάρφωσαν ἐπί ξύλου,
Μπόρεσε νά συγχωρέσει ὁποιονδήποτε ἔχει ζήσει ἤ πρόκειται νά ζήσει ἀνά τούς αἰῶνες.

Ἐξακολουθεῖτε νά βλέπετε τούς ἀνθρώπους γύρω σας,
Καί ἐξακολουθεῖτε νά βλέπετε τίς ἀδυναμίες τους καί τίς ἀποτυχίες τους.
Ἀλλά τώρα νιώθετε γι' αὐτούς συμπόνοια,
Σάν νά ἦταν μικρά παιδιά.
Καί νιώθετε καί σεῖς σάν παιδί.

Κατά μιά ἔννοια, τίποτε δέν ἔχει ἀλλάξει:
Τό καλό μέσα σας παραμένει,
Τό κακό μέσα σας παραμένει.
Ἀλλά τώρα ξέρετε,
Ξέρετε ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτε ἀνώτερο, ὡραιότερο καί βαθύτερο ἀπό τόν Σταυρό.
Τώρα ξέρετε τί σημαίνει ὅτι ἔχυσε τό αἷμα Του γιά σᾶς μέσα σέ ἀγωνία καί πόνο,
Πού ἀκόμα καί Αὐτός φοβόταν καί λυπόταν νά ὑποστεῖ.
Καί ὅταν στό δεῖπνο πρίν τήν τελική Του ἀγωνία
Σᾶς ζητάει νά πιεῖτε τό αἷμα Του καί νά φᾶτε τό σῶμα Του
«Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»[33],
Εἶστε καί σεῖς ἕτοιμοι νά παραδώσετε τό σῶμα σας καί νά χύσετε τό αἷμα σας,

Εἶστε καί σεῖς ἕτοιμοι νά συγχωρήσετε,
Ὥστε νά μπορέσετε νά ἔχετε μερίδιο σέ αὐτό πού Αὐτός εἶναι,
Στήν ὑπέρτατη, ἀπελευθερωτική ἀγάπη Του,
Μιά ἀγάπη πού εἶναι πόνος,
Ἀλλά πόνος πού εἶναι εἰρήνη.
Μιά εἰρήνη «ὑπερέχουσα πάντα νοῦν»[34].

愛的齊全之道

Η ΕΒΔΟΜΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

Η ΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΑΣ ΑΓΑΠΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΠΕΝΤΕ

«Ὅποιος κατέχει τήν ἀνώτατη ἀρετή», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Εἶναι σάν τό νερό πού μένει στά χαμηλά μέρη.
Τό μέρος πού διαμένει εἶναι σάν τό χῶμα, πιό χαμηλά ἀπ' ὅλους.
Ἡ προσφορά του εἶναι ἐγκάρδια,
Ἡ καρδιά του εἶναι ἀβυθομέτρητη.»[35]

Ἡ ταπεινή ψυχή εἶναι σάν τό νερό,
Σάν τό νερό πού μαλακώνει τό χῶμα τῆς καρδιᾶς,
Τό μέρος πού διαμένει.
Μέ τήν ταπεινότητα πού δείχνει ἀπέναντι στούς ἄλλους,
Ἡ σκληρότητα καί ἡ πώρωση διώχνονται ἀπό μέσα της,
Ἀπομακρύνονται σάν ἕνας βαρύς βράχος.
Ἕνα καινούργιο θέαμα ἀνοίγεται στό βλέμμα τοῦ νοῦ:
Ἀντικρύζει τίς πληγές πού αὐλακώνουν ὁλόκληρη τή φύση της.
Τότε ἡ καρδιά πού ἔχει μαλακώσει ἀρχίζει νά συμπαραστέκεται στό πένθος τοῦ νοῦ.[36]
Καί, καθώς ἡ ψυχή ἀρχίζει γιά πρώτη φορά νά γνωρίζει τόν ἑαυτό της,
Ἀρχίζει γιά πρώτη φορά νά γνωρίζει καί τούς ἄλλους.
Ἔχοντας βρεῖ τήν μία πληγωμένη φύση πού εἶναι κοινή γιά ὅλους,
Παραμένει ἀπό συμπόνια στό χῶμα τῆς καρδιᾶς,
Κάτω ἀπό αὐτούς.
Ἡ καρδιά ἔχει γίνει ἀβυθομέτρητη.
Ἔχει βρεῖ τήν ὁδό γιά τήν τέλεια ἀγάπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΕΞΙ

Ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό
Γνωρίζονται ἀπό τήν ἀγάπη τους.
Ὅποιος ἀγαπᾶ δείχνει ὅτι ἔχει γεννηθεῖ ἀπό τήν Ὁδό
Καί γνωρίζει τήν Ὁδό.
Ὅποιος δέν ἀγαπᾶ δέν ἔχει γνωρίσει τήν Ὁδό,
Γιατί ἡ Ὁδός εἶναι ἀγάπη.
Ὅποιος ζεῖ μέσα στήν ἀγάπη,
Ζεῖ μέσα στήν Ὁδό, καί ἡ Ὁδός μέσα σ' αὐτόν.
Δέν ὑπάρχει φόβος μέσα στήν ἀγάπη.
Ἡ τέλεια ἀγάπη διώχνει τό φόβο.[37]

Τίποτε δέν εἶναι πιό ἀγαπητό στήν Ὁδό ἀπό τήν τέλεια ἀγάπη.
Γιατί ἡ Ὁδός εἶναι ἁπλή καί ἀδιαίρετη.
Καί ἡ ἀγάπη ἑνώνει ὅσα εἶχαν διαχωριστεῖ.
Ἡ ἀγάπη δημιουργεῖ μοναδικότητα θέλησης καί σκοποῦ,
Χωρίς διαμάχες,
Ἀνάμεσα στούς πολλούς κι ἀνάμεσα σέ ὅλους.[38]

Ἡ Ὁδός, πού ὑπῆρξε μαζί μέ τόν Νοῦ καί τήν Πνοή
Σέ ἑνότητα τέλειας ἀγάπης, σέ ἑνότητα Οὐσίας,
Πρίν ἀπό τήν ἀπαρχή τοῦ χρόνου:
Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Προαιώνιος Λόγος, ὅταν ἦρθε στή γῆ,
Προσευχήθηκε στόν Πατέρα του, τόν Νοῦ,
Νά ὑπάρξει τέτοια ἀγάπη, τέτοια ἑνότητα, μεταξύ ὅσων
ἀκολουθοῦσαν Αὐτόν, τήν Ὁδό,
Καί μεταξύ Αὐτοῦ καί Αὐτῶν:
«Πατέρα, διατήρησέ τους μέ τή δύναμη τοῦ ὀνόματός σου πού μοῦ
χάρισες,
Ὥστε νά εἶναι ἕνα, ὅπως ἐμεῖς.
Ὥστε νά εἶναι ὅλα ἕνα,
Ὅπως ἐσύ, Πατέρα, εἶσαι μέσα σέ μένα
Κι ἐγώ μέσα σέ σένα.
Γιά νά εἶναι ἕνα μεταξύ τους, ὅπως ἐμεῖς εἴμαστε ἕνα.

Ἐγώ μέσα σ' αὐτούς κι ἐσύ μέσα σέ μένα,
Γιά νά εἶναι τέλειοι σέ ἕνα.
Καί γιά νά γνωρίζει ὁ κόσμος ὅτι σύ μέ ἀπέστειλες
Καί ἀγάπησες αὐτούς ὅπως ἀγάπησες ἐμένα,
Γιατί μέ ἀγάπησες
Ἀπό καταβολῆς τοῦ κόσμου.»[39]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΕΠΤΑ

«Ἡ Μεγάλη Ὁδός,» εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Εἶναι ἀναλλοίωτη, κυκλοφορεῖ παντοῦ ἀδιάκοπα, εἶναι ἀκατανίκητη.»[40]
Πῶς τότε ἡ Ὁδός, ὅταν πῆρε τή μορφή θνητῆς σάρκας,
Ἀποδείχθηκε ἀκατανίκητος;
Πῶς ἀλλιῶς, ἄν ὄχι μέ τήν αἰώνια, τήν ἀναλλοίωτη ἀγάπη, πού μοιράζεται μέ τόν Νοῦ καί τήν Πνοή;

Ἡ ἀγάπη δέν εἶναι ἁπλά συναίσθημα
Τά συναισθήματα περνοῦν σάν σύννεφα καί μπορεῖ νά διαλυθοῦν σέ δάκρυα.
Ἡ ἀγάπη εἶναι μιά ὑπόσχεση
Μιά αἰώνια ὑπόσχεση πού ποτέ δέν χάνεται, πού δέν ἀλλάζει, πού «οὐδέποτε ἐκπίπτει».[41]
Μιά ὑπόσχεση ὅτι εἴτε βρίσκεται κανείς μαζί σωματικά εἴτε ὄχι,
Θά εἶναι *πάντα* μέ τόν ἀγαπημένο του.

Ἀναλλοίωτη, ἀκατανίκητη,
Μέ μιά τέτοια ὑπόσχεση ἡ Ὁδός ἀποχαιρέτησε τούς ἀγαπημένους Του.
Αὐτούς πού ὁ Πατέρας ἔθεσε στά χέρια Του.
Γιατί εἶπε πρός αὐτούς, πού ἦταν θλιμμένοι.
«Δέν θά σᾶς ἀφήσω ὀρφανούς:
Θά ξανάρθω κοντά σας.
Θά ξανάρθω κοντά σας.
Λίγο ἀκόμη, καί ὁ κόσμος δέ θα μέ βλέπει πια,
Ἐσεῖς ὅμως θά με βλέπετε.
Ἐπειδή ἐγώ ἐξακολουθῶ νά ζῶ, καί ἐσεῖς θά ζεῖτε.
Καί ἐκείνη τήν ἡμέρα θά καταλάβετε ὅτι ἐγώ βρίσκομαι στόνΠατέρα,
Καί ἐσεῖς μαζί σέ μένα, καί ἐγώ σέ σᾶς.[42]
Ἰδού, ἐγώ στέλνω τήν ἐπαγγελία τοῦ Πατέρα μου σέ σᾶς.[43]
Καί ἰδού, ἐγώ θά εἶμαι μαζί σας,
Πάντα, ὡς τή συντέλεια τοῦ κόσμου».[44]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΟΚΤΩ

«Μέ τόν καλό νά εἶσαι καλός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Μέ τόν κακό νά εἶσαι ἐπίσης καλός.
Ἔτσι δημιουργεῖται ἡ καλωσύνη.
Μέ τόν εἰλικρινή νά εἶσαι εἰλικρινής,
Μέ τόν ψεύτη νά εἶσαι ἐπίσης εἰλικρινής.
Ἔτσι δημιουργεῖται ἡ εἰλικρίνεια.»[45]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἄν ἀγαπᾶτε αὐτούς πού σᾶς ἀγαποῦν, ποιά εὔνοια περιμένετε;
Ἀφοῦ καί οἱ ἁμαρτωλοί ἀγαποῦν αὐτούς πού τούς ἀγαποῦν.
Κι ἄν κάνετε καλό σ'αὐτούς πού σᾶς κάνουν καλό, ποιά εὔνοια περιμένετε;
Καί οἱ ἁμαρτωλοί τό ἴδιο κάνουν.
Ἄν δανείζετε σ'ὅσους ἐλπίζετε νά σᾶς τά ἐπιστρέψουν, ποιά εὔνοια περιμένετε;
Καί οἱ ἁμαρτωλοί δανείζουν στούς ὁμοίους τους γιά νά τά πάρουν πίσω.»[46]

Γιά τίς ἑξῆς πέντε αἰτίες οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν ὁ ἕνας τόν ἄλλον.
Ἤ γιά τήν Ὁδό, ὅπως ὁ ἐνάρετος τούς ἀγαπᾶ ὅλους.
Ἤ γιά φυσικούς λόγους, ὅπως οἱ γονεῖς ἀγαποῦν τά παιδιά τους καί τά παιδιά τούς γονεῖς.
Ἤ ἀπό κενοδοξία, ὅπως ἐκεῖνος πού δοξάζεται ἀγαπᾶ ἐκεῖνον πού τόν δοξάζει.
Ἤ ἀπό φιλαργυρία, ὅπως ἐκεῖνος πού ἀγαπᾶ τόν πλούσιο, ἐπειδή ἔλαβε κάτι ἀπ' αὐτόν.
Ἤ ἀπό φιληδονία, ὅπως ἐκεῖνος πού εἶναι σκλάβος στίς σαρκικές του ἐπιθυμίες.

Ἡ πρώτη εἶναι ἀξιέπαινη.
Ἡ δεύτερη οὐδέτερη.
Οἱ ὑπόλοιπες εἶναι ἐμπαθεῖς.[47]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΗΝΤΑΕΝΝΕΑ

«Ἀνταποδῶστε στό μεγάλο μῖσος τήν ἀγάπη»,[48] εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Ἀνταποδῶστε στήν πικρία τή φροντίδα.[49]
Πληρῶστε τήν ἐχθρότητα μέ τήν ἀρετή.[50]
Ὅταν σᾶς βλάπτουν, ἀπαντεῖστε μέ ἁβρότητα.»[51]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς σας.
Εὐεργετεῖτε ὅσους σᾶς μισοῦν.
Εὐλογεῖτε ὅσους σᾶς δίνουν κατάρες.
Προσεύχεστε γι' αὐτούς πού σᾶς κακομεταχειρίζονται.»[52]

Δέν ἔχει τέλεια ἀγάπη ὅποιος ἀκόμη κρίνει κατά τά ἀνθρώπινα,
Ὅποιος γιά παράδειγμα ἀγαπᾶ τόν καλό καί μισεῖ τόν κακό.[53]

Ἡ τέλεια ἀγάπη δέν διαχωρίζει τή μία καί κοινή ἀνθρώπινη φύση
Κατά τίς διαθέσεις τῶν ἐπιμέρους ἀνθρώπων.
Ἀλλά ἀποβλέποντας σ' αὐτήν, τήν πρωταρχική ἀνθρώπινη φύση
Τήν πλασμένη κατ' εἰκόνα τῆς Ὁδοῦ,
Ἀγαπᾶ ἐξ ἴσου ὅλους τούς ἀνθρώπους.
Τούς εὐεργετεῖ καί μακροθυμεῖ,
Χωρίς νά λογαριάζει διόλου τό κακό,
Ἀλλά μᾶλλον πάσχει γιά χάρη τους.[54]

Ἔτσι καί ἡ Ὁδός,
Δείχνοντας τήν Ἀγάπη Του,
Ἔπαθε γιά χάρη ὅλων ἐξ ἴσου,
Γιά χάρη τῶν φίλων Του καί γιά χάρη τῶν ἐχθρῶν του,
Καί χάρισε σέ ὅλους ἐξ ἴσου τό δῶρο Του –
Τήν ἐλπίδα Του –
Πού ὁ καθένας μπορεῖ νά τή δεχθεῖ ἤ νά τήν ἀπορρίψει,
Κατά τή δική του βούληση.[55]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑ

«Ἀγάπα τόν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν»[56], εἶπε ἡ Ὁδός.
Ὅταν ἀγαπᾶμε τόν πλησίον μας εἰσερχόμαστε στήν ἀγάπη τῆς Ὁδοῦ:
Γιατί ὁ πλησίον μας εἶναι εἰκόνα τῆς Ὁδοῦ.
Καί ἔτσι ἡ Ὁδός δέχεται ὅ,τι κάνουμε γιά τόν πλησίον μας σάν νά τό
κάνουμε γιά Αὐτόν.
Ὅταν τό συνειδητοποιήσουμε αὐτό καί τό ἔχουμε συνεχῶς στό νοῦ μας
Αὐτό γίνεται ἡ πηγή τῆς ἁγνότερης ἀγάπης γιά τόν πλησίον μας.[57]

«Καί ποιός εἶναι ὁ πλησίον μου;» ρώτησε κάποιος τήν Ὁδό.[58]
Ὁ πλησίον μας εἶναι ὁποιοσδήποτε ἡ Ὁδός φέρνει μπροστά μας.
Εἴτε δικός μας εἴτε ξένος,
Εἴτε πιστός εἴτε ἄπιστος,
Εἴτε φίλος εἴτε ἐχθρός,
Εἴτε ἀποτελεῖ βοήθεια γιά μᾶς εἴτε βάρος,
Εἴτε μᾶς ἐνθαρρύνει εἴτε μᾶς στηλιτεύει,
Εἴτε εἶναι σωτήρας εἴτε εἶναι δολοφόνος.
Γι' αὐτό εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Ἀκόμα κι ἄν οἱ ἄνθρωποι εἶναι κακοί, γιατί νά τούς ἀπορρίψουμε;[59]
Ὁ ἅγιος εἶναι πάντα ἄξιος νά βοηθάει τούς ἀνθρώπους.
Δέ γυρίζει ποτέ τήν πλάτη του σέ κανένα.»[60]

Ἀγάπη πρός τόν πλησίον λοιπόν εἶναι ἀγάπη πρός ὅλους ἐξ ἴσου,
Καί ἐξ ἴσου μέ τόν ἑαυτό μας.
Ἡ τέλεια ἀγάπη εἶναι τό ἀποκορύφωμα τῆς ἀποστασιοποίησης.
Δέν γνωρίζει διαφορά μεταξύ δικοῦ μας καί ξένου,
Μεταξύ ἀρσενικοῦ καί θηλυκοῦ,
Μεταξύ μαύρου καί λευκοῦ.[61]
Μιά τέτοια μοναδική, ἁπλή ἀγάπη, ἔχει μιά μοναδική αἰτία:
Τήν Ὁδό τήν ὁποία τιμοῦμε καί ἀγαπᾶμε σέ κάθε πλησίον.[62]

Μέσω τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον εἰσερχόμαστε στήν ἀγάπη τῆς Ὁδοῦ:
Καί ὅσο μεγαλώνει σέ μᾶς ἡ ἀγάπη γιά τόν πλησίον,

Τόσο μεγαλώνει καί ἡ ἀγάπη γιά τήν Ὁδό.
Μέχρις ὅτου ἡ Ὁδός γίνει τά πάντα ἐν πᾶσι[63]
Καί ξεχάσουμε τόν ἑαυτό μας.
Τότε ἡ ἀγάπη γίνεται ἄβυσσος ἐλλάμψεως,
Πηγή πυρός πού καταφλέγει τή διψασμένη ψυχή.
Ὅσο περισσότερο πῦρ ἀναβλύζει, τόσο περισσότερο καταφλέγει.
Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ πρόοδος στήν αἰωνιότητα. [64]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΕΝΑ

«Ἄν εἶχα ἔστω λιγοστή μόνο γνώση», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Παίρνοντας τήν Μεγάλη Ὁδό,
Ὁ μοναδικός μου φόβος θά ἦταν μήν παραστρατήσω»[65]

Ὑπάρχουν δύο εἴδη φόβων γι᾽ αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό.
Ἀρχικά, ἡ ψυχή ἀκολουθεῖ τή συμπαντική Ὁδό
Ἀπό φόβο τῆς συμπαντικῆς τιμωρίας.
Ἔπειτα, ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό
Ἐπειδή ἀγαπάει τήν ἴδια τήν Ὁδό.
Ἐπειδή ἔχει γευτεῖ τί σημαίνει νά εἶναι κανείς ἑνωμένος μέ Αὐτόν,
Φοβᾶται μήπως ἐκπέσει ἀπό Αὐτόν,
Φοβᾶται μήπως κάνει κάτι χωρίς Αὐτόν.
Αὐτός εἶναι ὁ τέλειος φόβος, που γενιέται ἀπό τήν τέλεια ἀγάπη
Πού ἀπομακρύνει τόν ἀρχικό φόβο.
Γιατί ἔχει εἰπωθεῖ: «Ἡ τέλεια ἀγάπη ἔξω βάλλει τόν φόβο».[66]
Τότε πιά ἡ ψυχή δέν κάνει ὅ,τι κάνει ἀπό φόβο,
Ἀλλά φοβᾶται ἀπό ἀγάπη.[67]

Ἡ ψυχή πού εἰσέρχεται στήν Ὁδό πρέπει νά βιώσει τόν πρῶτο φόβο.
Γιατί ὅταν φοβᾶται, ταπεινώνεται.
Ὅταν ταπεινωθεῖ, κόβει τήν ἐπιθυμία της γιά τά δημιουργήματα.
Κόβοντας τήν ἐπιθυμία, καταπραΰνεται.
Ὅταν καταπραϋνθεῖ, ἀποκτᾶ τή δύναμη νά ἀκολουθήσει τήν Ὁδό.
Ἀκολουθώντας τήν Ὁδό, καθαρίζεται.
Ὅταν καθαρισθεῖ, φωτίζεται.
Ὅταν φωτίζεται, ἀξιώνεται νά εἰσέλθει στό νυμφώνα τῶν Μυστηρίων.
Ὅταν εἰσέλθει στό νυμφῶνα, μυεῖται στούς λόγους τῶν ὄντων.
Ὅταν μυηθεῖ στούς λόγους τῶν ὄντων, τίς ὑπερβαίνει κι᾽ αὐτές ἀκόμη,
Καί τελικά ἀναπαύεται στόν Αἰώνιο Λόγο, τόν Νυμφίο της: [68], [69]
Τό Μυστήριο πέρα ἀπ᾽ὅλα τά μυστήρια.
Τό Ὅριο τῆς ἀπεριόριστης ἀνάβασης,
Τό Τέλος τῆς ἀτελεύτητης Ὁδοῦ. [70]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΔΥΟ

Ὁ πραγματικός ἐραστής φέρνει πάντοτε στό νοῦ του τό πρόσωπο τοῦ ἀγαπημένου του
Καί τό ἐναγκαλίζεται μυστικά μέ ἡδονή.
Ποτέ, οὔτε καί στόν ὕπνο του, δέν μπορεῖ νά ἡσυχάσει,
Ἀλλά καί ἐκεῖ βλέπει τό ποθητό πρόσωπο καί συνομιλεῖ μαζί του.
Κάποιος πού λαβώθηκε ἀπό ἀγάπη ἔλεγε γιά τόν ἑαυτό του –
«Ἐγώ καθεύδω», ἀπό φυσική ἀνάγκη,
«Ἡ δέ καρδία μου ἀγρυπνεῖ» ἀπό τό ξεχείλισμα τοῦ ἔρωτα. [71]

Ἔτσι συμβαίνει στόν σωματικό ἔρωτα,
Ἔτσι συμβαίνει καί στόν ἀσώματο.[72]
Γιατί ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ,
Βγαίνοντας ἀπ'τόν Ἑαυτό Του ἀπό τό ξεχείλισμα τῆς ἀγάπης Του
Ξυπνᾶ στήν καθαρή ψυχή ἔντονο πόθο.

Ἡ ψυχή ἑλκύεται τότε ἔξω ἀπό τόν ἑαυτό της
Καί δέν βρίσκει ἀνάπαυση μέχρις ὅτου βυθιστεῖ μέσα στόν Ἀγαπημένο της
Μέχρις ὅτου γεμίσει ἀπό τήν πληρότητα τῆς πραγματικότητάς Του.
Δέν θέλει τότε διόλου νά μπορεῖ νά γνωρίζεται ἡ ἴδια ἀπό τόν ἑαυτό της,
Ἀλλά ἀπό αὐτό πού τήν ἀγκαλιάζει,
Ὅπως ὁ ἀέρας γίνεται τελείως φωτεινός ἀπό τό φῶς,
Ὅπως τό σίδερο πού πυρακτώνεται ὅλο καί περισσότερο ἀπό τή φωτιά.[73]

Ἐάν τό πρόσωπο πού ἀγαποῦμε γνήσια μᾶς μεταβάλλει ἐξ ὁλοκλήρου μέ τήν παρουσία του
Καί μᾶς κάνει χαμογελαστούς καί χαρωπούς καί ξέγνοιαστους,
Τί δέν θά προξενεῖ τό πρόσωπο τῆς Ὁδοῦ τοῦ Οὐρανοῦ
Ὅταν ἐπισκέπτεται μυστικά,

Χωρίς φαντασία,
Τήν καθαρή ψυχή;

Τό βρέφος πού θηλάζει δέν προσκολλᾶται τόσο στή μητέρα του,
Ὅσο ὁ Υἱός τῆς Ἀγάπης προσκολλᾶται στήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ συνεχῶς.[74]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΤΡΙΑ

Ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ ἐλπίδα,
Διότι μέ αὐτή περιμένουμε τόν μισθό τῆς ἀγάπης.
Ἐκεῖ πού δέν ὑπάρχει ἐλπίδα ἡ ἀγάπη ἐξαφανίζεται.

Ἡ ἐλπίδα εἶναι ἀνάπαυση ἀπό τούς πόνους στό μέσο τῶν πόνων.
Οἱ κόποι ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτήν.
Τό ἔλεος τήν περικυκλώνει

Ἡ ἐλπίδα γεννᾶται ἀπό τή γεύση καί τήν ἐμπειρία τῶν δώρων τοῦ
Κυρίου.
Ἀλλά αὐτός πού δέν τά γεύτηκε, παραμένει σέ ἀμφιβολία.[75]

苦難之道

Η ΟΓΔΟΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

Η ΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

Ἡ ἐπιθυμία γιά τά κτιστά πράγματα, σέ συνδυασμό μέ τίς αἰσθήσεις,
Μεταπίπτει σέ ἡδονή.
Ἡ αἴσθηση, ὅταν κινηθεῖ μέ ἐπιθυμία,
Προξενεῖ ἡδονή, ἀφοῦ προσλάβει τό αἰσθητό.[1]
Ἡ αἰσθησιακή ἡδονή εἶναι ἡ μητέρα τοῦ διαχωρισμοῦ.
Διαρρηγνύει τήν πρωταρχική Ἑνότητα, τήν τέλεια ἀγάπη.
Ἡ ἡδονή τῶν αἰσθήσεων εἶναι ἡ μητέρα τοῦ θανάτου,
Καί ὁ θάνατος μιᾶς τέτοιας ἡδονῆς εἶναι ὁ πόνος.[2]

Προσπαθώντας ν'ἀποφύγουμε τήν ὀδύνη
Ζητᾶμε καταφύγιο στήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων,
Ὀνομάζοντάς την εὐτυχία.
Ὅμως, ὅταν προσπαθοῦμε νά ἀμβλύνουμε τήν ὀδύνη μέ τήν ἡδονή,
Τό μόνο πού κάνουμε εἶναι νά αὐξήσουμε τήν ὀδύνη μας.
Γιατί ἡ ἡδονή καί ἡ ὀδύνη εἶναι ἀλληλένδετες.[3]
Γι'αὐτό ὁ Ἀρχαῖος Σοφός ἀναφώνησε:
«Ὢ, ἡ Δυστυχία! Ἡ Εὐτυχία ἀκουμπάει στό πλευρό της!
Ὢ, ἡ Εὐτυχία! Ἡ Δυστυχία παραμονεύει ἀπό κάτω!»[4]

Ὅταν ὑπάρχει ἡδονή, πρέπει νά ὑπάρχει καί ὀδύνη.
Πρέπει νά ὑπάρχει ὀδύνη:
Γιατί μέσω τῆς *ἀκούσιας* ὀδύνης,
Ἡ Ὁδός μᾶς ἀπομακρύνει ἀπό τήν *ἑκούσια* ἀπατηλή ἡδονή.[5]
Ἡ ὀδύνη μᾶς ἀναγκάζει νά ὑψωθοῦμε πάνω ἀπό τό βασίλειο τῶν αἰσθήσεων,
Νά ζήσουμε σύμφωνα μέ τήν πραγματική μας φύση,
Σύμφωνα μέ τόν πρωταρχικό μας προορισμό.

Ὑπάρχουν δύο εἴδη ὀδύνης:
Ἡ ὀδύνη τῶν αἰσθήσεων –
Ἀπό τή στέρηση τοῦ ἀντικειμένου τῆς σωματικῆς ἐπιθυμίας,
Καί ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς –

Ἀπό τή στέρηση τῶν ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς.[6]

Ἡ ἡδονή τῶν αἰσθήσεων εἶναι ἕνα κενό πού συνεχῶς γεμίζεται
Κι ὅμως πάντα παραμένει κενό.
Ἡ ἡδονή τῆς ψυχῆς εἶναι μιά πληρότητα πού συνεχῶς κενώνεται,
Κι ὅμως πάντα παραμένει πλήρης.
Γι'αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.
«Τό ὁλωσδιόλου γεμάτο φαίνεται ἄδειο,
Ἀλλά εἶναι ἀνεξάντλητο.»[7]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΠΕΝΤΕ

Τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων τή διαδέχεται ἡ ὀδύνη τῆς ψυχῆς
Ἐνῶ τήν ἀποδοχή τῆς ὀδύνης τῶν αἰσθήσεων τή διαδέχεται ἡ ἡδονή τῆς ψυχῆς.[8]
Αὐτή τήν ἡδονή τῆς ψυχῆς τήν ἀποκαλοῦμε ἀγαλλίαση:
Ἡ αἰώνια ἀγαλλίαση τῆς σύνδεσης μέ τήν Ὁδό.[9]

Ἔτσι, ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό δέχονται μέ χαρά τόν πόνο.
Ὑπομένοντας ἀκούσιες συμφορές,
Τίς μετατρέπουν σέ ὁμαλές, χωρίς ἐμπόδια ἀτραπούς.
Μέ τήν ἐγκράτεια ἀπομακρύνονται ἀπό τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων,
Πού εἶναι πολύπλοκη, πολύστροφη, πλεγμένη μέ ὅλα γενικῶς τά αἰσθητά.[10]
Γι'αὐτό εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Ἡ Ὁδός ξεμπερδεύει τά μπλεγμένα νήματα,
Κάνει τήν ταραγμένη σκόνη νά κατακαθήσει».[11]

Ἀνακατευθύνοντας τίς παρορμήσεις τῆς ἐπιθυμίας τους,
Ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό λειτουργοῦν σέ συμφωνία μέ τή φύση.
Δέν ἐπιδιώκουν πλέον σωματική ἡδονή,
Οὔτε φοβοῦνται τήν ὀδύνη.
Ὑπερνικῶντας τέτοιες ἐπιδιώξεις καί τέτοιους φόβους,
Καθώς καί τήν φιλαυτία τῶν αἰσθήσεων, πού τούς γέννησε,
Σκοτώνουν μ'ἕνα κτύπημα ὅλα τά πάθη.[12]
Γι'αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Νά ἐλέγχεις τά πάθη μέ τή θέληση, αὐτό εἶναι δύναμη.»[13]

Ἐλεύθεροι ἀπό τήν ἐπιθυμία γιά τά δημιουργήματα,
Ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό περνοῦν ἀπό τό ἐξωτερικό στό ἐσωτερικό.
Πηγαίνοντας πέρα ἀπό τίς ἐπιφανειακές ὄψεις τῶν πραγμάτων,
Φτάνουν νά γνωρίσουν τήν ἐσωτερική οὐσία τῶν ὄντων.[14]
Ὡς λόγους τοῦ Πρωταρχικοῦ Λόγου,
Ὡς σκέψεις τοῦ Πρωταρχικοῦ Νοῦ.
Γι' αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:

«Ὁ σοφός εἶναι πάντα χωρίς ἐπιθυμίες,
Καί ἔτσι ἀτενίζει τά μυστήρια τῆς φύσης.»[15]

Παραδινόμενοι σ’ Αὐτόν πού εἶναι πέρα ἀπό ὅλα τά δημιουργήματα,
Μοιραζόμενοι μέ Αὐτόν τήν κένωση τοῦ ἑαυτοῦ,
Ὅσοι ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό ἑνώνονται ὁλοκληρωτικά μέ Αὐτόν,
Τόν ἀληθινό σκοπό τῆς ἀγάπης καί τοῦ πόθου,
Τό ἀληθινό Τέλος καί ἐκπλήρωση τῆς Ἐπιθυμίας.[16]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΕΞΙ

Εἶναι εὔκολο νά συμφιλιωθεῖ κανείς μέ τήν ὕπαρξη τοῦ πόνου στόν κόσμο
Μέχρις ὅτου πονέσει πραγματικά αὐτός ὁ ἴδιος.
Τότε, ὅταν φαίνεται ἀδύνατο νά συμφιλιωθεῖ κανείς μέ τόν πόνο μέσα του,
Φαίνεται ἀδύνατο νά συμφιλιωθεῖ καί μέ τόν πόνο στόν κόσμο.

Ἀντί γιά ἐξήγηση πού νά μᾶς συμφιλιώνει μέ τόν πόνο,
Ὁ Πλάστης τῶν ὅλων προσέφερε τόν Ἑαυτό Του καί τή ζωή Του,
Γιατί αὐτός μόνος ὑπέφερε ὡς ἀπόλυτα ἀθῶος.
Αὐτός μόνος δέν εἶχε τίποτα νά μάθει, τίποτα νά κερδίσει ἀπό τόν πόνο.

Αὐτός μόνος γεννημένος ἀπό Παρθένο,[17]
Δέν εἶχε γεννηθεῖ ἀπό αὐτή τήν ἡδονή πού πρέπει νά ἀκολουθεῖται ἀπό ὀδύνη.[18]
Ὡστόσο μόνο αὐτός ἔζησε στήν πληρότητά του ὅλον τόν πόνο καί τή θλίψη γιά τήν ὁποία ἦταν ἱκανός ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ πόνος τῆς Ὁδοῦ ἦταν μιά πράξη ἀπόλυτης συγκατάβασης.
Γι᾽αὐτόν τόν πόνο δέν προσέφερε στόν Ἑαυτό Του καμιά ψευδή παρηγοριά,
Καμιά εὔκολη ἀπόδραση πρός τήν ἡδονή, σάν αὐτές πού χρησιμοποιοῦμε καθημερινά.[19]

Ἡ ἡδονή τῶν αἰσθήσεων, γεννημένη ἀπό τήν ἐπιθυμία, εἶναι ἡ μητέρα τοῦ θανάτου.
Καί ὁ θάνατος μιᾶς τέτοιας ἡδονῆς εἶναι ὁ πόνος.[20]
Ὑποβάλλοντας τόν ἑαυτό του στόν πόνο καί στόν θάνατο χωρίς νά ἔχει γεννηθεῖ ἀπό ἡδονή,

Ἡ Ὁδός θανάτωσε τό παιδί τῆς ἡδονῆς,
Δημιουργώντας ἔτσι ζωή ἀτελεύτητη,
Αἰώνια ἀνάπαυση καί ἠρεμία,
Γιά ὅσους μοιράζονται τόν πόνο Του.[21]

Αὐτό προεῖδε καί προφήτευσε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, λέγοντας:
«Ἡ Ὁδός τῆς χωρίς ὄνομα ἁπλότητας εἶναι ὁ θάνατος τῶν παθῶν.
Ὅταν δέν ὑπάρχουν πάθη ἔρχεται ἡ γαλήνη
Καί ἔτσι ὅλα τά πράγματα στόν κόσμο εἰρηνεύουν μοναχά τους.»[22]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΕΠΤΑ

«Τρεῖς σύντροφοι στούς δέκα», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Ἐνῶ εἶναι στό δρόμο τῆς ζωῆς, κινοῦνται πρός τόν τόπο τοῦ θανάτου.
Γιατί;
Ἀπό τήν ὑπερβολική ἀγάπη τους γιά τή ζωή.»[23]

Πρίν ἡ Ὁδός ἐνσαρκωθεῖ,
Οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦσαν νά ἀποφύγουν τόν πόνο καί τόν θάνατο τῆς σάρκας.
Ἀφότου ἦρθε, οἱ ἄνθρωποι μέ χαρά δέχονταν τόν πόνο καί τόν θάνατο γιά νά Τόν ἀκολουθήσουν.
Γι᾽αὐτούς, τό νά εἶναι μαζί Του καί νά πονοῦν
Ἦταν πολύ καλύτερο ἀπό τό νά εἶναι χωρίς Αὐτόν καί νά μήν πονοῦν.
Γι᾽αὐτούς ὑπῆρχε μόνο ἕνας δρόμος.
Πρέπει κανείς νά πενθήσει γιά νά χαρεῖ.
Πρέπει κανείς νά διαλέξει τόν θάνατο τῶν παθῶν γιά νά ζήσει.
Ἀλλά ἄν κάποιος διαλέξει τήν εὐτυχία, θά θερίσει θλίψη.
Καί ἄν κανείς διαλέξει τή ζωή του, σίγουρα θά πεθάνει.[24]

«Χαίρετε καί ἀγαλλιᾶσθε», εἶπε ἡ Ὁδός,
«Ἐσεῖς οἱ πτωχοί τῷ πνεύματι,
Ἐσεῖς οἱ πενθοῦντες, οἱ πραεῖς,
Οἱ πεινῶντες καί διψῶντες τήν δικαιοσύνη,
Οἱ ὀνειδιζόμενοι καί διωκόμενοι.»[25]

Πρίν ἡ Ὁδός ἐνσαρκωθεῖ,
Ὁ κόσμος δέν ἤξερε πῶς νά χαίρεται
Μέσα στήν φτώχεια, τή θλίψη, τήν ἀπελπισία καί τήν καταδίωξη.
Ἀφότου ἦρθε, τά πάντα ἔχουν ἀντιστραφεῖ γιά ὅσους Τόν ἀκολουθοῦν.
Ἡ θλίψη ἔχει χάσει τό φαρμάκι της.
Μιά ἥσυχη ἐλπίδα φωλιάζει καί μεγαλώνει στά ἐνδόμυχα τῆς ἀπελπισίας.
Τό βάρος τοῦ πόνου δέν εἶναι τόσο ὥστε νά φέρει τήν καταστροφή.
Γιατί τά κλαδιά του κάνουν γλυκούς καρπούς.
Οἱ θλίψεις εἶναι ἕνα καμίνι ὅπου ὁ χρυσός καθαρίζεται.
Ὁ πόνος εἶναι ἡ σμίλη στό χέρι τοῦ γλύπτη,
Πού κάνει τό ἄγαλμα τέλειο.[26]

Κι αὐτό ἀκόμα ὁ Ἀρχαῖος Σοφός τό προεῖδε καί τό προεῖπε, καθώς ἔλεγε:
«Συχνά ὁ πόνος ἔχει πλεονεκτήματα,
Καί τά πλεονεκτήματα πόνο».[27]

Γιά ὅσους δέν ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό,
Οἱ θλίψεις εἶναι καταιγίδες πού ἐρημώνουν τά πάντα.
Γιά ὅσους ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό,
Τά δάκρυα τῆς θλίψης εἶναι μιά σιγανή βροχή πού κάνει τή ζωή νά ἀνθίζει.[28]
Σ'αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τήν Ὁδό, ἡ ἴδια ἡ Ὁδός εἶπε:
«Θά κλάψετε καί θά θρηνήσετε,
Ἐνῶ ὁ κόσμος θά χαρεῖ.
Καί θά λυπηθεῖτε,
Ἀλλά ἡ λύπη θά γυρίσει σέ χαρά,
Καί τή χαρά σας κανείς δέν θά μπορέσει νά σᾶς τήν ἀφαιρέσει.»[29]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΟΧΤΩ

Ἡ σάρκα ἐπιθυμεῖ κατά τοῦ πνεύματος
Καί τό πνεῦμα κατά τῆς σάρκας.
Αὐτό λέγεται «διάσταση» καί «ἀμφίρροπη πάλη».
Ὅσο περιοριζόμαστε ἀπό τόν νόμο τῆς σάρκας,
Διασκορπιζόμαστε σέ πολλά μέρη καί ἀποκοβόμαστε ἀπό τήν ἑνότητα τῆς Ὁδοῦ.
Ὅταν ὅμως ἡ σάρκα μας περιορίζεται μέ τή θέλησή μας,
Καταπίνεται μέσα στήν ἑνοποιό Δύναμη τῆς Ὁδοῦ.[30]

Ὅταν ἡ Ὁδός ἐνσαρκώθηκε καί πέθανε σάν ἄνθρωπος ἐπί Ξύλου,
Τό Πνεῦμα Του χωρίστηκε ἀπό τό σῶμα Του,
Καί τοῦ Ναοῦ τό καταπέτασμα σκίστηκε στά δύο.[31]
Ὅταν ὅποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό πεθαίνει ὡς πρός αὐτή τή ζωή καθώς πηγαίνει πρός Αὐτόν,
Ὁ ναός αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου σκίζεται ἐπίσης.
Χωρίζεται στά δύο, γιατί γίνεται πνευματικός ὅπως ἡ ἴδια ἡ Ὁδός,
Ὡστόσο δέν παύει νά ἀνήκει στό σαρκικό σῶμα στό ὁποῖο διαμένει.
Σκίζεται, ἀποκόβοντας καί ἀποτραβῶντας τή θέλησή του ἀπό τήν σάρκα,
Ἡ ὁποία εἶναι γλυκιά, ἀλλά ἔχει τήν τάση νά ἀπομακρύνεται ἀπό τήν Ὁδό.
Ἡ καρδιά ξεσκίζεται, κάνει τόν ἑαυτό της κομμάτια,
Καί αὐτά τά κομμάτια τά φέρνει ὡς προσφορά ἁγνή,
Ὡς δῶρο στόν Δωρητή τῆς ζωῆς.[32]

Ἀποκομμένη ἔτσι ἀπό τήν σάρκα,
Ἡ ψυχή ἐλευθερώνεται ἀπό τή διάσταση καί γίνεται ἕνα.
Συμπτύσσεται στό ἕνα,
Ἑνοποιεῖται στήν πρωταρχική ἁπλότητα.
Ἀποκαθίσταται στήν ἀρχική της κατάσταση.
Ἡ ἑτερότητα μπαίνει ὑπό ζυγό,
Καταπίνεται ἀπό τό Ἕνα.[33]
Αὐτό ὁ Σοφός τό ὀνόμασε «μυστηριώδη συμφωνία», «πρωταρχική ἑνότητα».[34]

Ἡ πρωταρχική ἑνότητα, λοιπόν, προέρχεται ἀπό τόν πόνο στήν καρδιά:
Ξεσκίζοντας τήν φτωχή καρδιά,
Ξεγυμνώνοντάς την ἀπό τήν ἐπιθυμία γιά κτιστά πράγματα,
Χάρη στήν ἐπιθυμία γιά τήν Ἄκτιστη Ὁδό.
Εἶναι μιά ἑνότητα πού προέρχεται ἀπό τό σκίσιμο στά δύο,
Χωρίς ἐσωτερικό πόλεμο, δέν ὑπάρχει ἐσωτερική εἰρήνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΗΝΤΑΕΝΝΕΑ

Ἡ Ὁδός καλεῖ ὅλους τούς ἀνθρώπους ἐξ ἴσου νά Τόν ἀκολουθήσουν.
Ἡ κλήση γίνεται δεκτή ἄν, ὅταν ἔρχονται προβλήματα ἤ ἀπώλειες,
Αὐτός πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό παραδέχεται ὅτι τοῦ ἀξίζουν,
Ὅταν εὐχαριστεῖ γι'αὐτά,
Ὅταν δέν ὑπολογίζει τή ζωή του ὡς προσφιλῆ στόν ἴδιο,
Καί παραδίνεται ὁλοκληρωτικά στήν Ὁδό.[35]
Γι' αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Ὅσοι ταυτίζονται μέ τήν ἀπώλεια,
Βιώνουν τήν ἀπώλεια πρόθυμα».[36]

Ὁ πόνος εἶναι ἕνα ἀληθινό σημάδι ὅτι κάποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό,
Μιά σφραγίδα τῆς ἐκλογῆς Του.
Αὐτός, ὁ Δημιουργός τοῦ πνεύματός μας, ἀναδημιουργεῖ καί ἀναμορφώνει τό πνεῦμα μας μέσα ἀπό δοκιμασίες.
Μιά ἀνείπωτη παρηγοριά ἐμφανίζεται στήν καρδιά,
Καί ὁ γήινος πόνος γίνεται πηγή ἀγαλλίασης.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, μιά γήινη ζωή χωρίς πόνο,
Εἶναι ἀληθινό σημάδι ὅτι ἡ Ὁδός ἔχει ἀποστρέψει τό πρόσωπό του ἀπ'αὐτήν,
Ἀκόμη καί ἄν ἐξωτερικά αὐτός ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά φαίνεται σεβάσμιος καί ἐνάρετος.[37]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑ

Ὁ πόνος τῆς καρδιᾶς, ὅταν ὑπομένεται γιά χάρη τῆς ἀφοσίωσης στήν Ὁδό,[38]
Εἶναι ὁ δρόμος γιά τήν τελείωση.[39]
Ὁ δρόμος γιά τήν τέλεια ταπείνωση, γιά τήν τέλεια ἀγάπη.
Μέσα ἀπό αὐτόν τόν πόνο, ὅποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό ὀρθώνεται.
Μέσα ἀπό αὐτόν, γίνεται πιό δυνατός.
Γι'αὐτό, ὁ Ἀρχαῖος Σοφός εἶπε:
«Ὅταν οἱ ἀντίπαλοι σταυρώσουν τά σπαθιά,
Ὅποιος πενθεῖ γιά τίς ἀπώλειες,
Κερδίζει τόν πόλεμο».[40]

Χωρίς προσβολές, ἡ ταπείνωση δέν δοκιμάζεται.
Χωρίς ἀντιξοότητες, ἡ ἀληθινή ἀγάπη δέν δοκιμάζεται.
Χωρίς θλίψεις, ἡ ἀρετή δέν δοκιμάζεται.[41]

Μόλις κάποιος πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό ἐπιτρέπει στήν ἔπαρση νά μπεῖ σάν τόν κλέφτη στήν ψυχή του,
Ἡ Ὁδός ἐπιτρέπει στίς θλίψεις νά μεγαλώσουν καί νά κυριαρχήσουν,
Μέχρις ὅτου αὐτός πού Τόν ἀκολοθεῖ ἐπιστρέψει στήν ἀδυναμία καί τήν ταπείνωση, πού ἡ Ὁδός προϋποθέτει
Καί ἔτσι γίνει πιό δυνατός.
Ἡ ψυχή ποτέ δέν μπορεῖ νά μάθει τή δύναμη τῆς Ὁδοῦ ὅσο ζεῖ σέ ἄνεση.
Ἡ ψυχή ποτέ δέν μπορεῖ νά ἐκτιμήσει τήν ἀγάπη τῆς Ὁδοῦ, ἄν δέν βρεθεῖ σέ κατάσταση ὅπου κάθε ἐλπίδα ἔχει χαθεῖ.
Ἡ Ὁδός ἀποκαλύπτει τότε τή Δύναμή Του σώζοντάς την.
Ἡ Ὁδός ἀποκαλύπτει τήν Ἀγάπη Του δίνοντας ἐλπίδα ἐκεῖ ὅπου δέν ὑπάρχει ἐλπίδα.
Ἡ Ὁδός ἀποκαλύπτει τόν ἑαυτό της, ἀλλά μόνο σέ ἕνα ἥσυχο μέρος,
Ὅπου ἡ ψυχή εἶναι μόνη, κλειδωμένη μέσα στήν καρδιά,
Ἀναζητώντας Τον μόνη μέσα στόν πόνο της.[42]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΕΝΑ

Δέν σᾶς δίνω τύπους, λέει ἡ Ὁδός,
Δέν σᾶς δίνω ἐξισώσεις,
Ἀλλά θά σᾶς θεραπεύσω, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα,
Μέ τό δικό μου τρόπο,
Πού ἐσεῖς δέν μπορεῖτε νά διακρίνετε.
Τό μυαλό σας τρέχει, ψάχνοντας νά βρεῖ λύση:
Ἀλλά δέν ὑπάρχει λύση πού νά μπορεῖ νά τή συλλάβει τό μυαλό.
Τό μυαλό κάνει δοκιμές πρός κάθε κατεύθυνση,
Πιστεύοντας πώς μία ἀπό αὐτές τουλάχιστον θά φέρει μπροστά του τόν στόχο πού γιά καιρό ποθεῖ:
Τήν ἀπελευθέρωση ἀπό τόν πόνο.
Ἀλλά κάθε δρόμος εἶναι ἀδιέξοδο.
Μπροστά σας βρίσκετε ἕναν τοῖχο,
Δέν φτάνετε στόν στόχο.
Κι αὐτό γιατί ὑπάρχει λόγος πού ὑπάρχει πόνος.
Εἶναι σάν πυρετός πού σέ τρελαίνει, πού ὅμως καίει καί διώχνει τήν ἀρρώστια.
Μ'αὐτόν τόν πόνο σᾶς θεραπεύω:
Χωρίς αὐτόν θά πεθάνετε μέσα στήν ἀρρώστια σας.
Μ' αὐτόν τόν πόνο σᾶς μεταβάλλω, γιά νά σᾶς κάνω τέλειους.
Χωρίς αὐτόν θά εἶστε σάν ξένος στό Βασίλειό μου.

Μήν ψάχνετε νά βρεῖτε τύπο,
Μήν ψάχνετε νά βρεῖτε ἐξίσωση.
Κάντε μόνο ὑπομονή.
Περιμένετέ με,
Ὅσο δουλεύω μέσα σας χωρίς νά φαίνεται.
Ὅταν θά ἔχετε ἀλλάξει καί θά εἶστε κατάλληλοι γιά τή Βασιλεία μου,
Τότε θά ξέρετε ὅτι κάτι ἔγινε,
Καί αὐτό εἶναι τό μόνο πού θά ξέρετε.
Ἀλλά δέν χρειάζεται σκέψη.
Εἰσέλθετε, λοιπόν, στή χαρά μου,[43]
Ἐσεῖς πού περιμένατε, ἀφοσιωμένοι, στόν πόνο μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΔΥΟ

Δέν Τόν ἐνδιέφεραν οἱ ἰδέες τῶν ἀνθρώπων.
Οὔτε ἡ κοινωνική τους τάξη, οὔτε οἱ πολιτεῖες τους, οὔτε τά ἔθνη τους, οὔτε οἱ φατρίες τους,
Οὔτε ὅσα αὐτοί ὀνόμαζαν δικαιώματά τους.
Αὐτά περνοῦν μέρα μέ τή μέρα σάν σύννεφα.

Πολλοί λένε ὅτι μᾶς θέλει εὐτυχισμένους.
Προσπαθοῦν νά Τόν κάνουν ὅπως θά Τόν ἤθελαν.
Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δέν ἐνδιαφέρεται γι'αὐτή τήν εὐτυχία,
Γιατί αὐτή ἡ εὐτυχία δέν εἶναι ἀληθινή, δέν εἶναι παρά ἕνα ὄνειρο.
Εἶναι κι αὐτή σάν τά σύννεφα,
Πού ἀλλάζουν μορφή καί ἐξαφανίζονται στόν ἀέρα.
Ποιός θυμᾶται τά χθεσινά σύννεφα;

Κάτω ἀπό τά σύννεφα εἶναι τό ἔδαφος πού ὀνομάζουμε θλίψη.
Αὐτή ἡ θλίψη εἶναι ἡ γῆ μας, εἶναι τό χῶμα τοῦ ἐδάφους,
Εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία τῆς ζωῆς.
Αὐτή δέν εἶναι σάν τά σύννεφα, αὐτή εἶναι στερεή καί σταθερή.

Κάτω ἀπό τό ἔδαφος βρίσκονται κοιτάσματα νεροῦ,
Καί αὐτό τό νερό τό ὀνομάζουμε χαρά.
Μιά χαρά πιό βαθιά ἀπό τήν εὐτυχία τῶν σύννεφων.
Ἀλλά αὐτό τό νερό δέν ἀναδύεται ἀπό μόνο του στήν ἐπιφάνεια.
Γι'αὐτό πρέπει κανείς νά ἐργαστεῖ σκληρά γιά νά σκάψει τό ἔδαφος τῆς θλίψης,
Ὥστε νά μπορέσει νά τό ἀντλήσει.

跟從真理之道

Η ΕΝΑΤΗ ΕΝΝΕΑΔΑ

ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΟΔΟ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΤΡΙΑ

Ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, πού ἀκολουθοῦσε τήν Ὁδό, εἶπε:
«Ἡ Ὁδός εἶναι σάν ἄδειο δοχεῖο
ἀπ'ὅπου μπορεῖς νά ἀντλήσεις
χωρίς ποτέ νά χρειάζεται γέμισμα.
Εἶναι σάν βαθιά λίμνη πού ποτέ δέν στερεύει.»[1]
Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε στή γυναίκα στό πηγάδι:
«Ὅποιος πιεῖ ἀπό τό νερό πού θά τοῦ δώσω ἐγώ δέν θά διψάσει ποτέ,
Ἀλλά τό νερό πού θά τοῦ δώσω θά γίνει μέσα του μιά πηγή πού θ' ἀναβλύζει νερό ζωῆς αἰώνιας».[2]

Πρίν μπορέσετε νά πιεῖτε ἀπό τήν ἤρεμη λίμνη
Τήν κρυμμένη κάτω ἀπό τό ἔδαφος τῆς θλίψης,
Πρέπει νά γίνετε σάν τή λίμνη,
Νά γίνετε σάν τό νερό, πού κυλάει μόνο πρός τά κάτω.
Τό νερό ἔχει ἕνα νόμο νά ἀκολουθήσει,
Καί ποτέ δέν τόν παραβαίνει.
Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν κι αὐτοί νόμους νά ἀκολουθήσουν:
Νόμους συμπαντικούς, πού δέν ἔχουν ἐπινοηθεῖ ἀπό ἀνθρώπους.
Νόμους ἁπλούς, ὡστόσο ἀναλλοίωτους, ἀμείλικτους.
Δέν γίνεται νά ὑπάρξουν ἄλλοι.
Δέν γίνεται νά ὑπάρξει κανείς νόμος καλύτερος.
Οὔτε κι ὁ ἴδιος ὁ Πλάστης τοῦ σύμπαντος δέν πρόκειται νά σᾶς ἀλλάξει
Ἄν δέν ἀλλάξετε τό νοῦ σας.[3]
Ἄν δέν ἐγκαταλείψετε τό μονοπάτι τῆς φιλαργυρίας, τῆς φιληδονίας καί τῆς κενοδοξίας.
Ἄν δέν καταρρεύσετε, ἄν δέν ἀναδιπλωθεῖτε στόν ἑαυτό σας, καί ἀναδυθεῖτε ἀπό τόν ἑαυτό σας.
Ἄν δέν ἀφήσετε τά πάντα, ἄν δέν ἀνακατευθύνετε ὅλη τήν ἐνέργειά σας,
Δέν ἀπογυμνωθεῖτε ἀπ'ὅλα ὅσα δέν εἶναι τῆς Ὁδοῦ,
Δέν γυμνώσετε τήν καρδιά σας ἀπό ὅλα τά κτιστά,

Δέν ἀπαρνηθεῖτε τό θέλημά σας, τίς κλίσεις σας, τίς χίμαιρές σας καί
τίς φαντασιώσεις σας,[4]
Καί δέν ἀφήσετε τόν ἑαυτό σας νά ὁδηγηθεῖ ἀπό Αὐτόν πρός τά κάτω,
Μέχρι τήν ἤρεμη λίμνη,
Πού ἀπό αὐτήν ἄν πιεῖτε
Δέν θά διψάσετε ποτέ ξανά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΤΕΣΣΕΡΑ

Ὅταν γεννιέται ὁ ἔρωτας, δέν ἔχεις νά πάρεις καμιά ἀπόφαση.
Προκύπτει αὐθόρμητα, σάν νά ἦταν πάντα ἐκεῖ.
Ἀλλά γιά νά κρατήσει ὁ ἔρωτας, πρέπει κανείς νά πάρει μιά ἀπόφαση.
Τήν ἀπόφαση νά θυσιαστεῖ γιά τόν ἀγαπημένο του.

Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ ὅποιον ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό ἀπό ἀγάπη,
Μέ ὅποιον θέλει νά γίνει ἕνα μαζί Του.
Ἡ ἀπόφαση δέν εἶναι νά ἀγαπήσει, ἀλλά νά θυσιαστεῖ.
Καί ἡ θυσία εἶναι ἡ μαρτυρία καί ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς ἀγάπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΠΕΝΤΕ

«Ὅσοι», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Θέλουν νά κατακτήσουν τόν κόσμο καί νά τόν κάνουν ὅπως αὐτοί ἐπιθυμοῦν,
Βλέπω ὅτι δέν πετυχαίνουν.
Ὁ κόσμος εἶναι σάν κούφιο ἀγγεῖο,
Καί δέν μπορεῖς νά τό κάνεις ὅ,τι θέλεις.[5]
Ὅ,τι πάει ἐνάντια στήν Ὁδό καταστρέφεται γρήγορα.[6]
Γι'αὐτό ὁ Σοφός, χωρίς νά τολμᾶ νά παρέμβει,
Βοηθάει ὅλα τά ὄντα νά ἐπιστρέψουν στόν ἑαυτό τους.[7]»

Ὅταν κάτι συμφωνεῖ μέ τήν Ὁδό,
Ὅλη ἡ πλάση βοηθάει σ' αὐτό.
Ὅταν ὅμως κάτι ἡ Ὁδός τό ἀπορρίπτει,
Σ'αὐτό καί ἡ πλάση ἐναντιώνεται.[8]

Τό νερό στό ρέμα κυλάει ἤρεμα,
ἀλλά ἡ πορεία του εἶναι ἀμετάκλητη.
Ὑπάρχουν πολλές κατευθύνσεις,
Ἀλλά ὑπάρχει μόνο μία Ὁδός ὅπου κυλάει τό ρέμα.

Ἡ Ὁδός ἔχει δώσει στήν ψυχή ἐλευθερία κινήσεων
Καί ἐξουσία πάνω στόν ἑαυτό της.
Ἀσκῶντας αὐτή τήν ἐλευθερία καί αὐτή τήν ἐξουσία
Μπορεῖ νά νομίζει ὅτι ἐκπληρώνει τήν ἀληθινή της φύση,
Μή γνωρίζοντας ὅτι ἡ φύση της εἶναι πλασμένη ὄχι μόνο γιά νά κινεῖται,
Ἀλλά γιά νά κινεῖται πρός τή σωστή κατεύθυνση.[9]

Ὡς ἐλεύθερος ἀπό τήν Ὁδό, μπορεῖ κάποιος νά πάει πρός πολλές κατευθύνσεις,
Ἀλλά τότε γίνεται δοῦλος αὐτῶν τῶν κατευθύνσεων.
Ὡς δοῦλος τῆς Ὁδοῦ, δέν μπορεῖ παρά νά ἀκολουθεῖ μία πορεία,
Ἀλλά τότε εἶναι ἐλεύθερος.

Ἡ Συμπαντική ἐλευθερία εἶναι ψέμα,
Γιατί ὑπάρχει μόνο Μία Πορεία στό σύμπαν, ὄχι πολλές.
Ὡστόσο ἡ συμπαντική ἐλευθερία εἶναι ἀλήθεια,
Γιατί, ὅταν κάποιος ἀκολουθεῖ τή Μία Συμπαντική Πορεία,
Καταλαμβάνει ὁλόκληρο τόν κόσμο.

Ἔχοντας τήν ἐλευθερία ἐπιλογῆς,
Ἐπιλέγει τήν ἐλευθερία *ἀπό* τίς ἐπιλογές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΕΞΙ

«Καλύτερα ν' ἀφήσεις κάτι ὅπως εἶναι», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Παρά νά προσπαθεῖς μέ τό ζόρι νά τό γεμίσεις».
«Ὅταν ἡ αἴθουσα εἶναι γεμάτη χρυσάφι καί ἰχάδι δέν εἶναι εὔκολο νά τή φυλάξεις.
Ὅταν τά πλούτη καί οἱ τιμές φέρνουν ἀλαζονεία, ἡ ἀλαζονεία θά φέρει τήν καταστροφή.»[10]

Ἀκόμα καί ἄν ἔχουμε τά πάντα σέ ἀφθονία,
Πάντα θά μᾶς φαίνεται ὅτι εἴμαστε στερημένοι.
Πάντα θά εἴμαστε φοβισμένοι,
Ἀποθαρρυμένοι, ταραγμένοι, λιγόψυχοι,
Ὅλη τήν ὥρα γεμάτοι ἔγνοιες, ἀγωνίες καί μάταιους ἀναστεναγμούς,
Μέχρις ὅτου στραφοῦμε ξανά πρός τήν Ὁδό καί ὑψωθοῦμε πρός Αὐτόν.
Σάν τό ἡλιοτρόπιο πού πάντα γυρνάει πρός τόν ἥλιο.[11]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΕΠΤΑ

Ἡ Ὁδός δέν βρίσκεται ἀπό αὐτούς πού ζητοῦν νά δοῦν σημεῖα[12]
Ἄν καί μπορεῖ νά δίνει σημεῖα.
Ἡ Ὁδός δέν βρίσκεται ἀπό αὐτούς πού ζητοῦν νά δοῦν θαύματα,
Ἄν καί μπορεῖ νά ἐκδηλώνει θαύματα.
Ἡ Ὁδός δέν βρίσκεται μεταξύ αὐτῶν πού ζητοῦν ἐπικοινωνία μέ πνεύματα,
Ἄν καί μόνον Αὐτός εἶναι ἁγνό Πνεῦμα καί λατρεύεται ἀπό πνεύματα.

Ὅσοι ζητοῦν νά δοῦν σημεῖα μπορεῖ νά δοῦν ἀπατηλά σημεῖα.
Ὅσοι ζητοῦν νά δοῦν θαύματα μπορεῖ νά ἐξαπατηθοῦν ἀπό ψευτοθαύματα. [13]
Ὅσοι ζητοῦν ἐπικοινωνία μέ πνεύματα μπορεῖ νά ἔρθουν σέ ἐπαφή μέ σκοτεινά πνεύματα, μεταμφιεσμένα σέ ἀγγέλους φωτός.[14]

Ἡ Ὁδός δέν βρίσκεται ἀπό αὐτούς τούς ἀναζητητές,
Ἀλλά ἀπό αὐτούς πού, εἴτε ψάχνουν εἴτε ὄχι,
Ἑλκύονται ἀκαταμάχητα
Πρός ὅ,τι εἶναι σοφό καί ἀληθινό.
Πρός ὅ,τι εἶναι ἁπλό καί ἁγνό,
Πρός ὅ,τι εἶναι παιδιάστικο,
Πρός ὅ,τι εἶναι ταπεινό καί λυπημένο,
Λυπημένο καί ὄμορφο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΟΚΤΩ

Ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ, ἐπειδή εἶναι ὁ ἴδιος ἁπλός καί ἀκέραιος,
Θέλει καί οἱ ψυχές πού Τόν πλησιάζουν νά εἶναι ἁπλές καί ἄδολες.[15]
Ἀνεπηρέαστες ἀπό πανοῦργες σκέψεις,
Μακριά ἀπό ὑστερόβουλους στόχους.
Μέ ἀπερίεργη σκέψη, ἀνυπόκριτη συμπεριφορά,
Ὁμιλία φυσική καί ἀνεπιτήδευτη.[16]

Ἀκόμη καί οἱ συνήθεις ἀνθρώπινες γνώσεις,
Μέ τίς ποικίλες ἔννοιες, τήν πολλή περίσκεψη καί ἐκλέπτυνση,
Μᾶς ἐμποδίζει νά εἰσέλθουμε στήν πρωταρχική, ἑνοποιημένη Ἁπλότητα,
Στήν ἄδολη ἀληθινή μας φύση.[17]
Γι'αὐτό, εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός:
«Ἄδειασε ἐντελῶς τόν ἑαυτό σου[18]
Φτάσε στήν ὑπέρτατη καθαρότητα[19]
Ἄσε τό νοῦ σου νά μείνει στή γαλήνη[20].
Καί ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἄς μή ταράσσεται ἡ καρδιά σας,
Καί ἄς μή δειλιάζει.[21]
Ποιός ἀπό σᾶς μέ τή μέριμνά του
Μπορεῖ νά προσθέσει ἕνα πῆχυ στό ἀνάστημά του;[22]
Ἄν λοιπόν δέν ἔχετε τή δυνατότητα νά πετύχετε οὔτε τόσο λίγο,
Γιατί μεριμνᾶτε γιά τά ὑπόλοιπα;»[23]

Ἔτσι, ὅποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό, ἐλευθερώνεται ἀπό ἀνησυχίες, σχέδια καί ὑπολογισμούς,
Ἐλευθερώνεται ἀπό ὑποδούλωση σέ ἀνθρώπινες ἀντιλήψεις.
Μήν ἀφήνοντας τόν ἑαυτό του νά παρασυρθεῖ ἀπό σκέψεις καί εἰκόνες,
Μένει σταθερός σέ μιά παιδιάστικη κατάσταση τοῦ νοῦ.
Γίνεται βρέφος, ἀλλά χωρίς τήν ἀδυναμία τοῦ βρέφους.[24]
Εἶναι ἐνήλικας, ἀλλά χωρίς τήν πολυπλοκότητα τοῦ ἐνήλικα.
«Ξαναγίνεται παιδί»[25], εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός.

Καί ἡ Ὁδός, ὅταν ἐνσαρκώθηκε, εἶπε:
«Ἄν δέν μεταστραφεῖτε, καί δέν γίνετε σάν παιδιά,
Δέν θά εἰσέλθετε στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.» [26]
Δηλαδή, στήν πνευματική Θεία ὅραση,[27]
Ὅπου, σάν ἀθῶο βρέφος, ἀπολαμβάνει κανείς τήν ἁπλότητα, τήν ἀγαλλίαση,
Τήν ἁπλή Ἀλήθεια πού ὑπερβαίνει τίς σύνθετες γνώσεις.
Γιατί τά μυστικά, εἶπε ἡ Ὁδός,
«Αὐτά πού ἀπέκρυψες ἀπό τούς σοφούς καί συνετούς,
Τά φανέρωσες στά νήπια».[28]
Οἱ καθαροί στήν καρδιά, αὐτοί καί μόνον, θά δοῦν τόν Θεό ὅπως εἶναι. [29]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑΕΝΝΕΑ

«Ἡ Ὁδός», λέει ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Περιέχει τήν ὑπέρτατη Ἀλήθεια.
Περιέχει μιά δύναμη,
Μιά οὐσία δημιουργική, ἀλάθητη.
Ἀπ'τήν ἀπαρχή μέχρι σήμερα τό ὄνομά Του παραμένει.»[30]

Ἕνας ἄνθρωπος διπρόσωπος,
Κάποιος πού εἶναι ἄλλο πρᾶγμα ἐξωτερικά καί ἄλλο ἐσωτερικά,
Ὄχι μόνο ψεύδεται, ἀλλά ἡ ἴδια του ἡ ζωή εἶναι ἕνα ψέμα.

Ὁ δόλος καί ἡ διπλοπροσωπία ὑπονομεύουν τή δύναμη τοῦ ἀνθρώπου.
Γεννοῦν δειλία καί φόβο.
Ἀλλά ὁ τίμιος καί ἀληθινός ἄνθρωπος –
Αὐτός πού εἶναι ὁ ἴδιος ἐξωτερικά καί ἐσωτερικά –
Δέν πέφτει σέ σύγχυση
Καί ἔτσι ἔχει παρρησία χωρίς φόβο.

Ὅταν ἡ Ὁδός θά ἐπιστρέψει,
Θά ἔρθει μέ παρρησία καί δύναμη.[31]
Γιατί δέν βρίσκεται δόλος σ' Αὐτόν.
Ἔχει παρρησία γιατί εἶναι ἕνα.
Ἔχει δύναμη γιατί δέν εἶναι διπλός.
Εἶναι ἀκατανίκητος, γιατί εἶναι ἀδιαίρετος.
Ὁ ὀφθαλμός του εἶναι ἁπλοῦς.[32]
Καί τό Φῶς τοῦ Ὀφθαλμοῦ Του γεμίζει ὁλόκληρο τό σῶμα μέ τή μοναδική Του, τήν αἰώνια Ὕπαρξη.

Ὁλοκληρωτικά ἑνιαῖος, ἁπλός καί ἀσύγχυτος,
Εἶναι λοιπόν ὁλοκληρωτικά ἀληθινός.
Καί ὄχι μόνο εἶναι ἀληθινός, ἀλλά εἶναι ἡ ἴδια ἡ Ἀλήθεια,
Καί ὄχι ἁπλά μιά ἄλλη ἐνσάρκωση τῆς Ἀλήθειας.
Γιατί εἶπε: «Ἐγώ εἰμί ἡ Ἀλήθεια».[33]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΝΤΑ

«Ἡ Ὁδός», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός, «εἶναι κρυμμένη καί χωρίς ὄνομα».
«Κι ὅμως στηρίζει ὅλα τά ὄντα καί τά φέρνει στήν πλήρωση».[34]

Ὅταν ἡ Ὁδός ἔρχεται σ' ἕνα παιδί, πληγωμένο, φοβισμένο, ἀνίδεο,
Τό παιδί γίνεται ἄνδρας, βαθύς, δυνατός καί σοφός.
Ὅταν ἡ Ὁδός ἔρχεται σ' ἕναν ἄνδρα, κατάκοπο καί κηλιδωμένο,
Ὁ ἄνδρας γίνεται παιδί, ἀθῶο καί ἁγνό.

Στήν Ὁδό, ὑπάρχει μιά ἀντιστροφή,
Τό κάθε τι κάνει κύκλο καί ἐπιστρέφει στόν ἑαυτό του,
Ὥστε νά ὁλοκληρωθεῖ καί νά γίνει πλῆρες ἀφ' ἑαυτοῦ,
Καί ὁ κάθε ἄνθρωπος νά γίνει ἕνα σύμπαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΝΤΑΕΝΑ

Ὅποιος βλέπει ὅλους τούς δρόμους σάν νά περικλείουν τήν ἴδια ἀλήθεια,
Θά διαπιστώσει ὅτι ὅλη του ἡ ζωή δέν ἀρκεῖ γιά νά ἀκολουθήσει τήν Ὁδό μέχρι τέλους.
Δέν μπορεῖ νά εἶναι ἁπλός καί ἄδολος, ἀπαλλαγμένος ἀπό τίς πολλές συγκρίσεις καί τήν πολλή περίσκεψη.
Θά εἶναι σάν νά ἔχει πολλούς ἐραστές,
Νά ἀσχολεῖται μέ τόν καθένα τους, ἀλλά σέ κανέναν νά μή δίνεται ὁλοκληρωτικά.
Δέν θά παντρευτεῖ τήν Ὁδό,
Ἀλλά θά μείνει ἔξω ἀπό τόν Νυμφῶνα.

Νά παντρευτεῖς τήν Ὁδό σημαίνει νά ἀνήκεις ὁλοκληρωτικά σ' Αὐτόν.
Νά ἀνήκεις ὁλοκληρωτικά σ' Αὐτόν σημαίνει καί Αὐτός νά ἀνήκει ὁλοκληρωτικά σέ σένα.
Μόνο τότε μπορεῖ νά τελειώσει τό ἔργο Του μέσα σου.
Μόνο τότε μπορεῖ νά σέ μεταφέρει στό δικό Του τέλος.
Στό δικό Του τέλος, ὅπου τίποτα δέν θά μπορεῖ νά σέ χωρίσει ἀπό Αὐτόν,
Τόν μοναδικό Νυμφίο.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

[1] Reginald E. Allen, ed., *Greek Philosophy: Thales to Aristotle*, pp. 9-10.
[2] *Tao Teh Ching*, κεφ. 25. (μετάφραση Gi-ming Shien)
[3] Βλ. Thomas Cleary, *The Essential Tao*, p.1.
[4] *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).
[5] Ἰω 1: 1-5,10,14.
[6] St.Justin Martyr, "Second Apology," in the *Ante-Nicene Fathers*, vol. 1, p. 193.
[7] Στό ἴδιο. "First Apology," p. 272.
[8] Lactantius, "The Divine Institutes," in *The Ante-Nicene Fathers*, vol. 7, p. 15.
[9] Στό ἴδιο, p. 107.
[10] Πλάτων, *Τίμαιος*. Ἀναφέρεται στό St.Justin Martyr, "Second Apology," p.191, καί στό St. Clement of Alexandria, "Exhortation to the Greeks," in the *Ante-Nicene Fathers*, vol. 2, p. 191. Βλέπε ἐπίσης Lactantius, p.91.
[11] St.Justin Martyr, "Second Apology," p.191.
[12] Σχετικά μέ τίς Σίβυλλες, βλ. St.Justin Martyr, "Hortatory Address to the Greeks," in the *Ante-Nicene Fathers*, vol. 1, pp. 288-89. St. Clement, ὅ.π., pp.288-89. Και Lactantius, ὅ.π., pp. 15 - 18, 26 – 27, 61, 105, 210, 215. Για μιά συζήτηση σχετικά μέ τίς προφητεῖες τῶν Σιβύλλων γιά τόν Χριστό πού περιλαμβάνονται στήν τέταρτη *Ἐκλογή* τοῦ Βιργιλίου, βλ. "The Oration of Constantine," in *The Nicene and Post-Nicene Fathers*, vol 1, pp. 575 – 77.
[13] St.Justin Martyr, "Second Apology," p.191.
[14] Lactantius, "The Divine Institutes," p. 15.
[15] St.Justin Martyr, "Second Apology," p.193.
[16] Ἁγ. Νεκτάριος Πενταπόλεως, *Χριστολογία*, σ. 14,18,20. Ἀναφέρεται στό Constantine Cavarnos, *Meetings with Kontoglou*, p. 53.

ΜΕΡΟΣ Ι

Κεφάλαιο 1

[1] 6. Ψαλμ. 17:12 «Καί ἔθετο σκότος ἀποκρυφήν αὐτοῦ».
[2] 7. Ἁγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Α΄ Ἑκατοντάδα πρός τόν Θαλάσσιο, κεφ. 85, *Φιλοκαλία*, τόμος 2, σελ. 119.
[3] 10 – 11. *Tao Teh Ching*, κεφ. 1 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
[4] 12 – 13. St. Gregory Palamas, "Theoplanes." Quoted in Vladimir Lossky, *The Mystical Theology of the Eastern Church*, p. 37.
[5] 15 – 17. St. Gregory Nazianzen, Oration 38. Quoted in Lossky, *Mystical Theology*, p. 36.

[6] 18 – 20. Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Α΄ Ἑκατοντάδα πρός τόν Θαλάσσιο, κεφ. 82, *Φιλοκαλία*, τόμος 2, σελ. 118.

[7] 22. Βλ. Ἰω. 8:58

[8] 23 – 25. St. John Damascene, "Exact Exposition of Orthodox Faith" 1:4, in *Saint John of Damascus, Writings*, p. 172

[9] 30. St. Dionysius the Aeropagite, "The Mystical Theology", ch. 5, and "The Divine Names," in *Pseudo-Dionysius: The Complete Works*, pp.129 - 30, 141

[10] 35 – 40. Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Α΄ Ἑκατοντάδα πρός τόν Θαλάσσιο, κεφ. 82, *Φιλοκαλία*, τόμος 2, σελ. 118.

[11] 44. ὅ.π. σελ. 118

[12] 45 – 48. Βλ. *Tao Teh Ching*, κεφ.1

[13] 49 – 51: Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Α΄ Ἑκατοντάδα πρός τόν Θαλάσσιο, κεφ. 82, *Φιλοκαλία*, τόμος 2, σελ. 119

Κεφάλαιο 2

[14] 8. Ψαλμ. 109:3

[15] 10 – 13. *Tao Teh Ching,* κεφ. 25 (μτφρ. Gi-ming Shien, Gia-fu Feng & English)

[16] 14 – 29. St. Dionysius of Alexandria. Quoted in St. Athanasius the Great, "Defense of Dionysius, Bishop of Alexandria." p. 185

Κεφάλαιο 3

[17] 9 – 16. St. John of Kronstadt, *My Life in Christ*, pp. 38 – 39.

[18] 17 – 21. Βλ. Ἰω. 3:8

Κεφάλαιο 4

[19] 4 – 5. St. Gregory Nazianzen, "The second Theological Oration," in *The Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2d series, vol. 7, p. 289.

[20] 14 – 16. Protopresbyter Michael Pomazansky, *Orthodox Dogmatic Theology*, p. 74

Κεφάλαιο 5

[21] 1. Διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρα.

[22] 1 – 5. Αὐτοί οἱ στίχοι εἶναι ἀπό τά σχόλια τοῦ Gi-ming Shien στό κεφ. 42 τοῦ *Tao Teh Ching*, ὅπως τά εἶχε κρατήσει στίς σημειώσεις του ὁ Εὐγένιος, (π. Σεραφείμ) Rose.

[23] 5.*Tao Teh Ching*, κεφ.42 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[24] 8 – 9.St. Gregory Nazianzen, Oration 22. Quoted in Lossky, *Mystical Theology*, p. 46.

[25] 13 – 17.Lossky, *Mystical Theology*, p. 47.

[26] 20 – 22. St. John Damascene, "Orthodox Faith," 1:8, p.187.

Κεφάλαιο 6

[27] 7 – 9. St. John Damascene, "Orthodox Faith," 2:2, p.205.

[28] 10. St. Irenaeus of Lyons, "Against Heresies," 5:6. Quoted in Pomazansky, p. 110.

Κεφάλαιο 7

[29] 4 –5.Ψαλμ 148:5

[30] 6.Βλ. Ψαλμ 32:6 «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοί ἐστερεώθησαν».

[31] 8.*Tao Teh Ching*, κεφ. 4 (μτφρ. Gi-ming Shien, Gia-fu Feng & English)

[32] 9 –10. Ἰω. 1:3

[33] 13–14. Βλ. Ἰω. 21:25 «ἅτινα ἐάν γράφηται καθ᾽ἕν, οὐδέ αὐτόν οἶμαι τόν κόσμον χωρῆσαι τά γραφόμενα βιβλία»

[34] 16. St. John of Kronstadt, *My Life in Christ*, pp. 38-39

[35] 18. Βλ. Ψαλμ 32:6 «καί τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν».

[36] 20.Γέν. 1:26

[37] 21 –22. Γέν. 2:7

[38] 27 –28. Βλ. Γέν. 1:2.

Κεφάλαιο 8

[39] 1 –10.*Tao Teh Ching*, κεφ. 39 (μτφρ. Gi-ming Shien)

[40] 11. *Tao Teh Ching*, κεφ. 42 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη)

Κεφάλαιο 9

[41] 1. Βλ. Ἰω. 14:6

[42] 5 –6. *Tao Teh Ching*, κεφ. 40 (μτφρ.Gi-ming Shien)

[43] 9. Βλ.Ἰω. 14:6

[44] 15. Ἰω.2:19-21

[45] 17–19. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β΄, Ζ΄ ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 86, σελ. 248

Κεφάλαιο 11

[1] 14 – 17. Ἰω. 12:24

[2] 23 – 26. *Tao Teh Ching*, κεφ. 52 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη)

[3] 54. Βλ. Ἰω. 13:23

[4] 56. Βλ.Ἰω. 6:53

[5] 57. Βλ. Ματθ. 28:20

Κεφάλαιο 12

[6] 10 –12. *Tao Teh Ching*, κεφ. 14, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[7] 13 – 17.*Tao Teh Ching*, κεφ. 35, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[8] 18. *Tao Teh Ching*, κεφ. 1, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[9] 28 – 33.*Tao Teh Ching*, κεφ. 21, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[10] 38 –42. *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).

[11] 43. *Tao Teh Ching*, κεφ.4, (μτφρ. Waley).

[12] 46. Βλ. Ἰω. 14:9

[13] 47. St. Dionysius of Alexandria. Quoted in Pomazansky, *Orthodox Dogmatic Theology*, p. 185.

Κεφάλαιο 13

[14] 3. *Tao Teh Ching*, κεφ. 28, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[15] 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 28, (μτφρ. Gi-ming Shien, Gia-fu Feng & English).

[16] 6. *Tao Teh Ching*, κεφ. 14, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[17] 7 – 28. St. Athanasius the Great, "Against the Heathens", p.5.

[18] 32. *Tao Teh Ching*, κεφ. 21, (μτφρ. Gi-ming Shien).

[19] 33 – 38. *Tao Teh Ching*, κεφ. 14, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

Κεφάλαιο 14

[20] 1 – 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 16 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[21] 6. Βλ. Ρωμ. 8:22.

[22] 17 – 20. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', Γ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 46, σελ. 155.

Κεφάλαιο 15

[23] 1 – 3. *Tao Teh Ching*, κεφ. 6 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ch'u Ta-Kao).

[24] 4 – 6. Ἰεζ. 44:2 «Ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται. Οὐκ ἀνοιχθήσεται, καί οὐδείς μή διέλθῃ δι'αὐτῆς, ὅτι Κύριος ὁ Θεός Ἰσραήλ εἰσελεύσεται δι'αὐτῆς, και ἔσται κεκλεισμένη.»

[25] 10. Βλ. Α' Βασ. 19:12.

[26] 16 – 21. Ἀπό τίς διδασκαλίες τοῦ Ἁγ. Φιλαρέτου, Μητροπολίτου Μόσχας.

[27] 22. Λουκ 1:38.

[28] 29. Βλ. Φιλιπ. 2:7.

[29] 36. Δαν. 2: 34-35.

Κεφάλαιο 16

[30] 1 –2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 8, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Πέτρος Κουρόπουλος).

Κεφάλαιο 17

[31] 1 –8. *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[32] 14. Ματθ. 16:16.

[33] 16. Ματθ. 11:11, Λουκ 7:28.

Κεφάλαιο 18

[34] 1 – 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 34, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[35] 5 –8. Ἡσ. 42:2-3, Ματθ 12:19-20.

[36] 12 –15. *Tao Teh Ching*, κεφ. 34, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[37] 19. Λουκ 22:27.

[38] 20 –25. Ἡσ. 53:7.

[39] 26 –27. *Tao Teh Ching*, κεφ. 25, (μτφρ. John C.H.Wu).

Κεφάλαιο 19

[40] 10 –12. Ματθ. 5:5,3 Λουκ 6:21.

[41] 14. Ματθ. 5:11.

Κεφάλαιο 20

[42] 6 –7. *Tao Teh Ching* κεφ. 22 (μτφρ. Gi-ming Shien).

[43] 9 – 12. Λουκ. 6:20-21, 24-25.

[44] 14 –17. *Tao Teh Ching* κεφ. 38 (μτφρ. Gi-ming Shien).

[45] 19 –20.Ματθ. 6:3.

[46] 22 –24. *Tao Teh Ching* κεφ. 66 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[47] 26. Μαρκ. 9:35.

[48] 28 –29. *Tao Teh Ching* κεφ. 77 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[49] 31. Ματθ. 21:43.

[50] 34 – 35. *Tao Teh Ching* κεφ. 9 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[51] 37 – 38. Ματθ. 6:19.

[52] 40 –41. *Tao Teh Ching* κεφ. 44 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[53] 43. Ματθ. 16:26.

[54] 45 –46. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[55] 47. *Tao Teh Ching* κεφ. 22 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[56] 49 – 53. Ματθ. 5:39-40.

[57] 55 – 56. *Tao Teh Ching* κεφ. 42 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien, Lin Yutang).

[58] 58. Ματθ. 26:52.

[59] 60 – 62. *Tao Teh Ching* κεφ. 64 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[60] 64 – 69.Ματθ. 13:31-32.

[61] 71 – 72. *Tao Teh Ching* κεφ. 63 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[62] 74 –76. Ματθ. 13:33.

[63] 78. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Lin Yutang).

[64] 80 –81. Ματθ 13:47.

[65] 83. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Lin Yutang).

[66] 85.Ματθ. 10:29.

[67] 87. *Tao Teh Ching* κεφ. 34 (μτφρ. Lin Yutang).

[68] 89 – 92. Ματθ. 6:28-29.

[69] 94 – 95. *Tao Teh Ching* κεφ. 40 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[70] 97. Β' Κορ. 12:9.

[71] 99 – 101. *Tao Teh Ching* κεφ. 25 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[72] 103. Ἰω. 4:26.

Κεφάλαιο 21

[73] 2 –5. *Tao Teh Ching* κεφ. 2 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[74] 6 –7. *Tao Teh Ching* κεφ. 64 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[75] 22 –23. Λουκ 18:19.

[76] 28. Ματθ. 11:5.
[77] 31. Ἰω. 7:46.

Κεφάλαιο 22

[78] 14. Ἰω. 3:5.

Κεφάλαιο 23

[79] 1 –3.*Tao Teh Ching* κεφ. 34 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

Κεφάλαιο 24

[80] 3. *Tao Teh Ching* κεφ. 14 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien.)
[81] 10. Ἀποκ. 1:8, 21:6, 22:13.
[82] 18. Ἐφεσ. 1,23.
[83] 25 –26.Μαρκ 13:31, Λουκ 21:33.

Κεφάλαιο 25

[84] 1 -2. *Tao Teh Ching* κεφ. 23 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
[85] 7. Βλ. Ματθ. 19:14.
[86] 11. Βλ. Λουκ. 17:20-21.
[87] 14. Βλ. Ἰω. 21:20.

Κεφάλαιο 26

[88] 2 –9. *Tao Teh Ching* κεφ. 20 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
[89] 12 –14. Λουκ. 9:58.

Κεφάλαιο 27

[90] 2 – 3. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Lin Yutang, Ch'u Ta-Kao, Gia-fu Feng & English).
[91] 5 – 17. Ἠσ.53.
[92] 18 – 21. *Tao Teh Ching* κεφ. 62 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
[93] 23 – 24. *Tao Teh Ching* κεφ. 78 (μτφρ. Lin Yutang, Ch'u Ta-Kao, Gia-fu Feng & English).
[94] 26. Ἰω. 1:29.

Κεφάλαιο 28

[95] 2 –4. *Tao Teh Ching* κεφ. 28, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).
[96] 6 –8. Βλ. Λουκ. 19:35-36.
[97] 13 –15. Ἠσ. 53, 3.

Κεφάλαιο 29

[98] 2 – 4. *Tao Teh Ching* κεφ. 28, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

Κεφάλαιο 30

[99] 1 – 7. Ἰω 16:32.

[100] 13. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β΄, Γ΄ ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 46, σελ. 155.

[101] 18. Λουκ 22:44.

[102] 27. Βλ. Ματθ. 26:43.

Κεφάλαιο 31

[103] 1 – 5. Βλ.Λουκ. 22:53.

[104] 10 – 11. Βλ. Ἰω.19:11.

Κεφάλαιο 32

[105] 7. Βλ. Ἰω.13:34.

Κεφάλαιο 33

[106] 2 – 7. *Tao Teh Ching*, κεφ.22, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[107] 11 – 14. Ἰω 18:36.

[108] 17 – 18. Βλ. Ματθ. 27:12.

[109] 19. Ἰω 18:38.

[110] 21 – 22. Ματθ 27:13-14.

[111] 23 – 26. Ἀπό τό Ἀφρο-Ἀμερικάνικο Spiritual "They Crucified My Lord (And He Never Said a Mumbalin' Word)."

[112] 28.Βλ. Ματθ. 27:46.

[113] 29 – 30. *Tao Teh Ching*, κεφ.34, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[114] 31 – 33. *Tao Teh Ching*, κεφ.73, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[115] 35 – 37. Ἰω 16:33.

Κεφάλαιο 34

[116] 1 – 11. Ματθ. 27:28-31.

[117] 12 – 13. *Tao Teh Ching*, κεφ.41, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

Κεφάλαιο 35

[118] 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ.41, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[119] 10. Ἰω 19:28.

[120] 11 -12. Βλ. Ματθ 18:12.

[121] 18 – 19. Ἰω 15:13.

[122] 20 – 21. *Tao Teh Ching*, κεφ.13, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[123] 23 –24. Βλ. Ἰω 12:32.

Κεφάλαιο 36

[124] 1 – 3. Βλ. Ἰω. 3:13.

[125] 5 – 6. *Tao Teh Ching*, κεφ.76, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[126] 8 – 9. Λουκ. 18,14.

[127] 24. Βλ. Ἰω. 12,24.

[128] 30. Βλ. Ματθ. 26:38, Μαρκ. 14:34.

Κεφάλαιο 37

[1] 7 – 8. St. Nicodemus of the Holy Mountain, *A Handbook of Spiritual Counsel*, pp. 73-74.

[2] 9 – 13. St. Athanasius the Great, "Against the Heathens", p.5.

[3] 15 – 17. *Tao Teh Ching*, κεφ.13, (μτφρ. Gi-ming Shien, Ren Jiyu).

[4] 19 – 23. Λουκ 12:22, 28.

[5] 29 – 34. *Tao Teh Ching*, κεφ.12, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[6] 35. *Tao Teh Ching*, κεφ.38, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[7] 36. *Tao Teh Ching*, κεφ.12, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[8] 38 – 42. *Tao Teh Ching*, κεφ.52, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[9] 44 – 46. Ματθ 6:6.

[10] 47 – 58. St. Gregory Palamas. Greek *Philokalia*, vol. 5, p. 11.

[11] 59. Λουκ 12:29.

[12] 60 – 61. Ματθ 6:34.

[13] 62 – 63. Λουκ 12: 31-32.

[14] 64 – 65. Λουκ. 17: 20-21.

[15] 66 – 68. Ματθ. 6:6.

Κεφάλαιο 38

[16] 1. *Tao Teh Ching*, κεφ.34, (μτφρ. Gi-ming Shien).

[17] 4 –10. Αὐτοί οἱ στίχοι εἶναι ἀπό τά σχόλια τοῦ Gi-ming Shien στό κεφ. 55 τοῦ *Tao Teh Ching*, ὅπως τά εἶχε κρατήσει στίς σημειώσεις του ὁ Εὐγένιος, (π. Σεραφείμ) Rose.

[18] 14. *Tao Teh Ching*, κεφ.19, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ren Jiyu).

[19] 15 –16. *Tao Teh Ching*, κεφ.64, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[20] 17. *Tao Teh Ching*, κεφ.15, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[21] 24 – 28. *Tao Teh Ching*, κεφ.48, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English, Ch'u Ta-Kao, Cleary).

Κεφάλαιο 39

[22] 1. *Tao Teh Ching*, κεφ.19, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[23] 2. *Tao Teh Ching*, κεφ.22, (μτφρ. Gi-ming Shien).

[24] 7 – 8. *Tao Teh Ching*, κεφ.1, (μτφρ. Gia-fu Feng & English) .

Κεφάλαιο 40

[25] 2 – 3. *Tao Teh Ching*, κεφ.50, (μτφρ. Waley καί Victor H. Mair).

[26] 4 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ.7, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[27] 7 – 8. Λουκ 17: 33.

[28] 20 – 21. *Tao Teh Ching*, κεφ.10, (μτφρ. Gi-ming Shien).

Κεφάλαιο 41

[29] 2 -8. Ματθ 11:28-30.

[30] 14. *Tao Teh Ching*, κεφ.8, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[31] 27 – 28. *Tao Teh Ching*, κεφ.16, (μτφρ. Gi-ming Shien καί Waley).

Κεφάλαιο 42

[32] 1 –2. *Tao Teh Ching*, κεφ.46, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).

[33] 3. *Tao Teh Ching*, κεφ.3, (μτφρ. Gia-fu Feng & English, Πέτρος Κουρόπουλος).

[34] 4. *Tao Teh Ching*, κεφ.64, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[35] 5. *Tao Teh Ching*, κεφ.37, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

Κεφάλαιο 43

[36] 13. Ματθ. 24: 13.

Κεφάλαιο 44

[37] 1 –2. *Tao Teh Ching*, κεφ.22, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien, Gia-fu Feng & English).

[38] 14 -15. Ἰω. 15:4.

[39] 27. Βλ. Λουκ. 10:21.

Κεφάλαιο 45

[40] 8 –10. *Tao Teh Ching*, κεφ.43, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Rose).

[41] 15 –17. Ἀπό τά σχόλια τοῦ Gi-ming Shien πάνω στό κεφ. 55 τοῦ *Tao Teh Ching*, ὅπως τά κατέγραψε στίς σημειώσεις του ὁ Εὐγένιος (π. Σεραφείμ) Rose.

[42] 19 –20. *Tao Teh Ching*, κεφ.55, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[43] 22 –23. Ματθ. 18:4.

[44] 25 –26. *Tao Teh Ching*, κεφ.10, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[45] 27 –29. *Tao Teh Ching*, κεφ.37, (μτφρ. Ren Jiyu).

Κεφάλαιο 46

[1] 3 – 6. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', Ζ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 6-7, σελ. 232.

[2] 9 –12. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', Ε' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 66, σελ. 200.

[3] 14 – 20. *Tao Teh Ching*, κεφ. 24 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-Ming Shien, Wu).

Κεφάλαιο 47

[4] 1 –2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 43 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ch'u Ta Kao, Waley).

[5] 3 –7. *Tao Teh Ching*, κεφ. 76 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-Fu Feng & English).

[6] 8 –15. Ἀββᾶ Δωροθέου: *Ἔργα Ἀσκητικά*. Β' Διδασκαλία περί ταπεινοφροσύνης, σελ. 116-117.

[7] 17 – 22. *Tao Teh Ching*, κεφ. 56 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[8] 24, 26. Ἀββᾶ Δωροθέου: Ἔργα Ἀσκητικά. Β' Διδασκαλία περί ταπεινοφροσύνης, σελ. 112-113.

Κεφάλαιο 48

[9] 1 –4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 4 (μτφρ. Πέτρος Κουρόπουλος, Ren Jiyu).

[10] 5. Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ* 25:37, σ. 295

[11] 13 – 14. Βλ. Γ' Βασ. 19:11 - 12

[12] 16 – 17. Ψαλμ. 71:6 : «Θά κατεβεῖ ἀπό τόν οὐρανό ἀθόρυβα ὅπως ἡ βροχή πέφτει στό μαλλί τοῦ φρεσκοκουρεμένου προβάτου, καί ὅπως οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς πού πέφτουν στάζοντας στή γῆ.»

[13] 6 – 20, 25 – 30 Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου: *Λόγοι Ἀσκητικοί*, Λόγος Κ', σελ. 67.

[14] 21 – 22. *Tao Teh Ching*, κεφ. 39 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[15] 23 –24. *Tao Teh Ching*, κεφ. 70 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

Κεφάλαιο 49

[16] 1 – 3.*Tao Teh Ching*, κεφ. 66 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-Fu Feng & English).

[17] 4 – 6. Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ* 25,54, σ. 299

[18] 9 – 17. Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ* 25,3 (βλ. Ματθ. 11:29), σ. 285.

[19] 18 – 27. Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου: *Λόγοι Ἀσκητικοί*, Λόγος ΠΑ', σελ. 273-74.

Κεφάλαιο 50

[20] 2 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ. 79 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[21] 7 – 9. Λουκ. 6:30,35.

[22] 14 –15. Βλ. Ψαλμ. 130:3 - 4

[23] 13 – 24. St. Isaac the Syrian, Ascetical Homilies, homily 64, p. 314.

[24] 25 – 29.Βλ. Λουκ. 4:18, καί Ἠσ. 61:1

Κεφάλαιο 51

[25] 1 – 2.*Tao Teh Ching*, κεφ. 62 (μτφρ. Gia-fu Feng & English, Cleary).

[26] 14 – 17.Βλ. Λουκ. 7:47.

[27] 19 – 22. From the teaching of Elder Samson Seivers. *The Orthodox Word*, no.177, (1994), 216.

Κεφάλαιο 52

[28] 7. Ἰω. 14:27.

[29] 9. Ματθ. 10:34.

Κεφάλαιο 53

[30] 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 39 (μτφρ. Ch'u-Ta Kao).

[31] 3 – 4. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 48, p. 230.

[32] 5 – 28. From the teaching of Elder Samson Seivers. *The Orthodox Word*, no.177, (1994), 222 - 23.

Κεφάλαιο 54

[33] 24 – 25. Βλ. Ματθ 26:26 - 28.
[34] 30. Φιλιπ. 4:7.

Κεφάλαιο 55

[35] 1 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ. 8 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien καί Rose).
[36] 9 – 14. St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 65.

Κεφάλαιο 56

[37] 1 –10. Α' Ἰω., κεφ. 4.
[38] 11 –16. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', Ε' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 48, σελ. 156.
[39] 24 – 35.Ἰω. 17:11, 21-24

Κεφάλαιο 57

[40] 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 25 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Waley).
[41] 8 – 9. Α' Κορ. 13:8.
[42] 16 – 23. Ἰω. 14:18-20.
[43] 24. Λουκ. 24:49.
[44] 25 -26. Ματθ. 28:20.

Κεφάλαιο 58

[45] 1 – 6. *Tao Teh Ching*, κεφ. 49 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Mair).
[46] 8 – 13. Λουκ. 6:32-34.
[47] 14 – 22. Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία, Τόμος 2*, Β' ἑκατοντάδα κεφαλαίων περί ἀγάπης, κεφ. 9, σελ. 61.

Κεφάλαιο 59

[48] 1. *Tao Teh Ching*, κεφ. 79 (μτφρ. Ch'u Ta-Kao).
[49] 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 63 (μτφρ. Gia Fu-Feng & English).
[50] 3. *Tao Teh Ching*, κεφ. 63 (μτφρ. Cleary).
[51] 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 63 (μτφρ. Wu).
[52] 6 -9. Λουκ. 6:27-28.
[53] 10 – 11. Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία, Τόμος 2*, Α' ἑκατοντάδα κεφαλαίων περί ἀγάπης, κεφ. 70, σελ. 55.
[54] 12 –19. ὅ.π., κεφ. 71, σελ. 55.
[55] 20 –27. ὅ.π., σελ. 56.

Κεφάλαιο 60

[56] 1. Μαρκ. 12:31.

[57] 2 – 6. St.Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 63.

[58] 7. Λουκ. 10:29

[59] 16. *Tao Teh Ching*, κεφ. 67 (μτφρ. Ch'u Ta-Kao).

[60] 17 – 18. *Tao Teh Ching*, κεφ. 27 (μτφρ. Gi-ming Shien, Gia-Fu Feng & English).

[61] 21 – 23. Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία, Τόμος 2*, Β' ἑκατοντάδα κεφαλαίων περί ἀγάπης, κεφ. 30, σελ. 64.

[62] 25 – 26. St.Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 63.

[63] 29. Βλ. Ἐφεσ. 1:23, Α' Κορινθ. 15:28.

[64] 31 –34. Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, *Κλῖμαξ*, 30:18, σελ. 414.

Κεφάλαιο 61

[65] 1 – 3. *Tao Teh Ching*, κεφ. 53 (μτφρ. Mair).

[66] 14. Α' Ἰω. 4:18.

[67] 4 – 16. Ἀββᾶ Δωροθέου, *Ἔργα Ἀσκητικά*, σελ. 109-10.

[68] 17 – 24, 27. Βλ. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Φιλοκαλία*, Τόμος 2, Α' ἑκατοντάδα πρός τό Θαλάσσιο, κεφ. 16, σελ. 105.

[69] 25 – 27. Ὅσιος Νικήτας Στηθάτος, *Φιλοκαλία*, Τόμος 4, Γ'ἑκατοντάδα κεφαλαίων, κεφ. 49, σελ. 93.

[70] 29 – 30. Lossky, *Mystical Theology*, p. 63.

Κεφάλαιο 62

[71] 6 – 7. Ἆσμα 5:2.

[72] 1 – 9. Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, *Κλῖμαξ*, 30: 6-7, σελ. 410-11.

[73] 13 – 19. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Ζ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.68, σελ. 244

[74] 20 – 27. Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, *Κλῖμαξ*, 30:10,5, σελ. 410-11.

Κεφάλαιο 63

[75] 1 – 8. Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, *Κλῖμαξ*, 30:16-17, σελ. 413-14.

Κεφάλαιο 64

[1] 1 – 4. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Ζ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 72, σ. 245.

[2] 5 – 8. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Δ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 55, σ. 177.

[3] 9 –14. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Γ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 53, σ. 157, ΣΤ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.42, σ. 215 - 16.

[4] 16 – 17. *Tao Teh Ching*, κεφ. 58, (μτφρ. Ren Jiyu).

[5] 20 – 21. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.34, σ. 215.

[6] 25 – 29. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Ε' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 89, σ. 205

[7] 35 – 36.*Tao Teh Ching*, κεφ. 45, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

Κεφάλαιο 65

[8] 1 – 2. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 7, σ. 209.

[9] 3 – 4. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 19, σ. 212.

[10] 5 – 9. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Δ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 54, 56,σ. 176 -77.

[11] 11 – 12. *Tao Teh Ching*, κεφ. 4, (μτφρ. Πέτρος Κουρόπουλος, Gi-Ming Shien).

[12] 13 – 19. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Γ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 51, σ. 156, Ζ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.72, σελ. 245.

[13] 21.*Tao Teh Ching*, κεφ. 55, (μτφρ. Gi-Ming Shien).

[14] 24 – 25. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Ζ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 73, σ. 245.

[15] 29 – 30. *Tao Teh Ching*, κεφ. 1, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-Ming Shien καί Rose).

[16] 31 – 35. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Δ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 51, σ. 176, Ζ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.73, σ. 245.

Κεφάλαιο 66

[17] 5 – 9. Π. Σεραφείμ Rose. Ἀναφέρεται στό ἔργο τοῦ Ἱερομόναχου Δαμασκηνοῦ, *Father Seraphim Rose: His Life and Works*,p. 103

[18] 10. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ.39, σ. 216-17.

[19] 11 – 14. Π. Σεραφείμ Rose. Ἀναφέρεται στό ἔργο τοῦ Ἱερομόναχου Δαμασκηνοῦ, *Father Seraphim Rose: His Life and Works*,p. 103.

[20] 15 – 16. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, Δ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 55, σ. 177.

[21] 17 – 21. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 2, ΣΤ' ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 42-43, σ. 217-18.

[22] 23 – 25.*Tao Teh Ching*, κεφ. 37, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ren Jiyu, Waley.)

Κεφάλαιο 67

[23] 1 – 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 50, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[24] 14. Βλ. Λουκ. 17:33.

[25] 15 – 19. Βλ. Ματθ. 5:3-12.
[26] 20 – 30. Archimandrite Seraphim Aleksiev, *The Meaning of Suffering*, p. 23.
[27] 32 – 33. *Tao Teh Ching*, κεφ. 42, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).
[28] 34 – 37. Archimandrite Seraphim Aleksiev, *The Meaning of Suffering*, p. 22.
[29] 39 – 43. Ἰω. 16:20,22.

Κεφάλαιο 68

[30] 1 – 7. Ὅσιος Νικήτας Στηθάτος, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 4, Γ'έκατοντάδα κεφαλαίων, κεφ. 17 καί 18, σελ. 114.
[31] 10. Ματθ. 27:51.
[32] 11 – 19. Abbess Thaisia of Leushino, *An Autobiography*, p. 169.
[33] 20 – 26. Ὅσιος Νικήτας Στηθάτος, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 4, Γ'έκατοντάδα κεφαλαίων, κεφ. 18, σελ. 114 - 15.
[34] 27. *Tao Teh Ching*, κεφ. 58, (μτφρ. Ren Jiyu, Gia-fu Feng & English).

Κεφάλαιο 69

[35] 2 – 6. St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p.99.
[36] 8 – 9. *Tao Teh Ching*, κεφ. 23, (μτφρ. Gia-fu Feng & English).
[37] 10 – 17. St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p.99.

Κεφάλαιο 70

[38] 1. Βλ. Ἅγιος Μᾶρκος ὁ Ἀσκητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 1, Τά 226 κεφάλαια περί αὐτῶν πού νομίζουν ὅτι δικαιώνονται ἀπό τά ἔργα τους, κεφ. 131, σ. 153.
[39] 1 – 2. Βλ. Ἰακ. 1: 2-4.
[40] 7 – 9. *Tao Teh Ching*, κεφ. 69, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Ren Jiyu)
[41] 10 – 12. Βλ. Ἅγιος Μᾶρκος ὁ Ἀσκητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 1, Τά 200 κεφάλαια περί τοῦ πνευματικοῦ νόμου, σ. 133.
[42] 13 – 21. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 72, p.355.

Κεφάλαιο 71

[43] 29. Βλ. Ματθ. 25:21.

Κεφάλαιο 73

[1] 2 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ. 4 (μτφρ. Waley).
[2] 7 – 8. Ἰω 4:14.
[3] 21. Βλ. Ρωμ. 12:2.
[4] 24 – 27. Mother Teresa of Calcutta. Quoted in Malcolm Muggeridge, *Something Beautiful for God*, p. 48.

Κεφάλαιο 75

[5] 1 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ. 29 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[6] 6. *Tao Teh Ching*, κεφ. 55 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[7] 7 – 8. *Tao Teh Ching*, κεφ. 64 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[8] 9 – 12. Βλ. Ἅγιος Μᾶρκος ὁ Ἀσκητής, στό *Φιλοκαλία*, τόμος 1, Τά 226 κεφάλαια περί αὐτῶν πού νομίζουν ὅτι δικαιώνονται ἀπό τά ἔργα τους, κεφ. 196, σ. 159.

[9] 17 – 22. St. Athanasius the Great, "Against the Heathens", p.6.

Κεφάλαιο 76

[10] 1 – 4. *Tao Teh Ching*, κεφ. 9 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[11] 5 – 11. Saint John Maximovitch of Tobolsk," in *The Orthodox Word*, no. 11 (1966), pp. 162 – 63.

Κεφάλαιο 77

[12] 1. Βλ. Ματθ. 16:4.

[13] 7 – 8. Βλ. Θεσσ. Β' 2:9.

[14] 9. Κορ. Β' 11:14.

Κεφάλαιο 78

[15] 1 – 2. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, κεφ. 24:9.

[16] 3 – 6. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, κεφ. 24:16.

[17] 7 – 10. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 37, p.177; homily 72, p.353.

[18] 12. *Tao Teh Ching*, κεφ. 16 (μτφρ. Gia-fu Feng & English).

[19] 13. *Tao Teh Ching*, κεφ. 16 (μτφρ. Rose).

[20] 14. *Tao Teh Ching*, κεφ. 16 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).

[21] 16 – 17. Ἰω. 14:27.

[22] 18 – 19. Ματθ. 6:27.

[23] 20 – 21. Λουκ. 12:25-26.

[24] 23 – 26. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 37, p.177; homily 72, p.353.

[25] 28. *Tao Teh Ching*, κεφ. 28 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[26] 30 – 31. Ματθ. 18:3.

[27] 32. St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, homily 72, p.353.

[28] 36 – 37. Λουκ 10:21.

[29] 38. Ματθ. 5:88, Ἰω 3:2-3.

Κεφάλαιο 79

[30] 1 – 5. *Tao Teh Ching*, κεφ.21 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[31] 15 – 16. Βλ. Ματθ. 24:30, Λουκ. 21:27.

[32] 21 – 22. Ματθ 6:22.

[33] 27. Ἰω. 14:6.

Κεφάλαιο 80

[34] 1 – 2. *Tao Teh Ching*, κεφ. 41 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

ΧΡΙΣΤΟΣ
ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ
ΤΑΟ
ΜΕΡΟΣ ΙΙ - ΙΙΙ

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

http://www.stherman.com/Catalog/Sunrise_of_the_East/Tao_book.htm

ΑΝΕΠΙΣΗΜΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ, ΕΚΠΟΝΗΘΕΙΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Τίτλος Πρωτοτύπου:
Christ the Eternal Tao

by Hieromonk Damascene
1st edition, 1999
4th edition, 2004, Valaam Books
An imprint of the
St. Herman of Alaska Brotherhood,
(Ἀδελφότητα τοῦ Ἅγ. Γερμανοῦ τῆς Ἀλάσκας)
P.O.Box 70, Platina, California 96076
sainthermanpress.com

Μετάφραση: Μαρία Ζηρᾶ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΤΑΟ ΟΠΩΣ ΕΞΕΛΙΣΣΕΤΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΝΣΑΡΚΩΜΕΝΟ ΤΑΟ ΜΕΣΩ ΝΗΨΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ: ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΟΦΘΑΛΜΟΥ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ: ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΣΠΟΡΟΥ ΤΟΥ ΑΚΤΙΣΤΟΥ ΤΕΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ: ΝΗΨΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΕΡΑ: ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΟ ΤΑΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΕ: ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΙ: Η ΕΝΩΣΗ ΜΥΑΛΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΔΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΠΤΑ: ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΟΥ

道顯示在人類的歷史上

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΤΑΟ ΟΠΩΣ ΕΞΕΛΙΣΣΕΤΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ

ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΔΟ

1. Πρωταρχικη Απλοτητα

Ὅταν πρωτοδημιουργήθηκε ὁ ἄνθρωπος, βρισκόταν σέ μιά κατάσταση πρωταρχικῆς ἁπλότητας καί καθαρῆς ἐπίγνωσης. Οἱ σκέψεις του καί οἱ ἀναμνήσεις του δέν ἦσαν πολυποίκιλες καί κατακερματισμένες ὅπως εἶναι σήμερα, ἀλλά ἦσαν ἁπλές καί προσανατολισμένες πρός ἕνα στόχο.[1] Δέν γνώριζε τή διάσπαση τοῦ νοῦ. Ἐνῶ ἦταν σοφότερος ἀπ'ὅ,τι ὁποιοσδήποτε σημερινός ἄνθρωπος, βρισκόταν σέ μιά κατάσταση ἀθωότητας, σάν παιδί, καί σ' αὐτήν τήν κατάσταση ζοῦσε σέ βαθιά προσωπική κοινωνία μέ τόν Θεό, μέ τό Ταο/Λόγο καθώς καί μέ τήν ὑπόλοιπη δημιουργία, σέ πνευματική συνομιλία μαζί τους.

Εὑρισκόμενος σέ μιά τέτοια στενή ἐπικοινωνία μέ τόν Θεό, ὁ πρωταρχικός ἄνθρωπος συμμετεῖχε ἄμεσα στήν Ἄκτιστη Ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία βίωνε ὡς Θεῖο καί ἀνείπωτο Φῶς πού πλημμύριζε ὁλόκληρο τό εἶναι του. Ἦταν, θά λέγαμε, ἐνδεδυμένος μέ αὐτό τό Φῶς.[2]

Ὁ πρωταρχικός ἄνθρωπος εἶχε ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του. Δηλαδή, εἶχε ἐπίγνωση ὅτι ἦταν ἕνα «ἐγώ», μιά μοναδική δημιουργία, προικισμένος μέ ἐλεύθερη βούληση. «Πλασμένος κατ'εἰκόνα Θεοῦ,»[3] εἶχε ἕνα ἀθάνατο πνεῦμα πού μποροῦσε αἰωνίως νά πηγαίνει ὅλο καί πιό κοντά στόν Δημιουργό του. Ὅλα αὐτά τοῦ ἔδιναν τήν ἰδιαίτερη αἴσθηση ὅτι ἦταν ἕνα *πρόσωπο.*

Δέν εἶχε ὡστόσο τήν αἴσθηση ὅτι ἦταν μιά *ἀτομικότητα*, ὅπως οἱ σημερινοί ἄνθρωποι. Μέ αὐτό ἐννοοῦμε ὅτι δέν ζοῦσε μέ τήν ψευδαίσθηση ὅτι, ὡς μοναδικό πρόσωπο, ἦταν αὐτάρκης. Ἄν καί εἶχε ἐλευθερία, δέν εἶχε τήν ψευδή αἴσθηση ὅτι ὑπῆρχε ἐλεύθερος ἀπό ὁτιδήποτε ἄλλο, ὅτι δέν καθοριζόταν ἀπό τίποτα. Εἶχε συνείδηση ὄχι ὅτι ἦταν ἕνας ξεχωριστός, ἀπομονωμένος ἑαυτός, ἀλλά ὅτι ἦταν προσκολλημένος στόν Θεό σέ κοινωνία ἀγάπης καί ἑνωμένος μέ ὅλη τή δημιουργία σέ ἀγάπη. Ἀφοῦ δέν εἶχε ποικιλότροπους λογισμούς ἀλλά μόνο ἁπλή, καθαρή ἐπίγνωση, δέν ταύτιζε τόν ἑαυτό του μέ τέτοιους λογισμούς, ὅπως κάνουμε σήμερα. Καί ἐπειδή ἦταν ἀπερίσπαστος ἀπό τίς αἰσθήσεις καί ὄχι ὑποδουλωμένος σ'

αὐτές, δέν ταύτιζε τόν ἑαυτό του μέ τό φυσικό του σῶμα, ὅπως κάνουμε ἐμεῖς. Ἔτσι, γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι, ἐνῶ ἦταν πρόσωπο, καί ἦταν προικισμένος μέ ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του, ἦταν ἀληθινά «*ἀνιδιοτελής*»*.

Ὅταν βρισκόταν ἀκόμη σέ αὐτή τήν κατάσταση τῆς πρωταρχικῆς ἁπλότητας, ὁ ἄνθρωπος ἐνεργοῦσε πάντοτε σέ συμφωνία μέ τή φύση: σέ συμφωνία καί μέ τή δική του ἀνθρώπινη φύση (ἤ ἀνθρώπινη οὐσία), καί μέ τήν κοινή φύση ὁλόκληρης τῆς δημιουργίας. Μέ ἄλλα λόγια ἐνεργοῦσε σέ συμφωνία μέ τήν Ἀρχή πού ἔβαζε τάξη καί κατεύθυνε ὅλη τή φύση: τό Ταο/Λόγο. Ἡ βούλησή του, δημιουργημένη ἁγνή ἀπό τόν Θεό, ἀκολουθοῦσε τό Ταο σέ ὅλα τά πράγματα - ὄχι κατ' ἀνάγκη, ὅπως ἔκαναν ἄλλα πλάσματα, ἀλλά ἐλεύθερα, ἀπό ἀγάπη. Ἡ ἐλεύθερη βούλησή του τόν ἔκανε μοναδικό ἀνάμεσα σέ ὅλα τά πλάσματα, ἄν καί ὄχι ξεχωριστό ἀπό αὐτά. Αὐτή ἡ ποιότητα τῆς ἐλευθερίας δέν τοῦ ἔδινε ἁπλά τή δυνατότητα νά ἔχει τή μοναδική προσωπική του ὕπαρξη, ἀλλά ἦταν ἐπίσης μέρος αὐτοῦ πού τόν ἔκανε «κατ' εἰκόνα Θεοῦ».

Ὅπως ὁ Θεός εἶναι ἐλεύθερος, ἔτσι καί ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος. Ἀλλά μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀνθρώπου παραμένει μιά βασική διαφορά. Ὁ Θεός εἶναι ὁλοκληρωτικά αὐτάρκης: αὐθύπαρκτος, ἀνεξάρτητος, χωρίς νά καθορίζεται ἀπό κάτι ἄλλο, χωρίς νά χρειάζεται τίποτα. Εἶναι ἡ ἀπόλυτη Δυνατότητα. Ὁ ἄνθρωπος, ἀπό τήν ἄλλη, καί μόνο ἀπό τό γεγονός ὅτι δέν ἦρθε σέ ὕπαρξη ἀφ' ἑαυτοῦ, εἶναι ἐξαρτημένος. Λεπτό πρός λεπτό, ἡ ἴδια του ἡ ὕπαρξη - ὄχι μόνον ἡ δημιουργία του - ἐξαρτᾶται ἀπό τόν Θεό. Ὁ χαρακτήρας τῆς ὕπαρξής του καθορίζεται ἀπό τήν ἴδια του τήν ἀνθρώπινη φύση ἡ ὁποία τοῦ ἔχει δοθεῖ ἀπό τόν Θεό, καί ἀπό τήν κοινή φύση τῆς κτιστῆς φύσης τῆς ὁποίας εἶναι μέρος. Ἔχει τήν ἱκανότητα νά ἐπιλέξει ἐλεύθερα τίς πράξεις του μέσα σέ αὐτή τήν καθορισμένη, τήν ἐξαρτημένη ὕπαρξη. Ἄν ἐπιλέξει νά ἐνεργήσει σέ συμφωνία μέ τή φύση, καί ἔτσι σέ συμφωνία μέ τό Ταο πού διευθετεῖ τή φύση, ὅλα θά πᾶνε καλά. Ἀλλά ἄν δέν ἐνεργήσει φυσικά, παύει νά βρίσκεται σέ ἁρμονία τόσο μέ τό Ταο ὅσο καί μέ τή φύση, καί ἔτσι μπαίνει σέ διαφωνία μέ αὐτό τό ὁποῖο καθορίζει τήν ἴδια τήν ὕπαρξή του.

---

* Selfless στό πρωτότυπο. Η λέξη selfless μεταφράζεται ὡς «ἀνιδιοτελής». Κατά λέξη ὅμως σημαίνει «χωρίς ἑαυτό» (self-less), καί μέ αὐτή τήν ἔννοια βρίσκεται σέ ἀντίφαση μέ τήν ἔννοια τοῦ προσώπου. Ὁ συγγραφέας διαπραγματεύεται περαιτέρω αὐτή τήν ἀντίφαση στίς ἑνότητες 11 – 13 τοῦ ἑπομένου κεφαλαίου, σελ.31-36.. (Στμ.)

Ὅσο ὁ ἄνθρωπος, μέ τήν ἐπίγνωση πού ἔχει γιά τόν ἑαυτό του, παραμένει ταπεινά ἐνήμερος *ὅτι δέν ὑπάρχει ἀφ'ἑαυτοῦ, ὅτι ἀφ'ἑαυτοῦ δέν εἶναι ἀπολύτως τίποτα*, θά κάνει ὅ,τι εἶναι φυσικό γι' αὐτόν. Θά τό κάνει ἐλεύθερα καί ταυτόχρονα αὐτόματα – δηλαδή, *αὐθόρμητα*, γιατί ἡ «ἐλεύθερη βούλησή» του θά εὐθυγραμμίζεται κατά φυσικό τρόπο μέ τή φύση χωρίς αὐτός νά χρειάζεται νά καθίσει νά ἀναλογιστεῖ τίποτα.

Ὡστόσο, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νά τρέφει τήν ψευδαίσθηση τῆς αὐτάρκειας, γίνεται ἕνας «ἑαυτός» μέ τή σύγχρονη ἔννοια τῆς λέξης: ἕνα ἄτομο πού ἐπιθυμεῖ πράγματα γιά τόν ἑαυτό του καί περιχαρακώνει τόν ἑαυτό του ἔναντι τῶν ἄλλων.

Ἄν αὐτή ἦταν μιά πιθανή συνέπεια τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας, γιατί ὁ Θεός τήν ἐπέτρεψε; Γιά νά ἐπιτρέψει τήν ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη πρέπει νά δίνεται ἐλεύθερα. Δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει χωρίς ἐλευθερία. Ἄν ὁ Θεός δέν εἶχε προικίσει τήν ἀνθρώπινη οὐσία μέ αὐτή τήν ποιότητα, ὁ κόσμος θά ἦταν ἕνα ψυχρό, ἀπρόσωπο, ἐντελῶς προγραμματισμένο περιβάλλον.

2. Η ΠΡΟΠΑΤΟΡΙΚΗ ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος, χρησιμοποιώντας ἐσφαλμένα τήν ἐλεύθερή του βούληση, ἀπομακρύνθηκε ἀρχικά ἀπό τήν Ὁδό (Tao), διέφθειρε τήν πρωταρχική του ἁπλότητα καί ἀπέμεινε κατακερματισμένος. Ἀπεκδύθηκε τήν πρωταρχική του δόξα, τό ἔνδυμα τοῦ Ἀκτίστου Φωτός πού τόν κάλυπτε, καί ἔτσι βρῆκε τόν ἑαυτό του «γυμνό» (Γένεση 3:7). Ἡ πνευματική του φθορά καί ὁ πνευματικός θάνατος τόν ἔκαναν νά ὑπόκειται σέ σωματική φθορά καί θάνατο.[4]

«Μετά τήν παράβασή του», γράφει ὁ Ἅγ. Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος († 390 μ. Χ.), «οἱ λογισμοί τοῦ ἀνθρώπου ἔγιναν χυδαῖοι καί ὑλικοί, καί ἡ ἁπλότητα καί ἡ ἀγαθότητα τοῦ νοῦ του ἀναμίχθηκε μέ ἁμαρτωλές κοσμικές μέριμνες»[5]. Ἡ βούλησή του διασπάστηκε. Τώρα ἡ «φυσική του βούληση», ἡ ὁποία ἐξακολουθοῦσε νά κλίνει πρός τό νά ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό σέ ὅλα τά πράγματα, βρέθηκε σέ ἀντιπαράθεση μέ τήν «ἐλεύθερή του βούληση», ἡ ὁποία ἔκλινε πρός τό νά ἀπομακρύνεται ἀπό τήν Ὁδό.

Πρίν ἀπό τήν πρωταρχική του ἀπομάκρυνση ἀπό τήν Ὁδό, ὁ ἄνθρωπος εἶχε βιώσει μόνον ὅ,τι ἦταν φυσικό γι' αὐτόν. Τώρα, ὡστόσο, βίωνε ἐπίσης ὅ,τι ἦταν *ἀφύσικο* γι' αὐτόν. Ἔτσι μέ τήν ἐλεύθερή του βούληση καταχράστηκε τή «γνώση τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ»,

καταστρέφοντας τήν πρωταρχική ἁπλότητα καί φέρνοντας τή δυαδικότητα στόν κόσμο.

Πρίν, ὁ ἄνθρωπος ἦταν αὐθόρμητος, σάν παιδί. Σέ κάθε του βῆμα, ἐπέλεγε ἐλεύθερα, χωρίς σκέψη, νά ἐνεργήσει σύμφωνα μέ τή φύση, σύμφωνα μέ τήν Ὁδό. Τώρα, ὡστόσο, σέ κάθε του βῆμα, εἶχε νά σταματήσει νά σκεφτεῖ, νά λογαριάσει: «Θά πρέπει νά ἀκολουθήσω τήν Ὁδό, ἤ ὄχι;» Ἔτσι ἔγινε ἕνα πολύπλοκο ὄν, ἐσωτερικά διχασμένο, καί πάντοτε ἀμφιταλαντευόμενο.

Μόνον ὁ Θεός εἶναι αὐθύπαρκτος. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἄρχισε νά πέφτει στήν ψευδαίσθηση τῆς ἀτομικῆς αὐτάρκειας, οὐσιαστικά ἔκανε τόν ἑαυτό του ἕνα μικρό θεό. Αὐτό ἦταν τό νόημα τῆς πρωταρχικῆς παγίδας στήν ὁποία ἔπεσε: «Ἄν γνωρίσετε τό καλό καί τό κακό, θά γίνετε ὡς θεοί.»[6]

Ὁ ἄνθρωπος εἶχε δημιουργηθεῖ γιά νά ἀνυψωθεῖ, μέ τήν ἁπλή καί ἀνόθευτη φύση του, σέ νοερή θεώρηση τοῦ ἁπλοῦ καί ἀνόθευτου Θεοῦ. Γιά νά ἀνυψωθεῖ στήν ἀγάπη, καί νά ἑνώσει ὅλη τή δημιουργία μέ τόν ἑαυτό του σέ ἀγάπη, ἀνυψώνοντάς την ἐπίσης πρός τόν Δημιουργό. Ὡστόσο, ἀντί νά κοιτάζει τήν Ὁδό, ἐπέλεξε νά κοιτάξει ὅ,τι ἦταν εὐκολότερο καί κοντινότερο μπροστά του: τόν δικό του ὁρατό ἑαυτό. Ἀντί νά ἀνυψωθεῖ μέ τόν Θεό, ἐρωτεύθηκε τόν ἑαυτό του.

Ὁ ἄνθρωπος ἦταν προορισμένος νά βρίσκει ἡδονή στήν ἀπεριόριστη ἄνοδό του πρός τόν Θεό καί στήν κοινωνία ἀγάπης μέ Αὐτόν, τήν Πηγή ὅλων τῶν πραγμάτων. Ἀλλά, ἐρωτευόμενος τόν ἑαυτό του, ἄρχισε μᾶλλον νά ψάχνει γιά ἡδονή σέ ὅ,τι βρισκόταν ἐγγύτερα σ᾽ αὐτόν: τό σῶμα του καί τίς αἰσθήσεις του. Ὅλο τό κακό στόν κόσμο μπορεῖ νά ἀναχθεῖ σέ αὐτά τά δύο πράγματα: ἔρωτας πρός τόν ἑαυτό καί ἔρωτας πρός τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων.[7]

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει δημιουργηθεῖ γιά νά ἐπιθυμεῖ τόν Θεό, τήν Ἄκτιστη Πηγή τῆς χαρᾶς του. Ἀλλά, ἀφότου ἐρωτεύθηκε τόν ἑαυτό του, ἄρχισε ἀντί γι᾽ αὐτό νά ἐπιθυμεῖ τά κτιστά πράγματα.

Γι᾽αὐτό ὁ Θεός ἐπέτρεψε στόν πόνο νά μπεῖ μέσα στόν κόσμο. Αὐτό δέν τό ἔκανε γιά νά ἐκδικηθεῖ, ἀλλά ἀπό ἀγάπη γιά τόν ἄνθρωπο, ὥστε μέσα ἀπό τόν πόνο πού προκαλεῖται ἀπό τόν ἔρωτα γιά τόν ἑαυτό, ἀπό τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων, καί τήν ἐπιθυμία γιά τά κτιστά πράγματα πού ἔρχεται σάν ἀποτέλεσμα, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά δεῖ ὅτι ἡ αὐτάρκειά του εἶναι μιά πλάνη καί νά ἐπιστρέψει στόν πρωταρχικό του προορισμό: τήν κατάσταση τῆς πρωταρχικῆς ἁπλότητας καί κοινωνίας μέ τήν Ὁδό.

3. Γνωση του Θεου στους Πρωτους Ιστορικους Πολιτισμους

Μετά τήν πρωταρχική του ἀπομάκρυνση ἀπό τήν Ὁδό, οἱ ἄνθρωποι στό σύνολό τους ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμη νά εἶναι πιό ἁπλοί καί ἀθῶοι, καί πιό κοντά στόν Θεό καί στή φύση, ἀπ'ὅ,τι εἶναι σήμερα. Ἔτσι, ἡ γνώση τους γιά τόν Θεό ἦταν πιό ἁγνή. Αὐτό ὑποστηρίζεται ἀπό δεδομένα πού ἔχουν φτάσει ὡς ἐμᾶς ἀπό τίς πρῶτες περιόδους τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν. Ἡ θρησκεία τῆς πρώτης δυναστείας στήν Αἴγυπτο, γιά παράδειγμα, ἦταν πολύ πιό ἁγνή ἀπό τίς μορφές τοῦ πολυθεϊσμοῦ πού ἀνέκυψαν στίς μεταγενέστερες δυναστείες. Ὁ Mircea Eliade γράφει: «Εἶναι ἐκπληκτικό ὅτι ἡ πιό πρώιμη αἰγυπτιακή κοσμογονία πού γνωρίζουμε ἦταν καί ἡ πιό φιλοσοφική. Γιατί [ὁ Ὑπέρτατος Θεός] ὁ Ptah δημιουργεῖ μέ τόν νοῦ του (τήν 'καρδιά' του) καί τόν λόγο του (τήν 'γλῶσσα' του)... Ἐν συντομίᾳ, ἡ θεογονία καί ἡ κοσμογονία πραγματοποιοῦνται μέσω τῆς δημιουργικῆς δύναμης τῆς σκέψης καί τοῦ λόγου ἑνός μοναδικοῦ Θεοῦ. Ἐδῶ ἔχουμε σίγουρα τήν ὑψηλότερη ἔκφραση τῆς μεταφυσικῆς αἰγυπτιακῆς θεώρησης... *Στήν ἀρχή* τῆς αἰγυπτιακῆς ἱστορίας εἶναι πού βρίσκουμε μιά διδασκαλία πού μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ τήν χριστιανική θεολογία τοῦ Λόγου.»[8]

Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν πρώτη περίοδο τοῦ κινέζικου πολιτισμοῦ. Τό παλαιότερο βιβλίο τῆς κινέζικης ἱστορίας, τό Shu Ching (Βιβλίο Ντοκουμέντων), ἀναφέρει ὅτι κατά τήν πρώτη δυναστεία τῆς Κίνας, τή δυναστεία τῶν Hsia (περίπου 2.300 – 1.700 π.Χ.) οἱ ἄνθρωποι πίστευαν σέ ἕναν ὑπέρτατο Θεό, τόν ὁποῖο ὀνόμαζαν Shang Ti. Shang σημαίνει «ἄνω», «ἀνώτερος ἀπό» καί Ti σημαίνει «κυβερνήτης» ἤ «κύριος». «Σέ αὐτό τό σημεῖο», γράφει ὁ ἱστορικός John Ross, «ἀκριβῶς στό κατώφλι αὐτοῦ πού οἱ Κινέζοι κριτικοί δέχονται ὡς ἀρχή τῆς αὐθεντικῆς ἱστορίας τους, τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ καί ἄλλα θρησκευτικά θέματα παρουσιάζονται μέ τήν πληρότητα μιᾶς Minerva. Ὁδηγούμαστε στό συμπέρασμα ὅτι τό ὄνομα καί τά θρησκευτικά τυπικά πού συνδέονται μέ αὐτό ὑπῆρχαν ἀπό τότε πού ὑπῆρχαν ἄνθρωποι στήν Κίνα.

» Εἶναι προφανές λοιπόν ὅτι ἡ πίστη στήν ὕπαρξη ἑνός Ἀνώτατου Κυβερνήτη εἶναι ἀπό τίς πρῶτες θρησκευτικές πεποιθήσεις τῶν Κινέζων πού εἶναι γνωστές σέ μᾶς. Δέν βρίσκουμε ἴχνη γιά μιά προγενέστερη ἐποχή, στήν ὁποία νά μήν ὑπῆρχε μιά τέτοια πίστη ἤ πού νά ὑπῆρχε μιά πίστη στήν πολυθεΐα. Πουθενά δέν ὑπάρχει κάποια νύξη πού νά ἐπιβεβαιώνει τήν ὑλιστική θεωρία ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἕνα τελευταῖο ἐξελικτικό προϊόν

μιᾶς προηγούμενης πίστης στά πνεύματα ἤ στούς νεκρούς προγόνους, ἤ ὅτι ἡ πίστη προέκυψε ἔμμεσα ἀπό ὁποιαδήποτε παρόμοια πηγή.»[9]

Κατά τήν ἑπόμενη δυναστεία, τή δυναστεία τῶν Shang, (περίπου 1700 -1100 π.Χ.), ἡ ὑπέρτατη Θεότητα ὀνομαζόταν συνήθως T' ien – πού σημαίνει «Οὐρανός» – ἄν καί τό ὄνομα Shang Ti συνέχιζε νά χρησιμοποιεῖται κάποιες φορές ἀντί γιά τό T'ien, καί κάποιες φορές παράλληλα μέ αὐτό.* Ὁ Κινέζος Αὐτοκράτορας ἔπρεπε νά κατέχει τή λεγόμενη «ἐντολή ἐξ οὐρανοῦ» ἤ τήν «ἐντολή τοῦ Shang Ti», τήν ὁποία κέρδιζε ζώντας καί κυβερνώντας μέ τρόπο ἐνάρετο. Ἄν συνέβαινε νά σταματήσει νά κυβερνᾶ σέ συμφωνία μέ τήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ, θά ἔχανε τήν ἐντολή καί θά ἔπεφτε ἀπό τή θέση ἐξουσίας.[10] Αὐτή ἡ θεώρηση τῆς διακυβέρνησης παρέμεινε ἀνέπαφη στήν Κίνα μέχρι τίς ἀρχές τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα.

Στό πιό παλιό βιβλίο τῆς κινέζικης φιλολογίας, τό Shih Ching (τό βιβλίο τῶν Ὠδῶν), τό ὁποῖο χρονολογεῖται ἀπό τά μέσα τῆς δυναστείας τῶν Chou, 800- 600 π.Χ., βρίσκουμε φράσεις ὅπως:

«Ὁ Οὐρανός ὁ Μέγας εἶναι πάνσοφος καί εἶναι μαζί σου παντοῦ, ὁ Μεγάλος Οὐρανός βλέπει τά πάντα καί εἶναι μαζί σου στίς περιπλανήσεις σου.»

«Ἐπειδή ὁ Βασιλιάς Wen ὑπηρέτησε τόν Shang Ti μέ ὅλη του τήν κατανόηση καί ἔλαβε πολλή εὐλογία, διαδέχθηκε στόν θρόνο.... Ἐπέδειξε τόσο τέλεια ἀρετή πού οἱ εὐλογίες τοῦ Shang Ti γιά χάρη του θά κατέρχονταν μέχρι τούς διαδόχους του.»

«Ὁ ἱδρυτής [τῆς δυναστείας] τῶν Shang δέχθηκε τήν εὐλογία τοῦ Οὐρανοῦ καί χάρη στήν ἀρετή του ὁ Οὐρανός ἔδειξε σ' αὐτόν τό ἔλεός του.»

«Αὐτοί πού εἶναι ὑπερήφανοι εὐχαριστιοῦνται, αὐτοί πού κοπιάζουν ἀγχώνονται. Γαλάζιε Οὐρανέ, γαλάζιε Οὐρανέ, κοίτα αὐτούς τούς ὑπερηφάνους, δεῖξε ἔλεος σ'αὐτούς τούς κοπιῶντες.»[11]

Ἀπό ὅλους τούς ἀνθρώπους τῶν πρώτων ἱστορικῶν περιόδων, μέ ἐξαίρεση τούς Ἑβραίους – οἱ Κινέζοι – μαζί μέ τίς ἐξάδελφές τους φυλές τῶν ἰθαγενῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς – εἶχαν διατηρήσει πιό ἀνόθευτη τήν κατανόηση σχετικά μέ τόν ἕνα Θεό, τό ἀνώτατο Ὄν. Ὡστόσο, ἀκόμη καί στήν ἐποχή τῆς πρώτης καί τῆς δεύτερης δυναστείας στήν Κίνα, πολλή ἀπό τήν ἀρχική γνώση τοῦ Θεοῦ εἶχε χαθεῖ ἐξαιτίας τῆς προπατορικῆς

---

* Βλ, γιά παράδειγμα, *The Book of Documents* (Shu Ching), μεταφρασμένο στά ἀγγλικά ἀπό τόν Benard Karlgen, σ. 48. Σχετικά μέ τό πῶς τά ὀνόματα T' ien καί Shang Ti χρησιμοποιούνταν γιά νά δηλώσουν τήν ἴδια θεότητα, βλ. James Legge, *The Religions of China*, p. 10.

ἀπομάκρυνσης. Τόν Οὐρανό, παρότι καθοδηγοῦσε καί κατήυθυνε τίς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων, συχνά οἱ ἄνθρωποι μέ πόνο τόν ἔβλεπαν νά εἶναι μακριά. Στό Shih Ching συχνά ἀναφέρεται σάν «ἀπόμακρος Οὐρανός». Μόνον οἱ Αὐτοκράτορες εἶχαν τό δικαίωμα νά προσφέρουν θυσίες στόν Shang Ti/Οὐρανό, καί ἀκόμη καί αὐτοί συχνά θρηνολογοῦσαν ὅτι «εἶναι δύσκολο νά βασίζεται κανείς στόν Οὐρανό». Ὁ Δούκας τοῦ Chou (ἑνδέκατος π.Χ. αἰώνας) ἔφτασε μέχρι τό σημεῖο νά πεῖ, «ὁ Οὐρανός δέν εἶναι νά τόν ἐμπιστεύεσαι»[12].

Στήν ἀρχαία Κίνα ὅπως καί σέ ἄλλους ἀρχέγονους πολιτισμούς, βλέπουμε μιά σταδιακή πορεία ἀπό τήν ἁπλότητα στήν περιπλοκότητα, καθώς τά ἀποτελέσματα τῆς προπατορικῆς ἀπομάκρυνσης ἀπό τήν πρωταρχική ἁπλότητα ἑδραιώνονταν πιό βαθειά στήν ἀνθρώπινη φύση. Ὁ ἄνθρωπος δέν ἀναρωτιόταν πλέον ἁπλά: Νά ἀκολουθήσω τήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ ἤ ὄχι; Τώρα πιά ἀναρωτιόταν: Τί εἶναι ἡ Ὁδός;

Ἀφοῦ ἀπομακρύνθηκαν ἀκόμη περισσότερο ἀπό τόν Δημιουργό, οἱ ἀρχαῖοι Κινέζοι ἄρχισαν νά ἀναζητοῦν κατώτερες θεότητες: τά πνεύματα τῶν προγόνων τους, τούς θεούς τοῦ κηνυγιοῦ καί τῆς γεωργίας, τά πνεύματα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς γῆς, τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης, τοῦ ἀνέμου, κλπ. Γιά νά ψάξουν νά βροῦν τό θέλημα τοῦ Οὐρανοῦ, συχνά κατέφευγαν στήν μαντεία: θέρμαιναν τό καύκαλο μιᾶς χελώνας μέχρι νά σκάσει, καί μετά ἑρμήνευαν τό μήνυμα πού ἔβρισκαν κωδικοποιημένο στά σκασίματα. Οἱ ἀρχαιολόγοι εἶχαν ἀνακαλύψει χιλιάδες τέτοια καύκαλα χελώνας πού χρησιμοποιοῦνταν γιά μαντεία στό αὐτοκρατορικό παλάτι, πού χρονολογοῦνται ἀπό τή δυναστεία τῶν Shang. Ἀπό ὅ,τι βρέθηκε γραμμένο πάνω σ' αὐτά τά καύκαλα, φαίνεται ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες ποτέ δέν ἐπικαλέσθηκαν τόν ἀπόμακρο καί φοβερό Shang Ti/Οὐρανό ἄμεσα μέσω τῶν καυκάλων, ἀλλά μόνον ἐπικαλοῦντο τά πνεύματα τῶν προγόνων τους ὡς μεσολαβητές.[13]

Καθώς οἱ αἰῶνες περνοῦσαν, ὁ ἀρχικός μονοθεϊσμός στήν Κίνα συνέχισε νά ἀμαυρώνεται. Ὡστόσο, δεδομένου ὅτι ἡ Κινέζικη κουλτούρα εἶναι τόσο γερά βασισμένη στήν παράδοση, ἡ ἀρχαία θρησκεία δέν θά μποροῦσε ποτέ νά ἐξαφανιστεῖ ὁλοκληρωτικά. Πρῶτ' ἀπ'ὅλα, διατηρήθηκε στήν κρατική λατρεία. Ὁ αὐτοκράτορας συνέχισε νά προσφέρει τή Μεγάλη Θυσία στόν Shang Ti δύο φορές τό χρόνο, κατά τό χειμερινό καί θερινό ἡλιοστάσιο, κατά τήν ἀρχαία συνήθεια. Αὐτή ἡ πρακτική ἐπεκτάθηκε μέχρι

τή σύγχρονη ἐποχή, καί σταμάτησε μόνο μέ τήν πτώση τοῦ Manchus τό 1911.*

Ἀκόμη καί ἀπό τό πνεῦμα τοῦ λαοῦ, ὁ παλιός μονοθεϊσμός δέν μποροῦσε νά ἐκριζωθεῖ ἐντελῶς. Δέν εἶναι πολύ γνωστό στή Δύση ὅτι ἀκόμη καί σήμερα στήν Κίνα καί τή Φορμόζα βρίσκονται ὑπολείμματα τῆς πρωταρχικῆς Κινέζικης θρησκείας σέ Ταοϊστικούς καί Βουδδιστικούς ναούς. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται σέ αὐτούς τούς ναούς, καῖνε θυμίαμα καί προσεύχονται στόν Shang Ti σέ ἕνα εἰδικό μέρος στό νάρθηκα, καί μόνο μετά ἀπό αὐτό μπαίνουν στόν χῶρο τοῦ κυρίως ναοῦ.

Ἀκόμη, θά πρέπει νά συμφωνήσουμε ὅτι ἕνα μεγάλο μέρος τῆς κινέζικης θρησκείας ἔχει κατέλθει στό ἐπίπεδο τοῦ πολυθεϊσμοῦ μέσα στούς αἰῶνες καί ὅτι ἡ λατρεία τοῦ ἑνός Θεοῦ, τοῦ Shang Ti, ἔχει μπερδευτεῖ μέ διαφόρων εἰδῶν πάνθεα θεοτήτων.**

Τό ἴδιο θά συνέβαινε καί στόν παλαιό ἑβραϊκό πολιτισμό ὅπως συνέβη καί στήν Κίνα – καί πολλές φορές στήν ἱστορία τῶν Ἰουδαίων σχεδόν συνέβη - ἀλλά ὁ Θεός, μέσω τῶν Προφητῶν, συνεχῶς καλοῦσε τόν λαό του πίσω στό νά λατρεύσουν Αὐτόν μόνο. Παρενέβη μέ αὐτόν τόν τρόπο γιατί ἀπό τήν Ἰουδαϊκή φυλή ἔμελλε μιά μέρα νά ἐνσαρκωθεῖ καί νά ἀποκαλύψει τό ἀπώτατο μυστήριο τῆς Ὕπαρξής Του στόν κόσμο.

---

* Γιά τό ἐκπληκτικό κείμενο σχετικά μέ τήν προσφορά θυσίας τοῦ Κινέζου Αὐτοκράτορα στόν Shang Ti τό 1538 π.Χ., βλ. James Legge, *The Notions of the Chinese Concerning God and Spirits*, pp. 26 – 31. Τό ἴδιο κείμενο εἶναι ἐπίσης δημοσιευμένο, μέ σχόλια, στό James Legge, *The Religions of China*, pp. 43 - 51.

** Γιά μιά περιγραφή τοῦ μεταγενέστερου πολυθεϊσμοῦ στήν Κίνα, βλ. James Legge, *The Religions of China*, pp. 167- 170.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

4. Ο LAO TZU ΚΑΙ Ο ΚΟΜΦΟΥΚΙΟΣ

Ὅταν ὁ Lao Tzu καί ὁ Κονφούκιος γεννήθηκαν στόν κόσμο τόν 6ο π.Χ. αἰώνα, ἡ θρησκεία τῆς Κίνας - ἄν καί ἀκόμη οὐσιαστικά μονοθεϊστική καί πιό ἀνεπτυγμένη ἀπ' ὅ,τι οἱ θρησκεῖες ἄλλων πολιτισμῶν ὅπως ἦσαν οἱ Ἕλληνες καί οἱ Ρωμαῖοι - ἀπεῖχε σημαντικά ἀπό τήν πρωταρχική ἁπλότητα. Τόσο ὁ Lao Tzu ὅσο καί ὁ Κονφούκιος ξαναγύρισαν πίσω σέ μιά ἐποχή πού οἱ ἄνθρωποι ἦσαν πιό κοντά στόν Οὐρανό καί στή φύση. Γιατί, ὅπως καί οἱ περισσότεροι ἀρχαῖοι πολιτισμοί, οἱ Κινέζοι εἶχαν διατηρήσει μιά ἀνάμνηση ἀπό μιά μακρινή, πολύ ἀρχαία ἐποχή, μιά «χρυσή ἐποχή», ὅταν ὁ ἄνθρωπος βρισκόταν σέ μιά ἁγνή κατάσταση. Ὁ Lao Tzu ἔγραφε:

> Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Tao τόν παλιό καιρό
> ἦταν τόσο λεπτοί, διεισδυτικοί, νοήμονες καί βαθειοί
> πού δέν τούς γνώριζαν οἱ ἄνθρωποι.[1]

Γιά νά ἐπιστρέψει στήν ἐποχή πού ὁ ἄνθρωπος βρισκόταν πιό κοντά στόν Οὐρανό, ὁ Κονφούκιος μελέτησε προσεκτικά τούς ἀρχαίους Κλασικούς, ἐπιχειρώντας νά ξεκλειδώσει τή γνώση τῶν ἀρχαίων καί νά κάνει μιά πιστή μετάδοση τῆς παράδοσής τους στίς μετέπειτα γενεές. Ἔλπιζε ὅτι πραγματοποιώντας μιά ἐπιστροφή στούς τρόπους καί τίς τελετουργίες τῶν παλιῶν καιρῶν, θά μποροῦσε νά φέρει μιά ριζική ἀναμόρφωση στή διεφθαρμένη κυβέρνηση τοῦ τέλους τῆς δυναστείας τῶν Chou. Στό τέλος τῆς ζωῆς του, ἔνιωσε ὅτι εἶχε ἀποτύχει στόν σκοπό του.[2] Ὑπῆρχε κάτι πού οἱ ἀρχαῖοι κατεῖχαν τό ὁποῖο δέν μποροῦσε νά τό ἀνακαλέσει μέ ἁπλή μελέτη. Εἶδε ὅτι ἡ Μεγάλη Θυσία στόν Οὐρανό εἶχε διαφθαρεῖ, καί ὅτι τό μήνυμά της εἶχε χαθεῖ. «Στή Μεγάλη Θυσία», εἶπε, «ὅπως καί σέ ὅλα ὅσα ἕπονται τῆς σπονδῆς, πολύ φοβᾶμαι ὅτι δέν τό ἔχω δεῖ!» Ὅταν κάποιος τόν ρώτησε τό νόημα τῆς Μεγάλης Θυσίας, εἶπε, «Δέν ξέρω. Ὁποιοσδήποτε ἔχει γνωρίσει τό νόημά της θά μποροῦσε νά χειριστεῖ τά πάντα ὅσα βρίσκονται κάτω ἀπό τόν Οὐρανό τόσο εὔκολα ὅσο ἀφήνω αὐτό ἐδῶ» - καί ἄφησε τό δάχτυλό του πάνω στήν παλάμη τοῦ χεριοῦ του.[3]

Ὁ Lao Tzu, ἄν καί ἦταν καί αὐτός καλά κατηρτισμένος σχετικά μέ τούς Κλασικούς (ἡ παράδοση λέει ὅτι ἦταν ὁ ἀρχειοφύλακας τοῦ Βασιλιά), διάλεξε ἕνα μονοπάτι πολύ διαφορετικό ἀπό αὐτό τοῦ Κονφούκιου. Γιά νά ἐπιστρέψει στήν κατάσταση κατά τήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος βρισκόταν πιό κοντά στόν Οὐρανό, πῆρε τό μονοπάτι τῆς ἄμεσης διαίσθησης.

Ὁ Lao Tzu ἐπιζητοῦσε νά ἐπιστρέψει ὄχι ἁπλά στήν πρώτη περίοδο τῆς κινέζικης ἱστορίας, γιατί αὐτή ἡ περίοδος ἦταν σχετικά ἀργά στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ἡ ὁποία χρονολογεῖται ἀπό τήν ἐποχή τοῦ μεγάλου Κατακλυσμοῦ κατά τόν εἰκοστό τέταρτο π.Χ. αἰώνα.* Ἐν τέλει, ἀνέτρεχε πίσω στήν κατάσταση στήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος εἶχε κατ᾽ἀρχήν δημιουργηθεῖ, πρίν πρωτοαπομακρυνθεῖ ἀπό τήν Ὁδό:

Τό νά γνωρίζεις τήν ἀρχή (τοῦ ἀνθρώπου)
Θά πεῖ «νά ἔχεις βρεῖ τό νῆμα τῆς Ὁδοῦ».[4] **

Ὁ Lao Tzu γνώριζε ὅτι στήν ἀρχή ὁ ἄνθρωπος βρισκόταν σέ μιά κατάσταση ἀδιαφοροποίητης συνείδησης, σέ μιά κατάσταση ὅπου μποροῦσε νά συλλαμβάνει ἄμεσα τήν Πραγματικότητα. Αὐτό τό ὀνόμαζε «πρωταρχική ἁπλότητα», «ἀπελέκητο κούτσουρο», «ἐπιστροφή στήν κατάσταση τοῦ βρέφους».

Ὑπάρχουν στό *Tao Teh Ching* ἐνδείξεις σχετικά μέ τό πῶς ὁ Lao Tzu ἀγωνιζόταν νά ἐπιστρέψει σέ αὐτές τίς καταστάσεις. Σέ ἕνα σημεῖο, γιά παράδειγμα, λέει «Φράξε τά περάσματα, κλεῖσε τήν πόρτα (τῶν αἰσθήσεων)» καί «πλησίασε τό κενό ὅσο μπορεῖς, μεῖνε σταθερά στήν ἠρεμία»[5], πού σημαίνει νά κλείσει κανείς τά μάτια του καί νά ἐπιτρέψει στήν πνευματική του ἐπίγνωση ἤ «ἀνώτερο νοῦ» νά ἀνέλθει πάνω ἀπό τίς πολυάριθμες σκέψεις, εἰκόνες καί ἔννοιες πού ἔχει στό κεφάλι του. Μέ αὐτόν τόν τρόπο, ὁ Lao Tzu μποροῦσε νά κάνει ἕνα βῆμα πίσω ἀπό τούς λογισμούς του καί νά τούς κοιτάξει ἀντικειμενικά, συνειδητοποιώντας ἔτσι ὅτι *οἱ λογισμοί του δέν ἦταν ὁ ἑαυτός του*.

Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ταυτίζονται μέ τίς σκέψεις τους, μέ τούς λογισμούς τους. Ὅταν ἐμφανίζονται λογισμοί, θεωροῦν ὅτι αὐτοί οἱ λογισμοί εἶναι δικοί τους, ὅτι τό σύνολο τῶν σκέψεών τους, τῶν

* Τά ἀρχαιότερα κινέζικα ἱστορικά στοιχεῖα κάνουν λόγο γιά μιά μεγάλη πλημμύρα πού ἔλαβε χώρα κατά τόν εἰκοστό τέταρτο π.Χ. αἰώνα, δηλαδή τήν ἴδια ἐποχή κατά τήν ὁποία ἔγινε ὁ κατακλυσμός κατά τή βιβλική χρονολογία.

** Ἡ φράση σέ παρένθεση (τοῦ ἀνθρώπου) προστέθηκε ἀπό τόν Gi-ming Shien ὡς ἐπεξήγηση.

ἀναμνήσεών τους καί τῶν ἀντίστοιχων συναισθημάτων εἶναι τό σύνολο τῆς προσωπικότητάς τους. Ἀλλά οἱ σκέψεις, ὅπως συνειδητοποίησε ὁ Lao Tzu, εἶναι μόνο κάποια κομμάτια πού φτερουγίζουν μέσα στό νοῦ. Ἀπό μόνα τους δέν ἔχουν ὑπόσταση.

Περικυκλωμένοι ἀπό τούς λογισμούς τους, οἱ ἄνθρωποι γίνονται θύματα καταναγκαστικῆς σκέψης: πρότυπα σκέψης πού γίνονται συνήθεια προσκολλῶνται σέ κάποια συναισθήματα. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι βρίσκουν τήν ταυτότητά τους σέ αὐτά τά πρότυπα, ξεχνοῦν ποιοί πράγματι εἶναι, ξεχνοῦν ὅτι εἶναι αἰώνια πνεύματα. Ἔχοντας χάσει τά ἴχνη τῆς μιᾶς, αἰώνιας ἀνθρώπινης φύσης πού εἶναι κοινή γιά ὅλους, παγιδεύονται στήν ἀτομικότητά τους καί στίς ἐπιθυμίες τῆς ψεύτικης ταυτότητάς τους.

Ὁ Lao Tzu, ἔχοντας ἀνέλθει πάνω ἀπό τήν καταναγκαστική σκέψη καί τήν ἐπιθυμία γιά κτιστά πράγματα, ἦταν σέ θέση νά διακρίνει κάποιες ἀναλαμπές ἀπό τήν κοινή φύση ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας. Δέν αἰσθανόταν πλέον τήν ἀνάγκη νά ἐπιβεβαιώσει τήν ἀτομικότητά του, ἤ νά ἀνταγωνιστεῖ τούς ἄλλους γιά δικαιώματα καί προνόμια. Ἔτσι, ἐνῶ διατηροῦσε μιά ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του ὡς ἀθάνατο πνεῦμα, ἔγινε ἀνιδιοτελής. Αὐτό μποροῦμε νά τό δοῦμε ἀπό διάφορα ἀποσπάσματα ἀπό τό *Tao Teh Ching*:

> Ὁ Σοφός δέν ἔχει δικό του νοῦ.*
> Κάνει δικό του τό νοῦ τῶν ἀνθρώπων.[6]
>
> Ὅποιος παίρνει πάνω του τήν ταπείνωση – τή βρωμιά – τῶν ἀνθρώπων
> Εἶναι κατάλληλος νά γίνει ὁ κύριος τῶν ἀνθρώπων.[7]
>
> Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνώτερης ἀρετῆς
> Εἶναι σάν τό νερό πού κυλᾶ στά πιό χαμηλά μέρη.
> Ἡ θέση του εἶναι σάν τή γῆ, κάτω ἀπό ὅλους,
> Ἡ προσφορά του γενναιόδωρη,
> Ἡ καρδιά του ἄμετρη.[8]
>
> Ἔχω Τρεῖς Θησαυρούς καί τούς φυλάω καλά.
> Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ συμπόνοια,
> Ὁ δεύτερος ἡ λιτότητα,
> Καί ὁ τρίτος νά μήν εἶμαι πρῶτος καί καλύτερος.
> Ἄν εἶμαι συμπονετικός μπορῶ νά εἶμαι γενναῖος.

---

* Ἤ, «δέν ἔχει ἀμετάβλητο νοῦ (ἤ καρδιά)». (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη)

Ἄν εἶμαι λιτός μπορῶ νά εἶμαι γενναιόδωρος.
Ἄν δέν τολμῶ νά πάρω τήν πρώτη θέση,
Μπορῶ νά κάνω τόν ἑαυτό μου δοχεῖο κατάλληλο γιά τίς πιό διακεκριμένες ὑπηρεσίες.[9]

Βρίσκοντας τήν μία κοινή φύση σέ ὅλους, ὁ Lao Tzu ἦταν σέ θέση νά βλέπει ὅλους τούς ἀνθρώπους τό ἴδιο:

Μέ τόν καλό νά εἶσαι καλός,
Μέ τόν κακό νά εἶσαι ἐπίσης καλός.
Ἔτσι ἀποκτᾶται ἡ καλοσύνη.
Μέ τόν εἰλικρινή νά εἶσαι εἰλικρινής,
Μέ τόν ψεύτη νά εἶσαι ἐπίσης εἰλικρινής.
Ἔτσι ἀποκτᾶται ἡ εἰλικρίνεια.[10]

Ἀλλά στό *Tao Teh Ching* ὑπάρχει κάτι ἀκόμη ὑψηλότερο καί εὐγενέστερο ἀπό αὐτό. Ὁ Lao Tzu ἔφτασε στή συνειδητοποίηση τῆς ἀξίας τῆς ἀνταπόδοσης *καλοῦ ἔναντι κακοῦ*:

Πράττει χωρίς πράξη,
Ἐνεργεῖ χωρίς νά κάνει τίποτα,
Γεύεται τό χωρίς γεύση,
Κάνει τό μικρό μεγάλο
Καί τό λίγο πολύ,
Πληρώνει τό κακό μέ τό καλό.[11]

Ὅπως σημειώνει ὁ μεγάλος μελετητής τῆς κινέζικης παράδοσης, ὁ James Legge: «Τό συναίσθημα τῆς ἀνταπόδοσης καλοῦ ἔναντι κακοῦ ἦταν καινούργιο στήν Κίνα, καί προερχόταν ἀπό τόν Lao Tzu…Κάποιος ἀπό τή σχολή τοῦ Κονφούκιου ἄκουσε αὐτό τό ρητό, τόν ἐξέπληξε, καί συμβουλεύτηκε γι' αὐτό τόν Κονφούκιο. Ὁ σοφός, λυπᾶμαι πού τό λέω, δέν ἦταν σέ θέση νά τό συλλάβει. Ἀπάντησε: Τότε τί θά ἀνταποδώσει κανείς ἔναντι τοῦ καλοῦ; Ἀντάμειψε τήν προσβολή μέ δικαιοσύνη, καί ἀνταπόδωσε καλό ἔναντι καλοῦ.»[12]

Μποροῦμε νά ἀναγνωρίσουμε στόν Κονφούκιο ὅτι ἦταν ὁ πρῶτος πού διατύπωσε ξεκάθαρα στήν Κίνα τόν «χρυσό κανόνα»: «Ὅ,τι δέν θέλεις νά κάνουν σέ σένα,» εἶπε, «μήν τό κάνεις σέ ἄλλους.»[13] Αὐτό ἐκφράζει τήν τελειότητα τῆς φυσικῆς ἀνθρώπινης ἀρετῆς, τήν ὁποία ὁ Κονφούκιος ἐνσάρκωσε θαυμάσια. Ἀλλά στόν ἀνώτερο, στόν Θεϊκό νόμο τοῦ ν' ἀγαπάει κανείς ἀκόμη καί τούς ἐχθρούς του καί αὐτούς πού τόν καταδιώκουν μπορεῖ νά φτάσει κανείς μόνον ἄν βρεῖ τήν πρωταρχική εἰκόνα τῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἔκανε ὁ Lao Tzu. Ἔτσι λοιπόν, ὁ

Lao Tzu καί ὄχι ὁ Κονφούκιος ἦταν αὐτός πού ἔφτασε σέ αὐτή τήν ἀνακάλυψη.

Ἄν θέλαμε νά βγάλουμε τό καταστάλαγμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Lao Tzu σχετικά μέ τήν ἀνθρώπινη συμπεριφορά, αὐτό θά ἦταν ἁπλά ὅτι πρέπει νά κάνει κανείς ὅ,τι εἶναι φυσικό. Ὡστόσο, γιά νά εἶναι κανείς φυσικός, πρέπει νά βρεῖ τήν πρωταρχική φύση τοῦ ἀνθρώπου. Μέ τό νά ἐνεργεῖ κανείς σέ συμφωνία μέ αὐτή τή φύση, ἐνεργεῖ σέ συμφωνία μέ τό Tao. Ἔτσι δέν χρειάζεται κανείς νά διαλέγει ὅλη τήν ὥρα, ἀλλά μπορεῖ νά εἶναι ἐντελῶς αὐθόρμητος. Μέ τό νά εἶναι κανείς αὐθόρμητος, μπορεῖ νά ἀπαρνηθεῖ τόν ἑαυτό του καί νά παραδώσει τόν ἑαυτό του γιά τό καλό τῶν ἄλλων. Θά κάνει κανείς αὐτό πού εἶναι σωστό, ὄχι μόνο χωρίς νά χρειάζεται νά τό σκεφτεῖ, *ἀλλά καί χωρίς κἄν νά τό ξέρει!* Αὐτή εἶναι ἡ κατάσταση τῆς πρωταρχικῆς ἁπλότητας, πρίν ὁ ἄνθρωπος καταχραστεῖ τή «γνώση τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ». Ὁ Lao Tzu εἶπε:

> «Ἡ ἀνώτερη ἀρετή δέν ξέρει ὅτι εἶναι ἀρετή
> Γι'αὐτό καί εἶναι ἀρετή.
> Ἡ κατώτερη ἀρετή ξέρει ὅτι εἶναι ἀρετή
> Γι'αὐτό καί δέν εἶναι ἀρετή.»[14]

5. ΤΟ TAO

Τό Tao Teh Ching φανερώνει ξεκάθαρα ὅτι ὁ Lao Tzu ἦταν, σέ κάποιο βαθμό, ἱκανός νά ἐπιστρέψει στήν κατάσταση τοῦ ἀπελέκητου κούτσουρου στήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ζοῦσε πρίν ἀπό τήν ἀπομάκρυνσή του ἀπό τό Tao. Μέσω τῆς καλλιέργειας τῆς ἀντικειμενικῆς ἐπίγνωσης, ἔφτασε σέ διαισθητική ἀντίληψη ἀνάλογη μέ αὐτή τοῦ πρωταρχικοῦ ἀνθρώπου. «Χρησιμοποίησε τό φῶς σου (kuang)," εἶπε, «γιά νά ἐπιστρέψεις στό φῶς τῆς ἐνόρασης (ming).»[15] Δηλαδή, χρησιμοποιώντας τό φῶς τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, νά ἐπιστρέψεις στήν ἀδιαφοροποίητη συνείδηση, στήν ἄμεση ἀντίληψη τῆς Πραγματικότητας. Σέ ἄλλο σημεῖο γράφει: «νά ἀκολουθεῖς τό φῶς τῆς ἐνόρασης.»[16]

«Ὅποιος γνωρίζει ἐντελῶς τή φύση του,» ἔλεγε ὁ Mencius, «αὐτός γνωρίζει τόν Οὐρανό.»[17] Αὐτό συνέβαινε μέ τόν Lao Tzu. Συνειδητοποίησε τήν ἀνθρώπινη φύση πού εἶναι κοινή σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους, καί ἔτσι ἀνυψώθηκε πρός τή διαισθητική γνώση τοῦ Θείου. Ἔχοντας συλλάβει διαισθητικά τήν παρουσία τῆς πρωταρχικῆς Ἀρχῆς πού διέπει ὁλόκληρη τη δημιουργία, συνειδητοποίησε ἐπίσης τίς ἐσωτερικές ἀρχές τῶν κτιστῶν

πραγμάτων: τίς «ἰδέες» τῶν πραγμάτων οἱ ὁποῖες θά πρέπει νά ὑπάρχουν πρίν ἀπό τά ἴδια τά πράγματα. [18] «Ὅποιος ξέρει τή μάνα», ἔγραφε, «ξέρει καί τά παιδιά.»[19]

Ὁ Gi-ming ἐξηγεῖ περαιτέρω:

«Ἡ τάξη εἶναι φυσική καί ἀπαιτεῖ ἀναγκαστικά μιά κατευθύνουσα ἀρχή, γιατί δέν μπορεῖ νά φανταστεῖ κανείς ὅτι ἡ τάξη προέρχεται ἀπό τά ἴδια τά ὑπό τάξη ἄτομα. Ἄν δέν ὑπῆρχε κατευθύνουσα ἀρχή, πῶς θά μποροῦσε νά ὑπάρχει ἀναλογία, συμμετρία, καί συνταίριασμα τοῦ ἑνός πράγματος μέ τό ἄλλο; Θά πρέπει, λοιπόν, νά ὑπάρχει μιά δύναμη πού ὀργανώνει καί ὁρίζει τήν τάξη - ὅπως, γιά παράδειγμα, στίς ἐποχές. Ἡ ἀρχή τῶν ἐποχῶν, οἱ ὁποῖες διαδέχονται ἡ μιά τήν ἄλλη μέ τάξη καί ἀνεξαιρέτως, πρέπει νά ὑπάρχει πρίν ἀπό τίς ἴδιες τίς ἐποχές. Ἡ ὑπέρτατη ἀρχή εἶναι, λοιπόν, πρωταρχικῆς σημασίας. Καί αὐτή τήν ἀρχή ὁ Lao Tzu τήν ὀνομάζει Tao….

»Σύμφωνα μέ τήν κινέζικη ταοϊστική φιλοσοφία, τό Tao ἤ τό Ἕνα ὑπάρχει πρίν ἀπό ὅλα τά πράγματα, καί ἀπό τό Tao ἤ τό Ἕνα ἐκπηγάζει ἡ τάξη ὅλων τῶν πραγμάτων. Μποροῦμε νά ποῦμε, λοιπόν, ὅτι τό Tao ἤ τό Ἕνα... παράγει ὅλα τά πράγματα.»[20]

Ἡ συνειδητοποίηση τῆς Δημιουργικῆς Ἀρχῆς δέν ἦταν, φυσικά, κάτι καινούργιο μέ τόν Lao Tzu. Οἱ Κινέζοι σοφοί πρίν ἀπ'αὐτόν, καθώς καί οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδας καί ἄλλων πολιτισμῶν, εἶχαν μιλήσει γιά τήν ἴδια Πρώτη Ἀρχή. Κανείς, ὡστόσο, δέν τήν εἶχε πραγματικά περιγράψει μέ ἀνθρώπινους ὅρους τόσο καλά ὅσο ὁ Lao Tzu στό *Tao Teh Ching*. Ἡ μεγαλύτερη ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἐκτιμοῦσε τόσο τήν μή-ἐπίτευξη, ἦταν ὅτι πλησίασε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον στό νά προσδιορίσει τό ἀπροσδιόριστο Tao χωρίς τήν βοήθεια μιᾶς ἰδιαίτερης ἀποκάλυψης.

6. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΩΔΕΣ ΤΕΗ

Ὁ Lao Tzu δέν γνώριζε τήν κατάσταση τῆς στενῆς προσωπικῆς ἕνωσης μέ τό Tao τήν ὁποία ἀπολάμβανε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὅταν λουζόταν στό Ἄκτιστο Φῶς καί ἦταν ἐνδεδυμένος μέ αὐτό τό ἔνδυμα Φωτός, οὔτε μποροῦσε νά ἔχει φτάσει σ'αὐτήν ἁπλά καί μόνο μέ τή διαίσθηση. Ὡστόσο, ὁ Lao Tzu βίωνε αὐτή τήν Ἐνέργεια/Φῶς πού

ἐνεργοῦσε πάνω του καί πάνω στόν κόσμο, καί μετεῖχε σ' αὐτήν. Τήν ἀποκαλοῦσε «Μυστηριώδη Δύναμη» (*Teh*) τοῦ Tao:*

Τό Tao τά γεννᾶ,
Τό Teh τά ἀνατρέφει.
Ἔτσι τά δέκα χιλιάδες πράγματα
Ὅλα λατρεύουν τό Tao καί σέβονται τό Teh.
Αὐτή ἡ εὐλάβεια γιά τό Tao καί ὁ σεβασμός γιά τό Teh
Δέν ὀφείλονται σέ διαταγές,
Ἀλλά εἶναι στή φύση τῶν πραγμάτων.
Τό Μυστηριῶδες Teh εἶναι βαθύ καί ἀπέραντο!
Ὁδηγεῖ ὅλα τά πράγματα στήν ἐπιστροφή,
Μέχρι νά γυρίσουν πίσω στή Μεγάλη Ἁρμονία![21]

Τό *Teh*, λέει ὁ Gi-ming Shien, εἶναι «ἡ ἀρχή τῆς πραγματοποίησης» καί «ἡ ἀρχή τῆς ἐκδήλωσης» τοῦ Tao. Τήν Πρωταρχική Οὐσία τοῦ Tao δέν μποροῦμε νά τήν ἀναλογιστοῦμε, ἀλλά τό Tao μπορεῖ νά βιωθεῖ μέσω τῆς ἐκδήλωσης τῆς Δυνάμεώς του, τοῦ Teh.[22] Ἡ διδασκαλία τοῦ Gi-ming Shien ἀναφορικά μέ τό Tao συμφωνεῖ καί μέ ὅσα ἀναφέρουν ἄλλοι Κινέζοι σχολιαστές τοῦ *Tao Teh Ching*. Ὁ κλασικός μελετητής Yen Ling-feng γράφει: «Τό Teh εἶναι ἡ ἐκδήλωση τῆς Ὁδοῦ. Τό Tao εἶναι αὐτό τό ὁποῖο τό Teh περιέχει. Χωρίς τό Tao, τό Teh δέν θά εἶχε δύναμη. Χωρίς τό Teh, τό Tao δέν θά φανερωνόταν.» Ὁ Wu Ch'eng, συγγραφέας τοῦ 13ου αἰώνα, σχολιάζοντας τό κεφάλαιο 51 τοῦ βιβλίου τοῦ Lao Tzu ὑποστηρίζει ὅτι τό Teh εἶναι Θεϊκό καί Ἄκτιστο ὅπως καί τό ἴδιο τό Tao: «Τό Tao καί τό Teh ἀναφέρονται στήν ἀρχή αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου, ἀλλά στή συνέχεια ἀναφέρεται μόνο τό Tao. Καί αὐτό γιατί τό Teh εἶναι ἐπίσης τό Tao.»[23]

Ἡ λέξη *Teh* –ὅπου ὁ Lao Tzu τή χρησιμοποιεῖ γιά νά μιλήσει γιά τήν Ἄκτιση Δύναμη τοῦ Tao - ἀντιστοιχεῖ σέ αὐτό πού ὀνομάζουμε «Χάρη». Ὅπως ἀναφέρει ὁ μεγάλος Ρῶσος ἅγιος, ὁ Σεραφείμ τοῦ Σαρώφ, κάποιοι ἀναζητητές τοῦ Θεοῦ πού ἔζησαν πρό Χριστοῦ, ὅπως ὁ Lao Tzu, γνώριζαν τί σημαίνει νά καλλιεργοῦν αὐτή τή Χάρη μέσα τους. Εἶχαν, λέει, μιά «ξεκάθαρη καί λογική κατανόηση ἀναφορικά μέ τό πῶς ὁ Θεός ἐνεργεῖ στόν ἄνθρωπο, καί μέσω ποιῶν ἐσωτερικῶν καί ἐξωτερικῶν αἰσθημάτων

---

* Πρόκειται γιά τό ἴδιο Teh πού βρίσκουμε στό βιβλίο τοῦ Lao Tzu, τό Tao Teh Ching, τό ὁποῖο ἔχει μεταφραστεῖ ἀπό τόν Arthur Waley ὡς *Τό Βιβλίο τῆς Ὁδοῦ καί τῆς Δύναμεώς Της*. Ἡ λέξη Teh ἀποδίδεται συνηθέστερα ὡς «ἀρετή» ἐπειδή, ὅταν ἀναφέρεται στό ἀνθρώπινο *teh*, ἀντιστοιχεῖ περίπου στήν ἀρχική λατινική λέξη virtu. Ὡστόσο, ὅταν ὁ Lao Tzu κάνει λόγο εἰδικά γιά τό *Teh* τοῦ Tao, ἀποδίδεται καλύτερα ὡς «Δύναμη» - ἤ ὡς «Χάρη,» ὅπως θά δείξουμε.

μπορεῖ κανείς νά εἶναι βέβαιος ὅτι αὐτή εἶναι πράγματι ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ἐνέργεια τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ μας, καί ὄχι μιά πλάνη τοῦ ἐχθροῦ.»[24] Αὐτή τήν κατανόηση τή βρίσκουμε σέ διάφορα σημεῖα στό Tao Teh Ching. Ἐδῶ ἔχουμε μεταφράσει τό *Teh* ὡς «Χάρη».

Ὅταν καλλιεργηθεῖ μέσα στόν ἑαυτό μας,
ἡ Χάρη γίνεται ἕνα ἀτόφιο κομμάτι μας.

Ὅποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό,
Ἑνώνεται μέ τήν Ὁδό.
Ὅποιος ἀκολουθεῖ τή Χάρη
Ἑνώνεται μέ τή Χάρη.

Ὅταν γίνεσαι τό φαράγγι τοῦ κόσμου
Ἡ ἀνεξάντλητη Χάρη δέν σέ ἐγκαταλείπει ποτέ.
Ξαναγίνεσαι παιδί.[25]

7. ΤΟ ΤΑΟ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑ

Ἡ πρώτη ποιότητα τοῦ Tao πού διέκρινε ὁ Lao Tzu ἦταν ὅτι τό Tao εἶναι Ἕνα. Γράφει:

«Κάποτε παλιά», εἶπε ὁ Ἀρχαῖος Σοφός,
«Τό Ἕνα ἐναρμόνισε τά πάντα:
Ὁ Οὐρανός χάρη στό Ἕνα ἔγινε διαυγής.
Ἡ Γῆ χάρη στό Ἕνα ἔγινε σταθερή.
Τά πνεύματα χάρη στό Ἕνα ἔγιναν θεϊκά.
Τά ὄντα χάρη στό Ἕνα ἄρχισαν νά ζοῦν.[26]

Ἡ συνειδητοποίηση ὅτι τό Tao εἶναι αὐτό τό Ἕνα προκύπτει ἀπό τό γεγονός ὅτι εἶναι καί πρέπει νά εἶναι χωρίς ταίρι, πέρα ἀπό κάθε περιορισμό. Ὁ Gi-ming Shien ἐξηγεῖ:

«Ἄς κοιτάξουμε τώρα στήν πραγματική ὕπαρξη τοῦ αἰωνίου καί ἀπείρου Ὄντος, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τό χῶρο καί τό χρόνο καί ἡ φύση της εἶναι ἀπεριόριστη. Ποιά μπορεῖ νά εἶναι ἡ φύση μιᾶς τέτοιας ὕπαρξης; Ἄν τή δοῦμε ἀπό τήν ἄποψη ὅτι εἶναι χωρίς περιορισμό, εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητη, δηλαδή, ἀπόλυτη. 'Ἀπόλυτη' σημαίνει ὅτι δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τίποτα, καί εἶναι αὐτάρκης.»[27]

Ὁ Lao Tzu δέν ἦταν ὁ πρῶτος πού ἔφτασε στή συνειδητοποίηση τοῦ Ἀπολύτου Ἑνός. Βρίσκουμε τήν ἴδια ἀντίληψη, γιά παράδειγμα, στόν

Ἕλληνα προσωκρατικό φιλόσοφο Παρμενίδη. Αὐτό πού ἦταν *καινούργιο* στόν Lao Tzu, ἤ τουλάχιστον πιό ἀναπτυγμένο παρά σέ ὁποιοδήποτε φιλόσοφο πρίν ἀπό αὐτόν - ἦταν ἡ μεταφυσική ἐνόραση ὅτι τό Tao, ὁ Δημιουργός καί Συντηρητής τοῦ σύμπαντος, ἦταν *ἐντελῶς ἀνιδιοτελές*.

8. «ΤΟ ΤΙΠΟΤΑ»*

Πολλές φορές στό *Tao Teh Ching* ὁ Lao Tzu ἀναφέρεται στό «τίποτα» ἤ «κενό» σχετικά μέ τό Tao. Οἱ σύγχρονοι Δυτικοί ἑρμηνευτές, καί κάποιοι Κινέζοι ἐπίσης, ἔχουν κάνει τό λάθος νά ὑποθέσουν ἐξ αὐτοῦ ὅτι τό Tao εἶναι τό τίποτα ἤ τό μή-εἶναι. Αὐτή ἡ παρανόηση συνεχίστηκε ἀπό μυστικιστές καί μεταφυσικούς οἱ ὁποῖοι, μέσω διαλογισμοῦ (ἤ καί, στή σύγχρονη Δύση, μέσω παραισθησιογόνων οὐσιῶν) εἶχαν μιά φευγαλέα αἴσθηση τοῦ μή-εἶναι μέσα ἀπό τήν ὁποία κλήθηκαν σέ ὕπαρξη ἀπό τό Δημιουργό. Ἐπειδή αὐτό τό «μή-εἶναι» εἶναι αἰώνιο, οἱ ἄνθρωποι συνεπέραναν ὅτι αὐτό τό ἴδιο εἶναι τό Tao, τό Ἀπόλυτο, ἤ ὁ Θεός. Ὡστόσο, ὅπως διευκρινίζει ὁ Gi-ming Shien, τό μή-εἶναι δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τό Tao:

«Ἡ ἑρμηνεία πού δίνουν σύγχρονοι Κινέζοι μελετητές σχετικά μέ τήν ἔννοια τοῦ 'τίποτα' στή φιλοσοφία τοῦ Lao Tzu συχνά φτάνει σέ ἕνα ἀπό τά δύο ἄκρα: Κάποιοι τήν ἔχουν θεωρήσει ὡς μηδενισμό, καί κάποιοι τήν ἔχουν μεταφράσει μέ ὅρους τῆς ὕπαρξης... Ὁ Fung Yu-lan εἶναι ἕνα παράδειγμα αὐτῶν τῶν τελευταίων. Στό βιβλίο του *Ἡ Ἱστορία τῆς κινέζικης φιλοσοφίας*, θεωρεῖ τά ἐπιμέρους ἤ τά ἄτομα ὡς εἶναι, καί τό συμπαντικό, μεταφυσικό Ἕνα, ἤ Tao, ὡς μή-εἶναι... Αὐτή ἡ ἑρμηνεία, ὡστόσο, εἶναι πολύ μακριά ἀπό τό πραγματικό νόημα τοῦ τίποτα στόν Lao Tzu. Γιατί, ἄν καί τό Tao εἶναι ἄπειρο καί ἀπροσδιόριστο... παραμένει στό βασίλειο τῆς ὕπαρξης ὅπως καί τά ἐπιμέρους πράγματα. Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι τό Tao ἤ τό μεταφυσικό Ἕνα εἶναι ἡ ἄπειρη ἀρχή πού ἀγκαλιάζει τά πάντα. Ὡστόσο, παρά τό γεγονός ὅτι δέν μποροῦμε νά δώσουμε σέ αὐτό ἕνα ἰδιαίτερο ὄνομα, ἡ ἀρχή πού ἀγκαλιάζει τά πάντα ὑπάρχει, καί, κατά συνέπεια, δέν εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ τίποτα.»[28]

Ὁ Gi-ming παρατηρεῖ ὅτι, ἄν καί τό τίποτα δέν εἶναι τό Tao, βρίσκεται στή φύση ἤ οὐσία τοῦ Tao:

---

* "Nothingness" στό πρωτότυπο (Στμ.)

«Ἡ φύση τοῦ Εἶναι λέγεται ὅτι εἶναι τό τίποτα ἐπειδή τό Εἶναι εἶναι ἀπόλυτα πλῆρες, δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τίποτα, καί ἔχει συνείδηση ὅτι δέν ἔχει ἀνάγκες. Γι'αὐτό ἡ ἀρχή τοῦ τίποτα στήν φιλοσοφία τοῦ Lao Tzu εἶναι 'χωρίς ὄνομα'...»[29]

«Ἡ πραγματική σημασία τοῦ 'τίποτα' ἤ μή-εἶναι βασίζεται στήν ἀμεσότητα... Ἡ ἀμεσότητα εἶναι ἡ φύση τοῦ εἶναι. Ἡ πλήρης ἀνάπτυξη τῆς ἀμεσότητας ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν ἄφεση (forgetfulness). Ἡ ἄφεση ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα μιά αἴσθηση τοῦ τίποτα.»[30]

Μέ ἄλλα λόγια, ἐπειδή τό Tao εἶναι αὐθύπαρκτο, αὐτάρκες καί ἔχει συνείδηση ὅτι δέν ἔχει ἀνάγκες, μπορεῖ νά δημιουργήσει, νά δώσει καί νά διατηρήσει τή ζωή καί ταυτόχρονα νά μή ζητᾶ τίποτα γιά τόν ἑαυτό του. Ὅπως λέει ὁ Gi-ming Shien, τό Tao «ξεχνᾶ τόν ἑαυτό του καί τήν ὕπαρξή του,»[31] ὄντας ἐντελῶς ἄμεσο καί ἀνιδιοτελές.* Στό κεφάλαιο 34 τοῦ *Tao Teh Ching*, διαβάζουμε:

Τό μεγάλο Tao ρέει παντοῦ...
Ὅλα τά ὄντα Τοῦ χρωστοῦν τήν ὕπαρξή τους.
Κι αὐτό δέν τ'ἀπαρνιέται.
Τελειώνει τό ἔργο του. Δέν γυρεύει ἀνταμοιβή.
Ντύνει καί τρέφει ὅλα τά ὄντα, χωρίς νά γυρεύει νά τά κυριαρχήσει.
Εἶναι πάντα χωρίς ἐπιθυμίες,
Γι' αὐτό μποροῦμε νά τό ὀνομάσουμε μικρό.
Καθώς ὅμως ὅλα τά ὄντα σ'αὐτό ἐπιστρέφουν,'
ἄν καί δέν γυρεύει νά τά κυριαρχήσει,
μποροῦμε νά τό ὀνομάσουμε μέγα. [32]

Ὁ Lao Tzu πρῶτα συνειδητοποίησε τήν ἀνιδιοτέλεια τοῦ Tao, καί μετά ἀνέλαβε νά διαμορφώσει τή ζωή του σύμφωνα μέ τήν Ὁδό τοῦ Οὐρανοῦ; Ἤ ἔφτασε πρῶτα σέ ἕνα ὁρισμένο ἐπίπεδο ἀνιδιοτέλειας τό ὁποῖο τόν ἔκανε νά δεῖ τήν Πραγματικότητα ἀντικειμενικά, καί ἀπό αὐτή τήν καθαρότητα τῆς ἐνόρασης ἄρχισε νά μιλάει γιά τήν ἀνιδιοτέλεια τοῦ Tao; Δέν μποροῦμε νά ποῦμε, ἀλλά ἀπό τό *Tao Teh Ching* ἕνα πράγμα εἶναι βέβαιο: ὁ Lao Tzu εἶδε τήν ἀνιδιοτέλεια, τήν αὐταπάρνηση καί τήν ἀμεσότητα τοῦ πρωταρχικοῦ ἀνθρώπου ὡς εἰκόνα καί ἀντανάκλαση τοῦ ἴδιου τοῦ Tao – Δημιουργοῦ. Κατ' αὐτή τήν ἔννοια, καί ὄχι μόνο, ὁ ἄνθρωπος ἔχει πλαστεῖ κατ'εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

---

* Selfless στό πρωτότυπο, βλ. ἐπίσης σημείωση σελ. 11.

9. Η ΑΓΑΘΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΤΑΟ

Ὁ Lao Tzu, λοιπόν, εἶχε φτάσει σέ δύο σημαντικές καταφάσεις ἀναφορικά μέ τό Ἀπόλυτο Ὄν: ὅτι εἶναι Ἕνα καί ὅτι εἶναι Ἀνιδιοτελές. Ἀπό αὐτά καί μόνο, ὡστόσο, δέν μποροῦσε νά συνειδητοποιήσει πλήρως τό ἄλλο πρωτογενές ὀντολογικό χαρακτηριστικό τοῦ Tao. Τό γεγονός ὅτι τό Tao εἶναι Πρόσωπο.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Lao Tzu πλησίασε αὐτή τή συνειδητοποίηση, γιατί καθώς παρατηροῦσε τό Tao νά ἐργάζεται στή φύση, εἶδε πράξεις πού ἦσαν εὐεργετικές, σάν πράξεις ἑνός προσώπου:

Ὅλα τά πράγματα τό Tao τά γεννᾶ
Ἡ δύναμή τοῦ Tao (τό Teh) τ' ἀνατρέφει,
Τά τελειοποιεῖ καί τά ὡριμάζει,
Τά σκεπάζει καί τά ἀναπαύει,
Τά θρέφει καί τά προστατεύει.[33]

Σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Lao Tzu γράφει γιά τήν ἀγαθότητα τοῦ Tao:

Τό Tao τοῦ Οὐρανοῦ ὠφελεῖ, δέν βλάπτει.[34]

Εἶπε ἐπίσης ὅτι τό Tao, ἄν καί δέν «σέβεται πρόσωπα» (δηλ. δέν δίνει σημασία σέ διακρίσεις τάξης, φυλῆς, πιστεύω, εὐμάρειας, κλπ.), συμπορεύεται μέ αὐτούς πού εἶναι καλοί:

Τό Tao τοῦ Οὐρανοῦ δέν ξέρει εὔνοιες.
Πάντα ἐλεεῖ τόν ἐλεήμονα.[35]

Ἐδῶ, ὅπως καί σέ διάφορα ἄλλα σημεῖα, ὁ Lao Tzu μιλάει γιά τό «Tao τοῦ Οὐρανοῦ» κατά τόν ἴδιο τρόπο πού ὁ σύγχρονός του ὁ Κονφούκιος μιλοῦσε γιά τόν «Οὐρανό», τήν ὑπέρτατη Θεότητα τῶν ἀρχαίων Κινέζων.* Ὡς γεγονός, τό παραπάνω ἀπόσπασμα ἀπό τό *Tao Teh Ching* βρίσκεται ἐπίσης σέ ἕνα ἄλλο κινέζικο ἔργο, τό *Tso Chuan*, τό ὁποῖο βασίζεται σέ κείμενα πού ἔχουν γραφεῖ αἰῶνες πρίν ἀπό τόν Lao Tzu. Ἡ ἀρχική ἐκδοχή ἦταν «ὁ Μεγάλος Οὐρανός», τό ὁποῖο ὁ Lao Tzu ἀντικατέστησε μέ τό «Tao τοῦ Οὐρανοῦ». [36]

---

* Τό T'ien (Οὐρανός), ὡς ἀναφορά στό Ὑπέρτατο Ὄν, εἶναι διαφορετικό ἀπό τό t'ien ti (οὐρανός καί γῆ), τό ὁποῖο ἀναφέρεται σέ ὁλόκληρη τήν κτιστή τάξη, καί συχνά μεταφράζεται ὡς «φύση». Κατά τόν Lao Tzu, ἐνῶ τό Tao εἶναι ἀγαθό, ἡ φύση δέν εἶναι ἀγαθή ἀφ'ἑαυτῆς. Ἔτσι στό *Tao Teh Ching* διαβάζουμε: «Ὁ Οὐρανός καί ἡ γῆ δέν ἔχουν ἔλεος» (κεφ.5).

Ἡ φράση «Tao τοῦ Οὐρανοῦ» ἐμφανίζεται καί σέ διάφορα ἄλλα σημεῖα στό *Tao Teh Ching*, ὅπως:

Χωρίς νά κρυφοκοιτάξεις ἀπό τό παράθυρό σου
Μπορεῖς νά δεῖς τό Tao τοῦ Οὐρανοῦ.

Τό Tao τοῦ Οὐρανοῦ δέν ἀνταγωνίζεται, κι ὅμως νικᾶ.
Δέν λέει τίποτα, κι ὅμως παίρνει ἀπάντηση.
Δέν ζητάει, κι ὅμως τά πράγματα ἔρχονται μόνα τους πρός αὐτό.[37]

Σέ ἄλλα σημεῖα στό *Tao Teh Ching* ὁ Lao Tzu χρησιμοποιεῖ τή λέξη «Οὐρανός» μόνη της, καί εἶναι ξεκάθαρο ἀπό τά συμφραζόμενα ὅτι τή θεωρεῖ συνώνυμη μέ τό Tao.* Τό *Shih Ching*, ἀπό τό ὁποῖο ἀναφέραμε παραπάνω κάποια ἀποσπάσματα σχετικά μέ τόν Οὐρανό, λέει, «Ὁ Οὐρανός ἔχει ρίξει τό δίχτυ του γιά νά περιλάβει τά πάντα.»[38] Ὁ Lao Tzu χρησιμοποίησε τήν ἴδια εἰκόνα καί τήν ἐπεξέτεινε:

Τά δίχτυα τοῦ Οὐρανοῦ εἶναι πολύ πλατιά
Τά μάτια τους φαίνονται μεγάλα
Ὡστόσο δέν ἀφήνουν τίποτα νά ξεφύγει.[39]

Παρακάτω, τό *Tao Teh Ching* μιλάει γιά τό νά ὑπηρετεῖς, νά ἀκολουθεῖς, καί νά γίνεσαι ἕνα μέ τόν Οὐρανό:

Γιά νά κυβερνήσεις τούς ἀνθρώπους καί νά ὑπηρετήσεις συνάμα τόν Οὐρανό
Χρειάζεται νά εἶσαι μετρημένος.

Μονάχα τό ἔλεος μπορεῖ νά σέ βοηθήσει νά νικήσεις στόν πόλεμο.
Μονάχα τό ἔλεος μπορεῖ νά σέ βοηθήσει νά ὑπερασπιστεῖς τό κράτος σου.
Γιατί ὁ Οὐρανός θά ἔρθει νά σώσει τόν ἐλεήμονα.
Καί νά τόν προστατέψει μέ τό Ἔλεός του.

Αὐτό εἶναι γνωστό ὡς ἡ ἀρετή τῆς μή-διαμάχης...
Αὐτό ἀπό τόν παλιό καιρό εἶναι γνωστό ὡς ἡ ὑπέρτατη ἕνωση μέ τόν Οὐρανό.

Σέ ἄλλο σημεῖο, ὁ Lao Tzu λέει:

Κάποια πράγματα ὁ Οὐρανός δέν τά εὐνοεῖ.[40]

---

* Σχετικά μέ τό ὅτι ὁ «Οὐρανός» ταυτίζεται μέ τό Tao στό *Tao Teh Ching*, βλ. Arthur Waley, *The Way and its Power*, p. 233n, Ingrid Fischer-Schreiber, *The Shambhala Dictionary of Taoism*, p. 183.

Γιά τόν Lao Tzu, λοιπόν, τό Tao, τό ὁποῖο ἀποκαλοῦσε Tao τοῦ Οὐρανοῦ ἤ ἁπλῶς Οὐρανό – δέν ἦταν ἐντελῶς ἀπρόσωπο, ὅπως ἰσχυρίζονται κάποιοι σύγχρονοι μελετητές. Μποροῦμε μάλιστα νά ποῦμε ὅτι ὁ Lao Tzu εἶχε μιά «σχέση» μέ τό Tao, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Κονφούκιος εἶχε μιά σχέση μέ τόν Οὐρανό. Αὐτή τή «σχέση» τήν ἐξέφραζε μέ τή συνεχή παρατήρηση τῶν ἔργων τοῦ Tao τοῦ Οὐρανοῦ, καθώς ἐπίσης καί φροντίζοντας συνεχῶς νά ζεῖ ἐνάρετα, σέ συμφωνία μέ τό Tao, συλλαμβάνοντας κάθε παρέκκλιση ἄν συνέβαινε καί εὐθυγραμμίζοντας ξανά τόν ἑαυτό του.

10. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ «ΕΓΩ ΕΙΜΙ»

Ὡστόσο, ἄν καί ὁ Lao Tzu γνώριζε ὅτι τό Tao εἶναι ἀγαθοποιό Ὄν, δέν ἦταν σέ θέση νά συλλάβει πλήρως τό νόημα τοῦ Tao ὡς Προσωπικοῦ Ἀπολύτου - ὡς Ὄντος μέ τό ὁποῖο μπορεῖ κανείς νά βρίσκεται σέ κοινωνία πρόσωπο πρός Πρόσωπο. Γιατί, ἀκόμη καί ἄνθρωποι μέ τήν πιό ἐνάρετη ζωή καί τόν πιό ἐξαγνισμένο νοῦ δέν μποροῦσαν νά φτάσουν διαισθητικά σέ μιά τέτοια σύλληψη. Πρόκειται μᾶλλον γιά κάτι πού ἀποκαλύπτεται ἀπό τόν ἴδιο τό Θεό, καί ὁ Θεός μέ τήν πρόνοιά Του προετοίμαζε τήν ἀνθρωπότητα νά τό δεχθεῖ. Ἄνοιγε σταδιακά τό μυστικό τοῦ Θεϊκοῦ Του Εἶναι, σέ ὁρισμένες ἱστορικές στιγμές-κλειδιά, γιατί ἡ ἀνθρωπότητα δέν μποροῦσε νά τό δεχθεῖ διά μιᾶς.

Ὁ Θεός πρῶτα ἀποκαλύφθηκε πλήρως ὡς Πρόσωπο σέ ἕνα νομαδικό λαό, συχνά δοκιμαζόμενο, τούς παλαιούς Ἰσραηλῖτες. Τούς ἐπέλεξε γι' αὐτό τό σκοπό. γιατί μέσα ἀπό τή δική τους φυλή ἐπρόκειτο νά ἐνσαρκωθεῖ πολλούς αἰῶνες ἀργότερα.

Ὁ σύγχρονος Ρῶσος μυστικιστής συγγραφέας, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος († 1993), γράφει:

«Τό πρόβλημα τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ μᾶς κάνει νά ἀνατρέχουμε μέ τό νοῦ μας διά μέσου τῶν αἰώνων σέ περιπτώσεις πού ὁ Θεός ἐμφανιζόταν στόν ἄνθρωπο μέσω τοῦ ἑνός ἤ τοῦ ἄλλου προφήτη. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι, γιά μᾶς, ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα συμβάντα πού ἔχει γραφεῖ στά χρονικά ἦταν ἡ ἐκδήλωση τοῦ Θεοῦ στό Ὄρος Σινᾶ, ὅπου ὁ Μωϋσῆς ἔλαβε μιά καινούργια γνώση σχετικά μέ τό Θεϊκό Ὄν: 'ΕΓΩ ΕΙΜΙ Ο ΩΝ' - ὁ Ἰεχωβᾶς. [41] Ἀπό ἐκείνη τή στιγμή εὐρεῖς ὁρίζοντες ἀνοίχθηκαν γιά τήν ἀνθρωπότητα, καί ἡ ἱστορία πῆρε μιά νέα τροπή.

»Ὁ Μωϋσῆς, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τήν ἀνώτερη πνευματική καλλιέργεια τῆς Αἰγύπτου, δέν ἀναρωτήθηκε ἄν ἡ ἀποκάλυψη πού μέ τόσο θαυμαστό τρόπο τοῦ δόθηκε προερχόταν πράγματι ἀπό Αὐτόν πού εἶχε δημιουργήσει ὁλόκληρο τό σύμπαν. Ἐν Ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ΕΓΩ ΕΙΜΙ, ἔπεισε τούς Ἰσραηλίτες νά τόν ἀκολουθήσουν. Περιβαλλόμενος μέ ἐκπληκτική δύναμη ἐκ τῶν Ἄνω, ἔκανε πολλά θαύματα. Στόν Μωϋσῆ ἀνήκει ἡ ἀθάνατη δόξα ὅτι ἔφερε τήν ἀνθρωπότητα πιό κοντά στήν Αἰώνια Ἀλήθεια. Πεπεισμένος γιά τήν αὐθεντικότητα τοῦ ὁράματός του, παρέδωσε τίς ἐντολές του ὡς ἐξ Ὕψους ἐπιταγές. Τά πάντα πραγματοποιοῦντο ἐν Ὀνόματι καί διά τοῦ Ὀνόματος τοῦ ΕΓΩ ΕΙΜΙ πού εἶχε ἀποκαλύψει τόν Ἑαυτό Του. Μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη καί ἡ ἁγιότητα αὐτοῦ τοῦ Ὀνόματος – εἶναι δράση πού προέρχεται ἀπό τόν Θεό. Αὐτό τό Ὄνομα ἦταν ἡ πρώτη εἴσοδος στή ζῶσα αἰωνιότητα, ἡ αὐγή τῆς γνώσης τοῦ ἄχρονου Ἀπόλυτου ὡς ΕΓΩ ΕΙΜΙ.»[42]

Ἔχοντας λάβει αὐτή τή νέα ἀποκάλυψη τοῦ Προσωπικοῦ Ἀπόλυτου, ὁ Μωϋσῆς ἔλαβε στό θνητό του σῶμα - ἔστω καί προσωρινά – τό «ἔνδυμα Φωτός» πού κατεῖχε ὁ πρωτόπλαστος ἄνθρωπος. Γιατί ἔχει καταγραφεῖ ὅτι «τό πρόσωπο τοῦ Μωϋσῆ ἔλαμπε», τόσο πού ἔπρεπε νά βάλει ἕνα πέπλο πάνω στό πρόσωπό του ὅταν μιλοῦσε στά τέκνα τοῦ Ἰσραήλ.[43] Αὐτή ἡ ἀποκάλυψη τῆς Ἄκτιστης Ἐνέργειας (τοῦ Teh) τοῦ Θεοῦ, γράφει ὁ Ἅγ. Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, ἦταν μιά «προαπεικόνιση τῆς ἀληθινῆς δόξας» ἡ ὁποία θά κατήρχετο ἀργότερα πάνω σέ αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τόν ἐνσαρκωμένο Θεό.[44]

11. Το Παραδοξο της Προσωπικης και Ανιδιοτελους Υπαρξης (The Paradox of Personhood and Selflessness)

Τώρα μπορεῖ νά ρωτήσει κανείς γιατί ὁ Lao Tzu, δέν μποροῦσε νά ἔχει συνειδητοποιήσει πλήρως τό Ἀπόλυτο ὡς Πρόσωπο, χωρίς τήν ἰδιαίτερη ἀποκάλυψη πού ἀπονεμήθηκε στόν Μωϋσῆ. Μπορεῖ κανείς νά ἀνακαλύψει τήν ἀπάντηση σ' αὐτή τήν ἐρώτηση ἄν συνδυάσει τά δεδομένα πού ὁ Lao Tzu γνώριζε περί τοῦ Ἀπολύτου: τό ὅτι εἶναι Ἕνα καί ἀνιδιοτελές, (ἕνα «τίποτα»). Ὁ συνδυασμός τῶν δύο τόν ἐμπόδισε νά δεῖ καί τήν *πιθανότητα* ἔστω ὁ Δημιουργός νά εἶναι Πρόσωπο ἔτσι ὅπως Τόν γνώρισε ὁ Μωϋσῆς. Γιατί ἄν τό Tao ἤ τό Ἕνα ἦταν ἁπλά μονάδα, θά βρισκόταν σέ αἰώνια μεταφυσική ἀπομόνωση, δέν θά μποροῦσε νά εἶναι ὁλοκληρωτικά ἀνιδιοτελές, καί πολύ προσωπικό ταυτόχρονα.

Γιά νά τό ἐξηγήσουμε αὐτό, ἄς πάρουμε κάτι ἀνάλογο γιά ἕνα ἀνθρώπινο πρόσωπο. Ἡ προσωπικότητα ἑνός ἀνθρώπινου ὄντος εἶναι αὐτή ἡ ἀπροσδιόριστη *ὑπόσταση* πού τό κάνει νά εἶναι ἀποκλειστικά αὐτό τό πρόσωπο καί ὄχι κάποιος ἄλλος. Ἀλλά *πίσω* ἀπό τήν προσωπικότητά του, ὑπάρχει μιά ἀνθρώπινη *οὐσία* κοινή σέ ὅλα τά πρόσωπα. Πηγαίνοντας πέρα ἀπό τήν προσκόλληση στίς αἰσθήσεις του, στίς σκέψεις του, καί στόν ὁρατό ἑαυτό του, ὁ Lao Tzu ἦταν ἱκανός νά βρεῖ αὐτήν τήν κοινή οὐσία ἤ φύση. Καί βρίσκοντάς την, ἦταν σέ θέση νά εἶναι πρόσωπο πού ἔχει ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ του, καί παρ'ὅλ' αὐτά νά εἶναι ἀνιδιοτελής, νά νοιάζεται γιά ὅλα τά πρόσωπα χωρίς νά κάνει διακρίσεις.[45]

Ὡστόσο, ἀπ'ὅσο μποροῦσε νά ξέρει ὁ Lao Tzu, τό Tao ἦταν μόνο του, χωρίς ὅμοιό του, δέν μοιραζόταν τήν Πρωταρχική του Οὐσία μέ κανέναν καί μέ τίποτα, εἴτε κτιστό εἴτε ἄκτιστο. Ὡς τέτοιο, δέν μποροῦσε νά εἶναι ἀνιδιοτελές καί ταυτόχρονα νά εἶναι Πρόσωπο. Ἄν τό Ἀπόλυτο ἦταν μεταφυσικά μόνο καί ἦταν ἐπίσης καί Πρόσωπο, θά ἔπρεπε νά χαρακτηριζόταν ἀπό μεγάλο κοσμικό ἐγωϊσμό καί δεσποτισμό, - τό ὁποῖο σίγουρα δέν ἦταν αὐτό πού ὁ Lao Tzu διέκρινε στό Tao.

Μέ ἄλλα λόγια, ὁ Lao Tzu μποροῦσε νά πεῖ «ἐγώ εἶμαι» καί ταυτόχρονα νά εἶναι ἀνιδιοτελής ἐπειδή μοιραζόταν τήν κτιστή φύση του μέ ἄλλα ἰσότιμα πρόσωπα. Ἀπό τό δικό του σημεῖο ἀναφορᾶς, ὡστόσο, δέν μποροῦσε νά δεῖ πῶς τό Tao θά μποροῦσε νά λέει «ΕΓΩ ΕΙΜΙ» καί ταυτόχρονα νά εἶναι ἀνιδιοτελές, ἐκτός καί ἄν τό Tao μοιραζόταν τήν Ἄκτιστη Ἐνέργειά Του μέ ἄλλα πρόσωπα ἴσα πρός αὐτό. Ἀλλά ἀπό τήν ὀπτική γωνία τοῦ Lao Tzu ἦταν ἀδύνατο γιά τό Tao νά μοιράζεται τήν Οὐσία του, δεδομένης τῆς πρωταρχικῆς Ἀλήθειας ὅτι τό Ἀπόλυτο εἶναι Ἕνα καί χωρίς ἰσότιμό του.

12. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΜΙΑΣ ΑΝΕΠΑΡΚΟΥΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Τήν ἐποχή τοῦ Lao Tzu, μέ τά κύρια στοιχεῖα πού ἡ ἀνθρωπότητα στό σύνολό της γνώριζε σχετικά μέ τόν Θεό δέν μποροῦσε νά ἔχει παρά μόνο μιά ἀνεπαρκή κατανόησή Του. Ἄν θεωρήσουμε ὅτι ὁ Θεός εἶναι Ἕνα καί ταυτόχρονα Ἀνιδιοτελής, καταλήγουμε σέ ἕνα Ἀπόλυτο ἀπρόσωπο. Αὐτό ἀκριβῶς συνέβη στήν Κίνα. Τήν ἐποχή τῶν Ἐμπόλεμων Κρατῶν (475-221 π. Χ.), ἀκόμη καί αὐτές οἱ προσωπικές ἰδιότητες πού ὁ Lao Tzu ἀπέδιδε στό Ἀπόλυτο δέν ἀναγνωρίζονταν πλέον ἀπό τούς φιλοσόφους. Ὅπως παρατηρεῖ ἡ Ταοϊστρια ἱστορικός Eva Wong: «Ὁ Ταοϊσμός τῶν

Ἀντιπάλων Κρατῶν ἐμφανίστηκε μέ μιά διαφορετική ἀντίληψη γιά τό Tao. Στό *Tao Teh Ching* τό Tao εἶχε μιά φύση ἀγαθοποιό. Αὐτή ἡ ποιότητα ἐξαφανίστηκε στόν *Chuang Tzu* καί τόν *Lieh Tzu*. Οἱ Ταοϊστές φιλόσοφοι τῶν Ἀντιπάλων Κρατῶν εἶδαν τό Tao ὡς οὐδέτερη δύναμη. Ἐξακολουθοῦσαν νά τό θεωροῦν ὡς τήν πραγματικότητα πίσω ἀπό ὅλα τά πράγματα, ἀλλά δέν ἦταν πλέον ἀγαθοποιός δύναμη. Ἐπιπλέον, τό Tao δέν ἔλεγχε τήν πορεία τῶν γεγονότων: ὅ,τι ἦταν νά συμβεῖ θά συνέβαινε, καί τίποτε δέν μποροῦσε νά τό διευκολύνει ἤ νά τό ἐμποδίσει.»[46]

Αὐτή ἡ ὁλοκληρωτική ἀποπροσωποποίηση τοῦ Tao εἶχε ἄμεσες συνέπειες στήν πνευματική ζωή τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν ὁ Ταοϊσμός ἔγινε θρησκεία, περίπου ἑφτά αἰῶνες μετά τόν Lao Tzu, βασιζόταν πρῶτ' ἀπ'ὅλα στήν καλλιέργεια τῆς φυσικῆς (κτιστῆς) ἐνέργειας μέ ἀπρόσωπα, μηχανικά μέσα, μέ σκοπό νά ἐπιφέρει σωτηρία, ἐσωτερική μεταμόρφωση καί ἀθανασία τοῦ σώματος. Μέ ἀποτέλεσμα, ὁ Ταοϊστής δάσκαλος τοῦ 18ου αἰώνα Lui I-ming νά θρηνολογεῖ: «Ὑπάρχουν ἑβδομηντα-δύο σχολές ἀλχημείας ὑλικῶν, καί τρεῖς χιλιάδες ἑξακόσιες ἀποκλίνουσες μεταξύ τους πρακτικές. Ἔχουν χάσει τό σωστό δρόμο, γιατί εἶναι τυφλοί πού ὁδηγοῦν τυφλούς. Ἐμποδίζουν τήν πραγματική πρόοδο τῶν μαθητῶν καί τούς ἐγκλωβίζουν... Ὁ λόγος πού ὁ πνευματικός θησαυρός δέν ἐμφανίζεται στούς ἀναζητητές εἶναι ἐπειδή οἱ ἴδιοι δέν τοῦ ἐπιτρέπουν νά ἐμφανιστεῖ - τί κρίμα πού κίβδηλοι ἄνθρωποι ξοδεύουν τρελλά τή ζωή τους σέ δρόμους παρεκκλίνοντες.»[47]

Ἐδῶ ὁ Lui I-ming ἀντανακλᾶ τή διδασκαλία τοῦ ἴδιου τοῦ Lao Tzu, ὁ ὁποῖος γράφει:

> Ἄν εἶχα ἔστω λιγοστή μόνο γνώση
> Παίρνοντας τόν κύριο δρόμο,
> Ὁ μοναδικός μου φόβος θά ἦταν μήν παραστρατήσω.
> Νά παραμείνεις στόν κύριο δρόμο εἶναι εὔκολο,
> Ἀλλά ὁ κόσμος ἀρέσκεται σέ δρόμους παρεκκλίνοντες.[48]

Τέτοιες εἶναι οἱ πιθανές πλάνες πού προκύπτουν ἀπό μιά κατανόηση τοῦ Θεοῦ ἤ τοῦ Ἑνός ὡς ἐντελῶς ἀπρόσωπου. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἄν θεωρήσουμε ὅτι ὁ Θεός εἶναι Ἕνα καί ταυτόχρονα Πρόσωπο, καταλήγουμε σέ ἕνα Θεό ὁ ὁποῖος βρίσκεται σέ μεταφυσική ἀπομόνωση. Ἔτσι μπορεῖ νά τόν δεῖ κανείς σάν ἕναν ἄτεγκτο, ἀπαιτητικό Κριτή, σάν ἕναν ὀργίλο Ἐγωϊστή, σάν ἕνα σκληρό καί ἐκδικητικό Ἀφέντη. Αὐτή ἡ θεώρηση εἶχε ἐκδηλωθεῖ σέ κάποια πρῶτα στάδια τῆς κινέζικης ἱστορίας,

πολλούς αἰῶνες πρίν ἀπό τόν Lao Tzu, ὅπως ὅταν ὁ Δούκας τοῦ Chou εἶπε στούς στρατιῶτες τῆς δυναστείας τοῦ Yin, τούς ὁποίους εἶχε κατακτήσει, «Ὁ σκληρός καί ἀνηλεής Οὐρανός ἔστειλε μεγάλη καταστροφή στό Yin. Ἐσεῖς, οἱ πολλοί ἀξωματικοί τοῦ Yin: μάθετε ὅτι τώρα ὁ Βασιλιᾶς μας, ὁ Βασιλιᾶς τοῦ Chou ἔχει ἀναλάβει τίς ὑποθέσεις τοῦ Θεοῦ κατά τρόπο ἐξαιρετικό καί μεγαλειώδη. Αὐτή ἦταν ἡ σύσταση τοῦ Οὐρανοῦ πρός τόν Βασιλιᾶ: κατέστρεψε τό Yin.»[49] Αὐτή ἡ ἄποψη γιά τόν Θεό ἐπικράτησε σέ πολύ μεγαλύτερο βαθμό, ὡστόσο, κατά τήν ἀνάπτυξη τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ - καί ἀργότερα τοῦ Ἰσλάμ - ὅπως θά δοῦμε.

13. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΤΡΙΑΔΑΣ

Στούς Ἑβραίους εἶχε δοθεῖ ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Ἑνός Προσωπικοῦ Ἀπολύτου. Στόν Lao Tzu εἶχε δοθεῖ ἡ συνειδητοποίηση τοῦ Ἑνός Ἀνιδιοτελοῦς Ἀπολύτου. Καί τά δύο αὐτά ἦταν ἀλήθεια, ὅμως τό ἕνα ἔμοιαζε νά ἀναιρεῖ τό ἄλλο. Γιά νά γίνει μιά συμφιλίωση, καί νά ὑπερπηδηθοῦν οἱ διαστρεβλώσεις πού δημιουργοῦντο ἀπό τήν κάθε μία ἀπό αὐτές τίς ἀντιτιθέμενες ἀπόψεις, χρειαζόταν νά ἀποκαλυφθεῖ ἕνα κομμάτι πού ἔλειπε σχετικά μέ τή Φύση τοῦ Ἀπολύτου. Ὁ Θεός θά ἔπρεπε νά ἀποκαλύψει τό ὑπέρτατο μυστήριο τοῦ Ὄντος Του: τό μυστήριο τῆς Τριαδικῆς Μονάδας.

Ὅταν αὐτό τό μυστήριο ἀποκαλύφθηκε, φάνηκε ὅτι τό Ἕνα τοῦ Θεοῦ περιελάμβανε τρία Πρόσωπα: ὄχι τρεῖς Θεούς (ὅπως στήν πολυθεΐα), ἀλλά τρία Πρόσωπα σέ ἕνα Θεό. Ἐδῶ μποροῦμε νά δοῦμε ὅτι τό Tao πράγματι μοιραζόταν τήν μή δυνάμενη νά γνωσθεῖ, τήν ἄμορφη Οὐσία του μέ ἄλλα Πρόσωπα ἴσα πρός αὐτό. Αὐτά τά Πρόσωπα μοιράζονται μιά κοινή Θεϊκή Οὐσία, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι μοιράζονται μιά κοινή ἀνθρώπινη φύση ἤ οὐσία.

Ἔχουμε πεῖ πῶς οἱ ἄνθρωποι ἔχασαν τήν ἀνιδιοτέλειά τους ἀπό τή στιγμή πού ἀπομακρύνθηκαν ἀπό τήν Ὁδό, καί πῶς ὁ Lao Tzu ἐπιχείρησε νά ἐπιστρέψει σέ αὐτή τήν κατάσταση τῆς αὐταπάρνησης μέ τό νά βρεῖ τήν μοναδική ἀνθρώπινη οὐσία, τήν πρωταρχική φύση τῶν πρωτόπλαστων. Τώρα, μέ τήν ἀποκάλυψη τοῦ Τριαδικοῦ Ἑνός, φάνηκε πῶς ἡ πρωταρχική καί ἐν δυνάμει ἀνιδιοτέλεια τοῦ ἀνθρώπου ἀπεικονίζει τήν ἴδια τήν ἀνιδιοτέλεια πού ὑπάρχει στά τρία Πρόσωπα τοῦ Ἀπολύτου τά ὁποῖα μοιράζονται μιά μοναδική Θεϊκή Οὐσία.

Ἀπό τότε πού ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνθηκε ἀπό τήν Ὁδό, ἡ μία ἀνθρώπινη φύση διαιρέθηκε, καί οἱ ἄνθρωποι ἀπομονώθηκαν μεταξύ τους. Δέν συμβαίνει τό ἴδιο μέ τά τρία Θεϊκά Πρόσωπα, γιατί Αὐτά ἐνοικοῦν τό ἕνα μέσα στό ἄλλο. Τά ἔργα τῶν ἀνθρώπων εἶναι διάκριτα. Δέν συμβαίνει τό ἴδιο μέ τά Θεϊκά Πρόσωπα, γιατί αὐτά τά Τρία ἔχουν μία καί μοναδική θέληση, μία καί μοναδική δύναμη, μία καί μοναδική λειτουργία. Προσκολλῶνται τό ἕνα στό ἄλλο, ἐνυπάρχουν τό ἕνα στό ἄλλο.

Αὐτή ἡ τέλεια, ἐνοικοῦσα ἀγάπη μεταξύ τῶν Προσώπων τῆς Θεότητας εἶναι σέ ὑπέρτατο βαθμό αὐτό πού ἐκφράζεται μέ τά λόγια, «Ὁ Θεός ἀγάπη ἐστί» (Ἰω.Α΄, 4:8). Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δέν ἐκτείνεται ἁπλά πρός τό σύμπαν τό ὁποῖο Αὐτός δημιούργησε, γιατί ὁ Θεός ἦταν Ἀγάπη πρίν ἀκόμα ἀπό τή δημιουργία τοῦ κόσμου. Ὅπως γράφει ὁ π. Δημήτριος Staniloae ἀπό τή Ρουμανία († 1993):

«Ἡ Ἀγάπη πρέπει νά ὑπάρχει στόν Θεό πρίν ἀπό ὅλες αὐτές τίς πράξεις Του οἱ ὁποῖες κατευθύνονται πρός τά ἔξω. Ἡ ἀγάπη πρέπει νά συνδέεται μέ τήν αἰώνια ὕπαρξή Του. Ἡ Ἀγάπη εἶναι ἡ ‘ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ.’»[50]

Καθώς τό κάθε πρόσωπο τοῦ Θεοῦ ἐνυπάρχει μέσα στά Ἄλλα, εἶναι ἐντελῶς ἀνιδιοτελές, καί κατέχει τήν ποιότητα τῆς *ἀμεσότητας, τῆς κένωσης καί τῆς αὐταπάρνησης* (τό «τίποτα») τό ὁποῖο ὁ Lao Tzu εἶχε διαισθητικά διακρίνει στό Tao. Κάθε Πρόσωπο (κάθε «Ἐγώ») ἀπαρνιέται τόν Ἑαυτό του μπροστά στούς Ἄλλους, κενώνοντας τόν ἑαυτό Του σέ τέλεια ἀγάπη. Καί σέ αὐτήν τήν ἀνείπωτη ἀγάπη ἔγκειται τό μυστικό ὅτι ὁ Θεός εἶνα τό Ἕνα. Ὁ π. Δημήτριος ἐξηγεῖ:

«Τό κάθε Θεϊκό ‘Ἐγώ’ βάζει ἕνα ‘Ἐσύ’ στή θέση τοῦ ἑαυτοῦ Του... Ὁ Πατέρας βλέπει τόν Ἑαυτό του μόνο ὡς τό ὑποκείμενο τῆς ἀγάπης τοῦ Υἱοῦ, *ἀπαρνούμενος τόν ἑαυτό του* κατά ὁποιαδήποτε ἄλλη ἔννοια. Βλέπει τόν ἑαυτό Του μόνο σέ σχέση μέ τόν Υἱό. Ἀλλά τό ‘Ἐγώ’ τοῦ Πατέρα δέν χάνεται ἐξαιτίας αὐτοῦ, γιατί ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τόν Υἱό, ὁ ὁποῖος μέ τή σειρά Του γνωρίζει τόν ἑαυτό Του μόνο ὡς Αὐτός πού ἀγαπᾶ τόν Πατέρα, ἀπαρνούμενος τόν Ἑαυτό του...

Αὐτή εἶναι ἡ κυκλική κίνηση τοῦ κάθε θεϊκοῦ ‘Ἐγώ’ πού περιστρέφεται ἔχοντας ὡς κέντρο ἀναφορᾶς τόν ἄλλο. Εἶναι Τρεῖς, ὡστόσο ὁ καθένας κοιτάζει τούς Ἄλλους καί βιώνει μόνο τούς Ἄλλους. Ὁ Πατέρας κοιτάζει μόνο τόν Υἱό, ὁ Υἱός μόνο τόν Πατέρα, ἀνάγοντας (κενώνοντας) ἀμοιβαῖα τόν ἑαυτό τους ἀπό ἀγάπη πρός τό ἄλλο ‘Ἐγώ’,

πρός ἕνα μοναδικό ‘Ἐγώ’. Ἀλλά κάθε ζευγάρι Προσώπων στήν Τριάδα, ἀναγόμενο κατ’ αὐτόν τόν τρόπο σέ Ἕνα, κοιτάζει μόνο τό τρίτο Πρόσωπο, καί ἔτσι *καί τά τρία Πρόσωπα ἀνάγονται σέ Ἕνα*... Εἴτε ἀτομικά εἴτε σέ ζευγάρια, τά Πρόσωπα θέτουν τό ἄλλο ‘Ἐγώ’ σέ πρώτη θέση, κρύβοντας (θά λέγαμε) τόν ἑαυτό τους πίσω ἀπό Αὐτόν.»[51]

Ἔτσι μποροῦμε νά δοῦμε πῶς ἡ ἀποκάλυψη τῆς Τριαδικῆς Μονάδας τοῦ Θεοῦ συμφιλιώνει τίς φαινομενικά ἀντιφατικές ἀλήθειες πού γνώριζε προηγουμένως ἡ ἀνθρωπότητα σχετικά μέ Αὐτόν. Τώρα εἶναι ἐφικτό νά δοῦμε πῶς ὁ Θεός μπορεῖ νά εἶναι Ἕνας, Προσωπικός, καί Ἀνιδιοτελής (νά ἀπαρνιέται τόν ἑαυτό του) ταυτόχρονα.

Γιατί ὅμως, μπορεῖ νά ρωτήσει κανείς, ὑπάρχουν ἀκριβῶς τρία Πρόσωπα; Δέν θά μποροῦσαν νά ὑπάρχουν μόνο δύο Πρόσωπα προκειμένου ὁ Θεός νά εἶναι ταυτόχρονα Προσωπικός καί Ἀνιδιοτελής; Σέ αὐτό ὁ π. Δημήτριος ἀπαντάει ὅτι ἡ τέλεια, ἀντικειμενική Ἀγάπη δέν θά μποροῦσε νά ὑπάρχει ἄν ὑπῆρχαν μόνο δύο Θεῖα Πρόσωπα, γιατί ἡ ἀποκλειστική ἀγάπη μεταξύ δύο προσώπων, ὅπως καί ἡ ἀγάπη γιά τόν ἑαυτό, μπορεῖ νά εἶναι αὐτοαπορροφούμενες καί ὑποκειμενικές - ὅπως μποροῦμε νά διακρίνουμε μέσα ἀπό τήν ἀνθρώπινη ἐμπειρία. Ἡ τέλεια Ἀγάπη πρέπει νά περνάει σέ ἕναν Τρίτο, ἡ ὕπαρξη τοῦ ὁποίου ἀντιπροσωπεύει τήν ὑπέρβαση τῆς αὐτοαπορροφούμενης δυαδικότητας. Ὁ π. Δημήτριος γράφει:

«Ἄν ἕνα ‘ἐγώ’ κλεισμένο στόν ἑαυτό του παραμένει σέ μιά σάν ὄνειρο ὑποκειμενικότητα, ἡ ἀπορρόφηση τῶν δύο ‘ἐγώ’ σέ μιά ἀμοιβαία ἀγάπη πού ἀδιαφορεῖ γιά τήν παρουσία ὁποιουδήποτε ἄλλου διατηρεῖ, σέ κάποιο βαθμό τόν ἴδιο χαρακτήρα τῆς σάν ὄνειρο ὑποκειμενικότητας καί τῆς ὑπαρξιακῆς ἀνασφάλειας. Αὐτή ἡ μή πλήρης ἑνότητα καί ἡ ἔλλειψη βεβαιότητας ὑποθάλπει μιά ἀπληστία γιά τόν ἄλλον στόν καθένα ἀπό τούς Δύο, ἡ ὁποία μετατρέπει τόν ἄλλο σέ ἀντικείμενο πάθους, καί αὐτό εἶναι κάτι κατώτερο ἀπό τήν ἀληθινή ἀγάπη. Τά δύο ἐγώ κατέχουν πλήρη ἑνότητα καί πλήρη αἴσθηση ὑπαρξιακῆς ἀσφάλειας ὅταν συναντοῦν ἕνα Τρίτο πρόσωπο, δυνάμει τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης τους γιά τόν Τρίτο. Μέ αὐτόν τόν τρόπο ὑπερβαίνουν αὐτή τήν ἰδιαίτερη ὑποκειμενικότητα πού εἶναι γεμάτη ἀπό τόν κίνδυνο τῆς πλάνης.»[52]

14. Το Ακαταληπτο της Τριαδας

Τό μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Ἑνός, δεδομένου ὅτι ἔχει νά κάνει μέ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ, εἶναι τελικά ἀκατανόητο ὄχι μόνο γιά τήν κοινή λογική (discursive reasoning), ἀλλά ἀκόμη καί γιά τήν καθαρή διαίσθηση. Γι'αὐτό οὔτε καί ὁ Lao Tzu μποροῦσε νά φτάσει σέ σημεῖο νά τό συνειδητοποιήσει. Εἶναι περίεργο, θά λέγαμε, ἀλλά ὅταν τό μυστήριο τῆς Τριάδας ἀποκαλύπτεται, ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει περισσότερα σχετικά μέ τόν Θεό ἀπ'ὅ,τι γνώριζε πρίν, ἀλλά ἐπίσης συνειδητοποιεῖ πληρέστερα ὅτι ἡ Οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀκατάληπτη.

Τόσο ὁ Lao Tzu ὅσο καί οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μίλησαν γιά τό ἀκατάληπτο τοῦ Ἀπολύτου, εἶπαν ὅτι εἶναι «χωρίς ὄνομα» - τό ὁποῖο, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Gi-ming Shien, συνδέεται ἐπίσης μέ τήν ἔννοια τοῦ «τίποτα» τοῦ Lao Tzu. Ἀλλά παρ'ὅλο πού τό Ἀπόλυτο Ὄν αὐτῶν τῶν φιλοσόφων εἶναι πέρα ἀπό τήν κοινή λογική, δέν εἶναι ἐκ φύσεως ἀδιανόητο καί μπορεῖ νά ὁριστεῖ καταφατικά ὡς Ἕνα. Μέ τό μυστήριο τῆς Τριάδας, τό ἀκατάληπτο τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύεται πιό ριζικό, πιό ἀπόλυτο ἀπ' ὅσο μποροῦσαν νά γνωρίζουν εἴτε ὁ Lao Tzu εἴτε οἱ Ἕλληνες. Στό *Περί Θείων Ὀνομάτων (Of the Divine Names)*, ἕνα μυστικιστικό ἔργο τοῦ πέμπτου μ.Χ. αἰώνα, πού ἔχει γραφτεῖ σύμφωνα μέ τήν παράδοση τοῦ Ἁγ. Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου - ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τό ὄνομα τοῦ Ἑνός, τό ὁποῖο μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ στόν Θεό, καί μετά τό συγκρίνει μέ ἕνα ἄλλο «ὑπέρ πάντων ὄνομα» - τό ὄνομα τῆς Τριάδας, τό ὁποῖο διδάσκει ὅτι ὁ Θεός τελικά δέν εἶναι οὔτε ἕνας οὔτε πολλοί, καί εἶναι ταυτόχρονα καί ἕνας καί πολλοί, χωρίς νά μποροῦμε νά γνωρίσουμε τί Αὐτός εἶναι.

«Ὁ Θεός εἶναι ταυτόσημα Μονάδα καί Τριάδα,» γράφει ὁ Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής († 662 μ.Χ.).[53] Τό ὑψηλότερο σημεῖο τῆς ἀποκάλυψης εἶναι λοιπόν μιά ἀντινομία, ἕνα παράδοξο πού δέν μπορεῖ νά λυθεῖ μέσω ἀνθρώπινης δύναμης. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει: «Ὁ λογικά σκεπτόμενος νοῦς μας παγιδεύεται σέ ἕνα γρίφο (is gripped in a vice), καί δέν εἶναι σέ θέση νά στραφεῖ πρός τή μιά ἤ τήν ἄλλη πλευρά, ὅπως μιά μορφή καρφωμένη σ' ἕνα σταυρό.»[54]

Ὁ Lao Tzu χαρακτήριζε τό Ἀπόλυτο ὡς «χωρίς ὄνομα», καί αὐτό βρίσκει τώρα τήν ἐκπλήρωσή του στό πρωταρχικό γεγονός ὅτι ἡ Τριάδα εἶναι Ἕνα. Εἶναι ἀπώτατη πραγματικότητα, ἀξίωμα τό ὁποῖο δέν μπορεῖ νά ἀποδειχθεῖ, νά ἑρμηνευτεῖ ἤ νά ἀνακαλυφτεῖ μέσω ὁποιασδήποτε ἄλλης ἀλήθειας. Γιατί δέν ὑπάρχει τίποτα πού νά προηγεῖται ἀπό αὐτό. Ἡ

ἀνθρώπινη σκέψη, ἔχοντας ἀπαρνηθεῖ κάθε στήριγμά της, βρίσκει τό στήριγμά της στόν Θεό. Ἔτσι ἡ σκέψη κερδίζει μιά σταθερότητα πού δέν μπορεῖ νά κλονιστεῖ. Ἡ ἄγνοια γίνεται γνώση.[55]

Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός (†390 μ.Χ.), ὁ ὁποῖος ἔχει χαρακτηριστεῖ ὡς ὁ «ἀοιδός τῆς Ἁγ. Τριάδος», περιγράφει πολύ ὄμορφα πῶς ἀντιλαμβάνεται αὐτή τήν ὑπέρλογη ἀντινομία: «Δέν συλλαμβάνω τό Ἕνα πρίν φωτιστῶ ἀπό τή λάμψη τῶν Τριῶν. Δέν διακρίνω τά Τρία πρίν ἐπιστρέψω στό Ἕνα. Ὅταν σκέφτομαι ὁποιοδήποτε Ἕνα ἀπό τά Τρία, Τό σκέφτομαι ὡς μιά ὁλότητα, καί τά μάτια μου γεμίζουν, καί τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ὅσων σκέφτομαι μοῦ διαφεύγει. Δέν μπορῶ νά συλλάβω τό μεγαλεῖο αὐτοῦ τοῦ Ἑνός ἔτσι ὥστε νά ἀποδώσω ἕνα μεγαλύτερο μεγαλεῖο στά ὑπόλοιπα. Ὅταν συλλογίζομαι τά Τρία μαζί, δέν βλέπω παρά ἕνα μόνο πυρσό, καί δέν μπορῶ νά διαιρέσω ἤ νά μετρήσω τό ἀδιαίρετο Φῶς.»[56]

15. Προμηνύματα τοῦ Τριαδικοῦ Μυστηρίου

Ἄν τό μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Ἑνός δέν μπορεῖ κανείς νά τό συλλάβει ἐπαγωγικά μέσω ἀνθρώπινης δύναμης, γιατί ὁ Θεός δέν τό ἀποκάλυψε στόν Μωϋσῆ ὅταν ἀποκάλυψε τό μυστήριο τοῦ «ΕΓΩ ΕΙΜΙ»; Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος ἀπαντᾶ ὡς ἑξῆς:

«Ὁ Θεός ἀποκάλυψε τόν ἑαυτό Του στό μέτρο πού ὁ Μωϋσῆς μποροῦσε νά κατανοήσει, γιατί ὁ Μωϋσῆς δέν μποροῦσε νά συλλάβει τήν πλήρη ἀποκάλυψη: 'Θά ἀφήσω ὅλη τήν ἀγαθότητά μου νά παρελάσει ἐνώπιόν σου, καί θά φανερώσω τό ὄνομα τοῦ Κυρίου ἐνώπιόν σου... καί ἐνόσω παρελαύνει ἡ δόξα μου, θά σέ καλύψω μέ τό χέρι μου... Καί θά ἀπομακρύνω τά χέρια μου, καί θά δεῖς τά νῶτα μου: ἀλλά τό πρόσωπό μου δέν θά τό δεῖς.'[57]

Πέρασαν αἰῶνες μέχρις ὅτου τό ἀληθινό περιεχόμενο τοῦ θαυμαστοῦ ὀνόματος ΕΓΩ ΕΙΜΙ γίνει κατανοητό. Γιατί παρ'ὅλη τή ζέση τῆς πίστης τους οὔτε ὁ Μωϋσῆς οὔτε οἱ προφῆτες μετά ἀπό αὐτόν ἐκτίμησαν πλήρως τήν εὐλογία πού εἶχε ἀπονεμηθεῖ σέ αὐτούς. Αὐτοί βίωναν τόν Θεό κυρίως μέσω ἱστορικῶν γεγονότων. Ὅταν στρέφονταν πρός Αὐτόν ἐν πνεύματι, ἦταν σάν ν' ἀγναντεύουν στό σκοτάδι. Ὅταν ἐμεῖς, παιδιά τῆς Καινῆς Διαθήκης, διαβάζουμε τήν Παλαιά Διαθήκη παρατηροῦμε πῶς ὁ Θεός προσπάθησε νά ὑποβάλλει στούς πρίν ἀπό ἐμᾶς ὅτι αὐτή ἡ ΕΓΩ ΕΙΜΙ εἶναι Ἕνα Ὄν καί ταυτόχρονα Τρία Πρόσωπα.

Κάποιες φορές μάλιστα μιλοῦσε γιά τόν ἑαυτό Του ὡς Ἐμεῖς. 'Καί εἶπεν ὁ Θεός, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπο κατ'εἰκόνα ἡμῶν* καί καθ'ὁμοίωσιν *ἡμῶν*.'[58] 'Καί εἶπεν Κύριος ὁ Θεός. Ἰδού, ὁ ἄνθρωπος ἔγινε ὡς εἷς ἐξ *ἡμῶν*.'[59] Καί ἀκόμη πιό ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ περίπτωση μέ τόν Ἀβραάμ: τρεῖς ἄνδρες ἐμφανίστηκαν σέ αὐτόν, ὡστόσο ἀπευθυνόταν σέ αὐτούς σάν νά μήν ἦταν παρά μόνον ἕνας.»[60]

Σέ αὐτό τό σημεῖο, καθώς μιλᾶμε γιά τίς νύξεις τῆς ἔννοιας τῆς Τριαδικῆς Μονάδας μέσα στήν Παλαιά Διαθήκη, δέν μποροῦμε νά παραλείψουμε νά ἀναφέρουμε τήν ἐκπληκτική φράση ἀπό τό κεφάλαιο 42 τοῦ *Tao Teh Ching*, στό ὁποῖο ὁ Lao Tzu γράφει: «Τά Τρία γέννησαν ὅλα τά ὄντα καί τά πράγματα τοῦ κόσμου».[61] Σχολιάζοντας αὐτό τό ἀπόσπασμα, ὁ Gi-ming Shien λέει ὅτι τό Τρία συμβολίζει «τή συμφιλίωση τῶν ἀντιθέτων» - τό ὁποῖο δέν εἶναι μακριά ἀπό τήν ἐξήγηση τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ σχετικά μέ τό νόημα τῆς Ἁγ. Τριάδας: «Ἡ Τριάδα ἐμπεριέχει τόν ἑαυτό της σέ τελειότητα, γιατί εἶναι ἡ πρώτη πού ὑπερβαίνει τή σύνθεση τῆς δυάδας.»[62] Ὁ Gi-ming Shien δηλώνει ὅτι τό «Τρία εἶναι ἡ ἀρχή τῆς τάξης», καί ἔτσι εἶναι αὐτό πού γεννᾶ «ὅλα τά ὄντα καί τά πράγματα τοῦ κόσμου». [63] Ἐδῶ μποροῦμε νά δοῦμε ὅτι ὁ Lao Tzu, παρόλο πού δέν τοῦ εἶχε δοθεῖ νά γνωρίσει τό πλῆρες νόημα τῆς Τριάδας, ὡστόσο συνειδητοποίησε ὅτι πρόκειται γιά μιά δημιουργική Ἀρχή.

16. Η ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ

«Τό γεγονός ὅτι ἡ ἀποκάλυψη πού ἔλαβε ὁ Μωϋσῆς δέν ἦταν πλήρης», συνεχίζει ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, «φαίνεται στή μαρτυρία του πρός τόν κόσμο ὅτι 'ὁ Κύριος ὁ Θεός σου θά ἐγείρει πρός ἐσᾶς ἕναν Προφήτη ἀνάμεσά σας... αὐτοῦ ἀκούετε.' Καί ἐπίσης: 'Καί ὁ Κύριος εἶπε πρός ἐμένα... θά ἐγείρω γι'αὐτούς ἕνα Προφήτη ἐκ μέσου τῶν ἀδελφῶν τους, ὅπως καί σέ σᾶς, καί θά βάλω τά λόγια μου στό στόμα του, καί θά τούς μιλήσει καί θά Τόν διατάσσω.'[64] Σύμφωνα μέ τήν Παλαιά Διαθήκη ὁλόκληρο τό Ἰσραήλ ζοῦσε περιμένοντας τόν ἐρχομό τοῦ Προφήτη γιά τόν ὁποῖο 'ἔγραψε ὁ Μωϋσῆς'[65] , 'ΑΥΤΟΝ τόν Προφήτη'[66]. Οἱ Ἰουδαῖοι προσδοκοῦσαν τόν ἐρχομό τοῦ Μεσσία ὁ ὁποῖος ὅταν ἐρχόταν θά τούς ἔλεγε 'τά πάντα'. [67] ''Ἔλα καί ζῆσε ἀνάμεσά μας, ὥστε νά μπορέσουμε νά Σέ γνωρίσουμε', αὐτή ἦταν ἡ συνεχής κραυγή τῶν παλαιῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἐξ οὗ καί τό ὄνομα Ἐμμανουήλ, τό ὁποῖο σημαίνει, 'μεθ'ἡμῶν ὁ Θεός'. [68]

»Τό ἑστιακό σημεῖο τοῦ σύμπαντος καί τό ἀπώτατο νόημα ὁλόκληρης τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου εἶναι ἡ ἔλευση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος δέν ἀποκήρυξε τά ἀρχέτυπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀλλά τά δικαίωσε, ἀποκαλύπτοντας σέ μᾶς τήν πραγματική σημασία τους καί φέρνοντας νέες διαστάσεις στά πάντα - ἄπειρες, αἰώνιες διαστάσεις.

»Στόν Μωϋσῆ εἶχε δοθεῖ νά γνωρίσει ὅτι τό Πρωταρχικό Ἀπόλυτο Ὄν δέν εἶναι κάποια γενική ὀντότητα, κάποια ἀπρόσωπη κοσμική διαδικασία. Εἶχε ἀποδειχθεῖ σέ αὐτόν ὅτι αὐτό τό Ὄν εἶχε προσωπικό χαρακτῆρα καί ἦταν ἕνας *ζῶν* καί ζωοποιός Θεός. Ὁ Μωϋσῆς, ὡστόσο, δέν εἶχε λάβει ἕνα ξεκάθαρο ὅραμα: δέν εἶχε δεῖ τόν Θεό μέσα στό Φῶς ὅπως Τόν εἶδαν οἱ Ἀπόστολοι στό Ὄρος Θαβώρ – ‘Ὁ Μωϋσῆς πλησίασε στόν γνόφο ὅπου βρισκόταν ὁ Θεός.’[69]... Φτάνοντας στά σύνορα τῆς Γῆς τῆς Ἐπαγγελίας, ὁ Μωϋσῆς πέθανε.»[70]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ

ΟΤΑΝ Η ΟΔΟΣ ΕΝΣΑΡΚΩΘΗΚΕ

17. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΩΣ «ΕΓΩ ΕΙΜΙ»

Καί ἔτσι ἐμφανίστηκε, Αὐτός στόν Ὁποῖο ὁλόκληρος ὁ κόσμος ὀφείλει τή δημιουργία του. Τό Ταο/Λόγος τῶν ἀρχαίων Κινέζων καί Ἑλλήνων εἶχε τώρα, μέ τρόπο ὑπερβατικό, λάβει ἀνθρώπινη μορφή. Ὁ Μεσσίας τόν ὁποῖο οἱ παλαιοί Ἰσραηλῖτες περίμεναν γιά νά τούς ὁδηγήσει στήν πᾶσα ἀλήθεια εἶχε ἔρθει. «Ἡ καινή διαθήκη τοῦ Χριστοῦ», γράφει ὁ π. Σωφρόνιος, «ἀναγγέλλει τό ξεκίνημα μιᾶς νέας περιόδου στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Τώρα ἡ Θεϊκή σφαῖρα ἀντανακλᾶται στό ἀβυθομέτρητο μεγαλεῖο τῆς ἀγάπης καί ταπείνωσης τοῦ Θεοῦ, τοῦ Πατέρα μας. Μέ τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ τά πάντα ἄλλαξαν: ἡ νέα ἀποκάλυψη ἐπηρέασε τό πεπρωμένο ὁλόκληρου τοῦ κτιστοῦ κόσμου.»[1]

Ὅταν τό Ταο ἐνανθρωπίστηκε στόν Ἰησοῦ Χριστό, ἀποκαλύφθηκε ὡς τό ἴδιο τό «ΕΓΩ ΕΙΜΙ» πού εἶχε μιλήσει στόν Μωϋσῆ στό ὄρος Σινᾶ. Στούς Ἰουδαίους εἶπε, «Ὁ πατέρας σας ὁ Ἀβραάμ ἀγαλλίασε στή σκέψη πώς μπορεῖ νά δεῖ τίς δικές μου τίς ἡμέρες. Τίς εἶδε καί χάρηκε.» Μή μπορώντας νά καταλάβουν οἱ ἄνθρωποι Τόν ρώτησαν, «Δέν εἶσαι ἀκόμα οὔτε πενήντα χρονῶν καί ἔχεις δεῖ τόν Ἀβραάμ;» Ὁ Χριστός τούς εἶπε: «Σᾶς βεβαιώνω, πρίν τόν Ἀβραάμ ΕΓΩ ΕΙΜΙ.» [2] Ὅταν τό πρόφερε αὐτό – τό ἱερώτερο ὄνομα τοῦ Θεοῦ στήν ἑβραϊκή θρησκεία – οἱ Ἰουδαῖοι ἤξεραν ἀκριβῶς τί ἔλεγε.[*]

18. ΤΟ ΤΕΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Μέ τήν ἐνσάρκωσή Του, τό Ταο ἕνωσε τήν ἀνθρώπινη ἐνέργεια μέ τή Θεϊκή Ἐνέργεια σέ ἕνα πρόσωπο. Ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια δέν ἐνεργοῦσε πάνω Του, ὅπως εἶχε ἐνεργήσει πάνω στόν Μωϋσῆ καί σέ μικρότερο

---

[*] Σύμφωνα μέ τόν Ἰουδαϊκό νόμο τῆς ἐποχῆς, ἄν κάποιος ἰσχυριζόταν ὅτι εἶναι Θεός, λιθοβολεῖτο μέχρι θανάτου. Ἔτσι, ὅταν ὁ Χριστός ἀποκάλεσε τόν ἑαυτό Του «ΕΓΩ ΕΙΜΙ», οἱ Ἰουδαῖοι πού δέν ἀναγνώρισαν τή θεϊκότητά Του πῆραν ἀμέσως πέτρες νά Τοῦ τίς πετάξουν, ἀλλά Αὐτός ξέφυγε ἀπό τά χέρια τους (Ἰω. 8:59). Παρομοίως, πῆραν πέτρες νά Τόν σκοτώσουν ὅταν εἶπε, «Ὁ Πατέρας μου καί Ἐγώ εἶμαστε ἕνα» (Ἰω. 10:30-31).

βαθμό πάνω στόν Lao Tzu. Μᾶλλον, αὐτή ἦταν ἡ Ἐνέργεια *τοῦ ἴδιου* τοῦ Χριστοῦ: ἡ Ἄκτιστη Δύναμη (τό Teh) τοῦ Tao. Μέ αὐτό τό ἀκριβῶς τό Teh – τό ἴδιο Teh γιά τό ὁποῖο ὁ Lao Tzu εἶπε ὅτι τρέφει ὁλόκληρη τή δημιουργία - ὁ Χριστός ἔκανε τά θαύματά Του. Τά Εὐαγγέλια καταγράφουν ὅτι «τά πλήθη ζητοῦσαν νά Τόν ἀγγίξουν, γιατί μιά Δύναμη (Teh) ἔβγαινε ἀπό αὐτόν καί θεράπευε τούς πάντες.» Ὅταν μιά γυναίκα Τόν ἄγγιξε καί θεραπεύτηκε ἄμεσα, ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶπε, «Κάποιος μέ ἄγγιξε, γιατί ἐγώ ἔνιωσα νά βγαίνει ἀπό μένα Δύναμη.»[3]

Οἱ ἄνθρωποι γύρω ἀπό τόν Χριστό δέν μποροῦσαν νά δοῦν αὐτή τήν Ἐνέργεια. Στό ὄρος Θαβώρ, ὡστόσο, ὁ Χριστός ἄνοιξε τούς πνευματικούς ὀφθαλμούς τῶν Ἀποστόλων Του γιά νά μπορέσουν νά τή δοῦν – καί τήν εἶδαν ὡς Φῶς: «Καί μεταμορφώθηκε μπροστά τους. Τό πρόσωπό του ἔλαμψε ὅπως ὁ ἥλιος, καί τά ἐνδύματά του ἔγιναν λευκά σάν τό Φῶς.»[4] Σχολιάζοντας αὐτό τό ὑπερφυσικό γεγονός, ὁ Ρουμάνος Ὀρθόδοξος ἱερέας Γεώργιος Calciu λέει, «Μή φαντάζεστε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἔλαβε ἀπό τόν Πατέρα Του τό Ἄκτιστο Φῶς ἁπλά γιά ἐκείνη τήν ὥρα. Περιεβάλλετο μέ αὐτό τό Φῶς ὅλη τήν ὥρα, καί στό Ὄρος Θαβώρ ἁπλά ἄνοιξε τά μάτια τῶν Ἀποστόλων γιά νά δοῦν τό Φῶς Του καί νά καταλάβουν ὅτι ἦταν στ' ἀλήθεια Θεός. Οἱ Ἀπόστολοι δέν ἦσαν ἕτοιμοι νά δοῦν τό Φῶς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καί γι' αὐτό ἔπεσαν κατά γῆς.»[5]

19. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΤΟΥ LAO TZU

Εἶναι παράξενο καί ὡστόσο εἶναι ἀδιαμφισβήτητο γεγονός ὅτι, ὅταν ὁ Θεός ἐνσαρκώθηκε, κατά πολλές ἔννοιες (ἄν καί σίγουρα ὄχι καθ'ὅλες) φάνηκε νά εἶναι πιό κοντά στό πνεῦμα τοῦ Tao τοῦ Lao Tzu παρά στόν Θεό ὅπως τόν ἀντιλαμβάνονταν οἱ Ἰσραηλῖτες ἐκείνη τήν ἐποχή, παρόλο πού οἱ Ἰσραηλῖτες εἶχαν τήν ἀποκάλυψη πού ἔκανε ὁ Θεός στόν Μωϋσῆ. Αὐτό μπορεῖ νά εἶναι δύσκολο νά τό δεχθοῦν ὅσοι ἔχουν συνηθίσει νά θεωροῦν τόν Χριστό σάν τήν ἐκπλήρωση τῆς προσδοκίας τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰδικά. Ὡστόσο, ἡ παλαιά χριστιανική παράδοση θεωρεῖ ὅτι ὁ Χριστός ἱκανοποίησε τούς πόθους ὅλων τῶν λαῶν.*

---

* Τήν ἐγγύτητα τοῦ Χριστοῦ πρός τό Κινέζικο πνεῦμα ἐπιμαρτυρεῖ καί ὁ μεγάλος ἀριθμός τῶν ἀνθρώπων πού γίνονται Χριστιανοί στήν Κίνα σήμερα, παρ'ὅλο πού ἀντιμετωπίζουν διωγμό. Βλ. Παράρτημα 1 καί 2.

Ἐπειδή ἔβλεπαν τόν Θεό ἀπομονωμένο, πολλοί ἀπό τούς θρησκευτικούς ἡγέτες τῶν Ἰσραηλιτῶν τήν ἐποχή τοῦ Χριστοῦ εἶχαν καταλήξει νά τόν βλέπουν σάν ἕναν ἀμείλικτο κοσμικό Κριτή. Ἦταν ἡ Ἀπόλυτη Ἐξουσία ἡ ὁποία εἶχε θεσπίσει ἕνα νομικό σύστημα καί τιμωροῦσε τούς παραβάτες γιατί προκαλοῦσαν τήν προσωπική του ἀγανάκτηση. Ἡ κρίση του ἦταν ἐπακριβής. Γιά τούς θρησκευτικούς ἡγέτες, ἑπομένως, ὁ νόμος ἦταν τό πᾶν καί ἔπρεπε νά ἀκολουθεῖται κατά γράμμα. Αὐτή ἡ ἰδέα ὁδήγησε κατά τούς μετέπειτα αἰῶνες σέ μιά ἀτέλειωτη κωδικοποίηση καί ἑρμηνεία τῶν θρησκευτικῶν νόμων.

Ὅταν τό Ταο ἐνσαρκώθηκε, δέν ἔμοιαζε καθόλου μέ αὐτή τήν ἰδέα περί Θεοῦ. Ἦταν, ὅπως ὁ Lao Tzu εἶχε πεῖ γι' Αὐτόν, «σάν τό νερό, πού ὠφελεῖ τά πάντα χωρίς φιλονικία, καί δέχεται τίς ταπεινές θέσεις πού ὅλοι τίς ἀποφεύγουν».[6] Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει:

«Ἦρθε μέ ἀπόλυτη πραότητα, ὁ πιό φτωχός ἀπό τούς φτωχούς, μήν ἔχοντας ποῦ τήν κεφαλήν κλίνῃ. Δέν εἶχε ἐξουσία, οὔτε στό Κράτος οὔτε κἄν στή Συναγωγή, πού βασιζόταν στήν ἐξ Ὕψους ἀποκάλυψη. Δέν φιλονίκησε μέ αὐτούς πού Τόν ἀπέρριψαν. Καί μᾶς ἔχει δοθεῖ νά Τόν ἀναγνωρίζουμε ὡς Παντοκράτορα ἀκριβῶς ἐπειδή 'ἑαυτόν ἐκένωσεν μορφήν δούλου λαβών'[7], καί τελικά ὑποβλήθηκε σέ βία καί σέ θάνατο. Ὡς Δημιουργός καί ἀληθινός Κύριος ὅλης τῆς πλάσης, δέν χρειαζόταν δύναμη, δέν χρειαζόταν νά κάνει ἐπίδειξη ἰσχύος γιά νά τιμωρήσει τήν ἐναντίωση.»[8]

Ὁ Χριστός εἶπε γιά τόν ἑαυτό Του: «Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἐθνικῶν ἀσκοῦν κυριαρχία στούς λαούς τους... ἐγώ ὅμως εἶμαι σάν τόν ὑπηρέτη ἀνάμεσά σας.»[9] Παρομοίως, ὁ Lao Tzu εἶχε γράψει γι'αὐτόν πρίν τόν ἐρχομό Του:

«Τό Μέγα Ταο ντύνει καί τρέφει ὅλα τά ὄντα,
Ὡστόσο δέν τά διεκδικεῖ ὡς δικά του.
Ὅλα τά ὄντα σ'αὐτό ἐπιστρέφουν,
Μολονότι δέν διεκδικεῖ νά κυριαρχήσει πάνω τους.»[10]

Οἱ παλαιοί Ἰσραηλῖτες γνώριζαν ὅτι ὁ Μεσσίας θά ἔρθει μέ τή μορφή ἀνθρώπου. Ὅταν ἦρθε, «ὁ πολύς κόσμος τόν ἄκουγε μέ εὐχαρίστηση»[11], καί κάποιοι εἶπαν, «Ποτέ δέν μίλησε ἄνθρωπος ὅπως αὐτός ὁ ἄνθρωπος».[12]

Ἄλλοι, ὡστόσο, εἰδικά μεταξύ τῶν ἡγετῶν, Τόν ἀπέρριψαν γιατί δέν ταίριαζε μέ τήν προκατασκευασμένη εἰκόνα πού εἶχαν γι' Αὐτόν. Παρά τήν μαρτυρία τοῦ Προφήτη Ἠσαΐα ὁ ὁποῖος προεῖπε ὅτι ὁ Μεσσίας δέν θά

«συντρίψει οὔτε τό ραγισμένο καλάμι»[13], αὐτοί Τόν περίμεναν νά εἶναι ἄνθρωπος μέ κοσμική ἐξουσία, ὁ ὁποῖος θά ἔφτιαχνε στρατό καί θά κατατρόπωνε χωρίς ἔλεος τούς Ρωμαίους κατακτητές τους. Ἀντίθετα, εἶδαν ὅτι ὁ Χριστός ἦταν (σύμφωνα μέ τά ἴδια Του τά λόγια) «πρᾶος καί ταπεινός τῇ καρδίᾳ.»[14] Σχετικά μέ Αὐτόν ὁ Lao Tzu εἶχε «προφητεύσει»:

Τό Tao δέν προβάλλει τή μεγαλοσύνη του
Καί γι' αὐτό εἶναι ἀληθινά μέγα.
Δέν ἀνταγωνίζεται, καί ὅμως νικᾶ. [15]

«Γιατί ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου», εἶπε ὁ Χριστός γιά τόν ἑαυτό Του, «δέν ἦρθε νά καταστρέψει ἀνθρώπους, ἀλλά νά τούς σώσει». [16]

Ἀντίθετα μέ τούς Ἰσραηλῖτες, ὁ Lao Tzu δέν ἔζησε περιμένοντας ἕνα Μεσσία. Καί ὡστόσο, ὅπως πίστευε ὁ π. Σεραφείμ Rose, θά εἶχε ἀκολουθήσει τόν Χριστό ἄν Τόν εἶχε δεῖ, γιατί θά ἀναγνώριζε σέ Αὐτόν τό ταπεινό Tao τό ὁποῖο εἶχε διαισθανθεῖ μέ τήν καθαρότητα τοῦ νοῦ του.

20. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΗΝ ΤΡΙΑΔΑ

Ἀποκαλύπτοντας στό Πρόσωπό Του τήν ἀνιδιοτέλεια τοῦ Ἀπολύτου, ὁ Χριστός ἄνοιξε πρός τήν ἀνθρωπότητα τό «μυστικό» πίσω ἀπό αὐτήν – τό μυστήριο τῆς Τριάδας.

Ἄν ὁ Θεός ἀποκαλυπτόταν στόν Μωϋσῆ ὄχι μόνον ὡς «ΕΓΩ ΕΙΜΙ» ἀλλά καί ὡς «ΕΓΩ ΕΙΜΙ ΤΡΙΑΣ ΕΝ ΜΟΝΑΔΙ», αὐτό δέν θά σήμαινε τίποτε γιά τόν Μωϋσῆ καί τόν λαό του. Μόνον ὁ ἴδιος ὁ Θεός μποροῦσε νά περιέχει τήν πληρότητα αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου. Κατά συνέπεια, μόνο ὁ ἴδιος ὁ Θεός μποροῦσε νά φέρει τή γνώση αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου στήν ἀνθρωπότητα. Μέ τό νά περπατήσει ἀνάμεσά μας καθ'ὁμοίωση τῆς σάρκας μας, ἀποκάλυψε τήν Τριαδική Μονάδα ὄχι σάν προφορικό ἤ γραπτό τύπο, ἀλλά σάν ζωντανή, προσωπική Πραγματικότητα. Ὡστόσο, ἐπειδή αὐτό εἶναι ἕνα μυστήριο πού προκαλεῖ δέος, τό ἀποκάλυψε βαθμιαῖα.

«Ἡ ἀπόκτηση τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ εἶναι μιά ἀργή διαδικασία,» ἐξηγεῖ ὁ π. Σωφρόνιος, «πού δέν ἐπιτυγχάνεται στήν πληρότητά της ἐξ ἀρχῆς, παρ'ὅλο πού ὁ Θεός εἶναι πάντα καί σέ κάθε Του ἐκδήλωση Ἕνας καί ἀδιαίρετος. Ὁ Χριστός χρησιμοποίησε ἁπλή γλώσσα κατανοητή καί στόν πιό ἀνίδεο, ἀλλά αὐτά πού εἶπε ὑπερέβαιναν τά μυαλά ἀκόμη καί τῶν πιό σοφῶν ἀκροατῶν Του. 'Πρίν τόν Ἀβραάμ, ΕΓΩ ΕΙΜΙ.' 'Ἐγώ κι ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα.' 'Ὁ Πατέρας μου θά τόν ἀγαπήσει, καί θά ἔρθουμε

σ'αὐτόν καί θά ἐνοικήσουμε σ'αὐτόν.' 'Θά παρακαλέσω τόν Πατέρα, καί θά σᾶς δώσει ἄλλον Παράκλητο, ὥστε νά μένει γιά πάντα μαζί σας.'(Ἔτσι τώρα εἰσάγεται ἕνα Τρίτο Πρόσωπο.) 'Τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, πού ἐκπορεύεται ἀπό τόν Πατέρα, θά ἐπιμαρτυρήσει γιά μένα.'[17]

»Παρατηροῦμε ὅτι ὁ Χριστός βαθμιαῖα μόνο ἄρχισε νά μιλάει γιά τόν Πατέρα, καί μόνο πρός τό τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς Του μίλησε γιά τό Ἅγιο Πνεῦμα. Μέχρι τέλους οἱ μαθητές δέν μποροῦσαν νά Τόν καταλάβουν, καί Αὐτός δέν προσπάθησε νά τούς ἐξηγήσει τήν εἰκόνα τοῦ Θεϊκοῦ Ὄντος. 'Ἔχω πολλά νά σᾶς πῶ ἀκόμη, ἀλλά δέν μπορεῖτε νά τά ἀντέξετε ἀκόμη.' Ἀντί γι'αὐτό, μᾶς ὑπέδειξε πῶς μποροῦμε νά ἀποκτήσουμε τέλεια γνώση: 'Ἄν παραμείνετε πιστοί στόν λόγο μου... θά γνωρίσετε τήν ἀλήθεια.' 'Τό Ἅγιο Πνεῦμα... θά σᾶς διδάξει τά πάντα, καί θά φέρει στή μνήμη σας ὅλα ὅσα σᾶς ἔχω πεῖ ἐγώ.' 'Ὅταν ἔλθει Ἐκεῖνος, τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, θά σᾶς ὁδηγήσει σέ ὅλη τήν Ἀλήθεια.' [18]»

21. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΟΝ ΘΕΟ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Μέ τήν ἀποκάλυψη τῆς Τριάδας ἀπό τόν Χριστό, ἡ ἀνθρωπότητα συνειδητοποιεῖ γιά πρώτη φορά ὅτι «Ὁ Θεός ἀγάπη ἐστί». Τώρα φαίνεται πώς, ἄν ὁ Θεός εἶχε μία μόνον Ὑπόσταση (δηλαδή, ἕνα Πρόσωπο), δέν θά ἦταν ἀγάπη. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει:

«Ὁ Μωϋσῆς, γιά τόν ὁποῖο ἡ ἀποκάλυψη τοῦ ΕΓΩ ΕΙΜΙ σήμαινε ἕνα καί μόνο Πρόσωπο, ἔδωσε στόν λαό του τόν Νόμο. Ἀλλά ἡ 'Χάρη καί ἡ ἀλήθεια ἦρθε διά τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.'[19] Ἡ Τριάδα εἶναι ὁ Θεός τῆς ἀγάπης... Ὁ Ἰησοῦς, γνωρίζοντας 'ὅτι εἶχε ἔρθει ἡ ὥρα Του νά φύγει ἀπό αὐτόν τόν κόσμο καί νά πάει πρός τόν Πατέρα, ἔχοντας ἀγαπήσει τούς δικούς του πού ἦταν μέσα στόν κόσμο, τούς ἀγάπησε *ὡς τό τέλος*.' [20]Αὐτός εἶναι ὁ Θεός μας. Καί δέν ὑπάρχει ἄλλος ἐκτός ἀπό Αὐτόν. Ὁ ἄνθρωπος πού μέσω τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔχει βιώσει τήν πνοή τῆς ἀγάπης Του γνωρίζει μέ ὅλη του τήν ὕπαρξη ὅτι μιά τέτοια ἀγάπη εἶναι χαρακτηριστική τῆς Τριαδικῆς Θεότητας πού ἔχει ἀποκαλυφθεῖ σέ μᾶς ὡς τό τέλειο πρότυπο τοῦ Ἀπόλυτου Ὄντος. Ὁ μονο-υποστατικός Θεός τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί - πολύ ἀργότερα ἀπό τήν Καινή Διαθήκη - τοῦ Κορανίου δέν γνωρίζει τήν ἀγάπη.

»Νά ἀγαπᾶς σημαίνει νά ζεῖς γιά τόν ἀγαπημένο καί νά ζεῖς σ'αὐτόν, τόν ἀγαπημένο πού ἡ ζωή του γίνεται δική μας ζωή. Ἡ ἀγάπη ὁδηγεῖ στή μοναδικότητα τῆς ὕπαρξης. Αὐτό συμβαίνει καί μέ τήν Τριάδα.

Ὁ Πατέρας ἀγαπᾶ τόν Υἱό.'[21] Ζεῖ στόν Υἱό καί στό Ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ Υἱός 'μένει πιστός στήν ἀγάπη τοῦ Πατρός'[22] καί στό Ἅγιο Πνεῦμα. Καί τό Ἅγιο Πνεῦμα τό γνωρίζουμε ὡς τέλεια ἀγάπη. Τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται αἰωνίως ἀπό τόν Πατέρα καί ζεῖ σ'Αὐτόν καί μένει στόν Υἱό. Αὐτή ἡ ἀγάπη κάνει τό σύνολο τοῦ Θεϊκοῦ Ὄντος νά εἶναι μιά μοναδική αἰώνια Πράξη. Κατά τό πρότυπο αὐτῆς τῆς ἑνότητας, ἡ ἀνθρωπότητα πρέπει ἐπίσης νά γίνει *ἕνας ἄνθρωπος*.»[23]

Ὁ Χριστός εἶπε, «Ἐγώ καί ὁ Πατέρας μου εἴμαστε ἕνα.» Καί γιά τούς μαθητές Του προσευχήθηκε, «Ὥστε νά εἶναι ὅλοι ἕνα, ὅπως ἐσύ, Πατέρα, εἶσαι σέ μένα κι ἐγώ σέ σένα. Γιά νά εἶναι ἕνα μεταξύ τους, ὅπως ἐμεῖς εἴμαστε ἕνα.»[24] Ἡ ἐντολή τοῦ Χριστοῦ νά ἀγαπᾶμε εἶναι ἔτσι μιά προβολή τῆς οὐράνιας ἀγάπης στό γήινο ἐπίπεδο. Ἄν συνειδητοποιηθεῖ κατά τό ἀληθινό της περιεχόμενο, κάνει τή ζωή τῆς ἀνθρωπότητας παρόμοια μέ αὐτή τοῦ Θεϊκοῦ Τριαδικοῦ Ἑνός.

22. Ο ΧΡΙΣΤΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Ὁ Θεός, μιλώντας στόν Προφήτη Ἱερεμία γιά τήν καινή διαθήκη πού θά ἔφερνε ὁ Μεσσίας, εἶχε πεῖ: «Ἔπειτα ἀπό ἐκεῖνες τίς ἡμέρες θά θέσω τόν νόμο στά ἐσώτερά τους, καί θά τόν γράψω στίς καρδιές τους.»[25] Ὅταν ἦρθε ὁ Χριστός ἀποκαλύπτοντας τήν ἀγάπη τῆς Τριάδας, θύμισε στόν ἄνθρωπο τόν ἀληθινό σκοπό τοῦ νόμου, καί τόν ἀνύψωσε σέ μιά νέα διάσταση. Ὁ νόμος δέν ἦταν αὐτοσκοπός, οὔτε ἦταν γιά νά ἱκανοποιοῦνται ἐπακριβῶς οἱ αὐστηρές ἀπαιτήσεις ἑνός θυμωμένου Θεοῦ-Κριτή. «Τό Σάββατο ἔγινε γιά τόν ἄνθρωπο», ἐξήγησε ὁ Χριστός, «ὄχι ὁ ἄνθρωπος γιά τό Σάββατο.»[26]

Ὅπως ἔδειξε ὁ Χριστός, ὁ νόμος εἶχε δοθεῖ στόν ἄνθρωπο ἀπό τόν Θεό τῆς ἀγάπης ὥστε ὁ ἄνθρωπος μέ τή σειρά του νά ἀγαπήσει τόν Θεό καί τόν πλησίον του. Ἀναφερόμενος στόν νόμο τόν ἴδιο, ὁ Χριστός εἶπε, «ἀγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καί ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καί ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου» καί «ἀγαπήσεις τόν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσίν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καί οἱ προφῆται κρέμανται.»[27]

Τελικά, ὁ μόνος νόμος πού ὁ Χριστός ἔδωσε στόν ἄνθρωπο ἦταν ὁ νόμος τῆς ἀγάπης. Ἔχοντας αὐτόν τόν νόμο «στά ἐσώτερά τους», αὐτοί πού Τόν ἀκολουθοῦν θά ὑπακούουν στό νόμο τοῦ Θεοῦ μέ τρόπο φυσικό,

αὐθόρμητο, χωρίς νά χρειάζεται συνεχῶς νά σκέπτονται, νά ἐπιλέγουν καί νά ἀνησυχοῦν γιά νομικούς τύπους.

Ὅπως «ἡ ἀνώτερη ἀρετή.... πού δέν ξέρει ὅτι εἶναι ἀρετή» τοῦ Lao Tzu βασίζεται στό «τίποτα» τῆς ἀμεσότητας καί τῆς αὐταπάρνησης, τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τήν ἀγάπη γιά τήν ὁποία μίλησε ὁ Χριστός: «σοῦ δέ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην μή γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου».[28]

Ἡ ἀγάπη τήν ὁποία δίδαξε ὁ Χριστός δέν ἦταν ἁπλά ἡ κοινότυπη ἀγάπη κάποιου γιά τούς φίλους του, τήν οἰκογένειά του καί τούς συγγενεῖς του. Μίλησε γιά τήν Τέλεια Ἀγάπη – τήν ἀντανάκλαση τῆς Θεϊκῆς ζωῆς τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ - στήν ὁποία βρίσκει κανείς τή μία ἀνθρώπινη φύση καί εἶναι ἔτσι σέ θέση νά ἀγαπάει ὅλους τούς ἀνθρώπους ἐξ ἴσου.

Παίρνοντας μορφή ἀνθρώπου, τό Ταο/Λόγος ἔκανε τήν ἔννοια τοῦ Θεοῦ ὡς πρόσωπο τόσο ἁπτή ὅσο ποτέ πρίν. Κάνοντάς το αὐτό, ἑστίασε ἐπίσης στήν ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου ὡς πρόσωπο καί τήν ἔκανε τόσο γνωστή ὅσο ποτέ πρίν. Ὅπως ἀκριβῶς ἔφερε νέες διαστάσεις στά ἀρχέτυπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τό ἴδιο ἔκανε καί μέ τίς διδασκαλίες τοῦ Lao Tzu. Ἔδωσε προσωπική διάσταση στό «τίποτα» τοῦ Lao Tzu. Καί αὐτή ἡ προσωπική διάσταση τῆς κένωσης τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι αὐτό πού ἀποκαλοῦμε Τέλεια Ἀγάπη.

Ὁ Lao Tzu κατάλαβε ὅτι ἕνα πρόσωπο πού διακηρύσσει τήν ἀτομικότητά του, ὄχι μόνο δέν κατανοεῖ πλήρως τόν ἑαυτό του, ἀλλά τοὐναντίον, ἀποδυναμώνεται. Μόνον ἄν ἀπαρνηθεῖ κανείς τήν κτητικότητά του, ἄν προσφέρει τόν ἑαυτό του ἐλεύθερα καί ἄν παύσει νά ὑπάρχει γιά τόν ἑαυτό του (ἄν, δηλαδή, γίνει ἕνα «τίποτα»), μόνον τότε ἐκφράζεται πλήρως στή μία φύση τήν κοινή γιά ὅλους. Παραιτούμενος ἀπό τά ἰδιαίτερά του ὀφέλη, ἐπεκτείνεται στό ἄπειρο, καί ἐμπλουτίζεται μέ τά πάντα πού ἀνήκουν στούς πάντες.[29] Γιά ἕναν τέτοιον ἄνθρωπο ὁ Lao Tzu ἔλεγε: «Ἡ καρδιά του εἶναι ἀβυθομέτρητη». [30]

Ὁ Χριστός, ἀποκαλύπτοντας τό μυστήριο τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν Προσώπων τῆς Τριάδας, ἀποκάλυψε ταυτόχρονα τό μυστήριο αὐτοῦ πού ὁ Lao Tzu εἶχε διαισθανθεῖ σέ ἀνθρώπινο ἐπίπεδο. Φανέρωσε ὅτι, ἀποκτώντας τήν τελειότητα τῆς κοινῆς ἀνθρώπινης φύσης, τό κάθε ἄτομο στήν πραγματικότητα ἀποκτᾶ τήν εἰκόνα τῆς κοινῆς Θεϊκῆς Φύσης. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει πλαστεῖ κατ᾽εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ὅταν κάποιος βιώνει πνευματική ἑνότητα μέ ὅλους τούς ἀνθρώπους, βρίσκεται στό καθ᾽ὁμοίωση τῆς Τριαδικῆς Μονάδας, στήν Οὐσία τῆς Τέλειας Ἀγάπης.

Ἡ λυδία λίθος γι' αὐτήν τήν Τέλεια Ἀγάπη εἶναι ἡ ἀγάπη γιά τούς ἐχθρούς. Ὅταν τό Ταο/Λόγος ἐνσαρκώθηκε, ἀποκάλυψε τό πλῆρες νόημα τῆς παραίνεσης τοῦ Lao Tzu, «Ὅταν σᾶς βλάπτουν, ἀπαντεῖστε μέ ἁβρότητα», μιλώντας γι'αὐτό μέ ὅρους Ἀγάπης. «Ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς σας», δίδαξε, «εὐεργετεῖτε ὅσους σᾶς μισοῦν, εὐλογεῖτε ὅσους σᾶς καταριῶνται, προσεύχεστε γι'αὐτούς πού σᾶς κακομεταχειρίζονται. Σ'ὅποιον σοῦ ζητάει κάτι δίνε το, κι ἀπό ὅποιον σοῦ παίρνει ὅ,τι σοῦ ἀνήκει μή ζητᾶς νά σοῦ τό ἐπιστρέψει. Μήν κρίνετε, καί δέν θά κριθεῖτε. Μήν καταδικάζετε, καί δέν θά καταδικαστεῖτε. Συγχωρεῖτε, καί θά συγχωρηθεῖτε. Δίνετε καί θά σᾶς δοθεῖ. Ἡ δωρεά θά εἶναι πλούσια, ἄφθονη καί ὑπερεκχειλίζουσα.*»[31]

23. Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΗΝ ΑΝΙΔΙΟΤΕΛΕΙΑ ΤΟΥ ΤΑΟ

Ἡ ἀνιδιοτέλεια ἤ τό «τίποτα» τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἔχουμε πεῖ, βασιζόταν στή Θεϊκή Ζωή Του μέσα στήν Τριάδα. Κατά τή διάρκεια τῆς ζωῆς Του στή γῆ, αὐτό τό βλέπαμε πρῶτ' ἀπ' ὅλα στήν ὁλοκληρωτική αὐταπάρνησή Του ἐνώπιον τοῦ Πατρός. Ἀπαρνήθηκε τό δικό Του θέλημα γιά νά ἐκπληρώσει τό θέλημα τοῦ Πατέρα, ὄντας ὑπάκουος σ' Αὐτόν.

Ὅταν μιλᾶμε γιά ὑπακοή τοῦ Χριστοῦ στόν Πατέρα, χρειάζεται προσοχή νά μή δοῦμε αὐτή τήν ὑπακοή μέ ἐντελῶς ἀνθρώπινους ὅρους. Γιά τόν Χριστό, ἡ ἀπάρνηση τοῦ θελήματός Του δέν ἦταν μιά ἐπιλογή ἤ μιά πράξη. Ἦταν αὐθόρμητη, γιατί ἡ ἀπάρνηση τοῦ ἰδίου θελήματος εἶναι ἡ ἴδια ἡ *ὕπαρξη* τῶν προσώπων τῆς Τριάδας, τά ὁποῖα ἔχουν μία μόνο βούληση προσιδιάζουσα στήν κοινή τους φύση. Τό Θεῖο θέλημα γιά τόν Χριστό ἦταν τό κοινό θέλημα τῶν Τριῶν. Γι' αὐτό ὁ Χριστός μποροῦσε νά πεῖ, «Ὅποιος ἔχει δεῖ ἐμένα ἔχει δεῖ τόν Πατέρα.»[32]

Ἡ κένωση τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ τρόπος ὕπαρξης τοῦ Ταο πού ἀπεστάλη στόν κόσμο. Τά λόγια τοῦ Χριστοῦ, «Ὁ Πατέρας μου εἶναι ἀνώτερος ἀπό μένα»,[33] ἐκφράζουν αὐτή τήν κένωση τοῦ δικοῦ Του θελήματος. «Ὁ Πατέρας μου ἐξακολουθεῖ νά ἐργάζεται ἕως τώρα,» εἶπε, «κι ἐγώ ἐργάζομαι.... ὁ Υἱός δέν μπορεῖ νά κάνει τίποτε ἀπό μόνος Του, ἀλλά κάνει αὐτό πού βλέπει νά κάνει ὁ Πατέρας Του: αὐτά πού κάνει Ἐκεῖνος, τά ἴδια ἀκριβῶς κάνει καί ὁ Υἱός. Γιατί ὁ Πατέρας ἀγαπάει τόν

---

* Μέτρον καλόν, πεπιεσμένον καί σεσαλευμένον καί ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τόν κόλπον ὑμῶν. (Λουκ. 6:38)

Υἱό, καί τοῦ δείχνει ὅλα ὅσα ἐκεῖνος κάνει... Γιατί ὅπως ὁ Πατέρας ἀνασταίνει τούς νεκρούς καί τούς δίνει ζωή, ἔτσι καί ὁ Υἱός δίνει ζωή σέ ὅσους Αὐτός θέλει.»[34] Ἐδῶ βλέπουμε ὅτι τό ἔργο πού ἔχει γίνει στή γῆ ἀπό τόν Χριστό εἶναι τό κοινό ἔργο τῆς Τριάδας, γιατί ὁ Χριστός μοιράζεται τήν ἴδια Οὐσία μέ τόν Πατέρα καί τό Πνεῦμα. Ὁ Χριστός ἐκχυνόμενος, κενώνοντας τόν ἑαυτό του, ἐκδηλώνει περισσότερο τή Θεϊκότητά Του πρός ὅλους ὅσοι εἶναι ἱκανοί νά ἀναγνωρίσουν τό μεγαλεῖο στόν ἐξευτελισμό, τόν πλοῦτο στήν καταλήστευση, καί τήν ἐλευθερία στήν ὑπακοή.[35]

Τό ἴδιο τό γεγονός ὅτι ὁ Χριστός, τό Ταο/Λόγος, ἔχει «ἀποσταλεῖ στόν κόσμο»[36] δείχνει τήν ὑπακοή Του σ᾽Αὐτόν, ὅταν Αὐτός κένωσε τόν ἑαυτό Του μέσα στή δημιουργία Του, λαμβάνοντας ἀνθρώπινη σάρκα ὑποκείμενη στόν θάνατο. Κάνοντας τό θέλημα τοῦ Πατρός καθ᾽ὅλη τή γήινη ζωή Του, ὑπέμεινε τόν χλευασμό, τήν ἐναντίωση, καί τήν καταδίωξη ἀνά πᾶσα στιγμή. Αὐτό κορυφώθηκε στήν ἀπώτατη κένωση, στό νά δεχτεῖ τόν πιό ταπεινωτικό καί ὀδυνηρό γιά ἐκείνη τήν ἐποχή θάνατο: νά μαστιγωθεῖ, νά γυμνωθεῖ καί νά σταυρωθεῖ σέ δημόσια θέα.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συνοψίζει τήν ὅλη πράξη τῆς αὐτο-κένωσης τοῦ Ταο στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ: «κένωσε τόν ἑαυτό του μέ τό νά πάρει μορφή δούλου καί νά γεννηθεῖ ὡς ἄνθρωπος. Καί ἔχοντας ἀνθρώπινη μορφή ταπείνωσε τόν ἑαυτό του, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δέ σταυροῦ».[37]

Ἄν ὁ Lao Tzu ἤξερε ὅτι τό Ταο «τό ὁποῖο διαλέγει τίς ταπεινές θέσεις πού ὅλοι τίς ἀποφεύγουν», θά ἔπαιρνε κάποια μέρα τή μορφή ἀνθρώπου, δέν θά μποροῦσε νά συλλάβει μεγαλύτερη αὐτο-κένωση, μεγαλύτερη ταπείνωση, μεγαλύτερο «τίποτα», ἀπό τό ἐνσαρκωμένο Ταο νά καρφώνεται σέ Σταυρό καί νά πεθαίνει κατά τό σῶμα, ἕνα σῶμα πού θά ἀνασταινόταν ξανά.

Ὁ π. Σεραφείμ Rose ἔγραψε κάποτε ὅτι τό «τίποτα», μέ τήν ἔννοια πού δίνει σέ αὐτό ὁ Lao Tzu, εἶναι τό «σημεῖο σύγκλισης» τοῦ ἄξονα τοῦ σύμπαντος.[38] Αὐτό θυμίζει τά λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Lao Tzu:

> Συναρμολογοῦμε τριάντα ἀκτίνες σέ μιά πλήμνη κι ἔχουμε μιά ρόδα
> Ἀλλά ἡ χρήση της ἐξαρτᾶται ἀπό τό κενό στό κέντρο (τό χῶρο ὅπου δέν ὑπάρχει τίποτα).[39]

Ἄν τό τίποτα ἤ ἡ κένωση τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ὁ ἄξονας τοῦ σύμπαντος, τότε ὁ Σταυρός τοῦ Χριστοῦ, τό μεγαλύτερο σημεῖο τῆς κένωσης τοῦ Θεοῦ γιά τόν ἄνθρωπο, γίνεται τώρα αὐτός ὁ ἄξονας. Ὁ Χριστός, τό Ταο/Λόγος,

βρίσκεται σ' αὐτόν τόν ἄξονα. Καί ἐκεῖ, στό «χῶρο ὅπου δέν ὑπάρχει τίποτα», βρίσκουμε ὄχι ἕνα ἀπρόσωπο κενό, ἀλλά τήν προσωπική καρδιά ἑνός ἀνιδιοτελοῦς Θεοῦ, ἑνός Θεοῦ πού ἀπαρνιέται τόν ἑαυτό Του.

ΜΕΡΟΣ III

ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΝΣΑΡΚΩΜΕΝΟ ΤΑΟ ΜΕΣΩ ΝΗΨΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ

ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΟΦΘΑΛΜΟΥ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

1. ΝΕΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

Στά προηγούμενα συζητήσαμε γιά τήν πραγμάτωση καί τήν ἀποκάλυψη τοῦ Tao στήν ἀνθρώπινη ἱστορία, μέ ἀποκορύφωμα τήν ἐνσάρκωση τοῦ Tao καί τήν ἀποκάλυψη τῆς Τριάδος. Ἀπό μόνη της ἡ γνώση αὐτῶν τῶν ἀποκαλύψεων εἶναι ἄχρηστη. Δέν μποροῦν νά ἰδωθοῦν ξεκομμένες ἀπό τή ζωή. Πρόκειται γιά ἀποκαλύψεις πού μᾶς καλοῦν πρός μιά ριζική ἀναμόρφωση ὁλόκληρης τῆς ὕπαρξής μας.

Ὁ Χριστός ἔκανε κάτι πολύ περισσότερο ἀπό τό νά ἀποκαλύψει ποιός εἶναι ὁ Θεός. Μέ τήν ἔλευσή Του, ὁ ἄνθρωπος δέν ἀποκτᾶ μόνο τήν κένωση τοῦ ἑαυτοῦ τήν ὁποία ὁ Lao Tzu εἶχε τόσο σέ ὑπόληψη. Τώρα, μέ ἕνα τρόπο πού πρωτύτερα δέν ἦταν γνωστός, τό ἀθάνατο πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου *πληροῦται* ἀπό τήν θεοποιοῦσα, Ἄκτιστη Ἐνέργεια – τήν Χάρη ἤ *Teh* – τοῦ Θεοῦ. Μέ τόν Χριστό, ὁ ἄνθρωπος δέν ἐπιστρέφει ἁπλῶς στήν πρωταρχική κατάσταση τήν ὁποία ἀναζητοῦσε ὁ Lao Tzu. Τώρα ἀνέρχεται ἀκόμη καί πάνω ἀπό αὐτήν, σέ μυστική ἕνωση μέ τό Προσωπικό Ἀπόλυτο πού ἦταν ὁ πρωταρχικός προορισμός τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Χριστός, κενώνοντας τόν ἑαυτό Του πάνω στόν σταυρό, ἄνοιξε γιά τόν ἄνθρωπο τήν ὁδό πρός τόν οὐρανό, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά βιώσει τό Οὐράνιο Tao στήν πληρότητα τῆς ὕπαρξής Του.

Τά κεφάλαια πού ἀκολουθοῦν θά εἶναι ἀφιερωμένα σέ αὐτές τίς νέες δυνατότητες στήν πνευματική ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Ἐδῶ ἡ ἐμπειρία τοῦ Lao Tzu θά συνεχίσει νά μᾶς παρέχει ἕνα ἐφαλτήριο ἀπό τό ὁποῖο νά μποροῦμε νά δείξουμε τί δυνατότητες ἔχουν ἀνοιχτεῖ στήν ἀνθρωπότητα μέσω τῆς ἔλευσης τοῦ Χριστοῦ.

24. Η ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

(*SHIH-SHEN ΚΑΙ YÜAN-SHEN*)

Προκειμένου νά συζητήσουμε γιά τήν πνευματική ζωή τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι πρῶτα ἀπαραίτητο νά μιλήσουμε γιά τό ἴδιο τό ἀνθρώπινο πνεῦμα. Μιά κατανόηση τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δέν ἐξαρτᾶται ἀπό θεϊκή ἀποκάλυψη: μπορεῖ κανείς νά φτάσει σέ αὐτήν, τουλάχιστον ἐν μέρει, παρατηρώντας σιωπηλά τήν ἐσωτερική του ὕπαρξη. Ἔτσι, εἶναι ἀναμενόμενο οἱ διδασκαλίες τῶν Χριστιανῶν τῶν πρώτων αἰώνων ἀναφορικά μέ τό ἀνθρώπινο πνεῦμα νά βρίσκουν ἀκριβεῖς ἀντιστοιχίες στούς ὀπαδούς τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Lao Tzu στήν Κίνα.

Τό πνεῦμα μας δέν εἶναι ἕνα τμῆμα, ἕνα κομμάτι τοῦ πνεύματος τοῦ Δημιουργοῦ, ἀλλά μιά εἰκόνα Του. Εἶναι τό πιό προσωπικό μέρος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀρχή τῆς συνειδήσεώς του καί τῆς ἐλευθερίας του. Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, ἡ ὁποία περικλείει μέσα της ὁλόκληρη τή φύση τοῦ ἀνθρώπου.

Τό πνεῦμα μας εἶναι αὐτό πού συνιστᾶ τήν «εἰκόνα τοῦ Θεοῦ» μέσα μας. Ὅπως ὁ Θεός εἶναι Φῶς, ἔτσι καί τό πνεῦμα μας εἶναι φῶς. Ἔχοντας ἐμφυσηθεῖ μέσα μας ἀπό τόν Θεό, ἀναζητεῖ τόν Θεό, γνωρίζει τόν Θεό, καί σέ Αὐτόν μόνο βρίσκει ἀνάπαυση. [1]

Ὅπως ὁ Λόγος ἀρχικά ἔφερε σέ ὕπαρξη τή δημιουργία, ἔτσι καί τώρα τήν καθοδηγεῖ καί τήν συντηρεῖ μέ τό νά τήν *πληροφορεῖ*, ὅπως λέγεται. Τό πνεῦμα μας εἶναι αὐτό πού μπορεῖ στήν πραγματικότητα νά «ἀκούσει» τόν ἄρρητο Λόγο πού μιλάει μέσα μας.

Τόσο ὁ Χριστός, ὅσο καί ὁ Lao Tzu, ὀνόμασαν τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου «φῶς».[2] Οἱ ὀπαδοί τῆς διδασκαλίας τοῦ Lao Tzu στήν Κίνα τό ὀνόμασαν «πρωταρχικό πνεῦμα» (*yüan-shen*), ἐνῶ οἱ παλαιοί Χριστιανοί ἀσκητές τό ὀνόμασαν *νοῦ*.

Στή ζωή τοῦ ἐκπεσμένου, μή ἀναγεννημένου ἀνθρώπου, τό πνεῦμα κρύβεται πίσω ἀπό τήν κατώτερη συνείδηση τῶν σκέψεων, τῶν φαντασιώσεων καί τῶν συναισθημάτων. Κατά τήν παραδοσιακή χριστιανική ὁρολογία, αὐτή ἡ κατώτερη συνείδηση λέγεται ὅτι εἶναι ἡ κατώτερη ὄψη τῆς «ψυχῆς». Οἱ ὀπαδοί τοῦ Lao Tzu στήν Κίνα τήν ἀποκαλοῦσαν «συνειδητό πνεῦμα» ἤ «πνεῦμα τῆς γνώσης» (*shih-shen*)[3].

Ἐν δυνάμει, τό πνεῦμα (*νοῦς* ἤ *yüan-shen*) εἶναι ἁγνή, ἄμορφη ἐπίγνωση, χωρίς εἰκόνες, ἀνεξάρτητη ἀπό περιστάσεις καί περιορισμούς.

Ὁ σκοπός του καί ὁ προορισμός του εἶναι νά προσεγγίσει ὅλο καί περισσότερο καί νά ἑνωθεῖ μέ τόν Δημιουργό του. Μέ τήν προϋπόθεση νά εἶναι ἐξαγνισμένο, γνωρίζει τόν Θεό καί τίς ἐσωτερικές οὐσίες τῶν δημιουργημάτων μέσω ἄμεσης, διαισθητικῆς ἀντίληψης. Ἀπό τήν ὁρατή δημιουργία, μόνο ὁ ἄνθρωπος διαθέτει ἕνα τέτοιο πνεῦμα.

Ἡ κατώτερη ψυχή (*shih-shen*), ἀπό τήν ἄλλη, μορφοποιεῖται μέ βάση προσωπικές καί πολιτισμικές περιστάσεις (personal and cultural conditioning). Ἀντιδρᾶ πρός τό περιβάλλον της μέ βάση αὐτές τίς περιστάσεις, ὅπως ἀκριβῶς κάνει καί τό ζῶο. Ἀσχολεῖται μόνο μέ τίς προσωρινές, γήινες ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπό τότε πού ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνθηκε ἀπό τήν Ὁδό, ἔχει γίνει ἕνα συνοθύλευμα ἀπό συναισθήματα, ἀναμνήσεις καί περιοριστικές σκέψεις, καί προσπαθεῖ νά γνωρίσει τά πράγματα μέσω τῆς φαντασίας καί τῆς ἀφηρημένης ἐπαγωγῆς. Στό κατώτερο τμῆμα της, ἡ κατώτερη ψυχή μοιάζει μέ τήν ψυχή τοῦ ζώου, ἀφοῦ καί τά ζῶα διαθέτουν συναίσθημα, μνήμη καί φαντασία.[4]

Τελικά, τήν διάκριση ἀνάμεσα στό πνεῦμα καί τήν κατώτερη ψυχή πρέπει νά τή δοῦμε σάν ἀναλογία. Δέν εἶναι ὅτι ὑπάρχουν δύο ὑπάρξεις μέσα μας. Μᾶλλον, τό πνεῦμα καί ἡ κατώτερη ψυχή εἶναι διαφορετικές ὄψεις τῆς μιᾶς ἐσωτερικῆς μας ὕπαρξης. Τό πνεῦμα πρέπει νά ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ κρυμμένη πλευρά τῆς ἐσωτερικῆς μας ὕπαρξης καί τό πιό ἀγνό τμῆμα τῆς ψυχῆς. [5]

Οἱ παλαιοί Χριστιανοί διδάσκαλοι ἀποκαλοῦν τό πνεῦμα «ὀφθαλμό τῆς ψυχῆς», ἐπειδή αὐτό εἶναι τό «ὄργανο» πού διακρίνει τήν Θεότητα.

Ὁ μεγάλος μυστικιστής συγγραφέας Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής († 662 μ. Χ.) τό θέτει ὡς ἑξῆς: «Ἀπό τίς ψυχικές δυνάμεις, ἡ μία εἶναι θρεπτική, ἡ ἄλλη φανταστική καί παρορμητική, ἡ ἄλλη λογιστική καί νοητική. Τά φυτά μετέχουν μόνο στήν πρώτη. Τά ἄλογα ζῶα μετέχουν καί στή δεύτερη, μαζί μέ τήν πρώτη. Οἱ ἄνθρωποι μετέχουν καί στίς τρεῖς. Καί οἱ δύο πρῶτες δυνάμεις εἶναι φθαρτές, ἐνῶ ἡ τρίτη εἶναι ἄφθαρτη καί ἀθάνατη.» [6]

Ὁ ἄνθρωπος, λοιπόν, ἀποτελεῖται ἀπό σῶμα καί ψυχή, καί τό πνεῦμα εἶναι τό ἀνώτερο τμῆμα τῆς ψυχῆς. Μποροῦμε μάλιστα νά ἀποκαλέσουμε τό πνεῦμα «ἀνώτερη ψυχή». Αὐτό κάνει ὁ Lao Tzu στό 10ο

κεφάλαιο τοῦ *Tao Teh Ching*, ὅπου μιλάει γιά τήν «ἀνώτερη ψυχή» καί τήν «κατώτερη» ἤ «ζωϊκή ψυχή»*.

25. ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΩΣ ΚΥΡΙΟΣ

Στήν ἐσωτερική ζωή τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει ὁριστεῖ (is meant) τό πνεῦμα νά εἶναι ὁ κύριος, καί ἡ κατώτερη ψυχή νά εἶναι ὁ ὑπηρέτης, ἐνῶ τό σῶμα ἔχει ὁρισθεῖ νά εἶναι ὑπηρέτης ἀμφοτέρων. «Ὁ ἀληθινός κυβερνήτης», γράφει ὁ Ἅγ. Μάξιμος, «εἶναι αὐτός πού κυβερνᾶ τόν ἑαυτό του καί ἔχει ὑποτάξει τήν ψυχή καί τό σῶμα στό πνεῦμα.»[7]

Παρομοίως, ὁ Ἅγιος Θεοφάνης ὁ Ἔγκλειστος († 1894), ἕνας σύγχρονος διδάσκαλος τῆς παλαιᾶς σοφίας, λέει: «Σύμφωνα μέ τό σκοπό τῆς φύσης, ὁ ἄνθρωπος πρέπει νά ζεῖ ἐν πνεύματι, νά ὑποτάσσει τά πάντα στό πνεῦμα, νά ἀφήνει τό πνεῦμα νά εἰσχωρήσει σέ ὅ,τι εἶναι ψυχικό, καί ἀκόμη περισσότερο σέ ὅ,τι εἶναι σωματικό – καί πέρα ἀπ'αὐτά, καί στά ἐξωτερικά πράγματα, ἐπίσης, δηλαδή, στήν οἰκογένεια καί στήν κοινωνική ζωή. Αὐτό εἶναι ὁ κανόνας!»[8]

Ὅταν αὐτή ἡ ἱεραρχία διατηρεῖται, δέν θά ἐμπιστευόμαστε πλέον τίς σκέψεις μας, τίς φαντασιώσεις μας καί τή δύναμη τῆς λογικῆς μας. Ἀκόμα καί ἐν μέσω τῶν καθημερινῶν μας δραστηριοτήτων, πού καθορίζονται ἀπό τίς πολιτισμικές μας καταβολές καί τό περιβάλλον μας, ἡ ψυχή μας συνεχῶς θά ἐπιστρέφει στήν ἄμεση διαισθητική γνώση τοῦ πνεύματός μας. Ὅπως λέει ὁ Lao Tzu: «Χρησιμοποίησε τίς ἀκτίνες τοῦ φωτός, ἀλλά γύριζε στήν πηγή τους».[9] Ἡ ψυχή γνωρίζει τήν Ἀλήθεια ὅταν βρίσκεται σέ ἀδιάσπαστη σύνδεση μέ τό πνεῦμα καί ὑποτάσσεται σέ αὐτό, ἐνῶ τό πνεῦμα τήν γνωρίζει μέσω τῆς σύνδεσής του μέ τόν Δημιουργό του, τό Tao/Λόγο, καί τήν ὑποταγή του σέ Αὐτόν.

Ὁ Ἅγιος Θεοφάνης γράφει ἐπίσης: «Ὅταν τό πνευματικό κυριαρχεῖ σέ κάποιον, τότε ἄν καί αὐτό εἶναι πού κυρίως χαρακτηρίζει τή στάση του, δέν σφάλλει. Αὐτό γιατί, πρωτίστως, ἡ πνευματικότητα εἶναι ἡ φύση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, καί ὡς ἐκ τούτου, ὁ πνευματικός ἄνθρωπος εἶναι

---

* Τό «*P'o*» («κατώτερη ψυχή», «ζωϊκή ψυχή», «σωματική ψυχή») καί τό *ying*, τό ὁποῖο σύμφωνα μέ τόν Τζι-μινγκ Σιεν πρέπει νά εἶναι τό ἴδιο μέ τό *hun* («ἀνώτερη ψυχή», «ψυχή-πνοή», «ψυχή-πνεῦμα»). Κατά τήν ἀρχαία Κινεζική ἀντίληψη, τό *χουν* εἶναι αὐτό πού περνάει στον ἄλλο κόσμο ὅταν τό σῶμα πεθαίνει. Παρομοίως, ἡ παλαιά Χριστιανική παράδοση διδάσκει ὅτι μόνον ὁ *νοῦς* περνάει στήν μελλοντική ζωή κατά τόν θάνατο, ἐνῶ οἱ κατώτερες δυνάμεις τῆς ψυχῆς παύουν νά ὑπάρχουν. (Βλ. Fr. Dumitru Staniloae, Orthodox Spirituality, pp. 86-87, 96-97.)

πραγματικά πρόσωπο, ἐνῶ ὁ διανοητικός ἤ ὁ σαρκικός ἄνθρωπος δέν εἶναι. Ἐξ ἄλλου, ὅσο πνευματικός καί νά εἶναι κάποιος, δέν μπορεῖ παρά νά δώσει στή διανοητική καί σαρκική πλευρά του τή θέση πού τούς ἀναλογεῖ: διατηρεῖ λίγο μόνο ἀπ'αὐτές, σέ ὑποτέλεια πρός τό πνεῦμα. Ἄν ἡ διανοητικότητα δέν εἶναι πολύ εὐρεῖα σέ αὐτόν (σέ ἐπιστημονική γνώση, τέχνες καί ἄλλα θέματα), καί ἄν ἡ σαρκικότητα εἶναι σταθερά περιορισμένη – τότε εἶναι πραγματικά πρόσωπο. Ἀλλά ὁ ἄνθρωπος τῆς διανόησης (ὁ εἰδικός, ὁ εἰδήμων, ὁ ἐπιτήδειος) – καί ἀκόμα περισσότερο ὁ σαρκικός ἄνθρωπος – δέν εἶναι πραγματικά πρόσωπο, ἄσχετα μέ τό πόσο ἑλκυστικός μπορεῖ νά φαίνεται ἐξωτερικά.»[10]

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνθηκε ἀπό τήν Ὁδό, ἡ φυσική ἱεραρχία ἀντιστράφηκε. Τό σῶμα καί ἡ κατώτερη ὄψη τῆς ψυχῆς εἶναι τώρα οἱ κύριοι. Ἔχουν κυριαρχήσει στήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη, ἡ ὁποία τώρα ἄγεται καί φέρεται ἀπό τίς σκέψεις, τή φαντασία, τά συναισθήματα καί τίς σωματικές μέριμνες.

Ὅπως δείξαμε στό προηγούμενο μέρος, ἡ ψυχή τοῦ ἐκπεσμένου ἀνθρώπου διακατέχεται ἀπό τήν ψευδαίσθηση ὅτι εἶναι αὐτάρκης. Ἔτσι λοιπόν δέν ἀρκεῖται μέ τό νά ἀσχολεῖται μέ τίς προσωρινές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου (τροφή, ἔνδυση, κατάλυμα), ἀλλά ἐπιζητεῖ ἐπίσης τήν ὑπεροχή τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων. Μιά τέτοια ψυχή ἔχει γίνει (ἤ μᾶλλον ἔχει προσκολληθεῖ) σέ αὐτό πού σήμερα ἀποκαλοῦμε «Ἐγώ». Ἐνῶ τό πνεῦμα εἶναι ὁ ἀληθινός ἑαυτός μας - ἡ ἀληθινή ἕδρα τῆς ὕπαρξής μας ὡς πρόσωπο – τό ἐγώ εἶναι ὁ ψεύτικος ἑαυτός μας, μιά ἀπατηλή αὐτάρκης ὀντότητα. Ἐπειδή πιστεύει ὅτι μπορεῖ νά πετύχει τούς σκοπούς του καί νά ὑπερνικήσει ἐμπόδια μέ τίς δικές του δυνάμεις, χωρίς βοήθεια, μποροῦμε ἐπίσης νά χαρακτηρίσουμε τό ἐγώ ὡς τόν ψευδή μας «ἐπιλυτή προβλημάτων» (problem solver).

Ἔχοντας κυριαρχήσει στόν ἄνθρωπο μέσω τῆς ψευδαίσθησης τῆς αὐτονομίας του, τό ἐγώ κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιά νά ἀποκρύψει τήν ὕπαρξη τοῦ πνεύματος. Μέ αὐτό τόν τρόπο τό πνεῦμα δέν ἀφήνεται ἐλεύθερο νά ἐκπληρώσει τόν προορισμό του, πού εἶναι τό νά ἀνέλθει πρός τόν Θεό, καί ἔτσι τό φῶς του σκοτεινιάζει. Γι'αὐτό ὁ Χριστός εἶπε: «σκόπει οὖν μή τό φῶς τό ἐν σοί σκότος ἐστίν.»[11]

Ἀφοῦ τό πνεῦμα εἶναι τώρα ὑποδουλωμένο ἀπό τό ἐγώ στό βασίλειο τῶν αἰσθήσεων, ἔχει ἐπίσης ἀρρωστήσει. Ἡ μοναδική θεραπεία γι'αὐτή τήν ἀρρώστια εἶναι νά δώσουμε στό πνεῦμα τήν κυριαρχία πού τοῦ ἀνήκει, ἀπεκδύοντας τήν ψυχή ἀπό τή μορφή τοῦ ἐγώ. Ὅταν ἡ

κατώτερη ψυχή ἐκλεπτύνεται ἔτσι, λέει ὁ Ἅγιος Θεοφάνης, «ἡ ψυχή ἀναπτύσσεται ἐν πνεύματι καί συγχωνεύεται μέ τό πνεῦμα.»[12*] Ὁ Lao Tzu τό ἐκφράζει αὐτό ὡς ἑξῆς:

Εἶναι δυνατό νά κρατᾶς τήν ἑνότητα
καί νά μήν ξεστρατίζει ἡ ἀνήσυχη σωματική ψυχή σου;[13]

Ὅταν ἡ ψυχή παίρνει τή θέση τοῦ ὑπηρέτη καί εὐθυγραμμίζεται μέ τό πνεῦμα, τότε τό πνεῦμα ἐπιστρέφει στόν ἑαυτό του καί μέ φυσικό τρόπο ἐκπληρώνει τόν ἀληθινό σκοπό του, ἀνυψούμενο πρός τόν Δημιουργό. Ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ Μέγας († 379 μ.Χ.) περιγράφει αὐτή τήν πνευματική διαδικασία ὡς ἑξῆς: «Ὅταν ὁ νοῦς δέν ἐμπλέκεται σέ ἐξωτερικές ὑποθέσεις οὔτε διαχέεται μέσω τῶν αἰσθήσεων ἀνά τόν κόσμο, ἀποσύρεται στόν ἑαυτό του. Τότε αὐτόματα ἀνέρχεται στή θεώρηση τοῦ Θεοῦ.» [14]

Ὁ Lao Tzu, μέ τό νά συγκεντρώνει τόν νοῦ του καί νά μήν τόν διασκορπίζει στό βασίλειο τῶν αἰσθήσεων, ἦταν σέ θέση νά μετέχει σέ αὐτό τό βίωμα. Ἔγραψε:

Τα πέντε χρώματα μαζί θαμπώνουν τό μάτι τοῦ ἀνθρώπου,
Οἱ πέντε ἦχοι μαζί κουφαίνουν τό αὐτί τοῦ ἀνθρώπου,
Οἱ πέντε γεύσεις μαζί χαλνοῦν τή γεύση τοῦ ἀνθρώπου.
Τό πολύ κυνήγι καί οἱ πολλοί συναγωνισμοί τρελαίνουν τό νοῦ.
Τά σπάνια καί πολύτιμα ἀντικείμενα ἐμποδίζουν τήν πρόοδο.
Γι᾽αὐτό ὁ σοφός δέν κοιτάει νά ἱκανοποιήσει τό ἀχόρταγο μάτι,
Ἀλλά τά ἐσωτερικά πράγματα. [15]

Καί ἔτσι τό πνεῦμα τοῦ Lao Tzu ἦταν σέ θέση νά ἀνυψωθεῖ σέ θεώρηση τοῦ Tao, σε συμφωνία μέ τήν Οὐράνια Ὁδό.

Τώρα πού τό Tao ἔχει ἐνσαρκωθεῖ, εἶναι δυνατή μιά πολύ ἐγγύτερη σύνδεση ἀνάμεσα στό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου - τήν ἕδρα τοῦ ἀληθινοῦ προσώπου του – καί στό Πρόσωπο τοῦ Tao. Εἶναι μιά σύνδεση πού ὁδηγεῖ στήν ἕνωση, στήν ἴδια τή θέωση τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου μέσω μιᾶς εἰδικῆς πράξης τοῦ Ἀκτίστου Teh. Ὡστόσο, πρίν περιγράψουμε αὐτή τήν ἀνώτερη κατάσταση τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἶναι ἀπαραίτητο νά μιλήσουμε μέ περισσότερες λεπτομέρειες γιά τήν τωρινή μας, μή ἀναγεννημένη κατάσταση, οὕτως ὥστε νά δείξουμε τί πρέπει νά ὑπερβοῦμε, τί πρέπει νά ξεπεράσουμε.

---

[*] Σχετικά μέ την ἕνωση τῆς ψυχῆς και τοῦ πνεύματος, βλέπε ἐπίσης Ἀγ. Ἡσαΐα τοῦ Ἀναχωρητοῦ, «27 κεφάλαια περί τηρήσεως τοῦ νοῦ», στην *Φιλοκαλία*, τόμος Ι.

26. Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΕΓΩ

Τήν ὥρα τῆς πρώτης πράξης ἀνυπακοῆς τοῦ ἀνθρώπου πρός τήν Ὁδό, ἐμφανίστηκε ξαφνικά σέ αὐτόν μιά αἴσθηση ὅτι εἶχε ἐκπέσει (had become *wrong*). Αὐτή ἡ θεμελιώδης συναίσθηση τῆς πτώσης («ἡ γνώση τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ») σημείωσε τή γέννηση τοῦ ἐγώ του καί κατά συνέπεια καί τῆς *αὐτο*-συνειδησίας του. Ὅπως εἴδαμε στό προηγούμενο μέρος, ἔχασε τό ἔνδυμα τοῦ Ἀκτίστου Φωτός μέ τό ὁποῖο ἦταν ἐνδεδυμένος, καί ἔτσι κατάλαβε ὅτι ἦταν γυμνός (Γένεσις 3:10)

Ἀφοῦ τό ἐγώ τοῦ ἀνθρώπου γεννήθηκε ὅταν αὐτός προσπάθησε νά γίνει ὁ ἴδιος θεός (Γένεση 3:5), εἶναι μέσα στη φύση τοῦ ἐγώ νά ἐπιδιώξει νά γίνει αὐτόνομο. Ἔτσι τό ἐγώ δέν θέλει νά παραδεχθεῖ ὅτι εἶναι ἐκπεσμένο: ἄν τό παραδεχθεῖ, σημαίνει ὅτι παραδέχεται ὅτι δέν εἶναι θεός, καί ὅτι ὑπάρχει ἕνα πρότυπο ἀνώτερο ἀπό αὐτό τό ἴδιο. Αὐτόν τόν φόβο τῆς παραδοχῆς τόν βλέπουμε γιά πρώτη φορά στήν ἀπόπειρά του νά κρυφτεῖ «ἀπό προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου.» (Γένεσις 3:8)

Ἀλλά τό ἐγώ δέν προσπαθεῖ νά κρυφτεῖ μόνον ἀπό τόν Θεό. Ὅπως εἴδαμε, προσπαθεῖ ἐπίσης νά κρυφτεῖ καί ἀπό τό πνεῦμα, γιατί καί τό πνεῦμα ἐπίσης πείθει τό ἐγώ γιά τήν πτώση του. Δεδομένου ὅτι κύριος τοῦ ἀνθρώπου θά πρέπει νά εἶναι τό πνεῦμα καί ὄχι τό ἐγώ, ἡ ἴδια ἡ παρουσία τοῦ πνεύματος ἐκθέτει τό ἐγώ ὡς ψεύτικο καί ὡς καταχραστή, καί καταστρέφει ἔτσι τήν ἴδια τή βάση τῆς ὕπαρξής του.

Πῶς μπορεῖ τό ἐγώ τοῦ ἀνθρώπου, βυθισμένο στήν ἱκανοποίηση αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, νά κρυφτεῖ ἀπό τήν πανταχοῦ παροῦσα πραγματικότητα τοῦ Θεοῦ καί τοῦ πνεύματος; Πῶς ἀλλιῶς, ἐκτός ἀπό τό νά βρίσκεται σέ μιά συνεχή κατάσταση *περισπασμοῦ* μέσα σέ ἡδονές τῶν αἰσθήσεων, μέσα σέ σκέψεις, σέ ἀναμνήσεις καί φαντασιώσεις; Ἔτσι ἡ πτώση τοῦ ἀνθρώπου στήν παρακοή ἦταν ἀμέσως-ἀμέσως μιά πτώση στόν περισπασμό, καί ἔτσι ἡ συνείδησή του ἄρχισε νά γίνεται τόσο περίπλοκη καί τόσο κατακερματισμένη ὅσο εἶναι σήμερα.

Γιά νά ξεδώσει ὥστε νά μήν ἀντιμετωπίσει τήν πτώση του, ὁ ἄνθρωπος ἀναζητᾶ τά ἴδια τά πράγματα πού τόν ὁδήγησαν ἀρχικά στό νά ἐκπέσει: τή φιλαυτία καί τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων. Ἱκανοποιώντας τόν ἑαυτό του κατ' αὐτόν τόν τρόπο, αἰσθάνεται ξανά ἐντάξει - ἀλλά μόνο προσωρινά. Στήν πραγματικότητα, τό μόνο πού ἔχει καταφέρει εἶναι νά ἐκπέσει περισσότερο, ἔτσι ὥστε τώρα χρειάζεται ἀκόμα μεγαλύτερους

περισπασμούς, καί ἀκόμα μεγαλύτερα σόκ, ὥστε νά αἰσθανθεῖ ὅτι εἶναι ἐντάξει. Μέ αὐτό τόν τρόπο προχωρᾶ ἀκόμα πιό πέρα στό μονοπάτι τῆς αὐτοκαταστροφῆς, προσπαθώντας νά ξεπεράσει τίς δυσκολίες του μέ τήν ἴδια τους τήν αἰτία.

Τό ἐγώ ἀναζητᾶ ὁποιαδήποτε διαβεβαίωση ὅτι, στήν πραγματικότητα, εἴμαστε ἐντάξει, ὅτι δέν κάναμε λάθος, καί ὅτι ἐν τέλει *εἴμαστε* Θεοί. Ὁ συνειδητός ἑαυτός μας μπορεῖ νά μήν παραδέχεται ὅτι αὐτό συμβαίνει, ἀλλά αὐτός εἶναι ὁ πραγματικός σκοπός τῆς ζωῆς τοῦ ἐγώ μας: νά βρεῖ ὁτιδήποτε θά μᾶς κάνει νά ξεχάσουμε τόν ἀληθινό ἑαυτό μας καί τήν εἰδεχθή μας κατάσταση, ὁτιδήποτε θά μᾶς κάνει νά νιώσουμε, ἔστω καί μόνο γιά μιά σύντομη στιγμή ἔκστασης, ὅτι εἴμαστε Θεοί, ὅτι ἔχουμε τόν ἔλεγχο, ὅτι εἴμαστε κύριοι τῆς κατάστασης, ὅτι εἴμαστε αὐτάρκεις. Αὐτή εἶναι ἡ ἀρχή πίσω ἀπό τή συνεχή ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νά ἀποδράσει μέσω τῶν ἡδονῶν τῶν αἰσθήσεων: φαγητό, σέξ, ναρκωτικά, ἀλκοόλ, κάπνισμα, διασκέδαση, κτλ. Αὐτό βρίσκεται πίσω ἀπό τήν ἐπιθυμία νά εἴμαστε δημοφιλεῖς, νά μᾶς «ἀγαποῦν», νά μᾶς ἀποδέχονται, νά μᾶς θαυμάζουν γιά τήν ἐμφάνισή μας. Αὐτό βρίσκεται πίσω ἀπό τήν ἐπιθυμία γιά ἀναγνώριση, δόξα, δύναμη, κοινωνική καταξίωση, πίσω ἀπό τήν ἐπιθυμία νά ἐκθειάζει κανείς τόν ἑαυτό του, ἐνῶ παράλληλα μισεῖ, κρίνει και καταδικάζει τούς ἄλλους.

Τό ἐγώ ἤ ἐπιλυτής προβλημάτων ἐργάζεται γιά νά ἐπιτύχει τούς σκοπούς του χρησιμοποιώντας δύο δυνάμεις: 1) τήν ὑπολογιστική μηχανή τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκεφάλου, μέ τήν ἐπινοητικότητά της, τή φαντασία της, τήν ἱκανότητά της γιά ἀνάλυση καί προγραμματισμό, καί 2) τή μνησικακία. Μέ τό μυαλό του, ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νά ἀποκτήσει κάτι, καί ἔτσι δίνει στόν ἑαυτό του τήν ψευδαίσθηση ὅτι κυριαρχεῖ στά πάντα. Μέ τή μνησικακία, προσπαθεῖ - αὐτομάτως, ἀπό συνήθεια, χωρίς κἄν νά τό σκεφτεῖ - νά κυριαρχήσει σέ κάτι δυσανασχετῶντας, ἤ κρίνοντάς το (καταδικάζοντάς το). Ὅταν ἀρχικά μπαίνει στό νοῦ ἡ μνησικακία, δέν εἶναι ἀκόμα οὔτε συναίσθημα οὔτε σκέψη. Εἶναι ἕνα εἶδος μηχανισμοῦ πού χρησιμοποιεῖ τό ἐγώ γιά νά ἐξάρει ἄμεσα τόν ἑαυτό του πάνω ἀπό κάτι ἤ κάποιον (εἰδικά κάποιον πού τόν κάνει νά αἰσθάνεται λιγότερο σαν θεός), καί μόνο ἀργότερα προσκολλῶνται σέ αὐτήν σκέψεις καί συναισθήματα.

Ὅταν εἴμαστε ἀληθινά ταπεινοί καί ὑποτασσόμαστε στόν Θεό, εἶναι δυνατόν νά διακρίνουμε τό σωστό ἀπό τό λάθος χωρίς νά κρίνουμε ἤ νά καταδικάζουμε. Ἀλλά ὅταν «τό παίζουμε» Θεοί (playing God), δέν

μποροῦμε νά διακρίνουμε. Τότε μποροῦμε μόνο νά κρίνουμε. Ἀκόμη καί ἄν τεχνικά ἡ κρίση μας εἶναι ὀρθή, δέν παύει νά εἶναι κατ᾽οὐσίαν λάθος, γιατί τήν ἔχουμε κάνει γιά νά νιώσουμε ὅτι εἴμαστε πιό ἐντάξει ἀπό τό πρόσωπο τό ὁποῖο ἔχουμε κρίνει. Αὐτό εἶναι μᾶλλον κρίση στό ἐπίπεδο τοῦ ἐγώ, ἡ ὁποία μᾶς ἀποκόβει ἀπό τόν Θεό, παρά διάκριση στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματος, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπό τόν Θεό. «Μή κρίνετε κατ᾽ὄψιν», εἶπε ὁ Χριστός, «ἀλλά τήν δικαίαν κρίσιν κρίνατε.»[16] Δυστυχῶς, ὁ ὑπερήφανος δέν θά εἶναι σέ θέση νά διακρίνει ἀνάμεσα σέ αὐτά τά δύο, ἀλλά θά κρίνει κατ'ὄψιν καί θά νομίζει ὅτι ἔχει διάκριση. Ὁ μόνος παράγοντας πού μπορεῖ νά διακρίνει ἀνάμεσα σέ αὐτά τά δύο εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη.

Ὅταν σέ ἕναν ταπεινό συμβεῖ μιά ἀδικία, αὐτός δέν θά ἀντιδράσει ἐσωτερικά. Θά διακρίνει τήν ἀδικία χωρίς νά δυσανασχετήσει. Ὅταν ἡ ἴδια ἀδικία συμβεῖ σέ κάποιον μέ ἐγώ, αὐτός θά ἀντιδράσει ἀμέσως μέ δυσανασχέτηση. Καί στίς δύο περιπτώσεις, αὐτό ἀρχικά γίνεται χωρίς σκέψη. Ὅταν ἡ δυσανασχέτηση περνάει στήν σκέψη, γίνεται αὐτό πού ἀποκαλοῦμε κριτική.

Ἄν ἡ θέληση κάποιου ὑποσυνείδητα κλίνει πρός τήν ἐπιθυμία νά κυριαρχήσει καί νά «τό παίξει» Θεός, ἡ συνείδησή του ἑλκύει πρός αὐτήν κάθε εἴδους σκέψεις μέ τίς ὁποίες θά μποροῦσε νά θρέψει, νά ἀπολαύσει, καί ἐνδεχομένως νά ἐκπληρώσει τήν ἐπιθυμία του: σκέψεις ὅτι εἶναι ἀποδεκτός καί ἀγαπητός, σκέψεις κριτικές, σκέψεις αἰσθησιακές καί ὑλιστικές κτλ. Ἄν συνεχίσει νά γυροφέρνει στό νοῦ του αὐτές τίς σκέψεις, τότε προσκολλῶνται σέ αὐτές καί συναισθήματα. Τό συναίσθημα λέγεται στά ἀγγλικά emotion, πού κατά λέξη (e-motion) σημαίνει «κίνηση ἀπομάκρυνσης ἀπό». Μέσω τοῦ συναισθήματος ἀπομακρύνεται κανείς ἀπό τόν ἀληθινό του ἑαυτό, τό πνεῦμα.

Ἀπό τή στιγμή πού σέ μιά σκέψη προσκολλᾶται συναίσθημα, αὐτό τό συναίσθημα διεγείρει ὅλο καί περισσότερες σκέψεις. Τό ἄτομο χάνεται τότε μέσα στίς σκέψεις καί τά συναισθήματά του σάν σέ ἕνα εἶδος εἰκονικῆς πραγματικότητας, χωρίς νά εἶναι ἐνήμερος ὅτι μπορεῖ νά ἀποστασιοποιηθεῖ ἀπό αὐτά. Ἡ σκέψη του γίνεται καταναγκαστική, καθώς τρέφεται ἀπό τόν δυνατό συνδυασμό σκέψης - ἐπιθυμίας – συναισθήματος τόν ὁποῖο ἀποκαλοῦμε «πάθος». Αὐτή εἶναι ἡ ζωή τοῦ ἐγώ. Τό ἀνθρώπινο πνεῦμα κατευθύνεται ἀποκλειστικά ἀπό τά πάθη, καί ἀπομακρύνεται ὅλο καί περισσότερο ἀπό τόν Δημιουργό του.

27. ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Ἀκόμα καί ἄν ἀπομακρυνθοῦμε ἀπό τήν Ὁδό καί χάσουμε κάθε ἐπίγνωση τοῦ πνεύματός μας, ἀκόμα καί τότε αὐτό τό πνεῦμα ποθεῖ νά ἐκπληρώσει τόν σκοπό του, καί ἀκόμα καί τότε ὁ ἄρρητος Λόγος μιλάει σέ αὐτό τό πνεῦμα, καλώντας το πίσω σέ Αὐτόν. Αὐτός ὁ πόθος καί αὐτό τό κάλεσμα βιώνεται ἀπό τήν ψυχή σάν μιά ἐσωτερική σύγκρουση, σάν ἕνας ὑποβόσκων, ἀπροσδιόριστος πόνος.

Ἡ Ὁδός, ὡστόσο, μπορεῖ νά μήν χρησιμοποιήσει μόνο ἐσωτερικό, ἠθικό πόνο γιά νά μᾶς ἀνακαλέσει. Μπορεῖ ἐπίσης νά ἐργαστεῖ μέσω σωματικοῦ πόνου, ἤ μέσω συναισθηματικοῦ πόνου πού πηγάζει ἀπό τήν ἀπώλεια ἑνός ἀγαπημένου προσώπου ἤ ὁποιασδήποτε ἄλλης ἀπό τίς γήινες προσκολλήσεις μας. Τήν ὥρα ἐκείνη, μπορεῖ νά τό βροῦμε αὐτό φοβερά καί ἀδικαιολόγητα σκληρό, ἀλλά ἀργότερα, ἄν μπορέσουμε νά τό κοιτάξουμε ἀντικειμενικά, θά δοῦμε ὅτι, δεδομένης τῆς σοβαρότητας τῆς καταστάσεώς μας, ἡ Ὁδός στήν πραγματικότητα ἐνήργησε ὅσο πιό ἁπαλά γινόταν γιά νά ἐπιφέρει τή θεραπεία.

Μέσω τοῦ πόνου ἀναγκαζόμαστε νά πάψουμε νά λατρεύουμε τόν ἑαυτό μας καί νά κυνηγᾶμε γήινες ἱκανοποιήσεις. Βρίσκουμε ὅτι οἱ παλιές μας διασκεδάσεις δέν λειτουργοῦν πιά ὅπως πρίν – δέν σταματοῦν πιά τόν πόνο. Τελικά ἀναγκαζόμαστε νά ἀντικρύσουμε ὅ,τι ἀποφεύγαμε στή ζωή μας: ἀναγκαζόμαστε νά ἀντικρύσουμε τόν ἑαυτό μας ὅπως πραγματικά εἶναι, καί αὐτό εἶναι ἕνα ἀπαίσιο θέαμα. Τό ἐγώ φωνάζει ὅτι, ἄν ἀντικρύσουμε στ᾽ἀλήθεια τήν ἀρρώστια μας, τό τέλος εἶναι κοντά. Καί αὐτό εἶναι ἀλήθεια, γιατί αὐτό θά σημαίνει τό τέλος τῆς τυραννίας τοῦ ἐγώ. Γιά τόν ἀληθινό ἑαυτό μας, ὡστόσο, αὐτό σημαδεύει τήν ἀρχή μιᾶς νέας ζωῆς. Ὅπως τό θέτει ὁ Lao Tzu:

> Ὅποιος ἀναγνωρίζει τήν ἀρρώστια
> Γιατρεύεται ἀπό τήν ἀρρώστια.
> Ὁ σοφός δέν εἶναι ἄρρωστος.
> Ἀναγνωρίζει τήν ἀρρώστια σάν ἀρρώστια
> Καί γιατρεύει τήν ἀρρώστια.
> (Tao Teh Ching, κεφ. 71)[17]

Ἡ πλήρης ἀθλιότητα τῆς κατάστασής μας δέν φαίνεται διά μιᾶς, γιατί οἱ πνευματικοί μας ὀφθαλμοί μποροῦν νά ἀνοίξουν μόνο ἐν μέρει. Ὡστόσο βλέπουμε ἀρκετή ἀπό αὐτή τήν ἀθλιότητα ὥστε νά συνειδητοποιήσουμε τήν ἀνάγκη γιά ἀλλαγή. Τότε ἀρχίζει ἡ ἀργή καί

ὀδυνηρή διαδικασία αὐτοῦ πού ὁ Χριστός ὀνόμασε «μετάνοια». Μετάνοια σημαίνει κάτι πολύ παραπάνω ἀπό μεταμέλεια. Μετά-νοια κατά λέξη σημαίνει μεταστροφή τοῦ νοῦ, σημαίνει κάθαρση τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς ψυχῆς. Ἡ μετάνοια ἀρχίζει ὅταν μεταστρέφουμε ὅλες τίς δυνάμεις μας, ἀπομακρύνοντάς τες ἀπό τίς προηγούμενες ἀγάπες μας –γιά τόν ἑαυτό μας καί γιά κτιστά πράγματα –καί προσανατολίζοντάς τες πρός τό Tao, τήν συμπαντική Ὁδό, τόν ἄρρητο Λόγο, ἀπό τόν ὁποῖο ἔχουμε ἀπομακρυνθεῖ. Ἔτσι συμβαίνει, σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Lao Tzu, μία *μεταστροφή* ἤ *ἐπιστροφή*. Τώρα εἶναι σέ θέση τό πνεῦμα νά ξετρυπώσει ἀπό κεῖ πού βρισκόταν κάτω ἀπό τό ἐγώ (to get out from under the ego) καί νά πάρει τή θέση πού τοῦ ἀξίζει.

Ἡ δική μας, ἡ ἀνθρώπινη δράση εἶναι ἡ ἀρχή τῆς μετανοίας. Ἀλλά ἡ ὁλοκλήρωσή της ἐναπόκειται στή θεία δράση τοῦ ἀρρήτου Λόγου μέσα μας. Αὐτό συμβαίνει μέ τόν ἑξῆς τρόπο:

Τώρα πού τό πνεῦμα μας ἄρχισε νά ξανακερδίζει τήν κυριαρχία του, βιώνουμε ἕνα πόθο πού εἶναι φυσικός γιά τό πνεῦμα – τόν πόθο γιά τόν Δημιουργό μας. Αὐτό συνοδεύεται ἀπό τόν πόθο νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τή φθορά μας. Καί ἔτσι τό πνεῦμα μέσα στόν ἄνθρωπο καλεῖ - ἴσως ὄχι μέ λόγια, ἴσως χωρίς νά γνωρίζει τό ὄνομα Αὐτοῦ τόν ὁποῖον καλεῖ - καί ὁ ἄρρητος Λόγος, ἐρχόμενος νά συναντήσει τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀνταποκρίνεται. Συμπληρώνει ὅ,τι ἔχει ἀρχίσει ὁ ἄνθρωπος στή διαδικασία τῆς μετανοίας, γιατί Αὐτός εἶναι πού ἀνανεώνει καί ἐξαγνίζει τό πνεῦμα του ἀνθρώπου μέσω τῆς ἴδιας Δύναμης μέ τήν ὁποία ἀρχικά τό δημιούργησε.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τό ἀποκάλεσε αὐτό μεταμόρφωση «τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοός» (μέ τήν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ)[18]. Ὁ Χριστός τό ἀποκάλεσε γέννηση «ἄνωθεν»[19].

Γνωρίζουμε ὅτι ἡ μετάνοιά μας εἶναι αὐθεντική – δηλαδή, ὅτι μιά θεϊκή ἀλλαγή ἔχει πραγματικά ἐπέλθει μέσα μας - ὅταν νιώθουμε μιά ἀποστροφή πρός ὅ,τι πρίν μᾶς φαινόταν γλυκό. Αὐτό εἶναι πού ἐννοοῦσε ὁ Lao Tzu ὅταν ἔκανε λόγο γιά «ἀναγνώριση τῆς ἀρρώστιας σάν ἀρρώστια». Κατά τά λόγια τοῦ Ἁγίου Ἠσαΐα τοῦ Ἀναχωρητοῦ († 490 μ.Χ.): «Ὅταν χωριστεῖ κανείς ἀπό τήν ἁμαρτωλή ζωή, θά γνωρίσει μέ ἀκρίβεια ὅλα τά ἁμαρτήματα μέ τά ὁποῖα ἁμάρτησε σέ σχέση μέ τόν Θεό. Γιατί δέν βλέπει τίς ἁμαρτίες του πρίν χωριστεῖ ἀπό αὐτές, πράγμα πού θά τοῦ φανεῖ πικρό καί δύσκολο. Ὅσοι φτάνουν σ᾽αὐτό τό μέτρο, κλαῖνε γιά τίς

ἁμαρτίες τους καί παρακαλοῦν καί ντρέπονται μπροστά στόν Θεό, φέρνοντας στό νοῦ τίς πονηρές φιλίες πού εἶχαν μέ τά πάθη.»[20]

28. ΣΥΓΧΩΡΕΣΗ

Ὅταν τό πνεῦμα μας ἐξαγνίζεται, αὐτό τό βιώνουμε ὡς *συγχώρεση*. Γνωρίζουμε ὅτι εἴμασταν μολυσμένοι, καί ὅτι δέν εἴμασταν σέ θέση νά ἐξαγνίσουμε τόν ἑαυτό μας. Ἐπιπλέον, νιώθουμε διαισθητικά ὅτι εἴχαμε *φθαρεῖ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι*, μέ τή δική μας θέληση, καί γι'αὐτό δέν εἴμασταν ἄξιοι νά ἐξαγνιστοῦμε ἀπό μιά δύναμη ἔξω ἀπό ἐμᾶς. Καί ὡστόσο, μέ ἕνα τρόπο πού ξεπερνᾶ τή φύση, *ἔχουμε* καθαρθεῖ, καί ἔτσι αὐτό μᾶς φαίνεται σάν ἕνα θαυμαστό μυστήριο.

Ὅταν βιώνουμε αὐτό τό μυστήριο, συμβαίνει ἕνα ἄλλο μυστήριο. Ἔχοντας νιώσει ὅτι ἔχουμε λάβει συγχώρεση χωρίς νά τό ἀξίζουμε, εἴμαστε τώρα ἕτοιμοι νά συγχωρήσουμε τούς πάντες γιά τά πάντα – νά ἀφήσουμε ὅλες τίς κρυμμένες μνησικακίες μας πού μᾶς ἔχουν χωρίσει ἀπό τήν Ὁδό. Αὐτές οἱ μνησικακίες εἶναι σάν ἁλυσίδες πού μᾶς δένουν στά ἀντικείμενα τῆς πικρίας μας, καί τώρα ἔχουμε ἐλευθερωθεῖ ἀπό αὐτές. Ἔτσι, συγχωρώντας, δέν εἴμαστε πλέον δεμένοι μέ αὐτή τή γῆ, καί εἴμαστε ἐπί τέλους ἐλεύθεροι νά ἀγαπήσουμε τόν ἄρρητο Λόγο πού μᾶς ἔχει συγχωρέσει.

Ἀκόμη καί πρίν ἀπό τήν ἔλευση τοῦ Λόγου ἐν σαρκί, ἡ συγχώρεσή Του γινόταν αἰσθητή ἀπό αὐτούς πού εἶχαν ξεκινήσει τή διαδικασία τῆς μετανοίας μέσα τους. Ἔτσι, ὁ προφήτης Δαβίδ († 973 π.Χ.) ἔγραψε στούς Ψαλμούς:

> Διέρρηξας τούς δεσμούς μου,
> Σοί θύσω θυσίαν αἰνέσεως[21]

Καί πάλι

> Διέρρηξας τόν σάκκον μου καί περιέζωσάς μέ εὐφροσύνην,
> ὅπως ἄν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου καί οὐ μή κατανυγῶ.[22]

Κατά τόν μυστικιστή συγγραφέα Ἅγιο Συμεών τόν Νέο Θεολόγο († 1022 μ.Χ.), ἡ χαρά τοῦ Δαβίδ πού ἐλευθερώθηκε ἀπό τήν πνευματική διαφθορά ἐκπήγαζε ἀπό τή Θεία χάρη τοῦ Teh πού λειτουργοῦσε στό πνεῦμα του ὡς ἐξωτερική δύναμη.[23]

Ὁ Lao Tzu βίωνε τήν ἴδια δύναμη τῆς Χάρης τοῦ Tao/Λόγου. Ἔγραψε:

Γιατί οἱ παλιοί ἐκτιμοῦσαν τόσο τό Tao;
Δέν λέγανε πώς χάρη στό Tao
ὅποιος ψάχνει βρίσκει
καί οἱ ἔνοχοι συγχωροῦνται;
Γι'αὐτό ὁ κόσμος Τό ἐκτιμοῦσε τόσο.[24]

Ὅταν τό Tao ἐνανθρωπίστηκε, ἡ συγχώρεσή Του ἔγινε γνωστή καί φανερώθηκε στήν ἀνθρώπινη ἱστορία. Ὅσοι δέν γνώριζαν τό Tao/Λόγο, καί ἔτσι δέν Τό ἀναγνώρισαν στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ, ἔνιωθαν ἀμηχανία ὅταν ὁ Χριστός περιώδευε συγχωρώντας τίς ἁμαρτίες τῶν ἀνθρώπων. «Τίς ἐστίν οὗτος ὅς λαλεῖ βλασφημίας;» ἀναρρωτιόνταν. «Τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μή μόνος ὁ Θεός;»[25]

Μέ τήν ἐνσάρκωση, λοιπόν, φωτίζεται ἡ ἀληθινή ὄψη τῆς συγχώρεσης ὡς προσωπική πράξη. Γίνεται πρόσωπο πρός πρόσωπο. Τώρα ζητᾶμε συγχώρεση ἀπό τόν Λόγο ὁ ὁποῖος ἔχει γίνει γνωστός σέ μᾶς στήν ἀνθρώπινη ἐνσάρκωσή Του, ὅπως οἱ τυφλοί στήν Γραφή τοῦ φώναζαν: «Υἱέ Δαυΐδ, Ἰησοῦ, ἐλέησόν μέ»[26] καί «Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, Υἱέ Δαυΐδ». [27]

Παρομοίως, ἡ διαδικασία τῆς μετανοίας ἐμφανίζεται τώρα, θά λέγαμε, στήν ἀνθρώπινη ἱστορία, στήν πλήρως προσωπική της διάσταση. Πρίν ἀπό τήν ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου, ὀπαδοί Του ὅπως ὁ Lao Tzu διαρκῶς θανάτωναν τήν ψευδή, φθαρμένη ταυτότητα τοῦ ἐγώ τους, ἐπειδή γνώριζαν ὅτι αὐτό ἦταν ἀπαραίτητο προκειμένου νά ζήσει κανείς σύμφωνα μέ τήν Ὁδό. Μέ τήν ἔλευση τῆς Ὁδοῦ, αὐτός ὁ θάνατος ἐμφανίζεται σέ προσωπικό φῶς, μέ τή μορφή ἑνός Θεανθρώπινου Προσώπου κρεμάμενου στό Σταυρό. Ἀνεβαίνουν στόν σταυρό μαζί Του, ὥστε νά θανατώσουν τόν ψευδή ἑαυτό τους. Ἐξακολουθοῦν νά ὑποφέρουν σέ αὐτόν τόν κόσμο ὅπως ἀκριβῶς καί Ἐκεῖνος ὑπέφερε. Ἀλλά ἐνῶ ὁ παλιός τους ἑαυτός ὑπέφερε χωρίς Θεό – καί αὐτό στήν πραγματικότητα ὀφειλόταν στό χωρισμό τους ἀπό Αὐτόν – τώρα ὑποφέρουν μαζί Του, καί εἶναι ἐντελῶς διαφορετικό, αὐτός ὁ πόνος ἔχει μάλιστα μιά γλυκύτητα. Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ π. Γεώργιος Calciu, ἕνας ἱερέας πού εἶχε περάσει εἰκοσιδύο χρόνια σέ κομμουνιστικές φυλακές: «Ὁ Χριστός δέν ἦρθε γιά νά ἐξηγήσει τόν ἀνθρώπινο πόνο, ἤ γιά νά τόν ἐξαλείψει. Μᾶλλον ἦρθε γιά νά γεμίσει τόν ἀνθρώπινο πόνο μέ τήν παρουσία Του.»[28]

Ἡ μετάνοια ἀρχίζει μέ τόν θάνατο μαζί μέ τόν Χριστό στόν σταυρό, ἀλλά κορυφώνεται μέ τήν ἀνάσταση μαζί Του. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστός ἀναστήθηκε ἀπό τό μνῆμα μέ ἀνανεωμένο σῶμα (τόσο πού δέν Τόν ἀναγνώρισαν ἀκόμη καί οἱ κοντινότεροι μαθητές Του), ἔτσι καί τό πνεῦμα

μας ἀνασταίνεται μέ μιά ἀνανεωμένη μορφή μετανοίας. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει:

«Ὅταν ὁ ἄνθρωπος θρηνεῖ μέ ὅλη του τήν ὕπαρξη ἀπό τόν *πόνο* πού προκαλεῖ ἡ ἐπίγνωση τῆς ρυπαρότητάς του, τότε ὁ πόνος αὐτός ὑπερβαίνει κάθε ἄλλη ὀδύνη, καί μέσα σ' αὐτό τό μαρτύριο βλέπει τόν ἑαυτό του ὡς τόν χειρότερο τῶν ἀνθρώπων… Ἡ προσευχή μέσα σ'αὐτόν τόν ἅγιο *πόνο* μπορεῖ νά ἀποσπάσει τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπό αὐτόν τόν κόσμο καί νά τό μεταθέσει σέ ἕναν ἄλλο κόσμο. Καί ὁ γήινος αὐτός κόσμος περιέρχεται σέ λήθη, καί τό ἴδιο τό σῶμα παύει πλέον νά εἶναι αἰσθητό. Οἱ Πατέρες τῆς ἐρήμου ὀνόμασαν τήν κατάσταση αὐτή 'ἅδη μετανοίας'. Δι'αὐτῆς γινόμαστε ὅμοιοι μέ τόν Χριστό πού κατῆλθε στόν δικό Του 'ἅδη τῆς Ἀγάπης'. Ὅσο βαριά καί ἄν φαίνεται αὐτή ἡ 'βάσανος τοῦ Ἀδάμ', ὅσο μεγάλα καί ἄν εἶναι τά παθήματα, συνοδεύονται ὡστόσο ἀπό τή χαρά τῆς κλήσης τοῦ Θεοῦ καί τό φῶς τῆς νέας ζωῆς.»[29]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΥΟ

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΣΠΟΡΟΥ ΤΟΥ ΑΚΤΙΣΤΟΥ ΤΕΗ

29. Η ΑΝΟΙΚΤΗ ΑΤΡΑΠΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΙΑ ΕΝΩΣΗ

Ἡ ἐνσάρκωση τοῦ Tao ἐπέφερε κάτι περισσότερο ἀπό μιά προσωπική, ὁρατή ἐκδήλωση τῆς συγχώρεσης. Μαζί μέ αὐτήν ἦρθε ἕνα νέο ἐπίπεδο συγχώρεσης, ἄπειρο, αἰώνιο - ἕνα εἶδος πανπεριεκτικῆς, «κοσμικῆς» συγχώρεσης, ὄχι μόνο τῶν ἀτομικῶν ἀνθρώπινων ὄντων, ἀλλά ὁλόκληρης τῆς ἀνθρώπινης φύσης.

Ὅπως εἴδαμε, μέ τήν προπατορική ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν Ὁδό, ὁλόκληρη ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶχε ἐκπέσει. Ὁ ἄνθρωπος, ἔχοντας ἀποκοπεῖ ὁ ἴδιος ἀπό τόν Θεό, εἶχε ἀποκλειστεῖ ἀπό τήν εἴσοδο στήν αἰώνια μακαριότητα τῆς ἕνωσης μέ Αὐτόν, γιατί μιά ἀκάθαρτη ἀνθρώπινη φύση δέν εἶναι ἄξια γι'αὐτή τήν ἕνωση. Ἔτσι πάνω ἀπ' ὅλη τήν ἀνθρώπινη φύση ἐπεκρέματο καταδίκη σέ θάνατο καί ἀποκοπή (separation), ἀκόμη καί πάνω ἀπό τίς πιό ἐνάρετες ψυχές πού ἔζησαν πρίν τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἦταν οἱ προφῆτες τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Σωκράτης καί ὁ Lao Tzu. Γι'αὐτό τά βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι γεμᾶτα μέ σκοτεινές σκέψεις σχετικά μέ τήν ὕπαρξη πέρα ἀπό τό μνῆμα: «Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου. ἐν δέ τῷ ᾅδῃ τίς ἐξομολογήσεταί σοι;»[1] Γιά τούς Ἰσραηλίτες, μιά τέτοια ἐπίγνωση καί θλίψη ἀνακουφιζόταν μόνο μέ τήν ἐλπίδα γιά μελλοντική ἀπελευθέρωση μέσω τῆς ἔλευσης τοῦ Χριστοῦ: «ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τήν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, οὐδέ δώσεις τόν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.»[2] Γιά τούς πιό ἐνάρετους, ὁ ᾅδης δέν ἦταν χῶρος βασάνων, ἀλλά ἀναμονῆς γιά τήν ὑπόσχεση τῆς ἕνωσης μέ τό Θεῖον, γιά τήν ὁποία ἕνωση δέν ἦσαν ἄξιοι.

Μέ τήν ἔλευσή Του ἐν σαρκί καί τόν θάνατό Του στόν Σταυρό, τό Tao πῆρε ἐπάνω Του τήν καταδίκη σέ σωματικό θάνατο ἡ ὁποία εἶχε ἐπιπέσει στόν ἄνθρωπο μέ τήν ἀπομάκρυνσή του ἀπό τήν Ὁδό. Καί ὡστόσο τό Tao, πού ποτέ δέν ἀπομακρύνθηκε οὔτε κατ'ἐλάχιστο ἀπό τήν Ὁδό (γιατί πῶς θά μποροῦσε ἡ Ὁδός νά ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τόν Ἑαυτό της;) καθόλου δέν ἄξιζε τήν καταδίκη. Γι'αὐτό ὁ θάνατος δέν μποροῦσε νά κρατήσει τόν Αὐτουργό τῆς ζωῆς. Ὁ Μόνος Ἅγιος δέν μποροῦσε νά

ὑποστεῖ φθορά. Ἔτσι, μέ τό θάνατό Του ὡς ἄνθρωπος καί τήν Ἀνάστασή Του ἐκ νεκρῶν, τό Tao κατήργησε τήν καταδίκη τοῦ πνευματικοῦ καί σωματικοῦ θανάτου πού εἶχε ἐπιπέσει στήν ἀνθρώπινη φύση, προσφέροντας στόν ἄνθρωπο ἐλευθερία ἀπό ὅλες τίς συνέπειες τῆς προπατορικῆς του ἀπομάκρυνσης.

Μέσω τοῦ σωματικοῦ Του θανάτου τό Tao πρῶτ᾽ἀπ᾽ὅλα κατήργησε τήν καταδίκη σέ αἰώνια ἀποκοπή ἀπό τόν Θεό – δηλ. σέ πνευματικό θάνατο -ἀνοίγοντας στόν ἄνθρωπο τή δυνατότητα γιά αἰώνια ἕνωση μέ Αὐτόν στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, παρά τήν ἀναξιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτό ἦταν ἐκ μέρους τοῦ Tao ἡ ὕψιστη πράξη συγχώρησης.

Πάνω στό Σταυρό προσευχήθηκε «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γάρ οἴδασι τί ποιοῦσι.»[3] Ἔπειτα, στόν μετανοοῦντα ληστή πού ἦταν σταυρωμένος δίπλα Του, εἶπε: «σήμερον μετ᾽ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ»[4] δείχνοντας ἔτσι ὅτι ἀκόμη καί ἕνας ἐγκληματίας, ἄν ἔχει ὑποβληθεῖ στή διαδικασία τῆς μετανοίας, μπορεῖ νά λάβει αὐτό πού κανείς ἄνθρωπος (μετά τήν προπατορική ἀπομάκρυνση) δέν ἦταν ἄξιος νά λάβει. Ὡς γεγονός, αὐτός ὁ ληστής ἦταν ὁ πρῶτος στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας πού τό ἔλαβε.

Ὅσο τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ βρισκόταν στό μνῆμα, Αὐτός κατῆλθε πνευματικά στόν ἅδη καί ἐλευθέρωσε τά πνεύματα ὅσων Τόν εἶχαν ἀκολουθήσει πρίν τήν ἔλευσή Του βγάζοντάς τα ἀπό τήν κατάσταση τῆς ἀναμονῆς καί φέρνοντάς τα στήν αἰώνια ἕνωση πού εἶχαν ποθήσει[5]. Δέν μποροῦμε παρά νά πιστέψουμε ὅτι ὁ Lao Tzu ἦταν μεταξύ αὐτῶν.

Τέλος, ὅταν ὁ Χριστός ἀνέστη ἐκ τοῦ μνήματος μέ ἄφθαρτο σῶμα, ἐλευθέρωσε τήν ἀνθρωπότητα καί ἀπό τίς ἴδιες τίς ἁλυσίδες τοῦ σωματικοῦ θανάτου, δίνοντας στήν ἀνθρώπινη φύση τή δυνατότητα γιά μελλοντική ἀνάσταση.

30. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ TEH

Ὁ Ἅγ. Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος εἶναι ἕνας ἀπό τούς πιό φημισμένους μυστικιστές συγγραφεῖς ὅλων τῶν ἐποχῶν. Μέσω τῆς δράσης τῆς Ἄκτιστης Ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ (*Teh*), τοῦ εἶχε δοθεῖ ἡ χάρη νά δεῖ τόν Θεό καί τόν κόσμο ὅπως εἶχε πρωτοδημιουργηθεῖ, καί εἶχε φθάσει στά ὕψη τῆς θέωσης καί τῆς ὁλοκληρωτικῆς φώτισης. Βλ. τήν ἀναφορά του σ'αὐτό στίς σελ. 157 καί 161.

Σέ μᾶς, τούς σημερινούς ἀνθρώπους, ἔχουν δοθεῖ πολύ περισσότερα ἀπ'ὅ,τι σέ ὅσους εἶχαν γεννηθεῖ πρό Χριστοῦ, γιατί ἐνῶ οἱ προφῆτες καί οἱ σοφοί τῶν προχριστιανικῶν χρόνων ἑνώθηκαν μέ τό Ταο μετά τό θάνατό τους καί μετά τήν κάθοδο τοῦ Ταο στόν ᾅδη, ἐμεῖς ἔχουμε τή δυνατότητα νά βιώσουμε μιά πρόγευση αὐτῆς τῆς αἰώνιας εὐλογίας ἀκόμα καί κατά τή γήινη ζωή μας. Ἡ ἕνωσή μας μέ τό Ταο στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν μπορεῖ νά ἀρχίσει σ'αὐτή τή ζωή, καί νά συνεχιστεῖ γιά πάντα στή μέλλουσα. Τήν περίοδο πού ἦταν στή γῆ, ὁ Χριστός μίλησε γιά εἰδικά μέσα – γιά ὑλικά ἐργαλεῖα τοῦ ἄϋλου, Ἄκτιστου Teh – μέ τά ὁποῖα θά πραγματοποιοῦσε αὐτή τήν ἕνωση.

Τό πρῶτο ἀπό αὐτά τά μέσα εἶναι τό βάπτισμα, τό ὁποῖο ὁ Χριστός ἀποκάλεσε «γέννηση ἐξ ὕδατος καί πνεύματος». Τό δεύτερο εἶναι ὁ μυστηριακός μετασχηματισμός τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου σέ Σῶμα Του καί Αἷμα Του, σέ Σάρκα ἑνωμένη μέ τό Θεῖο. Αὐτά τά δύο μυστήρια δίνουν στόν ἄνθρωπο τήν ἰσχύ καί τή δυνατότητα νά ἀναγεννηθεῖ καθ'ὁμοίωση τοῦ ἴδιου τοῦ Ἐνσαρκωμένου Ταο.

Ὁ Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος ἐκφράζει μέσα σέ λίγα λόγια τό συνολικό μέγεθος αὐτῆς τῆς δωρεᾶς. Μετά τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, λέει, «οἱ ἄνθρωποι βαπτίζονται ἐν ὕδατι, μπαίνουν ὁλόκληροι μέσα στό νερό καί ξαναβγαίνουν τρεῖς φορές, εἰκονίζοντας τήν τριήμερο ταφή τοῦ Κυρίου, καί ἀφοῦ πεθάνουν μέσα σ'αὐτό ὡς πρός ὅλον αὐτόν τόν κακό κόσμο, στήν τρίτη ἀνάδυση ἀπό τό νερό εἶναι ἤδη ζωντανοί, σάν νά ἔχουν ἀναστηθεῖ ἐκ νεκρῶν, δηλαδή, οἱ ψυχές τους ἐπαναφέρονται στή ζωή καί δέχονται τή Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τή χάρη πού εἶχε ὁ Ἀδάμ πρίν τήν παρακοή. Μετά χρίονται μέ τό Ἅγιο Μύρο, καί μέσω αὐτοῦ

ἀλείφονται μέ τόν Ἰησοῦ Χριστό, καί εὐωδιάζουν μέ ὑπερφυσικό τρόπο. Ἔχοντας ἔτσι ἀξιωθεῖ νά συνδεθοῦν μέ τόν Θεό, γεύονται τή Σάρκα Του καί πίνουν τό αἷμα Του. Καί μέ τόν ἁγιοποιημένο ἄρτο καί οἶνο κοινωνοῦν τό Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Θεοῦ πού ἐνσαρκώθηκε καί προσέφερε τόν ἑαυτό Του ὡς θυσία.»[6]

Μέ τό βάπτισμα πού καθιέρωσε ὁ Χριστός, ἡ συγχώρεσή Του καί ἡ δική μας μετάνοια σφραγίζονται καί τελειοποιοῦνται. Σφραγίζουμε τήν ἐπανασύνδεσή μας μέ Αὐτόν ὑποσχόμενοι νά ἑνωθοῦμε ὁλοκληρωτικά μέ Αὐτόν[*] καί Αὐτός μέ τή σειρά Του ἐπισφραγίζει τή συγχώρεσή Του πρός ἐμᾶς ξεπλένοντάς μας ἀπό τά προηγούμενα σφάλματά μας μέ τό ἐξαγνισμένο ὕδωρ. Ἔπειτα, ὅταν κοινωνοῦμε τό Ἅγιό Του Σῶμα καί Αἷμα, παίρνουμε μέσα μας τήν Ἐνέργειά Του, ἡ ὁποία σάν φωτιά συνεχίζει νά καθαρίζει τήν πνευματική φθορά μέσα μας. Ὅπως τό Ἄκτιστο Φῶς πού εἶδε ὁ Μωϋσῆς στό Ὄρος Σινᾶ νά περικυκλώνει τήν βάτο, αὐτή ἡ φωτιά δέν μᾶς καίει. Μόνον οἱ ἁμαρτίες μέσα μας καίγονται, καθώς τό Φῶς ἀδιόρατα ἐνεργεῖ μέσα μας καί μᾶς τελειοποιεῖ. Στήν προσευχή τοῦ Ἁγ. Συμεών πρίν μεταλάβουμε αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου, λέμε:

> Χαίρων τε καί τρέμων ἅμα,
> Τοῦ πυρός μεταλαμβάνω,
> Χόρτος ὤν, καί ξένον θαῦμα!
> Δροσιζόμενος ἀφράστως,
> ὡσπεροῦν ἡ βάτος πάλαι,
> ἡ ἀφλέκτως καιομένη.[7]

31. Ο ΣΠΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΪΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ἀπό τή στιγμή πού κάποιος βαπτίζεται ἀληθινά στόν Χριστό, ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια ἤ Χάρη δέν ἐνεργεῖ πλέον σέ αὐτόν ἀπ' ἔξω πρός τά μέσα, ὅπως συνέβαινε μέ τόν Μωϋσῆ, τόν Lao Tzu καί ἄλλους δίκαιους πρίν ἀπό τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Τώρα ἐργάζεται ἀπό μέσα πρός τά ἔξω. Αὐτή ἦταν ἡ ἐμπειρία τῶν Ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, καί ἔγινε ἡ κοινή κληρονομιά ὅλων ὅσοι ἀκολούθησαν τό ἐνσαρκωμένο Tao.

Ὅταν ὁ Χριστός ἐνέπνευσε τούς Ἀποστόλους Του μετά τήν ἀνάστασή Του καί ἔστειλε σέ αὐτούς τό Ἅγιο Πνεῦμα τήν Πεντηκοστή, βίωσαν μιά Ἄκτιστη Ἐνέργεια (*Teh*) πού ἦταν ἐντελῶς διαφορετικῆς φύσης

---

[*] Κατά την Ὀρθόδοξη ἀκολουθία ταῆς βάπτισης, ὁ ὑποψήφιος ἐρωτᾶται τρεῖς φορές: «συντάσσεσαι με τον Χριστό;» - και ἀπαντάει «συντάσσομαι».

ἀπό τήν κτιστή ἐνέργεια (*ch'i* στα κινέζικα), πού ὑπῆρχε στό σῶμα τους καί στό σύμπαν. Στή συνέχεια, ἡ ἀπόκτηση αὐτῆς τῆς ἄκτιστης Ἐνέργειας ἔγινε ὁ προεξάρχων στόχος τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς.

Αὐτό πού οἱ πρῶτοι πού ἀκολούθησαν τόν Χριστό ἀνακάλυψαν, ἦταν ὅτι ἡ Χάρη τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἦταν σάν ἕνας σπόρος πού φυτεύθηκε μέσα στό πνεῦμα τους κατά τό βάπτισμα. «Ἀπό τή στιγμή τοῦ βαπτίσματος», λέει ὁ Ἅγ. Διάκονος τῆς Φωτικῆς († 486 μ.Χ.) «ἡ Χάρη μπαίνει μέσα στήν ψυχή».[8] Καί ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης διδάσκει: «Μέ τό βάπτισμα καθαρθήκαμε καί δεχθήκαμε τόν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος καί τόν 'ἔμφυτο λόγο' πού λέει ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος (Ἰάκ 1:21).»[9]

Ἐπιπλέον, αὐτοί πού ἀκολούθησαν τόν Χριστό βρῆκαν ὅτι μποροῦσαν νά θρέψουν καί νά καλλιεργήσουν αὐτόν τόν σπόρο μέσω αὐταπάρνησης, μέσω τῆς ἐξάσκησης τῶν ἀρετῶν καί μέσω καλῶν πράξεων πού γίνονται στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καί κυρίως μέσω νήψης καί πνευματικῆς προσευχῆς. Ἔτσι ὁ σπόρος θά μεγάλωνε μέσα τους, καί θά γινόταν σιγά-σιγά μεγάλο δένδρο.

Σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τοῦ Ἁγ. Σεραφείμ τοῦ Σάρωφ († 1833), ὅταν ὁ Χριστός εἶπε, «Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν εἶναι μέσα σας»[10], ἀναφερόταν ἀκριβῶς σέ αὐτόν τόν σπόρο τῆς Χάρης τοῦ Ἁγ. Πνεύματος τόν φυτευμένο στήν ἀνθρώπινη ψυχή. Καί «Ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν», εἶπε ὁ Χριστός «μοιάζει μέ σπόρο σιναπιοῦ, πού τόν πῆρε ἕνας ἄνθρωπος καί τόν ἔσπειρε στό χωράφι του. Εἶναι μικρότερος ἀπ'ὅλους τούς σπόρους, ὅταν ὅμως μεγαλώσει, ξεπερνᾶ ὅλα τά λαχανικά καί γίνεται δέντρο, ὥστε νά ἔρχονται τά πουλιά καί νά φωλιάζουν στά κλαδιά του».[11]

Ὁ Χριστός εἶπε ἐπίσης ὅτι ἡ Χάρη τοῦ Πνεύματος «μοιάζει μέ θησαυρό κρυμμένο σ'ἕναν ἀγρό»[12]. Γιά νά τήν ἀποκτήσει κανείς, πρέπει νά πουλήσει ὅλα ὅσα ἔχει, νά ἀγοράσει τόν ἀγρό, καί μετά, ὑπομονετικά καί ἐπιδέξια, νά ἀρχίσει νά «σκάβει».

32. Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΣΠΟΡΟΥ

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης μιλάει γιά τά σημεῖα τῆς δράσης τῆς Θεϊκῆς Ἐνέργειας στό ἐσωτερικό πνεῦμα:

«Θά ποῦμε τώρα τά τεκμήρια τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνέργειας τοῦ Πνεύματος σ' ὅσους τήν ἐπιζητοῦν ἀληθινά κι ὄχι σάν νά δοκιμάζουν τόν Θεό … Σέ μερικούς φαίνεται σάν φῶς πού ἀνατέλλει. Σέ ἄλλους σάν ἀγαλλίαση μαζί μέ τρόμο. Σέ ἄλλους σάν χαρά. Σέ ἄλλους, χαρά

ἀνάμικτη μέ φόβο. Σέ μερικούς, τρόμος καί χαρά. Κάποτε σέ μερικούς, δάκρυα καί φόβος. Χαίρεται δηλαδή ἡ ψυχή γιά τήν ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ καί τό ἔλεός Του, φοβᾶται ὅμως καί τρέμει τήν παρουσία Του, γιατί εἶναι ὑπεύθυνη γιά πολλές ἁμαρτίες. Σέ ἄλλους πάλι γίνεται στίς ἀρχές ἀνείπωτη συντριβή καί πόνος ἄφατος τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία πονεῖ σάν τή γυναίκα στήν ὥρα τοῦ τοκετοῦ, ὅπως λέει ἡ Γραφή (Ἡσ. 26, 17). Γιατί ὁ ζωντανός καί δραστικός Λόγος, δηλαδή ὁ Ἰησοῦς, εἰσχωρεῖ βαθιά ὥς ἐκεῖ πού χωρίζει ἡ ψυχή καί τό σῶμα, τό κόκκαλο καί τό μεδούλι, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος (Ἑβρ. 4,12), γιά νά λιώσει διά τῆς βίας τήν ἐμπάθεια ἀπό ὅλα τά μέρη τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματος. Σέ ἄλλους ἐκδηλώνεται ὡς ἀγάπη πρός ὅλους καί εἰρήνη ἄμαχη. Σέ ἄλλους ὡς ἀγαλλίαμα, τό ὁποῖο οἱ Πατέρες ἔχουν συχνά ὀνομάσει σκίρτημα, καί εἶναι δύναμη πνεύματος καί κίνηση καρδιᾶς ζωντανῆς. Τοῦτο λέγεται καί παλμός καί στεναγμός τοῦ πνεύματος πού μεσιτεύει γιά μᾶς στό Θεό 'στεναγμοῖς ἀλαλήτοις' (Ρωμ. 8, 26).»[13]

Στήν Χριστιανική παράδοση τῆς ἀνατολῆς, ὅλες οἱ βαπτισμένες ψυχές μποροῦν νά βιώσουν αὐτή τή δράση τῆς Θείας Ἐνέργειας, καί πράγματι τήν βιώνουν σύμφωνα μέ τό πόσο τρέφουν τό σπόρο τοῦ ἔμφυτου Λόγου μέσα τους. Ἡ Χάρη δέν τούς σώζει αὐτομάτως – γιατί δέν ὑπάρχει τέτοιο πράγμα, αὐτόματη σωτηρία, - ἀλλά εἶναι ἕτοιμη νά σώσει τήν ψυχή τή στιγμή πού αὐτή στρέφεται πρός τόν Θεό καί ἀρχίζει νά καλλιεργεῖ αὐτόν τό σπόρο. Ὁ Ἅγ. Σεραφείμ ἐκφράζει αὐτό τό θέμα ὡς ἐξῆς:

«Ἡ Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παρέχεται κατά τό βάπτισμα στό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, παρά τήν πτώση τῶν ἀνθρώπων σέ ἁμαρτία, παρά τό σκοτάδι πού περιβάλλει τήν ψυχή μας. Λάμπει στήν καρδιά μέ τό θεϊκό Φῶς τῆς ἀνεκτίμητης Χάρης τοῦ Χριστοῦ (τό ὁποῖο ὑπῆρχε ἀπό ἀμνημονεύτων χρόνων). Ὅσο ὁ ἁμαρτωλός δέν μετανοεῖ, αὐτό τό Φῶς τοῦ Χριστοῦ ἐκλιπαρεῖ τόν Πατέρα: 'Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ! Μή θυμώσεις γι'αὐτή τήν ἀμετανοησία στό τέλος (τῆς ζωῆς του).'Καί μετά, ὅταν ὁ ἁμαρτωλός μεταστρέφεται καί παίρνει τήν ὁδό τῆς μετανοίας, διαγράφει ἐντελῶς κάθε ἴχνος ἁμαρτίας ἀπό τό παρελθόν καί ἐνδύει ξανά τόν πρώην ἁμαρτωλό μέ ἔνδυμα ἀφθαρσίας, ὑφασμένο ἀπό τή Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.»[14]

33. ΤΟ ΚΤΙΣΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΚΤΙΣΤΟ

Ὅτι αὐτή ἡ Ἄκτιστη Ἐνέργεια κατέρχεται στήν ψυχή μέ τό βάπτισμα καί τήν μεταμορφώνει, ἐκδηλώνοντας τά ἰδιαίτερα σημάδια της,

ὅτι αὐτός ὁ σπόρος μπορεῖ νά εἶναι θαμμένος κάτω ἀπό πολλά στρώματα ἐγώ καί ἐπιθυμίας καί μετά νά ἀποκαλυφθεῖ μέ τήν πνευματική ἐργασία τοῦ «σκαψίματος»,

ὅτι μπορεῖ νά ἀναπτυχθεῖ μέσα στόν ἄνθρωπο ἄν αὐτός ἀκολουθεῖ τίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ, ἄν κοινωνεῖ τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος Αὐτοῦ, καί ἄν προσεύχεται - ὅλα αὐτά τά ξέρουμε ἀπό προσωπική ἐμπειρία. Ὅταν ἡ θεϊκή Ἐνέργεια εἰσχωρεῖ καί ἐργάζεται ἐσωτερικά μέσα στόν ἄνθρωπο, μετασχηματίζει τίς ζωτικές του δυνάμεις, ἐκλεπτύνει τίς ἐνέργειές του, καί ἐξαγνίζει τό πνεῦμα του, σάν μιά φωτιά πού καίει ὅλα τά σκουπίδια. Ἀλλά ὑπάρχει καί κάτι ἀπείρως μεγαλύτερο ἀπό αὐτό: ἡ στενή προσωπική σχέση πού αὐτό ἐπιφέρει ἀνάμεσα στήν ψυχή καί τόν Δημιουργό. Καμιά ἀνθρώπινη ἐνέργεια δέν μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό – μόνο ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό, γιατί αὐτή εἶναι στήν πραγματικότητα ὁ Δημιουργός.

«Αὐτός εἶναι ὁ σκοπός», λέει ὁ Γέρων Παΐσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος († 1994), «νά ὑποτάξουμε πλήρως τό νοῦ στή Θεία Χάρη. Ὁ Χριστός ζητᾶ ἀπό μᾶς μόνο ταπείνωση. Ὅλα τά ἄλλα θά γίνουν στή συνέχεια ἀπό τή Θεία Χάρη».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΑ

ΝΗΨΗ

34. Συνεχης Μετανοια

Ἀκόμα καί μετά τόν καθαρισμό μας ἀπό ὕδωρ μαζί μέ πνεῦμα κατά τό ἅγιο βάπτισμα, φέρουμε μέσα μας τήν τάση καί τή συνήθεια νά ἐπανερχόμαστε στήν προηγούμενη κατάστασή μας.[1] Ἄν δέν διατηρήσουμε, δέν διαφυλάξουμε καί δέν καλλιεργήσουμε τόν σπόρο τῆς Χάρης πού μᾶς ἔχει δοθεῖ, θά χάσουμε τή ζωογόνο του δύναμη. Τότε, ὅπως μᾶς προειδοποίησε ὁ Χριστός, θά γίνουμε χειρότεροι ἀπό πρῶτα[2]. Προκειμένου νά διατηρήσουμε τήν Χάρη καί νά μήν ἐπιστρέψουμε στήν πρότερη πλάνη μας, πρέπει συνεχῶς, μέρα τή μέρα, λεπτό τό λεπτό, νά ἑνωνόμαστε μέ τήν Ὁδό σέ μετάνοια.

Ἡ μετάνοια – τό νά εὐθυγραμμιζόμαστε συνεχῶς μέ τήν Ὁδό, νά Τόν ἐπικαλούμαστε, νά ποθοῦμε νά καθαρθοῦμε ἐν πνεύματι, νά συγχωρεθοῦμε ἀπό Αὐτόν καί στή συνέχεια νά συγχωρέσουμε τούς πάντες καί τά πάντα, αὐτό εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία καί τό θεμέλιο τῆς ζωῆς τῶν ὁπαδῶν Του. Ἀλλά ἡ μετάνοια δέν εἶναι ἁπλά καί μόνο μιά πράξη. Εἶναι κατά πρῶτον καί κύριον μιά *στάση ζωῆς*, μιά *κατάσταση*.

Ὅσο παραμένουμε στήν κατάσταση τῆς μετανοίας, ὅλο καί βαθύτερα ἐπίπεδα τῆς φθορᾶς μας θά ἀποκαλύπτονται σέ μᾶς, καί θά ἐξαγνιζόμασε καί θά ἀναδημιουργούμαστε συνεχῶς ἀπό τόν ἄρρητο Λόγο στήν καρδιά μας. Τό τέλος αὐτοῦ θά εἶναι ἡ ὁλοκληρωτική φώτιση. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος: «Ὅποιος προσπαθεῖ νά ἀκολουθήσει τόν Χριστό ‘ὅπου ἄν ὑπάγῃ’ (Ἀπ 14:4), ἀναπόφευκτα θά κλονιστεῖ ξανά καί ξανά: σέ κάθε ἀνάβασή του ἀπό ἕνα χαμηλότερο σέ ἕνα ὑψηλότερο ἐπίπεδο γνώσης, ἀπό ἕνα μικρότερο σέ ἕνα μεγαλύτερο μέτρο ἀγάπης.»[3]

Μέσα στούς γρήγορους ρυθμούς τῆς κοινωνίας μας, μιᾶς κοινωνίας πού βασίζεται στήν ἄμεση ἱκανοποίηση, οἱ ἄνθρωποι θέλουν πνευματικότητα ἄμεσα. Παγιδευμένοι σ’ ἕνα τέλμα ἐκλεπτυσμένου αἰσθησιασμοῦ, ἀναζητοῦν πνευματικότητα μέσω τῶν αἰσθήσεων. Ὑπνωτισμένοι ἀπό τίς ψευδεῖς τους ταυτότητες, ἀναζητοῦν μιά πνευματικότητα ἡ ὁποία τό μόνο πού κάνει εἶναι νά τούς ρίχνει ὅλο καί

πιό βαθιά μέσα στήν ὕπνωση – μόνο πού τώρα πρόκειται γιά ὕπνωση μέ πνευματικό ἐπίστρωμα. Ἐπιζητοῦν νά βροῦν ἀνακούφιση μέσα στό τέλμα τους. Δέν μποροῦν νά πᾶνε βαθύτερα, ἐπειδή θά ἔκαναν τά πάντα ἐκτός ἀπό τό νά παραδεχθοῦν τό τέλμα τους.

Ὅσο γιά μᾶς, γιά νά προχωρήσουμε στήν πνευματική ζωή, πρέπει νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι εἴμαστε ἀπό αὐτούς τούς ἀνθρώπους, ὅτι καί ἐμεῖς ἐπίσης εἴμαστε μαθημένοι νά ζητᾶμε ἄμεση ἱκανοποίηση. Ἄν τό δοῦμε αὐτό, ἔχουμε κάνει τό πρῶτο βῆμα προκειμένου νά ὑψωθοῦμε πάνω ἀπό τό περιβάλλον μας. Πρέπει νά καταλάβουμε πώς, ἀντίθετα μέ ὅ,τι ἔχουμε μάθει νά περιμένουμε, ἡ ἐσωτερική κάθαρση εἶναι μιά ἐφ' ὅρου ζωῆς διαδικασία. Ἡ συνεχής μετάνοια εἶναι ὁ μόνος τρόπος. «Παράδοξο θαῦμα», λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «ὅσο ἐναργέστερα *βλέπω* τόν Θεό, τόσο φλογερότερη γίνεται ἡ μετάνοιά μου, γιατί τότε συνειδητοποιῶ σαφέστερα τήν ἀναξιότητά μου μπροστά Του.»[4]

35. Νηψη και Μετανοια

Γιά νά εἶναι ἡ μετάνοιά μας συνεχής, πρέπει νά συνοδεύεται ἀπό αὐτό πού οἱ παλιοί Χριστιανοί ἀσκητές ὀνόμαζαν «νήψη»: μιά κατάσταση ἐσωτερικῆς ἐπαγρύπνησης, προσοχῆς καί ἐγκράτειας.

Ὁ Lao Tzu ἤξερε καλά αὐτή τήν ἀρετή. Ἔλεγε γιά τούς παλιούς πού ἀκολουθοῦσαν τό Tao:

> Διστακτικοί κι ἐγρήγοροι, σάν νά διαβαίνουν χείμαρρο μές στόν χειμώνα.
> Προσεκτικοί καί σέ ἐπιφυλακή, σάν νά προσμένουν ἀναπάντεχη ἀντιπαράθεση ἀπ'ὅλες τίς πλευρές.[5]

Ὅταν τό Tao/Λόγος ἐνσαρκώθηκε, μίλησε πολύ γιά τή νήψη, ὅσο μποροῦσαν νά καταλάβουν αὐτοί πού τόν ἄκουγαν. «Προσέξτε καλά τούς ἑαυτούς σας. Μήν βαρύνει ἡ καρδιά σας μέ τήν κραιπάλη καί τή μέθη καί τίς βιοτικές μέριμνες.»[6]

Γιά νά κάνει νά ἐντυπωθεῖ περισσότερο στούς ἀνθρώπους ἡ ἀνάγκη γιά νήψη, μίλησε πάνω σ'αὐτό μέ παραβολές, ὅπως τήν ἱστορία τῶν πέντε παρθένων πού εἶχαν ἕτοιμα τά λυχνάρια τους[7] ἤ τήν ἱστορία τοῦ πιστοῦ δούλου πού ἀγρυπνεῖ περιμένοντας τόν Κύριό Του:

«Νά εἶστε συνεχῶς ἕτοιμοι, μέ δεμένο τό ζωνάρι στή μέση σας καί ἀναμμένα τά λυχνάρια. Νά συμπεριφέρεστε σάν τούς ἀνθρώπους πού περιμένουν τόν κύριό Τους πότε θά γυρίσει ἀπό τό γάμο, ὥστε, μόλις ἔρθει καί χτυπήσει τήν πόρτα, ἀμέσως νά τοῦ ἀνοίξουν. Μακάριοι οἱ

δοῦλοι ἐκεῖνοι πού ὁ κύριός τους θά τούς βρεῖ ξύπνιους. Σᾶς βεβαιώνω πώς θ'ἀνασκουμπωθεῖ, θά τούς βάλει νά καθίσουν καί θά τούς περιποιηθεῖ. Χαρά σ'ἐκείνους μάλιστα τούς δούλους, πού ὁ κύριός τους θά ἐπιστρέψει τά μεσάνυχτα ἤ τά ξημερώματα καί θά τούς βρεῖ νά τόν περιμένουν.[8]

Ἄν ἡ συνεχής μετάνοια εἶναι τό θεμέλιο τῆς ζωῆς ὅποιου ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό, ἡ νήψη εἶναι τό θεμέλιο τῆς συνεχοῦς μετανοίας. Γι'αὐτό, οἱ συγγραφεῖς τῆς Φιλοκαλίας, τῆς μεγαλύτερης συλλογῆς παλιῶν Χριστιανικῶν χειρογράφων πάνω στήν πνευματική ζωή, τονίζουν τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἐσωτερικῆς προσοχῆς. Σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Φιλοκαλικοῦ συγγραφέα Ἁγ. Ἡσυχίου (8ος μ.Χ. αἰώνας): «Ὅταν ἀρχίσομε νά ζοῦμε μέ προσοχή τοῦ νοῦ, ἄν προσαρμόζομε στή νήψη τήν ταπείνωση καί συνάπτουμε στήν ἀντίρρηση (πρός τούς πονηρούς λογισμούς) τήν εὐχή (προσευχή), τότε θά βαδίσομε καλά τό δρόμο τῆς μετάνοιας.»[9]

Παρομοίως, ὁ Ἅγ. Νικηφόρος ὁ Μονάζων (13ος μ.Χ. αἰώνας) γράφει: «Ἡ προσοχή εἶναι γνώρισμα τῆς ἀληθινῆς μετάνοιας.…Ἡ προσοχή εἶναι ἀνεπιφύλακτη βεβαιότητα γιά τή συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ἡ προσοχή εἶναι ἡ ἀρχή τῆς θεωρίας (δηλ. τῆς ἐνατένισης τοῦ Θεοῦ), ἤ μᾶλλον ἡ βάση τῆς θεωρίας, γιατί μέσω αὐτῆς ὁ Θεός συγκαταβαίνει κι ἐμφανίζεται στό νοῦ. Ἡ προσοχή εἶναι ἀταραξία τοῦ νοῦ, ἤ μᾶλλον, ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς πού τῆς δόθηκε ὡς βραβεῖο ἀπό τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσοχή εἶναι κατάργηση τῶν λογισμῶν, ἀνάκτορο τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, θησαυροφυλάκιο τῆς ὑπομονῆς τῶν ἐπερχόμενων δοκιμασιῶν.»[10]

36. ΝΗΨΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Εὑρισκόμενος σέ μιά συνεχή κατάσταση νήψης, ὁ Lao Tzu ἐπικοινωνοῦσε μέ τό Tao μέσω διαισθητικῆς γνώσης τοῦ ἀνώτερου νοῦ (τοῦ πνεύματος). Δέν ἀπευθυνόταν στό Tao, δέν τό ἐπεκαλεῖτο, γιατί, ὅπως ἔχουμε δεῖ, τό μυστήριο του Προσωπικοῦ Ἀπολύτου δέν τοῦ εἶχε ἀποκαλυφθεῖ.

Τώρα πού μέ τήν ἐνσάρκωση τοῦ Tao/Λόγου ἡ ἐπικοινωνία μας μέ αὐτόν γίνεται πρόσωπο πρός Πρόσωπο, ἡ γνώση τοῦ ἀνώτερου νοῦ περνάει καί στήν καρδιά. Αὐτό τό ὀνομάζουμε «προσευχή». Ὡστόσο, ἀκόμη καί μέ τήν στενή προσωπική ἐπικοινωνία μέ τό Tao πού μέσω τοῦ Χριστοῦ ἔγινε δυνατή γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἡ βάση γι' αὐτή τήν

ἐπικοινωνία παραμένει ἡ ἴδια ὅπως ἦταν γιά τόν Lao Tzu, γιατί ἡ προσευχή, ὅπως καί ἡ μετάνοια, ἔχουν ὡς θεμέλιο τή νήψη.

Ὅταν τό Tao/Λόγος πῆρε ἀνθρώπινη μορφή, δέν μᾶς εἶπε ἁπλά νά προσευχόμαστε. Εἶπε, «γρηγορεῖτε καί προσεύχεσθε, ἵνα μή εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. Τό μέν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δέ σάρξ ἀσθενής».[11] Πρῶτα μᾶς λέει νά εἴμαστε σέ ἐπαγρύπνση, ἔπειτα νά προσευχόμαστε ὄντας σέ ἐπαγρύπνηση.

Ὁ Lao Tzu ἔμενε σέ ἐγρήγορση γιά νά προετοιμαστεῖ, τρόπον τινά, γιά τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Τώρα πού τό Tao ἔχει ἐνσαρκωθεῖ, αὐτοί πού Τόν ἀκολουθοῦν πρέπει καί πάλι νά μένουν σέ ἐγρήγορση γιά νά προετοιμάζονται γιά τήν ἔλευσή Του, γιατί ἔρχεται στήν καρδιά τους γιά νά ἐξαγνίσει τό πνεῦμα τους, κάποια στιγμή πού Αὐτός διαλέγει. «Γιατί ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, εἶπε ὁ Ἰησοῦς «εἶναι σάν τόν ἄνθρωπο πού ταξίδεψε σέ ἄλλη χώρα καί ἄφησε στούς δούλους τή φροντίδα τοῦ σπιτιοῦ του. Στόν καθένα ὅρισε ἕνα ἔργο, καί στό θυρωρό ἔδωσε τήν ἐντολή νά εἶναι σέ ἐπαγρύπνηση. Ἐπαγρυπνεῖτε, λοιπόν, γιατί δέν ξέρετε πότε θά ἐπιστρέψει ὁ κύριος τοῦ σπιτιοῦ: τό βράδυ ἤ τά μεσάνυχτα ἤ κατά τό λάλημα τοῦ πετεινοῦ τό πρωΐ. Μήπως ἔρθει ξαφνικά καί σᾶς βρεῖ νά κοιμᾶστε. Αὐτό πού σᾶς λέω, τό λέω σέ ὅλους: ἐπαγρυπνεῖτε!»[12]

Ἡ προσευχή δέν μπορεῖ νά εἶναι ἁγνή ἄν ὁ νοῦς ἀκολουθεῖ ἐνεργά τίς σκέψεις. Γιά νά εἶναι ἡ προσευχή ἁγνή, πρέπει νά βγαίνει ἀπό ἁγνό πνεῦμα. Καί αὐτό μπορεῖ νά γίνει μόνο ὅταν κάποιος μένει σέ ἐγρήγορση καί ἔτσι ὑψώνεται πάνω ἀπό σκέψεις καί εἰκόνες. Γι'αὐτό ὁ Χριστός εἶπε: «Γρηγορεῖτε καί προσεύχεσθε»: ἡ προσευχή καί ἡ νήψη εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένες. Ὅπως γράφει ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος Brianchaninov, ἕνας Ρῶσος ἀσκητής τοῦ 19ου αἰώνα πού ἀκολουθοῦσε τήν Φιλοκαλική παράδοση: «Τό οὐσιαστικό, τό ἀπαραίτητο χαρακτηριστικό τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ προσοχή. Χωρίς προσοχή δέν γίνεται προσευχή.»[13]

Τό Tao εἶναι πνεῦμα. Μέ τόν Ἰησοῦ Χριστό αὐτό τό πνεῦμα ἐνσαρκώνεται. Κάτι ἀντίστοιχο συμβαίνει καί μέ τήν ἐσωτερική ζωή ὅσων Τόν ἀκολουθοῦν. Πρίν ἀπό τήν ἔλευσή Του, ὅσοι ἀκολουθοῦσαν τό Tao, ὅπως ὁ Lao Tzu, κάθονταν καί ἀνοίγονταν πρός μιά κατάσταση ἀντικειμενικῆς ἐπίγνωσης (sat in open, objective awareness). Μετά τήν ἔλευσή Του, αὐτή ἡ ἐπίγνωση «ἐνσαρκώνεται» καί παίρνει τή μορφή τῆς προσευχῆς. Ἔτσι ἡ ἐπίγνωση ἔρχεται σέ νέα διάσταση. Γι'αὐτό ἡ προσοχή (πού ἀντιστοιχεῖ στόν Lao Tzu καί τήν προχριστιανική ἐποχή), καί ἡ προσευχή (πού ἀντιστοιχεῖ στήν Χριστιανική ἐποχή) εἶναι ἀναπόσπαστα

συνδεδεμένες. Ἡ προσευχή δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει χωρίς τήν προσοχή ἡ ὁποία πρέπει νά προηγεῖται ἀπ' αὐτήν καί νά λειτουργεῖ παράλληλα μέ αὐτήν. Ταυτόχρονα, ὡστόσο, ἡ προσοχή ἀπό μόνη της δέν εἶναι ἀρκετή, τώρα πού τό Ταο ἔχει ἐνσαρκωθεῖ.

Ὁ Ἅγ. Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος παρέχει μιά ἀπό τίς καλύτερες ἐξηγήσεις πού ἔχουμε βρεῖ γιά τή σχέση ἀνάμεσα στήν προσοχή (νήψη) καί τήν προσευχή:

«Ἡ νήψη καί ἡ προσευχή εἶναι δεμένες ὅπως ἡ ψυχή μέ τό σῶμα καί ἡ μία χωρίς τήν ἄλλη δέν μπορεῖ νά σταθεῖ. Αὐτά τά δύο συνδέονται μεταξύ τους μέ δύο τρόπους. Πρῶτα ἡ νήψη ἀρχίζει νά μάχεται τήν ἁμαρτία, σάν ἐμπροσθοφυλακή. Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ προσευχή, ἡ ὁποία θανατώνει παρευθύς καί ἀφανίζει ὅλους ἐκείνους τούς αἰσχρούς λογισμούς μέ τούς ὁποίους πάλευε πρωτύτερα ἡ προσοχή. Γιατί ἡ νήψη μόνη της δέν μπορεῖ νά κάνει κάτι τέτοιο. Αὐτό εἶναι ἡ πύλη τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου. Ὅταν μέ τή νήψη φυλάγομε καθαρή τήν προσευχή, βελτιωνόμαστε, ἐνῶ ὅταν δέν προσέχομε καί τή μολύνομε καί τή διαφθείρομε, οἱ προσπάθειές μας πέφτουν στό κενό».[14]

Μία ἀπό τίς καλύτερες περιγραφές σχετικά μέ τό πῶς ἀκριβῶς νά τό κάνουμε αὐτό μᾶς δίνει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, ἕνας πνευματικός γιατρός ἐμπνευσμένος ἀπό τόν Θεό, πού ἔζησε στό ὄρος Σινᾶ κατά τόν 6ο μ.Χ. αἰώνα. Αὐτό τό χωρίο μᾶς παρέχει τό κλειδί γιά τήν κατανόηση τῶν ὅσων συζητοῦμε ἐδῶ:

«Κλεῖνε τή θύρα τοῦ κελλιοῦ σου γιά τό σῶμα, τή θύρα τῆς γλώσσας γιά τά λόγια, καί τήν πύλη τοῦ ἐσωτερικοῦ σου γιά τά πονηρά πνεύματα. Νά κάθεσαι ψηλά καί νά παρατηρεῖς - ἄν βέβαια ξέρεις νά τό κάνεις αὐτό – καί τότε θά βλέπεις πῶς καί πότε καί ἀπό ποῦ καί πόσοι καί ποιοί κλέφτες ἔρχονται νά μποῦν καί νά κλέψουν τά σταφύλια. Ἄν κουραστεῖ ὁ σκοπός νά παρατηρεῖ σηκώνεται καί προσεύχεται, καί ἀφοῦ καθίσει πάλι, συνεχίζει μέ ἀνδρεία τήν ἴδια ἐργασία. Ἄλλο εἶναι ἡ φύλαξη τῶν λογισμῶν καί ἄλλο ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ. Ὅσο ἀπέχει ἡ ἀνατολή ἀπό τή δύση, τόσο ἀπέχει τό δεύτερο καί εἶναι πιό κοπιαστικό ἀπό τό πρῶτο. Ὅπως τά βασιλικά ὅπλα πού βρίσκονται κάπου, ἐνῶ τά βλέπουν οἱ κλέφτες, δέν τά πλησιάζουν, ἔτσι κι ἐκεῖνον πού ἕνωσε τήν καρδιά του μέ τήν προσευχή δέν τόν κλέβουν εὔκολα οἱ νοεροί ληστές.»[15]

Ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος (6ος -7ος μ. Χ. αἰώνας) ἦταν ὁ ἡγούμενος τοῦ παλαιοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης στούς πρόποδες τοῦ Ὄρους Σινᾶ, ὅπου ὁ Προφήτης Μωϋσῆς ἔλαβε τή θεϊκή ἀποκάλυψη. Ἡ *Κλῖμαξ Θείας Ἀνόδου*, ἐπί αἰῶνες θεωρεῖτο ὡς κλασικό πνευματικό ἔργο πρώτης τάξης, καί ἦταν ἕνα ἀπό τά πρῶτα βιβλία πού τυπώθηκαν στό Δυτικό ἡμισφαίριο. Εἰκόνα διά χειρός Φώτη Κόντογλου.

Τί ἔκανε ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος ὅταν καθόταν σέ ἐγρήγορση; Στήν οὐσία ἔκανε ὅ,τι καί ὁ Lao Tzu πρίν ἀπό τήν ἐνσάρκωση τοῦ Tao. Ἐπανέφερε τήν ἐπίγνωσή του σέ μιά ἀντικειμενική κατάσταση τοῦ νοῦ -παρατηρητή, φρουρώντας ἔτσι τό πνεῦμα του ἤ «ἀνώτερο νοῦ». Καί πάλι, ἡ διαφορά ἀνάμεσα στόν Lao Tzu καί σέ αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τόν Χριστό μετά τήν ἔλευσή Του εἶναι ὅτι αὐτοί εἰσάγουν σέ αὐτή τήν κατάσταση τοῦ νοῦ-παρατηρητή, μιά προσωπική κοινωνία (communion) μέ τό Tao/ Λόγο, συνήθως μέ τή βοήθεια τῆς ἄμεσης ἐπίκλησης. Ὁ Lao Tzu ἔλεγε ὅτι δέν ἤξερε τό ὄνομα τοῦ Tao. Τώρα τό ξέρουμε, καί ἔτσι τό ἐπικαλούμαστε – «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ» - ἐνῶ παράλληλα θυμόμαστε ὅτι γιά νά προσευχηθοῦμε ἀληθινά σ'αὐτό πρέπει νά προσευχηθοῦμε ἐν πνεύματι, καί ἔτσι πρέπει νά κάνουμε πρῶτα αὐτό πού ἔκανε ὁ Lao Tzu.

Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ποτέ δέν φθάνουν σέ βαθιά ἐπίπεδα ἐσωτερικῆς νοερῆς προσευχῆς, ἐπειδή ἁπλά δέν ἔχουν ἀκολουθήσει τό πρῶτο ἥμισυ τῆς προτροπῆς τοῦ Χριστοῦ: «Γρηγορεῖτε καί προσεύχεστε». Γι' αὐτό, πρίν μιλήσουμε εἰδικά γιά τήν προσευχή, θά παραθέσουμε κάπως ἐκτεταμένα τίς ἀρχές τῆς νήψης.

37. ΕΝΔΟΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΑΣΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥΣ

Γιά νά ἐξηγήσουμε ὅτι ἡ νήψη εἶναι κάτι ἀπόλυτα ἀναγκαῖο, ἄς ἐπιστρέψουμε στήν προηγούμενη συζήτησή μας σχετικά μέ τήν πρωταρχική πτώση τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔπεσε, ἔπεσε σέ μιά κατάσταση περισπασμοῦ. Ὁ «ὀφθαλμός του», γιά νά χρησιμοποιήσουμε τά λόγια τοῦ Χριστοῦ, δέν ἦταν πλέον «ἁπλοῦς».[16] Ἐπιστροφή, λοιπόν, στήν πρωταρχική κατάσταση, σημαίνει ἐπιστροφή στήν ἑνιαία ἀντίληψη, σημαίνει νά ἀντιστρέψουμε τήν πτώση μας σέ περισπασμό, καί νά ἐπιτύχουμε τό ἀντίθετο, τό ὁποῖο εἶναι ἡ κατάσταση τῆς προσοχῆς.

Μέσω τῆς προσοχῆς ἀνερχόμαστε συνεχῶς πάνω ἀπό ὅλες τίς μορφές καί τίς εἰκόνες τῶν αἰσθήσεων, πάνω ἀπό ὅλες τίς ἐξωτερικά διαμορφωμένες σκέψεις καί συναισθήματα. Συνεχῶς ὑποτάσσουμε τήν ψυχή μας στήν ἁγνή γνώση τοῦ πνεύματος. Συνεχῶς ἐπιτρέπουμε στό πνεῦμα νά ἀνυψωθεῖ μέσα ἀπό τόν πόθο του νά δεχθεῖ κάθαρση καί ἔτσι νά ἑνωθεῖ μέ τόν Δημιουργό του, νά ἀκούσει τήν σιωπηλή φωνή τοῦ Λόγου. Συνεχῶς διαφυλάσσουμε τό πνεῦμα μας, ἔτσι ὥστε νά μήν ἀφήσουμε νά παρεισφρύσουν ὁτιδήποτε σκέψεις ἤ εἰκόνες θά τό τραβοῦσαν πρός τά κάτω, πρός τό βασίλειο τῶν αἰσθήσεων. Συνεχῶς κατακαίουμε μέ τό φῶς τῆς κατανόησης κάθε μορφή καί εἰκόνα ἐπιθυμίας, μαζί μέ κάθε μνησικακία κρυμμένη στά κατάβαθα τῆς ψυχῆς μας. Καί μέ αὐτόν τόν τρόπο συνεχῶς μένουμε ἄγρυπνοι, περιμένοντας τήν ἔλευση τοῦ Κυρίου μας, τοῦ Ταο/Λόγου.

Μέσω τῆς νήψης τοῦ νοῦ ἀρχίζουμε νά συλλαμβάνουμε τήν ἀναλογία ἀνάμεσα στό πνεῦμα καί τήν «κατώτερη» ψυχή. Τό πνεῦμα εἶναι ὄν ἀθάνατο καί ἔτσι μετέχει στήν ὑπέρβαση τοῦ χρόνου, ἐνῶ ἡ κατώτερη ψυχή εἶναι δεμένη στόν γήινο χρόνο. Τό πνεῦμα, βιώνοντας τήν αἰωνιότητα, παραμένει σέ ἠρεμία, ἐνῶ ἡ κατώτερη ψυχή, δεσμευμένη στόν χρόνο, ἐμπλέκεται σέ δράση.

Καθώς ξανά καί ξανά συλλαμβάνουμε τόν ἑαυτό μας νά κατέρχεται στό ἐπίπεδο τῶν σκέψεων ἤ εἰκόνων πού τό τραβοῦν πρός τά κάτω, στό ἐπίπεδο τῶν λογισμῶν (στό βασίλειο τῆς δράσης μέσα στόν χρόνο), μποροῦμε νά ἐπαναφέρουμε τόν ἑαυτό μας πάλι στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματος (στό βασίλειο τῆς ἠρεμίας μέσα στήν αἰωνιότητα). Ἀργότερα, μέσω συνεχοῦς πρακτικῆς, θά εἴμαστε ἱκανοί νά παρατηροῦμε τούς λογισμούς νά ἔρχονται καί νά προσπαθοῦν νά πετύχουν τήν εἴσοδο στό νοῦ μας κλέβοντας τήν προσοχή μας.

Αὐτή εἶναι μιά ἀπό τίς ἱκανότητες πού μᾶς διαχωρίζει ἀπό τόν κόσμο τῶν ζώων. Ἕνα ζῶο μπορεῖ νά ἔχει νοητικές εἰκόνες καί νά αἰσθάνεται συναισθήματα, ἀλλά δέν μπορεῖ νά συλλάβει καί νά παρατηρήσει τόν ἑαυτό του νά τό κάνει αὐτό. Ἔτσι ὅλες οἱ πράξεις του - ἄν δέν εἶναι ἁπλά ἐνστικτώδεις – θά πρέπει τελικά νά διαμορφώνονται ἀπό ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος καί ἀπό τίς εἰκόνες καί τά συναισθήματα πού αὐτές οἱ ἐπιδράσεις δημιουργοῦν. Ὁ ἄνθρωπος, ὅσο ἀκόμα ζεῖ στό ζωϊκό ἐπίπεδο, διαμορφώνει ἐπίσης τόν τρόπο λειτουργίας του σύμφωνα μέ ἐξωτερικές ἐπιδράσεις. Ἔχει ὅμως τήν μοναδική ἱκανότητα, ἄν τήν χρησιμοποιήσει, νά παρατηρεῖ τό νοῦ του καί ἔτσι νά

ὑπερβεῖ αὐτόν τόν ἐξωτερικά διαμορφωμένο τρόπο λειτουργίας. Κάνοντάς το αὐτό, παύει νά ἀντιδρᾶ στίς ἐξωτερικές ἐπιδράσεις, ἀλλά ἀντί γι'αὐτό λειτουργεῖ σύμφωνα μέ τήν ἐσωτερική ὤθηση ἀπό τό πνεῦμα του, καθώς αὐτό καθοδηγεῖται ἀπό τόν Θεό.

Προκειμένου νά κερδίσουμε τήν προσοχή καί νά ὑπερβοῦμε τήν διαμόρφωσή μας ἀπό τίς ἐξωτερικές ἐπιδράσεις, πρέπει, ὅπως διδάσκουν οἱ ἀσκητές τῆς Φιλοκαλίας, νά πᾶμε μέσα μας. Ὁ Ὅσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων γράφει: «Δέν εἶναι δυνατό νά ἐπιτύχομε μέ ἄλλο τρόπο τή συμφιλίωση καί τήν οἰκείωσή μας μέ τόν Θεό, ἄν πρῶτα δέν ἐπανέλθομε, ἤ καλύτερα δέν εἰσέλθομε στόν ἑαυτό μας, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπό μᾶς. Γιατί θά εἶναι παράδοξο, ἐνῶ ἀποχωρίσαμε τούς ἑαυτούς μας ἀπό τήν περιφορά τοῦ κόσμου καί τίς μάταιες μέριμνες, νά τόν ἐμποδίζομε ἀσυγχώρητα ἀπό τή βασιλεία τῶν οὐρανῶν πού εἶναι μέσα μας.»[17]

Ἄς θυμηθοῦμε τά λόγια τοῦ Lao Tzu γιά τήν ἐνδοσκόπηση:

«Φράξε τά περάσματα,
κλεῖσε τίς πόρτες (τῶν αἰσθήσεων)...
Μεῖνε σταθερά στήν ἠρεμία.»[18]

Κλείνοντας τά μάτια μας καί μή ἑστιαζόμενοι στά ἐξωτερικά αἰσθητηριακά ἐρεθίσματα, στεκόμαστε ἤ καθόμαστε σέ κατάσταση προσοχῆς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Σχεδόν ἀμέσως, βλέπουμε τήν ἐγωϊκή μας συνείδηση νά προσπαθεῖ νά κλέψει τήν προσοχή μας ὅπως εἶναι συνηθισμένη νά κάνει, γεμίζοντας τό κεφάλι μας μέ σκέψεις, εἰκόνες καί ἀναμνήσεις. Ἀλλά καθώς συνεχίζουμε νά εὐθυγραμμίζουμε ξανά καί ξανά τή θέλησή μας μέ τήν Ὁδό, ποθώντας νά ὑψωθοῦμε πάνω ἀπό τή ζωή τῆς κατώτερης ψυχῆς, βαθμιαῖα ἡ ἐπίγνωσή μας θά ἀρχίσει νά ἀποστασιοποιεῖται ἀπό τίς σκέψεις μας. Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης ὁ Ἔγκλειστος γράφει: «*Σιγά-σιγά θά ἀποστασιοποιηθεῖτε ἀπό τίς σκέψεις σας**... Θά δεῖτε ὅτι ἔχετε ἀπομακρυνθεῖ πολύ ἀπό τήν πρωτοδημιουργηθεῖσα εἰκόνα σας.» [19]

Καθώς συνεχίζουμε νά ἐξασκούμαστε στήν ἐνδοσκόπηση καί τήν ἀποστασιοποίηση ἀπό τίς σκέψεις μας, βαθμιαῖα φθάνουμε στό σημεῖο νά γνωρίζουμε αὐτό πού ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος ἐννοοῦσε ὅταν μιλοῦσε γιά τό «νά καθόμαστε ψηλά», πάνω ἀπό τόν κατώτερο νοῦ, ἀπ' ὅπου μποροῦμε «νά παρατηροῦμε τούς κλέφτες πού ἔρχονται νά κλέψουν

---

* Ἐπισήμανση τοῦ π. Δαμασκηνοῦ

τά σταφύλια μας»: δηλαδή, τίς σκέψεις πού ἐπιχειροῦν νά κλέψουν τήν προσοχή μας καί νά τήν ἀπομακρύνουν ἀπό τή διαισθητική ἐπίγνωση τοῦ πνεύματός μας, μέ τήν ὁποία γνωρίζουμε τόν Θεό.

38. ΛΑΘΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΚΑΙ ΣΩΣΤΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

Πάνω ἀπ᾽ ὅλα, λέει ὁ Ἅγ. Θεοφάνης, ἡ ἐσωτερική μας προσοχή θά πρέπει νά κατευθύνεται πρός τούς λογισμούς, γιατί «τά πάθη καί οἱ ἐπιθυμίες σπάνια ἐπιτίθενται ἀπό μόνα τους – συνήθως γεννιῶνται ἀπό τούς λογισμούς. Ἔτσι μποροῦμε νά ποῦμε: κόψε τούς λογισμούς καί θά κόψεις τά πάντα.»[20]

Ὅταν ἔρχονται οἱ λογισμοί, δέν θά πρέπει νά προσπαθοῦμε νά ἐμπλακοῦμε ἤ νά μποῦμε σέ συζήτηση μαζί τους, γιατί ἕνας τέτοιος ἀγώνας τό μόνο πού κάνει εἶναι νά μᾶς δένει μέ αὐτούς. Ὅπως δηλώνει ὁ Ἅγ.Σιλουανός, ὁ Γέροντας τοῦ π. Σωφρονίου: «Ἀπό τήν πείρα τῶν Ἁγίων Πατέρων εἶναι δυνατόν νά δοῦμε διάφορους τρόπους πολέμου κατά τοῦ λογισμοῦ, ἀλλά ὁ καλύτερος εἶναι νά μή συνομιλεῖ κανείς καθόλου μέ αὐτόν (τό λογισμό). Ἡ συνδιαλλαγή μέ τόν λογισμό τόν κάνει νά ἀναπτύσσεται ἀδιάκοπα καί νά παρασύρει τόν νοῦ καί νά τόν ἀποκόβει ἀπό τή μνήμη τοῦ Θεοῦ. Καί αὐτό ἀκριβῶς εἶναι ὁ σκοπός τῶν δαιμόνων. Ἔτσι, ὁ νοῦς δέν θά βγεῖ καθαρός, ἀλλά ταραγμένος ἀπό τή συνομιλία μέ τό λογισμό.»[21]

Ἡ πάλη ἐναντίον τῶν λογισμῶν εἶναι μάταιη καί ἀνώφελη. Ἀρκεῖ νά *παρατηροῦμε* ἁπλά τούς λογισμούς τήν ὥρα πού γεννῶνται, ὅπως διδάσκει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, καί μετά νά τούς ἀφήσουμε νά φύγουν, χωρίς οὔτε νά ἀντιδράσουμε πρός αὐτούς οὔτε νά τούς ἀκολουθήσουμε.

«Ὅταν κάποιος εἶναι στήν ἀρχή τῆς πνευματικῆς του ζωῆς,» λέει ὁ Γέρων Παΐσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὅρος, «δέν πρέπει νά μελετάει πολύ, ἀλλά ἀντί γι᾽αὐτό νά παρατηρεῖ τόν ἑαυτό του καί νά προσέχει τούς λογισμούς του.»[22]

Ἕνας λογισμός δέν μπορεῖ νά σταθεῖ πολύ κάτω ἀπό τό φῶς τῆς ἄμεσης, ἀντικειμενικῆς παρατήρησης. Ἄν δέν εὐθυγραμμίσουμε τή θέλησή μας μέ αὐτόν, ἐξαφανίζεται ἐκ φύσεως. Ὅπως διδάσκει ἕνας ἀσκητής τοῦ 15ου αἰώνα, ὁ Ἀββᾶς Ποιμήν: «Ἄν δέν κάνουμε τίποτε γιά τούς λογισμούς μας, μέ τό χρόνο χαλᾶνε, δηλαδή ἀποσυντίθενται.»[23]

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος (1896-1993), ὡς νεαρός καλλιτέχνης στή Ρωσία καί τή Γαλλία, ἐντρύφησε βαθιά σέ Ἰνδουϊστικές καί Βουδιστικές πρακτικές. Ἀφοῦ διαπίστωσε ὅτι μέ τήν καθαρή διανόηση μποροῦσε νά προχωρήσει μόνο μέχρις ἑνός σημείου στήν ἀναζήτηση τῆς πραγματικότητας, ἐπέστρεψε στήν πίστη τῶν παιδικῶν του χρόνων, στήν Ὀρθοδοξία, ὅπου βρῆκε τή φώτιση μέσω κοινωνίας μέ τόν Προσωπικό Θεό. Γιά πολλά χρόνια ἔζησε ὡς ἐρημίτης στό Ἅγιο Ὄρος, ὑπό τήν πνευματική καθοδήγηση τοῦ ἁγίου Γέροντα Σιλουανοῦ, τή ζωή καί τίς διδασκαλίες τοῦ ὁποίου ἔκανε γνωστές στόν κόσμο. Βλ. τήν ἀφήγησή του γιά τή φώτισή του ἀπό τήν Ἄκτιστη Ἐνέργεια (*Teh*) τοῦ Χριστοῦ στίς σελ. 156-158.

Πολλοί παλιοί Χριστιανοί διδάσκαλοι μιλοῦν γιά τήν *πάλη* μέ τούς λογισμούς. Εἶναι σημαντικό νά καταλάβουμε τί ἐννοοῦν μέ αὐτό. Ἡ πάλη μας δέν εἶναι *ἐνάντια* στούς λογισμούς, γιατί ὅπως εἶπε ὁ Χριστός, «μή ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ»[24]. Ὁ ἀγώνας μας θά ἔπρεπε καλύτερα νά εἶναι νά *ἀνυψωθοῦμε πρός* τήν πηγή τῆς γνώσεώς μας, τό Ταο/Λόγο πού εἶναι πέρα ἀπό λογισμούς. Μέ ἄλλα λόγια, δέν ἀσχολούμαστε μέ τούς λογισμούς, ἀλλά ἀντί γι'αὐτό ἀγωνιζόμαστε νά κρατήσουμε τήν προσοχή μας πάνω ἀπό αὐτούς, στήν ἡσυχία τοῦ ἀνώτερου νοῦ.

Κάθε φορά πού πιάνουμε τόν ἑαυτό μας νά ἔχει ἕνα λογισμό, ἁπλά στρέφουμε τήν προσοχή μας σέ αὐτό πού εἶναι πάνω ἀπό αὐτόν: στό πνεῦμα μας καί στόν Θεό. Δέν δίνουμε σημασία στόν λογισμό. Αὐτό εἶναι ἤδη ἕνας τρόπος νά ἀπωθήσουμε ἤ νά κόψουμε τόν λογισμό, χωρίς νά παλέψουμε ἄμεσα μέ αὐτόν. Εἶναι κάτι δραστικό, δέν εἶναι κάτι παθητικό. Ἀλλά ἡ δράση αὐτή δέν ἔχει νά κάνει μέ κίνηση ἐνάντια στό λογισμό πού μᾶς δημιουργεῖ περίσπαση. Εἶναι μᾶλλον σάν ἕνα τρένο νά ἔχει μπεῖ σέ μιά παράπλευρη γραμμή, καί νά πρέπει ἁπλά νά ἐπιστρέψει στήν κύρια γραμμή, γιατί μόνον αὐτή ὁδηγεῖ στόν προορισμό του.

Ἄν, ὅταν παλεύουμε μέ σκέψεις καί συναισθήματα, βασιζόμαστε στή δική μας δύναμη μᾶλλον παρά στή δύναμη τοῦ Θεοῦ, τότε θά πρέπει νά ἀντλήσουμε τή δύναμή μας ἀπό τά ἴδια τά συναισθήματα πού θά πρέπει νά κυριεύσουμε. Μέ ἄλλα λόγια, ἡ συναισθηματική ἐνέργεια πού χρησιμοποιοῦμε στήν πάλη ἐνάντια στίς ἀρνητικές σκέψεις καί συναισθήματα θά μᾶς συνδέσει μέ αὐτά τά ἴδια πράγματα ἐνάντια στά ὁποῖα παλεύουμε. Τό μόνο πού θά καταφέρουμε θά εἶναι νά φθείρουμε τόν ἑαυτό μας.

Ἔτσι, ἄν ἔχουμε λανθασμένη ἰδέα γιά τήν πάλη, θά πολεμᾶμε εἰς μάτην ἐνάντια στούς λογισμούς, μέχρι τελικά νά παραιτηθοῦμε. Μέ τή σωστή ἰδέα γιά τήν πάλη, θά παλεύουμε μέ δημιουργικό τρόπο, καί αὐτό μᾶς δίνει δύναμη καί ὤθηση νά ἀντέξουμε.

Νά ὑψώνουμε τήν προσοχή μας πρός τόν Δημιουργό σημαίνει ἁπλά ταπεινά νά λαχταροῦμε γι᾽Αὐτόν: νά μήν κοιτάζουμε τήν ψεύτικη σοφία μας, ἀλλά αὐτό πού εἶναι πέρα ἀπό αὐτήν. Εἶναι σάν νά κοιτᾶμε πρός Αὐτόν μέ τά μάτια τῆς ψυχῆς μας, νά ποθοῦμε διακαῶς γι᾽Αὐτόν μέ τήν καρδιά μας. «Μήν ἀφήσετε ποτέ τόν νοῦ σας νά συρθεῖ πρός τά κάτω,» λέει ὁ Ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος († 390 μ.Χ.), «ἀλλά πάντοτε νά τόν ὑψώνετε πρός τά πάνω, καί ὁ Θεός θά σᾶς βοηθήσει.»[25]

Νά ὑψώνουμε τό νοῦ μας στόν Θεό δέν σημαίνει νά στρέφουμε τίς κόρες τῶν ματιῶν μας πρός τά πάνω καί νά προσπαθοῦμε νά «δοῦμε» κάτι. Οὔτε σημαίνει νά σκεπτόμαστε ἤ νά φανταζόμαστε τόν Θεό, γιατί αὐτό εἶναι ἤδη μιά κάθοδος στό ἐπίπεδο τῆς ἐνεργητικῆς συνείδησης. Ὅταν δημιουργοῦμε ἐσκεμμένα εἰκόνες στό νοῦ δέν κάνουμε τίποτ᾽ ἄλλο ἀπό τό νά δημιουργοῦμε περισσότερους περισπασμούς.

39. ΜΗΝ ΕΣΤΙΑΖΕΣΑΙ ΣΤΟΥΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥΣ

Ὅταν παρατηροῦμε τούς λογισμούς, δέν πρέπει νά ἑστιαζόμαστε σέ αὐτούς, ἀλλά μᾶλλον νά *ἀποεστιαζόμαστε* ἀπό αὐτούς. Δέν θά πρέπει νά προσπαθοῦμε νά τούς ἀναλύσουμε, γιατί ἡ ἀνάλυση μᾶς ἐμπλέκει σέ αὐτό ἀκριβῶς ἀπό τό ὁποῖο προσπαθοῦμε νά ἀπαλλαγοῦμε. Σημαίνει ὅτι, γιά μιά ἀκόμη φορά ἐμπιστευόμαστε τίς δικές μας δυνάμεις καί ὄχι τή δύναμη τοῦ Θεοῦ. Γι᾽αὐτό, θά πρέπει νά εἴμαστε ἁπλοί: ἄς παρατηροῦμε ἁπλά τούς λογισμούς καθώς αὐτοί θα ἐξαφανίζονται κάτω ἀπό τό φῶς τῆς παρατήρησης, σάν νά εἴμασταν ἕνας ἀντικειμενικός, ἀμέτοχος θεατής. Θα δοῦμε ὅτι ἕνας-ἕνας θά περάσουν.

Κυρίως, δέν θά πρέπει νά ταραχτοῦμε ἀπό τήν ἐμφάνιση τῶν λογισμῶν, γιατί καί αὐτό ἐπίσης τούς κάνει νά «κλέβουν τά σταφύλια μας». Ὅπως λέει ὁ Ἀββᾶς Βαρσανούφιος (6ος μ.Χ. αἰώνας): «Ἄν ἔρθει κάποιος λογισμός, μή θορυβηθεῖτε... Τό κακό δέν εἶναι νά μπεῖ ἕνας κλέφτης μέσα στό σπίτι, τό κακό εἶναι νά κλέψει ὅ,τι βρεῖ μέσα στό σπίτι.»[26]

Πιάνοντας τόν ἑαυτό μας νά μπαίνει σέ σκέψεις καί συναισθήματα, ἤδη διαχωριζόμαστε ἀπό αὐτά. Ποιός τό κάνει αὐτό; Ὁ ἀληθινός μας

ἑαυτός, τό ἀληθινό μας πρόσωπο – τό πνεῦμα μας. Ὅταν τό συνειδητοποιοῦμε αὐτό, κόβουμε τούς δεσμούς μας μέ τήν ψεύτικη ταυτότητα πού μᾶς κρατοῦσε σκλάβους. Ἀρχίζουμε νά ἐπιστρέφουμε στήν πραγματική μας φύση, νά κάνουμε τόν «ὀφθαλμό μας ἁπλό», ἤ, γιά νά χρησιμοποιήσουμε τήν φράση τοῦ Lao Tzu, νά ἐπιστρέφουμε στό «ἀπελέκητο κούτσουρο».

Δέν θά πρέπει νά προσπαθοῦμε νά ἐξαναγκάσουμε τόν νοῦ μας νά ἀδειάσει ἀπό σκέψεις. Ἀντί γι'αὐτό, ὅπως εἴπαμε παραπάνω, νά παρατηροῦμε τούς λογισμούς νά δημιουργοῦνται καί νά ἐξαφανίζονται κάτω ἀπό τήν παρατήρηση. Καί κάθε φορά πού τό κάνουμε αὐτό θά «γυρίζουμε τόν διακόπτη» στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματος. Ὅταν ὁ Lao Tzu μιλοῦσε γιά «ἄδειασμα τοῦ νοῦ»,[27] δέν ἔλεγε ὅτι θά πρέπει νά προσπαθήσουμε νά ἐξαναγκάσουμε τόν ἑαυτό μας νά μήν ἔχει λογισμούς, ἀλλά μᾶλλον ὅτι θά πρέπει νά ὑψώσουμε τήν ἐπίγνωσή μας στό ἐπίπεδο πού βρίσκεται πάνω ἀπό τούς λογισμούς. Τότε, ὅταν ἔρχονται οἱ λογισμοί νά μᾶς τραβήξουν πρός τόν «κατώτερο νοῦ», δέν θά μείνουμε κολλημένοι σ'αὐτούς, ἀλλά θά ἐπιστρέψουμε στόν «ἀνώτερο νοῦ». Θά ἀναγνωρίσουμε ὅτι δέν *εἴμαστε οἱ λογισμοί μας*, καί ὅτι οἱ λογισμοί μας δέν εἶναι κἄν δικοί μας, εἶναι, τρόπον τινα, ἕνα ξένο στοιχεῖο. Ἐπιπλέον, ἀφοῦ αὐτό τό ξένο στοιχεῖο προσπαθεῖ νά κλέψει τήν προσοχή μας καί νά τήν ἀπομακρύνει ἀπό τό κέντρο μας, ἀπό τό σημεῖο στό ὁποῖο γνωρίζουμε τόν Θεό, δηλαδή ἀπό τό πνεῦμα, θά τό ἀναγνωρίσουμε ἀμέσως σάν ἐχθρό μας. Ὁ Ἅγιος Θεοφάνης ὁ Ἔγκλειστός γράφει: «Ἔχοντας παρατηρήσει τόν ἐχθρό νά πλησιάζει – τό ξεκίνημα ἑνός ἐρεθίσματος, μιᾶς σκέψης, ἑνός πάθους, ἤ μιᾶς τάσης – πρῶτ' ἀπ' ὅλα βιαστεῖτε νά συνειδητοποιήσετε ὅτι εἶναι ὁ ἐχθρός. Εἶναι μεγάλο λάθος, καί εἶναι συνηθισμένο λάθος, νά τιμοῦμε κάθε τι πού ἔρχεται σέ μᾶς σάν νά προέρχεται ἀπό τό αἷμα μας, τό ὁποῖο τό θεωροῦμε ὅτι εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι.»[28]

40. Λογισμοι και Πονηρα Πνευματα

Ἄν καί εἶναι λάθος νά προσπαθοῦμε νά προσδιορίσουμε τήν πηγή τῆς κάθε σκέψης, θά πρέπει νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι ὁ πρωταρχικός ἐχθρός τοῦ ἀνθρώπου - ὁ διάβολος – συνεχῶς ἐπιχειρεῖ νά μᾶς κάνει νά παρεκκλίνουμε ἀπό τήν Ὁδό, καί τό κάνει αὐτό ὑποβάλλοντάς μας λογισμούς. Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης γράφει: «Ὁ ἐχθρός ἔχει ἕνα νόμο – νά μήν ξεκινάει ξαφνικά μέ ἕνα πάθος ἀλλά μέ ἕνα λογισμό, καί νά

ἐπαναλαμβάνει τό λογισμό συχνά.... Οἱ διαρκεῖς λογισμοί εἶναι ἐπαχθεῖς καί φονικοί. Σέ αὐτούς κυρίως, παρά σέ ἄλλους, ταιριάζει τό ὄνομα *πειρασμός*. Σχετικά μέ αὐτούς εἶναι ἀπαραίτητο νά γνωρίζετε ὅτι δέν προέρχονται ἀπό τή φύση - ἄν καί μοιάζουν μέ αὐτήν στά χαρακτηριστικά - ἀλλά εἶναι πάντοτε ἀπό τόν ἐχθρό.... Πειρασμοί ὅπως βλασφημία, ἀπόγνωση καί ἀπιστία. Τό σημαντικότερο εἶναι ποτέ νά μήν κλίνετε πρός αὐτούς, ποτέ νά μήν τούς υἱοθετεῖτε, καί νά κρατᾶτε τήν καρδιά σας ἐλεύθερη ἀπό αὐτούς, διαχωρίζοντάς τους ἀπό τόν ἑαυτό σας.»[29]

Εἶναι ἐπίσης σημαντικό νά θυμόμαστε ὅτι τά ἐκπεσμένα πνεύματα – οἱ δαίμονες – δέν ἔχουν δύναμη πάνω μας, ἄν δέν τούς τή δώσουμε ἐμεῖς μέ τό νά συγκατατεθοῦμε στίς ὑποβολές τους. Ὅπως ἔγραφε ὁ Lao Tzu:

> Ὅταν προσεγγίζουμε τό σύμπαν μέ τό Tao,
> Οἱ δαίμονες χάνουν τή δύναμή τους.
> Ἤ μᾶλλον, δέν εἶναι πώς χάνουν τά πνεύματα τή δύναμή τους
> ἀλλά ἄν καί ἔχουν δύναμη, δέν κάνουν κακό σέ ἄλλους.[30]

Ὁ Ἅγιος Θεοφάνης τό ἑρμηνεύει αὐτό ὡς ἑξῆς: «Ὅταν ἡ ψυχή εἶναι φωτεινή, αὐτοί (οἱ δαίμονες) δέν μποροῦν νά τήν κοιτάξουν, σάν τίς νυχτερίδες πού φοβοῦνται τό φῶς. Τήν κοιτᾶνε μόνο ὅταν ἀρχίζει νά σκοτεινιάζει. Τριγυρνᾶνε παντοῦ σέ μπουλούκια, καί μόλις δοῦν μιά σκοτεινιασμένη ψυχή, ἀμέσως πέφτουν ἀπάνω της, καί ἀρχίζουν νά τήν στριφογυρίζουν πέρα-δῶθε μέ σκέψεις, μέ ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίες, καί διαταραγμένα συναισθήματα... Προσπαθοῦν ἀκόμα νά συρθοῦν σιγά-σιγά καί πρός φωτεινές ψυχές, ἀλλά ἀποκρούονται καί πέφτουν κάτω χτυπημένοι ἀπό ἀκτίνες φωτός, σάν ἀπό φωτεινά βέλη.»[31]

41. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕ ΤΟ ΠΡΙΝ ΣΥΜΒΕΙ

Παρατηρώντας ἀντικειμενικά τούς λογισμούς, θά μπορέσουμε νά τούς ἀποκόψουμε πρίν ἐξελιχθοῦν σέ πάθη. Στήν *Φιλοκαλία*, ἡ ἐξέλιξη ἑνός λογισμοῦ σέ πάθος, περιγράφεται μέ ἐπιστημονική ἀκρίβεια. Πρῶτα ἔρχεται ἡ *προσβολή* τῆς κακῆς σκέψης, ἔπειτα ὁ *συνδυασμός* τῆς σκέψης μέ συναίσθημα ἤ μνησικακία, ἔπειτα ἡ *συγκατάθεση* ἤ συμφωνία τῆς θέλησης μέ τήν σκέψη. Ἄν ἡ ψυχή δέν κάνει πίσω σέ αὐτό τό σημεῖο, ὁ λογισμός γίνεται *συνήθεια* καί ὁ νοῦς παραμένει διαρκῶς ἀπασχολημένος μέ τό ἀντικείμενο τῆς ἐμπαθοῦς παρόρμησης. Τελικά ὁ ἄνθρωπος *αἰχμαλωτίζεται* ἀπό τήν παρόρμηση, καί ὁρμᾶ πρόθυμα καί βίαια πρός τήν ἱκανοποίησή της.[32]

Ὅπως γράφει ὁ Lao Tzu, ἕνας τρόπος νά διακοπεῖ αὐτή ἡ διαδικασία εἶναι νά «προλαβαίνει κανείς τά πράγματα πρίν ἀκόμα ὑπάρξουν καί νά μήν περιμένει τήν ἀταξία γιά νά βάλει τάξη.»[33] Ὁ Ἅγιος Ἡσύχιος ἐξηγεῖ: «Ἄν ὁ νοῦς προσέχει μέ νήψη, καί φυγαδεύει τήν προσβολή μόλις ἀναφανεῖ, τότε τά ἑπόμενα (συνδυασμός, συγκατάθεση, ἁμαρτία), παραμένουν ἀργά.»[34]

Δέν εἶναι μόνον οἱ ἐμφανῶς κακοί λογισμοί πού πρέπει νά ὑπερπηδηθοῦν τήν ὥρα τῆς νήψης καί τῆς προσευχῆς. Ἀκόμη καί τούς φαινομενικά καλούς λογισμούς πρέπει κανείς νά τούς ἀφήσει κατά μέρος. «Μετά τούς ἁπλοϊκούς καί δῆθεν ἀπαθεῖς λογισμούς», λέει ὁ Ἅγιος Ἡσύχιος, «ἀκολουθοῦν οἱ ἐμπαθεῖς, καθώς ἔχομε μάθει μέ τήν μακροχρόνια πεῖρα καί παρατήρηση. Οἱ πρῶτοι λογισμοί ἀνοίγουν τήν εἴσοδο στούς δεύτερους, οἱ ἀπαθεῖς στούς ἐμπαθεῖς.»[35]

42. ΑΝΤΙΚΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΟΥ

Ὅσο συνεχίζουμε αὐτή τήν τακτική τῆς ἐνδοσκόπησης καί τῆς ἀποστασιοποίησης ἀπό τούς λογισμούς, θά ἐξακολουθοῦμε νά βγάζουμε ἀπό πάνω μας ἕνα πρός ἕνα τά στρώματα τοῦ χαρακτήρα μας τά διαμορφωμένα ἀπό τίς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντός καθώς καί τά καταναγκαστικά πρότυπα σκέψης μας. Σέ ἀπρόβλεπτες στιγμές μέσα στή μέρα, θά συνειδητοποιοῦμε ξαφνικά κάποιες ὄψεις τῆς φθαρμένης μας κατάστασης πού προηγουμένως ἦταν κρυμμένες ἀπό μᾶς. Μνησικακίες πού ἦσαν θαμμένες θά ἔρχονται στήν ἐπιφάνεια, ὥστε νά μπορέσουμε τελικά νά μετανοήσουμε καί νά ἐλευθερωθοῦμε ἀπό αὐτές. Πάνω ἀπ' ὅλα, ἀρχίζουμε νά συνειδητοποιοῦμε τή μυστική ἐξέγερσή μας ἐνάντια στόν Θεό, τήν ὁποία ἀποκαλύπτουμε κάθε φορά πού κατακρίνουμε κάποιον ἤ πού δέν νοιώθουμε ἱκανοποιημένοι.

Καθώς συνειδητοποιοῦμε τήν ἀθλιότητά μας, θά ἔρθουν στά μάτια μας δάκρυα, πού ξεπλένουν τήν ἐσωτερική μας ἀκαθαρσία. Δέν ξέρουμε ἀπό ποῦ ἔρχονται αὐτά τά δάκρυα, γιατί δέν σχετίζονται μέ κάτι τό συγκεκριμένο, ἀλλά μᾶλλον μέ *αὐτό πού πραγματικά εἴμαστε*. Ὅπως γράφει ὁ Ὅσιος Νικήτας ὁ Στηθᾶτος (τόν 11ο αἰώνα): «Ὅταν γνωρίσεις καλά τόν ἑαυτό σου τότε ξαφνικά ἔρχεται ὑπέρλογα στήν ψυχή καί κάποια θεία ταπείνωση. Αὐτή προξενεῖ συντριβή στήν καρδιά καί δάκρυα θερμῆς κατανύξεως.»[36]

Ὁ στόχος μας δέν θά πρέπει νά εἶναι νά ἔχουμε πνευματικές ἐμπειρίες ἤ νά νιώθουμε «εἰρήνη μέσα μας», γιατί αὐτός ὁ στόχος δέν εἶναι παρά μιά ἀκόμη ἐγωϊστική φιλοδοξία καί ἕνας ἀκόμη τρόπος νά ἀποδράσουμε ἀπό τόν ἑαυτό μας. Οὔτε θά πρέπει νά ἀποσκοποῦμε νά φωτιστοῦμε ἀπό βαθιές ἐνοράσεις. Ἡ νήψη δέν εἶναι ἕνα μέσο νά πάρουμε αὐτό πού θέλουμε. Εἶναι ἕνα μέσο νά μάθουμε τί εἶναι σωστό. Ὄχι γιά νά αἰσθανθοῦμε καλύτερα, ἀλλά γιά νά *γίνουμε* καλύτεροι. Πρέπει νά τήν προσεγγίσουμε μέ πνεῦμα ταπεινῆς ἀναζήτησης, προσευχόμενοι μέ πόθο καί μέ μιά διακαή ἐπιθυμία νά γνωρίσουμε τήν ἀλήθεια.[37]

«Γιά νά γνωρίσεις τόν ἑαυτό σου», γράφει ὁ Νικήτας Στηθάτος, «ἀπαιτεῖται μεγάλη ἐξωτερική προσοχή καί ἀποχή ἀπό τά κοσμικά πράγματα καί ἐξέταση τῆς συνειδήσεως. Αὐτό εἶναι ἡ ὄντως ἀληθινή ταπείνωση, πού διδάσκει τήν ταπεινοφροσύνη καί συντρίβει τήν καρδιά. Ἄν ὅμως δέν γνώρισες ἀκόμη τόν ἑαυτό σου, τότε οὔτε τί εἶναι ταπείνωση γνωρίζεις. Γιατί τό νά γνωρίσεις καλά τόν ἑαυτό σου εἶναι ὁ σκοπός τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν.»[38]

Γιά νά γνωρίσουμε τόν ἑαυτό μας, θά πρέπει νά δοῦμε τόν ἑαυτό μας σέ ὅλη του τήν ἀθλιότητα. Θά πρέπει τελικά νά ἀντικρύσουμε τό φῶς τῆς κατανόησης ἀπό τό ὁποῖο τρέχαμε νά κρυφτοῦμε. Καί ἀφοῦ τό ἀντικρύσουμε, θά πρέπει νά μήν στρέψουμε ἀλλοῦ τό βλέμμα μας. Θά πρέπει ἁπλά νά καθίσουμε ἐκεῖ σιωπηλά μπροστά στόν Θεό, καί νά *θέλουμε νά ἀλλάξουμε*. Αὐτό εἶναι τό ὅλο νόημα τῆς μετανοίας. Δέν ἔχει σημασία ἄν νοιώσουμε δυνατά συναισθήματα ἤ ὄχι. Μπορεῖ νά χύνουμε δάκρυα ἀκόμη καί χωρίς νά ἔχουμε τέτοια συναισθήματα. Αὐτό πού ἔχει σημασία εἶναι ὁ εἰλικρινής μας πόθος νά ἀλλάξουμε. Αὐτό αὐτομάτως ἀντικαθιστᾶ τήν ἁμαρτωλή μας κατάσταση μέ τή νέα κατάσταση τῆς μετανοίας.

43. Μην Εμπιστευεσαι τους Λογισμους

Ὅταν μπαίνουμε μέσα μας καί ἀρχίζουμε ἀληθινά νά στεκόμαστε σέ ἀπόσταση ἀπό τούς λογισμούς μας, ἀρχίζουμε νά μήν ἐμπιστευόμαστε τήν ὑπολογιστική μηχανή τῆς κατώτερης ψυχῆς μας καί τόν δικό της ἐπιλυτή προβλημάτων, τό ἐγώ. Ἀρχίζουμε νά νιώθουμε ὅλο καί περισσότερη ἀηδία γιά τίς ἠλίθιες κρίσεις μας καί γιά τό εὐτραφές ἐγώ

μας, καί νά ἐμπιστευόμαστε μᾶλλον τή διαισθητική γνώση τοῦ πνεύματός μας, στό βαθμό πού αὐτό γνωρίζει τόν Δημιουργό.

Καθ'ὅλη τή διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἐγώ μας, ἔχουμε συνηθίσει νά ἐμπιστευόμαστε αὐτόν τόν ἐπιλυτή προβλημάτων καί τίς δικές του σκέψεις καί συναισθήματα. Ἡ ἄσκηση στή νήψη εἶναι οὐσιαστικά ἄσκηση στό *νά μήν τά ἐμπιστευόμαστε* αὐτά.

Ἀπό τή στιγμή πού ἀποκτᾶμε ἐπίγνωση τοῦ πνεύματός μας μπαίνοντας μέσα μας, καί μόνο τό ὅτι θυμόμαστε ὅτι ἔχουμε τή δυνατότητα νά «γυρίσουμε τό διακόπτη» πρός μιά ἀνώτερη πηγή γνώσης θέτει ἤδη μιά ἀπόσταση ἀνάμεσα στό πνεῦμα ἀπό τή μιά καί τήν πραμάτεια τῶν σκέψεων τοῦ κατώτερου νοῦ ἀπό τήν ἄλλη. Καί ἀπό τή στιγμή πού θά ἔχουμε ἐπιστρέψει ἀρκετές φορές πρός τήν ἀληθινή γνώση τοῦ πνεύματος καθώς αὐτό ἀνέρχεται πρός τόν Θεό, τότε συνειδητοποιοῦμε πόσο ἀναποτελεσματικά καί ἐσφαλμένα εἶναι τά δικά μας μέσα γνώσης – οἱ ἀφηρημένες ἔννοιες, ὁ ἐπαγωγικός τρόπος σκέψης, ἡ συλλογή πληροφοριῶν, κλπ. Θά συνειδητοποιήσουμε πόσο ἀδύναμο ἐργαλεῖο εἶναι ἡ ὑπολογιστική μηχανή τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκεφάλου, πόσο χαμηλοῦ ἐπιπέδου εἶναι ἡ γνώση πού αὐτή παρέχει. Ὅταν ἐπαφιόμαστε στούς δικούς της μηχανισμούς, ἁπλῶς προσωρινά *φαίνεται* ὅτι λύνει τά προβλήματα, ἐνῶ συχνά τά κάνει χειρότερα, καί ποτέ δέν λύνει τά *πραγματικά* προβλήματα.

Γιά μᾶς πού ἔχουμε διαμορφωθεῖ σύμφωνα μέ τή σύγχρονη Δυτική νοοτροπία, εἶναι ἰδιαίτερα δύσκολο νά ἀρχίσουμε νά μήν ἐμπιστευόμαστε τίς σκέψεις μας, ἀφοῦ ἡ δομή τῆς κοινωνίας μας βασίζεται ἀκριβῶς πάνω στήν ἀνθρώπινη λογική. Ἄν θεωροῦμε τόν ἑαυτό μας ἔξυπνο καί καλά ἐκπαιδευμένο, ἐπειδή ἔχουμε φτάσει στό σημεῖο νά πιστεύουμε ὅτι ἡ ἐξωτερική μας μόρφωση θά μᾶς ὁδηγήσει στήν πραγματική γνώση, ἀντιμετωπίζουμε ἕνα ἐπιπλέον ἐμπόδιο. Γι'αὐτό, ὅπως τό θέτει ὁ Lao Tzu, ὁ ἀληθινά σοφός «μαθαίνει νά ξεμαθαίνει»[39]. Λέει:

> Μάθηση εἶναι νά προσθέτεις μέρα μέ τήν ἡμέρα.
> Τό Tao εἶναι νά ἀφαιρεῖς μέρα μέ τήν ἡμέρα.[40]

Ὁ Ρουμάνος πάστορας Richard Wurmbrand διηγεῖται ὅτι, ὅταν βρισκόταν σέ κομμουνιστικές φυλακές, αὐτοί πού ἦσαν ἀπό τήν τάξη τῶν μορφωμένων ἦσαν οἱ πρῶτοι πού ἔσπαγαν κάτω ἀπό τήν πίεση τῶν βασανιστηρίων καί πρόδιδαν τούς φίλους τους, καί αὐτοί ἀπό τά θεολογικά σεμινάρια ἦσαν οἱ πρῶτοι πού ἀρνοῦνταν τήν ὕπαρξη τοῦ

Θεοῦ, ἁπλῶς ἐπειδή ἐμπιστεύονταν τίς σκέψεις τους. Καταλαβαίνοντάς το κανείς αὐτό, μπορεῖ νά ἐκτιμήσει τά λόγια τοῦ Lao Tzu:

Οἱ παλιοί πού ἀκολουθοῦσαν τό Tao μέ δεξιότητα
Δέ γύρευαν νά φωτίζουν τό λαό
Ἀλλά νά τόν κάνουν ἀνεπιτήδευτο.[41]

Ὁ Γέρων Παΐσιος ὁ Νεώτερος ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος (1924-1994) ἦταν ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους γέροντες Χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς στά τελευταία χρόνια. Μέ ὑπερεκχειλίζουσα ἀγάπη πού τόν ἔκανε νά ξεχνάει τόν ἑαυτό του, καί εὐλογημένος μέ παιδιάστικη ἁπλότητα, παρηγόρησε χιλιάδες καί ἔκανε θαύματα γι'αὐτούς μέσω τῶν ἀσταμάτητων προσευχῶν του. Οἱ συμβουλές του φέρουν τά σημάδια μιᾶς ἀληθινῆς πνευματικῆς αὐθεντίας. Ἦταν πέρα γιά πέρα παραδοσιακός καί ταυτόχρονα ἐντελῶς μοναδικός. Βλ. τή διήγησή του γιά τή φώτιση ἀπό τήν Ἄκτιστη Ἐνέργεια στίς σελ. 155-156.

Ὁ Γέρων Παΐσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος, στόν ὁποῖο ἀναφερθήκαμε πιό πάνω, μία ὄμορφη, ἀθῶα ψυχή καί ἕνας πολύ ἀγαπητός πνευματικός πατέρας τῆς ἐποχῆς μας, δίνει τήν ἑξῆς συμβουλή: «Ὁ διάβολος δέν κυνηγᾶ αὐτούς πού εἶναι χαμένοι. Κυνηγᾶ αὐτούς πού εἶναι σέ ἐπίγνωση, αὐτούς πού εἶναι κοντά στόν Θεό. Τούς παίρνει τήν ἐμπιστοσύνη τους στόν Θεό καί ἀρχίζει νά τούς προσβάλλει μέ αὐτο-επιβεβαίωση, λογική, σκέψεις, κριτική. Γι'αὐτό δέν πρέπει νά ἐμπιστευόμαστε τόν λογικό μας νοῦ. *Ποτέ μήν πιστεύετε τίς σκέψεις σας.*

»Νά ζεῖτε ἁπλά καί χωρίς νά σκέπτεστε πάρα πολύ, ὅπως ἕνα παιδί πού εἶναι μέ τόν πατέρα του. Ἡ πίστη χωρίς πολλή σκέψη κάνει θαύματα. Ὁ λογικός νοῦς ἐμποδίζει τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τά θαύματα. Νά ἀσκεῖστε στήν ὑπομονή χωρίς νά κρίνετε μέ τόν λογικό νοῦ.»

Συχνά ὁ λογικός νοῦς θά πεῖ, «Ἄν ἁπλά σκεφτῶ γι' αὐτό τό πρόβλημα ἀρκετά, ἤ ἄν σκεφτῶ ἀρκετά σχετικά μέ τό τί θά πρέπει νά πω σ' αὐτό τό ἄτομο, τελικά ἡ ἀπάντηση θά ἔρθει καί τό πρόβλημα θά λυθεῖ.» Ἔτσι ἀνείπωτη νοητική ἐνέργεια σπαταλιέται σέ καταναγκαστική σκέψη. Ἄν ἔρθει μιά ἀπάντηση, δέν μπορεῖ νά εἶναι μιά ἀληθινή ἀπάντηση, γιατί προέρχεται ἀπό ἕνα ψεύτικο ἑαυτό καί ἕνα

ψεύτικο θεό – τό ἐγώ – πού εἶναι θύμα τῆς αὐταπάτης περί τῆς αὐτάρκειάς του.

Ἡ ἄσκηση στήν ἐνδοσκόπηση ἀντιστρέφει αὐτή τήν πορεία, γιατί ἡ ψυχή ἀρχίζει νά ἀναζητᾶ μέσα στό πνεῦμα ὄχι ἐννοιολογικές ἀπαντήσεις, ἀλλά τόν τόπο τῆς ἀληθινῆς γνώσης, ὅπου πληροφορεῖται ἀπό τό Tao/Λόγο. Ἄν τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου «ἀκούει» ταπεινά καί παραμένει πάνω ἀπό σχέδια καί ὑπολογισμούς, ἡ ἀπάντηση θά ἔρθει ὄχι ὅταν τό ἐγώ τή θέλει, ἀλλά αὐθόρμητα, ἀκριβῶς τή στιγμή πού χρειάζεται.

Ὁποτεδήποτε σκεπτόμαστε γιά κάτι, θά πρέπει νά ξέρουμε ὅτι προχωρᾶμε ψηλαφητά, ὄχι στήν περιοχή τῆς ἀλήθειας, ἀλλά στήν περιοχή τῆς γνώμης. Σέ ὁποιεσδήποτε ἰδέες καί νά φτάσουμε, ἄσχετα μέ τό πόσο «λογικές» εἶναι αὐτές, δέν θά εἶναι ἀπό τόν Θεό.

Ἕνα πνευματικό παιδί τοῦ Γέροντα Παϊσίου ἀπό τό Ἅγιο Ὅρος θυμᾶται: «Ὁ Γέροντας πάντοτε προσπαθοῦσε νά ἔχει καλούς λογισμούς. Ὡστόσο, ἔλεγε σέ μᾶς, ὅτι δέν εἶναι ἀπαραίτητο νά τό κάνουμε αὐτό τελικό σκοπό μας, τό νά ἔχουμε καλούς λογισμούς, ἐπειδή ἡ ψυχή μας θά πρέπει νά καθαρίσει ἀκόμη καί ἀπό αὐτούς τούς λογισμούς, καί νά παραμείνει γυμνή, ἐνδεδυμένη μόνο μέ τή Θεία Χάρη πού λάβαμε δωρεάν μέ τό ἅγιο βάπτισμα.»

Ὁ Γέρων Παΐσιος συμβούλευε: «Πρέπει πάντοτε νά προσέχουμε καί νά ἔχουμε μία συνεχή ἀμφιβολία γιά τό ἄν τά πράγματα εἶναι ἔτσι πού τά σκεπτόμαστε. Γιατί, ὅταν κανείς συνεχῶς ἀσχολεῖται μέ τούς λογισμούς του καί τούς ἐμπιστεύεται, τά φέρνει ἔτσι ὁ διάβολος, ὥστε νά κάνει τόν ἄνθρωπο πονηρό, ἔστω κι ἄν εἶναι ἀπό τή φύση του ἀγαθός.

» Οἱ παλαιοί πατέρες δέν ἐμπιστεύονταν καθόλου τό λογισμό τους, ἀλλά καί γιά τά πιό μικρά θέματα, πού ἔπρεπε νά δώσουν κάποια ἀπάντηση, ἔθεταν τό θέμα στήν προσευχή τους, νήστευαν ἀκόμα – γιά νά ‘ἐκβιάσουν’, κατά κάποιο τρόπο, τή θεία χάρη νά τούς πληροφορήσει ποιά εἶναι ἡ κατά Θεόν σωστή ἀπάντηση – καί, ἀφοῦ ἔπαιρναν ‘πληροφορία’, ἔδιναν τήν ἀπάντηση.

»Σήμερα παρατηρῶ ὅτι ἀκόμη καί γιά σοβαρά θέματα, ὅταν κάποιος ρωτάει, πρίν ἀκόμη προλάβει νά τελειώσει τήν ἐρώτησή του, τόν διακόπτουμε καί τοῦ ἀπαντοῦμε. Αὐτό δείχνει ὅτι ὄχι μόνο ἀπό τή χάρη τοῦ Θεοῦ δέν ζητοῦμε τή θεία φώτιση, ἀλλά οὔτε κἄν κάνουμε χρήση τῆς λογικῆς πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός. Ἀντιθέτως, ὅ,τι μᾶς ὑποβάλλει ὁ λογισμός, ἀμέσως, χωρίς δισταγμό, τό ἐμπιστευόμαστε καί συγκατατιθόμαστε μ’αὐτόν, ἀποκομίζοντας συχνά ὀλέθρια ἀποτελέσματα.

»Σχεδόν ὅλοι μας θωροῦμε πώς οἱ λογισμοί εἶναι κάτι ἁπλό καί φυσικό καί γι' αὐτό ἀπονήρευτα τούς ἐμπιστευόμαστε. Ὅμως οὔτε νά τούς ἐμπιστευόμαστε πρέπει οὔτε καί νά τούς δεχόμαστε.»

«Οἱ λογισμοί εἶναι σάν τά ἀεροπλάνα πού πετοῦν στόν ἀέρα. Ἄν δέν τούς δώσεις σημασία, δέν ὑπάρχει πρόβλημα. Ἐμεῖς πρέπει νά προσέχουμε νά μήν δημιουργοῦμε μέσα μας ἀεροδρόμιο καί προσγειώνονται!»[42]

44. ΚΡΙΤΙΚΟΙ ΛΟΓΙΣΜΟΙ

Πάνω ἀπ'ὅλα, οἱ κριτικοί *λογισμοί* μᾶς κόβουν τό δρόμο πρός τόν Θεό, γιατί καί μόνο τό νά τρέφουμε τέτοιους λογισμούς εἶναι σάν νά θέλουμε νά πάρουμε τή θέση τοῦ Θεοῦ, (in the very act of harboring them we are arrogating the place of God,) πού εἶναι ὁ μόνος Κριτής. Μπορεῖ νά νιώθουμε κάποια εὐχαρίστηση ὅταν φαινόμαστε νά τοῦ βγήκαμε ἀπό πάνω κάποιου κάνοντάς του κριτική, ἀλλά ἀργά ἤ γρήγορα αὐτό θά ὁδηγήσει σέ ἐσωτερική σύγκρουση. Ἄν ἡ πηγή τῆς σύγκρουσης - ἡ ψυχή πού τό παίζει Θεός (playing God) - δέν ξεριζωθεῖ, αὐτό μπορεῖ νά ὁδηγήσει σέ κατάθλιψη, ἀπελπισία, ἀσθένεια, καί σέ ὅλη τήν κλίμακα τῶν πνευματικῶν καί σωματικῶν νοσημάτων.

Αὐτός πού πραγματικά ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό θά ἀναγνωρίσει ἀμέσως ὅτι ἡ ἐντρύφηση σέ ἔστω καί μία κριτική σκέψη τόν χωρίζει ἀπό τόν Θεό. Γι'αὐτό λοιπόν, ὅταν κριτικοί λογισμοί εἰσβάλλουν στήν ὕπαρξή του, ἐκλιπαρώντας τήν προσοχή του καί ὑποσχόμενοι σ'αὐτόν τόν θρίαμβο τῆς ὑπερηφανείας, αὐτός τούς ἀποκόβει ἀμέσως καί τούς ἀφήνει νά περάσουν στή λήθη. Δέν ἔχει σημασία πόσο εὔστροφοι, πόσο ἐπιτακτικοί τοῦ φαίνονται οἱ λογισμοί αὐτοί, τί ψυχολογικό βάθος φαίνεται νά ἔχουν. Αὐτός θέλει πάνω ἀπ'ὅλα τόν Θεό, καί αὐτοί οἱ λογισμοί τοῦ στεροῦν τόν Θεό, καί γι'αὐτό τούς ἀπορρίπτει.

Ἕνας Ρῶσος Γέροντας τοῦ 19ου αἰώνα, ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος τῆς Ὄπτινα, ἔδωσε τήν ἑξῆς πρακτική συμβουλή στήν πνευματική του κόρη. «Βλέπε τα ὅλα μέ ἁπλότητα. Νά ζεῖς ἁπλά σημαίνει νά μήν κρίνεις. Νά μήν κρίνεις κανένα. Γιά παράδειγμα, περνάει τώρα ἀπό ἐδῶ ἡ Ἑλικωνίδα.

Ἁπλά πέρασε, καί αὐτό εἶναι ὅλο. Αὐτό σημαίνει νά σκέπτεσαι ἁπλά.* Ἀλλιῶς, βλέποντας τήν Ἑλικωνίδα νά περνάει, θά μποροῦσε νά ἔρθει στό νοῦ σου ἡ κακή πλευρά της: αὐτή τό καί τό, ἔχει ἕναν χαρακτήρα... Αὐτό δέν εἶναι ἁπλότητα.»[43]

Μπορεῖ νά κρίνουμε ὄχι μόνον ἀνθρώπους. Ἡ κριτική μας μπορεῖ νά περάσει καί στίς καταστάσεις πού μᾶς περιβάλλουν, ἀκόμη καί στήν ἴδια τή ζωή. Κάνοντάς το αὐτό, στήν οὐσία κρίνουμε τόν ἴδιο τόν Θεό – συχνά χωρίς νά τό ξέρουμε. Σαφῶς τίποτα δέν μπορεῖ νά μᾶς χωρίσει ἀπό τόν Θεό περισσότερο ἀπ' ὅ,τι αὐτό. Γι' αὐτό, παρατήρησε ὁ Lao Tzu, «δέν ὑπάρχει μεγαλύτερη δυστυχία ἀπό τό νά εἶσαι ἀνικανοποίητος».[44]

45. «ΜΗ ΜΕΡΙΜΝΑΤΕ»

Ἡ κατώτερη ψυχή ἤ τό *shih – shen*, ὅπως εἴδαμε, ἀσχολεῖται μέ ὅλες τίς πρόσκαιρες ὑποθέσεις μας: μέ τίς ἀνάγκες τοῦ σώματος καί - ἀπό τή στιγμή πού τό ἐγώ ἔχει μπεῖ στήν ψυχή μας καί τήν ἔχει κάνει σπίτι του – μέ τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἀνθρώπινης ὑπερηφανείας. Ὅταν ὁ Λόγος ἐνσαρκώθηκε, μᾶς εἶπε νά ἀφήσουμε ὅλες αὐτές τίς μέριμνες καί νά ὑποταχτοῦμε ὁλοκληρωτικά στόν Δημιουργό.

«Ἄν κάποιος ἔρχεται κοντά μου καί δέν μισεῖ ... ἀκόμη καί τήν ἴδια του τη ζωή, δέν μπορεῖ νά εἶναι μαθητής μου.» Καί πάλι: «Μή μεριμνᾶτε γιά τή ζωή σας, τί θά φᾶτε, καί γιά τό σῶμα σας, τί θά ντυθεῖτε. Παρατηρεῖστε τά κοράκια: οὔτε σπέρνουν οὔτε θερίζουν, καί δέν ἔχουν κελλάρι οὔτε ἀποθήκη. Καί ὅμως ὁ Θεός τά τρέφει. Πόσο πιό πολύ δέν ἀξίζετε ἐσεῖς ἀπ' ὅ,τι τά πουλιά; Καί ποιός ἀπό σᾶς μπορεῖ μέ τίς μέριμνές του νά προσθέσει ἕναν πῆχυ στό ἀνάστημά του; Ἄν λοιπόν δέν ἔχετε τή δυνατότητα νά πετύχετε οὔτε τόσο λίγο, γιατί μεριμνᾶτε γιά τά ὑπόλοιπα;»[45]

Ἐδῶ ὁ Χριστός μᾶς λέει νά μήν ἐμπιστευόμαστε στούς λογισμούς μας τήν φροντίδα γιά *τίποτα ἀπολύτως* - ὄχι μόνο γιά τίς ἐγωϊκές μας ἀνάγκες γιά ἄνοδο, ἀλλά ἀκόμη καί γιά τίς πιό βασικές σωματικές μας ἀνάγκες. Αὐτό τό ριζοσπαστικό μήνυμα, πού μᾶς καλεῖ νά πάψουμε ἐντελῶς νά βασιζόμαστε στόν ἑαυτό μας, (setting forth an utter lack of self-

---

* Δηλαδή, νά ἔχεις τήν σκέψη τήν «ἑστιασμένη σέ ἕνα σημεῖο», τήν ὁποία ἀπολάμβανε ὁ πρωταρχικός ἄνθρωπος (βλ. σελ. 217). Κατά τόν Lao Tzu, αὐτό εἶναι «ἡ ἐπιστροφή στό ἀκατέργαστο κούτσουρο».

reliance) ἀντιστοιχεῖ στό ἄδειασμα ἤ τήν ἀμεσότητα γιά τήν ὁποία ἔγραψε ὁ Lao Tzu. Ὅταν «γυρίσουμε τό διακόπτη» καί ἐπιστρέψουμε στό πνεῦμα μας προκειμένου νά «ἀκούσουμε» τόν ἄρρητο Λόγο, θά ξέρουμε τί νά κάνουμε τή στιγμή πού θά χρειαζόμαστε νά τό ξέρουμε, καί θά δοῦμε πόσο μάταιο εἶναι νά νοιαζόμαστε καί νά ἀνησυχοῦμε γιά τό μέλλον.

Γι'αὐτό τό λόγο, θά πρέπει νά μήν προγραμματίζουμε τίς συζητήσεις μας, νά μή σχεδιάζουμε τό τί θά ποῦμε καί τό τί θά ποῦν οἱ ἄλλοι. Τέτοιου εἴδους προγραμματισμός εἶναι δείγμα τῆς πτώσης μας, τοῦ χωρισμοῦ μας ἀπό τόν Θεό. Ὁ Χριστός εἶπε, «μή μεριμνᾶτε γιά τό πῶς θά ἀπολογηθεῖτε ἤ τί θά πεῖτε, γιατί τό Ἅγιο Πνεῦμα θά σᾶς διδάξει τήν ἴδια ἐκείνη ὥρα τί θά πρέπει νά πεῖτε.»[46]

Τό νά γυροφέρνουμε στό κεφάλι μας σκέψεις γιά τό παρελθόν ἤ γιά τό μέλλον, τό νά φανταζόμαστε σενάρια γιά τό πῶς θά μποροῦσαν νά ἔχουν γίνει ἤ νά γίνουν τά πράγματα - ὅλα αὐτά εἶναι αὐταπάτη. Ἡ ἀλήθεια βρίσκεται στήν παροῦσα στιγμή. Μόνον ἐκεῖ συναντοῦμε τόν Πλάστη μας, πού εἶναι ὁ ἴδιος ἡ Ἀλήθεια, καί βρίσκεται πέρα ἀπό τίς μάταιες φαντασιώσεις μας.

Καταφεύγουμε στίς σκέψεις, τίς φαντασιώσεις καί τά συναισθήματά μας γιατί μᾶς δίνουν μιά ἀπατηλή αἴσθηση ἀσφάλειας. Ἀλλά ὁ Χριστός μᾶς λέει νά ἐγκαταλείψουμε αὐτή τήν ἀσφάλεια καί νά γίνουμε εὐάλωτοι, ἐναποθέτοντας ὁλοκληρωτικά τήν ἐμπιστοσύνη μας στόν Δημιουργό μας. Τόσο ὁ Χριστός ὅσο καί ὁ Lao Tzu παρομοίασαν αὐτή τήν κατάσταση τῆς ἐγκατάλειψης τοῦ ἑαυτοῦ πρός τό νοῦ ἑνός μικροῦ παιδιοῦ τό ὁποῖο δέν ἔχει ἀκόμη ἀναπτύξει ἕνα ὥριμο ἐγώ, τό ὁποῖο δέν ἔχει ἀκόμη συνηθίσει νά ἐμπιστεύεται τόν ἐπιλυτή προβλημάτων του. «Γίνετε σάν μικρά παιδιά», εἶπαν.[47]

Τό παιδί, ἄν καί τό ἔχει ἐπίσης ἀγγίξει ἡ προπατορική πτώση, εἶναι πιό κοντά στήν ἀληθινή Πηγή τῆς γνώσης ἀπ' ὅ,τι ἕνας ἐνήλικας. Ἁπλό καί ἄμεσο, ξέρει χωρίς νά ξέρει πῶς ξέρει. Μπορεῖ νά εἶναι εὐτυχισμένο χωρίς νά ξέρει ὅτι εἶναι εὐτυχισμένο. Αὐτό πού συχνά οἱ ἐνήλικοι θεωροῦν εὐτυχία εἶναι μιά συναισθηματική ἔξαρση τοῦ ἐγώ. Ἐνῶ ἡ εὐτυχία τοῦ μικροῦ παιδιοῦ συνίσταται στήν ἁπλή, ἀνιδιοτελή χαρά τῆς ζωῆς.

Ὅταν ὁ Χριστός ἔλεγε στόν καθένα νά «ἀπαρνηθεῖ τόν ἑαυτό του» καί «νά χάσει τή ζωή του»,[48] δέν ἐννοοῦσε νά ἐξαλείψουμε τόν συνειδητό νοῦ. Μᾶλλον ἐννοοῦσε νά τόν ἐξαγνίσουμε διώχνοντας ἀπ' αὐτόν τό ἐγώ πού ἔχει ἀναπτυχθεῖ σάν παράσιτο πάνω του. Ὅταν κάποιος ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό, ἡ σκέψη, ἡ φαντασία, τό ὄνειρο καί τό συναίσθημα δέν

καταστρέφονται. Μᾶλλον ὑποτάσσονται ὁλοκληρωτικά σέ μιά ἀνώτερη Πηγή.

46. ΜΗ-ΔΡΑΣΗ

Αὐτή ἡ κατάσταση τῆς ἀνιδιοτέλειας καί τῆς ἐγκατάλειψης τοῦ ἑαυτοῦ συνδέεται στενά μέ τή διδασκαλία τοῦ Lao Tzu γιά τή μή-δράση (wu-wei). Κάποιοι ἔχουν δώσει στό wu-wei τοῦ Lao Tzu τή λανθασμένη ἑρμηνεία τοῦ «νά μήν κάνεις τίποτα ἀπολύτως», ἀλλά αὐτό ἀπέχει πολύ ἀπό αὐτό πού ἐννοοῦσε ὁ Lao Tzu. Ὅπως γράφει ὁ Gi-ming Shien: «Μή-δράση σημαίνει νά μήν δρᾶς μέσα ἀπό τό ἐγωϊστικό σου πάθος ἤ τήν ἐπιθυμία σου, ἀλλά νά ἀκολουθεῖς ἕνα πρότυπο ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας. Σημαίνει νά μήν περιορίζεσαι στόν ἑαυτό σου, ἀλλά νά ἀκολουθεῖς τήν ἀντικειμενική τάξη τῶν ὅλων. Ὅταν ἀκολουθεῖ κανείς αὐτή τήν τάξη πού ἤδη ἐνυπάρχει μέσα στή δομή τοῦ σύμπαντος θά ἐπιτύχει, ἐνῶ κάθε μορφή τάξης πού αὐτός ὁ ἴδιος δημιουργεῖ θά εἶναι περιορισμένη μέσα στά ὅρια τοῦ ἑαυτοῦ του καί πέρα ἀπό αὐτά τά ὅρια θά εἶναι καταδικασμένη νά ἀποτύχει.

»Ἔτσι, ὁ Lao Tzu εἶπε: ‘Τό Tao εἶναι ἀπόλυτο καί χωρίς δράση, ὡστόσο εἶναι ἡ αἰτία τῆς κάθε δράσης. Ὅταν οἱ πρίγκηπες καί οἱ βασιλιάδες εἶναι σέ θέση νά τό διατηρήσουν, τά πάντα θά μεταμορφωθοῦν μέ τρόπο φυσικό.’ Ἄν δέν ἀκολουθοῦμε τήν ἀντικειμενική ἀλήθεια, τότε θά ἐνεργοῦμε μέ ἐγωϊστική γνώμη καί θά καταλήξουμε σέ ἀποτυχία. Ἔτσι, ὁ Lao Tzu εἶπε: ‘Ὑπάρχουν αὐτοί πού θά ἤθελαν νά κυριεύσουν τόν κόσμο καί νά τόν κάνουν ὅπως αὐτοί ἐπιθυμοῦν. Βλέπω ὅτι δέν θά ἐπιτύχουν. Ὁ κόσμος εἶναι σάν κούφιο ἀγγεῖο καί δέν μπορεῖς νά τόν κάνεις ὅ,τι θέλεις’. Ἀπό τήν ἄλλη, ἄν κάποιος ἀποφεύγει νά ἐνεργεῖ μέσα ἀπό ἐγωϊστική ἐπιθυμία, τότε εἶναι σχεδόν βέβαιο ὅτι θά ἐπιτύχει. Ἔτσι, ὁ Lao Tzu εἶπε: ‘Ὅποιος πάει κάτι νά φτιάξει, τό χαλάει. Ὅποιος πάει κάτι ν’ἁρπάξει, τό χάνει. Ὁ σοφός ἀσκεῖ τή μή-δράση, κι ἔτσι ποτέ δέν ἀποτυγχάνει. Ποτέ δέν ἁρπάζει, κι ἔτσι ποτέ δέν χάνει.... Ὁ σοφός ἐπιθυμεῖ νά μήν ἐπιθυμεῖ. Χωρίς νά τολμᾶ νά παρέμβει, βοηθάει ὅλα τά ὄντα νά ἐπιστρέψουν στόν ἑαυτό τους.’»[49]

Ἡ «ἐγωϊστική γνώμη» γιά τήν ὁποία μιλάει ὁ Gi-ming προκύπτει ἀπό τήν ἐμπιστοσύνη στίς σκέψεις μας, στή φαντασία μας, στά συναισθήματά μας. Οἱ σκέψεις μας, ὅπως εἴπαμε, βρίσκονται στό πεδίο τῆς δράσης καί ὑπόκεινται στόν γήινο χρόνο. Τό ἀθάνατο πνεῦμα μας,

ὡστόσο, ὑπερβαίνει τό γήινο χρόνο καί δέν κατοικεῖ στή δράση, ἀλλά στήν ἠρεμία. Γι'αὐτό, ὅταν ὑψωνόμαστε στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματός μας, καί ἀναζητοῦμε ἐκεῖ τό Θεϊκό Πνεῦμα, ἀρχίζουμε νά βρίσκουμε τήν ἤρεμη πηγή τῆς μή-δράσης γιά τήν ὁποία μιλάει ὁ Lao Tzu.

Αὐτό πού ὁ Gi-ming ὀνομάζει «ἐπίγνωση τῆς ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας» ἔρχεται ὅταν ἐγκαταλείπουμε τήν ἐσφαλμένη ἐμπιστοσύνη μας στίς σκέψεις καί τά συναισθήματά μας καί ἀντί γι'αὐτά ἐμπιστευόμαστε τήν Θεϊκή Πηγή τῆς ἀλήθειας. Ὅταν αὐτή ἡ ἐπίγνωση πληροφορεῖ τίς πράξεις μας, θά ἐφαρμόζουμε αὐτό πού ὁ Lao Tzu ὀνόμαζε μή-δράση, γιατί οἱ πράξεις μας δέν θά εἶναι καθόλου δικές μας.

Γιά τόν Lao Tzu, ἡ μή-δράση σήμαινε νά ἀκολουθεῖ τό Tao, πού κι αὐτό ἀκολουθεῖ τήν πορεία τῆς μή-δράσης. Γι' αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τόν Χριστό, τό ἐνσαρκωμένο Tao, ἡ μή-δράση ἀνάγεται σέ μιά προσωπική διάσταση πού ὀνομάζεται «πίστη».

Στήν πράξη αὐτό σημαίνει πώς ὅταν συλλαμβάνουμε τόν ἑαυτό μας νά προσπαθεῖ νά λύσει τά προσωπικά μας προβλήματα μέ τό μυαλό, συνειδητοποιοῦμε τή ματαιότητα αὐτῆς τῆς ἐπιχείρησης καί ἐναποθέτουμε τά προβλήματα στό Προσωπικό Ἀπόλυτο. Παύουμε νά προσπαθοῦμε νά γίνουμε σωτῆρες τοῦ ἑαυτοῦ μας, καί ἐμπιστευόμαστε τόν ἑαυτό μας στό ἔλεος τοῦ ἀληθινοῦ Σωτήρα μας.

Ὁ κύριος λόγος πού οἱ ἄνθρωποι ἀποτυγχάνουν στήν πνευματική ζωή εἶναι ὅτι δέν ἔχουν μάθει τό μυστικό τῆς μή-δράσης: βαθιά μέσα τους, ἐξακολουθοῦν νά ἐμπιστεύονται τόν ἑαυτό τους καί νά βασίζονται σ' αὐτόν. «Ἐγώ δέν γνώρισα ἄλλη πτώση ἀδελφοῦ», λέει ὁ Ἀββᾶς Δωρόθεος, «ἀπό ἐκείνη πού προκύπτει ἀπό τήν ἐμπιστοσύνη στήν κρίση του.»[50] Ἕνας ἄνθρωπος πού στηρίζεται στή δική του γνώμη, ἀκόμη καί ἄν καλεῖ τόν Χριστό νά τόν σώσει, δέν παύει νά ἀναζητάει τή σωτηρία μέ τούς δικούς του ὅρους καί στό δικό του χρόνο (τό ὁποῖο συνήθως σημαίνει ἄμεσα). Ὑποβάλλει τίς παρακλήσεις του ἤ τά αἰτήματά του γιά νά αἰσθανθεῖ καλύτερα καί νά κάνει τόν δρόμο του πιό εὔκολο μᾶλλον, παρά γιά νά γνωρίσει τήν ἀντικειμενική ἀλήθεια καί νά ἑνωθεῖ μέ τόν Δημιουργό του, πού εἶναι ὁ ἴδιος ὁ σκοπός τῆς ὕπαρξής του.

Γιά νά ἀσκήσουμε τήν προσωπική μή-δράση (δηλ. τήν ἀληθινή πίστη), πρέπει νά ἔρθουμε μπροστά στό Δημιουργό μας καί Λυτρωτή μας χωρίς καθόλου προκατειλημμένες γνῶμες. Πρέπει νά ζητήσουμε τή σωτηρία μέ τούς δικούς Του ὅρους καί στό δικό Του χρόνο, ἀκόμη καί ἄν αὐτό σημαίνει νά ὑποστοῦμε πόνο χειρότερο ἀπό αὐτόν πού εἴχαμε

γνωρίσει πρίν! Ἔχοντας κατανοήσει σέ ὑπαρξιακό ἐπίπεδο ὅτι ἀπό μόνοι μας δέν μποροῦμε νά κάνουμε τίποτε ἀπολύτως, παύουμε νά προσπαθοῦμε, νά ἁρπάζουμε, νά μηχανευόμαστε – γιατί «Ὅποιος πάει κάτι νά φτιάξει, τό χαλάει. Ὅποιος πάει κάτι ν'ἁρπάξει, τό χάνει.» Ἁπλά ἀναγνωρίζουμε τήν ἀρρώστια μας καί τό πρόβλημά μας, τό φέρνουμε μπροστά στόν Σωτήρα μας, τό Ταο/Λόγο, καί ταπεινά *ἐμπιστευόμαστε* ὅτι Αὐτός θά μᾶς σώσει μέ τρόπο πού μόνον Ἐκεῖνος ξέρει. Δέν περιμένουμε ἀπό Αὐτόν νά μᾶς σώσει ἄμεσα καί μιά γιά πάντα, ἀλλά μᾶλλον ἐμπιστευόμαστε ὅτι *συνεχῶς* θά μᾶς σώζει, θά μᾶς ἀλλάζει καί θά μᾶς τελειοποιεῖ - μέσω τῆς Ἄκτιστης Ἐνέργειάς Του, ὅσο ἐμεῖς συνεχίζουμε νά παραδίνουμε τήν ἐλεύθερη βούλησή μας σέ Αὐτόν καί ἐγκαταλείπουμε τόν ἑαυτό μας στή δική Του θέληση, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ὁδός τοῦ σύμπαντος.

Στήν ἐγωϊκή μας κατάσταση, συνεχῶς προσπαθοῦμε νά προστατευθοῦμε καταφεύγοντας σέ κριτικές σκέψεις. Ὅταν ὡστόσο ἔχουμε μάθει τό μυστικό τῆς μή-δράσης, δέν νιώθουμε πλέον τήν ἀνάγκη νά προστατευθοῦμε ἀπό ἀνθρώπους ἤ καταστάσεις. Παραδίνοντας τόν ἑαυτό μας στήν Ὁδό, ὄχι μόνο Τόν ἐμπιστευόμαστε νά μᾶς προστατεύσει, ἀλλά δέν ἔχουμε πλέον συνείδηση ἑνός «ἑαυτοῦ» (ἐγώ) πού χρειάζεται προστασία.

Ὅταν βρισκόμαστε σέ κατάσταση ὑπερηφανείας, οἱ πράξεις μας πυροδοτοῦνται ἀπό τό συναίσθημα, πού συχνά βασίζεται σέ μνησικακία πού ἀκολουθεῖ κατά πόδας τή ματαίωση. (following on the heels of frustration). Μέσω τῆς προσωπικῆς μή-δράσης τῆς πίστης, παύουμε νά ἀσκοῦμε μιά τέτοια συναισθηματική προσπάθεια. Ὅταν παραιτούμαστε ἀπό τή θέλησή μας νά κυριαρχήσουμε μέσω φιλόδοξου ἀγώνα, βλέπουμε ὅτι τό θέλημα τοῦ Δημιουργοῦ μας ἐκπληρώνεται φυσικά καί ἄμεσα μέσα ἀπό μᾶς.

Ἡ ἀμεσότητα, ὅπως ἔχουμε δεῖ, εἶναι ἡ φύση τοῦ Ταο/Λόγου. Δεδομένου ὅτι Αὐτός εἶναι ἀπόλυτα ἀνιδιοτελής καί χωρίς φιλοδοξία, ἡ συνεχής δράση Του, τῆς δημιουργίας καί συντήρησης τοῦ σύμπαντος, εἶναι ἡ ὑπέρτατη Μή-Δράση - ἄμεση, χωρίς προσπάθεια. Ἔτσι, ὅταν κάνουμε τό δικό Του θέλημα ἀντί γιά τό δικό μας, τό καλό ἐμφανίζεται μόνο του, ρέοντας χωρίς προσπάθεια στή ζωή μας. Δέν ὑπάρχει ματαίωση, δέν ὑπάρχει ἔλλειψη ἱκανοποίησης.[51]

47. ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΜΕΣΩ ΜΗ-ΔΡΑΣΗΣ

Ὁ Lao Tzu εἶχε κατανοήσει ὅτι ἡ πραγματική θεραπεία τοῦ πνεύματός μας δέν ἔρχεται ὡς ἀποτέλεσμα ἐξωτερικῶν πιέσεων, μέ τό νά μᾶς λένε, δηλαδή, συνεχῶς, νά εἴμαστε εὐγενικοί, καλοί, γενναιόδωροι, κλπ. Μᾶλλον, ἔρχεται ἀπό μέσα μας – μέ τό νά ἐπιστρέψουμε στήν ἀληθινή μας φύση, ἐπιστρέφοντας διαρκῶς στό Δημιουργό μας. Ἔτσι ἔγραφε:

Ὅταν χάνεται τό μεγάλο Tao
Τότε φανερώνεται ἡ καλωσύνη καί ἡ ἠθική...
Ὅταν ἡ οἰκογένεια δέν ζεῖ πιά ἁρμονικά
Τότε φανερώνονται τά φιλόστοργα καί ἀφοσιωμένα παιδιά...
Αὐτά εἶναι μόνο ἐξωτερικοί τύποι. Ἀπό μόνα τους δέν ἀρκοῦν.
Δές τήν ἁπλότητα,
Κοίτα τήν ἀληθινή σου φύση.
Μήν ἔχεις προσωπικές φιλοδοξίες
Καί περιόρισε στό ἐλάχιστο τίς ἐπιθυμίες σου.[52]

Ὅταν ἐφαρμόζουμε τή μή-δράση, δέν προσπαθοῦμε νά θεραπεύσουμε τόν ἑαυτό μας. Μᾶλλον, ἀφήνουμε τόν ἑαυτό μας νά θεραπευτεῖ ἀπό τήν Ὁδό. Δέν προσπαθοῦμε φιλόδοξα νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τά προβλήματά μας, γιατί ὅταν ἐπιστρέφουμε στήν πρωταρχική μας φύση συνδεόμενοι μέ τήν Ὁδό, βλέπουμε ὅτι τά προβλήματά μας βρίσκουν τή λύση τους, αὐθόρμητα.

Μέ αὐτόν τόν τρόπο μποροῦμε νά ὁδηγήσουμε καί ἄλλους στήν πρωταρχική τους φύση – στήν κατάσταση ἀπό τήν ὁποία ἔχουν ἐκπέσει. Καί θά τό κάνουμε αὐτό χωρίς νά χρειαστεῖ νά ἀσκήσουμε πίεση. Θά τούς ἀφήσουμε νά βροῦν τή δική τους ἀληθινή Πηγή τῆς θεραπείας τοῦ πνεύματος. Ὅπως τό ἔθετε ὁ Lao Tzu:

Ὁ σοφός φέρνει τούς ἀνθρώπους πίσω σέ ὅ,τι εἶχαν χάσει.
Βοηθάει τά δέκα χιλιάδες πράγματα νά ἐπιστρέψουν στόν ἑαυτό τους
Χωρίς νά τολμᾶ νά τά σύρει ἀπό τή μύτη.[53]

48. Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Ἡ μή-δράση εἶναι φυσικό νά συνεπάγεται καί μή-σκέψη. Ἀλλά ὅπως ἡ μή-δράση δέν σημαίνει αὐστηρά νά μήν κάνεις τίποτα, ἔτσι καί ἡ μή-σκέψη δέν σημαίνει νά μήν ἔχει κανείς σκέψεις. Ὅπως ἔχουμε δεῖ, εἶναι μάταιο νά μηχανεύεται κανείς τρόπους γιά νά πάψει νά σκέφτεται.

Τό μόνο πού εἶναι ἀπαραίτητο εἶναι νά παρατηρεῖ κανείς τούς λογισμούς πού προέρχονται ἀπό ἰδιοτέλεια καί ἐπιθυμία, καί παρατηρώντας τους νά βάζει τέρμα σέ αὐτούς.

Ὅταν λοιπόν ὁ Χριστός μᾶς λέει ἐμφατικά «μή-μεριμνᾶτε», δηλαδή μήν ἔχετε ἔννοιες, δέν παραπέμπει σέ ἕνα νοητικό κενό, ἀλλά μᾶς κατευθύνει πρός ἕνα ἄλλο μέσο κατανόησης. Χρησιμοποιώντας αὐτό τό μέσο, βρίσκουμε τό πνεῦμα μέσα μας. Καί ἐκεῖ εἶναι πού Αὐτός, ὁ ἄρρητος Λόγος, μιλάει σέ μᾶς. Δέν μᾶς μιλάει μέσα στήν πραμάτεια τῶν σκέψεων τῆς κατώτερης ψυχῆς. Ὅταν ἔχουμε μπλεχτεῖ σέ ἕνα λογισμό ἤ σέ μιά ἰδέα, δέν μποροῦμε νά Τόν ἀκούσουμε. Ἔτσι λοιπόν μᾶς λέει: πάψτε νά χάνεστε μέσα σέ ἔννοιες, οὕτως ὥστε νά μπορεῖτε νά μέ ἀκούσετε.

Εἶναι σημαντικό νά ἀναφέρουμε ἐδῶ ὅτι, βρίσκοντας τό ἀθάνατο πνεῦμα μας, πρέπει νά προσέχουμε νά μή βασιζόμαστε οὔτε σέ αὐτό, γιατί καί αὐτό εἶναι κτιστό καί ἔτσι μπορεῖ νά γίνει ἕνα εἴδωλο καί νά ἀντικαταστήσει τόν Θεό. Τό πνεῦμα μας εἶναι ἀληθινή πηγή γνώσης μόνο ὅσο τοῦ ἐπιτρέπουμε νά ἐκπληρώνει τόν φυσικό του προορισμό, πού εἶναι νά ποθεῖ καί νά λατρεύει τόν ἀληθινό Θεό, καί νά συνδέεται μαζί Του. Μόνο τό πνεῦμα εἶναι ἱκανό νά συλλάβει τήν ἀληθινή γνώση, καί αὐτό ὄχι γιατί εἶναι πιό «πνευματικό» ἀπ’ ὅ,τι ἡ κατώτερη ψυχή, ἀλλά ἐπειδή ἀκριβῶς εἶναι τό μόνο πού εἶναι *ἱκανό* νά γνωρίσει τόν Θεό.

Δέν εἶναι λοιπόν ἀρκετό ἡ ψυχή νά ὑποτάσσεται στό πνεῦμα, τόν κύριό της. Τό πνεῦμα πρέπει ἐπίσης νά ὑποτάσσεται στόν Κύριό του, στό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν κάποιος ψάχνει νά βρεῖ τό πνεῦμα μέ κίνητρο ὑπερηφάνειας, συνεχίζει ὅπως πρίν νά ἐμποδίζει τό πνεῦμα νά λατρέψει τόν Θεό. Ἀλλά ὅταν τό κίνητρο κάποιου εἶναι ἁγνό, τό πνεῦμα του συνδέεται μέ Αὐτόν.

49. ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΩΣ ΦΩΣ

Ὅταν ὁ Χριστός καί ὁ Lao Tzu ἀποκαλοῦσαν τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου «φῶς», μιλοῦσαν κυριολεκτικά, γιατί μπορεῖ νά βιωθεῖ ὡς φῶς. «Τό λυχνάρι τοῦ σώματος εἶναι ὁ ὀφθαλμός,» εἶπε ὁ Χριστός. «Ἄν λοιπόν ὁ ὀφθαλμός σου εἶναι ἁπλός, ὅλο σου τό σῶμα θά εἶναι φωτεινό. Ἀλλά ἄν ὁ ὀφθαλμός σου εἶναι πονηρός, ὁλόκληρο τό σῶμα σου θά εἶναι σκοτεινό.»[54]

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος περιγράφει πῶς, ὅταν ἦταν νέος, εἶδε τό φῶς τοῦ πνεύματός του. «Ὁ κόσμος τῶν νοερῶν διαλογισμῶν εἶναι φωτεινός,» ἐξηγεῖ. «Ὁ νοῦς μας εἶναι ‘εἰκόνα τοῦ Νοός τοῦ Πρώτου’, τοῦ

Θεοῦ. Τό Φῶς εἶναι φυσικό γιά τόν ἄνθρωπο, γιατί εἶναι δημιουργημένος κατ'εἰκόνα Αὐτοῦ ὁ ὁποῖος εἶναι ἄναρχο Φῶς.» [55]

50. Η ΚΑΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΝΗΨΗΣ

Ἐδῶ πατᾶμε σέ ἐπικίνδυνο ἔδαφος, γι'αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο νά προχωρᾶμε προσεκτικά. Σέ αὐτό τό σημεῖο πολλοί ἀσκούμενοι στή νήψη ἀνά τούς αἰῶνες ἔχουν πέσει σέ πλάνη. Τά πάντα ἐξαρτῶνται ἀπό τήν καθαρότητα τοῦ κινήτρου γιά ἐνδοσκόπηση. Ἄν τό κίνητρο κάποιου (συνειδητό ἤ ἀσυνείδητο) δέν εἶναι τό νά ἀντικρύσει τήν ἁμαρτωλότητά του, νά μετανοήσει καί ἔτσι νά ξανασυμφιλιωθεῖ μέ τόν Θεό, ἀλλά ἀντίθετα νά «γίνει πνευματικός ἄνθρωπος» ἐνῶ συνεχίζει νά λατρεύει τόν ἑαυτό του, τότε μπορεῖ αὐτός - ὅταν συναντήσει τό φῶς τοῦ δικοῦ του πνεύματος – νά ἀρχίσει νά τό λατρεύει σάν Θεό. Αὐτή εἶναι ἡ ἔσχατη πλάνη.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει: «Φθάνοντας 'μέχρι συντελείας φωτός μετά σκότους' (Ἰώβ 26:10), ὁ ἄνθρωπος βλέπει τή νοερή του ὡραιότητα, τήν ὁποία πολλοί θεώρησαν ὡς Θεότητα. Τό φῶς πού φαίνεται εἶναι φῶς, ὄχι ὅμως τό Φῶς ἐκεῖνο τό Ἀληθινό, 'ἐν ᾧ σκοτία οὐκ ἔστιν οὐδεμία', ἀλλά τό φυσικό φῶς τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου πού δημιουργήθηκε κατ' εἰκόνα Θεοῦ.

»Τό φῶς αὐτό τοῦ νοῦ, πού ἀξιολογικά ὑπερέχει ἔναντι τοῦ φωτός κάθε ἄλλης ἐμπειρικῆς γνώσεως, δικαίως μπορεῖ νά κληθεῖ σκότος, γιατί εἶναι ὁ γνόφος τῆς ἀπεκδύσεως καί δέν ὑπάρχει σέ αὐτό ὁ Θεός. Καί ἴσως ἀξίζει στήν περίπτωση αὐτή, περισσότερο ἀπό ὁποιαδήποτε ἄλλη, νά θυμηθοῦμε τά λόγια τοῦ Κυρίου: 'Σκόπει οὖν μή τό φῶς τό ἐν σοί σκότος ἐστί.'(Λουκ. 11:35). Πράγματι, ἡ πρώτη κοσμική προϊστορική καταστροφή, ἡ πτώση τοῦ Ἑωσφόρου, 'υἱοῦ τῆς πρωΐας', πού ἔγινε ἄρχοντας τοῦ σκότους, ἦταν ἀποτέλεσμα αὐτοερωτικῆς θεωρίας τῆς ὡραιότητάς του, θεωρίας πού κατέληξε σέ αὐτοθέωση.» [56]

Ὁ γνόφος τῆς ἀπεκδύσεως γιά τόν ὁποίο μιλάει ὁ π. Σωφρόνιος εἶναι μιά κατάσταση στήν ὁποία κάποιος ἔχει ὑψωθεῖ πάνω ἀπό ὅλους τούς λογισμούς καί τίς διαδικασίες τῆς σκέψης τίς ὁποῖες εἴχαμε περιγράψει νωρίτερα. Ἄν τό κίνητρο κάποιου εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια, θά σταματήσει σέ αὐτό τό σημεῖο, θαυμάζοντας τήν ἴδια του τή λαμπρότητα. Ἀλλά αὐτή ἡ λαμπρότητα θά ἐξακολουθεῖ νά εἶναι σκοτάδι. Θά πιστεύει

ὅτι βρῆκε τόν Θεό, ἀλλά ὁ Θεός δέν θά εἶναι ἐκεῖ. Θά βρεῖ κάποιο εἶδος εἰρήνης, ἀλλά αὐτή ἡ εἰρήνη θά εἶναι μακριά ἀπό τόν Θεό.

Μέ τό νά ὑπερβεῖ κανείς τούς λογισμούς δέν σημαίνει ὅτι ἔχει ἀποκτήσει ἀληθινή γνώση. Ἡ ἀληθινή γνώση προέρχεται ἀπό τόν Λόγο πού μιλάει χωρίς λόγια στό πνεῦμα πού λαχταρᾶ γι' Αὐτόν. Δέν προέρχεται ἀπό τό ἴδιο τό πνεῦμα. Ὁ Λόγος θά ἔρθει καί θά κατοικήσει μέσα στό πνεῦμα μόνον ἄν κανείς Τόν προσεγγίσει μέ ἀπόλυτη ταπείνωση, γιατί Αὐτός ὁ Ἴδιος εἶναι ταπείνωση, καί τό ὅμοιο ἑλκύει τό ὅμοιο.

Ὁ π. Σωφρόνιος γράφει περαιτέρω γι'αὐτούς πού πηγαίνουν μέσα τους χωρίς ταπείνωση: «Ἐπειδή ὅσοι εἰσέρχονται γιά πρώτη φορά στή σφαίρα αὐτή τῆς 'σιωπῆς τοῦ νοῦ' αἰσθάνονται 'μυστικιστικό δέος', νομίζουν πώς ἡ θεωρία τους εἶναι πείρα μυστικῆς Θεοκοινωνίας, ἐνῶ στήν πραγματικότητα μένουν ἀκόμη μέσα στά ὅρια τῆς κτιστῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Οἱ κατηγορίες πού χρησιμοποιεῖ ὁ νοῦς-λογικό σέ παρόμοιες καταστάσεις βγαίνουν ἔξω ἀπό τά ὅρια τῶν διαστάσεων τοῦ χρόνου καί τοῦ χώρου καί δίνουν σέ ὅποιον τίς ἀντικρύζει κάποιο αἴσθημα αἰώνιας σοφίας. Αὐτά εἶναι τά τελευταῖα ὅρια, πού μπορεῖ νά φθάσει ὁ διανοούμενος νοῦς μέσα ἀπό τό δρόμο τῆς φυσικῆς ἀναπτύξεως καί αὐτογνωσίας του...

»Παραμένοντας ὁ νοῦς στό γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως ἀπό καθετί ὁρατό καί νοητό δοκιμάζει μιάν ἰδιόμορφη τερπνότητα καί ἀνάπαυση... Ἡ ἐνατένιση αὐτή ὡς ἔξοδος πέρα ἀπό τά ὅρια τοῦ χρόνου μπορεῖ νά ὁδηγήσει τό νοῦ νά διαισθανθεῖ τήν ἄχρονη διάσταση καί νά καταστήσει τόν ἄνθρωπο κάτοχο νέας γνώσεως, ἀλλά ἀκόμη ἀφηρημένης. Ἀλλοίμονο, ὅμως, σέ ὅποιον θεωρεῖ τή σοφία αὐτή ὡς γνώση τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, καί τήν ἐνατένιση αὐτή ὡς μετοχή στήν θεία ὕπαρξη. Ἀλλοίμονο, γιατί σέ μιά τέτοια περίπτωση ὁ γνόφος τῆς ἀπεκδύσεως, ὁ ὁποῖος βρίσκεται στά ὅρια τῆς ἀληθινῆς θεοπτίας, καταντᾶ ἀδιαπέραστο κάλυμμα τῆς θεότητας καί ἰσχυρό μεσότοιχο, τό ὁποῖο χωρίζει ἀπό τόν Θεό περισσότερο ἀπό ὅσο τά βάναυσα καί ὑλώδη πάθη ἤ ὁ σκοτισμός ἀπό τίς φανερές δαιμονικές ὑποβολές ἤ ἡ συσκότιση ἀπό τήν ἀπώλεια τῆς χάρης ἤ τήν ἐγκατάλειψη ἀπό τόν Θεό. Ἀλλοίμονο, γιατί μιά τέτοια πίστη θά ἦταν ἀπάτη, 'πλάνη'. Στό γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως δέν βρίσκεται ἀκόμη ὁ Θεός.»[57]

Τό νά βιώσει κανείς τόν γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως καί τό φῶς τοῦ νοῦ, λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «εἶναι φυσικῶς προσιτό στόν ἄνθρωπο», ἀλλά τό νά

βιώσει τό Ἄκτιστο Φῶς τῆς Θεότητας δίνεται στόν ἄνθρωπο μέσω μιᾶς εἰδικῆς πράξης τοῦ Θεοῦ. Αὐτές οἱ δύο ἐμπειρίες διαφέρουν ποιοτικά ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη. Ὁ π.Σωφρόνιος γράφει: «Ἔτυχε νά βιώσω διάφορα εἴδη φωτός καί φώτων: τό 'φῶς' τῆς καλλιτεχνικῆς ἔμπνευσης, τό ὁποῖο προκαλεῖται ἀπό τήν ὡραιότητα τοῦ ὁρατοῦ κόσμου, τό 'φῶς' τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, τό ὁποῖο ἀνάγεται σέ μυστικιστική ἐμπειρία. Ἄς προσθέσουμε σέ αὐτά καί τό 'φῶς' τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης, τό ὁποῖο ἔχει πάντοτε καί ἀναπόφευκτα σχετική ἀξία. Ἔχω πειρασθεῖ ἐπίσης ἀπό φωτοειδεῖς ἐμφανίσεις προερχόμενες ἀπό ἐνάντια πνεύματα. Ἀλλά ὅταν σέ ὥριμη ἤδη ἡλικία ἐπέστρεψα στόν Χριστό ὡς τόν τέλειο Θεό, περιέλαμψέ με τό ἄναρχο Φῶς. Τό θαυμαστό αὐτό Φῶς, ἔστω καί στό μέτρο στό ὁποῖο μοῦ δόθηκε νά τό γνωρίσω διά τῆς Ἄνωθεν εὐδοκίας, ἐπισκίασε ὅλα τά ἄλλα, ὅπως ὁ ἥλιος πού ἀνατέλλει δέν μᾶς ἐπιτρέπει πλέον νά δοῦμε καί τά πιό λαμπρά ἀστέρια.»[58]

Ἡ μεγαλωσύνη τοῦ Lao Tzu ἔγκειται στό γεγονός ὅτι, «χρησιμοποιώντας τίς ἀκτῖνες τοῦ φωτός»[59] τοῦ πνεύματός του, δέν τό πέρασε γιά ἐκδήλωση τοῦ Θεοῦ - δέν τό ταύτισε μέ τό ἴδιο τό Tao. Πῆγε ὅσο μακριά μποροῦσε νά τόν ὁδηγήσει ἡ ἀνθρώπινη διαίσθησή του, ἔφθασε αὐτό πού ὁ π. Σωφρόνιος ἀποκαλοῦσε «τό ὅριο τῆς θεοπτίας», ὡστόσο δέν ἰσχυρίστηκε ὅτι εἶχε φτάσει τόν τελικό του προορισμό. Ἐξ οὗ καί ἡ πολύ ἀνιχνευτική φύση τῶν γραφομένων του.

Μέ τόν ἐρχομό τοῦ Tao ἐν σαρκί, ἐμεῖς πού Τόν ἀκολουθοῦμε εἴμαστε τώρα ἱκανοί νά περάσουμε αὐτό τό ὅριο, ὅπως ἔκανε ὁ π. Σωφρόνιος. Πρέπει κι ἐμεῖς νά εἰσέλθουμε στό γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως, μέ ταπείνωση καί μετάνοια, ὥστε ὁ Θεός νά μᾶς συναντήσει ἐκεῖ.

51. ΑΚΟΥΓΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΡΡΗΤΟ ΛΟΓΟ

Δέν ἀσκούμαστε στή νήψη γιά νά γίνουμε σιωπηλοί καί νά βροῦμε εἰρήνη. Μᾶλλον, σιωποῦμε γιά νά μπορέσουμε νά *γνωρίσουμε* τή δυσάρεστη ἀλήθεια γιά τόν ἑαυτό μας, καί γιά νά ἀκούσουμε τό Tao νά μιλάει ἄμεσα στήν ἐσωτερική μας ὕπαρξη. Δέν μιλάει μέ φωνή πού ἀκούγεται: Ἡ φωνή του δέν κάνει θόρυβο οὔτε μέσα στό νοῦ. «Τό αὐτί τό ἀφουγκράζεται», λέει ὁ Lao Tzu, «ἀλλά δέν τό ἀκούει».[60] Ἡ γραφή ὀνομάζει αὐτή τή φωνή *ἤρεμη* καί *σιγανή*.[61] Δέν μποροῦμε νά τήν ἀκούσουμε ἐκτός καί ἄν συντονιστοῦμε μέ αὐτήν ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦμε ἀπό ὅλον αὐτό τόν στατικό θόρυβο στό κεφάλι μας.

Ὅσο ἀσκούμαστε στή νήψη καί ἀνερχόμαστε στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματός μας, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀρχίζει νά μᾶς ἐγκλιματίζει πρός τή σιωπηλή φωνή πού μᾶς ὁδηγεῖ σέ ὅλες τίς περιστάσεις τῆς ζωῆς. Εἶναι ἡ ἴδια φωνή πού χρησιμοποιοῦν τά ἀθάνατα πνεύματα στή διάσταση πού εἶναι πέρα ἀπό αὐτήν ἐδῶ, τά πνεύματα πού βρίσκονται σέ κοινωνία μέ τόν ἄρρητο Λόγο. Ὅπως ἔλεγε ὁ Ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σῦρος, ἕνας ὁραματιστής τοῦ 7ου αἰώνα: «Ἡ σιωπή εἶναι τό μυστήριο τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἐνῶ τά λόγια εἶναι μόνο σημεῖα αὐτοῦ τοῦ κόσμου.»

«Ὅποιος εἶναι ἐκ τῆς ἀληθείας,» λέει ὁ Χριστός, «ἀκούει τή φωνή μου».[62] Ἄν δέν μποροῦμε νά ἀκούσουμε αὐτή τή σιωπηλή φωνή πού μιλάει στό πνεῦμα μας, δέν θά ἀναπτύξουμε ποτέ σχέση μαζί Του.

Σχετικά μέ αὐτό καλά θά κάνουμε νά θυμηθοῦμε τά σοβαρά λόγια τοῦ Χριστοῦ: «Στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν δέν θά μπεῖ ὅποιος μοῦ λέει 'Κύριε, Κύριε', ἀλλά ὅποιος κάνει τό θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα μου. Πολλοί θά μοῦ ποῦν ἐκείνη τήν ἡμέρα: 'Κύριε, Κύριε, δέν προφητέψαμε στό ὄνομά σου; Δέ διώξαμε δαιμόνια στό ὄνομά σου; Δέν κάναμε τόσα θαύματα στό ὄνομά σου;' Καί τότε θά τούς πῶ κι ἐγώ 'ποτέ δέν σᾶς γνώρισα: φύγετε ἀπό μένα, ἐσεῖς πού ἐργάζεστε τήν ἀνομία'.»[63]

Φυσικά, ὡς Δημιουργός τοῦ σύμπαντος, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ γνωρίζει τά πάντα. Ἑπομένως, ὅταν λέει, 'ποτέ δέν σᾶς γνώρισα', εἶναι ξεκάθαρο ὅτι ἐννοεῖ κάτι περισσότερο ἀπό αὐτό. Στήν οὐσία, αὐτό πού λέει εἶναι: «*Ἐσεῖς δέν μέ γνωρίσατε ποτέ.*» Ἐγώ κι ἐσεῖς ποτέ δέν ἀναπτύξαμε σχέση, γιατί πάντα ἀκούγατε τίς σκέψεις σας, τά συναισθήματά σας καί τίς ἐπιθυμίες σας μᾶλλον παρά ἐμένα. Δέν μάθατε νά διακρίνετε τήν ἄρρητη φωνή ἀπό ὅλες τίς ἄλλες φωνές μέσα στό κεφάλι σας.»

Μέσω τῆς νήψης ἀρχίζουμε νά κατανοοῦμε, ἀκόμη καί στίς παραμικρές λεπτομέρειες τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς, πῶς ὁ Λόγος μᾶς πληροφορεῖ, μᾶς καθοδηγεῖ καί μᾶς βοηθάει. Ἀκοῦμε τή σιωπηλή φωνή Του νά μᾶς κατευθύνει. Ἀρχίζουμε νά διακρίνουμε τό θέλημά Του καί νά τό ἀκολουθοῦμε μέ φυσικό τρόπο. Καταλαβαίνουμε, καί Αὐτός ξέρει ὅτι καταλαβαίνουμε, καί μέσα σ'αὐτή τήν ἀμοιβαία ἀναγνώριση συνδεόμαστε μαζί Του. Μιά τέτοια σύνδεση ἑνώνεται μετά μέ ἄλλες, καί ἔτσι δημιουργοῦμε μιά σχέση μέ ἕνα Ὄν πού δέν ἔχουμε δεῖ ποτέ. Τότε δέν θά μᾶς πεῖ, «ποτέ δέν σᾶς γνώρισα» - γιατί πραγματικά μᾶς γνώρισε καί Τόν γνωρίσαμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΣΣΕΡΑ

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΟ ΤΑΟ

52. Προσωπικη Κοινωνια

Θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι ὁ Lao Tzu εἶχε μιά σχέση μέ αὐτό τό Ἀπόλυτο Ὄν πρίν ἀκόμα Αὐτό ἀποκαλύψει τόν ἑαυτό Του στόν κόσμο στό Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδή ὁ Lao Tzu εἶχε ἕνα πνεῦμα ταπείνωσης καί διακαοῦς πόθου, τοῦ εἶχε δοθεῖ νά διαισθανθεῖ τήν παρουσία τοῦ Tao ὅταν καθόταν σέ ἐσωτερική προσοχή. Ἄκουγε τή σιωπηλή φωνή τοῦ Tao, ἀλλά δέν ἤξερε ποιός ἦταν Αὐτός πού μιλοῦσε. «Δέν γνωρίζω τό ὄνομά του,» εἶπε. «Τό ὀνομάζω 'Ὁδό'.»[1]

Τώρα πού τό Tao ἔχει ἔρθει ἐν σαρκί πρός ὅλους τούς ἀνθρώπους στή γῆ, γνωρίζουμε *ἀσφαλῶς* ποιός εἶναι αὐτός πού μιλᾶ στό πνεῦμα μας. «Ἐθεασάμεθα τήν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρά Πατρός»[2] Ἔτσι ἡ σχέση μας μέ Αὐτόν, ἀκόμα καί καθώς καθόμαστε σιωπηλά σέ νήψη, γίνεται προσωπική. Περνάει σέ ἕνα ἐπίπεδο κοινωνίας ἀγάπης.

Προηγουμένως εἴχαμε ὁρίσει τήν προσευχή ὡς προσωπική κοινωνία μέ τό Tao. Τώρα πού, στό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, γνωρίζουμε τόν Χριστό ὡς Πρόσωπο, ἡ νήψη πού ἐξασκοῦσε ὁ Lao Tzu μπορεῖ νά γίνει καί ἡ ἴδια μιά μορφή προσευχῆς: μιά μορφή ταπείνωσης, καί σιωπηλοῦ, διακαοῦς πόθου γιά Αὐτόν πού γνωρίζουμε. Ἐπιπλέον, εἴμαστε σέ θέση νά κάνουμε αὐτό πού ὁ Lao Tzu δέν μποροῦσε: μποροῦμε νά ἐπικαλεστοῦμε τό Tao ἄμεσα.

Στήν *Φιλοκαλία*, ὁ Ἅγ. Ἡσύχιος ἐπισημαίνει τά διάφορα εἴδη νήψης πού μποροῦν νά ἐφαρμοστοῦν ἀπό αὐτούς πού ἀκολουθοῦν τό ἐνσαρκωμένο Tao.

«Τώρα, πόσοι τρόποι νήψεως ὑπάρχουν κατ'ἐμέ, πού μποροῦν νά καθαρίζουν τόν νοῦ ἀπό ἐμπαθεῖς λογισμούς, δέ θά βαρεθῶ νά σοῦ τούς φανερώσω μέ γλώσσα ἁπλή καί χωρίς στολίδια. Ἐπειδή δέν τό ἔκρινα καλό, σέ καιρό πολέμου πνευματικοῦ, νά κρύψω σ'αὐτό τό λόγο τήν ὠφέλεια μέσω τῶν κομψῶν λόγων, καί μάλιστα μιλώντας σέ ἁπλουστέρους. ...

»Ἕνας τρόπος νήψεως εἶναι νά ἐξετάζεις συχνά καί προσεκτικά τήν φαντασία (παράσταση) τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ, δηλ. τήν «προσβολή»,

γιατί ὁ σατανᾶς δέν μπορεῖ χωρίς φαντασία νά δημιουργεῖ λογισμούς καί νά τούς παρουσιάζει στό νοῦ γιά νά τόν ἐξαπατήσει.

»Ἄλλος τρόπος εἶναι νά κρατᾶς τήν καρδιά σου πάντοτε σέ βαθιά σιωπή καί ἡσυχία ἀπό κάθε λογισμό καί νά προσεύχεσαι.

»Ἄλλος τρόπος εἶναι νά παρακαλεῖς συνεχῶς τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό μέ ταπείνωση νά ἔρθει σέ βοήθεια.»[3]

Ἔχουμε ἤδη περιγράψει τόν πρῶτο ἀπό αὐτούς τούς τρόπους λεπτομερῶς. Τούς ἄλλους – πού συνεπάγονται προσευχή στό Tao – θά τούς συζητήσουμε στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν.

53. ΤΑ ΛΟΓΙΑ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΓΜΑ

Συνήθως θεωροῦμε ὡς προσευχή τό νά ἀπευθύνεται κανείς στόν Δημιουργό μέ λόγια. Ὡστόσο, εἶναι σημαντικό νά καταλάβουμε ὅτι ἡ ἀληθινή προσευχή εἶναι πέρα ἀπό τά λόγια, γιατί, τελικά, ὁ Θεός δέν ἐπικοινωνεῖ μαζί μας σέ λεκτικό ἐπίπεδο. Ὅπως διδάσκει ὁ Ἅγιος Θεοφάνης ὁ Ἔγκλειστος, τά λόγια χρησιμοποιοῦνται μόνο ὡς βοήθημα γιά ὑποστήριξη καί ἐμβάθυνση στήν πραγματική προσευχή πού θά πρέπει νά λαμβάνει χώρα στό ἐπίπεδο τοῦ πνεύματος.

Ὅταν προσευχόμαστε μέ δικά μας λόγια, δέν εἶναι καλό νά ἐκφωνοῦμε μακροσκελεῖς, προσεκτικά δομημένους λόγους, οἱ ὁποῖοι τό μόνο πού κάνουν εἶναι νά μᾶς ἐμπλέκουν στόν λογικό νοῦ μας, καί ἔτσι μᾶς κάνουν νά παραμένουμε στό ἐπίπεδο τῆς κατώτερης ψυχῆς. Ὁ Θεός δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τέτοια λόγια, γιατί κοιτάζει τό πνεῦμα μας καί γνωρίζει τά πάντα. Οἱ προσευχές μας πρέπει νά πηγάζουν αὐθόρμητα ἀπό τήν καρδιά μας. «Γιατί τό στόμα τοῦ ἀνθρώπου μιλάει ἀπό τό περίσσευμα τῆς καρδιᾶς». [4]

«Μή ζητᾶς νά λές πολλά λόγια στήν προσευχή σου», συμβουλεύει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, «γιά νά μή διασκορπιστεῖ ὁ νοῦς σου, ἀναζητώντας λόγια. Ἡ πολυλογία στήν προσευχή πολλές φορές ἐδημιούργησε στό νοῦ φαντασίες καί διασκορπισμό, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ μονολογία συγκεντρώνει τό νοῦ.» [5]

Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης μᾶς λέει πώς τέτοιες σύντομες προσευχές πρέπει νά λέγονται συχνά σάν μέσο γιά νά ὑψώνει κανείς τόν νοῦ καί τήν καρδιά πρός τόν Θεό: «Θά πρέπει νά στρεφόμαστε πρός τόν Θεό ὄχι μόνον ὅταν στεκόμαστε νά κάνουμε προσευχή, ἀλλά ὅσο περισσότερο γίνεται μέσα

στή μέρα. Θά πρέπει νά εἶναι μιά ἀσταμάτητη προσφορά τοῦ ἑαυτοῦ μας σ' Αὐτόν.

»Γιά νά τό καταφέρουμε αὐτό, εἶναι ἀπαραίτητο νά ἀρχίσουμε - ὅσο τό δυνατό συχνότερα μέσα στή μέρα – νά καλοῦμε τόν Θεό μέσα ἀπό τήν καρδιά μας μέ σύντομα λόγια, ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες μας καί μέ τρόπο πού νά ἁρμόζει σέ ὅσα συμβαίνουν γύρω μας.»[6]

Παρομοίως, ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος Brianchaninov γράφει: «Πρίν ἀπό κάθε τι πού ἀναλαμβάνουμε νά κάνουμε, δηλαδή, πρίν ἀρχίσουμε μιά συζήτηση ἤ ξεκινήσουμε μιά ὁποιαδήποτε ἐργασία, θά πρέπει νά ὑψώσουμε τό νοῦ μας στόν Θεό καί νά ζητήσουμε ἀπό Αὐτόν φώτιση καί βοήθεια.»[7]

54. ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΠΑΡΑΠΤΩΜΑΤΩΝ

«Δέν μπορεῖτε νά ἀπαλλαγεῖτε ἀπό τά πάθη μιά κι ἔξω», λέει ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος τῆς Ὄπτινα, «Ἀλλά κάθε φορά πού αἰσθάνεστε τήν ἁμαρτωλότητά σας πέστε:'Κύριε, συγχώρεσέ μέ!' Μόνον ὁ Κύριος εἶναι ἱκανός νά βάλει τήν ἀγάπη στήν καρδιά κάποιου.»[8]

Στό πνεῦμα τῆς μετανοίας, εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικό νά ἐξομολογούμαστε στόν Θεό τά λάθη μας μόλις τά ἀναγνωρίσουμε μέσω τῆς ἐξάσκησης τῆς νήψης, καί νά Τόν καλοῦμε συχνά νά μᾶς χαρίσει τήν ἐσωτερική κάθαρση πού εἶναι γνωστή ὡς συγχώρεση. Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης διδάσκει: «Ἀφοῦ ὁ νοῦς χωρίστηκε ἀπό τόν Θεό, σέρνεται παντοῦ αἰχμάλωτος. Καί δέν εἶναι δυνατόν νά σταθεροποιηθεῖ ὁ νοῦς μέ ἄλλο τρόπο, ἐκτός ἄν ὑποταχθεῖ στόν Θεό καί ἔτσι τόν σταματήσει Ἐκεῖνος, καί ἄν ἑνωθεῖ μαζί Του μέ εὐφροσύνη καί Τόν παρακαλεῖ συνεχῶς καί μέ ἐπιμονή καί τοῦ ἐξομολογεῖται κάθε μέρα νοερά ὅσα φταίει. Καί ὁ Θεός συγχωρεῖ ἀμέσως τά πάντα σ' ἐκείνους πού ζητοῦν καί ἐπικαλοῦνται συνεχῶς τό ἅγιο ὄνομά Του μέ ταπείνωση καί συντριβή.»[9]

Ὁ Ἅγ. Ἡσύχιος γράφει: «Ὅταν μᾶς θλίβουν πολλοί καί παράλογοι λογισμοί, θά βροῦμε ἀνακούφιση καί χαρά ὅταν μεμφθοῦμε καί κατηγορήσουμε τούς ἑαυτούς μας μέ εἰλικρίνεια καί ἀβίαστα ἤ ὅταν τούς ἀναγγείλομε στόν Κύριο, ὅπως ἀκριβῶς θά τούς λέγαμε σέ ἄνθρωπο. Καί ὁπωσδήποτε μέ τούς δύο αὐτούς τρόπους θά βροῦμε ἀνάπαυση σέ κάθε περίπτωση.»[10]

Ὁ Ἅγ.Ἰγνάτιος δίνει μιά παρόμοια συμβουλή: «Ἄν λόγω ἀδυναμίας, ἤ, πιό σωστά, λόγω τῆς ἐκπεσμένης φύσης σου, συμβεῖ νά περισπαστεῖ ὁ

νοῦς σου σέ σαγηνευτικές σκέψεις καί φαντασιώσεις, μήν ἀποθαρρύνεσαι καί μήν γίνεσαι νωθρός. Μετανόησε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιά τήν ἐλαφρότητά σου καί τήν ἐπιπολαιότητά σου, ἐξομολογήσου τήν ἐκπεσμένη φύση σου καί τόν περισπασμό σου, πέσε στά γόνατα νοητικά ἐνώπιον τοῦ ἐλέους Του, καί πάρε προληπτικά μέτρα ἐνάντια σέ δελεαστικά ὄνειρα καί δελεαστικές σκέψεις.»[11]

Ὅταν εἴμαστε διαταραγμένοι νοητικά, καί μέ τήν ἀμέλειά μας ἔχουμε ἐπιτρέψει σέ ἕνα πάθος ἤ σέ μιά μνησικακία νά ἀναπτυχθεῖ μέσα μας, θά πρέπει νά πάψουμε νά σκεφτόμαστε γι' αὐτό, νά πάψουμε νά ἐμπιστευόμαστε τόν «ἐπιλυτή προβλημάτων» μας νά διορθώσει τά πράγματα, καί ἁπλά νά ἐπικαλεστοῦμε τόν Δημιουργό μας, ἀφήνοντας τά πάντα μπροστά Του. Ἄν ἡ προσευχή μας εἶναι ἀπό τήν καρδιά, δέν θά θέσουμε ἐμπόδιο στόν ἑαυτό μας ψάχνοντας γιά τίς κατάλληλες λέξεις. Ἀκόμη καί ὅταν μιλᾶμε μέ τή γλῶσσα μας ἤ μέ τό νοῦ μας, τό πνεῦμα μας θά καλεῖ σιωπηλά τόν Θεό. Καί μόνο πού ταπεινώνουμε τόν ἑαυτό μας ἐπικαλούμενοι τόν Δημιουργό μας, μᾶς θέτει ἤδη σέ ὑποταγή, καί ἀστράφτει ἕνα χαστούκι στό ὑπερήφανο ἐγώ μας πού μᾶς ἔφερε ἀρχικά τήν ἀναστάτωση.

55. «ΝΑ ΞΕΧΝΑΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΟΥ» ("SELF-FORGETTING") ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Νά ξεχνᾶς τόν ἑαυτό σου εἶναι μιά ἀρετή πού ὁ Lao Tzu διέκρινε σάν ποιότητα τοῦ Θείου καί πού ὁ Χριστός ἐκδήλωσε ὁ Ἴδιος. Αὐτή ἡ ἀρετή μπορεῖ νά καλλιεργηθεῖ ὅταν μέσα ἀπό τήν καρδιά προσευχόμαστε γιά τούς ἄλλους. «Πρέπει νά προσευχόμαστε ὑπέρ τῶν ἄλλων μέ συντριβή καί πόνο ψυχῆς», λέει ὁ Γέρων Παΐσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος. «Ὅταν κάποιος ἔχει καρκίνο ἤ ὁτιδήποτε μεγάλο πρόβλημα – καί καίγεται – καί παρ' ὅλ' αὐτά, δέν ἐνδιαφέρεται γιά τόν ἑαυτό του, ἀλλά παρακαλεῖ τόν Θεό γιά τούς ἄλλους, τότε καί ὁ Θεός 'συγκινεῖται!' Τότε, κατά κάποιο τρόπο, ὁ ἄνθρωπος ἔχει κάποιο πάτημα, γιατί λέει στόν Χριστό: 'Νά, γιά τόν ἑαυτό μου δέ μέ ἐνδιαφέρει καί δέν ζητῶ τίποτα, ὅμως Σέ παρακαλῶ, βοήθησε τούς ἄλλους.' Κι ἔτσι ὁ Θεός βοηθᾶ.»

Ὁ Γέρων Παΐσιος ἔλεγε πώς μπορεῖ κανείς νά προσεύχεται γιά τούς ἄλλους μέ συντριβή «μόνον ἄν θεωρεῖ, λόγω ταπεινοφροσύνης, τόν ἑαυτό του αἴτιο γιά τό καθετί, πού συμβαίνει στόν πλησίον του.»

Πάνω σ' αὐτό κάποιος ρώτησε τόν Γέροντα: «Πῶς ἐσεῖς μπορεῖτε νά δεχτεῖτε ὅτι φταῖτε γιά κάποιον, πού π.χ. χωρίζει μέ τή γυναίκα του στήν Ἀθήνα;»

Ὁ Γέροντας ἀπάντησε: «Νά, λέω μέσα μου: 'Ἄν ἤμουν ἅγιος, ὅπως οἱ παλαιοί πατέρες, θά ζητοῦσα ἀπό τό Θεό τή χάρη νά μονοιάσουν καί νά ἀγαπηθοῦν, καί ὁ Θεός, πού ἔχει ὑποσχεθεῖ ὅτι θ' ἀκούει τούς ἁγίους, θά τούς βοηθοῦσε. Γιά νά μήν εἶμαι, λοιπόν, ἅγιος, δέν μ' ἀκούει ὁ Θεός. Συνεπῶς, ἐγώ φταίω πού διαλύεται αὐτή ἡ οἰκογένεια καί γιά ὅ,τι κακό ἄλλο γίνεται'. Κι ἔτσι, μ'αὐτόν τόν τρόπο, δέν κρίνω κανέναν, ἀλλά μόνο κατηγορῶ τόν ἑαυτό μου γιά ὅλα. Τότε ὁ Θεός βοηθᾶ.» [12]

Πάνω ἀπ' ὅλα, πρέπει νά προσευχόμαστε γι' αὐτούς πού μᾶς μισοῦν ἤ μᾶς ἀδικοῦν. Ὅπως εἴδαμε, πρῶτος ὁ Lao Tzu δίδαξε τή διδασκαλία τοῦ νά ἀνταποδίδουμε καλό ἀντί κακοῦ. Ὁ Χριστός ἀργότερα τό διατύπωσε αὐτό στήν ἐντολή, «Ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς σας», καί μετά μᾶς εἶπε πῶς νά τούς ἀγαπᾶμε: εὐλογώντας τους, εὐεργετώντας τους, καί προσευχόμενοι γι' αὐτούς. Εἶπε: Νά προσεύχεστε γι' αὐτούς πού σᾶς κακομεταχειρίζονται καί σᾶς καταδιώκουν, γιά νά γίνετε παιδιά τοῦ οὐράνιου Πατέρα σας, «ὅτι τόν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπί πονηρούς καί ἀγαθούς καί βρέχει ἐπί δικαίους καί ἀδίκους». [13]

Μέσω τέτοιας προσευχῆς ἐξαγνίζουμε τήν καρδιά μας ἀπό τό δηλητήριο τοῦ μίσους. Ὅποτε συλλαμβάνουμε τόν ἑαυτό μας νά κρίνει καί νά κατηγορεῖ κάποιον, θά πρέπει, ἀκολουθώντας τήν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ, *ἀμέσως* νά προσευχηθοῦμε γι' αὐτό τό ἄτομο. Θά δοῦμε ὅτι ἡ σταθερή πρακτική αὐτοῦ τοῦ κανόνα εἶναι ἕνα πολύ ἀποτελεσματικό μέσο ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς μνησικακίας. Κατά τά λόγια τοῦ Γέροντα Παϊσίου, ὁ Θεός «συγκινεῖται» μέ μιά τέτοια προσευχή, καί μέσω τῆς Χάρης Του μετασχηματίζει τόν θυμό μας σέ ἀγάπη πού ὑπερβαίνει τά ἀνθρώπινα καί ἀγγίζει τό Θεῖο.

56. «ΜΗ-ΔΡΑΣΗ» ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Μένοντας σταθεροί στήν ἀρχή τῆς «μή-δράσης», δέν θά πρέπει νά ἐπικαλούμαστε τόν Θεό ἀπό ἐγωϊστική ἐπιθυμία ἤ προϊδεασμένοι, ἀλλά μᾶλλον θά πρέπει νά ἐμπιστευθοῦμε τή δική Του σοφία καί τόν δικό Του χρόνο γιά νά ἱκανοποιήσει τίς ἀληθινές μας ἀνάγκες. Αὐτή ἡ πνευματική στάση τῆς αὐτοπαράδοσης καί τῆς ἐμπιστοσύνης ἐκφράζεται μέ πολύ ὡραῖα λόγια σέ μιά προσευχή τοῦ Ἁγίου Φιλαρέτου τῆς Μόσχας (†1867):

«Κύριε, δέν ξέρω γιά τί πρᾶγμα νά Σέ παρακαλέσω. Μόνον Ἐσύ γνωρίζεις τί μοῦ χρειάζεται. Μ' ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἐγώ ξέρω νά Σ' ἀγαπάω. Ὦ Πατέρα, δῶσε στόν δοῦλο Σου αὐτό γιά τό ὁποῖο δέν γνωρίζω κἄν πῶς νά παρακαλέσω. Δέν τολμῶ νά ζητήσω οὔτε σταυρό οὔτε παρηγοριά. Μόνο στέκομαι μπροστά Σου μέ τήν καρδιά μου ἀνοιχτή πρός Ἐσένα. Ἐσύ βλέπεις τίς ἀνάγκες μου, πού ἐγώ δέν τίς ξέρω ἀκόμη. Δές καί πράξε μέ μένα κατά τό ἔλεός Σου. Κάθαρέ με καί θεράπευσέ με, ταπείνωσέ με καί ὕψωσε με. Στέκομαι μέ δέος μπροστά Σου καί σιωπῶ μπροστά στό δικό Σου θέλημα καί τούς ἀνεξιχνίαστους δρόμους Σου γιά μένα. Φέρνω τόν ἑαυτό μου ὡς θυσία σέ Σένα: δίδαξέ με νά προσεύχομαι. Προσευχήσου Ἐσύ μέσα μου. Ἀμήν.»

Ὁ Γέρων Μιχαήλ τοῦ Βαλαάμ (†1962), ἕνας μεγάλος μύστης τοῦ αἰώνα μας, παρότρυνε τά πνευματικά του παιδιά νά διαβάζουν αὐτή τήν προσευχή καθημερινά, ὡς βοήθεια γιά νά ἀπευθυνθοῦν μέ τόν δέοντα τρόπο πρός τόν Δημιουργό τους. (as an aid to bringing them into a proper attitude before their Creator)[14]

57. Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΑΜΕΣΗΣ ΕΚΚΛΗΣΗΣ (APPEAL)

Ὅπως εἴδαμε, εἶναι μάταιο νά προσπαθοῦμε νά παλεύουμε ἐνάντια στούς λογισμούς μας μέ τή δική μας δύναμη θέλησης. Μᾶλλον, ἡ πάλη μας θά πρέπει νά ἔγκειται στό νά ὑψώνουμε τό νοῦ καί τήν καρδιά μας πρός τή βοήθεια τοῦ Ὑψίστου. Αὐτό μποροῦμε νά τό κάνουμε ἁπλά καί αὐτοστιγμί μέσω ἄμεσης ἔκκλησης πρός τόν Χριστό, τό ἐνσαρκωμένο Ταο/Λόγο. Ὁ Ἅγιος Ἡσύχιος διδάσκει: «Δέν μπορεῖ ὁ νοῦς μόνος του νά νικήσει τήν φαντασία τῶν δαιμόνων. Ἄς μήν ἔχει ποτέ κανείς τέτοιο θάρρος. Ἐπειδή εἶναι πανοῦργοι, ὑποκρίνονται ὅτι νικιοῦνται καί ἀνατρέπουν τόν ἀγωνιστή μέ τήν κενοδοξία. Ἄν ὅμως ἐπικαλεῖσαι τόν Ἰησοῦ Χριστό, τότε δέν μποροῦν οὔτε μιά στιγμή νά σταθοῦν καί νά σέ δολιευθοῦν.»[15]

Ὁ Ἅγιος Θεοφάνης ἐξηγεῖ περαιτέρω τή δύναμη τῆς ἄμεσης ἔκκλησης στήν ἄσκηση τῆς νήψης: «Ὁποτεδήποτε προσφεύγουμε ἄμεσα στόν Κύριο μέ φόβο, σεβασμό, ἐλπίδα καί πίστη στήν πλήρη Του δράση χωρίς νά μπαίνουμε σέ λεκτική διαμάχη μέ τόν ἐμπαθή λογισμό, ὁ ἐμπαθής λογισμός ἀπομακρύνεται ἀπό τά μάτια τοῦ νοῦ, τά ὁποῖα εἶναι τότε στραμμένα πρός τόν Κύριο. Ὅταν ἀποκόβεται ἀπό τό νοῦ μέσω τέτοιας προσοχῆς, ὁ ἐμπαθής λογισμός φεύγει μόνος του, ἄν ἔχει ἔρθει

στό νοῦ κατά φυσικό τρόπο. Ἄν ὡστόσο ὁ ἐχθρός ἔχει ἀναμιχθεῖ σέ αὐτό, τότε τόν χτυπᾶ μιά φωτεινή ἀκτίνα διάκρισης πού προέρχεται ἀπό τήν ἐνατένιση πρός τόν Κύριο. Συμβαίνει ὁ νοῦς νά ἡσυχάζει ἄμεσα ἀπό τίς ἐμπαθεῖς παραβιάσεις μόλις στρέφεται πρός τόν Κύριο καί Τόν ἐπικαλεῖται.

»Γιά νά σᾶς τό διευκρινίσω αὐτό, θά σᾶς πῶ ἕνα θρύλο. Ἕνας γέροντας ζοῦσε στήν ἔρημο τῆς σιωπῆς. Οἱ δαίμονες τοῦ ἐπιτέθηκαν ὁρατά, καί ἄρχισαν νά τόν σέρνουν ἔξω ἀπό τό κελλί του ὥστε νά τόν ὁδηγήσουν ἐντελῶς ἔξω ἀπό τήν ἔρημο. Ὁ γέροντας ἄρχισε νά ἀντεπιτίθεται πρός αὐτούς, ἀλλά αὐτοί κατάφεραν νά τόν μετακινήσουν καί τόν εἶχαν ἤδη σύρει ἀκριβῶς μπροστά στήν πόρτα. Λίγο ἀκόμα, καί θά τόν εἶχαν βγάλει ἔξω. Βλέποντας αὐτόν τόν ἔπακρο κίνδυνο πού τόν ἀπειλοῦσε, ὁ γέροντας ἀναφώνησε, 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ! Γιατί μέ ἐγκατέλειψες; Βοήθησέ με, Κύριε!' Ἀμέσως μόλις φώναξε, ὁ Κύριος ἐμφανίστηκε ἄμεσα καί ἐκδίωξε τούς δαίμονες, καί εἶπε στόν Γέροντα, 'Δέν σέ ἐγκατέλειψα, ἀλλά ἐπειδή δέν μέ κάλεσες καί πίστεψες ὅτι θά μποροῦσες νά τά βγάλεις πέρα μόνος σου μέ τούς δαίμονες, δέν ἦρθα πρός βοήθειά σου. Νά μέ καλεῖς, καί πάντοτε θά λαμβάνεις ἄμεση βοήθεια.' Μόλις τό εἶπε αὐτό, ὁ Κύριος ἐξαφανίστηκε. Αὐτό τό ἐπεισόδιο εἶναι ἕνα μάθημα ὄχι μόνο γιά τόν γέροντα, ἀλλά καί γιά ὅλους ἐμᾶς: Μήν παλεύετε μέ ἐμπαθεῖς λογισμούς μέσω προσωπικῆς σας πνευματικῆς φιλονικίας πρός αὐτούς, ἀλλά στραφεῖτε ἄμεσα πρός τόν Κύριο μέ προσευχές ἐναντίον τους.» [16]

Ὑπάρχουν φορές - ὅπως στίς περιπτώσεις πού ἕνα πάθος ἤ ἕνας δαιμονικός πειρασμός ἀρχίζει νά μᾶς κυριεύει - ὅπου πρέπει νά κάνουμε μιά ἰδιαίτερα διάπυρη ἔκκληση. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος συμβουλεύει: «Ἔρχεται ὡς βοηθός σέ ὅσους δέν ἀπέκτησαν ἀκόμη ἀληθινή καρδιακή προσευχή ὁ κόπος καί ἡ ταλαιπωρία τῆς σωματικῆς προσευχῆς. Δηλαδή τό τέντωμα τῶν χεριῶν, τό κτύπημα τοῦ στήθους, ἡ ἀγνή ἐνατένιση πρός τόν οὐρανό, οἱ δυνατοί ἀναστεναγμοί, ἡ συνεχής γονυκλισία.

»Πήγαινε γρήγορα νά ἀποσυρθεῖς, ἄν μπορεῖς. Κρύψου γιά λίγο μυστικά. Ἀνύψωσε τούς ψυχικούς σου ὀφθαλμούς, ἄν σοῦ εἶναι δυνατόν. Εἰδεμή, ἀνύψωσε τούς σωματικούς. Σταύρωσε τά χέρια σου ἀκίνητα, ὥστε καί μέ τόν τύπο τοῦ Σταυροῦ νά καταισχύνεις καί νά νικήσεις τό ἀκάθαρτο πνεῦμα.

»Φώναξε δυνατά πρός Αὐτόν πού μπορεῖ νά σέ σώσει, ὄχι μέ ἐπιτηδευμένες φράσεις, ἀλλά μέ ταπεινά λόγια, ἀρχίζοντας πρῶτα μέ τό ‘ἐλέησόν με, ὅτι ἀσθενής εἰμί’’[17]. Τότε θά αἰσθανθεῖς τή δύναμη τοῦ Ὑψίστου καί θά ἀποδιώξεις τούς ἀοράτους (τούς δαίμονες) ἀοράτως μέ ἀόρατη βοήθεια.»[18]

58. Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Στήν παράδοση τῆς Φιλοκαλίας – τήν Ἀνατολική, Ὀρθόδοξη παράδοση – ὑπάρχει μιά ἰδιαίτερα ἰσχυρή προσευχή μέ τήν ὁποία μπορεῖ νά ἐπικαλεῖται κανείς τό ἐνσαρκωμένο Ταο. Ὀνομάζεται Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ. Ὅταν γίνεται μέ ἁγνή πρόθεση, ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ περικλείει ὅλα ὅσα εἴπαμε μέχρι τώρα: μετάνοια, συγχώρεση, καί καλλιέργεια τῆς Χάρης μέσω νήψης καί προσευχῆς.

Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ εἶναι μιά σύντομη, ἁπλή προσευχή, βασισμένη στήν προσευχή τῶν τυφλῶν στίς Γραφές (Ματθ. 20:30-31, Λουκ. 18:38) καί τοῦ τελώνου στήν παραβολή τοῦ Χριστοῦ (Λουκ. 18:13). Ἡ πλήρης προσευχή εἶναι: «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλό.» Καμιά φορά γίνεται σέ σύντομη μορφή γιά νά διατηρήσει κανείς καλύτερα τήν προσοχή στά λόγια: «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με.»

Στό πρῶτο μισό τῆς προσευχῆς, ὁμολογοῦμε ὅτι ὁ Χριστός εἶναι πράγματι ἡ ἐνσάρκωση του Λόγου ἀπό τόν ὁποῖο ἔγιναν τά πάντα, καί ἐπικαλούμαστε Αὐτόν, τό ἐνσαρκωμένο Ταο. Ἐπειδή τό Ἰησοῦς εἶναι τό ὄνομα πού ἔλαβε ὁ Λόγος ὅταν ἐνεδύθη τήν περιβολή τοῦ ἐξευτελισμοῦ καί τῆς ταπείνωσης (δηλ. τήν ἀνθρώπινη σάρκα), δέν ὑπάρχει ἰσχυρότερο ὄνομα πάνω στή γῆ πού θά μποροῦσε νά ἐναντιωθεῖ στά ὑπερήφανα ἐκπεσμένα πνεύματα. Κατά τά λόγια τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, «δέν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα κάτω ἀπό τόν οὐρανό δοσμένο στούς ἀνθρώπους μέ τό ὁποῖο νά μποροῦμε νά σωθοῦμε.»[19]

Στό δεύτερο μισό τῆς προσευχῆς, ὁμολογοῦμε τήν ἁμαρτωλή μας κατάσταση καί μέ κάθε ἀναπνοή καλοῦμε τόν Λόγο νά μᾶς συγχωρήσει, νά ἐξαγνίσει τό πνεῦμα μας. Ἔτσι στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ περιλαμβάνεται ὁλόκληρο τό μυστήριο τῆς συνεχοῦς μετανοίας.

Σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Ἰγνάτιο Brianchaninov, «τά βασικά χαρακτηριστικά αὐτῆς τῆς προσευχῆς θά πρέπει νά εἶναι: νά διατηροῦμε τήν προσοχή μας, νά συγκεντρώνουμε τόν νοῦ στά λόγια τῆς προσευχῆς,

νά προφέρουμε τά λόγια χωρίς καμιά ἀπολύτως βιασύνη καί μέ συντριβή πνεύματος. Ἄν καί αὐτές οἱ συνθῆκες εἶναι ἀπαραίτητες γιά κάθε προσευχή, τηροῦνται πιό εὔκολα καί εἶναι πιό ἀπαραίτητες στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ. Κατά τήν ψαλμωδία ἡ ποικιλότητα τῆς σκέψης μέ τήν ὁποία ἐνδύεται ἡ προσευχή ἄθελά μας προσελκύει τήν προσοχή τοῦ νοῦ καί προκαλεῖ κάποια διάσπαση. Ἀλλά στήν περίπτωση τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, ὁ νοῦς συγκεντρώνεται σέ μία μοναδική σκέψη: τή σκέψη τῆς συγχώρεσης τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀπό τόν Ἰησοῦ. Ἐξωτερικά, αὐτή ἡ δραστηριότητα εἶναι ἡ πιό ξερή, ἀλλά στήν πράξη ἀποδεικνύεται ὡς ἡ πιό καρποφόρα ἀπό ὅλες τίς δραστηριότητες τῆς ψυχῆς. Ἡ δύναμή της καί ἡ ἀξία της προέρχονται ἀπό τό πανίσχυρο καί πανάγιο ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.»[20]

«Ἡ δράση αὐτῆς τῆς προσευχῆς,» λέει ὁ Ἅγιος Βαρσανούφιος τῆς Ὄπτινα (†1913), «πάντοτε κρύβεται ἀπό τά μεγαλύτερα μυστήρια (is always hidden by the greatest mysteries). Δέν συνίσταται στό νά προφέρουμε ἁπλῶς τά λόγια, 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλό,' ἀλλά ἀγγίζει τήν καρδιά καί κατά μυστηριώδη τρόπο ἐγκαθίσταται ἐκεῖ. Μέσω αὐτῆς τῆς προσευχῆς μπαίνουμε σέ μιά σχέση μέ τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ἐξοικειωνόμαστε μέ Αὐτόν, γινόμαστε σιγά-σιγά ἕνα μέ Αὐτόν. Αὐτή ἡ προσευχή γεμίζει τήν ψυχή ἠρεμία καί χαρά ἐν μέσω τῶν δυσκολότερων δοκιμασιῶν, ἐν μέσω κάθε καταπίεσης καί κάθε ἀνθρώπινης ματαιοδοξίας.»[21]

Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ἐκφράζει τήν ἴδια τήν οὐσία τῆς ἄμεσης ἐπίκλησης τοῦ Tao/Λόγου, ἡ ὁποία κατέστη δυνατή μέσω τῆς ἔλευσής Του ἐν σαρκί. Ὅπως διδάσκει ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος, αὐτή τήν προσευχή τήν ὑπέδειξε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός λίγο πρίν τή σταύρωσή Του:

«Ἡ χρήση τοῦ παναγίου, Θείου ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ στήν προσευχή, καί ἡ προσευχή στό ὄνομά Του, ἔχει ὁριστεῖ ἀπό τόν ἴδιο τόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Μποροῦμε νά πειστοῦμε γι'αὐτό ἀπό τήν ἐξαίσια καί βαθιά συνομιλία πού καταγράφεται στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, τήν ὁποία ὁ Ἰησοῦς εἶχε μέ τούς Ἁγίους Ἀποστόλους μετά τό Μυστικό Δεῖπνο, κατ' αὐτή τή μνημειώδη ὥρα πρίν ἀπό τήν ἑκούσια ἀναχώρησή Του γιά τόν τόπο τῆς ἀγωνίας Του καί τῆς προδοσίας Του, γιά τή σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ διδασκαλία πού δόθηκε ἀπό τόν Ἰησοῦ ἐκείνη τήν ὥρα εἶχε τό χαρακτήρα τελευταίων, ἐκ τῆς ἐπιθανάτιας κλίνης ὁδηγιῶν, στίς ὁποῖες συγκέντρωσε καί ἑρμήνευσε ἐνώπιον τῶν μαθητῶν Του, καί στό πρόσωπό τους ἐνώπιον ὁλόκληρης τῆς Χριστιανοσύνης, τίς πιό σωτήριες

γιά τήν ψυχή, καί τελικές ἐντολές, τά πιό βέβαια καί ἀλάθητα ἐχέγγυα γιά τήν αἰώνια ζωή.

»Ἀνάμεσα σέ ἄλλα ἐχέγγυα καί πνευματικά δῶρα, δόθηκε καί ἐπικυρώθηκε ἡ ἐντολή καί ἡ ἄδεια νά προσευχόμαστε στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. 'Ὅ,τι ζητήσετε στό ὄνομά μου ἐγώ θά τό κάνω, ὥστε νά δοξασθεῖ ὁ Πατέρας μέσω τοῦ Υἱοῦ. Ἄν ζητήσετε κάτι στό ὄνομά μου ἐγώ θά τό πραγματοποιήσω....Ὡς τώρα δέν ζητήσατε τίποτα στό ὄνομά μου. Νά ζητᾶτε καί θά λαμβάνετε, κι ἔτσι θά εἶστε γεμάτοι ἀπό χαρά.' (Ἰω. 14:13-14, 16:24).

Τί εἶναι αὐτό πού θά δοθεῖ σέ ὅποιον προσεύχεται στό ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καί πού μπορεῖ νά τόν γεμίσει μέ χαρά; Θά τοῦ δοθεῖ - ἀπαντᾶμε μέ τά λόγια τοῦ Κυρίου μας – 'τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού θά στείλει ὁ Πατέρας στό ὄνομά μου.' (Ἰω. 14:26)[22]

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης βεβαιώνει ὅτι ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἕνας ἀπό τούς πρωταρχικούς τρόπους μέ τούς ὁποίους μπορεῖ κάποιος νά καλλιεργήσει τόν σπόρο τῆς Χάρης πού τοῦ ἔχει δοθεῖ κατά τό βάπτισμα: «Ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φανερώνεται σέ ὅσους βρίσκονται ὑπό πνευματική καθοδήγηση μέ τή συνεχή ἐπίκληση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅταν αὐτή ἐπαναλαμβάνεται μέ συνειδητή ἐπίγνωση, δηλαδή μέ τή μνήμη τοῦ Θεοῦ.» Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος λέει ὅτι αὐτό τό μέσο μπορεῖ νά εἶναι πιό ἀποτελεσματικό ἀπό ἄλλα «ἄν βέβαια κανείς μάθει νά σκάβει τή γῆ μέ κόπο καί καρτερία, ψάχνοντας γιά τό χρυσό. Ἄν θέλουμε λοιπόν νά βροῦμε καί νά γνωρίσουμε τήν ἀλήθεια .... ἄς ἀγωνιστοῦμε νά ἔχουμε μόνο τήν ἐνέργεια τῆς προσευχῆς μέσα στήν καρδιά μας, ἡ ὁποία νά θερμαίνει καί νά εὐφραίνει τό νοῦ μας καί νά φλογίζει τήν ψυχή γιά τήν ἀνέκφραστη ἀγάπη Θεοῦ καί ἀνθρώπων. Ἔτσι, μποροῦμε νά δοῦμε νά προξενεῖται καί ταπείνωση καί συντριβή ὄχι λίγη ἀπό τήν προσευχή. Ἀφοῦ προσευχή στούς ἀρχαρίους εἶναι ἡ ἀεικίνητη νοερή ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, στήν ἀρχή ὡς φωτιά εὐφροσύνης πού ξεπηδᾶ ἀπό τήν καρδιά καί στό τέλος ὡς φῶς πού εὐωδιάζει μέ Θεία Ἐνέργεια.»[23]

59. Προφυλαξεις κατα την Τελεση της Προσευχης του Ιησου

Ἀφοῦ ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἕνα τόσο ἰσχυρό μέσο γιά τήν ἕνωση μέ τόν Λόγο Δημιουργό, εἶναι καί ἐπικίνδυνη ὅταν τελεῖται πρόωρα

ἤ μέ λάθος πρόθεση. Γι' αὐτό πρέπει νά δώσουμε κάποιες προειδοποιήσεις.

Ἀπό τόν παλιό καιρό μέχρι σήμερα, ὅσοι εἶχαν φτάσει σέ προχωρημένα ἐπίπεδα προσευχῆς βεβαιώνουν ὁμόφωνα ὅτι ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ πρέπει νά ἀσκεῖται μόνον ἀπό ὅσους ἔχουν φωτιστεῖ στά ὕδατα τοῦ Ὀρθοδόξου βαπτίσματος, ἤ τουλάχιστον προετοιμάζονται γι' αὐτό. Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ προέρχεται ἀπό ἕνα ὁρισμένο πλαίσιο – τήν Ὀρθόδοξη παράδοση τῆς Ἀνατολῆς – καί θά πρέπει νά παραμείνει μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο. Ἀλλιῶς χάνει τήν ἀποτελεσματικότητά της, καί ἀπουσιάζουν ἐπίσης τά παραδοσιακά ἐχέγγυα κατά τοῦ σφάλματος καί τῆς πλάνης.

Ὅσοι καταπιάνονται μέ τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ συχνά βρίσκονται ἄσχημα μπλεγμένοι. Γιά παράδειγμα, ἕνας πού δέν ἦταν Ὀρθόδοξος, ἔγραψε πρόσφατα γιά μιά τρομακτική ἐμπειρία πού εἶχε ἀμέσως μετά πού ἔκανε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ: μπῆκε σ' ἕνα παγωμένο κενό, λέει, καί εἶχε «μιά αἴσθηση πού μόνο σάν ἀρκτική θά μποροῦσε νά τήν περιγράψει κανείς». Τό βιβλίο τοῦ J.D. Salinger *Franny and Zooey*, τό ὁποῖο βοήθησε στό νά γίνει δημοφιλής ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ στή Δύση, δίνει μιά ἀκριβή περιγραφή γιά τό τί μπορεῖ νά συμβεῖ σέ ἕνα ἄτομο ἄν λέει συνεχῶς τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ἐνῶ βρίσκεται ἔξω ἀπό τήν Ὀρθόδοξη παράδοση. Ἀνεξήγητα, ἡ Franny βρέθηκε νά ἔχει ὑστερικές κρίσεις κλάματος.

Ἡ Χριστιανική παράδοση τῆς Ἀνατολῆς, πού φτάνει μέσω μιᾶς ἀδιάσπαστης ἀλυσίδας μέχρι τόν ἴδιο τόν Χριστό, μᾶς δίδαξε κάποια μορφή τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ γιά δύο σχεδόν χιλιετίες. Τό νά τήν κάνει κανείς ὡς ἐλεύθερος σκοπευτής, ἀποφεύγοντας τήν ὅλη παράδοση ἀπό τήν ὁποία προῆλθε, μπορεῖ νά εἶναι μιά πράξη ὑπερηφανείας. Αὐτό ἀκυρώνει τόν ἴδιο τόν σκοπό τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, πού εἶναι μιά προσευχή μετανοίας.

Τό νά εἶναι κανείς συνδεδεμένος μέ μιά παράδοση, ὡστόσο, δέν ἀποτελεῖ ἐγγύηση ἀπό μόνο του. Ὅπως καί μέ ὁτιδήποτε ἄλλο στήν πνευματική ζωή, πρέπει κανείς νά ἔρθει στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ μέ ἀγάπη, ταπεινότητα καί νά εἶναι αὐστηρά εἰλικρινής μέ τόν ἑαυτό του. Μπορεῖ κανείς νά εἶναι Ὀρθόδοξος καί νά κάνει τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, καί ὡστόσο, ἀντί νά φέρει τά σημάδια ἐσωτερικῆς κάθαρσης, νά φέρει τά σημάδια πνευματικῆς ὑπερηφανείας, ὑπεροψίας, ψυχρότητας, μιᾶς στάσης ὅτι αὐτός ξέρει καλύτερα, κριτικῆς τῶν ἄλλων, καί ἀδιαφορίας γιά

τίς πραγματικές ἀνάγκες καί τά πραγματικά προβλήματα τῶν ἀνθρώπων.

60. Η ΣΩΣΤΗ ΚΑΙ Η ΛΑΘΟΣ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Κακή χρήση τῆς Εὐχῆς τοῦ Ἰησοῦ δέν σημαίνει τόσο τό νά τήν κάνει κάποιος λάθος – γιατί μπορεῖ κανείς νά κάνει τά πάντα σωστά, σύμφωνα μέ τήν παράδοση - ὅσο τό νά τήν κάνει γιά λάθος λόγο. Καί πάλι, ὅπως καί στή νήψη, ὁ στόχος πρέπει νά εἶναι ἡ μετάνοια: τό νά ἀντικρύζει κανείς τόν ἑαυτό του καί νά ἀποβάλλει τό ἐγώ γιά χάρη μιᾶς ἀνώτερης ἀγάπης πρός τόν Θεό. Ἄν κάποιος δέν μετανοεῖ ἐνῶ λέει τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, τότε δέν προσεύχεται.

Στήν περίπτωση πού κάποιος χρησιμοποιεῖ τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ἀπό ὑπερηφάνεια, συχνά συμβαίνει τό ἑξῆς: κάποιος ἀκούει γιά τό πῶς μπορεῖ νά ἁγιάσει κάνοντάς την, κι ἔτσι τήν κάνει ἔχοντας αὐτό κατά νοῦ. Χωρίς νά θέλει πραγματικά νά ἀντικρύσει τόν ἑαυτό του ὅπως εἶναι, ἐπαναλαμβάνει τά λόγια τῆς προσευχῆς γιά νά στηρίξει μιά ψεύτικη εἰκόνα γιά τόν ἑαυτό του: τήν εἰκόνα κάποιου πού γίνεται «πνευματικός ἄνθρωπος». Ἐν τῷ μεταξύ, τά πάθη παραμένουν ἐνεργά μέσα του, ἀλλά δέν θά μπορέσει νά τά δεῖ ἐκτός καί ἄν κάποιος ἔρθει καί τόν ἐνοχλήσει.

Ὅταν κάνει κανείς τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ ὅπως *θά ἔπρεπε* νά γίνεται, δέν λέει κανείς ἁπλά τά λόγια, ἀλλά πραγματικά *προσεύχεται* μέ αὐτά ἀπό τά βάθη τῆς ὕπαρξής του, μιλώντας πρόσωπο πρός Πρόσωπο, ἐπιστρέφοντας πάντοτε στήν ἐπίγνωση ὅτι κάποιος *ἀπευθύνεται* σέ Κάποιον. «Τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,» λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «δέν θά πρέπει νά λέγεται ξεκομμένα ἀπό τό Πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, μή τυχόν καί ἡ προσευχή ἀναχθεῖ σέ μιά τεχνική ἄσκηση καί ἔτσι ἀντιβῆ πρός τήν ἐντολή 'Οὐ λήψει τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ σου ἐπί ματαίῳ.' [24]... Ἡ ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὅταν προφέρεται μέ φόβο Θεοῦ, μαζί μέ μιά συνεχή προσπάθεια νά ζεῖ κανείς σύμφωνα μέ τίς ἐντολές, σιγά-σιγά ὁδηγεῖ σέ μιά εὐλογημένη συγχώνευση ὅλων τῶν δυνάμεών μας.»[25]

«Πρέπει νά στραφεῖτε πρός τόν Θεό μέ τό νοῦ σας,» λέει ὁ Γέρων Νικόδημος ἀπό τά Καρούλια, ὁ ὁποῖος ἐξασκοῦσε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ καί ὁ ὁποῖος πέθανε πρόσφατα στό Ἅγιο Ὄρος. «Νά μήν προφέρετε ἁπλῶς τίς λέξεις. Πρέπει νά βλέπετε τόν Ἴδιο τόν Κύριο στήν προσευχή. Ὁ προορισμός μας εἶναι νά γίνουμε σάν ἄγγελοι. Οἱ ἄγγελοι ἀτενίζουν ἀσταμάτητα πρός τόν Κύριο, καί πρέπει νά ἀγωνιστοῦμε γι' αὐτό, γιά νά

δοῦμε τόν Κύριο νοερά μέσα στά λόγια τῆς προσευχῆς, γιά νά κοιτάξουμε πρός Αὐτόν. Ἀλλά ἄν μέ τό νοῦ μας λέμε ἁπλά τά λόγια, τότε δέν θά κοιτάζουμε πρός τόν Κύριο, καί αὐτό δέν εἶναι ἀρκετό γιά προσευχή.

» Ἀλλά αὐτό τό κοίταγμα εἶναι χωρίς εἰκόνες. Εἶναι κοίταγμα μέ τό πνεῦμα. Ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα. Ὅπως ἐξήγησε στή Σαμαρείτιδα, 'θά προσκυνήσεις ἐν πνεύματι.'[26] Προσευχόμαστε ἐν πνεύματι στόν Ἴδιο τόν Κύριο. Πῶς γίνεται αὐτό; Ὅταν στρέφομαι πρός τόν Κύριο καί ἀμέσως τότε πιστεύω καί αἰσθάνομαι ὅτι κοιτάζω πρός τόν Κύριο καί ὁ Κύριος κοιτάζει πρός ἐμένα. Ὑπάρχει μιά καλή μικρή δήλωση στήν *Φιλοκαλία* – 'Ὁ Θεός πάντοτε μᾶς βλέπει, ἀλλά ὁ ἄνθρωπος βλέπει μόνον ὅταν δέν βλέπει τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό τόν Κύριο. Τότε μπορεῖ ἀκόμη καί νά Τόν ἀκούσει.' Αὐτή εἶναι μιά δήλωση ἀπό τόν Ἠλία τόν Πρεσβύτερο στήν *Φιλοκαλία*.

»Πρέπει νά κοιτάξετε πρός τόν Θεό μέ πίστη. Νά κοιτάξετε πρός τόν Κύριο καί νά πιστέψετε ὅτι ὁ Κύριος κοιτάζει πρός ἐσᾶς. Ἐν πνεύματι, νά προσεύχεστε ἐν πνεύματι! Ὁ Θεός ζητᾶ λάτρεις πού νά Τόν λατρεύουν ἐν πνεύματι. Ὁ Θεός εἶναι πνεῦμα καί πρέπει κανείς νά Τόν λατρεύει ἐν πνεύματι. Ἐμεῖς, μέ τό πνεῦμα μας, προσευχόμαστε στόν Θεό τό Πνεῦμα. Τό πνεῦμα μας ἑνώνεται μέ τόν Θεό. Ὅταν στρεφόμαστε πρός τόν Θεό τό Πνεῦμα μέ πίστη, τότε ὁ Κύριος θά κοιτάξει πρός ἐμᾶς καί τό ἀνθρώπινο πνεῦμα θά ἑνωθεῖ μέ τό Πνεῦμα τοῦ Κυρίου τήν ὥρα τῆς προσευχῆς.

»Πρέπει νά ἐξασκηθεῖτε σ' αὐτό. Ὅπως πάντα, ὅταν προσεύχεστε, ἀμέσως νά στρέφεστε πρός τόν Κύριο. Τό πνεῦμα σας πρέπει νά ἀπευθύνεται πρός τόν Κύριο, καί νά αἰσθάνεται τόν Κύριο. Τότε θά ὑπάρχει ἠχώ. Θά λάβετε ἀπάντηση. Τό ἔλεος θά ἔρθει σέ σᾶς. Αὐτό μέ πίστη καί μόνο – αὐτό γίνεται μέ πίστη – μέ πίστη καί πίεση. Αὐτό εἶναι! 'Κύ-υ-υριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέ-ε-ησόν με!' Αὐτό εἶναι μιά πολύ καλή προσευχή. Μιά φορά νά προφέρετε τήν προσευχή καί νιώθετε ἤδη τή γεύση ἀπό τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Καί ὅσο προχωρᾶτε, τόσο μεγαλώνει. Ἄν γίνεται μέ προσοχή. Καί τήν ὥρα τῆς προσευχῆς, ἄν συνεχίσετε ὁλόκληρο τό κομποσκοίνι, τότε θά ἀρχίσουν νά τρέχουν δάκρυα... θά ἔρθει ἡ συντριβή, καί τότε θά ἀρχίσει ἡ καρδιά νά θερμαίνεται.»[27]

61. Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΕΙΣΑΚΤΟΙ ΛΟΓΙΣΜΟΙ

Ὅταν κάνουμε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, θά πρέπει νά σταθοῦμε ὡς φρουροί γιά νά ἐμποδίσουμε τούς λογισμούς πού ἔρχονται νά κυριεύσουν

τό νοῦ μας. Ὅπως γράφει ὁ π. Σωφρόνιος, ἀντικρύζει κανείς τούς λογισμούς καί μετά τούς ἐξολοθρεύει «κλείνοντας τίς εἰσόδους τῆς καρδιᾶς, *τοποθετώντας ἐκεῖ ὡς φρουρό τό νοῦ* πού ἀπαλλάχθηκε ἀπό φαντασίες καί διαλογισμούς καί εἶναι ὁπλισμένος μέ τήν προσευχή καί τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».[28]

Ὅταν κανείς προσεύχεται ἀληθινά μέ προσοχή, μπορεῖ σύντομα νά σταματήσει τήν ἀνάπτυξη τῶν παθῶν στό ξεκίνημά τους (one can cut short the growth of the passions at the outset) ἔχοντας ὡς βοήθεια τά ἴδια τά λόγια τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ Φιλοκαλικοί συγγραφεῖς, ἀναφερόμενοι σέ μιά φράση ἀπό τούς Ψαλμούς τοῦ Δαβίδ, τό ὀνομάζουν αὐτό «νά συντρίψει κανείς τά βρέφη χτυπώντας τα στόν βράχο.»[29] Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Γέρων Νικόδημος ἀπό τά Καρούλια: «Οἱ λογισμοί ξεκινοῦν μέ ὑποβολές. Πολλές φορές δέν εἶναι κἄν ἁμαρτωλές ὑποβολές... Ὅταν προσεύχεστε, ‘Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ...,’ οἱ ὑποβολές εἶναι σάν τά ‘βρέφη’ τά ὁποῖα συντρίβετε χτυπώντας τα στόν ‘βράχο’, τόν Ἰησοῦ Χριστό. Μόλις οἱ λογισμοί/ὑποβολές ἐμφανιστοῦν στόν νοῦ, ἐσεῖς σκοτώνετε αὐτά τά ‘βρέφη’. Ἄν τούς ἐπιτρέψετε νά μποῦν παραμέσα, καί δέν προσέχετε τά λόγια τῆς προσευχῆς, ἀλλά συλλογίζεστε πάνω σ’αὐτούς, αὐτό σημαίνει ὅτι ἔχετε ἤδη μπεῖ σέ διάλογο μέ αὐτούς. Μετά ἀπό αὐτό γίνεται συνδυασμός, συγκατάθεση, καί μετά αἰχμαλωσία, καί τώρα πλέον εἶναι πάθη.»

62. Η Προσευχη του Ιησου ως Μετανοια

Τό νά κάνουμε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ γιά νά αἰσθανθοῦμε «πνευματικοί ἄνθρωποι» καί νά ξεχάσουμε τήν ἁμαρτωλότητά μας εἶναι φυσικά μιά ἀντίφαση. Λειτουργεῖ ἀντίθετα πρός τά ἴδια τά λόγια τῆς προσευχῆς, ὅπου λέμε πρός τόν Χριστό «ἐλέησόν με». Ἄν δέν ἔχουμε ἀντικρύσει τούς ἰδιαίτερούς μας δαίμονες μέσα στό νοῦ μας, πῶς μποροῦμε νά ξέρουμε πόσο πολύ χρειαζόμαστε τό ἔλεος τοῦ Χριστοῦ; Ἄν δέν γνωρίζουμε ὅτι πραγματικά χανόμαστε, πῶς μποροῦμε νά ἔχουμε τόν Χριστό ὡς Λυτρωτή μας;

Ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως εἴδαμε, εἶναι μιά προσευχή μετανοίας, ἐνῶ ἡ νήψη εἶναι τό θεμέλιο τῆς μετανοίας, γιατί μέσω τῆς νήψης ἀρχίζομε νά συνειδητοποιοῦμε τή μνησικακία μας καί ὅλα τά λεπτοφυῆ, κρυμμένα πάθη γιά τά ὁποῖα πρέπει νά μετανοήσουμε.

Ὅταν ἔχουμε δεῖ τήν ἁμαρτωλή μας κατάσταση μέσω νήψης, εἴμαστε σέ θέση νά ἔχουμε ἄμεσα στό νοῦ μας αὐτή τήν κατάσταση - καί ἰδιαίτερα ὅσα σημάδια ἀπό αὐτήν ἔχουμε παρατηρήσει πρόσφατα - ὅταν λέμε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ. Τότε ὅταν λέμε, «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με,» μποροῦμε νά τό λέμε καί νά τό ἐννοοῦμε πραγματικά. Δέν θά εἶναι μόνο λόγια. Ἡ ἐσωτερική μας ὕπαρξη, πού εἶναι πέρα ἀπό λόγια, θά τό αἰσθάνεται.

Κάθε φορά πού λέμε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ καί τήν αἰσθανόμαστε, ταπεινώνουμε τό ὑπερήφανο ἐγώ καί θέτουμε τόν ἑαυτό μας κάτω ἀπό τά πάντα, κάτω ἀπό τήν Ὁδό τοῦ σύμπαντος. Ἔτσι, ἀναπνοή τήν ἀναπνοή, ἀντιστρέφουμε μέσα μας τόν ἀντίκτυπο τῆς προπατορικῆς πτώσης, πού ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς ἀπόπειρας τοῦ ἀνθρώπου νά γίνει Θεός.

Κάποιος πού ἔχει φθάσει σέ ἀληθινή μετάνοια καί προσευχή εἶναι ἀβίαστα αὐθόρμητος, ἀπονήρευτος, τόν διακρίνει παιδικότητα, ἐσωτερική χαρά πού ξεχειλίζει, τρυφερότητα τῆς καρδιᾶς, ταπεινότητα χωρίς προσποίηση, θάρρος (ἔλλειψη ἀμφιβολίας), ἀμεσότητα, ἄφθονη ἀγάπη, ἔλλειψη κριτικοῦ πνεύματος, καί αὐθεντικό, ἐνεργό ἐνδιαφέρον γιά τούς ἄλλους. Ἀκόμη καί σήμερα στή Ρωσία, αὐτά θεωροῦνται ὡς σημάδια ἑνός ἀληθινοῦ γέροντα ἤ γερόντισσας. Ἄν ἡ «πνευματικότητα» κάποιου εἶναι ὑπολογισμένη καί βεβιασμένη, τότε μπορεῖ κανείς νά εἶναι βέβαιος ὅτι δέν ἔχει ἀντικρύσει τόν ἑαυτό του καί δέν ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπό τόν ἑαυτό του, ὅσο ταπεινά καί νά φέρεται.

63. ΟΧΙ ΕΙΔΩΛΑ

Ὅπως λέει ὁ Γέροντας Νικόδημος, ἡ Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ - καί κάθε ἄλλο εἶδος προσευχῆς, γιά τόν ἴδιο σκοπό – θά πρέπει νά γίνεται ὁλοκληρωτικά χωρίς ἐσκεμμένη δημιουργία νοητικῶν εἰκόνων: νά φανταζόμαστε τόν Ἰησοῦ νά ἔρχεται, κλπ. Κάτι τέτοιο μᾶς τραβάει πρός τήν κατώτερη ψυχή καί τό βασίλειο τῆς ἐκπεσμένης φαντασίας, καί εἶναι ἕνας ἀπό τούς συντομότερους καί πιό βέβαιους δρόμους γιά τήν πλάνη. Ἡ ἐπίγνωση τοῦ πνεύματος εἶναι ἄμορφη, κι ἔτσι δέν μπορεῖ κανείς νά προσεύχεται ἐν πνεύματι ἐνῶ ταυτόχρονα κατασκευάζει εἰκόνες μέσα στό κεφάλι του. Μιά τέτοια εἰκόνα εἶναι εἴδωλο.

Ἐπίσης, ὅταν κανείς λέει τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, πρέπει νά προσέξει νά μήν εἰδωλοποιήσει τήν ἴδια τήν προσευχή, σάν νά μποροῦσαν

νά τόν σώσουν τά λόγια μᾶλλον, παρά ὁ ἴδιος ὁ ἐνσαρκωμένος Λόγος. Ὁ Ἅγιος Θεοφάνης προειδοποιεῖ:

«Μήν κρατᾶτε ἐνδιάμεση εἰκόνα ἀνάμεσα στό νοῦ καί τόν Κύριο ὅταν κάνετε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ. Τά λόγια πού προφέρονται εἶναι ἁπλά βοηθητικά, δέν εἶναι οὐσιαστικά. Τό οὐσιαστικό εἶναι νά σταθεῖ κανείς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μέ τό νοῦ στήν καρδιά. Αὐτό, καί ὄχι τά λόγια, εἶναι ἐσωτερική πνευματική προσευχή. Τά λόγια δέν εἶναι οὔτε περισσότερο οὔτε λιγότερο οὐσιαστικό μέρος τῆς προσευχῆς ἀπ' ὅ,τι τά λόγια ὁποιασδήποτε ἄλλης προσευχῆς. Τό οὐσιαστικό μέρος εἶναι νά παραμένεις στόν Θεό, καί ἔτσι τό νά βαδίζεις πρός τόν Θεό σημαίνει νά ζεῖς ἔχοντας πάντοτε μπροστά σου τήν πεποίθηση ὅτι ὁ Θεός εἶναι μέσα σου, ὅπως εἶναι καί μέσα στά πάντα: ζεῖς μέ τήν ἀκλόνητη βεβαιότητα ὅτι βλέπει τά πάντα μέσα σου, καί σέ γνωρίζει καλύτερα ἀπ' ὅ,τι ἐσύ γνωρίζεις τόν ἑαυτό σου. Αὐτή ἡ ἐπίγνωση τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ Θεοῦ πού κοιτάει μέσα στήν ἐσωτερική σου ὕπαρξη δέν πρέπει νά συνοδεύεται ἀπό ὁποιαδήποτε νοητική εἰκόνα, ἀλλά πρέπει νά περιορίζεται σέ μιά ἁπλή πεποίθηση ἤ αἴσθηση. Ἕνας ἄνθρωπος μέσα σ'ἕνα ζεστό δωμάτιο αἰσθάνεται πώς ἡ ζεστασιά τόν τυλίγει καί τόν διαπερνᾶ. Παρόμοια πρέπει νά εἶναι καί ἡ ἐπίδραση στήν πνευματική μας φύση τῆς τά πάντα πληρούσας παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι φωτιά στό δωμάτιο τῆς ὕπαρξής μας.

»Τά λόγια 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με' εἶναι μόνο τό ἐργαλεῖο καί ὄχι ἡ οὐσία τοῦ ἔργου. Ἀλλά εἶναι ἕνα ἐργαλεῖο τό ὁποῖο εἶναι πολύ ἰσχυρό καί ἀποτελεσματικό, γιατί τό Ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἶναι τρόμος γι' αὐτούς πού ἐχθρεύονται τή σωτηρία μας καί εὐλογία γιά ὅσους Τόν ἀναζητοῦν. Μήν ξεχνᾶτε ὅτι αὐτή ἡ πρακτική εἶναι ἁπλή, καί δέν πρέπει νά ἔχει τίποτα τό παράδοξο ἐπάνω της.»[30]

64. ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος ὑποδεικνύει μιά ὁρισμένη σειρά στήν ἐξέλιξη τῆς Εὐχῆς τοῦ Ἰησοῦ. «Πρῶτα», λέει, «εἶναι θέμα λεκτικό: λέμε τήν προσευχή μέ τά χείλη ἐνῶ προσπαθοῦμε νά συγκεντρώσουμε τήν προσοχή στό Ὄνομα καί στά λόγια. Ἔπειτα, δέν κινοῦμε πιά τά χείλη μας ἀλλά προφέρουμε τό Ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ὅ,τι ἀκολουθεῖ μέσα στό νοῦ μας, νοητικά. Στό τρίτο στάδιο νοῦς καί καρδιά συνδυάζονται καί λειτουργοῦν μαζί: ἡ προσοχή τοῦ νοῦ ἑστιάζεται στήν καρδιά καί ἡ

προσευχή λέγεται ἐκεῖ. Τέταρτο, ἡ προσευχή πυροδοτεῖται μόνη της. Αὐτό συμβαίνει ὅταν ἡ προσευχή ἔχει σταθεροποιηθεῖ στήν καρδιά καί, χωρίς ἰδιαίτερη προσπάθεια ἀπό μέρους μας, συνεχίζεται ἐκεῖ, ὅπου ὁ νοῦς εἶναι συγκεντρωμένος. Τελικά, ἡ προσευχή, τόσο γεμάτη ἀπό εὐλογία, ἀρχίζει νά λειτουργεῖ σάν μιά ἁπαλή φλόγα μέσα μας, μιά ἐξ Ὕψους ἔμπνευση, πού κάνει τήν καρδιά νά ἀναγαλλιάζει μέ μιά αἴσθηση Θεϊκῆς ἀγάπης καί τόν νοῦ νά εὐφραίνεται, ὄντας σέ πνευματική ἐνατένιση. Αὐτή ἡ τελευταία κατάσταση μερικές φορές συνοδεύεται καί ἀπό μιά θέαση τοῦ Φωτός.»[31]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΝΤΕ

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΝ

65. Υπολογισε το Κοστος

Γιά νά φτάσουμε σέ αὐτά τά βαθύτερα ἐπίπεδα τῆς νήψης καί τῆς προσευχῆς, πρέπει νά πληρώσουμε βαρύ ἀντίτιμο. Ὁ Χριστός μᾶς λέει νά «ὑπολογίσουμε τό κόστος».[1] Δέν πρόκειται νά ἐπιτύχουμε στήν πνευματική ζωή ἄν δέν εἴμαστε πρῶτα ἕτοιμοι νά ἀπαρνηθοῦμε *τά πάντα* σέ αὐτή τήν πρόσκαιρη ζωή γιά νά ἑνωθοῦμε μέ τόν ἐνσαρκωμένο Λόγο. «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν», εἶπε ὁ Χριστός, «ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν καί ἀράτω τόν σταυρόν αὐτοῦ καί ἀκολουθείτω μοι».[2]

Ἀπό τή στιγμή πού θά σηκώσουμε τόν σταυρό, δέν μποροῦμε νά κάνουμε πίσω. Πρέπει νά εἴμαστε ἑκατό τοῖς ἑκατό δεσμευμένοι. Ὁ Χριστός μᾶς λέει: «Κανείς πού βάζει τό χέρι του στό ἀλέτρι καί κοιτάζει πρός τά πίσω, δέν εἶναι κατάλληλος γιά τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ».[3] Δέν μποροῦμε νά προδώσουμε ἤ νά ἀμφισβητήσουμε Αὐτόν πού ἔχουμε διαλέξει νά ἀκολουθήσουμε. Πρέπει νά μείνουμε σταθεροί. Ἀλλιῶς, ὅπως μᾶς προειδοποιεῖ ὁ Χριστός, «γίνεται ἡ τελευταία κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χειρότερη ἀπό τήν πρώτη».[4]

Ὁ Lao Tzu τό εἶχε καταλάβει αὐτό ἤδη ἀπό τήν ἐποχή του, γιατί ἔγραψε:

> Ἔχοντας λιγοστό μυαλό,
> Πῆρα τό Μεγάλο Δρόμο,
> Καί δέν φοβᾶμαι τίποτα,
> Παρά μόνο μήν παραστρατήσω.[5]

Δέν εἶναι ἀρκετό κανείς νά «ἀγαπᾶ τόν Θεό». Ὁ Χριστός μᾶς δίνει τήν ἐντολή «ἀγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καί ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καί ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου».[6]

Ὅταν γίνονται σωστά, ἡ νήψη καί ἡ προσευχή μᾶς βοηθοῦν νά κάνουμε ἀκριβῶς αὐτό, γιατί ἑνώνουν τήν καρδιά, τήν ψυχή καί τό νοῦ στό νά ποθοῦν καί νά ἐπικαλοῦνται ἀκατάπαυστα τόν Δημιουργό Λόγο. Τό νά ἀγαπᾶμε τόν Θεό μέ αὐτόν τόν τρόπο σημαίνει νά τόν ἀγαπᾶμε πάνω ἀπό ὁτιδήποτε ἄλλο, μέχρι τοῦ σημείου νά μισοῦμε τό ἴδιο τό ἐγώ

μας πού εἶναι προσκολλημένο στά πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ὁ Χριστός εἶπε, «Ὅποιος ἀγαπάει τή ζωή του θά τή χάσει, καί ὅποιος μισεῖ τή ζωή του σ'αὐτόν τόν κόσμο θά τήν φυλάξει στήν αἰώνια ζωή.»[7]

Ὁμοίως, ὁ Χριστός μᾶς καλεῖ νά μισήσουμε τίς γήινες προσκολλήσεις μας. Εἶπε: «Ἄν κάποιος ἔρχεται κοντά μου καί δέν μισεῖ τόν πατέρα του καί τήν μητέρα του, τή γυναίκα του καί τά παιδιά του, τούς ἀδερφούς καί τίς ἀδερφές του, ἀκόμη καί τήν ἴδια του τή ζωή, δέν μπορεῖ νά εἶναι μαθητής μου.»[8] Αὐτό δέν σημαίνει νά μισοῦμε τά ἴδια τά πρόσωπα, ἀλλά τή σαρκική ἐξάρτησή μας ἀπό αὐτά, ἡ ὁποία ἀντικαθιστᾶ τήν ἐξάρτησή μας ἀπό τόν Θεό. Τό νά γαντζωνόμαστε ἀπό τούς ἄλλους ὄχι μόνο τόν Θεό μᾶς ἐμποδίζει νά ἀγαπᾶμε, ἀλλά ἐπίσης καί τούς ἴδιους τούς ἀνθρώπους ἀπό τούς ὁποίους γαντζωνόμαστε.

Ὅταν ἀπαρνιόμαστε τόν ἑαυτό μας καθώς εἰσερχόμαστε στή ζωή τῆς νήψης καί τῆς προσευχῆς, ἀποκοβόμαστε ἀπό τίς προηγούμενες διεξόδους μας πρός τήν ἡδονή τῶν αἰσθήσεων. Ξεριζώνουμε τίς λεπτότερες ἐκδηλώσεις τῆς ὑπερηφανείας: τόν πόθο τοῦ νά εἴμαστε δημοφιλεῖς, τόν πόθο μας γιά «ἀγάπη», ἀναγνώριση, ἀποδοχή. Πηγαίνοντας μέσα μας, διαπιστώνουμε τά ἐπικρατέστερα πάθη μας, καί μετά ἀρχίζουμε νά τά σβήνουμε, ἕνα - ἕνα. Σταδιακά κόβουμε τίς δικές μας χίμαιρες, ἀκολουθώντας ἀντί γι' αὐτές τό θέλημα τοῦ Δημιουργοῦ μας.

Τό νά κάνουμε τό θέλημα τοῦ Θεοῦ σημαίνει νά ἀκολουθοῦμε τίς ἐντολές πού Αὐτός ἀποκάλυψε στόν κόσμο μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. «Ἀφεῖστε τόν Ἰησοῦ νά λειτουργεῖ μόνον Αὐτός μέσα σας, μέ τίς πανάγιες ἐντολές Του», λέει ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος. «Ἄν ζεῖτε κατ' αὐτόν τόν τρόπο, ἡ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ σίγουρα θά ἀνθίσει μέσα σας, ἄσχετα ἄν ζεῖτε στήν πιό βαθιά ἀπομόνωση ἤ μέσα στό θόρυβο μιᾶς κοινότητας.... Ἡ ζωή σύμφωνα μέ τίς ἐντολές τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἡ μία ἀληθινή πηγή πνευματικῆς προόδου, προσιτή σέ ὅποιον εἰλικρινά θέλει νά ἐπιτύχει σέ ὁποιαδήποτε ἐξωτερική κατάσταση μπορεῖ νά τόν θέσει ἡ ἀνεξιχνίαστη πρόνοια τοῦ Θεοῦ.»[9]

Οἱ ἐντολές τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι ἁπλά κανόνες, ἀλλά μᾶλλον ὑπαρξιακές ἐνδείξεις τῆς Ὁδοῦ τοῦ Οὐρανοῦ. Ὅταν ἔλεγε, «Ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς ὑμῶν», ἤ «Ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται ὑμῶν δοῦλος»[10], ἀποκάλυπτε σέ μᾶς κάτι ἀπό τή φύση Του, ἔτσι ὥστε νά μποροῦμε νά εἴμαστε σάν Αὐτόν καί σέ ἁρμονία μέ τό συμπαντικό σχέδιο. Ἀκολουθοῦμε αὐτό τό σχέδιο μέ τρόπο φυσικό, ὅταν κόβουμε τό

θέλημά μας καί τή μνησικακία μας, ὅταν ταπεινωνόμαστε θέτοντας τόν ἑαυτό μας χαμηλότερα ἀπ' ὅλους, καί ὑπηρετοῦμε τούς ἄλλους καί θυσιαζόμαστε γι' αὐτούς.

Τό νά ὑπηρετοῦμε τούς ἀνθρώπους δέν σημαίνει νά τούς δίνουμε ὁτιδήποτε θέλουν. Μέσω τῆς ἐσωτερικῆς γνώσης τοῦ πνεύματος, καθώς αὐτό πληροφορεῖται ἀπό τόν Δημιουργό μας, μποροῦμε νά διακρίνουμε ἀνάμεσα σέ αὐτά πού οἱ ἄνθρωποι μᾶς ζητοῦν καί τίς πραγματικές τους ἀνάγκες, καί μετά νά ἱκανοποιοῦμε τίς πραγματικές τους ἀνάγκες, *μέ κάθε κόστος*. Αὐτή εἶναι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ, καί αὐτό εἶναι τό ἀληθινό νόημα τῆς ἀγάπης γιά τούς ἄλλους.

Χωρίς μιά τέτοια μέχρις αὐτοθυσίας ἀγάπη πού νά ἐκδηλώνεται μέ πράξεις, δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει αὐθεντική προσευχή. «Κανείς σας μή σκεφτεῖ,» γράφει ὁ Ἅγ. Θεοφάνης ὁ Ἔγκλειστος, «Ὅτι ἐπειδή ἁπλά κοπιάζετε στήν προσευχή, αὐτό εἶναι ἀρκετό. Δέν εἶναι. Πρέπει νά εἴμαστε πρόθυμοι νά φροντίζουμε γιά τά πάντα – νά τελειοποιοῦμε τόν ἑαυτό μας σέ κάθε ἔργο.»[11] Ὅπως τό θέτει ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης: «Ὅποιος δέν ἀγαπᾶ τόν ἀδερφό του, τόν ὁποῖο βλέπει, πῶς μπορεῖ νά ἀγαπάει τόν Θεό, τόν ὁποῖο δέν βλέπει; Καί αὐτή τήν ἐντολή μᾶς ἔδωσε ὁ Χριστός: Ὅποιος ἀγαπάει τόν Θεό, πρέπει ν' ἀγαπάει καί τόν ἀδερφό του.»[12]

Ἄν ἡ καρδιά μας εἶναι εἰλικρινής, θά ἀποφύγουμε τήν ξεκομμένη «πνευματικότητα» τῆς αὐταρέσκειας καί τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης. Θά δοῦμε ὅτι ὁ Θεός μᾶς παρέχει συνεχεῖς εὐκαιρίες νά κόψουμε τό θέλημά μας ἐνώπιον τῶν ἄλλων. Μή θέλοντας πλέον νά κάνουμε τό θέλημά μας, θά ἀναζητήσουμε μιά ζωή ὑπευθυνότητας πρός τούς ἄλλους. Στό πλαίσιο τοῦ γάμου, αὐτό σημαίνει ὑπόσχεση δέσμευσης καί ἀφοσίωσης στόν ἤ τήν σύζυγο. Στό πλαίσιο τῆς μοναστικῆς ζωῆς, αὐτό σημαίνει τό ἴδιο πρός τόν πνευματικό πατέρα ἤ μητέρα, καί πρός τούς ἀδερφούς ἤ τίς ἀδερφές. Πρέπει νά ἐμμένουμε σ' αὐτό *εἰδικά* ὅταν αὐτό ἀντιβαίνει στίς γνῶμες μας καί τίς ἐπιθυμίες μας. Ὅλοι οἱ παλαιοί πνευματικοί συγγραφεῖς λένε ὅτι αὐτό εἶναι οὐσιαστικό ἄν θέλουμε νά προοδεύσουμε στή ζωή τῆς προσευχῆς, ἐπειδή, χωρίς νά κόψουμε τό θέλημά μας ἐνώπιον τῶν ἄλλων, μπορεῖ νά νομίζουμε ὅτι κάνουμε τό θέλημα τοῦ Θεοῦ (κατά τή γνώμη μας) ἐνῶ στήν πραγματικότητα κάνουμε τό δικό μας θέλημα.

Ἐπιπλέον, εἶναι ἐπιτακτικό νά παραιτηθοῦμε - ἤ τουλάχιστον νά εἴμαστε πρόθυμοι νά παραιτηθοῦμε - ἀπό κάθε μνησικακία πρίν ἀρχίσουμε νά προσευχόμαστε. Ὁ Χριστός εἶπε, «Ὅταν στέκεστε νά προσευχηθεῖτε, νά συγχωρεῖτε ἄν ἔχετε κάτι ἐναντίον ὁποιουδήποτε,

ὥστε κι ὁ οὐράνιος Πατέρας σας νά συγχωρήσει τά παραπτώματά σας. Ἐάν ὅμως ἐσεῖς δέν συγχωρεῖτε, οὔτε κι ὁ οὐράνιος Πατέρας σας θά συγχωρήσει τά παραπτώματά σας.»[13] Παρομοίως, ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακας γράφει: «Ὅταν ξεκινᾶς νά σταθεῖς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ἄς εἶναι ὁ χιτώνας τῆς ψυχῆς σου ὑφασμένος μέ τό νῆμα τῆς ἀμνησικακίας. Εἰδεμή τίποτε δέν πρόκειται νά ὠφεληθεῖς ἀπό τήν προσευχή.»[14]

66. ΑΠΟΚΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΠΑΣΜΩΝ

Τέλος, πρέπει νά κόψουμε τούς ἐξωτερικούς περισπασμούς. Αὐτοί ἀρχίζουν μέ τόν πρῶτο-πρῶτο περισπασμό – τήν ἐντρύφηση στό φαγητό - ἀπό τόν ὁποίο γεννῶνται ὅλοι οἱ ἄλλοι περισπασμοί τῶν αἰσθήσεων, ἀπό τήν ἀγάπη γιά ἄνεση μέχρι τή σεξουαλική λαγνεία, τό κάπνισμα, τήν κατάχρηση ἀλκοόλ καί ναρκωτικῶν. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς, ἡ χρήση μαριχουάνας εἶναι ἴσως ὁ πιό ἀπειλητικός, γιατί δίνει τήν ψευδαίσθηση ὅτι εἶναι κάτι τό «πνευματικό», ἐνῶ ἐμποδίζει τόν ἄνθρωπο νά συγκεντρωθεῖ καί ἔτσι νά ἀσκήσει τή νήψη καί νά ἀντικρύσει τόν ἑαυτό του.

Ἀφοῦ κόψουμε τίς χονδροειδέστερες μορφές τοῦ περισπασμοῦ τῶν αἰσθήσεων, ἔχουμε ἀκόμα νά ἀντιμετωπίσουμε λεπτότερους περισπασμούς – πού αὐτή τή φορά προέρχονται ἀπό τήν ὑπνωτική χρήση τῆς διασκέδασης καί τῆς πληροφόρησης – τά ὁποῖα ἐπίσης θολώνουν τό νοῦ καί ἐμποδίζουν τή νηφαλιότητα. Στό σύγχρονο Δυτικό κόσμο τό συνειδητό μας πλήττεται ἀπό ἕνα συνεχές παραπέτασμα ἀπό ἤχους, λέξεις καί εἰκόνες, καί ἔτσι εἶναι πιό διασπασμένο καί κατακερματισμένο ἀπ' ὅ,τι σέ παλιότερους καιρούς. Οἱ σκέψεις μας βρίσκονται σέ μεγαλύτερη ἀταξία. Ὡστόσο, ὅσο συνεχίζουμε νά νήφουμε καί νά προσευχόμαστε, εἶναι φυσικό νά ἀρχίσουμε νά ἀποφεύγουμε καί αὐτούς τούς περισπασμούς. Στήν ἀρχή μπορεῖ νά ἀναγνωρίσουμε τήν τηλεόραση ὡς περισπασμό, στή συνέχεια τή μουσική (ἰδιαίτερα τίς χονδροειδεῖς σύγχρονες μορφές της), μετά τίς ἐφημερίδες καί τά κοσμικά περιοδικά, μετά τή φλυαρία καί τίς ἄσκοπες συζητήσεις, κ.λ.π.

«Μέ ὅλη σας τή δύναμη νά ἐπιδιώκετε τήν ἀρετή τῆς νήψης», συμβουλεύει ὁ Ἅγ. Ἡσύχιος, «αὐτόν τόν φύλακα καί φρουρό τοῦ πνεύματος, αὐτή τήν τέλεια ἠρεμία τῆς καρδιᾶς καί αὐτή τήν εὐλογημένη κατάσταση τῆς ψυχῆς πού εἶναι ἐλεύθερη ἀπό φαντασιώσεις, μιά κατάσταση πού βρίσκεται τόσο σπάνια. Αὐτή εἶναι ἡ ἀτραπός τῆς

ἀληθινῆς πνευματικῆς γνώσης. Μέ μεγάλη ἐγρήγορση καί διάπυρη ἐπιθυμία βαδίστε αὐτή τήν ἀτραπό μέ τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, μέ ταπεινότητα καί συγκέντρωση, διατηρώντας καί τίς αἰσθήσεις καί τό πνεῦμα σιωπηλά, αὐτο-ελεγχόμενοι στήν τροφή καί τό ποτό καί σέ ὅλα τά δελεαστικῆς φύσης πράγματα. Βαδίστε αὐτή τήν ἀτραπό μέ νοῦ ἐξασκημένο στήν κατανόηση, καί μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ θά σᾶς διδάξει πράγματα πού δέν μπορούσατε κἄν νά ἐλπίζετε. Θά σᾶς δώσει γνώση, φώτιση καί καθοδήγηση τέτοια πού δέν μποροῦσε νά συλλάβει ὁ νοῦς σας ὅσο βαδίζατε στό ζόφο τῶν παθῶν καί τῶν σκοτεινῶν πράξεων, βυθισμένοι στή λήθη καί στή σύγχυση τοῦ χάους.»[15]

Ὁ π. Σωφρόνιος μιλάει περαιτέρω γιά τήν ἀνάγκη νά φυλαχθοῦμε ἀπό τήν ἐπιρροή τῶν κοσμικῶν ἐντυπώσεων: «Ἡ ἐπίθεση τῶν λογισμῶν πού ἔρχονται ἀπό ἔξω εἶναι ἐξαιρετικά ἰσχυρή καί, γιά νά μειωθεῖ ἡ ἔντασή της, ὑποχρεώνεται ὁ μοναχός στή διάρκεια τῆς ἡμέρας νά μήν ἀνεχθεῖ οὔτε ἕνα ἐμπαθές βλέμμα, νά μήν ἐπιτρέψει στόν ἑαυτό του προσκόλληση σέ ὁτιδήποτε, ἀλλά συνεχῶς ἐπιδιώκει νά περιορίσει τόν ἀριθμό τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων στό ἐλάχιστο δυνατό ὅριο. Ἀλλιῶς, τήν ὥρα τῆς ἐσωτερικῆς νοερᾶς προσευχῆς, ὅλες οἱ ἐντυπώσεις κάνουν ἐπίθεση κατά τῆς καρδιᾶς σάν ἀσυγκράτητη μαχητική παράταξη καί ἐπιφέρουν μεγάλη σύγχυση.»[16]

67. Νεκρωση του Εγω

Ἀπ' ὅλα τά παραπάνω μποροῦμε νά δοῦμε ὅτι αὐτό πού ἀπαιτεῖται τελικά ἀπό ὅσους θέλουν νά εἰσέλθουν σέ νήψη καί προσευχή μέ τό σωστό πνεῦμα, δέν εἶναι τίποτ'ἄλλο ἀπό τόν ἀργό, ὀδυνηρό, ἀνελέητο, θάνατο τοῦ ἐγώ. Χωρίς τή συνηθισμένη του τροφή, τό ἐγώ ἀποσύρεται σέ μιά γωνιά λιμοκτονώντας, ὅπου κάθεται καί κλαίει μέχρι πού στό τέλος δέν ἔχει πιά ἄλλη ἐνέργεια, καί πεθαίνει. Τότε εἶναι πού ἀρχίζει ἡ ἀληθινή ζωή.

Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης τό θέτει αὐτό ὡς ἑξῆς: «τήν πράξη τῆς κάθαρσης πρέπει νά τήν κάνει κανείς μόνος του, χωρίς κανέναν οἶκτο γιά τόν ἑαυτό του. Αὐτό πού παρακινεῖ σέ αὐτή τήν πράξη εἶναι ὁ ἀποτελεσματικός, ζωντανός ζῆλος. Εἶναι καί τσεκούρι καί μαχαίρι, τό ὁποῖο λειτουργεῖ ἐξαιρετικά καλά ὅταν ἀκονίζεται ἀπό τή Χάρη καί καθοδηγεῖται ἀπό τίς ὑποβολές της. Εἶναι ἀνηλεές, ὅταν στερεώνεται στήν καρδιά. Κόβει, ἀγνοώντας τίς κραυγές τοῦ θύματός του. Γι' αὐτό τό λόγο τό ἔργο

συνεχίζεται μέ ἐπιτυχία, καί σύντομα ἐπιτυγχάνει τό σκοπό του. Ἀλλά δέν εἶναι μόνον ἡ ἐκκοπή. Ὅταν ἔχουν κοπεῖ τά πάντα, ὁ ζῆλος εἶναι παρών, ἀλλά τότε δέν εἶναι πιά τσεκούρι. Λειτουργεῖ ὡς φρουρός, καί στρέφει ὅλη τή βιαιότητά του πρός τούς ἐχθρούς τῆς σωτηρίας, οἱ ὁποῖοι δέν ἀφήνουν κανέναν ἀνενόχλητο, καί ἀπό τήν ξεδιαντροπιά τῶν ὁποίων κανείς δέν ἔχει μείνει ἥσυχος ποτέ.»[17]

«Ἀφοῦ ἐγερθεῖς ἀπό τήν φιλοκοσμία καί τή φιληδονία», λέει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, «πέταξε ἀπό πάνω σου τίς μέριμνες, βγάλε ἀπό πάνω σου τίς σκέψεις, ἀπαρνήσου τό σῶμα, (καί τότε προσευχήσου). Διότι ἡ προσευχή δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά ἀποξένωση ἀπό ὅλον τόν ὁρατό καί ἀόρατο κόσμο. Τί θέλησα πάνω στή γῆ ἐκτός ἀπό Σένα; Τίποτα, ἐκτός ἀπό τό νά προσκολλῶμαι σέ Σένα ἀπερίσπαστα μέσῳ τῆς προσευχῆς. Μερικοί ζοῦν μέ τήν ἐπιθυμία τοῦ πλούτου, ἄλλοι μέ τῆς δόξης καί ἄλλοι μέ κάποιου ἄλλου κτίσματος. Γιά μένα μόνον ἕνα ὕψιστο ἀγαθό ὑπάρχει, νά προσκολλῶμαι στόν Θεό, νά ἐναποθέτω καί νά στηρίζω τήν ἐλπίδα γιά τήν ἀπάθειά μου στόν Κύριο.»[18]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΞΙ

Η ΕΝΩΣΗ ΜΥΑΛΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΔΙΑΣ

68. Η ΚΑΡΔΙΑ (*HSIN*)

Καθώς ἡ προσευχή ἀναπτύσσεται καί βαθαίνει μέσα μας, κατέρχεται στήν καρδιά. Στήν *Φιλοκαλία*, ὅπως καί στό ἀπόσπασμα ἀπό τόν Ἅγ. Ἰωάννη τῆς Κλίμακος πού ἀναφέραμε παραπάνω, αὐτό ὀνομάζεται «καρδιακή προσευχή» ἤ «νοερά προσευχή».

Ἡ καρδιά, λένε οἱ Φιλοκαλικοί πατέρες, εἶναι ὁ «μυστικός τόπος» ἤ ἡ «ἐσωτερική αἴθουσα» τοῦ πνεύματος. Αὐτό τό εἶχαν κατανοήσει καί οἱ Κινέζοι ἐπίσης τήν ἐποχή τοῦ Lao Tzu. «Στά Κινέζικα», ἐξηγεῖ ὁ ἱστορικός Mai-mai Sze, «ὁ 'νοῦς' σημαίνεται μέ τόν χαρακτήρα *hsin* (καρδιά), καί στήν κινεζική σκέψη ἡ καρδιά θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἡ ἕδρα τῆς πνευματικῆς καί ἠθικῆς νόησης καί ἀντίληψης, καί ἡ λειτουργία της εἶναι νά ἐλέγχει τά συναισθήματα.... Ἐδῶ εἶναι διαφωτιστική μιά ἀντίστοιχη ἀρχαία ἑλληνική ἔννοια, γιατί ἡ κινεζική ἰδέα τῆς καρδιᾶς καί ἡ λειτουργία της ἦταν παρόμοια μέ τή Σωκρατική ἔννοια τοῦ 'πνεύματος', τό ἔργο καί ἡ λειτουργία τοῦ ὁποίου ἦταν 'νά γνωρίσει, νά κατανοήσει τά πράγματα ὅπως πράγματι εἶναι καί κατά συνέπεια, ἰδιαίτερα, νά γνωρίζει τό καλό καί τό κακό, καί νά κατευθύνει τίς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου.' Ἡ μορφή τοῦ κινεζικοῦ χαρακτήρα *ssu* (σκέπτεσθαι), ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπό ἕνα ἰδεόγραμμα «κεφαλῆς» μέ τή μορφή ἑνός κρανίου πάνω ἀπό τό ἰδεόγραμμα τῆς καρδιᾶς, ὑπονοεῖ ὅτι ἡ σκέψη καθοδηγεῖται ἀπό τήν καρδιά καί προέρχεται ἀπό αὐτήν, καί εἶναι πιό σημαντική ἡ διαισθητική σκέψη ἀπ'ὅ,τι ἡ διανοητική.»[1]

Ἔτσι, τόσο γιά τούς ἀρχαίους Κινέζους ὅσο καί γιά τούς ἀρχαίους Ἕλληνες, ἡ λειτουργία τῆς καρδιᾶς ἦταν ἡ ἴδια μέ τή λειτουργία τοῦ νοῦ καί τελικά τοῦ πνεύματος, γιατί ἡ καρδιά ἦταν γνωστή ὡς τό κέντρο τοῦ πνεύματος. Γι' αὐτό, ὅταν ὁ Lao Tzu μιλοῦσε γιά «ἄδειασμα τῆς καρδιᾶς/νοῦ (*hsin*)», ἀναφερόταν στήν ἀπόσπαση τοῦ *πνεύματος* ἀπό τούς λογισμούς πού εἶχαν εἰσβάλει στήν καρδιά.

Σέ πολλά σημεῖα τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ Χριστός μιλάει γιά τήν καρδιά ὡς τό κέντρο τῆς πνευματικῆς ἐπίγνωσης: «Τό στόμα μιλάει ἀπό τό

περίσσευμα τῆς καρδιᾶς», «...μήπως καί καταλάβουν μέ τήν καρδιά», «τά ἐκπορευόμενα ἀπό τό στόμα προέρχονται ἀπό τήν καρδιά», κλπ.[2]

Αὐτή ἡ παλαιά κατανόηση τῆς καρδιᾶς εἶχε περάσει στούς Ἕλληνες πατέρες τῆς *Φιλοκαλίας*, οἱ ὁποῖοι εἶναι φορές πού χρησιμοποιοῦν ἄλλοτε τή λέξη «καρδιά» καί ἄλλοτε τή λέξη «νοῦς» δηλώνοντας τήν ἴδια ἔννοια.[3] Δίδαξαν ὅτι τό πνεῦμα κατοικεῖ στήν κεφαλή καί ταυτόχρονα εἶναι ἐνεργό στήν καρδιά. Τό πνεῦμα εἶναι ἑνωμένο μέ τό σῶμα, ἀλλά δέν εἶναι ὁλοκληρωτικά μέσα στό σῶμα ἤ ἔξω ἀπό αὐτό, γιατί εἶναι ἀσώματο.[4]

Στήν Φιλοκαλία, ἡ «καρδιά» ἀναφέρεται στό ἀντίστοιχο ὄργανο τοῦ σώματος (ἤ εἰδικότερα στό ἀνώτερο τμῆμα του), ἀλλά ἀναφέρεται ἐπίσης καί στό πνευματικό κέντρο τῆς ὕπαρξης τοῦ ἀνθρώπου. Κατά τή νήψη καί τήν προσευχή, τό πνεῦμα πρῶτα βρίσκει τή σωματική καρδιά καί μετά τή μεταφυσική, πνευματική καρδιά.

«Ὁ ἀσκητής», λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «μαθαίνει τά μεγάλα μυστήρια τοῦ πνεύματος μέσω ἁγνῆς προσευχῆς. Κατέρχεται στά ἐσώτατα τῆς καρδιᾶς του, πρῶτα στή φυσική του καρδιά, καί μετά σέ ἐκεῖνα τά βάθη τά ὁποῖα δέν εἶναι πλέον τῆς σαρκός. Βρίσκει τή βαθιά καρδιά του – φθάνει στόν βαθύ πνευματικό, μεταφυσικό πυρήνα τῆς ὕπαρξής του. Καί κοιτάζοντας μέσα σ' αὐτό βλέπει ὅτι ἡ ὕπαρξη τῆς ἀνθρωπότητας δέν εἶναι κάτι τό ξένο καί ἔξω ἀπό αὐτόν, ἀλλά κάτι πού δέν μποροῦμε νά τό διαχωρίσουμε ἀπό τήν ἴδια τήν ὕπαρξή του.»

69. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ

Αὐτό πού ἀποκαλέσαμε «κάθοδο στήν καρδιά» εἶναι ταυτόχρονα μιά ἕνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς. Τό πνεῦμα, ἀποκομμένο ἀπό σκεπτομορφές καί εἰκόνες, *συγκεντρώνεται στόν ἑαυτό του*, καί μέ αὐτόν τόν τρόπο ἡ κεφαλή καί ἡ καρδιά στήν ὁποία κατοικεῖ τό πνεῦμα ἑνοποιοῦνται.

Στήν ἕνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς, βλέπουμε ξανά τή στενή σύνδεση ἀνάμεσα στή νήψη καί τήν προσευχή. Τό σημεῖο τῆς νήψης εἶναι ἡ καθαρή ἐπίγνωση τοῦ μυαλοῦ. Τό σημεῖο τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ πνευματική συναίσθηση στήν καρδιά. Στή νοερά προσευχή, ἡ *συναίσθηση* τοῦ πνεύματος πού προσεύχεται στήν καρδιά ἐνσαρκώνει τήν *ἐπίγνωση* τοῦ πνεύματος πού νήφει στό μυαλό. Τότε τό μυαλό καί ἡ καρδιά εἶναι ἑνωμένα, ὅπως καί ἡ ψυχή εἶναι ἑνωμένη μέ τό σῶμα.

Μιλώντας γιά πνευματική συναίσθηση στήν καρδιά δέν ἐννοοῦμε συναίσθημα. Διαφέρει τόσο πολύ ἀπό τό συναίσθημα, ὅσο ἡ νήψη διαφέρει ἀπό τή σκέψη καί τήν λογική. Γιατί ὅπως τό συναίσθημα στήν καρδιά ἀντιστοιχεῖ στίς σκέψεις καί τή λογική στήν κατώτερη ψυχή, ἔτσι καί ἡ πνευματική συναίσθηση στήν καρδιά ἀντιστοιχεῖ στή νήψη στό πνεῦμα.

Στά Ρωσικά, ἡ πνευματική συναίσθηση λέγεται *umilenie*. Αὐτή ἡ λέξη δέν μεταφράζεται. Στήν κυριολεξία σημαίνει νά δέχεται κανείς τό ἔλεος (*milost*) ἀπό τόν νοῦ (*ume*). Ἀναφέρεται ταυτόχρονα σέ μιά τρυφερή συντριβή καί ἕνα ράγισμα στήν καρδιά, σέ βαθιά ταπείνωση καί ἐξευτελισμό μαζί μέ μιά ἤρεμη ἀγαλλίαση, καί σέ πνευματική θλίψη μαζί μέ μιά χαρά καί εὐγνωμοσύνη πού ὑπερβαίνουν τά γήινα.

Ἡ νοερά προσευχή εἶναι προσευχή ἑνός νοῦ σέ νήψη μέσα σέ μιά καρδιά ραγισμένη ἀπό *umilenie*. Ἡ νήψη *πρέπει* νά ξεκινήσει ἀπό τό νοῦ. Μέσω τῆς προσευχῆς κατέρχεται στήν καρδιά, ὅπου γίνεται συναίσθηση. Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης ὁ Ἔγκλειστος γράφει: «Τό τέλος τῆς μαθητείας στήν προσευχή μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἔρχεται ὅταν στήν προσευχή μας προχωρᾶμε μόνο ἀπό συναίσθηση σέ συναίσθηση. Σέ αὐτή τήν κατάσταση, ἡ συνειδητή σκέψη μπορεῖ νά σταματήσει. Μποροῦμε νά παραμείνουμε τότε σέ μιά συναίσθηση πού φέρει τά ἰδιαίτερα σημάδια τῆς προσευχῆς.

Ὅταν ἡ συναίσθηση τῆς προσευχῆς φτάνει στό σημεῖο νά γίνει συνεχής, τότε μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἀρχίζει ἡ νοερά προσευχή. Αὐτό εἶναι τό δῶρο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού προσεύχεται γιά μᾶς, ἡ τελευταία βαθμίδα τῆς προσευχῆς πού μπορεῖ τό μυαλό μας νά συλλάβει.»[5]

70. Επιγνωση στην Καρδια

Ἀπό τήν μακρά του ἐμπειρία στήν καρδιακή προσευχή, ὁ Γέροντας Νικόδημος μιλάει γιά τήν καρδιά ὡς κέντρο πνευματικῆς ἐπίγνωσης.

«Προσευχόμαστε μέ τήν καρδιά. Ἀποκτοῦμε ἐπίγνωση μέ τήν καρδιά. Ἀλλά μέ τό μυαλό ἁπλῶς γνωρίζουμε ὅτι προσευχόμαστε. Ἄν προσεύχομαι, τότε συνειδητοποιῶ, συναισθάνομαι ὅτι προσεύχομαι. Φέρνω τόν ἑαυτό μου σέ ἐπίγνωση. Τότε τά αἰσθήματα ἐκδηλώνονται. Καί ὅταν ἐμφανίζονται τά αἰσθήματα, κυλοῦν τά δάκρυα. Χωρίς συνείδηση, χωρίς συναίσθηση, οὔτε τό ἐλάχιστο δάκρυ δέν θά τρέξει.

»Ἄλλο εἶναι νά γνωρίζετε μόνο (μέ τό μυαλό) ὅτι προσεύχεστε στόν Κύριο, κι ἄλλο αὐτό νά γίνεται μέ τήν καρδιά. Τότε τό νιώθετε ὅτι ἀπευθύνεστε στόν ἴδιο τόν Κύριο.

»Ὅταν κάποιος καλεῖ μέ τήν καρδιά του, προσεύχεται καί ἔχει καρδιακή προσευχή. Ἀλλά ἄν δέν ἔχει τήν ἐπίγνωση ὅτι ἀπευθύνεται στόν Κύριο, τότε προσεύχεται μόνο μέ τό κεφάλι του. Ξέρει ὅτι ὑπάρχει Θεός, καί θυμᾶται ὅτι ἀπευθύνεται στόν Θεό, ὅμως δέν τό συνειδητοποιεῖ. Ἀλλά ἡ ἐπίγνωση ὁδηγεῖ κάποιον στή συναίσθηση. Καί ὅταν ἔρχεται ἡ σναίσθηση, τότε ἀρχίζει νά κλαίει. Τότε ἀποκαλύπτεται ἡ ἀληθινή μετάνοια. Ἀποκτᾶ ἐπίγνωση τῶν ἁμαρτημάτων του καί ἀρχίζει νά μετανοεῖ εἰλικρινά – 'Συγχώρεσέ με, συγχώρεσέ με, ἐλέησέ με!' Τά πάντα καταλήγουν στήν καρδιά. Ἔτσι μᾶς δημιούργησε ὁ Θεός. Μᾶς ἔδωσε καρδιά – 'ζωή'.

» Νά ἔχετε ἐπίγνωση μέσα στήν καρδιά σας γιά τά λόγια πού λέτε (στήν προσευχή). Δέν ἀκούω καί δέν καταλαβαίνω μόνο μέ τό μυαλό αὐτό πού λέω μέ τά λόγια. Ὄχι! Μέ ἐπίγνωση. Ἡ ἐπίγνωσή μας ἐντοπίζεται στήν καρδιά. Αὐτή εἶναι ἡ συναίσθηση τῆς καρδιᾶς. Ὅταν προφέρετε τά λόγια, νά ἔχετε ἐπίγνωση – σάν νά τά ἔχετε αἰσθανθεῖ. Πρέπει νά ἐξασκηθεῖτε σέ αὐτό.»

71. Ο ΝΟΥΣ ΩΣ ΦΡΟΥΡΟΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Ὅταν κανείς δέν ἀσκεῖται καλά στή νήψη, ἡ καρδιά μολύνεται ἀπό τή συνεχή ἐπίδραση τῶν λογισμῶν πού προέρχονται ἀπό τό νοῦ. Αὐτοί οἱ λογισμοί εἰσχωροῦν, τρόπον τινα, στήν καρδιά, καί σκοτεινιάζουν τό πνεῦμα μας. Δέν εἶναι οἱ ἐξωτερικοί πειρασμοί πού μπορεῖ νά μᾶς μολύνουν, ἀλλά μᾶλλον ἡ ἐσωτερική μας ἀντίδραση πρός αὐτούς, πού παίρνει τή μορφή τῶν λογισμῶν καί μετά αὐτοί φωλιάζουν στήν καρδιά μας. «Ὅλα αὐτά τά κακά πηγάζουν μέσα ἀπό τόν ἄνθρωπο», εἶπε ὁ Χριστός, «καί κάνουν τόν ἄνθρωπο ἀκάθαρτο.»[6]

Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης διευκρινίζει αὐτή τή διδασκαλία: «Οἱ *λογισμοί* τοῦ νοῦ κατευθύνονται ὅλοι πρός τή γῆ, καί δέν ὑπάρχει τρόπος νά τούς ὑψώσουμε πρός τόν οὐρανό. Τό ἀντικείμενό τους εἶναι μάταιο, αἰσθησιακό, ἁμαρτωλό. Ἔχετε δεῖ πῶς μαζεύεται ἡ ὁμίχλη στήν κοιλάδα. Αὐτό εἶναι μιά ἀκριβής ἀπεικόνιση τῶν λογισμῶν μας. Ὅλοι σέρνονται πρός τά κάτω καί μαζεύονται πάνω στή γῆ. Ἐπιπλέον βρίσκονται καί σέ συνεχή ἀναβρασμό, δέν στέκονται ἥσυχοι σ' ἕνα τόπο. Σπρώχνουν ὁ ἕνας

Τό χαρούμενο καί παιδιάστικο παρουσιαστικό ἑνός ἀληθινοῦ δασκάλου τῆς νήψης καί τῆς προσευχῆς: ὁ Γέρων Νικόδημος, μοναχός καί ἐρημίτης στά Καρούλια, στό Ἅγιο Ὄρος (†1984). Ὁ π. Νικόδημος ἦταν γέροντας τῆς Ἀδελφότητας τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ τῆς Ἀλάσκας. Οἱ διδασκαλίες του πάνω στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ πρόκειται νά ἐκδοθοῦν σέ ἕνα προσεχές βιβλίο τῆς Ἀδελφότητας, μέ τίτλο, *Προσευχή τῆς Καρδιᾶς*.

τόν ἄλλον, σάν σμῆνος κουνουπιῶν τό καλοκαίρι. Ἐκτός αὐτοῦ, βρίσκονται συνεχῶς σέ κίνηση.

»Κάτω ἀπό αὐτούς βρίσκεται ἡ *καρδιά*. Οἱ λογισμοί συνεχῶς χτυποῦν τήν καρδιά καί δημιουργεῖται ἀντίστοιχη δράση. Ἀπό αὐτούς προέρχονται συναισθήματα ὅπως ἡ χαρά, ὁ θυμός, ἡ ζήλεια, ὁ φόβος, ἡ ἐλπίδα, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ἀπελπισία - ἐγείρονται στήν καρδιά τό ἕνα μετά τό ἄλλο. Τίποτα δέν τά σταματάει. Ὅπως καί μέ τούς λογισμούς, δέν ὑπάρχει καμιά τάξη. Τά *συναισθήματα* κάνουν τήν καρδιά νά τρέμει συνεχῶς σάν τό φύλλο τῆς λεύκας.»[7]

Ἀπό αὐτό προκύπτει, φυσικά, ὅτι ἄν μάθουμε νά σταματᾶμε τούς λογισμούς στό νοῦ, δέν θά μποροῦν νά εἰσχωρήσουν στήν καρδιά. «Ἡ καρδιά καί ὁ νοῦς εἶναι δεμένα μαζί,» λέει ὁ γέροντας Νικόδημος. «Ὅταν ὁ νοῦς εἶναι ἁγνός, τότε καί ἡ καρδιά θά εἶναι ἁγνή. Καί ὅταν ἡ καρδιά εἶναι ἁγνή, τότε ὁ νοῦς θά εἶναι ἐπίσης ἁγνός.»

Ἔτσι, μόνον ὅταν στεκόμαστε σέ ἐγρήγορση μέ τό πνεῦμα μας μέσα στό νοῦ μας μποροῦμε πραγματικά νά προσευχηθοῦμε μέ τό πνεῦμα στήν καρδιά μας. Γιατί τότε μόνον μποροῦμε νά προσευχηθοῦμε μέ καθαρή καρδιά. Καί «αὐτοί πού ἔχουν καθαρή καρδιά», λέει ὁ Χριστός, «θά δοῦν τόν Θεό».[8] Καί πάλι ἐδῶ βλέπουμε γιατί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἀληθινή προσευχή χωρίς προσοχή.

Μιλώντας σχετικά μέ τό πῶς ὁ νοῦς πρέπει νά στέκεται φρουρός γιά τήν καρδιά, ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος γράφει: «Ἄλλο εἶναι νά ἐπισκοπεῖς (νά ἐποπτεύεις δηλαδή) συχνά τήν καρδιά σου καί ἄλλο τό νά ἐπισκοπεύσεις (νά κάνεις δηλαδή χρέος ἐπισκόπου) σ᾽αὐτήν. Στήν πρώτη

περίπτωση ὁ νοῦς μοιάζει μέ ἄρχοντα, ἐνῶ στή δεύτερη μέ ἀρχιερέα, ὁ ὁποῖος προσφέρει στόν Χριστό λογικές θυσίες.»[9]

«Ἡ νήψη», λέει ὁ Ἅγ. Ἡσύχιος, «εἶναι ἕνας σταθερός ἔλεγχος τοῦ νοῦ καί τοποθετεῖ τό νοῦ στήν *πύλη τῆς καρδιᾶς*, ὥστε νά βλέπει τούς λεηλατοῦντες λογισμούς καθώς ἔρχονται, νά ἀκούει τί λένε, καί νά γνωρίζει τί κάνουν αὐτοί οἱ κλέφτες, καί τί εἰκόνες προβάλλονται καί ἐγκαθίστανται ἀπό τούς δαίμονες, ἔτσι ὥστε νά δελεάσουν τό νοῦ μέσω τῆς φαντασίας.»[10]

Ὁ π. Σωφρόνιος μιλάει ἐπίσης γιά τό τί συμβαίνει ὅταν ὁ νοῦς στέκεται στήν πύλη τῆς καρδιᾶς σέ προσοχή μετά προσευχῆς: «Ὁ νοῦς γίνεται ὅλος ἀκοή καί ὅραση καί βλέπει καί ἀκούει κάθε λογισμό πού πλησιάζει ἀπό ἔξω, προτοῦ αὐτός μπεῖ στήν καρδιά. Κατά τήν προσευχή αὐτή ὁ νοῦς ὄχι μόνο δέν ἐπιτρέπει τήν εἴσοδο λογισμῶν στήν καρδιά, ἀλλά καί τούς ἀπωθεῖ καί φυλάγεται νά μή συνδεθεῖ μαζί τους»[11]

72. Η Ενωση Μυαλου και Καρδιας μεσω της Χαρης

Ὁ διαχωρισμός τοῦ μυαλοῦ ἀπό τήν καρδιά, καί ἡ μεταξύ τους ἐναντίωση, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν Ὁδό. Αὐτός ὁ διαχωρισμός ξεπερνιέται ὅταν τό πνεῦμα μας, τό ὁποῖο εἶναι διασκορπισμένο μέσα στήν ὕπαρξή μας, συνενώνει τίς δυνάμεις του ὥστε νά ἔρθει πιό κοντά στόν Δημιουργό του. Τότε μποροῦμε πραγματικά νά ἀγαπᾶμε τόν Θεό μέ μία μοναδική, ἑνωτική δύναμη, μέ ὅλη τήν καρδιά μας, τή διάνοιά μας καί τήν ψυχή μας. Καί αὐτό, ὡστόσο, ὅπως καί κάθε τι ἄλλο, πρέπει νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι δέν μποροῦμε νά τό κάνουμε ἀβοήθητοι, βασιζόμενοι μόνο στίς δικές μας δυνάμεις. Πρέπει νά στηριχθοῦμε ὁλοκληρωτικά στή Δύναμη (Χάρη ἤ *Teh*) τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος ἐξηγεῖ: «Ὅταν βάζει τό δαχτυλάκι της ἡ Θεία Χάρη γιά νά θεραπεύσει ἕναν ἄνθρωπο συντριμμένο καί κατατεμαχισμένο λόγω τῆς πτώσης του, εἶναι φυσικό νά συναρμολογεῖ τά χωρισμένα κομμάτια του καί νά ἑνώνει τό μυαλό ὄχι μόνον μέ τήν καρδιά καί τήν ψυχή, ἀλλά ἀκόμη καί μέ τό σῶμα, καί νά τοῦ δίνει μιά μοναδική, ἀληθινή ζέση γιά τόν Θεό.

»Μέ τήν ἕνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς ὁ ἀσκητής παίρνει τή δύναμη νά ἀντιστέκεται σέ ὅλες τίς ἐμπαθεῖς σκέψεις καί τά ἐμπαθή συναισθήματα. Μπορεῖ αὐτό νά εἶναι ἀποτέλεσμα κάποιας τεχνικῆς; Ὄχι! Εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς Χάρης, εἶναι ὁ καρπός τοῦ Ἁγίου

Πνεύματος πού ἐπισκιάζει τόν κρυφό μόχθο τοῦ Χριστιανοῦ ἀσκητή. Καί αὐτό εἶναι ἀκατανόητο γιά σαρκικούς καί φυσικούς ἀνθρώπους.»[12]

73. ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΟΥ ΚΑΙ ΖΩΝΤΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΑΥΤΟ

Μόνον ὅταν τό μυαλό καί ἡ καρδιά εἶναι ἑνωμένα σέ προσευχή μποροῦμε νά βροῦμε τό πνευματικό μας κέντρο: αὐτό τό ὁποῖο ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος ὀνομάζει «βαθιά» ἤ «μεταφυσική» καρδιά. Τό κέντρο μας δέν μπορεῖ νά περιγραφεῖ ἐπαρκῶς μέ λόγια. Τό βιώνουμε ὡς μιά μυστηριώδη ἕνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς, ἀλλά ταυτόχρονα δέν εἶναι οὔτε ὁ ἐγκέφαλος οὔτε ἡ καρδιά. Ἄν καί εἶναι σέ ἑνότητα μέ τή σάρκα, δέν εἶναι καθαυτό σαρκικό. Ἄν καί δέν εἶναι σαρκικό, δέν εἶναι ὁλοκληρωτικά ἄυλο, γιατί ἄυλος εἶναι μόνον ὁ Θεός. Εἶναι σάν ἕνας ἐσωτερικός ναός, χωρίς περιγράμματα, χωρίς τοίχους, τοῦ ὁποίου τά ἅγια τῶν ἁγίων εἶναι ἡ περιοχή τῆς καρδιᾶς. «Ἀγωνίσου νά εἰσέλθεις στό ναό μέσα σου», λέει ὁ Ἅγ. Ἰσαάκ ὁ Σῦρος, «καί θά δεῖς τόν οὐράνιο ναό». [13]

Ὁ Ἅγ. Θεοφάνης μιλάει γιά τό πῶς πραγματικά αὐτό τό κέντρο διαμορφώνεται μέσω τῆς Χάρης. Σέ μιά ἐπιστολή πρός μιά πνευματική του κόρη γράφει:

«Ἡ ἐσωτερική ρύθμιση ἀρχίζει ὅταν ἐπιλέγεις τήν πλευρά τῆς Χάρης, καί κάνεις ἀπαράβατο κανόνα τῆς ζωῆς σου νά βαδίζεις στή ζωή σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τῆς Χάρης. Ἀπό ἐκείνη τή στιγμή, καθώς ἡ ἀπόφαση σχηματίζεται μέσα σου, ἕνα κέντρο θά σχηματιστεῖ ἐπίσης μέσα σου, ἕνα ἰσχυρό κέντρο, τό ὁποῖο θά ἀρχίσει νά σέ ἑλκύει πρός τόν ἑαυτό του μέ ὁλοένα μεγαλύτερη δύναμη. Σέ αὐτό τό κέντρο θά ὑπάρχει Χάρη, ἡ ὁποία ἔχει καταλάβει τή συνείδησή σου καί τήν ἐλεύθερή σου βούληση (ἤ, τή συνείδησή σου καί τήν ἐλεύθερή σου βούληση, σέ συνδυασμό μέ τή Χάρη). Αὐτό εἶναι τό ἴδιο τό ὁποῖο προηγουμένως λεγόταν ἀνάσταση καί ἀποκατάσταση τοῦ πνεύματος. Τότε ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ θά ἀρχίσει νά ἑλκύει πρός αὐτό τό κέντρο ὅλες τίς ἄλλες δυνάμεις τῆς φύσης σου, τόσο τίς διανοητικές ὅσο καί τίς πνευματικές, καί θά κυβερνᾶ ὁλόκληρη τή δράση τους, διατηρώντας ὅ,τι εἶναι καλό σ᾽ αὐτές, καί καταστρέφοντας ὅ,τι εἶναι κακό. Αὐτή ἡ ἐφέλκυση τῶν πάντων σέ ἕνα κέντρο καί ἡ κατεύθυνση τῶν πάντων πρός ἕνα σκοπό εἶναι ἡ ἐσωτερική ἀναγέννηση τήν ὁποία εἶχες τόσο διάπυρα ἐπιθυμήσει. Ἀπό τή στιγμή πού ἔχει ἐκπληρωθεῖ αὐτή ἡ ἀναγέννηση, τά πάντα, μικρά καί μεγάλα, θά ἐκπορεύονται ἀπό αὐτό τό κέντρο, καί μέσα σου θά ἐγκαθιδρυθεῖ ἡ πιό

τέλεια ἁρμονία, καί ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε κατανόηση, θά ἐπισκιάσει τόν ἐσωτερικό ναό τῆς φύσης σου.»[14]

Τό νά βρεῖ κανείς τό κέντρο του καί νά ζεῖ ἀπό αὐτό εἶναι τό ἴδιο μέ τό νά βρεῖ τό πνεῦμα καί νά ζεῖ ἀπό αὐτό. Ὅταν ζοῦμε ἀπό τό κέντρο μας, δέν ἀντιδροῦμε πλέον σέ ἐξωτερικές πιέσεις καί πειρασμούς. Μή ἀντιδρώντας σέ πιέσεις, εἴμαστε ἐλεύθεροι ἀπό σκέψεις, συναισθήματα καί ἐπιθυμίες πού αὐτές οἱ ἀντιδράσεις παράγουν. Τά κίνητρά μας εἶναι ἐσωτερικά μᾶλλον παρά ἐξωτερικά, καί ἔτσι δέν ἔχουμε νά γεμίζουμε συνεχῶς τόν ἑαυτό μας μέ ὅ,τι βρίσκεται ἔξω ἀπό μᾶς: τό νά μᾶς προσέχουν οἱ ἄλλοι, τά ὑλικά πράγματα, κλπ.

Ζώντας ἀπό τό πνεῦμα μας, βλέπουμε τόν ἑαυτό μας καί τούς ἀνθρώπους καί τά πράγματα γύρω μας ὅπως πράγματι εἶναι. «Ὁ ἑστιασμένος στό κέντρο του,» λέει ὁ Ἅγ. Θεοφάνης, «βλέπει τά πάντα μέσα του. Ὅποιος βρίσκεται στό κέντρο ἑνός κύκλου βλέπει τά πάντα πού βρίσκονται στήν ἀκτίνα του. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ ὅποιον εἶναι ἑστιασμένος μέσα του – βλέπει ὅλες τίς κινήσεις τῶν δυνάμεών του καί εἶναι σέ θέση νά τίς κυβερνήσει.»[15]

Ὅταν εἰσερχόμαστε στό κέντρο μας, τό πνεῦμα μας εἰσέρχεται, κατά κάποιο τρόπο, μέσα του. Αὐτό ὡστόσο δέν εἶναι αὐτοαπορρόφηση, γιατί τό πνεῦμα, ὅταν διαχωρίζεται ἀπό ἐξωτερικές ἐντυπώσεις, θά ἀναζητήσει κατά φυσικό τρόπο αὐτό πού εἶναι πάνω καί πέρα ἀπό αὐτό: τόν Δημιουργό του. Ἀπασχολημένο μέ τή νοερά προσευχή, θά ἔχει μιά χωρίς λόγια συζήτηση μέ τόν Λόγο πού τό δημιούργησε.

74. Ο Lao Tzu και ο Χριστος Κανουν Λογο για το «Κεντρο»

Ἡ προσωπική κοινωνία μέ τόν Χριστό στό πνευματικό μας κέντρο εἶναι (γιά νά ἀναφερθοῦμε στήν προηγούμενη ἀναλογία μας) ἡ ἐνσάρκωση μέσα σ'αὐτό τό κέντρο αὐτοῦ πού διαισθητικά εἶχε συλλάβει ὁ Lao Tzu ὡς Tao.

Ὁ Lao Tzu ἀναφερόταν στό πνευματικό κέντρο τοῦ ἀνθρώπου ὡς τό «κέντρο» ἤ ἡ «κοιλιά» (*fù*), τό ὁποῖο ὁ Gi-ming Shien μεταφράζει ὡς «ἐσωτερικά πράγματα» καί ὁ Κινέζος σχολιαστής Liu Qi τό ἑρμηνεύει ὡς «ἐσωτερική εὐρυχωρία.» Στό κεφάλαιο 12 τοῦ *Tao Teh Ching* διαβάζουμε:

> Γι' αὐτό ὁ σοφός κοιτάει νά ἱκανοποιήσει τήν κοιλιά του (δηλ. νά βρεῖ τό κέντρο του καί νά ζεῖ ἀπό αὐτό)

κι ὄχι τό ἀχόρταγο μάτι (δηλ. νά βλέπει τά ἐξωτερικά πράγματα καί νά ζεῖ ἀπό αὐτά).

Ἀληθινά διαλέγει τοῦτο καί ὄχι ἐκεῖνο.[16]

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι ὁ Χριστός χρησιμοποίησε τήν ἴδια μεταφορά ὅταν μιλοῦσε γιά τό κέντρο τοῦ ἀνθρώπου: «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθώς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοί ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.»[17]

Ἐδῶ ὁ Χριστός ὄχι μόνο μίλησε γιά τήν ἴδια πραγματικότητα στήν ὁποία ἀναφερόταν ὁ Lao Tzu πρίν ἀπό πέντε αἰῶνες, ἀλλά ἀποκάλυψε ἐπίσης μιά νέα πραγματικότητα τήν ὁποία θά βίωναν ὅσοι Τόν ἀκολουθοῦσαν. Ἡ εὐαγγελική περικοπή συνεχίζει: «Αὐτό τό εἶπε ὁ Ἰησοῦς ἐννοώντας τό Πνεῦμα πού θά ἔπαιρναν ὅσοι θά πίστευαν σ’ Αὐτόν. Γιατί τότε ἀκόμα δέν εἶχαν τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδή ὁ Ἰησοῦς δέν εἶχε ἀκόμα δοξαστεῖ.»[18]

Ὅταν ὁ Χριστός ἀπέστειλε τή Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στούς μαθητές του μετά τό θάνατό Του καί τήν ἀνάστασή Του, αὐτή ἡ χάρη δέν ἐνεργοῦσε πλέον πρός αὐτούς πού ἀκολουθοῦσαν τό Tao/Λόγο ἐξωτερικά, ὅπως συνέβαινε στίς προηγούμενες ἐποχές, ἀλλά τώρα μποροῦσε νά γεμίσει τό κέντρο τους καί νά ρεύσει μέσα ἀπό αὐτό τό κέντρο, τήν πνευματική «κοιλιά» τους ἤ τή «βαθειά καρδιά». Σέ αὐτό θά ἐπανέλθουμε ἀργότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΠΤΑ

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΟΥ

75. ΕΠΙΜΟΝΗ

Γιά νά διαμορφώσει κανείς ἕνα κέντρο μέσα του, καί νά μπορεῖ νά προσεύχεται ἀπό αὐτόν τόν μυστικό τόπο, εἶναι ἐπιτακτικό νά *ἀφιερώνει τόν χρόνο του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ*, καθημερινά, ἀνελλιπῶς. Πρέπει νά καθιερώσει κανείς κάποια ἰδιαίτερη ὥρα γιά νήψη καί προσευχή, ἰδιαίτερα τό πρωΐ καί τό βράδυ.

Τό πρωΐ εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικό νά βάλει κανείς ἕνα θεμέλιο νήψης στό νοῦ. Τό βράδυ καί ἡ νύχτα συμβάλλουν πιό πολύ στή μετάνοια τῆς καρδιᾶς, ὅπου λαμβάνει χώρα μιά ἐσωτερική κάθαρση. «Ἡ νυχτερινή προσευχή», λέει ὁ Γέρων Νικόδημος, «σᾶς προετοιμάζει γιά τήν προσευχή κατά τή διάρκεια τῆς ἡμέρας... Ταπείνωση, ἐπίγνωση, μετάνοια. ‘Συγχώρεσέ με, Κύριε, ἐμένα πού ζῶ σ’ αὐτόν τόν κόσμο, πού φέρω ἕνα σῶμα, καί πού παρασύρομαι ἀπό τό διάβολο.’ Κάντε το αὐτό ἀσταμάτητα. Καί, γιά τό παραμικρό πού κάνετε, στραφεῖτε μέ ταπείνωση πρός τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ζητεῖστε συγχώρεση ἀπό τόν Κύριο: ‘Εἶμαι ἀσταθής.’»

Φυσικά, πέρα ἀπό τόν χρόνο πού ἀφιερώνει κανείς εἰδικά γι’ αὐτόν τόν σκοπό, θά πρέπει νά προσπαθεῖ νά παραμένει σέ κατάσταση νήψης καί προσευχῆς σέ κάθε περίσταση κατά τή διάρκεια τῆς ἡμέρας.

«Κάντε το αὐτό κανόνα σας»: λέει ὁ Ἅγ. Θεοφάνης, «*Νά εἶστε πάντα μέ τόν Θεό στό μυαλό καί τήν καρδιά, νά μήν ἐπιτρέπετε ποτέ στίς σκέψεις νά περιπλανῶνται, ἀλλά ὅποτε τό κάνουν, νά τίς ἀνακαλεῖτε καί νά τίς ἀναγκάζετε νά μείνουν μέσα στό σπίτι τῆς καρδιᾶς καί νά μιλοῦν στόν γλυκύτατο Κύριο....*

»Οἱ προϋποθέσεις γιά ἐπιτυχία εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) *Ἀδιάσπαστη συνέχεια σ’ αὐτό τόν ἀγῶνα* - ἐπιμονή σ’ αὐτόν. Μήν τόν ξεκινᾶτε καί τόν ἀναβάλλετε ξανά καί ξανά. Μᾶλλον, ἅπαξ καί ἀρχίσατε, συνεχίστε τον μέχρι νά πετύχετε. Ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται πάντα ἀπό τήν ἐπιμονή στόν κόπο. 2) Γιά νά τό φέρετε αὐτό εἰς πέρας, χρειάζεστε νά ὁπλιστεῖτε μέ *ὑπομονή* καί *αὐτοπειθαρχία*. Θά ἔρθει ἀβεβαιότητα, ὁ πόθος θά ἐξασθενίσει, καί θά ἐγερθεῖ κάθε εἶδους ἀμφιβολία. Πρέπει νά τά διώξετε ὅλα αὐτά μακριά, καί νά βιάσετε τόν ἑαυτό σας νά συνεχίσει τόν μόχθο

σας. 3) Ἄς ἐμπνέεστε ἀπό τήν ἐλπίδα ὅτι ὁ Κύριος, βλέποντας τόν μόχθο σας στήν προσευχή καί τήν ἐπιμέλεια μέ τήν ὁποία προσπαθεῖτε νά τήν κάνετε συνήθεια, στό τέλος θά σᾶς παραχωρήσει αὐτή τήν προσευχή, καί ὅτι *ἀπό τή στιγμή πού αὐτή θά σταθεροποιηθεῖ στήν καρδιά, θά ἀρχίσει νά ρέει μόνη της σάν πηγή ἀπό τήν καρδιά.* Αὐτός ὁ τόσο εὐλογημένος καρπός εἶναι καρπός τοῦ μόχθου στήν προσευχή! Ἀπό τήν προσδοκία γι' αὐτόν τόν καρπό ἐμπνέονταν ὅλοι ὅσοι προσεύχονταν, καί ὅταν τόν ἐλάμβαναν ἦταν γι'αὐτούς πηγή συνεχοῦς πνευματικῆς μακαριότητας, χαρᾶς, καί ἐν Θεῷ εἰρήνης στήν καρδιά. Εἴθε ὁ Θεός νά σᾶς ἀπονείμει αὐτόν τόν καρπό! Ἀλλά χωρίς νά μοχθήσετε μέ ἐπιμονή, αὐτοπειθαρχία, ὑπομονή, δέν θά σᾶς τόν ἀπονείμει. Κουράγιο!»[1]

76. Η ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Ἔχουμε δεῖ πῶς τά λόγια, ἄν καί δίνουν μορφή στήν προσευχή καί βοηθοῦν σ' αὐτήν, δέν ἀποτελοῦν προσευχή αὐτά τά ἴδια. «Μήν ξεχνᾶτε ποτέ», λέει ὁ Ἅγ. Θεοφάνης, «ὅτι ἡ *οὐσία τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ ἀνύψωση τῆς καρδιᾶς καί τοῦ μυαλοῦ πρός τόν Θεό*....Ἄν τό μυαλό ἐξαντλεῖται λέγοντας τά λόγια τῆς προσευχῆς, τότε νά προσεύχεστε χωρίς λόγια, προσκυνώντας τόν Κύριο ἐσωτερικά μέσα στήν καρδιά σας καί δίνοντάς Του τόν ἑαυτό σας. Αὐτό εἶναι ἡ ἀληθινή προσευχή. Τά λόγια εἶναι μόνον ἡ ἔκφραση τῆς προσευχῆς καί εἶναι πάντοτε ἀσθενέστερα στά μάτια τοῦ Θεοῦ ἀπ' ὅ,τι ἡ ἴδια ἡ προσευχή.» [2]

Ὑπάρχει ὥρα γιά λόγια καί ὥρα νά σταματήσουν τά λόγια. Ὅταν τό μυαλό σας ἔχει σταματήσει σέ προσοχή καί ἡ καρδιά σας ἔχει ἐπίγνωση τῆς πνευματικῆς προσευχῆς, θά ξέρετε πότε νά μιλήσετε (εἴτε νοερά εἴτε μέ τά χείλη) καί πότε νά σιωπήσετε. Καί πάλι ὁ Ἅγ. Θεοφάνης γράφει: «Ἡ προσευχή μπορεῖ νά συνίσταται ἁπλά στό νά στέκεσαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, στό νά ἀνοίγεις τήν καρδιά σου σ' Αὐτόν μέ εὐλάβεια καί ἀγάπη. Εἶναι μιά κατάσταση κατά τήν ὁποία νιώθει κανείς μιά ἀκατανίκητη ἕλξη νά σταθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ προσευχόμενος, ἤ εἶναι μιά ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ στήν προσευχή.... Σέ προσευχή μέ καθαρή κατάνυξη, τά λόγια καί οἱ σκέψεις ἐξαφανίζονται, ὄχι ἐπειδή ἐμεῖς τό θέλουμε, ἀλλά ἀπό μόνα τους... Ἡ συναίσθηση τοῦ Θεοῦ - ἀκόμη καί χωρίς λόγια – εἶναι προσευχή.»[3]

Ὁ π. Γεώργιος Calciu, ὅταν μιλάει γιά τά μακροχρόνια βασανιστήρια, τήν ἀπομόνωση καί τίς στερήσεις πού ὑπέστη σέ

κομμουνιστικές φυλακές, συχνά λέει ὅτι τόν στήριζαν ἡ «προσευχή καί ὁ διαλογισμός»*. Ὅταν τόν ρώτησαν μιά φορά νά ἐξηγήσει τή διαφορά ἀνάμεσα σ' αὐτά τά δύο, εἶπε ὅτι λέγοντας «προσευχή» ἐννοοῦσε προσευχή μέ λόγια, καί λέγοντας «διαλογισμό» ἐννοοῦσε προσευχή χωρίς λόγια.

«Προσευχόμουν μέ προσευχές πού εἶχα μάθει κατά τή διάρκεια τῆς ζωῆς μου,» εἶπε, «ἤ ἔκανα τίς δικές μου προσευχές γιατί εἶχα κάποια ἀνάγκη: ἤμουν καταπιεσμένος ἤ μόνος, ἤ πειραζόμουν ἀπό ἀπελπισία, κ.ο.κ. Ἀλλά ὅταν διαλογιζόμουν – τότε δέν σκεφτόμουν τίς λέξεις.

»Ἀκόμη καί ὅταν σκεπτόμαστε, χρησιμοποιοῦμε λέξεις. Οἱ γλωσσολόγοι λένε ὅτι ὅταν σκεπτόμαστε μιμούμαστε τίς λέξεις, γιατί δέν εἴμαστε σέ θέση νά σκεφτοῦμε χωρίς λέξεις. Ἀλλά στόν διαλογισμό δέν χρησιμοποιεῖτε λέξεις. Τό νά διαλογίζεται κανείς σημαίνει νά βυθίζεται στήν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Τότε τό πνεῦμα εἶναι ἐλεύθερο.

»Κατά τόν διαλογισμό μου, δέν χρειαζόμουν λόγια. Δέν μπορῶ νά τό ἐξηγήσω αὐτό. Ἦταν σάν ἕνας διάλογος χωρίς λόγια ἀνάμεσα σέ μένα καί τόν Θεό, ἤ ἀνάμεσα σέ μένα καί τήν Μητέρα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν διαλογιζόμουν, ἄφηνα αὐτόν τόν κόσμο. Ἤμουν σ' ἕναν κόσμο χωρίς τήν παρουσία ὑλικῶν πραγμάτων, στόν κόσμο τοῦ πνεύματος. Κρατοῦσα τά μάτια μου κλειστά. Βρισκόμουν στό πνεῦμα, καί αὐτό μοῦ ἔδινε πνευματική ἱκανοποίηση.

»Τό ἀληθινό νόημα τοῦ διαλογισμοῦ εἶναι νά εἶσαι σέ ἐπαφή μέ κάποιον – νά ἐπικοινωνεῖς μέ κάποιον – χωρίς λόγια. Ἐπικοινωνοῦσα μέ τόν Θεό ἤ μέ τούς ἀγγέλους χωρίς καθόλου λόγια. Ἔτσι, βασισμένος σ' αὐτήν τήν ἐμπειρία κάνω διάκριση ἀνάμεσα στήν προσευχή καί τόν διαλογισμό.»[4]

Γιά νά βοηθηθεῖ τό μυαλό νά ἔρθει σέ συμφωνία μέ τήν καρδιά, ὁ π. Γεώργιος Calciu, ὁ Ἅγ. Θεοφάνης καί ἄλλοι, λένε ὅτι κατά τήν ὥρα τοῦ διαλογισμοῦ καί τῆς προσευχῆς (εἰδικά κατά τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ), μπορεῖ κανείς νά βάζει τό δεξί του χέρι πάνω στό ἄνω ἀριστερό μέρος τῆς καρδιᾶς.* Αὐτή ἡ πρακτική εἶναι ὠφέλιμη μόνον ὅταν γίνεται μέ πνεῦμα

* «διαλογισμός»: contemplation στό πρωτότυπο. Μέ τήν ἔννοια πού χρησιμοποιεῖ αὐτή τή λέξη ὁ π. Γεώργιος, πρόκειται γιά μιά ἐνατένιση τοῦ νοῦ πρός τόν Θεό χωρίς λόγια καί χωρίς νοητικές εἰκόνες, καί ὄχι γιά κάποιες συγκεκριμένες τεχνικές διαλογισμοῦ. (Σ.τ.μ.)

* Κατά τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, αὐτό συνήθως γίνεται ἐνῶ παράλληλα γυρίζει κανείς τούς κόμπους ἀπό ἕνα κομποσκοίνι (chotki) μέ τό ἀριστερό χέρι.

«μή-δράσης» καί ὄχι σάν ἕνα εἶδος τεχνάσματος. Δέν θά πρέπει νά ἐμπεριέχει καμιά προσπάθεια ἐξαναγκασμοῦ τοῦ μυαλοῦ νά ἑνωθεῖ μέ τήν καρδιά. Θά συζητήσουμε ἀργότερα τούς κινδύνους πού θά περιέκλειε μιά τέτοια προσπάθεια.

77. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΦΥΣΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΟΥ ΓΕΝΝΩΝΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Ἔχουμε δείξει πῶς ὅλοι οἱ λογισμοί, ἀκόμη καί οἱ φαινομενικά καλοί, θά πρέπει νά ξεπεραστοῦν ὅταν ἀσκούμαστε στή νήψη τοῦ νοῦ. Αὐτό εἶναι ἐξίσου σημαντικό ὅταν προσευχόμαστε μέ τό νοῦ στήν καρδιά. Σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Ἁγ. Ἰγνατίου: «Δέν εἶναι μόνο τά ἁμαρτωλά συναισθήματα καί οἱ ἁμαρτωλές σκέψεις πού διαταράσσουν τήν ἑνότητα μυαλοῦ καί καρδιᾶς. Ἀκόμη καί οἱ φυσικές σκέψεις καί συναισθήματα, ὅσο λεπτοφυῆ καί μεταμφιεσμένα καί νά εἶναι καί ὅσο καί νά παρουσιάζονται ὡς δίκαια καί ὀρθά, διαταράσσουν αὐτή τήν ἑνότητα, καί θέτουν τό μυαλό καί τήν καρδιά σέ ἀντίθεση μεταξύ τους.»[5]

Παρομοίως, ὁ π. Σωφρόνιος γράφει: «Ὁ ἀσκητής, μέ τήν εὐκτική προσοχή στήν καρδιά προσπαθεῖ νά διαφυλάξει τό νοῦ καθαρό ἀπό κάθε λογισμό. Οἱ λογισμοί μπορεῖ νά εἶναι φυσικοί στά πλαίσια τῆς ἐπίγειας ζωῆς, ἀλλά μπορεῖ νά εἶναι καί ἀποτελέσματα δαιμονικῶν ἐπιδράσεων.[6] Κατά τήν προσευχή, ὁ ἀσκητής ἀπαρνεῖται προσωρινά, κατά τό μέτρο τοῦ δυνατοῦ (τό ὁποῖο διαφέρει ἀπό ἄνθρωπο σέ ἄνθρωπο), τίς ἀνάγκες τῆς φύσης του. Λογισμούς δαιμονικῆς προέλευσης τούς ἀποβάλλει ἐντελῶς. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ νοῦς κατά τήν προσευχή ἀπορρίπτει κάθε λογισμό, τόσο τούς φυσικούς ὅσο καί τούς δαιμονικούς.[7]

»Καμιά φορά συμβαίνει στή βαθειά προσευχή κάτι πού δύσκολα ἐξηγεῖται. Περνοῦν κοντά ἀπό τό νοῦ φωτοφόρες ἐμφανίσεις πού προσπαθοῦν νά προσελκύσουν ἐπάνω τους τήν προσοχή του. Ἄν ὁ νοῦς δέν τούς δίνει προσοχή, ἐπιμένουν σάν νά λένε: ‘Θά σοῦ φέρω σοφία καί σύνεση καί, ἄν δέν μέ ἀποδεχθεῖς, τότε ἴσως ποτέ πιά δέν θά μπορέσεις νά μέ δεῖς’. Ὁ ἔμπειρος, ὅμως, νοῦς μέ κανένα τρόπο δέν τίς προσέχει καί αὐτές φεύγουν ὄχι μόνο ὡς μή ἀποδεκτές, ἀλλά καί ὡς μή ἀναγνωρίσιμες. Ὁ νοῦς δέν γνωρίζει κἄν μέ σιγουριά ἄν ἦταν πονηρός ἐχθρός ἤ καλός ἄγγελος. Γνωρίζει, ὅμως, ἀπό τήν πείρα του ὅτι, ἄν προσηλώσει τήν προσοχή του στήν προτεινόμενη φωτοφόρο σκέψη, μπορεῖ νά χάσει τήν προσευχή καί ὕστερα νά τήν ἀναζητεῖ μέ μεγάλο κόπο. Ἡ πράξη ἔδειξε

ὅτι κατά τήν ὥρα τῆς προσευχῆς ἀπαιτεῖται τέλεια ἐγκράτεια, ἀκόμη καί ἀπό καλές σκέψεις, γιατί ἀλλιῶς ὁ νοῦς συναντᾶται μέ τήν ἀτελείωτη ἐξέλιξη τοῦ λογισμοῦ καί, ὅπως ἔλεγε ὁ Γέροντας, 'δέν βγαίνει καθαρός'. Ἡ ἀπώλεια τῆς καθαρᾶς προσευχῆς εἶναι ζημιά πού δέν ἀντισταθμίζεται μέ τίποτε.»[8]

Γιά ἄλλη μιά φορά, αὐτοί οἱ συγγραφεῖς δέν λένε ὅτι θά πρέπει νά προσπαθήσουμε νά μήν ἔχουμε λογισμούς, ἀλλά μᾶλλον ὅτι δέν θά πρέπει νά ἀποδεχόμαστε καί νά ἀκολουθοῦμε τούς λογισμούς πού ἔρχονται. Ἄν μᾶς πιάσει ἕνας λογισμός, θά πρέπει ἀμέσως νά ὑψώσουμε τό μυαλό καί τήν καρδιά μας καί πάλι πρός τόν Θεό καί, ἄν κάνουμε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, θά πρέπει νά ἐπαναφέρουμε τήν προσοχή μας στά λόγια τῆς προσευχῆς.

78. Η ΑΝΑΠΝΟΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Στά ἐπίπεδα τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ πού σκιαγραφήσαμε παραπάνω, ἡ προσευχή πού προφέρεται μέ τά χείλη ἀκολουθεῖται ἀπό προσευχή πού προφέρεται μέ τό νοῦ. Αὐτό τό τελευταῖο συχνά συνδυάζεται μέ τήν *ἡσυχαστική** μέθοδο τοῦ νά συγχρονίζει κανείς τήν προσευχή μέ τό ρυθμό τῆς ἀναπνοῆς. Αὐτή ἡ μέθοδος μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ ὡς περαιτέρω βοήθεια στή συγκέντρωση, ἀλλά δέν πρέπει νά ἐπιχειρεῖται μέ ἀπερισκεψία καί ὑπερηφάνεια, γιά νά μή γίνει ἕνα ἀκόμη τέχνασμα τοῦ αὐτοδικαιούμενου ἐγώ. «Μιά βαθμιαία ἄνοδος στήν προσευχή εἶναι ἡ πιό ἀξιόπιστη,» συμβουλεύει ὁ π. Σωφρόνιος. «Γιά τόν ἀρχάριο πού μόλις ἀρχίζει τόν ἀγώνα συνήθως συστήνεται νά ξεκινήσει ἀπό τό πρῶτο βῆμα, τήν προσευχή μέ τά χείλη, μέχρις ὅτου τό σῶμα, ἡ γλῶσσα, ὁ ἐγκέφαλος καί ἡ καρδιά νά τήν ἀφομοιώσουν. Ὁ χρόνος πού χρειάζεται γι' αὐτό ποικίλλει. Ὅσο πιό ἔνθερμη εἶναι ἡ μετάνοια, τόσο συντομότερος εἶναι ὁ δρόμος.»[9]

Ὅπως καί μέ τήν πρακτική στήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, ἡ νοητική πρακτική τοῦ συγχρονισμοῦ τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ μέ τήν ἀναπνοή δέν πρέπει ποτέ νά διαχωρίζεται ἀπό τό πνεῦμα τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς. Αὐτή ἡ τελευταία πρακτική, γράφει ὁ π. Σωφρόνιος, «μπορεῖ νά εἶναι πραγματικά ὠφέλιμη ἄν κάποιος δέν ξεχνᾶ τό γεγονός ὅτι κάθε ἐπίκληση

---

* *Ἡσυχασμός*: ἀναφέρεται στήν ἐσωτερική ἡσυχία

τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ πρέπει νά εἶναι ἀναπόσπαστα συνδεδεμένη μέ συνείδηση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ.»

Κάποιοι ἀπό τούς ἀσκητικούς πατέρες τῆς *Φιλοκαλίας* μιλοῦν ἐπίσης γιά τό πῶς πρέπει νά ἀναπνέει κανείς κατά τή διάρκεια τῆς προσευχῆς: δηλαδή, ὅτι ἡ ἀναπνοή πρέπει νά ἐλέγχεται ὥστε νά εἶναι ἁπαλή καί ἀβίαστη. Βρίσκει κανείς τήν ἴδια συμβουλή στό *Tao Teh Ching*:

> Μπορεῖς νά προσηλωθεῖς στήν ἀναπνοή σου
> καί νά τήν κάνεις ἀλαφριά ὥσπου νά γίνεις μαλακός σάν τό μωρό; [10]

Ἐπειδή ἀνά τούς αἰῶνες ἔχουν πάθει ζημιά ἄνθρωποι τόσο ψυχολογικά ὅσο καί σωματικά μέ τό νά μήν ἐφαρμόζουν σωστά τέτοιες συμβουλές, θά πρέπει νά δώσουμε ἐδῶ κάποιες ἐπεξηγήσεις. Εἶναι πρῶτο ἀπαραίτητο νά ἐπισημάνουμε ὅτι τό νά προσηλώνεται κανείς στήν ἀναπνοή δέν σημαίνει νά τήν ζορίζει.

Μιά φορά κάποιος, ἀναφερόμενος στίς Φιλοκαλικές διδαχές σχετικά μέ τήν ἀναπνοή, ρώτησε τόν ἀσκητή τῶν ἡμερῶν μας, τόν Γέροντα Νικόδημο: «Μέ αὐτόν τόν τρόπο ἡ ἀναπνοή σας ἀναστέλλεται;»

«Ὄχι,» ἀπάντησε ὁ π. Νικόδημος. «Πρέπει αὐτό νά γίνεται ἁπαλά, ἥσυχα καί ἤρεμα, ὥστε ἡ ἀναπνοή νά μήν ἐξάπτει τά νεῦρα...Στήν *Φιλοκαλία* ὁ Γέρων Ἰγνάτιος γράφει: 'Εἰσπνέετε ἁπαλά καί ἐκπνέετε ἁπαλά.' Ἀλλιῶς, ἄν ἐρεθίσετε τά νεῦρα σας, ἡ προσευχή σας θά εἶναι θερμόαιμη, ὅπως λέει ὁ Ἰγνάτιος Brianchaninov.»

Αὐτός πού ἔκανε τήν ἐρώτηση ρώτησε τότε τόν π. Νικόδημο: «Ὅταν τό κάνετε αὐτό, δέν νιώθετε ἕνα εἶδος σφίξιμο στό στῆθος;»

Ὄχι. Πρέπει νά γίνεται ἐλεύθερα. Ἄν ἀναπνέεις βεβιασμένα, καί πάλι θά ἐξάψεις τά νεῦρα σου. Πρέπει νά γίνεται ἤρεμα καί ἁπαλά. Αὐτό ὑποδεικνύουν ὁ Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, καί ὁ δικός μας, ὁ Ρῶσος Νεῖλος τοῦ Sora: ὅσο μπορεῖτε, νά συγκρατεῖτε τήν ἀναπνοή σας. Τί σημαίνει αὐτό ἐδῶ; Ὄχι νά συγκρατεῖτε τήν ἀναπνοή σας ὥστε νά μήν ἀναπνέετε, ἤ νά παίρνετε μία εἰσπνοή καί νά τήν κρατᾶτε. Ὄχι. Ἀναπνέετε ἐλεύθερα, ἁπαλά καί ἤρεμα. Αὐτό εἶναι νά συγκρατεῖ κανείς τήν ἀναπνοή.... Αὐτό τό κάνουμε μέ τά ρουθούνια, τόν λάρυγγα καί τούς πνεύμονες.»

Αὐτό, φυσικά, εἶναι ἐπίσης πάρα πολύ σύμφωνο μέ τό πνεῦμα τοῦ Lao Tzu, ὁ ὁποῖος δίδαξε πώς «αὐτοί πού τά καταφέρνουν (δηλ. βιάζουν τά πράγματα ἀπό τή φιλοδοξία τους) τά κάνουν ἄνω-κάτω.»[11]

Δεύτερο, θά πρέπει νά ἀναφέρουμε ὅτι, ὅταν ὁ νοῦς κάποιου εἶναι σέ νήψη, ἡ ἀναπνοή του φυσικά καί αὐθόρμητα γίνεται ἁπαλή καί σιγανή. Ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς († 1359 μ.Χ.) ἐξηγεῖ:

«Μπορεῖ νά δεῖ κανείς τόν ἔλεγχο τῆς ἀναπνοῆς ὡς ἄμεσο ἐπακόλουθο τῆς προσοχῆς τοῦ νοῦ. Γιατί αὐτή ἡ πνοή εἰσέρχεται καί ἐξέρχεται μέ ἠρεμία καί σέ κάθε προσπάθεια πού ἀπαιτεῖ συγκέντρωση, ἰδιαίτερα σ'ὅσους ἡσυχάζουν κατά τό σῶμα καί τή διάνοια. Αὐτοί δηλαδή, σαββατίζοντας πνευματικά καί παύοντας - ὅσο εἶναι ἐφικτό - ὅλα τά ἔργα τους, ἀπορρίπτουν κάθε ἔργο τῶν ψυχικῶν δυνάμεων μεταβατικό καί ἐξωτερικό σχετιζόμενο μέ τίς διάφορες γνώσεις, ὅπως ἐπίσης κι ὅλες τίς μέσω τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεις καί γενικά κάθε ἐνέργεια τοῦ σώματος πού ὑπόκειται στήν ἐξουσία μας. Ἀκόμη, ἀπορρίπτουν καί ὅ,τι δέν ὑπόκειται τελείως στήν ἐξουσία μας, ὅπως γιά παράδειγμα τήν ἀναπνοή, σέ ὅσο βαθμό μποροῦν.»[12]

79. ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΤΙΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ;

Στήν Φιλοκαλία βρίσκει κανείς ὁδηγίες σχετικά μέ τό πῶς, λέγοντας νοερά τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, μπορεῖ νά ὁδηγήσει τό νοῦ πρός τήν καρδιά μέ τή βοήθεια τῆς ἀναπνοῆς του. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει σχετικά μέ αὐτή τή μέθοδο:

«Ὁ μοναχός, ἀφοῦ βρεῖ μιά κατάλληλη στάση γιά τό σῶμα, προφέρει τήν εὐχή μέ τό κεφάλι του γερμένο πρός τό στῆθος του, εἰσπνέοντας στό 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ (Υἱέ Θεοῦ),' καί ἐκπνέοντας στό 'ἐλέησόν με (τόν ἁμαρτωλό).' Κατά τήν εἰσπνοή ἡ προσοχή στήν ἀρχή ἀκολουθεῖ τήν κίνηση τοῦ εἰσπνεόμενου ἀέρα μέχρι τό πάνω μέρος τῆς καρδιᾶς. Μέ αὐτόν τόν τρόπο σύντομα μπορεῖ νά διατηρεῖ τή συγκέντρωσή του χωρίς νά ἀφαιρεῖται, καί ὁ νοῦς παραστέκεται στήν καρδιά, ἤ ἀκόμη μπαίνει σ' αὐτήν. Αὐτή ἡ μέθοδος τελικά φέρνει τό νοῦ σέ θέση νά δεῖ ὄχι τή φυσική καρδιά, ἀλλά αὐτό πού συμβαίνει μέσα σ' αὐτήν – τά συναισθήματα πού εἰσχωροῦν ἀνεπαισθήτως μέσα σ' αὐτήν καί τίς νοητικές εἰκόνες πού προσεγγίζουν ἀπ' ἔξω. Μέ αὐτή τήν ἐμπειρία, ὁ μοναχός ἀποκτᾶ τήν ἱκανότητα νά αἰσθανθεῖ τήν καρδιά του, καί νά συνεχίσει μέ τήν προσοχή του ἑστιασμένη στήν καρδιά χωρίς νά καταφεύγει σέ ὁποιαδήποτε περαιτέρω ψυχοσωματική τεχνική.»[13]

Ἐπειδή ἡ λανθασμένη ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς μεθόδου, χωρίς τήν κατάλληλη καθοδήγηση ἀπό ἕναν Ὀρθόδοξο πνευματικό, μπορεῖ ἐπίσης

νά ἔχει κακές συνέπειες, οἱ γέροντες ἀσκητές τῶν τελευταίων αἰώνων κατευθύνουν τούς ἀνθρώπους (καί ἰδιαίτερα τούς λαϊκούς) στό νά ἀποφεύγουν αὐτή τήν τεχνική καί νά προτιμοῦν μιά πιό ἁπλή καί ἀσφαλή πρακτική. Ἔτσι ὁ π. Σωφρόνιος γράφει:

«Αὐτή ἡ διαδικασία [τό νά παρακολουθεῖ κανείς τήν ἀναπνοή του στήν πορεία της πρός τό πάνω μέρος τῆς καρδιᾶς] μπορεῖ νά βοηθήσει τόν ἀρχάριο νά καταλάβει ποῦ πρέπει νά βρίσκεται ἡ ἐσωτερική του προσοχή κατά τήν ὥρα τῆς προσευχῆς καί, κατά τό δυνατόν, καί ὅλες τίς ἄλλες ὧρες. Ὡστόσο, ἡ ἀληθινή προσευχή δέν ἐπιτυγχάνεται ἔτσι. Ἡ ἀληθινή προσευχή ἔρχεται ἀποκλειστικά ὅταν ἔχει κανείς μοναδικά θεμέλια τήν πίστη καί τή μετάνοια. Ὁ κίνδυνος ἀπό τίς ψυχοτεχνικές εἶναι ὅτι οὐκ ὀλίγοι ἀποδίδουν μεγάλη σημασία στήν μέθοδο ὡς μέθοδο. Γιά νά ἀποφύγει μιά τέτοια ἀλλοίωση, ὁ ἀρχάριος θά πρέπει νά ἀκολουθεῖ μιά ἄλλη πρακτική ἡ ὁποία, ἄν καί σημαντικά πιό ἀργή, εἶναι ἀσύγκριτα καλύτερη καί πιό ὁλοκληρωμένη – νά ἑστιάζει τήν προσοχή του στό Ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καί στά λόγια τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ. Ὅταν ἡ συντριβή γιά τά ἁμαρτήματα φθάσει σ'ἕνα ὁρισμένο ἐπίπεδο, τότε, σάν φυσικό ἐπακόλουθο, ὁ νοῦς προσέχει τήν καρδιά.»[14]

Παρομοίως, ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος Brianchaninov διδάσκει: «Ἡ οὐσία ἔγκειται στήν ἕνωση τοῦ νοῦ μέ τήν καρδιά κατά τήν προσευχή, καί αὐτό ἐπιτυγχάνεται μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα του, τήν ὁποία ὁ Θεός τήν καθορίζει. Ἡ παραπάνω τεχνική ἀντικαθίσταται πλήρως μέ τό νά προφέρουμε τήν προσευχή χωρίς βιασύνη, μέ μιά σύντομη παύση μετά ἀπό κάθε φορά, μέ ἁπαλή καί ἀβίαστη ἀναπνοή, καί μέ τόν ἐγκλωβισμό τοῦ μυαλοῦ στά λόγια τῆς προσευχῆς. Μέ αὐτόν τόν τρόπο μποροῦμε εὔκολα νά ἐπιτύχουμε σέ κάποιο βαθμό τήν ἑστίαση τῆς προσοχῆς. Ἡ προσοχή τοῦ μυαλοῦ κατά τήν προσευχή πολύ σύντομα ἀρχίζει νά ἑλκύει τόν συντονισμό τῆς καρδιᾶς. Ὁ συντονισμός τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς σιγά-σιγά ἀρχίζει νά περνάει σέ μιά ἕνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς, καί τότε ἡ τεχνική πού προσφέρεται ἀπό τούς Πατέρες γίνεται μόνη της. Ὅλες οἱ τεχνικές πού ἔχουν ὑλικό χαρακτῆρα προσφέρονται ἀπό τούς Πατέρες ὡς βοηθήματα γιά τήν ἐπίτευξη τῆς προσοχῆς κατά τήν διάρκεια τῆς προσευχῆς κατά τό δυνατόν εὐκολότερα καί συντομότερα, καί ὄχι σάν κάτι οὐσιαστικό. Ἡ οὐσιαστική, ἡ ἀναπόσπαστη ἰδιότητα τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ προσοχή... Ἀληθινή προσοχή, δοσμένη ἀπό τή Χάρη, ἔρχεται μέ τή νέκρωση τῆς καρδιᾶς μας ὡς πρός τόν κόσμο. Τά βοηθήματα παραμένουν ἁπλά βοηθήματα.»[15]

80. ΠΡΟΩΡΗ ΚΑΘΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ

Μέχρις ὅτου γνωρίσουμε τί εἶναι νά ἔχει κανείς πνεῦμα ἀποστασιοποιημένο ἀπό τούς λογισμούς, δέν θά γνωρίσουμε τί σημαίνει πραγματικά νά προσεύχεται κανείς μέ τό πνεῦμα στήν καρδιά. Γι' αὐτό, χρειαζόμαστε νά εἴμαστε ταπεινοί, ὑπομονετικοί. Πρέπει νά τό πᾶμε σιγά-σιγά, καί νά μήν προσπαθοῦμε νά τό ἐκβιάσουμε. Ἀκολουθώντας τή συμβουλή τῶν γερόντων, θά πρέπει νά ἐξασκηθοῦμε στό νά κρατᾶμε τήν προσοχή μας στά λόγια τῆς Προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ, ἔχοντας μέσα μας τήν ἐπίγνωση Αὐτοῦ τόν ὁποῖο ἐπικαλούμαστε. Ὅπως ἔχουμε δεῖ, δέν εἴμαστε ἐμεῖς τελικά πού προκαλοῦμε τήν ἕνωση τοῦ μυαλοῦ καί τῆς καρδιᾶς. Μόνον ὁ Θεός μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό, ἔτσι πρέπει νά ἔχουμε ἐμπιστοσύνη σ' Αὐτόν καί στόν δικό Του χρόνο, καί νά μήν εἴμαστε φιλόδοξοι ὡς πρός αὐτό. Γιά τά πάντα ἀναφορικά μέ τήν πνευματική ζωή καί τήν προσευχή, τό κλειδί εἶναι νά μήν ἐμπιστευόμαστε τόν ἑαυτό μας καί νά μή βασιζόμαστε σ' αὐτόν. Δέν μποροῦμε νά βασιστοῦμε στίς δικές μας δυνάμεις οὔτε γιά νά ἀποχωρίσουμε τό πνεῦμα ἀπό τό ἐγώ μας. Ἄν δέν βασιζόμαστε κάθε φορά στόν Θεό, θά ἀποτύχουμε.

Ὅπως διδάσκει ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος, μέ τόν καιρό ἡ καρδιά θά ἔρθει σέ μεγαλύτερη συνάφεια μέ τόν προσευχόμενο νοῦ μας. Στήν ἀρχή αὐτό γίνεται αἰσθητό ὡς συντριβή: δάκρυα ἔρχονται στά μάτια μας. Στήν καρδιά μας νιώθουμε κάποια πίκρα - ἕναν πόνο πού δέν εἶναι δυσάρεστος, καί πού βοηθάει νά ἑλκυσθεῖ ἡ προσοχή τοῦ νοῦ στήν καρδιά. Σχετικά μέ αὐτόν τόν πόνο ὁ Ἅγ. Θεοφάνης γράφει: «Μέ τή συνεχή προσπάθεια αὐτό πετυχαίνεται γρήγορα. Δέν ὑπάρχει τίποτε τό ἰδιαίτερο σέ αὐτό. Ἡ ἐμφάνιση αὐτοῦ τοῦ πόνου εἶναι ἕνα φυσικό ἀποτέλεσμα. Θά σᾶς βοηθήσει νά μαζέψετε τόν ἑαυτό σας καλύτερα. Ἀλλά τό βασικότερο εἶναι ὅτι ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος βλέπει τήν προσπάθειά σας, θά σᾶς δώσει βοήθεια καί Χάρη στήν προσευχή. Μιά διαφορετική τάξη θά ἐγκαθιδρυθεῖ τότε στήν καρδιά.»[16]

Ὅταν ὁ νοῦς, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἐγκατασταθεῖ κατά τρόπο φυσικό στήν καρδιά, μπορεῖ ἐπίσης νά αἰσθανόμαστε κατά καιρούς μιά κάποια πνευματική ζεστασιά στήν καρδιά. Αὐτό εἶναι ἕνα δῶρο ἀπό τόν Θεό, τό ὁποῖο διευκολύνει στό νά Τόν θυμόμαστε ἀσταμάτητα.

81. ΜΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΣ ΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ ΣΟΥ

Ὅταν ἔρχονται τέτοια δῶρα, δέν πρέπει νά τά πολυσκεφτόμαστε, ἤ μᾶλλον δέν πρέπει νά πολυσκεφτόμαστε τόν ἑαυτό μας. Οἱ ἀσκητικοί συγγραφεῖς μᾶς λένε νά μήν μετρᾶμε τήν πνευματική μας κατάσταση ἐνόσω προσευχόμαστε. Ἔτσι ὁ Ἅγ. Θεοφάνης γράφει: «Ὅταν προκύπτει τό ἐρώτημα 'Αὐτό εἶναι;' τότε βάλτε μιά γιά πάντα κανόνα στόν ἑαυτό σας νά διώχνετε μακριά κάθε τέτοιου εἴδους ἐρώτημα μόλις ἐμφανίζεται. Τέτοια ἐρωτήματα προέρχονται ἀπό τόν ἐχθρό. Ἄν δέν ξεκολλήσετε ἀπό αὐτό τό ἐρώτημα, ὁ ἐχθρός χωρίς καθυστέρηση θά δώσει τήν ἀπάντηση, 'Ὤ, ναί, καί βέβαια αὐτό εἶναι – πολύ καλά τά πῆγες!' Ἀπό κείνη τή στιγμή ἐσεῖς στέκεστε σέ ξυλοπόδαρα καί ἀρχίζετε νά πλάθετε αὐταπάτες γιά τόν ἑαυτό σας καί νά πιστεύετε ὅτι οἱ ἄλλοι δέν ἀξίζουν τίποτα. Ἡ Χάρη θά ἐξαφανιστεῖ: ἀλλά ὁ ἐχθρός θά σᾶς κάνει νά πιστεύετε ὅτι ἡ Χάρη εἶναι ἀκόμη μαζί σας. Αὐτό σημαίνει ὅτι θά πιστεύετε πώς κάτι κατέχετε, ἐνῶ στήν πραγματικότητα δέν ἔχετε τίποτα ἀπολύτως. Οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἔγραψαν: 'Μήν μετρᾶτε τόν ἑαυτό σας.' Ἄν πιστεύετε ὅτι μπορεῖτε νά ἀποφασίσετε γιά ὁποιοδήποτε ἐρώτημα σχετικά μέ τήν πρόοδό σας, αὐτό σημαίνει ὅτι ἀρχίζετε νά μετρᾶτε τόν ἑαυτό σας γιά νά δεῖτε πόσο πολύ ἔχετε ἀναπτυχθεῖ. Σᾶς παρακαλῶ νά τό ἀποφεύγετε αὐτό ὅπως θά ἀποφεύγατε τή φωτιά.»[17]

Ἀλλά καί τό ἀντίστροφο, δέν θά πρέπει νά ἀπογοητευόμαστε ὅταν δέν φαίνεται νά φτάνουμε σέ βαθιά ἐπίπεδα προσευχῆς. Ὁ στόχος μας δέν εἶναι νά φτάσουμε σέ κάποιο ἐπίπεδο, ἀλλά νά ὑψώνουμε συνεχῶς τό νοῦ καί τήν καρδιά μας στόν Θεό ἀπό ἀγάπη γι' Αὐτόν. Ἀκόμα καί ἄν δέν μποροῦμε νά τό κάνουμε αὐτό ἀπερίσπαστοι, ὁ Θεός ἐκτιμᾶ τήν προσπάθειά μας. Ὅπως γράφει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος: «Νά μή λές ὅτι, ἄν καί προσευχήθηκες πολύ καιρό, δέν κατώρθωσες τίποτε, διότι ἤδη κάτι σπουδαῖο κατώρθωσες. Τί, ἀλήθεια, ὑπάρχει ἀνώτερο ἀπό τήν προσκόλληση στόν Κύριο καί ἀπό τή συνεχή παραμονή σέ αὐτή τήν ἕνωση;»[18]

82. ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΩΡΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Ἄν στό τέλος τῆς ὥρας τῆς προσευχῆς συνεχίζουμε νά βρισκόμαστε σέ ἐπαγρύπνηση, θά δοῦμε δύο πράγματα: 1) πῶς ὁ νοῦς μας ἔχει ἀποκτήσει διαύγεια καί ἔχει φωτιστεῖ ἀπό τήν προσευχή πού ἔχει ἐγκατασταθεῖ στήν καρδιά καί 2) πῶς αὐτή ἡ καθαρότητα τοῦ νοῦ

ἀπειλεῖται τώρα ἀπό πιό ὀχληρούς λογισμούς. Τό νά ἔχουμε ἐπίγνωση γι' αὐτό μπορεῖ νά μᾶς βοηθήσει, καθώς σηκωνόμαστε ἀπό τήν προσευχή, νά διαφυλάξουμε αὐτό πού ἔχουμε κερδίσει. Ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος διδάσκει: «Περίμενε καί πρόσεχε καί θά ἰδῆς μετά ἀπό τήν προσευχή στίφη δαιμόνων, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδή πολεμήθηκαν ἐκ μέρους μας, προσπαθοῦν νά μᾶς τραυματίσουν μέ σαχλές φαντασίες. Κάθησε καί παρατήρει, καί θά ἰδῆς αὐτούς πού συνηθίζουν νά ἀφαρπάζουν τούς πρώτους καρπούς τῆς ψυχῆς.»[19]

Ὅταν σηκωνόμαστε ἀπό τήν προσευχή, λέει ὁ Ἅγ. Θεοφάνης, «οἱ πολεμιστές τοῦ Χριστοῦ πρέπει νά κρατοῦν ἄγρυπνοι σκοπιά σέ δύο πράγματα ἰδιαίτερα: τή νηφαλιότητα καί τή διάκριση. Τό πρῶτο κατευθύνεται πρός τά μέσα, τό δεύτερο πρός τά ἔξω. Μέ τή νηφαλιότητα παρατηροῦμε κινήσεις πού προέρχονται ἀπό τήν καρδιά τήν ἴδια. Μέ τή διάκριση προβλέπουμε κινήσεις πού πρόκειται νά ἐγερθοῦν ὁρμώμενες ἀπό ἐξωτερικές ἐπιδράσεις. Ὁ κανόνας γιά τή νηφαλιότητα εἶναι: μόλις κάθε λογισμός ἔχει ἐξαφανιστεῖ ἀπό τήν ψυχή μέ τή μνήμη τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, σταθεῖτε στήν πόρτα τῆς καρδιᾶς καί παρατηρήσετε προσεκτικά ὁτιδήποτε εἰσέρχεται ἤ ἐξέρχεται ἀπό αὐτήν. Ἰδιαίτερα μήν ἀφήνετε τίς πράξεις σας νά ἐπηρεάζονται ἀπό συναισθήματα καί ἐπιθυμία, γιατί ὅλα τά κακά ἀπό ἐκεῖ προέρχονται.»[20]

Προκειμένου νά διατηρήσουμε αὐτήν τήν κατάσταση τῆς ἐγρήγορσης, εἶναι ἀπαραίτητο νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι χανόμαστε κάθε λεπτό. Ὅταν τό συνειδητοποιήσουμε αὐτό, συνεχῶς θά καλοῦμε Αὐτόν πού μᾶς σώζει. «Ἂς ἑνωθεῖ ἡ μνήμη τοῦ Ἰησοῦ μέ τήν ἀναπνοή σου,» λέει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, «καί τότε θά γνωρίσεις τήν ὠφέλεια τῆς ἡσυχίας.»[21]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΚΤΩ

ΚΕΝΩΣΗ

83. ΝΑ ΑΓΑΠΑΣ ΞΕΧΝΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΣΟΥ

Σύμφωνα μέ τόν Ἅγιο Ἰγνάτιο Brianchaninov, τά ἀποτελέσματα τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς εἶναι διπλά: ἡ φώτιση τοῦ νοῦ (μέσω προσοχῆς), καί ἡ συντριβή τῆς καρδιᾶς (μέσω τῆς καθόδου τοῦ νοῦ στήν καρδιά καί τῆς ἐπίγνωσης τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ σ' αὐτήν). Ὅταν ἡ συντριβή καταλαμβάνει τήν καρδιά, καθώς ὁ ἄρρητος Λόγος ἐνεργεῖ μέσα σ'αὐτήν, τότε τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀρχίζει νά βιώνει, σέ κάποιο μικρό βαθμό, τή ζωή τοῦ ἴδιου τοῦ Λόγου.

Τό προεξάρχον χαρακτηριστικό τοῦ Λόγου, ὅπως τό εἶδε ὁ Lao Tzu στήν ἐποχή του, εἶναι ἕνα βάθος ταπείνωσης ἀδύνατο νά ἐκφραστεῖ μέ ἀνθρώπινη γλώσσα. Ἡ Ὁδός, εἶπε ὁ Lao Tzu, εἶναι σάν τό νερό, πού ἐπιζητεῖ πάντα τήν κατώτερη θέση. Ἔτσι καί τό πνεῦμα μας, ὅταν ἀνανεώνεται ἀπό τόν Λόγο κατά τή διαδικασία τῆς μετανοίας, ἔχει ἕναν διακαή πόθο νά *κατεβεῖ χαμηλότερα ἀπό τά πάντα*. Πρίν, στήν μή ἀναγεννημένη μας κατάσταση, ἀγωνιζόμαστε πάντοτε νά ἀνέλθουμε *ψηλότερα ἀπό τά πάντα*, μέσω ὑπερηφανείας, κριτικῆς καί δύναμης. Τώρα συμβαίνει τό ἀντίθετο. Λυπούμαστε ἀνείπωτα γιά τά πάντα, γιατί τώρα συνειδητοποιοῦμε πώς, σέ ὅλη μας τή ζωή, ἀγωνιζόμαστε νά ἀνέλθουμε ψηλότερα ὄχι μόνον ἀπό τό συνάνθρωπό μας, ἀλλά καί ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό. Θρηνοῦμε, συνειδητοποιώντας τό πλῆρες βάθος τῆς πτώσης μας. Τώρα ἐπιζητοῦμε νά κατεβοῦμε ξανά χαμηλότερα ἀπό τόν Θεό, ἀλλά βρίσκουμε ὅτι δέν μποροῦμε – καί αὐτό εἶναι ἡ ὀμορφιά τοῦ πράγματος, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Λόγος εἶναι ἡ Ὑπέρτατη Ταπείνωση πού πάντοτε βρίσκεται χαμηλότερα ἀπό ὅλα τά πράγματα. Ὡστόσο τό πνεῦμα μας ποθεῖ αὐτή τήν ταπείνωση, αὐτό τόν ἀπώτατο ἐξευτελισμό, καί μέσα στήν ἔνταση αὐτοῦ τοῦ πόθου συνειδητοποιοῦμε τελικά τί σημαίνει πραγματικά νά ἀγαπᾶμε τόν Πλάστη μας.

Τό πνεῦμα, καθώς προσεύχεται μέσα στήν καρδιά, ἐπιζητεῖ νά ἀποκλείσει τόν ἑαυτό του ἀπό κάθε τι τό ἐξωτερικό, καί νά ἀποκόψει ἀπό αὐτό τήν ψευδή μας ταυτότητα, τόν «ἐπιλυτή προβλημάτων» μας. Ἐπιζητεῖ νά πηγαίνει ὅλο καί βαθύτερα, ὅλο καί χαμηλότερα, καί νά κρύβεται μέσα στόν Ἄρρητο Λόγο πού μιλάει μέσα σ' αὐτό.

«Ὁ πραγματικά ταπεινός», λέει ὁ Ἅγ. Ἰσαάκ ὁ Σῦρος, «εὔχεται νά μπεῖ καί νά παραμείνει στήν ἡσυχία, νά ξεχάσει ὁλοκληρωτικά τίς προηγούμενες ἀντιλήψεις του μαζί μέ τίς αἰσθήσεις του, καί νά γίνει σάν κάτι τό ὁποῖο δέν ὑπάρχει μέσα στή δημιουργία, τό ὁποῖο δέν ἔχει ὑπάρξει στόν κόσμο, τό ὁποῖο εἶναι ὁλοκληρωτικά ἄγνωστο ἀκόμη καί γιά τήν ψυχή του καί τίς αἰσθήσεις του. Καί ὅσο ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος κρύβεται, κλειδωμένος καί ἀποσυρμένος ἀπό τόν κόσμο, παραμένει ὁλοκληρωτικά μέ τόν Κύριό του.»[1]

Αὐτό εἶναι τό νά κενώνεις καί νά ξεχνᾶς τελείως τόν ἑαυτό σου, τό ὁποῖο ὁ Lao Tzu προεῖδε καί ὁ Χριστός ἀποκάλυψε στόν κόσμο. Παραδόξως, τώρα πού τό Tao ἔχει ἐνσαρκωθεῖ, ἡ κένωση τήν ὁποία περιέγραψε ὁ Lao Tzu μπορεῖ νά βιωθεῖ στήν πληρότητά της. Ὅπως εἴδαμε στό προηγούμενο Μέρος, ἡ πλήρης, προσωπική διάσταση τῆς κένωσης καί τῆς λησμοσύνης τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι γνωστή στό ἀνθρώπινο πνεῦμα ὡς *ἀγάπη*, ἀγάπη μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου, καί μεταξύ ἀνθρώπου καί ἀνθρώπου - ὅπως ἀκριβῶς καί μεταξύ τῶν τριῶν Προσώπων τῆς Θεότητας.

Ἀγαπώντας τόν Δημιουργό του, αὐτός πού ἀκολουθεῖ τό ἐνσαρκωμένο Tao βρίσκει ὅτι τό «ἐγώ» του δέν τόν ἐνδιαφέρει πιά. Θέλει νά ἀναπτυχθεῖ καθ᾽ ὁμοίωση τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ὁ γιός πρός τόν πατέρα του, νά γίνει ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων Του καί σάρξ ἐκ τῆς σαρκός Του. Ὅταν μεταλαμβάνει τοῦ μυστηρίου τοῦ Σώματος καί Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, δέν θέλει πλέον νά εἶναι ἕνα «ἐγώ». Θέλει μᾶλλον νά εἶναι ἕνα «Ἐκεῖνος».

Ἐπιζητώντας νά «γίνει σάν κάτι πού δέν ὑπάρχει στή δημιουργία», αὐτός πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό δέν χάνει τή χρησιμότητά του καί ἀποτελεσματικότητά του μέσα στόν κόσμο. Ἀντίθετα, μέσα σ᾽ αὐτή τήν κατάσταση γίνεται ἐπιτέλους χρήσιμος, γιατί δέν λειτουργεῖ πλέον ἀπό τόν ἑαυτό του, ἀλλά ἀπό τό Tao/Λόγο. Ὁ Lao Tzu ἔγραφε:

> Πλάθουμε πηλό γιά νά φτιάξουμε ἕνα δοχεῖο
> Ἀλλά τελικά ἡ χρήση του ἐξαρτᾶται ἀπό τό χῶρο μέσα του, ὅπου δέν ὑπάρχει τίποτα.
> Ἀνοίγουμε πόρτες καί παράθυρα γιά νά χτίσουμε ἕνα σπίτι,
> Ἀλλά τελικά ἡ χρήση του ἐξαρτᾶται ἀπό τούς χώρους ὅπου δέν ὑπάρχει τίποτα.[2]

Αὐτός πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό, τό ἐνσαρκωμένο Tao, ἐπιζητεῖ νά γίνει ἕνα τέτοιο χρήσιμο τίποτα.[3]

84. Η ΑΒΥΣΣΟΣ ΤΗΣ ΤΑΠΕΙΝΩΣΗΣ

Ἀφοῦ ἀποκοπεῖ ἀπό ὅλα τά ὁρατά, καί γίνει «ἐντελῶς ἄγνωστος ἀκόμη καί γιά τήν ψυχή του καί τίς αἰσθήσεις του,» ὁ νοῦς αὐτοῦ πού ἀκολουθεῖ τήν Ὁδό «ξεχνάει ἀκόμη καί τήν ἴδια του τή φύση»[4], κατά τά λόγια τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἔχοντας κατεβεῖ στήν ἄβυσσο τῆς ταπείνωσης καί ἔχοντας γίνει ἔτσι σάν τό ἴδιο τό Ταο/Λόγο, ἀρχίζει νά βλέπει τά πράγματα ὅπως τά βλέπει ὁ Θεός, καί ἀρχίζει νά ξεχειλίζει ἀπό ἀγάπη γιά ὅλη τή δημιουργία.

«Μεταξύ τῶν ἀρετῶν», γράφει ὁ Ἅγ. Νικήτας ὁ Στηθᾶτος, «μεγαλύτερη εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη. Αὐτή, σέ ὅποιους φυτευτεῖ μέσα τους μέ τήν εἰλικρινή μετάνοια, παίρνοντας συνοδοιπόρους τήν προσευχή καί τήν ἐγκράτεια, τούς ἐλευθερώνει ἀμέσως ἀπό τή δουλεία τῶν παθῶν, χορηγεῖ εἰρήνη στίς ψυχικές τους δυνάμεις καί καθαρίζει τήν καρδιά μέ τά δάκρυα, γεμίζοντάς την γαλήνη μέ τήν ἐπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος. Ἀφοῦ λοιπόν αὐτοί διαμορφωθούν ἔτσι, ἰσχυροποιεῖται μέσα τους ἀπό αὐτό ὁ λόγος τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καί φτάνουν στή θεωρία τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καί τῶν ἴδιων τῶν λόγων τῆς δημιουργίας. Καί ὅσο ἐμβαθύνουν στά βάθη τοῦ Πνεύματος, τόσο περισσότερο βυθίζονται στό βυθό τῆς ταπεινοφροσύνης. Ἀπ'αὐτό αὐξάνεται σ'αὐτούς ἡ ἐπίγνωση τῶν μέτρων τους, γνωρίζουν τήν ἀδυναμία τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καί πολλαπλασιάζεται ἡ ἀγάπη στό Θεό καί τούς πλησίον, ὥστε νά θεωροῦν ὅτι ἀντλοῦν ἁγιασμό καί μόνον ἀπό τόν χαιρετισμό καί τόν πλησιασμό ἐκείνων πού συναναστρέφονται.

»Ἐκεῖνος πού κατέκτησε, σάν κάποια ἀκρόπολη, αὐτή τήν κατάσταση, δέν μπορεῖ νά κρατιέται κάτω ἀπό τά δεσμά τῆς αἰσθήσεως τῶν ὁρατῶν. Δέν βλέπει τίποτε πλέον ἀπό τά τερπνά τοῦ βίου, δέ διακρίνει τόν ἀνόσιο ἀπό τόν ὅσιο. Ἀλλά ὅπως ὁ Θεός βρέχει καί ἀνατέλλει τόν ἥλιο γιά δικαίους καί ἀδίκους, πονηρούς καί ἀγαθούς, ὅμοια καί αὐτός ἀνατέλλει καί ἁπλώνει πρός ὅλους τίς ἀκτίνες τῆς ἀγάπης καί δέν νιώθει στενοχώρια μέσα του ἐγκυμονώντας τήν ἀγάπη πρός ὅλους. Μόνο στενοχωριέται καί θλίβεται πού δέν εὐεργετεῖ ὅσο θέλει. Ἀπό αὐτόν, σάν ἀπό τήν Ἐδέμ, πηγάζει κάποια ἄλλη πηγή, ἡ πηγή τῆς κατανύξεως, πού διαιρεῖται σέ τέσσερις διακλαδώσεις – στήν ταπεινοφροσύνη, στήν ἁγνότητα, στήν ἀπάθεια καί στήν ὑψηλή ἀπερίσπαστη προσευχή – καί ποτίζει τό πρόσωπο ὅλης τῆς νοητῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ.» [5]

85. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ὅταν τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου φθάσει στό κατώτερο σημεῖο τοῦ ἐξευτελισμοῦ, ὁ Θεός τό βλέπει ἐπί τέλους κατάλληλο γιά νά κατοικήσει σ' αὐτό. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τό ὀνομάζει αὐτό «διαμόρφωση τοῦ Χριστοῦ μέσα μας» (Γαλ. 4:19). Ὁ Ἅγ. Νικήτας τό ὀνομάζει αὐτό «γέννηση τοῦ Χριστοῦ» καί «γέννηση τοῦ Λόγου» μέσα μας. Γράφει:

«Ἀπό τή στιγμή πού (ὁ Χριστός) ὁ Νυμφίος ἔχει ὁδηγήσει τήν ψυχή στό ἱερό τῶν κρυμμένων μυστηρίων Του, θά τήν μυήσει μέ σοφία στήν ἐνατένιση τῆς ἐσωτερικῆς οὐσίας τῶν κτιστῶν πραγμάτων... Τότε ἐνῶ στέκεστε ἔξω ἀπό ὅλα τά πράγματα θά κατοικεῖτε μέσα σέ ὅλα τά πράγματα καί θά γνωρίζετε τήν προέλευσή τους καί τό τέλος τους, γιατί θά ἔχετε φθάσει σέ πνευματική ἕνωση μέ τόν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ καί θά ἔχετε τελειωθεῖ ἐν Πνεύματι.»[6]

Τό Ταο/Λόγος εἶναι αὐτό πού μᾶς ὁδηγεῖ στόν Πατέρα, τόν Νοῦ τοῦ Θεοῦ. Τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, γράφει ὁ Ἅγ. Νικήτας, «ἐναρμονίζεται μέ τόν Χριστό-Λόγο, ὑψώνεται μαζί Του ἀπό τή γῆ στόν οὐρανό, καί βασιλεύει μαζί Του στό Βασίλειο τοῦ Θεοῦ καί Πατρός, καί ὅλες του οἱ ἐπιθυμίες ἔχουν κατασβεσθεῖ.»[7]

Τό Ταο/Λόγος ἔρχεται καί κατοικεῖ μέσα μας ὅπως ἀκριβῶς καί ἡ Οὐσία τοῦ Πατρός κατοικεῖ μέσα σ'Αὐτόν. Γι'αὐτούς πού Τόν ἀκολουθοῦσαν ὁ Χριστός προσευχήθηκε στόν Πατέρα: «Γιά νά εἶναι ἕνα μεταξύ τους, ὅπως ἐμεῖς εἴμαστε ἕνα. Ἐγώ μέσα σ'αὐτούς κι ἐσύ μέσα σέ μένα, γιά νά εἶναι τέλειοι σέ ἕνα... Ἔχω κάνει γνωστό σ'αὐτούς τό ὄνομά Σου, καί θά συνεχίσω νά τούς τό κάνω γνωστό, ὥστε νά εἶναι μέσα τους ἡ ἀγάπη μέ τήν ὁποία μέ ἀγάπησες, ὅπως κι ἐγώ θά εἶμαι μαζί τους.»[8]

86. Ο ΓΝΟΦΟΣ ΤΗΣ ΑΠΕΚΔΥΣΕΩΣ

Ὅταν ὁ Θεῖος Λόγος ἔρχεται νά κατοικήσει μέσα μας, μπορεῖ νά Τόν δοῦμε ὡς Φῶς: τό Φῶς τῆς Ἄκτιστης Ἐνέργειάς Του (Teh). «Ὁ Θεός εἶναι Φῶς,» λέει ὁ Ἅγ. Συμεών, «καί αὐτοί στούς ὁποίους δόθηκε νά Τόν δοῦν ὅλοι Τόν ἔχουν δεῖ ὡς Φῶς. Ὅσοι Τόν ἔχουν δεχθεῖ Τόν ἔχουν δεχθεῖ ὡς Φῶς, γιατί τό Φῶς τῆς δόξης Του προπορεύεται ἀπό Αὐτόν, καί εἶναι ἀδύνατο γι' Αὐτόν νά ἐμφανιστεῖ χωρίς Φῶς.... Ὅσοι ἔχουν λάβει Χάρη ἔχουν λάβει τό Φῶς τοῦ Θεοῦ καί ἔχουν λάβει τόν Θεό, ὅπως ἀκόμη καί ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, πού εἶναι Φῶς, εἶπε, 'θά ζῶ μέσα τους καί θά κινοῦμαι ἀνάμεσά τους.'»[9]

Τό Φῶς τοῦ Χριστοῦ προσεγγίζεται μέσα ἀπό τό σκοτάδι. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος: «Ὁ Θεός, ὁ Ὁποῖος εἶναι 'Φῶς ἐν τῷ Ὁποίῳ οὐδεμία σκοτία ὑπάρχει' ἐμφανίζεται πάντοτε ἐν τῷ Φωτί καί ὡς Φῶς. Ὡστόσο, κατά τήν τέλεση τῆς νοερᾶς προσευχῆς κατά τόν *ἡσυχαστικό* τρόπο, ἡ ψυχή τοῦ ἀσκητῆ εἰσέρχεται σέ γνόφο μέ ἰδιαίτερο χαρακτήρα. Ὁ γνόφος αὐτός μπορεῖ νά φανεῖ ἀντιφατικός καί παράδοξος…

»Στό 'γνόφο', γιά τόν ὁποῖο μιλοῦμε, ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου βυθίζεται ἐσωτερικά, ὅταν αὐτός ἑκουσίως μέ τή χρήση εἰδικῶν μεθόδων ἀπεκδύεται ἀπό κάθε παράσταση καί φαντασία τῶν ὁρατῶν πραγμάτων καί τῶν λοιπῶν συλλογισμῶν καί ἐννοιῶν, ὅταν 'καθηλώνει' τό μυαλό καί τή φαντασία. Γι' αὐτό μπορεῖ νά ὀνομαστεῖ 'γνόφος ἀπεκδύσεως'. Καί τήν προσευχή αὐτή ὀνομάζουν συνήθως 'μεθοδική', γιατί γίνεται μέ εἰδική γι'αὐτόν τό σκοπό μέθοδο.»[10]

«Ἐπειδή κάθε λογισμός μπαίνει στήν καρδιά μέ τή φαντασία κάποιων αἰσθητῶν, τό μακάριο Φῶς τῆς Θεότητας τότε μόνο καταυγάζει τήν καρδιά, μόνον ὅταν ἡ καρδιά *ἀδειάσει ἀπό ὅλα τά αἰσθητά* καί μείνει χωρίς σχήματα καί μορφές. Γιατί βέβαια, ἡ θεία ἐκείνη λαμπρότητα φαίνεται στόν καθαρό νοῦ, ὅταν στερηθεῖ αὐτός ὅλα τά νοήματα.»[11]

87. Η ΑΓΩΝΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Κάνοντας περαιτέρω λόγο γιά τόν γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως, ὁ π. Σωφρόνιος γράφει: «Ἄν ἀναζητήσουμε ὁρισμό τῆς πνευματικῆς 'θέσεως' αὐτοῦ τοῦ γνόφου, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι βρίσκεται στά ὅρια τῆς θεωρίας τοῦ ἀκτίστου Φωτός. Ὅταν, ὅμως, ἡ ἐργασία τῆς νοερᾶς προσευχῆς γίνεται χωρίς βαθειά μετάνοια καί ἔφεση γιά τόν Θεό, τότε ἡ γυμνή ἀπό ὅλες τίς παραστάσεις ψυχή μπορεῖ νά παραμείνει γιά ἀπροσδιόριστο χρονικό διάστημα στό γνόφο αὐτόν, χωρίς νά βλέπει τόν Θεό, γιατί ὁ Θεός δέν ἐμφανίζεται σέ αὐτόν καθεαυτόν τό γνόφο»[12]

Δέν εἶναι ἀρκετό, λοιπόν, νά ἔχουμε εἰσέλθει στόν γνόφο τῆς ἀπεκδύσεως. Γιά ὅσους ἀκολουθοῦν τόν Χριστό τό ἐνσαρκωμένο Ταο, πρέπει νά ὑπάρχει ἐπίσης μιά ριζική, *προσωπική πράξη* κένωσης τοῦ ἑαυτοῦ μέσα στόν γνόφο. Αὐτό πάντα ἀνεξαιρέτως παίρνει τή μορφή τῆς συντριβῆς τῆς καρδιᾶς πού ἔχουμε περιγράψει παραπάνω, ἡ ὁποία ἐξελίσσεται σέ μιά μετάνοια πού κατακαίει, πού κυριεύει καί ξεσκίζει τήν καρδιά, καίοντας καί ἀπομακρύνοντας κάθε ὑπερηφάνεια καί ἀκαθαρσία.

Ὅταν διαβάζουμε τά γραπτά ὅσως ἐχουν δεῖ καί ἔχουν γεμίσει πλήρως ἀπό τό Φῶς τοῦ Tao/Λόγου, βρίσκουμε ὅτι ἀπό αὐτή τήν ἐμπειρία ἔχει προηγηθεῖ κάποια στιγμή μιά τέτοια κόλαση μετανοίας. Ἔτσι ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος γράφει:

«Ἡ καταπόνηση τῆς ψυχῆς μου ἦταν ἀκατάπαυστη, ἡμέρα καί νύκτα. Τό μαρτύριο αὐτό ἐκχυνόταν σέ προσευχή ἐξ ἴσου ἀδιάλειπτη καί κατά τή διάρκεια τοῦ ὕπνου καί κατά τόν καιρό τῆς συναναστροφῆς μου μέ τούς ἀνθρώπους. Μπροστά σέ ἄλλους, ὡστόσο, κάποια δύναμη μέ συγκρατοῦσε ἀπό τίς ἐξωτερικές ἐκδηλώσεις, εὐθύς ὅμως μόλις ἐπέστρεφα στό κελλί μου, πρίν καλά-καλά κλείσω τήν πόρτα του, μέ κυρίευε τό κλάμα. Κατά καιρούς ὁ πόνος γιά τόν χωρισμό τῆς ψυχῆς ἀπό τόν Θεό μέ ἔριχνε στό πάτωμα, καί μέσα στή γαλήνη τῆς νύχτας δέν ἔπαυα ἐπί ὧρες νά χύνω δάκρυα καί νά ὀδύρομαι γιά τήν ἀνέκφραστα μεγάλη ἀπώλεια. Ὅλος ἐγώ - ὁ νοῦς, ἡ καρδιά, καί τό σῶμα μου ἀκόμη -, τά πάντα ἑνώνονταν στενά, δυνατά, σάν ἕνας πολύ σφικτός κόμπος. Καί τότε τό κλάμα ξεπερνοῦσε κάποιο ὅριο, τότε ἡ γῆ, ὁλόκληρος ὁ ὁρατός κόσμος, χανόταν ἀπό τή συνείδησή μου καί ἔμενα μόνος μπροστά στόν Θεό. Τό ἀψηλάφητο Φῶς, πού ἐκπορεύεται ἀπό τόν Ἄναρχο, μέ ἔκανε νά δῶ τόν ἑαυτό μου ὄχι κατά τήν ἐξωτερική μου ἐμφάνιση, ὄχι ὑπό τίς συνθῆκες τῆς καθημερινῆς μου ζωῆς, ἀλλά κατά τρόπο παράδοξο, τόν ὁποῖο δέν μπορῶ νά περιγράψω. Στεκόμουν μπροστά στόν Δημιουργό μου τελείως γυμνός. Καί τίποτα δέν ὑπῆρχε σέ μένα καλυμμένο ἀπό τά μάτια Του.

»Ἔρχεται στό νοῦ μου μιά τολμηρή σκέψη:Τόν Παῦλο δέν τόν ἐγκατέλειψε ἡ μνήμη ὅτι 'ἐδίωξε τήν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ' (Α' Κορ. ιε' 9), ὅτι ὑπῆρξε 'βλάσφημος καί... ὑβριστής' (Α' Τιμ. α' 13). Καί ἀφοῦ ἦλθε σέ ἄκρα μετάνοια γιά ὅλα αὐτά, 'ἡρπάγη ἕως τρίτου οὐρανοῦ'(Β' Κορ. ιβ' 2). Θέλω νά πῶ ὅτι καί ἐγώ ὁ ἴδιος ἔζησα τήν ἀπομάκρυνσή μου ἀπό τόν Χριστό, ὡς ἀφόρητα βδελυρό ἔγκλημα κατά τῆς ἀγάπης Του. Τήν ἀγάπη αὐτήν τήν γνώριζα ἀπό τήν πρώτη μου παιδική ἡλικία. Ὁ Κύριος ἔδωσε σέ μένα νά τή γευτῶ. Συντετριμμένος γιά τήν ἀφροσύνη μου παραδινόμουν σέ προσευχή, ἡ ὁποία μέ ἀποσποῦσε ἀπό κάθε τι κτιστό καί μέ μετέθετε σέ ἄλλο κόσμο. Ὅταν συνειδητοποιήσουμε ὄντως τό μέσα μας σκοτάδι, ὅταν ἀποκαλυφθεῖ σέ μᾶς ἡ καταχθόνια οὐσία τῆς ἁμαρτίας, τότε γινόμαστε ἐπιδεκτικοί τῶν ἐνεργειῶν τῆς χάριτος: εἴτε αὐτό εἶναι ἔλλαμψη ἀπό τό ἄκτιστο Φῶς, εἴτε ἄλλου εἴδους ἁρπαγή, γνώση ἤ ἀποκάλυψη.

»Στήν ἀρχή τῆς μετανοίας ἐπικρατεῖ θλίψη, σύντομα ὅμως διαπιστώνουμε ὅτι διεισδύει μέσα μας ἐνέργεια νέας ζωῆς, ἡ ὁποία ἐπιφέρει θαυμαστή ἀλλοίωση τοῦ νοῦ. Αὐτή καθ'ἑαυτή ἡ κίνηση πρός μετάνοια ἐμφανίζεται ὡς ἀνεύρεση τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης. Μπροστά στό πνεῦμα μας διαγράφεται εὐκρινέστερα ἡ ἀπερίγραπτη μεγαλοπρεπής εἰκόνα τοῦ Πρωτόπλαστου Ἀνθρώπου. Ἀτενίζοντας αὐτό τό κάλλος ἀνακαλύπτουμε τί φοβερή διαστροφή ὑπέστη μέσα μας ἡ πρωταρχική ἰδέα τοῦ Δημιουργοῦ γιά μᾶς. Τό Φῶς, τό ἐκ τοῦ Πατρός ἐκπορευόμενο, μᾶς χορηγεῖ τόν 'φωτισμό τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ'(Β' Κορ. δ' 6). Ἐκεῖνος ὁ Ἴδιος εἶπε: 'Οὐδείς δύναται ἐλθεῖν πρός Με, ἐάν μή ὁ Πατήρ ὁ πέμψας Με ἑλκύσει αὐτόν' (Ἰωάν. στ' 44). Ἡ χάρη τῆς μετανοίας ἀποκαλύπτει μέσα μας τήν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρός. Ὦ, πόσο ὀδυνηρή εἶναι αὐτή ἡ πορεία! Πυρωμένη ρομφαία διέρχεται τήν καρδιά μας. Καί πῶς νά μιλήσουμε γιά τή φρίκη ἡ ὁποία μᾶς διακατέχει τότε; Καί πῶς νά περιγράψουμε τήν πράξη αὐτή τῆς ἀνάπλασής μας ἀπό τόν Θεό; Ἡ εἰκόνα τοῦ Μονογενοῦς καί ὁμοουσίου μέ τόν Πατέρα Υἱοῦ καί Λόγου ἀνάβει μέσα μας σφοδρό πόθο νά ὁμοιωθοῦμε πρός Αὐτόν σέ ὅλα. Καί ἐκ νέου βρισκόμαστε στήν παράδοξη θέση: Πάσχουμε, ἀλλά ἀπό ἄλλη ὀδύνη, ἄγνωστη προηγουμένως σέ μᾶς. Ἡ ὀδύνη αὐτή μᾶς ἐμπνέει, δέν σκοτώνει. Μέσα σ'αὐτήν ὑπάρχει ἄκτιστη δύναμη. Ριχνόμαστε στήν θεία ἀπειρότητα. Μένουμε ἐκστατικοί μπροστά στό γεγονός πού διενεργεῖται μέσα μας. Τό μεγαλεῖο του μᾶς ὑπερβαίνει. Συστελλόμαστε καί σμικρυνόμαστε στό ἔπακρο μέσα στή συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ μας, καί ταυτόχρονα ἔρχεται ὁ Θεός νά μᾶς ἀγκαλιάσει, ὅπως ὁ Πατέρας τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς. (βλ. Λουκ. ιε'20). Ὁ φόβος καί ὁ τρόμος ἀποχωροῦν ἀπό μᾶς δίνοντας τή θέση τους στό 'θάμβος' μπροστά στόν Θεό. Ὁ Πατέρας μᾶς ἐνδύει μέ πολύτιμα ἱμάτια, μᾶς στολίζει μέ οὐράνιες δωρεές, ἡ καλλίτερη τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἀγάπη πού περιβάλλει τά πάντα. Ἡ πρώτη μας ὀδύνη τῆς μετανοίας μεταβάλλεται σέ χαρά καί γλυκύτητα ἀγάπης. Τώρα ἡ ἀγάπη παίρνει νέα μορφή: τήν εὐσπλαγχνία γιά κάθε κτίσμα πού στερεῖται τό Θεῖο Φῶς.

» Ἡ μακραίωνη πεῖρα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔδειξε ὅτι, εὐθύς μόλις ὁ ἄνθρωπος αἰσθανθεῖ μέ ὀδυνηρή πικρία ἀπέχθεια γιά τήν ἑωσφορική του ἀξίωση νά ὑπερέχει τῶν ἄλλων καί ἀποστραφεῖ τό σκοτεινό αὐτό πνεῦμα, ἡ καρδιά του εἰσάγεται σέ σφαῖρα ἐλευθερίας, ἄγνωστης ὡς τότε, καί τό Θεῖο Φῶς τόν φέρει σέ μακάρια ἐξάντληση ἀπό τή θέαση τῆς Θείας

ἀγαθότητας. Τότε τό πᾶν μέσα του σιγᾶ: Ὁ νοῦς δέν εἶναι σέ θέση νά σκεφθεῖ, οὔτε ἡ καρδιά νά ἐκφράσει λόγο εὐγνωμοσύνης.

» Κατά καιρούς ἡ ὁρμή τῆς μετανοίας καταβροχθίζει τό πᾶν. Μέσα στό νοῦ καί τήν καρδιά δέν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, παρά μόνο ἡ συνείδηση πού πάσχει: 'Εἶμαι αἰχμάλωτος τοῦ πονηροῦ σκότους'. Καί ἰδού, ἀπροσδόκητα, τό Φῶς τοῦ ἄκτιστου Ἡλίου, τό Φῶς, τό ὁποῖο γεμίζει ὁλόκληρο τό κοσμικό διάστημα, εἰσδύει στήν σκοτεινή φυλακή τῆς ψυχῆς. Ἐναγκαλίζεται μέ ἀγάπη τόν νοῦ καί τήν καρδιά μας. Τό βλέπουμε καί μένουμε σέ Αὐτό, ἐν τούτοις δέν ἔχουμε ἀκόμη τή δύναμη νά πιστέψουμε στό θαῦμα αὐτό τῆς Ἀγαθότητας τοῦ Πατρός μας.»[13]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΝΕΑ

ΦΩΤΙΣΗ

88. Η ΘΕΑΣΗ ΤΟΥ ΑΚΤΙΣΤΟΥ ΦΩΤΟΣ

Ὅσοι ἔχουν ἀληθινά δεχθεῖ τή δωρεά τῆς θέασης τοῦ Ἀκτίστου Φωτός, εἶναι πολύ ἐπιφυλακτικοί στό νά μιλήσουν γιά τόν ἑαυτό τους, καί ἀκόμη λιγότερο νά γράψουν γιά τόν ἑαυτό τους. Ὡστόσο, ἀκόμη καί στά χρόνια μας, ὑπάρχουν τέτοιες ἀναφορές. Ὁ Γέρων Παΐσιος ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος, ὁ ὁποῖος κοιμήθηκε τό 1994, διηγήθηκε τήν ἀκόλουθη ἐμπειρία σέ ἕνα μοναχό πού εἶχε ἔρθει στό ἐρημητήριό του:

«Ὅταν ἤμουν στά Κατουνάκια, κάποια νύχτα, ἐνῶ ἀγρυπνοῦσα στό κελλί μου λέγοντας τήν εὐχή, γύρω στίς τρεῖς ἡ ὥρα τή νύχτα, ἄρχισα νά διακατέχομαι ἀπό μιά οὐράνια χαρά. Ταυτόχρονα τό σκοτεινό κελλί μου, πού τό σκοτάδι τό ἔσπαζε τό τρεμάμενο φῶς τοῦ κεριοῦ, ἄρχισε σιγά-σιγά νά γεμίζει ἀπό ἕνα γαλαζόλευκο, πανέμορφο φῶς. Στήν ἀρχή τό φῶς ἦταν πολύ δυνατό. Κατάλαβα, ὅμως, ὅτι καί τά μάτια μου «δυνάμωναν» ὥστε νά ἀντέξουν αὐτή τή λάμψη. Ἦταν τό Ἄκτιστο Φῶς! Ἔμεινα ἐκεῖ μέσα πολλές ὧρες, χάνοντας τήν αἴσθηση τῶν γήινων πραγμάτων καί ζοῦσα σ'ἕναν ἄλλο, πνευματικό κόσμο, πολύ διαφορετικό ἀπ'αὐτόν ἐδῶ, τόν σαρκικό.

»Ζώντας λοιπόν σ'αὐτή τήν κατάσταση καί δεχόμενος μέσα σ'ἐκεῖνο τό Ἄκτιστο Φῶς διάφορες οὐράνιες ἐμπειρίες, πέρασαν οἱ ὧρες χωρίς νά τό πάρω χαμπάρι.

»Κάποτε ἄρχισε σιγά-σιγά νά ὑποχωρεῖ τό Ἄκτιστο Φῶς κι ἐγώ ἐπανῆλθα στήν προηγούμενη κατάστασή μου. Ἄρχισα, ὅμως, νά πεινάω. Πήγαινα τότε καί ἔτρωγα ἕνα κομμάτι παξιμάδι. Δίψαγα, ἔπινα λίγο νερό. Κουραζόμουν καί καθόμουν λίγο νά ξεκουραστῶ. Αἰσθανόμουν σάν ζῶο καί ἐλεεινολογοῦσα τόν ἑαυτό μου ὅτι εἶμαι ἐξομοιωμένος πλήρως μέ τά κτήνη. Αὐτή ἡ φυσική ταπείνωση μοῦ γεννήθηκε ἀπό τήν ἐναλλαγή αὐτῆς τῆς κατάστασης. Ἀπό τή μιά πνευματική κατάσταση περιῆλθα ἀμέσως στήν ἄλλη καί βλέποντας τή διαφορά δέν μοῦ ἔμενε παρά νά κατηγορῶ καί νά σιχαίνομαι τόν ἑαυτό μου.

Λίγο πιό κάτω ἔμενε σ'ἕνα κελλί ἕνας ἄλλος ἀδελφός. Ἔξω μοῦ φαινόταν πώς ἦταν νύχτα καί ὅτι εἶχε πανσέληνο. Βγῆκα, λοιπόν, καί ρώτησα τόν ἀδελφό:

- Ἔ, ἀδελφέ, τί γίνεται; Σάν ν'ἄργησε νά ξημερώσει σήμερα. Τί ὥρα εἶναι;

Ὁ ἀδελφός σαστισμένος μέ ρώτησε:

- Πάτερ Παΐσιε, τί εἶπες; Δέν κατάλαβα.

Τότε μόνον συνειδητοποίησα τί εἶχε συμβεῖ. Ἡ ὥρα ἦταν δέκα τό πρωΐ καί «ἡ πανσέληνος» ἦταν ὁ ἥλιος. Ὅμως τό Ἄκτιστο Φῶς ἦταν τόσο δυνατό (γιά νά ἀντέξουν τά μάτια μου εἶχαν λάβει ἰδιαίτερη δύναμη), ὥστε τό φῶς τῆς ἡμέρας κι ὁ ἥλιος μοῦ φαινόντουσαν σάν νύχτα μέ πανσέληνο! Τό φῶς τοῦ ἥλιου μπροστά στό Ἄκτιστο Φῶς ἦταν σάν τή νύχτα μέ τήν ἡμέρα!»[1]

Τό 1988 ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, ὁ ὁποῖος τότε ἦταν ἐνενηνταδύο ἐτῶν, ἔγραψε κάποιες ἀπό τίς ἐμπειρίες του ἀπό τό Ἄκτιστο Φῶς στό τελευταῖο του βιβλίο, *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*. «Κατά τό τέλος τῶν ἡμερῶν μου ἀποφάσισα νά μιλήσω στούς ἀδελφούς μου γιά ἐκεῖνο, γιά τό ὁποῖο προηγουμένως δέν θά τολμοῦσα, θεωρώντας το ὡς πράξη ἀσύνετη....

»Στήν ἀρχή τῆς μοναστηριακῆς μου ζωῆς στόν Ἄθω ὁ Κύριος μοῦ χάρισε τήν ἀδιάλειπτη προσευχή... Θά διηγηθῶ γιά κάτι, τό ὁποῖο θυμᾶμαι ξεκάθαρα, ἀφοῦ γίνεται λόγος γιά προσευχές οἱ ὁποῖες εἶχαν ἀφήσει ἀνεξίτηλα ἴχνη στό εἶναι μου.

»Πολλές φορές συνέβαινε τό ἑξῆς: Πρός τό βράδυ, μετά τή δύση τοῦ ἡλίου, ἔκλεινα τελείως τό παράθυρο τοῦ κελλιοῦ μου καί τό κάλυπτα μέ τρεῖς κουρτίνες, ὥστε νά δημιουργηθοῦν κατά τό δυνατόν καλύτερες συνθῆκες ἡσυχίας καί σκότους... Μέ τό πρόσωπό μου σκυμμένο στό δάπεδο τοῦ κελλιοῦ μου, πρόφερα ἀργά τά λόγια τῆς προσευχῆς τό ἕνα μετά τό ἄλλο. Ἐξαφανιζόταν κάθε αἴσθηση τῆς στενότητας τοῦ μικροῦ μου κελλιοῦ καί ὁ νοῦς μου, ξεχνώντας τό σῶμα, ζοῦσε στό φῶς τοῦ Εὐαγγελικοῦ λόγου. Τό πνεῦμα μου προσηλωμένο στήν ἀπύθμενη σοφία τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ, ἐλεύθερο ἀπό κάθε τι ὑλικό, αἰσθανόταν πυρωμένο ἀπό τήν λάμψη τοῦ νοητοῦ Ἡλίου... Μιά ἁπαλή εἰρήνη γέμιζε τότε τήν ψυχή μου, ἡ ὁποία ξεχνοῦσε κάθε ἀνάγκη καί ἀγωνία αὐτῆς τῆς γῆς....

»Ὁ Κύριος μοῦ ἔδινε νά ζήσω αὐτήν τήν κατάσταση καί τό πνεῦμα μου διψοῦσε νά πέσει στά πόδια Του μέ εὐγνωμοσύνη γιά αὐτή τή δωρεά. Ἐπαναλήψεις αὐτῆς τῆς κατάστασης, μέ κάποια διαλείμματα, διαρκοῦσαν μῆνες, ἴσως καί χρόνια....

»Γύρω στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1930, ὅταν ἤμουν ἤδη διάκονος, ἡ εὐδοκία τοῦ Θεοῦ περέμεινε σέ μένα ἐπί δύο ἑβδομάδες. Τό δειλινό, ὅταν ὁ ἥλιος πήγαινε πρός τή δύση του πίσω ἀπό τόν Ὄλυμπο, καθόμουν στόν ἐξώστη κοντά στό κελλί μου, ἀτενίζοντας πρός τό φῶς πού ἔδυε. Ἐκεῖνες τίς ἡμέρες ἔβλεπα τό ἑσπερινό φῶς τοῦ ἡλίου, καί ταυτόχρονα ἕνα ἄλλο Φῶς, πού μέ περιέβαλλε τρυφερά καί εἰσχωροῦσε στήν καρδιά μου εἰρηνικά κατά παράδοξο τρόπο, δίνοντάς μου νά αἰσθάνομαι εὐσπλαγχνία καί ἀγάπη πρός τούς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι μοῦ φέρονταν μέ τραχύτητα. Αἰσθανόμουν ἐπίσης μιά ἀνώδυνη συμπάθεια πρός ὁλόκληρη τήν κτίση γενικά. Μετά τή δύση τοῦ ἡλίου ἀποσυρόμουν στό κελλί μου, ὡς συνήθως, γιά νά κάνω τόν κανόνα προσευχῆς, τόν τεταγμένο ὡς προετοιμασία γιά τή Θεία Λειτουργία, καί τό Φῶς δέν μέ ἐγκατέλειπε καθ᾽ὅλη τή διάρκεια τῆς προσευχῆς.

»Κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ ἴδιου Φωτός κατά τήν προσευχή μου ὑπέρ τοῦ κόσμου, βαθειά λύπη κυρίευε ὁλόκληρη τήν ὕπαρξή μου. Διέκρινα σαφῶς ὅτι τά ἀναρίθμητα καί ἀτελείωτα παθήματα ὅλης τῆς οἰκουμένης εἶναι συνέπεια τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τοῦ Θεοῦ, τοῦ Δημιουργοῦ μας, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔχει ἀποκαλυφθεῖ. Ἐάν ὁ κόσμος ἀγαποῦσε τόν Χριστό καί τίς ἐντολές Του, τότε τά πάντα θά μεταμορφώνονταν ριζικά καί ἡ γῆ θά μεταβαλλόταν σέ θαυμαστό παράδεισο.»[2]

Ἀλλοῦ πάλι, ὁ π. Σωφρόνιος ἐπιχειρεῖ νά περιγράψει τό Ἀπερίγραπτο. «Ἡ ψυχή μετά φόβου ἀποφασίζει νά μιλήσει γιά τό Φῶς ἐκεῖνο, τό ὁποῖο ἐπισκέπτεται τόν ἄνθρωπο πού διψᾶ νά δεῖ τό Πρόσωπο τοῦ Ἀνάρχου. Ἡ φύση αὐτοῦ τοῦ Φωτός εἶναι μυστηριώδης. Πῶς θά μποροῦσε νά τό περιγράψει κανείς; Ἀκατάληπτο, ἀόρατο, ἐνίοτε γίνεται ὁρατό ἀκόμα καί διά τῶν φυσικῶν ὀφθαλμῶν. Ἱλαρό καί τρυφερό, ἑλκύει πρός αὐτό καί τήν καρδιά καί τόν νοῦ, ἔτσι ὥστε κανείς νά ξεχνᾶ τή γῆ, ἁρπαζόμενος σέ ἄλλον κόσμο. Αὐτό μπορεῖ νά συμβεῖ καί στό ἔντονο φῶς τῆς μέρας καί στό σκοτάδι τῆς νύχτας. Ἄν καί εἶναι πρᾶο, ὡστόσο εἶναι ἰσχυρότερο ἀπό ὅ,τι μᾶς περιβάλλει. Περιπτύσσεται τόν ἄνθρωπο κατά παράδοξο τρόπο ἀπ᾽ἔξω. Τό βλέπουμε, ἀλλά ἡ ψυχή στρέφεται στά ἐνδότερα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, στήν καρδιά τήν φλεγόμενη ἀπό ἀγάπη, ἀγάπη ἄλλοτε εὐσπλαγχνική καί ἄλλοτε εὐγνώμονα. Μπορεῖ νά συμβεῖ νά μήν αἰσθάνεται κάποιος τήν ὑλικότητα, οὔτε τοῦ ἑαυτοῦ του, οὔτε τοῦ κόσμου πού τόν περιβάλλει, καί βλέπει τόν ἑαυτό του ὡς φῶς. Παύει ἡ αἴσθηση τοῦ πόνου. Ἀποχωροῦν οἱ γήινες μέριμνες. Οἱ ἀνησυχίες

διαλύονται ἀπό τήν γλυκειά εἰρήνη. Συνέβαινε, ὥστε το Φῶς αὐτό νά ἐμφανίζεται ἀρχικά σάν λεπτή φλόγα, θεραπευτική καί καθαρτική, φλόγα πού κατακαίει τρυφερά μέ ἀνεπαίσθητη σχεδόν ἐπαφή καί μέσα καί ἔξω ὅ,τι δέν εἶναι εὐάρεστο σέ Αὐτό.

»Τό ἅγιο αὐτό Φῶς, ὅταν ἐμφανίζεται μέ δύναμη, φέρνει τήν ταπεινή ἀγάπη. Ἀποδιώχνει κάθε ἀμφιβολία καί κάθε φόβο, ἐγκαταλείπει πίσω μακριά ὅλες τίς γήινες σχέσεις, ὁλόκληρη τήν πυραμίδα τῶν κοινωνικῶν τάξεων καί τῶν ἱεραρχικῶν ἀξιωμάτων. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται κατά κάποιο τρόπο «κανένας»: δέν μπαίνει στόν δρόμο τῶν ἀδελφῶν του. Δέν ἐπιδιώκει καμιά θέση γιά τόν ἑαυτό του σ'αὐτόν τόν κόσμο. Τό Φῶς αὐτό εἶναι καθ' ἑαυτό ἡ ἄφθαρτη ζωή, ἡ πλήρης ἀπό τήν εἰρήνη τῆς ἀγάπης. Δίνει στό πνεῦμα μας τήν γνώση ἑνός ἄλλου, ἀπερίγραπτου Εἶναι. Ὁ νοῦς καθίσταται ὑπεράνω τῆς διανόησης καί σιωπᾶ μπροστά σέ αὐτό τό γεγονός τῆς εἰσόδου του σέ νέα μορφή ζωῆς. Τό Φῶς αὐτό εἶναι ἐλαφρό, λεπτότερο ἀπό ὁτιδήποτε γνωρίζει ἡ γῆ, ἀπεργάζεται δέ τήν ψυχή ἄτρωτη καί ἀπρόσβλητη ἀπό κάθε τι πού τήν συνέθλιβε προηγουμένως. Ὁ θάνατος τρέπεται σέ φυγή μπροστά Του.

»Τό πνεῦμα μας ἀγαλλιάζει: Αὐτό τό Φῶς εἶναι Θεός. Εἶναι παντοδύναμο καί συγχρόνως ἀπερίγραπτα πρᾶο. Ὢ, μέ πόση προσοχή χειρίζεται τόν ἄνθρωπο! Θεραπεύει τήν καρδιά τή συντριμμένη ἀπό ἀπόγνωση. Ἐμπνέει διά τῆς ἐλπίδας τή νίκη στή βεβαρυμένη ἀπό τήν ἁμαρτία ψυχή.»[3]

89. ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΗ ΦΩΤΙΣΗ

Ὅταν τό Φῶς τοῦ Ταο/Λόγου ἔρχεται σέ κάποιον, τό πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά μήν τό δεῖ μόνο σέ ὅραμα. Τό πνεῦμα, ἔχοντας ἐντελῶς κενώσει τόν ἑαυτό του καί ξεχάσει τόν ἑαυτό του, μπορεῖ πραγματικά νά γεμίσει ἀπό τό Φῶς. Ἐνῶ διατηρεῖ τό δικό του κτιστό φῶς, ἐμποτίζεται ἀπό τό Ἄκτιστο Φῶς σέ τέτοιο βαθμό πού κατά μία ἔννοια πραγματικά γίνεται αὐτό τό φῶς. Ὁ Ἅγ. Συμεών γράφει γι' αὐτό, μιλώντας γιά τόν ἑαυτό του στό τρίτο πρόσωπο:

«Μία μέρα, ἐνῶ καθόταν καί ἔλεγε 'Ὁ Θεός ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ,' προφέροντάς το μέ τό νοῦ μᾶλλον παρά μέ τά χείλη, ξαφνικά ἐμφανίστηκε ἕνας χείμαρρος Θεϊκῆς Ἀκτινοβολίας ἐκ τῶν ἄνω καί γέμισε τό δωμάτιο... Βρισκόταν ὁλοκληρωτικά μέσα στήν παρουσία τοῦ ἄυλου Φωτός καί τοῦ φαινόταν ὅτι εἶχε καί ὁ ἴδιος μετατραπεῖ σέ φῶς.»[4]

«Τό Φῶς αὐτό», λέει ὁ π. Σωφρόνιος, «εἰσδύει μέσα μας μέ τή δύναμη τοῦ Θεοῦ καί γινόμαστε καί ἐμεῖς ἄναρχοι, ὄχι κατά τή φύση μας, ἀλλά κατά τή δωρεά τῆς χάρης. Ἄναρχη ζωή μεταδίδεται σέ μᾶς. Καί δέν ὑπάρχει τέλος στό μέτρο ἔκχυσης τῆς Πατρικῆς ἀγάπης στόν ἄνθρωπο: ὁ ἄνθρωπος γίνεται ὅμοιος πρός τόν Θεό. Ἡ ὁμοίωση εἶναι κατά τό περιεχόμενο καί ὄχι κατά τό Ἄναρχο τοῦ Αὐτο-Εἶναι. Ὁ Θεός θά παραμείνει αἰωνίως ΘΕΟΣ γιά τά λογικά κτίσματα.»[5]

Συμμετέχοντας σέ τέτοιο βαθμό στό Φῶς τῆς Θεότητας, ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος γίνεται θεός: ἕνας θεός ὄχι κατ'οὐσία ἤ κατά φύση, ἀλλά κατά Χάρη καί υἱοθεσία. Αὐτό - ἡ κατάσταση τῆς θέωσης – εἶναι ἡ πλησιέστερη ἕνωση μέ τό Tao/Λόγο πού μπορεῖ νά ἐπιτύχει ὁ ἄνθρωπος. Εἶναι ὁ τελικός σκοπός τοῦ ἀνθρώπου. «Ἡ Θέωση,» γράφει ὁ Ἅγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, «εἶναι μιά ἐνυπόστατη καί ἄμεση φώτιση ἡ ὁποία δέν ἔχει ἀρχή ἀλλά ἐμφανίζεται σέ ὅσους εἶναι ἄξιοι γι'αὐτήν ὡς κάτι πού ὑπερβαίνει τήν κατανόησή τους. Εἶναι πραγματικά μιά μυστική ἕνωση μέ τόν Θεό, πέρα ἀπό τό νοῦ καί τή λογική, στό χρόνο πού πλέον τά πλάσματα δέν θά γνωρίζουν φθορά.»[6]

Ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ ποτέ νά δεῖ, νά γνωρίσει ἤ νά βιώσει ἄμεσα τήν Οὐσία τοῦ Θεοῦ. Αὐτό πού ὁ ἄνθρωπος βιώνει ἀπό τόν Θεό ὅταν γεμίζει μέ Θεϊκό Φῶς δέν εἶναι ἡ Οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλά οἱ Ἄκτιστες Ἐνέργειές Του.

Ὁ Χριστός, τό ἐνσαρκωμένο Tao/Λόγος, περιεῖχε τή Θεϊκή Οὐσία μέσα Του. Εἶναι λοιπόν Θεός ἐκ φύσεως, καί εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ μέσω τῆς Θείας γέννησης ἀπό τήν Οὐσία τοῦ Πατρός. Ὁ ἄνθρωπος, ἀπό τήν ἄλλη, δέν περιέχει αὐτή τήν Οὐσία μέσα του, ὡστόσο μπορεῖ νά συμμετέχει στόν Θεό μέσω τῶν Ἐνεργειῶν Του. Ἔτσι εἶναι ἕνας θεός κατά Χάρη, καί εἶναι υἱός τοῦ Θεοῦ ὄχι κατά γέννηση, ἀλλά κατά υἱοθεσία.

90. «Ο ΘΕΟΣ ΕΓΙΝΕ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣΤΕ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΘΕΟΣ»

Ὁ Ἅγ. Συμεών λέει ὅτι ἡ θέωση ἔγινε δυνατή γιά τήν ἀνθρωπότητα μόνο μετά τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως εἴδαμε, ἀπό τήν ἐποχή τῆς προπατορικῆς ἀπομάκρυνσης ἀπό τήν Ὁδό μέχρι τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ, ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια (Χάρη ἤ Teh) ἐνεργοῦσε στόν ἄνθρωπο μόνον ἐξωτερικά, παράγοντας κτιστά (created) ἀποτελέσματα στήν ψυχή. Ἅγιοι ἄνθρωποι πού ἔζησαν πρίν ἀπό τόν Χριστό, ὅπως ὁ Lao Tzu καί οἱ προφῆτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἦταν τά ὄργανα τῆς Χάρης. Ἡ Χάρη

ἐνεργοῦσε πάνω τους, ἀλλά δέν ἔγινε δική τους, ὡς προσωπική τους δύναμη.[7] Δέν γνώριζαν τήν τέλεια ἕνωση μέ τό Ταο μέσω τῆς Χάρης.

Ὅταν τό Ταο/Λόγος ἐνσαρκώθηκε, πῆρε τήν ἀνθρώπινη φύση μας. Παίρνοντας τήν ἀνθρώπινη φύση, Αὐτός, ὄντας Θεός, τήν θεοποίησε. Ἑνώνοντας τήν ἀνθρώπινη οὐσία μέ τή Θεϊκή Οὐσία κατά τήν ἐνσάρκωσή Του, ἔδωσε σέ ὅλους ὅσοι εἶχαν ἀνθρώπινη φύση τή δυνατότητα τῆς θέωσης. Τότε, μέσω τοῦ θανατοκτόνου Του θανάτου στόν Σταυρό, ὁ ὁποῖος διέρρηξε τό τελικό παραπέτασμα τοῦ διαχωρισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό, κατέστησε τήν ἀνθρωπότητα ἱκανή νά πραγματοποιήσει αὐτή τή δυνατότητα. Τώρα, μέσω Αὐτοῦ, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά λάβει τό δῶρο τῆς ὁλοκληρωτικῆς Θεϊκῆς φώτισης. Σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Ἁγ. Εἰρηναίου καί ἄλλων πρωτοχριστιανῶν διδασκάλων: «Ὁ Θεός ἔγινε ἄνθρωπος ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά μπορέσει νά γίνει θεός.»[8]

Μιλώντας γι' αὐτούς πού ἔχουν λάβει τό δῶρο τῆς θέωσης, ὁ Ἅγ. Συμεών ρωτάει: «Πράγματι, ποιός ὑπῆρξε ἔτσι ἀνά τούς αἰῶνες; Ἐννοῶ μεταξύ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀδάμ μέχρις ὅτου ὁ Κύριος τῶν οὐρανίων καί γηΐνων ὑπάρξεων κατέβηκε ἀπό τόν οὐρανό; Αὐτός πού ἔλαβε σάρκα, τή σάρκα μας, καί μᾶς ἔδωσε τό Θεῖο Πνεῦμα... Αὐτό τό Πνεῦμα, ὄντας Θεός, μᾶς παρέχει κάθε εὐλογία.»[9]

91. ΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΝΟΥ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ θεωμένος νοῦς ὄχι μόνο ἐμποτίζεται ἀπό τή Χάρη, ἀλλά πραγματικά *ἀνα-δημιουργεῖται* ἀπό αὐτήν: «Ὁ νοῦς γίνεται πιά ὑλικό στά χέρια τοῦ Θεοῦ καί δέχεται τή θειότατη ἀνάπλαση ἀνεμπόδιστα, καθώς τίποτε πλέον ἀπό τά ἐξωτερικά δέν τόν ἐνοχλεῖ, καί ἡ ἐσωτερική χάρη τόν μεταβάλλει στό καλύτερο καί, τό πιό παράδοξο, καταφωτίζει μέ ἀνέκφραστο φῶς ἐσωτερικά καί τελειοποιεῖ τόν ἔσω ἄνθρωπο. Ἀφοῦ λοιπόν 'χαράξει ἡ μέρα στίς καρδιές μας'(Β' Πέτρ. 1,19), κι ἀνατείλει σ' αὐτές ὁ αὐγερινός, βγαίνει ὁ ὄντως ἄνθρωπος - ὁ νοῦς – 'στήν κατεξοχήν ἐργασία του' (Ψαλμ. 103,23), καί μέ τό φῶς βαδίζει τό δρόμο κι ἀνεβαίνει σέ βουνά αἰώνια.(Ψαλμ. 75,5)»[10]

Καί πάλι, αὐτή ἡ *ἀνα-δημιουργία* τοῦ νοῦ ἀπό τή φωτιστική Χάρη ἔχει γίνει δυνατή μόνο μέ τήν ἔλευση τοῦ Ταο/Λόγου ἐν σαρκί, μέ τό θάνατό Του καί τήν ἀνάστασή Του, καί μέ τήν ἀποστολή ἀπό Αὐτόν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σ' αὐτούς πού Τόν ἀκολουθοῦσαν. Ἀκόμη καί ὁ Μωϋσῆς, ὁ ὁποῖος ἀντίκρισε τό Ἄκτιστο Φῶς στήν Καιόμενη Βάτο καί τοῦ

ὁποίου τό πρόσωπο φάνηκε νά λάμπει ἀπό αὐτό – δέν βίωσε τήν ἀθάνατη πνευματική ἀναδημιουργία τήν ὁποία ἐπρόκειτο ἀργότερα νά βιώσουν αὐτοί πού ἀκολουθοῦσαν τόν ἐνσαρκωμένο Θεό. Ἡ φώτισή του, ἄν καί ἔνδοξη, ἦταν ἕνα παροδικό θαῦμα. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τό συζητάει αὐτό λεπτομερῶς στή Β΄ πρός Κορινθίους ἐπιστολή του. Συγκρίνοντας τήν ἐποχή τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μέ τήν ἐποχή τῆς Νέας, γράφει:

«Ἄν ἡ διακονία τοῦ γραπτοῦ νόμου, χαραγμένου σέ λίθινες πλάκες, ὁ ὁποῖος ὁδηγοῦσε στό θάνατο, συνοδεύτηκε ἀπό τόση λαμπρότητα, ὥστε νά μήν μποροῦν οἱ Ἰσραηλίτες νά κοιτάξουν κατά πρόσωπο τό Μωϋσῆ ἐξαιτίας τῆς λάμψεως τοῦ προσώπου του, ἄν καί αὐτή ἦταν παροδική, πόσο περισσότερο ἔνδοξη θά εἶναι ἡ διακονία τοῦ Πνεύματος; Γιατί ἄν ἡ διακονία τῆς καταδίκης εἶχε λαμπρότητα, πολύ περισσότερη εἶναι ἡ λαμπρότητα τῆς διακονίας πού ὁδηγεῖ στή δικαιοσύνη. Πράγματι, εἶναι τόσο μεγάλη αὐτή ἡ λαμπρότητα, ὥστε σέ σύγκριση μ' αὐτήν, ἡ πρώτη νά μήν εἶναι λαμπρότητα. Γιατί, ἄν τό καταργούμενο εἶχε λαμπρότητα, πολύ μεγαλύτερη λαμπρότητα συνοδεύει τό μόνιμο. Ἐπειδή λοιπόν ἔχομε μιά τέτοια ἐλπίδα, ἐνεργοῦμε μέ πολλή παρρησία»[11]

Ὁ Ἅγ. Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, σχολιάζοντας αὐτή τήν ἐπιστολή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, γράφει: «Ὁ Ἅγ. Παῦλος δηλώνει κατηγορηματικά ὅτι ἡ ἄφθαρτη καί ἀθάνατη ἐκείνη λαμπρότητα τοῦ Πνεύματος πού συνοδεύεται μέ ἀποκάλυψη, ἀπό τώρα λάμπει στούς ἀξίους ἀθάνατα καί ἀκατάλυτα, στό ἀθάνατο μέρος τοῦ ἔσω ἀνθρώπου: ''Ὅλοι ἐμεῖς' - ὅσοι δηλαδή γεννήθηκαν ἀπό τό Πνεῦμα μέ τέλεια πίστη – 'μέ ἀκάλυπτο πρόσωπο κοιτάζομε σάν σέ καθρέφτη τήν λαμπρότητα τοῦ Κυρίου καί μεταμορφωνόμαστε σ' αὐτή τή λαμπρή εἰκόνα Του, ἀνερχόμενοι ἀπό δόξα σέ δόξα μέ τήν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, τό Ὁποῖο εἶναι ὁ Κύριος.'(Β΄ Κορ. 3:18). Λέγοντας 'ἀκάλυπτο πρόσωπο' ἐννοεῖ τήν [ἀκάλυπτη] ψυχή. Ὁ Ἅγ. Παῦλος προσθέτει πώς ὅταν ἐπιστρέψει κανείς στόν Κύριο τό κάλυμμα ἀφαιρεῖται, καί ὅτι ὁ Κύριος εἶναι τό Πνεῦμα. Μέ αὐτά δείχνει ξεκάθαρα ὅτι ἕνα κάλυμμα σκοτεινό ἔχει τοποθετηθεῖ πάνω στήν ψυχή, τό ὁποῖο ἀπό τήν παράβαση τοῦ Ἀδάμ βρῆκε νά εἰσχωρήσει στήν ἀνθρωπότητα. Τώρα ὅμως πιστεύουμε ὅτι μέ τήν ἔλλαμψη τοῦ Πνεύματος ἀφαιρεῖται ἀπό τίς πραγματικά πιστές καί ἄξιες ψυχές. Γι' αὐτό τό λόγο ἔγινε ἐξάλλου καί ἡ ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Καί εὐδόκησε ὁ Θεός νά φτάσουν σέ τέτοια μέτρα ἁγιότητας ἐκεῖνοι πού πιστεύουν ἀληθινά.»[12]

92. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΩΣΗ

Ὅπως δείχνει τό παραπάνω ἀπόσπασμα, ἡ θέωση ἐξαρτᾶται ἀπό τήν πίστη ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ἐνσαρκωμένος Θεός. Ὁ π. Σωφρόνιος τό βεβαιώνει αὐτό ἀπό τή δική του ἐμπειρία:

«Ὅταν πίστεψα στήν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ χωρίς ἴχνος ἀμφιβολίας, μέ περιέλαμψε Φῶς ὄχι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Καί ὡς ἕνα βαθμό, ὅπως καί ὁ Παῦλος, ἐν τῷ Φωτί Αὐτοῦ ἀναγνώρισα Αὐτόν. Πρῶτα πίστεψα μέ ζωντανή πίστη καί κατόπιν ἀποκαλύφθηκε σέ μένα τό Φῶς. Δέν συνέβη ἄραγε τό ἴδιο καί στούς Ἀποστόλους Πέτρο, Ἰάκωβο καί Ἰωάννη; Ὅταν αὐτοί διά τοῦ στόματος τοῦ Πέτρου ὁμολόγησαν τήν Θεότητα Αὐτοῦ, Αὐτός ἀπάντησε: 'Ἀλήθεια σᾶς λέω, ὑπάρχουν μερικοί ἀνάμεσα σ' αὐτούς πού βρίσκονται ἐδῶ, οἱ ὁποῖοι δέν θά γευτοῦν τό θάνατο, πρίν δοῦν τόν Υἱό τοῦ Ἀνθρώπου νά ἔρχεται στή βασιλεία Του' (Ματθ. 16, 28), πρᾶγμα πού ἐκπληρώθηκε σύντομα μετά ἀπό αὐτό στό Θαβώρ. Κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ Παῦλος ἔφερε πνευματικά στήν καρδιά του τόν Χριστό τόν ὁποῖο καταδίωκε, καί γι'αὐτό ἐμφανίστηκε σ'αὐτόν τό Φῶς τῆς Θεότητος ἐν δυνάμει. Καί τολμῶ νά πῶ ὅτι ἡ θέαση τοῦ ἄκτιστου Φωτός συνδέεται ἀρρήκτως μέ τήν πίστη στήν *Θεότητα* τοῦ Χριστοῦ. Καί ὄχι μόνο συνδέεται, ἀλλά καί κατά παράδοξο τρόπο τό ἕνα ἐξαρτᾶται ἀπό τό ἄλλο. Σέ *ἕνα* Φῶς ἐμφανίζονται καί ὁ Χριστός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα. Τό Φῶς αὐτό μαρτυρεῖ γιά τήν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, διότι εἶναι ἀδύνατο νά μήν ἀναγνωρίσουμε τόν Θεό σέ ἐκεῖνο τό Φῶς γιά τό ὁποῖο γίνεται λόγος. Οἱ ἐνέργειές του εἶναι ἀπερίγραπτες. Μέσα σέ αὐτό βρίσκεται ἡ αἰωνιότητα, μέσα σέ αὐτό καί ἡ ἀνεκλάλητη μακαριότητα τῆς ἀγάπης. Μέσα σέ αὐτό τό πνεῦμα μας βλέπει ἀπέραντους ὁρίζοντες. Καί ὄχι αἰφνιδίως, ἀλλά βαθμιαῖα, τό πνεῦμα ἀνακαλύπτει συνεχῶς καί νέα βάθη σέ ἐκεῖνο τό *φωτοφόρο ρῆγμα* τοῦ Οὐρανοῦ.»[13]

Ὁ Ἅγ. Συμεών μιλάει γιά τό βάπτισμα σάν κάτι πού δίνει ἐπίσης τή δυνατότητα γιά θέωση, τή δυνατότητα νά γίνει κανείς Θεός κατά Χάρη καί υἱοθεσία: «Ἄν ὁ Κύριος ἔγινε πράγματι ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου, τότε ἀληθινά σέ κάνει υἱό τοῦ Θεοῦ. Ἄν εἶχε γίνει σῶμα μόνο κατά τήν ἐξωτερική ἐμφάνιση, τότε θά γινόμαστε πνεῦμα μόνον κατά τή σκέψη. Ἀλλά ἔχοντας βαπτιστεῖ, ἔχω ἐνδυθεῖ τόν Χριστό ὄχι κατά αἰσθητηριακό, ἀλλά κατά πνευματικό τρόπο. Καί πῶς αὐτός πού ἔχει ἐνδυθεῖ τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ δέν θά γίνει θεός κατά Χάρη καί υἱοθεσία, ὡς πρός τή συνείδηση, τή γνώση καί τόν διαλογισμό (contemplation);»[14]

93. Προσωπικη Ενωση

Ἡ θέωση δέν μπορεῖ ποτέ νά εἶναι μιά «ἀπορρόφηση» μέσα στή Θεϊκή Οὐσία. Ὅποιος πιστεύει ὅτι ἔχει βιώσει μιά τέτοια ἀπορρόφηση πλανᾶται, ἔχοντας ὑποκύψει στόν προπατορικό πειρασμό: «Ἔσεσθε ὡς θεοί» (Γένεση 3:5). Φαντάζεται ὅτι ἔχει ἐξαλείψει τή διάκριση ἀνάμεσα στό δημιούργημα καί τόν Δημιουργό.

Ὁ ὑπερήφανος ἀσκητής ἀπεκδύεται ὁτιδήποτε βρίσκεται στό ἐπίπεδο τῆς σχετικότητας, προκειμένου νά γίνει Θεός. Ὁ ταπεινός ἀσκητής κάνει τό ἴδιο προκειμένου νά βρίσκεται *μαζί* μέ τόν Θεό. Ὁ ταπεινός, ἔχοντας καυτηριαστεῖ ἀπό τή μετάνοια, ἐντελῶς ἄδειος, γεμίζει ἀπό τόν Θεό, ὡστόσο παραμένει αὐτός πού εἶναι.

«Ἡ θεϊκή ἀπορρόφηση» εἶναι ἀπρόσωπη, ἐνῶ ἡ ἀληθινή θέωση εἶναι μιά προσωπική κοινωνία μέ τόν Θεό, πρόσωπο πρός Πρόσωπο.

Ὁ Lao Tzu, ταπεινός καθώς ἦταν, ἀπέρριψε τόν πειρασμό τοῦ νά πιστέψει πώς ἔχει ἀπορροφηθεῖ στό Ἀπόλυτο. Ἔχοντας ζήσει πρίν ἀπό τόν Χριστό, δέν μποροῦσε νά γνωρίζει τήν προσωπική ἕνωση μέ τό Tao ἡ ὁποία εἶναι γνωστή ὡς θέωση. Γνώριζε τήν κένωση τοῦ ἑαυτοῦ, ἀλλά δέν μποροῦσε νά γνωρίζει τήν προσωπική πράξη τῆς κένωσης τοῦ ἑαυτοῦ - τήν καυτηριαστική μετάνοια πού πρέπει πάντοτε νά προηγεῖται τῆς ἀληθινῆς θέωσης. «Μέσω τῆς μετανοίας συντελεῖται ἡ θέωσή μας,» λέει ὁ π. Σωφρόνιος. «Αὐτό εἶναι ἕνα γεγονός ἀσύλληπτου μεγαλείου.»[15]

Ὅπως διευκρινίζει ὁ π. Σωφρόνιος, τό νά ἀντικρύσει κανείς τό Ἄκτιστο Φῶς δέν σημαίνει κατ'ἀνάγκη θέωση. Πέρα ἀπ'αὐτό πρέπει νά ὑπάρχει προσωπική ἕνωση μέ Αὐτόν πού ἐμφανίζεται ὡς Φῶς: «Στήν ἀρχή τοῦ ἀγώνα τῆς μεταμέλειας γιά τίς ἁμαρτίες, τό ἅγιο αὐτό Φῶς δίνει τήν πείρα τοῦ Θείου ἐλέους καί τῆς ἀγάπης, ὄχι ὅμως ἀκόμη τῆς συνομιλίας πρόσωπο πρός Πρόσωπο. Αὐτό τό τελευταῖο συμβαίνει, ὅταν ὁ ἄνθρωπος διαμένει ὄντως στόν Θεό καί ὁ Θεός σέ αὐτόν, καί τό πνεῦμα τοῦ προσευχόμενου γνωρίζει ὅτι ὁ ἐμφανισθείς σέ αὐτόν εἶναι ὁ Προαιώνιος Δεσπότης ὅλης τῆς κτίσης, ὁ Πρῶτος καί ὁ Ἔσχατος, ὁ ἀπρόσωπος καί ὁ τόσο κοντά, ὁ ἀόρατος καί συγχρόνως αἰσθητός ἀκόμη καί σωματικά. Αἰσθητός διά τοῦ πυρός τῆς ἀγάπης πού γεμίζει τήν καρδιά, καί διά τοῦ φωτός τῆς σύνεσης πού καταυγάζει τόν νοῦ. Αὐτό εἶναι Φῶς γνώσης, ἀλλά δέν μπορεῖ νά ἐκφραστεῖ μέ λόγια.»[16]

Στούς *Ὕμνους Θείων Ἐρώτων*, ὁ Ἅγ. Συμεών γράφει γιά τήν πρόσωπο πρός Πρόσωπο συνάντησή του μέ τόν προσωπικό Θεό:

«Κάθομαι στό κρεβάτι μου, ἀλλά ταυτόχρονα βρίσκομαι πέρα ἀπό τόν κόσμο. Εἶμαι στή μέση τοῦ κελλιοῦ μου, καί Τόν βλέπω παρόντα, Αὐτόν πού βρίσκεται πέρα ἀπό τόν κόσμο. Τόν βλέπω καί μιλάω μαζί Του. Τόν – νά τολμήσω νά τό πῶ; - Τόν ἀγαπῶ καί Αὐτός ἐπίσης μέ ἀγαπᾶ. Τρέφομαι μόνον ἀπό αὐτή τήν ἐνατένιση. Γίνομαι ἕνα μέ Αὐτόν, καί ὑπερβαίνω τά οὐράνια. Εἶναι ἀλήθεια, τό ξέρω, ὡστόσο ποῦ βρίσκεται τό σῶμα μου δέν ξέρω. Ξέρω ὅτι Αὐτός πού παραμένει ἀμετακίνητος κατέρχεται. Ξέρω ὅτι Αὐτός πού παραμένει ἀόρατος ἐμφανίζεται σέ μένα. Ξέρω ὅτι Αὐτός πού εἶναι πέρα ἀπ' ὅλα τά πλάσματα μέ παίρνει μέσα Του καί μέ κρύβει στήν ἀγκαλιά Του, καί μετά βρίσκομαι νά εἶμαι ἔξω ἀπ' ὅλον τόν κόσμο. Ὡστόσο κι ἐγώ, ἐγώ πού εἶμαι τόσο ἀσήμαντος μέσα σ' αὐτόν τόν κόσμο, ἀτενίζω πλήρως μέσα μου τόν Δημιουργό τοῦ κόσμου. Ξέρω ὅτι δέν θά πεθάνω, ἀφοῦ βρίσκομαι μέσα στή ζωή: ὁλόκληρη ἡ ζωή ἀναβλύζει ἀπό μέσα μου. Αὐτός εἶναι στήν καρδιά μου, ὡστόσο παραμένει στόν οὐρανό. Καί ἐδῶ καί ἐκεῖ τό ἴδιο ἐκτυφλωτικός, ἀποκαλύπτεται σέ μένα. Πῶς γίνεται αὐτό; Πῶς μπορῶ νά τό καταλάβω αὐτό ἐπακριβῶς; Πῶς θά μποροῦσα νά ἐκφράσω ὅλα ὅσα καταλαβαίνω καί βλέπω; Ἀλήθεια, αὐτά εἶναι πράγματα ἀπερίγραπτα, εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο νά ἐκφραστοῦν μέ λόγια.»

Γιά τό ἴδιο θέμα, ἀλλά μέ ἀκόμα δυνατότερες ἐκφράσεις, μιλάει ὁ Ἅγ. Συμεών καί σέ ἕναν ἄλλο ὕμνο: «Αὐτός ὁ ἴδιος ἀνακαλύπτεται μέσα μου, λάμπει μέσα στήν ἄθλια καρδιά μου, φωτίζοντάς με ἀπό παντοῦ μέ τήν ἀθάνατη λάμψη Του, ρίχνοντας τίς λαμπερές ἀκτίνες Του σέ ὅλα τά μέλη μου. Σέ ὁλοκληρωτική περίπτυξη μαζί μου, μέ ἀγκαλιάζει ὁλόκληρο. Δίνει τόν ἑαυτό Του ὁλοκληρωτικά σέ μένα, τόν ἀνάξιο, καί γεμίζω μέ τήν ἀγάπη Του καί τήν ὀμορφιά Του. Εἶμαι κορεσμένος ἀπό ἡδονή καί θεϊκή τρυφερότητα. Μοιράζομαι τό Φῶς. Μετέχω κι ἐγώ στή δόξα. Τό πρόσωπό μου λάμπει σάν τό πρόσωπο τοῦ ἀγαπημένου μου καί ὅλα μου τά μέλη γίνονται φορεῖς τοῦ Φωτός».[17]

94. Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΣΤΗΝ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ

Ἡ φώτιση πού μᾶς προσφέρει ὁ Χριστός δέν τελειώνει σέ αὐτή τή ζωή, οὔτε εἶναι στατική στή μέλλουσα ζωή. Εἶναι μόνο ἡ ἀρχή μιᾶς προόδου πού δέν θά τελειώσει ποτέ. «Πράγματι», λέει ὁ Ἅγ. Συμεών, «ἡ πρόοδος μέσα στούς αἰῶνες θά εἶναι ἀτελείωτη, γιατί ἕνα σταμάτημα αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης πρός τό ἀτελεύτητο τέλος θά ἦταν σάν νά

συλλαμβάνει κανείς τό ἀσύλληπτο. Αὐτός ἀπό τόν ὁποῖο κανείς δέν μπορεῖ νά κορεστεῖ, θά γινόταν τότε ἀντικείμενο κορεσμοῦ. Ἀντιθέτως, ἄν γεμίσει κανείς μέ Αὐτόν καί δοξαστεῖ μέ τό Φῶς Του προκαλεῖται μιά πρόοδος πού δέν μπορεῖ νά ἐξιχνιαστεῖ, μιά ἀρχή πού δέν μπορεῖ νά ὁριστεῖ. Ὅπως αὐτοί πού κατέχουν τόν Χριστό, ὁ ὁποῖος πῆρε μορφή μέσα τους, στέκονται κοντά σέ Αὐτόν πού λάμπει μέσα στό φῶς τό ἀπρόσιτο, ἔτσι τό τέλος γίνεται μιά ἀρχή δόξας μέσα τους ἤ - γιά νά ἐξηγήσω τή σκέψη μου πιό ξεκάθαρα – στό τέλος θά ἔχουν τήν ἀρχή, καί στήν ἀρχή τό τέλος.»[18]

Αὐτή ἡ αἰώνια πρόοδος ἦταν ὁ πρωταρχικός προορισμός τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶχε πλασθεῖ γιά νά ἀνέρχεται ὅλο καί περισσότερο πρός τή θέαση τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά ὁ ἄνθρωπος ἔχασε αὐτή τή δυνατότητα ὅταν ἀπομακρύνθηκε ἀπό τήν Ὁδό. Μέσω τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποκαλέστηκε νέος Ἀδάμ, αὐτή ἡ δυνατότητα ἀνοίχθηκε γιά μιά ἀκόμη φορά στήν ἀνθρωπότητα.

Σέ ἕνα προηγούμενο κεφάλαιο δείξαμε πῶς ὁ Χριστός ἄνοιξε τό δρόμο πρός τόν οὐρανό ὁ ὁποῖος προηγουμένως εἶχε κλείσει, ἀνυψώνοντας πρός αὐτόν ὅλους ὅσοι Τόν ἀκολούθησαν καί πέθαναν πρίν τόν ἐρχομό Του, ἀπό τόν Ἀβραάμ μέχρι τόν Σωκράτη καί τόν Lao Tzu. Στόν οὐρανό ὅλοι αὐτοί πού ἀκολούθησαν τό Tao ἀνέρχονται αἰώνια ἐνατενίζοντάς Τον, παραδόξως ἀνερχόμενοι μέσω τῆς ἴδιας κίνησης πού τούς ἐξαναγκάζει νά ὑποβιβαστοῦν, μέσα στή γλυκύτητα τῆς ἀγάπης καί τῆς λησμοσύνης τοῦ ἑαυτοῦ. «Ἡ Ἀγάπη», λέει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακας, «εἶναι ἡ πρόοδος στούς αἰῶνες.»[19]

Κατά τή νεότητά του, ὁ γέροντας τοῦ 19ου αἰώνα, ὁ Ἅγ. Ἀμβρόσιος τῆς Ὄπτινα, εἶχε μιά ἀναλαμπή αὐτῆς τῆς αἰώνιας προόδου τῆς ἀγάπης στόν οὐρανό, τήν ὁποία κατέγραψε σέ ἕνα χειρόγραφο πού δημοσιεύτηκε μετά τό θάνατό του:

«Εἶμαι ἔξω ἀπό τό δάσος, κάπου μακριά, σέ ἕναν ἄλλον κόσμο, ἐντελῶς ἄγνωστο γιά μένα, πού ποτέ δέν τόν εἶχα δεῖ, πού ποτέ δέν τόν εἶχα φανταστεῖ... Γύρω μου ὑπάρχει λαμπρό λευκό Φῶς! Τόσο ὑπερβατικό, τόσο ἁγνό, τόσο ἑλκυστικό, πού βυθίζομαι, μέ τήν ἀντίληψή μου, σέ ἀπύθμενο βάθος καί δέν χορταίνω νά θαυμάζω αὐτό τό βασίλειο, δέν χορταίνω τήν ὑψηλή πνευματικότητά του. Τά πάντα γύρω εἶναι τόσο γεμάτα ὀμορφιά. Τόσο γλυκειά αὐτή ἡ ζωή... τόσο ἀτελείωτος ὁ δρόμος. Παρασύρομαι μέσα σ’ αὐτόν τόν ἀπέραντο, διαυγή χῶρο. Ἡ ματιά μου κατευθύνεται πρός τά πάνω, δέν κατεβαίνει πλέον, δέν βλέπει τίποτα τό

γήϊνο. Ὁλόκληρο τό στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ ἔχει μεταμορφωθεῖ μπροστά μου σέ ἕνα γενικευμένο λαμπρό Φῶς, εὐχάριστο νά τό βλέπεις...Ἀλλά δέν βλέπω τόν ἥλιο. Τό μόνο πού μπορῶ νά δῶ εἶναι τό ἀτέλειωτο λαμπρό Φῶς. Ὁλόκληρος ὁ χῶρος μέσα στόν ὁποῖο γλυστράω ἀνεμπόδιστα, χωρίς τέλος, χωρίς κούραση, εἶναι ὁλόλευκος ὅπως καί τό φῶς του καί τά ὄμορφα ὄντα πού ζοῦν σ' αὐτόν, διάφανα σάν ἡλιαχτίδες. Καί μέσα ἀπ'αὐτά θαυμάζω αὐτόν τόν ἀπέραντο κόσμο. Ὅλα αὐτά τά ἄγνωστα σέ μένα ὄντα ἐμφανίζονται μέ ἄπειρη ποικιλία καί εἶναι πανέμορφα... Εἶμαι κι ἐγώ λευκός καί φωτεινός ὅπως αὐτοί. Πάνω μου, ὅπως καί πάνω τους, βασιλεύει αἰώνια ἀνάπαυση. Οὔτε ὁ παραμικρός λογισμός μου δέν παρασύρεται πλέον πρός ὁτιδήποτε γήινο. Οὔτε ἕνας χτύπος τῆς καρδιᾶς μου δέν κινεῖται πλέον μέ ἀνθρώπινες φροντίδες ἤ γήινο πάθος. Εἶμαι ὅλος εἰρήνη καί ἔκσταση. Ἀλλά ἐξακολουθῶ νά κινοῦμαι μέσα σ' αὐτό τό ἄπειρο Φῶς πού με περιβάλλει ἀμετάβλητο. Δέν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο στόν κόσμο ἐκτός ἀπό αὐτό τό λευκό λαμπρό φῶς καί τά ἐξίσου ἀκτινοβόλα ἀμέτρητα ὄντα του. Ἀλλά ὅλα αὐτά τά ὄντα δέν μοιάζουν σέ μένα, οὔτε μοιάζουν μεταξύ τους. Ἔχουν ἀτέλειωτη ποικιλία, καί εἶναι ἀκαταμάχητα ἑλκυστικά. Ὄντας ἀνάμεσά τους, αἰσθάνομαι ἀπίστευτη γαλήνη. Δέν μοῦ προκαλοῦν οὔτε φόβο, οὔτε κατάπληξη, οὔτε ταραχή. Ὅλα ὅσα βλέπουμε ἐδῶ δέν μᾶς ταράσσουν, δέν μᾶς καταπλήσσουν. Ὅλοι μας ἐδῶ εἴμαστε σάν ν' ἀνήκουμε ὁ ἕνας στόν ἄλλον ἐδῶ καί πολύ καιρό, σάν νά ἔχουμε συνηθίσει ὁ ἕνας τόν ἄλλον καί νά μήν εἴμαστε καθόλου ξένοι. Δέν κάνουμε ἐρωτήσεις, δέν συζητᾶμε τίποτα μεταξύ μας. Ὅλοι αἰσθανόμαστε καί καταλαβαίνουμε ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτε τό καινούργιο γιά μᾶς ἐδῶ. Ὅλα μας τά ἐρωτήματα λύνονται μέ μιά ματιά, πού βλέπει τά πάντα καί τόν καθένα. Δέν ὑπάρχει ἴχνος ἀπό τούς πολέμους τῶν παθῶν σέ κανένα μας. Ὅλοι κινούμαστε πρός διάφορες κατευθύνσεις, ἀντίθετες μεταξύ τους, χωρίς νά νιώθουμε κανένα περιορισμό, καμιά ἀνισότητα, ἤ ζήλεια, ἤ λύπη, ἤ μελαγχολία. Μία καί ἡ αὐτή εἰρήνη βασιλεύει σ'ὅλες τίς εἰκόνες τῶν ἀνθρώπων. Ἕνα καί τό αὐτό ἀτελεύτητο Φῶς γιά ὅλους. Ἡ Ἑνότητα τῆς ζωῆς εἶναι κάτι πού ὅλοι μποροῦν νά τό καταλάβουν...»[20]

Σέ αὐτό τό ὅραμα περιέχεται μιά ξεκάθαρη εἰκόνα τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς μας. Αὐτό ἦταν πού ὁ Lao Tzu ποθοῦσε. Αὐτή εἶναι ἡ ὁδός πού ὁ Χριστός ἄνοιξε γιά μᾶς.

Στήν τελευταία Του ὁμιλία πρός τούς μαθητές Του πρίν τή σταύρωσή Του, ὁ Χριστός τούς εἶπε: «Στόν οἶκο τοῦ Πατρός μου ὑπάρχουν

πολλοί τόποι διαμονῆς. Ἄν δέν ὑπῆρχαν, θά σᾶς τό'λεγα. Ἐγώ πηγαίνω νά σᾶς ἑτοιμάσω τόπο. Κι ὅταν πάω νά σᾶς ἑτοιμάσω τόπο, πάλι θα'ρθῶ καί θά σᾶς πάρω κοντά μου, ὥστε ὅπου εἶμαι ἐγώ νά εἶστε κι ἐσεῖς. Καί ποῦ πηγαίνω γνωρίζετε, καί τήν ὁδό γνωρίζετε.»

Ὅταν τό εἶπε αὐτό ὁ Χριστός, ὁ μαθητής Του ὁ Θωμᾶς Τόν ρώτησε, «Κύριε, δέν γνωρίζουμε ποῦ πηγαίνεις. Καί πῶς μποροῦμε νά γνωρίζουμε τήν Ὁδό;»

Ὁ Χριστός ἀπάντησε, «Ἐγώ εἰμί ἡ Ὁδός.»[21] Καί ἔτσι ἡ Ὁδός τοῦ Οὐρανοῦ, ὅπως Τόν εἶχε ἀποκαλέσει ὁ Lao Tzu, ἔγινε τώρα ἡ Ὁδός *πρός* τόν Οὐρανό.

Ἐξάλλου ὁ σκοπός γιά τόν ὁποῖο τό Tao ἦρθε στή γῆ ἦταν τό νά ἀνοίξει τόν οὐρανό γιά μᾶς. Ἔγινε ἄνθρωπος ὥστε νά μπορέσουμε νά κατοικήσουμε γιά πάντα σέ Αὐτόν, καί Αὐτός σέ μᾶς, ὥστε στούς αἰῶνες τῶν αἰώνων νά ἐμποτιζόμαστε ὁλοκληρωτικά ἀπό τό Φῶς Του, ἀπό τήν Ἄκτιστη Ἐνέργειά Του, ὥστε νά μετέχουμε στήν Ὕπαρξή Του.

Μέσα σέ αὐτό τό Φῶς λάμπει τώρα ὁ Lao Tzu, μαζί μέ ἀμέτρητα ἄλλα ἀθάνατα πνεύματα. Σύμφωνα μέ τήν παλαιά Χριστιανική παράδοση, ἀκόμη καί μετά τήν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ αὐτοί πού ἀκολουθοῦν τό Tao καί πού δέν ἔχουν ἀκούσει ποτέ γι'Αὐτόν καί γιά τό ἁγνό, ἀνόθευτο μήνυμά Του ἔχουν ἀκόμη μιά εὐκαιρία νά Τόν γνωρίσουν μετά θάνατον. Ἀντίθετα ἀπό αὐτούς καί τόν Lao Tzu, ὡστόσο, σέ μᾶς ἔχει ἤδη δοθεῖ ἡ εὐκαιρία σέ αὐτή τή ζωή. Μᾶς ἔχει ἤδη δειχθεῖ ἡ Ὁδός πρός τόν οὐρανό. Μᾶς ἔχουν δοθεῖ πολύ περισσότερα. Γι' αὐτό θά ἀπαιτηθοῦν καί πολύ περισσότερα ἀπό μᾶς ἄν θέλουμε νά βρεθοῦμε, μαζί μέ τόν Lao Tzu, διαρκῶς ἀνερχόμενοι στήν ἀτελεύτητη Ὁδό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΕΗ

1. ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΗΓΗΣΗ ΘΕΩΣΗΣ

Τό 1997 ἐπισκέφθηκε ἕνα ἀπό τά μοναστήρια μας στή βόρεια Καλιφόρνια ἕνας ἀξιόλογος ἄνθρωπος, ὁ π. Γεώργιος Calciu, ὁ ὁποῖος μᾶς μετέφερε τήν ἐγγύτητα, ὄχι μόνο τῆς Ἄκτιστης Ἐνέργειας (τοῦ Teh), ἀλλά καί τῆς ἀπώτατης ἐκδήλωσης αὐτῆς τῆς Ἐνέργειας: τῆς θέωσης τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ π. Γεώργιος εἶναι ἕνας Ὀρθόδοξος ἱερέας ὁ ὁποῖος τώρα ἔχει περάσει τά ἑβδομήντα. Στά εἴκοσί του, εἶχε μπεῖ σέ μιά Ρουμανική κομμουνιστική φυλακή, ὅπου ἔμεινε γιά δεκαέξι χρόνια. Ἐκείνη τήν ἐποχή ὑπέστη τό ἐπιστημονικό πείραμα τοῦ Pitesti: τό πιό διαβολικό σύστημα βασανιστηρίων πού ἐπινοήθηκε ποτέ, τό ὁποῖο ἐπιχείρησε νά ξεγυμνώσει τήν ἀνθρώπινη προσωπικότητα καί νά τήν ἀντικαταστήσει μέ τόν κομμουνιστή «νέο ἄνθρωπο». Ὅπως ἀναθυμόταν ἀργότερα, «δέν ὑπῆρχε βασανιστήριο, εἴτε ἠθικό εἴτε σωματικό, πού νά μήν εἶχε χρησιμοποιηθεῖ.»

Ἀφοῦ τά θεμέλια τῆς ψυχῆς του ἀπογυμνώθηκαν, ὁ π. Γεώργιος πέρασε μιά μακρά καί ὀδυνηρή διαδικασία μετανοίας, ὅπου βρῆκε τήν ἐσωτερική δύναμη νά στραφεῖ πρός τόν Χριστό καί ἔλαβε τήν ὑπεράνθρωπη δύναμη νά ἀγαπήσει καί νά συγχωρήσει τούς βασανιστές του. Ὅταν στά τριανταέξι του βγῆκε ἀπό τή φυλακή, φλεγόταν ἀπό ἀγάπη γιά τόν Θεό καί γιά ὁλόκληρη τή δημιουργία ἀφοῦ, ἐνῶ ὑπέφερε ἀφάνταστα, τό πνεῦμα του εἶχε καθαρθεῖ, θεραπευτεῖ καί ἀναγεννηθεῖ ἀπό τό Θεῖο Πῦρ. Ἔγινε ἱερέας, καί λίγο ἀργότερα ἄρχισε νά καλεῖ τούς νέους τῆς Ρουμανίας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀνατραφεῖ μέ τό ψέμα τοῦ ὑλισμοῦ, νά ἐπιστρέψουν στό ἀληθινό νόημα τῆς ζωῆς. Παρόλο πού οἱ κομμουνιστικές ἀρχές διαρκῶς δέν τόν ἄφηναν σέ ἡσυχία καί ἀπειλοῦσαν ὅτι θά τόν σκοτώσουν, αὐτός συνέχισε νά διδάσκει δημόσια. Τελικά τόν συνέλαβαν καί πάλι καί τόν ἔρριξαν στή φυλακή γιά ἕξι χρόνια ἀκόμη. Αὐτά τά χρόνια εἶχε τίς βαθύτερες ἐμπειρίες τῆς ζωῆς του, γιατί κατ' αὐτά βίωσε τήν Θεία Ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ ὅπως ποτέ πρίν.

Ὅσο ἔμενε στό μοναστήρι μας, ὁ π. Γεώργιος ἀκτινοβολοῦσε μιά αἴσθηση ὑπερκόσμιας γαλήνης καί μιά χαρά παιδιάστικη. Μάλιστα ἔδειχνε καί νέος, πρᾶγμα ἀξιοσημείωτο, ὄχι μόνο λόγω τῆς ἡλικίας του, ἀλλά καί γιατί ἔζησε σέ ὑγρές, ὑπόγειες, γεμάτες ἀρρώστιες φυλακές, μέ ἐλάχιστα κομμάτια ψωμί. Πραγματικά, εἶχε κάνει αὐτό τό ὁποῖο δίδαξαν καί ὁ Χριστός καί ὁ Lao Tzu. Εἶχε γίνει ἕνα μικρό παιδί. Ὅποτε μιλοῦσε γιά τά βασανιστήρια πού ὑπέστη, χαμογελοῦσε ἤ καί γελοῦσε ἀκόμη. Δέν εἶχε μίσος ἤ μνησικακία, εἶχε συγχωρήσει, καί ἦταν ἐλεύθερος.

Τήν τελευταία νύχτα πού ἦταν μαζί μας, ὁ π. Γεώργιος μίλησε γιά τίς ἐπισκέψεις πού εἶχε δεχθεῖ ἀπό τή Θεϊκή Ἐνέργεια. Πρίν ἔρθει σέ μᾶς δέν σχεδίαζε νά μιλήσει γι' αὐτό, γιατί ποτέ πρίν δέν εἶχε μιλήσει γι' αὐτό δημόσια. Ἀλλά ὅταν ἄκουσε κάποιον στό μοναστήρι μας νά μιλάει γιά τό Ἄκτιστο Φῶς κατά τή διάρκεια μιᾶς ὁμιλίας, ὁ π. Γεώργιος παρακινήθηκε νά μᾶς πεῖ πῶς ἦταν γι' αὐτόν νά τόν τυλίγει αὐτή ἡ Ἐνέργεια.

2. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΚΤΙΣΤΟ ΦΩΣ;

«Ὁ Θεός εἶναι ἕνας κατ' οὐσία», μᾶς εἶπε ὁ π. Γεώργιος, «ἀλλά ἐν Αὐτῷ ὑπάρχουν τρία Πρόσωπα. Ὁ Θεός δέν εἶναι μιά ἀπομονωμένη ὀντότητα – βρίσκεται σέ ἐπαφή μέ μᾶς, σέ ἐπαφή μέ τό σύμπαν. Πῶς συνδέεται μέ τό σύμπαν; Μέσω τῆς Ἄκτιστης Ἐνέργειάς του. Ἀπό τόν Θεό ἐκπορεύεται μιά διαρκής Ἄκτιστη Ἐνέργεια, ἡ ὁποία φτάνει σέ ὅλη τή δημιουργία, καί ἐπιστρέφει πρός Αὐτόν.

» Ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ἕνας πολύ μυστικιστής συγγραφέας τοῦ πέμπτου αἰώνα, ἔγραψε γιά τά Θεϊκά βασίλεια καί γιά τίς Οὐράνιες Ἱεραρχίες. Εἶπε ὅτι τό πάνω καί τό κάτω ὑπάρχει μόνο γιά τόν ἄνθρωπο, ἐνῶ γιά τόν Θεό δέν ὑπάρχει οὔτε χῶρος, οὔτε χρόνος – τίποτα. Στό κέντρο βρίσκεται ἡ Ἁγία Τριάδα. Ἡ Ἁγία Τριάδα ἁπλώνει ὁλόγυρα τό Φῶς, τήν Ἄκτιστη Ἐνέργεια.

»Στήν πνευματική δημιουργία ὑπάρχουν τρεῖς τριάδες ταγμάτων ἀπό οὐράνιες ὑπάρξεις. Τά πλησιέστερα στήν Ἁγία Τριάδα εἶναι τά Σεραφείμ, τά Χερουβείμ καί οἱ Θρόνοι. Ἔπειτα εἶναι οἱ Ἐξουσίες, οἱ Κυριότητες καί οἱ Δυνάμεις. Καί τελικά οἱ Ἄγγελοι, οἱ Ἀρχάγγελοι καί οἱ Ἀρχές. Ἀνάμεσα στόν Θεό καί τήν πνευματική δημιουργία ὑπάρχει ἡ Μητέρα τοῦ Θεοῦ. Αὐτή λαμβάνει τήν Ἐνέργεια καί τήν μεταφέρει στόν Ἐπικεφαλῆς (Chief Commander) τῶν Σεραφείμ. Ἀπό τά Σεραφείμ περνάει στό πρῶτο μέλος τῶν Χερουβείμ, κ.ὁ.κ. Τό Φῶς πορεύεται σταδιακά διά

μέσου τῶν Οὐρανίων Ἱεραρχιῶν καί στή συνέχεια φτάνει στό ὁρατό σύμπαν. Ὁ καθένας μπορεῖ νά τελειοποιηθεῖ ἀπό αὐτό τό Φῶς. Κανείς δέν φτάνει στήν ἀπόλυτη τελειότητα τοῦ Θεοῦ γιατί ὁ Θεός εἶναι ἄπειρος, ἀλλά τό κάθε ὄν μπορεῖ νά τελειοποιεῖται συνεχῶς ἀπό τό Φῶς ὅταν ἀποβλέπει νά ἀνέλθει πρός τήν Τριάδα. Αὐτό τό Φῶς, πού ἔχει τήν πηγή του στήν Ἁγία Τριάδα, μπορεῖ νά τό δοῦν κάποιοι ἄνθρωποι πού ἔχουν ὑποβληθεῖ σέ εἰδικές ἀσκήσεις καί ἔχουν εἰδικά τελειοποιηθεῖ. Ὡστόσο, ἄν θέλει ὁ Θεός, μπορεῖ νά ἀποκαλύψει αὐτό τό Φῶς σέ ὁποιονδήποτε, ἀκόμη καί χωρίς κάποιος νά τό ἀξίζει καθόλου. Μπορῶ νά τό ἀποδείξω αὐτό μέσω τῆς δικῆς μου ἐμπειρίας...»

3. ΗΣΥΧΑΣΜΟΣ

»Οἱ Χριστιανοί μοναχοί στήν Ἀνατολή – γνώριζαν αὐτό τό Φῶς. Ἦσαν προετοιμασμένοι νά δεχθοῦν αὐτό τό Φῶς ἐπειδή εἶχαν ξεκινήσει μιά εἰδική κίνηση πού ὀνομάζεται ἡσυχασμός. Ἡσυχασμός σημαίνει εἰρήνη, σιγή. Οἱ ἡσυχαστές μοναχοί προσεύχονταν στά κελλιά τους, μόνοι σέ ἀπόλυτη ἡσυχία. Καί ἡ προσευχή πού ἔλεγαν ἦταν, 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με,' ἤ 'Κύριε ἐλέησον. Κύριε ἐλέησον.' Πρόφεραν τήν προσευχή ἐνῶ κοιτοῦσαν στήν καρδιά τους - ὄχι ἀκριβῶς στήν καρδιά τους ἀλλά πάνω ἀπό τήν καρδιά – προσπαθῶντας νά φέρουν τό νοῦ σέ σύνδεση μέ τήν καρδιά τους, νά ὑποτάξουν τόν νοῦ στήν καρδιά.

»Οἱ μοναχοί ὑπέτασσαν τήν προσευχή τοῦ νοῦ στήν προσευχή τῆς καρδιᾶς, καί μέ τόν καιρό συνειδητοποιοῦσαν τόν ρυθμό τῆς προσευχῆς. Ἄν καί δέν εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητο, καμιά φορά συντόνιζαν τήν προσευχή μέ τήν ἀναπνοή τους, λέγοντας 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, καθώς εἰσέπνεαν, καί 'ἐλέησόν με' καθώς ἐξέπνεαν. Ἔτσι εἰσέπνεαν τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ μέσα στό σῶμα τους, καί τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ τούς ἐνέπνεε, καθώς εἰσερχόταν μέσα ἀπό τά πνευμόνια καί ἁπλωνόταν σέ ὅλο τόν ὀργανισμό. Μέχρι καί τό τελευταῖο κύτταρο ἀγγιζόταν ἀπό τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀπό τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Ἔτσι, λίγο-λίγο, ἀκόμη καί τό σῶμα ἁγιοποιόταν ἀπό τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καί τό σῶμα γινόταν ὁ ἀληθινός ναός τοῦ Θεοῦ.

»Αὐτή ἡ πρακτική ἦταν πολύ κοινή στά Ὀρθόδοξα μοναστήρια, εἰδικά στό Ἅγιο Ὄρος. Μέ τόν καιρό ὁ νοῦς ὑποτασσόταν στήν καρδιά. Οἱ ἅγιοι ἔλεγαν συνεχῶς, 'Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ Θεοῦ, ἐλέησόν με.' Αὐτό δέν σᾶς τό λέω ἀπό δική μου ἐμπειρία, ἀλλά ἐπειδή συνάντησα πολλούς

μοναχούς πού μοῦ εἶπαν ὅ,τι εἶχα διαβάσει στά βιβλία. Εἶναι ἀπόλυτα ἀληθινό. Δέν εἶναι ἕνα μύθευμα. Αὐτή ἡ πρακτική εἶναι τόσο κοινή στήν Ὀρθοδοξία πού οἱ μοναχοί δέν τή θεωροῦν σάν κάτι τό ἰδιαίτερο...

»Θά ἔχετε διαβάσει, πιστεύω, τίς *Περιπέτειες ἑνός Προσκυνητοῦ*, γιά τόν ἄνθρωπο πού ἔψαχνε νά βρεῖ τήν ἀδιάλειπτη προσευχή. Ὅταν αὐτό τό βιβλίο ἦρθε στή Ρουμανία τόν 19ο αἰώνα, δημιούργησε μιά πραγματική πνευματική ἐπανάσταση στή ζωή τῶν μοναχῶν. Οἱ μοναχοί καί ἄλλοι ἄνθρωποι πού ἐφάρμοζαν αὐτή τήν προσευχή, γίνονταν ἱκανοί, μετά ἀπό μακρόχρονη ἄσκηση, νά δοῦν τό Ἄκτιστο Φῶς. Αὐτό τό Φῶς δέν ἦταν ὁρατό μέ τούς σωματικούς ὀφθαλμούς – μόνον οἱ πνευματικοί ὀφθαλμοί μποροῦν νά τό δοῦν. Ὡστόσο, ὅταν τό σῶμα δεχθεῖ αὐτό τό Ἄκτιστο Φῶς, μπορεῖ νά ἀρχίσει νά λάμπει.»

4. Ο Π. ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ GHIUS

»Θά σᾶς πῶ τήν ἐμπειρία μου. Πρίν μέ συλλάβουν, πάντοτε μοῦ ἄρεσαν τά μοναστήρια. Ἔτσι κάθε φορά πού μοῦ δινόταν ἡ δυνατότητα νά πάω σέ κάποιο μοναστήρι, βρισκόμουν ἐκεῖ. Πολύ κοντά στό Βουκουρέστι βρίσκεται ἕνα πολύ σημαντικό μοναστήρι πού ὀνομάζεται Cernica. Τήν καρδιακή προσευχή τήν πῆρε ὁ Γεώργιος, ἕνας μαθητής τοῦ Παϊσίου Velichkovsky* καί τήν ἔφερε στήν Cernica. Ἀπό τότε καί μέχρι τώρα – δύο αἰῶνες σχεδόν – κάθε μοναχός στήν Cernica ἐφαρμόζει αὐτή τήν προσευχή. Ἀκόμη καί κατά τή διάρκεια τῆς δίωξης ἀπό τόν Ceausescu τίποτα δέν μποροῦσε νά τούς σταματήσει ἀπό τό νά προσεύχονται.

»Μιά Κυριακή ἤμουν στό ναό στήν Cernica καί λειτουργοῦσα μαζί μέ κάποιους μοναχούς. Στήν ἀρχή τῆς Θείας Λειτουργίας ἦταν ἐκεῖ ὁ π. Βενέδικτος Ghius, ἕνας πολύ πνευματικός ἄνθρωπος. Ἦταν ὁ πνευματικός ἡγέτης τῆς κίνησης τῆς Καιομένης Βάτου στή Μονή Antim, ἡ ὁποία κίνηση ἦταν μιά ὁμάδα ἀφοσιωμένη στήν προσευχή, πού εἶχε σχηματιστεῖ ἀπό μοναχούς γιά χάρη τῶν πιό σημαντικῶν διανοητῶν στό Βουκουρέστι κατά τή διάρκεια τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος. Ἄτομα ἀπό τήν Καιομένη Βάτο συλλαμβάνονταν μέχρι πού ἡ ὁμάδα ἐξολοθρεύτηκε, καί πολλοί ἀπό αὐτούς πέθαναν στή φυλακή. Ὁ π. Ghius

* Ὁ Ἅγ. Παΐσιος Velichkovsky (1722-1794) ἦταν αὐτός πού ξανα-ανακάλυψε καί συνέταξε τήν ἀνθολογία τῶν ἀρχαίων κειμένων πού εἶναι γνωστή ὡς *Φιλοκαλία*.

συνελήφθη ἐπίσης, ἀλλά ἐλευθερώθηκε τήν ἴδια ἐποχή μέ μένα – τό 1965. Καί ἄφησε τά πάντα καί μπῆκε στή Μονή Cernica, ὅπου ἀσκοῦσε τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ. Ἴσως αὐτόν τόν ἀγαποῦσε ὁ Θεός περισσότερο ἀπ' ὅλους. Ποτέ δέν τόν εἶδα λυπημένο ἤ θυμωμένο.

»Ἐπειδή ἦταν πολύ ἡλικιωμένος, δέν λειτουργοῦσε. Ὅταν ἀρχίσαμε τή Λειτουργία, αὐτός καθόταν σέ μιά καρέκλα στό ἱερό, ἀκίνητος. Κάποια στιγμή ἔνοιωσα κάτι παράξενο στό ἱερό. Κοίταξα πρός τά ἀριστερά μου καί εἶδα ὅτι στή γωνία πού καθόταν ὁ π. Ghius ἄρχισε νά λάμπει ἕνα φῶς. Τό φῶς κάλυπτε τόν π. Ghius ἐντελῶς, ἀλλά δέν ἁπλωνόταν σέ ὅλο τό ἱερό. Ἦταν ἀκριβῶς γύρω ἀπό τό σῶμα του. Εἶμαι σίγουρος πώς ὁ π. Ghius δέν εἶχε πάρει εἴδηση τί συνέβαινε σ' αὐτόν. Οἱ ἄλλοι μοναχοί εἶδαν ὅ,τι ἔβλεπα κι ἐγώ, ἀλλά δέν ἔδωσαν σημασία γιατί εἶχαν συνηθίσει σ' αὐτό. Τό εἶχαν δεῖ πολλές φορές. Ἦταν κάτι πολύ φυσιολογικό γι' αὐτούς. Εἶχα μείνει κατάπληκτος. Καί αὐτό τό Φῶς συνέχιζε μέχρις ὅτου τελείωσε ἡ Λειτουργία. Ὅταν ὁ π. Ghius ἦρθε νά κοινωνήσει, τά χέρια του ἦταν χέρια Φωτός. Ὑποκλίθηκα μπροστά του, καί αἰσθάνθηκε πολύ, πολύ ντροπιασμένος – πιστεύω γιατί αἰσθάνθηκε ὅτι δέν ἦταν ἄξιος τέτοιου σεβασμοῦ. Βγῆκε ἀπό τό ἱερό χωρίς νά κοιτάξει κανέναν. Καθώς ἔβγαινε, εἶδα τό Φῶς νά ἐξαφανίζεται καί αὐτός νά γίνεται καί πάλι κανονικός ἄνθρωπος.

»Καθόταν σέ μιά καρέκλα στό ἱερό ἀκίνητος. Ἀλλά ἄν τόν κοιτοῦσες, καί χωρίς νά ξέρεις τίποτα γιά τό Φῶς τοῦ Χριστοῦ, γιά τό Ἄκτιστο Φῶς, μποροῦσες νά δεῖς τό πρόσωπό του ὅλο Φῶς.»

5. Μια Εμπειρια απο την Παιδικη Ηλικια

»Ὁ π. Γεώργιος συνέχισε νά μᾶς μιλάει γιά ἄλλες ἐμπειρίες πού εἶχε ἀπό τό Ἄκτιστο Φῶς. Θυμήθηκε πῶς μιά φορά, ὅταν ἦταν ὀχτώ χρονῶν, στεκόταν μπροστά στό χωράφι τῶν γονιῶν του καί ἀναλογιζόταν πῶς ὁ Θεός δημιούργησε τόν κόσμο, ὅταν ξαφνικά συνειδητοποίησε ὅτι τό χωράφι ἦταν γεμᾶτο ἀπό Φῶς. «Δέν μποροῦσα νά καταλάβω τί ἦταν», μᾶς εἶπε. «Αὐτό τό Φῶς δέν εἶχε σκιά οὔτε προοπτική. Ἴσως γιατί εἶχα συνηθίσει στήν εἰκόνα τοῦ φυσικοῦ φωτός στό χωράφι, μποροῦσα νά δῶ ὅλες τίς λεπτομέρειες, ἀλλά μόνο στό φῶς, χωρίς σκιά. Ἔμεινα ἀποσβολωμένος. Δέν ξέρω γιά πόση ὥρα ἤμουν ἔτσι. Καί ὅταν συνῆλθα, τό χωράφι ἦταν φυσιολογικό. Δέν εἶπα τίποτε γι' αὐτό στήν ἀδελφή μου ἤ στόν ἀδελφό μου. Ἀλλά, ἀργότερα, ὅταν ἤμουν μαθητής στό λύκειο,

μίλησα στή μητέρα μου γι' αὐτό. Δέν ἐξεπλάγη. Ὑποθέτω ὅτι ἤξερε κάτι γι' αὐτό, ἀλλά ἁπλά ἔκανε τό σημεῖο τοῦ Σταυροῦ πάνω μου. Τότε πρός μεγάλη μου ἔκπληξη μοῦ φίλησε τό χέρι. Δέν τό κατάλαβα αὐτό τότε. Ἀργότερα κατάλαβα ὅτι φιλοῦσε ὄχι τό χέρι μου ἀλλά τό σῶμα αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ πού εἶχε δεῖ τό Φῶς τοῦ Θεοῦ.»

6. Η ΠΡΩΤΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ

Κατά τή διάρκεια τῆς δεύτερης περιόδου φυλάκισής του, εἶχε ἄλλες δύο ἐμπειρίες αὐτοῦ τοῦ Φωτός. Ἡ πρώτη ἦταν στά 1980, ὅταν ἦταν στίς φυλακές Aiud στή βόρεια Τρανσυλβανία. Ἦταν μιά παλιά φυλακή μέ πολύ κακές συνθῆκες, καί ἦταν σέ ἀπομόνωση σέ ἕνα κελλί γιά ἑφτά μῆνες. Δέν ἔβλεπε κανέναν ἐκτός ἀπό τούς δεσμοφύλακες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὁδηγίες νά τόν χτυποῦν καί νά τόν προσβάλλουν συνέχεια. Ὑπῆρχε ἕνας δεσμοφύλακας γιά τόν ὁποῖο ὁ π. Γεώργιος ἔλεγε ὅτι ἦταν ὁ πιό σαδιστής ἄνθρωπος πού εἶχε ποτέ συναντήσει στή ζωή του. Δέν μποροῦσε νά τελειώσει τήν ὀκτάωρη βάρδια του χωρίς νά χτυπήσει καί νά βασανίσει τούς κρατούμενους.

Ἦταν νύχτα τοῦ Πάσχα*, τῆς λαμπρῆς Ἑορτῆς τῆς Ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ. Τά μεσάνυχτα οἱ καμπάνες ἀπό τίς κοντινές ἐκκλησίες ἄρχισαν νά κτυποῦν. «Ὁ ἦχος ἀπό τίς καμπάνες ἔφτανε στό κελλί μου πολύ ἁπαλός,» θυμόταν ὁ π. Γεώργιος. «Ἦταν τόσο ὄμορφα - ἦταν σάν Παράδεισος. Μόνος μου μέσα στό κελλί, συνειδητοποίησα γιά πρώτη φορά πόσο ὄμορφος εἶναι ὁ ἦχος ἀπό τίς καμπάνες. Ἐκείνη τή νύχτα δέν κοιμήθηκα. Ἤμουν ξαπλωμένος στό κρεβάτι μου και θυμόμουν πασχαλινές γιορτές ἀπό τό παρελθόν: ἕνα Πάσχα ὅταν ἤμουν παιδί, ἕνα Πάσχα ὅταν ἤμουν φοιτητής, ἕνα προηγούμενο Πάσχα στή φυλακή. Ὅλοι τή νύχτα ἔψαλλα: 'Χριστός Ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας, καί τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωήν χαρισάμενος.' Ἤμουν τόσο εὐτυχισμένος!

»Στίς ἑφτά ἡ ὥρα, ἡ βάρδια ἄλλαξε. Ἦρθαν στήν πτέρυγα οἱ καινούργιοι φύλακες καί ἄνοιξαν τίς πόρτες. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά τούς γυρίσουμε τίς πλάτες, νά εἴμαστε στραμμένοι πρός τόν τοῖχο καί νά μήν τούς κοιτᾶμε μέχρι πού ν' ἀκούσουμε τήν πόρτα νά κλείνει. Ἔτσι

---

* Ἡ λέξη «Πάσχα» προέρχεται ἀπό τήν ἀντίστοιχη Ἑβραϊκή λέξη πού σημαίνει «Πέρασμα», γιατί εἶναι ὁ ἑορτασμός τοῦ περάσματος τοῦ Χριστοῦ ἀπό τό θάνατο στή ζωή. Στή Δύση αὐτή ἡ γιορτή ἐσφαλμένα ὀνομάζεται «Easter», κατά τήν ὀνομασία ἑνός Δυτικοευρωπαϊκοῦ παγανιστικοῦ φεστιβάλ.

ἦταν ἡ παράδοση. Ἀλλά ἐκείνη τήν ἡμέρα τῆς χαρᾶς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δέν γύρισα πρός τόν τοῖχο. Ἐκεῖνος ὁ νέος, ὁ ἰδιαίτερα σκληρός δεσμοφύλακας μπῆκε μέσα – καί τόν κοίταξα κατευθείαν στά μάτια καί εἶπα: 'Χριστός Ἀνέστη!' Μέ κοίταξε, ὄχι θυμωμένα, καί μετά κοίταξε τούς ἄλλους φύλακες, γιατί ἀπαγορευόταν νά μή γυρνᾶμε πρός τόν τοῖχο. Μετά γύρισε πρός τό μέρος μου καί εἶπε. 'Ἀληθῶς Ἀνέστη!' Ἔπαθα σόκ. Δέν μποροῦσα νά κουνηθῶ. Πῶς καί μοῦ εἶπε, 'Ἀληθῶς Ἀνέστη'; Κατάλαβα ὅτι δέν ἦταν αὐτός - ἦταν ὁ ἄγγελός του.

»Ἔκλεισε τήν πόρτα καί ἐγώ ἔμεινα ἀποσβολωμένος μέ αὐτό πού εἶπε. Καί σιγά-σιγά, εἶδα τόν ἑαυτό μου ὅλο Φῶς. Ἡ πινακίδα στόν τοῖχο ἔλαμπε σάν ἥλιος. Τά πάντα μέσα στό κελλί μου ἔλαμπαν. Δέν μπορῶ νά ἐξηγήσω μέ λέξεις τήν εὐτυχία πού μέ κατέκλυσε τότε. Δέν μπορῶ νά ἐξηγήσω τίποτα. Ἁπλά συνέβη. Εἶμαι ἀνάξιος. Ἤμουν ἴσως ὁ μεγαλύτερος ἁμαρτωλός σ' ἐκείνη τήν πτέρυγα, ἀλλά παρ'ὅλ'αὐτά ὁ Θεός μοῦ ἔδωσε αὐτό τό Φῶς. Ἴσως ὅταν ἤμουν παιδί μοῦ τό ἔδωσε γιατί τότε ἤμουν ἀθῶος, ἀλλά γιατί ὁ Θεός διάλεξε ἐμένα γι' αὐτό καί ὄχι κάποιον ἄλλον; Στό χωριό μου ὑπῆρχαν καμιά ἑκατοστή παιδιά, ἴσως πιό ἀθῶα ἀπό μένα. Λοιπόν μή μέ ρωτᾶτε γιατί ὁ Θεός διάλεξε ἐμένα καί ὄχι κάποιον ἄλλο.

»Τό Φῶς σύντομα ἐξαφανίστηκε, ἀλλά ἡ εὐτυχία κράτησε πολλές ὧρες.»

7. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ

»Ἡ ἑπόμενη ἐμπειρία πού εἶχα ἀπό τό Ἄκτιστο Φῶς ἦταν ἑνάμισυ χρόνο ἀργότερα.

»Ὁ Ceausescu ἦταν πολύ θυμωμένος μαζί μου, καί ἤθελε νά μέ σκοτώσει στή φυλακή. Δέν μποροῦσε νά μέ καταδικάσει σέ θάνατο γιατί ἡ περίπτωσή μου ἦταν πολύ γνωστή σέ ὁλόκληρο τόν κόσμο, ἔτσι διέταξε νά μέ βάλουν σ'ἕνα κελλί μέ σαδιστές ἐγκληματίες. Μέ ἔβαλαν λοιπόν μαζί μέ δύο τέτοιους ἐγκληματίες. Ὁ ἕνας ἀπό αὐτούς εἶχε σκοτώσει τή μητέρα του. Δέν τήν εἶχε ἁπλά σκοτώσει. Τήν εἶχε βασανίσει – ἐπί πολλές μέρες - κόβοντας τά δάχτυλά της καί τό σῶμα της. Ὁ ἄλλος εἶχε σκοτώσει δύο νεαρούς μέ τόν ἴδιο σαδιστικό τρόπο...

»Ἀμέσως οἱ δύο συγκρατούμενοί μου ἄρχισαν νά μέ κακομεταχειρίζονται, ἀλλά ὄχι πολύ ἄσχημα. Ξέρετε, εἶχαν καί κάτι τό ἀνθρώπινο. Παρατήρησα ὅτι ὅλοι αὐτοί οἱ ἄνθρωποι χωρίς τίποτα στήν

ψυχή τους - ἐγκληματίες καί κλέφτες καί λοιπά – εἶχαν μέσα τους κάτι πολύ, πολύ ἀγαπητό, μέχρι καί κάτι τό ἅγιο.

»Κάθε μέρα αὐτούς τούς δύο αὐτούς ἀνθρώπους τούς καλοῦσε ἡ διοίκηση. Νομίζω ὅτι τούς μάλωναν γιατί δέν μοῦ εἶχαν κάνει τίποτε. Νομίζω ὅτι τούς ζητοῦσαν νά μέ σκοτώσουν. Μιά μέρα, μετά ἀπό τρεῖς μῆνες, τούς κάλεσαν ξανά στή διοίκηση. Ἦταν πολύ ἀναστατωμένοι ὅταν ἦρθαν πίσω. Δύο φορές τήν ἑβδομάδα μᾶς ἐπέτρεπαν νά βγοῦμε ἔξω σέ μιά μικρή αὐλή, δεκαπέντε ἐπί εἴκοσι πόδια. Πήγαμε ἔξω καί μοῦ εἶπαν, 'Στάσου ἐκεῖ'. Πῆγαν στήν ἄλλη γωνία καί μίλησαν μεταξύ τους. Ἤμουν σίγουρος ὅτι εἶχε ἔρθει ἡ ὥρα νά μέ σκοτώσουν. Στεκόμουν ἐκεῖ μέ τό πρόσωπο πρός τόν τοῖχο. Προσευχόμουν, ἐξομολογούμενος τά ἁμαρτήματά μου στόν Θεό. Μετά ἀπό δέκα λεπτά – εἴχαμε μόνο δέκα λεπτά γιά περίπατο - ἦρθαν σέ μένα καί εἶπαν, 'Πάτερ' – αὐτή ἦταν ἡ πρώτη φορά πού μέ ἔλεγαν *Πάτερ* – 'Πάτερ, ἀποφασίσαμε νά μή σέ σκοτώσουμε. Ἄς σέ σκοτώσουν οἱ φύλακες.' Ἄρχισα νά κλαίω. Τό εἶχα γιά σίγουρο ὅτι θά πέθαινα. Μπήκαμε στό κελλί καί τώρα μιλήσαμε μαζί. Τούς εἶπα γιά τόν ἑαυτό μου καί γιά τά πάντα. Μοῦ εἶπαν γιά τή δική τους ἐμπειρία, καί γιά τό ὅτι τώρα πρόσεξαν πώς ἤμουν καλός ἄνθρωπος. Τήν ἑπόμενη μέρα πῆρα τήν ἄδειά τους νά κάνω Θεία Λειτουργία στό κελλί.

»Ἦσαν πολύ περίεργοι νά δοῦν τί ἦταν ἡ Λειτουργία. Γι' αὐτούς, ὁ παπάς ἦταν κάποιος πού ἐκμεταλλευόταν τούς ἀνθρώπους καί τούς ἔπαιρνε χρήματα. Ἤ ἴσως ἔβλεπαν τόν παπά σάν ἕνα μάγο. Δέν ἤξεραν τίποτα γιά τήν πίστη. Ἴσως ἤξεραν λίγα πράγματα γιά τή θρησκεία καί τήν ἐκκλησία, ἀλλά εἶμαι σίγουρος ὅτι δέν ἤξεραν τίποτα γιά τή Λειτουργία.

»Ἔτσι, τήν Κυριακή, ἄρχισα νά ἑτοιμάζω τόν ἄρτο, τό νερό, τό κάλυμμα. Μέ κοίταζαν. Ἐκείνη τήν Κυριακή δέν δούλευαν, ἔτσι εἴχαμε μιά ἀργία τῆς Ἐκκλησίας. Μέ ἀγριοκοίταζαν, ἴσως γιατί νόμιζαν πώς αὐτά ἦταν τά μαγικά μου ἐργαλεῖα. Ἄρχισα τίς προσευχές μου μέ πολύ χαμηλή φωνή γιατί οἱ φύλακες δέν ἐπέτρεπαν νά κάνουμε τελετή μέ δυνατή φωνή. Οἱ συγκρατούμενοί μου μέ πλησίασαν, ἁπλά γιά ν' ἀκούσουν τί ἔλεγα. Σιγά-σιγά, ὅσο προχωροῦσε ἡ Λειτουργία, ἡ φλόγα τῆς πίστης μου μετέφερε τήν ψυχή μου σέ ἄλλο ἐπίπεδο καί αὐτό τούς ἄγγιξε – εἶμαι σίγουρος. Δέν ὑπῆρχε κίνηση. Δέν κουνήθηκαν. Δέν μίλησαν. Ἦταν ἐκεῖ, μαζί μου, μέχρι τό τέλος. Δέν στράφηκα πρός τό μέρος τους, ἀλλά μετά τόν καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων, ἀφοῦ κοινώνησα, στράφηκα πρός αὐτούς καί ἔμεινα ἔκπληκτος. Τούς εἶδα

γονατιστούς, νά προσεύχονται μαζί μου, καί νά περιβάλλονται ἀπό τό Φῶς. Ἦταν μέσα σ' αὐτό τό Φῶς, ὁρατό Φῶς, Ἄκτιστο Φῶς ἀλλά ὁρατό...Ὁ Θεός ἁπλά ἄνοιξε τά μάτια μου γιά νά δῶ αὐτό τό Φῶς, καί αὐτό τούς περιέβαλλε. Παρατήρησα ὅτι ὁλόκληρο τό κελλί ἦταν γεμᾶτο ἀπό Φῶς. Δέν ἤξερα τότε καί δέν ξέρω οὔτε τώρα πότε ἐμφανίστηκε αὐτό τό Φῶς. Ἴσως ὅταν ἄρχισα τή Λειτουργία τό Φῶς νά ἦταν γύρω μας, ἀλλά ἤμουν συγκεντρωμένος μόνο στήν ἱερή ἀκολουθία. Ἴσως τό Φῶς νά ἐμφανίστηκε τή στιγμή πού ἔλεγα τήν *ἐπίκληση*[*] (invocation) - καί ἀπό τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ τό Φῶς ἁπλώθηκε στό κελλί. Ἤ ἴσως τό Φῶς νά ἐμφανίστηκε ἀκριβῶς τή στιγμή πού στράφηκα πρός αὐτούς, ἤ ἴσως νά ἦταν περικυκλωμένοι ἀπό τό Φῶς συνεχῶς.

»Αὐτό τό Φῶς μεταμόρφωσε τίς ψυχές τους! Ὄχι οἱ προσευχές μου οὔτε ἡ ἴδια ἡ τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας. Ὁ Θεός μεταμόρφωσε τίς ψυχές τους ἐκχύνοντας αὐτό τό Ἄκτιστο Φῶς πάνω τους. Μέσω αὐτοῦ τοῦ Φωτός εἴμασταν ἱκανοί νά ἀγαπηθοῦμε, νά προσευχηθοῦμε καί νά νιώσουμε ὅτι ἔχουμε κάτι κοινό. Ἦταν ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

»Τό ὑπόλοιπο τῆς ἡμέρας πέρασε μέ φιλία καί ἀγάπη, μιλῶντας γιά τόν Χριστό. Γιά πρώτη φορά μπόρεσα νά τούς μιλήσω γιά τόν Χριστό, γιά τήν πίστη, γιά τήν ἀγάπη. Ὁ ἕνας τους μέ ρώτησε: 'Μπορεῖ ὁ Χριστός νά μέ ἀγαπήσει; Σκότωσα τή μητέρα μου. Πῶς μπορεῖ ὁ Χριστός νά μέ ἀγαπήσει;' Ὁ ἄλλος εἶπε, 'Μπορεῖ ὁ Χριστός νά μέ ἀγαπήσει ἀφοῦ σκότωσα δύο νέους; Ἴσως πάω καί σκοτώσω καί ἄλλους. Μπορεῖ ὁ Χριστός νά μέ συγχωρήσει γιά τό ἔγκλημα πού ἔκανα;' Εἶπα, 'Μπορεῖ. Ἴσως ἡ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη νά μή μπορεῖ νά σᾶς συγχωρήσει, ἀλλά ὁ Ἰησοῦς θά σᾶς συγχωρήσει, ἄν μετανοήσετε. Θά σᾶς δώσει τό Σῶμα Του καί τό Αἷμα Του, ἄν μετανοήσετε καί ἀποφασίσετε νά μήν κάνετε ἄλλα ἐγκλήματα.' Πίστεψαν καί δέν πίστεψαν. Ἦταν πολύ δύσκολο γι' αὐτούς νά καταλάβουν, γιατί σέ ὅλη τους τή ζωή ἦταν σέ συνεχή σύγκρουση μέ τήν κοινωνία. Κοίταζαν νά σκοτώσουν, νά κλέψουν, νά ἐξαπατήσουν τήν κοινωνία, καί ἡ κοινωνία κοίταζε νά τούς συλλάβει. Ἦταν μία συνεχής πάλη, καί σέ αὐτή τήν πάλη δέν ὑπῆρχε χῶρος γιά ἀγάπη. Ὁ πρῶτος δέν ἀγαποῦσε τή μητέρα του – σκότωσε τή μητέρα του. Ὁ ἄλλος δέν ἀγαποῦσε τούς φίλους του – τούς σκότωσε. Μιά στιγμή ἀγάπης δέν εἶχαν. Ἴσως ὅταν ἦταν παιδιά ἡ μητέρα τους καί ὁ πατέρας τους νά τούς

[*] Ἐπίκληση: οἱ προσευχές γιά τόν καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων.

ἀγαποῦσαν, ἀλλά ὅταν μεγάλωσαν ἡ ζωή τους δέν εἶχε χῶρο γιά ἀγάπη. Δέν καταλάβαιναν ἀκριβῶς ποιό ἦταν τό νόημα τῆς ἀγάπης – τῆς ἀγάπης τοῦ Ἰησοῦ - ἀλλά ἡ λέξη ἀγάπη ἦταν μιά λέξη πού τούς γοήτευε. Ἐκείνη τήν ἡμέρα ἐπέμεινα στήν ἀγάπη καί τούς εἶπα, 'Ὁ Ἰησοῦς εἶπε, «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους .... ἀπό αὐτό οἱ ἄνθρωποι θά γνωρίσουν ὅτι εἴσαστε μαθητές μου, ἀπό τό ἄν ἔχετε μεταξύ σας ἀγάπη...Ἀγαπᾶτε τούς ἐχθρούς σας. Εὐλογεῖτε αὐτούς πού σᾶς καταριῶνται. Εὐεργετεῖτε αὐτούς πού σᾶς καταδιώκουν.»' Εἶπαν, 'Αὐτό εἶναι ἀδύνατον. Δέν εἶναι ἀνθρώπινο!' 'Ἔχετε δίκιο': εἶπα, 'δέν εἶναι ἀνθρώπινο. Ἀλλά τέτοια ἀγάπη ὑπάρχει στόν κόσμο – εἶμαι ἕνα ζωντανό παράδειγμα γιά σᾶς.' Τήν ἑπόμενη μέρα χωρίσαμε. Ἡ διοίκηση κατάλαβε ὅτι δέν μποροῦσε νά κάνει τίποτε μέ μένα καί ὅτι αὐτοί οἱ ἄνθρωποι ἀρνοῦνταν νά μέ σκοτώσουν, ἔτσι μέ ἄφησαν μόνο μου στό κελλί.

»Δέν ξέρω ἄν αὐτοί οἱ δύο ἄνθρωποι συνειδητοποίησαν τήν παρουσία τοῦ Φωτός πού εἶδα στό κελλί, ἀλλά αὐτό τό Φῶς λειτούργησε στήν καρδιά τους καί τούς ἔκανε ἀδελφούς μου. Ἡ Ἐνέργεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τούς ἔκανε ἴσως ἀπό ἐγκληματίες ἁγίους. Δέν μπορῶ νά πιστέψω ὅτι ὕστερα ἀπό αὐτό ἔγιναν ξανά ἐγκληματίες. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἔχουν σωθεῖ, καί προσεύχομαι γι' αὐτούς συνέχεια. Ἀκόμα καί σήμερα προσεύχομαι γι' αὐτούς. Ποτέ στήν προσευχή μου δέν τούς βλέπω σάν ἐγκληματίες. Εἶμαι σίγουρος ὅτι ἔχουν σωθεῖ.»

8. ΤΟ ΔΩΡΟ ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ

»Αὐτό πού ἤθελα νά σᾶς πῶ εἶναι ὅτι ὁ Θεός δίνει τό Φῶς Του ὄχι μόνο σέ κάποιους μοναχούς ἀφοῦ ἔχουν πρῶτα κάνει μακρόχρονη ἄσκηση, καθισμένοι στήν ἀπομόνωση τοῦ κελλιοῦ τους συγκεντρωμένοι, ἑνώνοντας τόν νοῦ καί τήν καρδιά, ὑποτάσσοντας τό νοῦ στήν καρδιά. Δίνει ἐπίσης τό Φῶς Του σάν δῶρο σέ κάποιον χωρίς νά τό ἀξίζει, χωρίς νά ζητάει κάτι ἀπό αὐτό τό ἄτομο. Μοῦ ἔδωσε αὐτό τό Φῶς χωρίς νά τό ἀξίζω, χωρίς νά μοῦ ζητήσει νά κάνω κάτι γι' Αὐτόν.

»Τά δῶρα τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι μιά ἀνταμοιβή γιά μᾶς. Δεχόμαστε δῶρα ἀπό τόν Θεό μόνο ἀπό τήν ἀγάπη Του γιά μᾶς. Ὅπως εἶπα, ἤμουν ὁ μεγαλύτερος ἁμαρτωλός σ' ἐκείνη τήν πτέρυγα. Ὡστόσο, ὁ Θεός μέ διάλεξε. Γιατί; Δέν ὑπάρχει ἐξήγηση. Αὐτά τά παιδιά ἦταν ἐγκληματίες, ὡστόσο ὁ Θεός τούς ἀγάπησε, μέσα στό Φῶς. Γιατί; Ἐπειδή ἤθελε νά μεταμορφώσει τίς ψυχές τους – καί εἶμαι σίγουρος ὅτι τίς μεταμόρφωσε.»

9. ΤΟ ΑΛΗΘΙΝΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΑΣ

Τελειώνοντας τή διήγησή του, ὁ π. Γεώργιος μᾶς θύμισε ὅτι, ἄν καί μπορεῖ νά μή μᾶς δόθηκε ἀπό τόν Θεό νά διακρίνουμε τή Χάρη Του μέ τούς πνευματικούς μας ὀφθαλμούς, ὡστόσο αὐτή ἡ Χάρη – αὐτή ἡ Θεϊκή Ἐνέργεια – εἶναι μαζί μας. «Σᾶς βεβαιώνω», εἶπε, «ὅτι σέ κάθε καλό λογισμό καί σέ κάθε καλή πρόθεση ὑπάρχει ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιά σᾶς. Καί σᾶς βεβαιώνω ὅτι, ἀκόμη καί ἄν δέν μπορεῖτε νά τό δεῖτε, περιβάλλεστε ἀπό τό Φῶς τοῦ Θεοῦ. Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει σ' αὐτό τό μέρος, καί τό Φῶς τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει σέ αὐτό τό μέρος, καί θά φυλάξει ζηλότυπα αὐτό τό μέρος ἐνάντια σέ κάθε τι τό διαβολικό. Εἶμαι πολύ σίγουρος γι' αὐτό. Δέν προφητεύω, ἀλλά εἶμαι ἀπόλυτα βέβαιος ὅτι αὐτό τό μέρος εἶναι εὐλογημένο καί ὅτι βρίσκεστε ὑπό τήν εὐλογία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶναι προφανές.»[1]

Δέν χρειάζεται νά δοῦμε τό Ἄκτιστο Φῶς ἤ νά βιώσουμε τή θέωση γιά ἀναδημιουργηθεῖ τό πνεῦμα μας ἀπό τό Ἄκτιστο Teh τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀναδημιουργία ξεκινάει μέ τό βάπτισμα, ὅταν ὁ σπόρος τῆς Χάρης ἐμφυτεύεται στό πνεῦμα μας. Καί στή συνέχεια, ἄν καλλιεργήσουμε αὐτόν τόν σπόρο, ἡ ἀναδημιουργία συνεχίζεται, βῆμα-βῆμα. Εἶναι μιά διαδικασία θανάτου καί ἀναγέννησης, ξανά καί ξανά. Μέ κάθε βῆμα, ὀδυνηρό γιά τό ἐγώ, ἀναδημιουργούμαστε ἐν μέρει. Τό πνεῦμα μας μεταμορφώνεται ἀπό τό Φῶς. Γίνεται δισκοπότηρο πού δέχεται τήν Ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεός δέν εἶναι μόνο ἕνα Ὄν πού μποροῦμε ἁπλά νά ἀτενίζουμε καί νά συνομιλοῦμε μαζί του. Μέ τήν ἔλευση τοῦ Tao ἐν σαρκί, μποροῦμε νά συμμετέχουμε στήν ἴδια Του τή ζωή μέσω τῶν Ἐνεργειῶν Του. Γιατί ὁ Θεός δέν ὑπάρχει ξέχωρα ἀπό τίς Ἐνέργειές Του, οὔτε οἱ Ἐνέργειές Του ξέχωρα ἀπό Αὐτόν. Ὅπου ὑπάρχουν οἱ Ἐνέργειές Του, ἐκεῖ ὑπάρχει καί τό Πρόσωπό Του.

Γι' αὐτόν πού ἀκολουθεῖ τόν Χριστό τό ἐνσαρκωμένο Tao, ἡ ἐνοίκηση τοῦ Θεοῦ μέσα μας δέν εἶναι ἁπλά κάτι τό νοητικό. Εἶναι ζωντανή καί ζωοποιός. Μέσω τῆς Ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ μέσα μας ὡς προσωπική μας ἰσχύ καί δύναμη, γινόμαστε ἀληθινά ζωντανοί. Τώρα διαθέτουμε μιά ζωή πού δέν εἶναι δική μας. Ζοῦμε τή δική Του ζωή, γιατί εἶναι ἡ δική Του Ἐνέργεια πού μᾶς ζωοποιεῖ.

Ὅπως ἔχουμε δεῖ, ὁ Χριστός ὀνόμαζε τή Χάρη Του «ζῶν ὕδωρ.» Εἶπε, «Ὅποιος πιεῖ ἀπό τό ὕδωρ πού θά τοῦ δώσω δέν θά διψάσει ποτέ. Ἀλλά τό

ὕδωρ πού θά τοῦ δώσω θά γίνει γι' αὐτόν πηγή ὕδατος πού θά ἀναβλύζει σέ αἰώνια ζωή.»[2] Ὅταν αὐτή ἡ Ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ μᾶς ζωοποιεῖ, ἡ ζωή μας θά πρέπει νά εἶναι αἰώνια, γιατί αὐτή ἡ Χάρη, ὄντας Ἄκτιστη, δέν μπορεῖ ποτέ νά πεθάνει.

Γιά νά παραμείνουμε γιά πάντα στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν γιά τήν ὁποία μᾶς μιλάει ὁ Χριστός, πρέπει – πνευματικά μιλώντας – νά εἴμαστε καθ' ὁμοίωση τοῦ Χριστοῦ. Καί γιά νά εἴμαστε καθ' ὁμοίωσή Του, πρέπει νά εἴμαστε γεμᾶτοι ἀπό τό Πνεῦμα Του, ἀπό τή Χάρη Του. Πρέπει ἤδη νά ζοῦμε τήν αἰώνια ζωή Του.

Στήν παραβολή του γιά τό γάμο, ὁ Χριστός κάνει ξεκάθαρο ὅτι δέν θά εἰσέλθουμε σέ αἰώνια ἕνωση μέ Αὐτόν ἄν δέν ἔχουμε ἀποκτήσει ἕνα δικό μας «ἔνδυμα γάμου».[3] Αὐτό τό ἔνδυμα γάμου εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐνοικοῦσα Χάρη γιά τήν ὁποία ἔχουμε καταστήσει τόν ἑαυτό μας κατάλληλο νά τή δεχτεῖ καί νά τήν ἑλκύσει μέσα στό πνεῦμα μας.

Οἱ σύγχρονες παραλλαγές τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀνθρώπινες ἐπινοήσεις, μᾶς δίνουν τήν ἐντύπωση ὅτι γιά νά «σωθοῦμε» ἀρκεῖ μόνο νά ἔρθουμε στό γάμο. Ἀλλά αὐτό δέν εἶναι ἀλήθεια. Ἡ σωτηρία δέν εἶναι αὐτόματη. Ἡ πρόσκληση στό γάμο εἶναι δωρεάν, καί ἡ Χάρη Του μᾶς δωρίζεται ἐλεύθερα, ἀλλά πρέπει νά γίνουμε κατάλληλοι νά εἰσέλθουμε καί νά τή δεχτοῦμε. Ἄν ἔχουμε λερώσει τό δισκοπότηρο τῆς ψυχῆς μας, ἡ καθαρή Χάρη τοῦ Θεοῦ δέν θά ἐνοικήσει ἐκεῖ, καί θά βρεθοῦμε χωρίς ἔνδυμα γάμου. Ἔτσι, ἄν καί ἔχουμε ἔρθει στήν τελετή, δέν θά μπορέσουμε νά μείνουμε σ' αὐτήν. Δέν θά «σωθοῦμε».

Ἡ ἀληθινή σωτηρία εἶναι μιά διαδικασία: μιά διαδικασία ἀναγέννησης ξανά καί ξανά, καθώς προχωροῦμε καί πλησιάζουμε ὅλο καί περισσότερο στό καθ' ὁμοίωση τοῦ Χριστοῦ, καί ἀποκτοῦμε ὅλο καί περισσότερη ἀπό τή Χάρη Του. Εἶναι μιά διαδικασία ἑτοιμασίας νά κατοικήσουμε γιά πάντα στό Φῶς τῆς Ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία θά ἐμποτίσει τό πνεῦμα μας καθώς ἀνεβαίνουμε ὅλο καί ψηλότερα πρός τή θέασή Του.

Ὁ Χριστός μᾶς εἶπε ὅτι ἡ ὁδός τῆς ζωῆς – τῆς ζωῆς *Του* – εἶναι μιά στενή ὁδός, καί λίγοι εἶναι αὐτοί πού τή βρίσκουν.[4] Ἐλπίζουμε ὅτι αὐτό τό βιβλίο θά βρεῖ αὐτούς πού *θέλουν* νά τή βροῦν: αὐτούς πού δέν εἶναι ἱκανοποιημένοι μέ τίς ψεύτικες ὑποσχέσεις γιά αὐτόματη σωτηρία. Αὐτούς οἱ ὁποῖοι, ὅταν βιώσουν μέ τρόπο ἁπτό τόν σπόρο τῆς Θεϊκῆς Ἐνέργειας πού ἔχει ἐμφυτευτεῖ στήν ψυχή τους μέ τό βάπτισμα, θά τόν

θρέψουν εἰλικρινά καί μέ μονοσήμαντα προσανατολισμένο καί ἁγνό κίνητρο. Γι' αὐτούς οἱ ὁποῖοι θά «σκάψουν γιά νά βροῦν τό χρυσάφι», καί θά ἀνακαλύψουν τό πολύτιμο μαργαριτάρι, γνωρίζοντας ὅτι, σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Lao Tzu, «Τό Tao εἶναι ὁ μεγαλύτερος θησαυρός τοῦ σύμπαντος.»

Εἴθε αὐτό τό βιβλίο νά βρεῖ ὅλους ὅσοι ἀληθινά ἀκολουθοῦν τό Tao. Μέσω αὐτοῦ θά ἀνακαλύψουν, ἄν δέν τό γνωρίζουν ἤδη, ὅτι αὐτό πού κατά βάθος ποθοῦν εἶναι ὁ Χριστός, μέσα στόν ὁποῖο ζοῦμε καί ὑπάρχουμε.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΝΑ
Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ

1. Η ΠΡΩΤΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ

Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμός ἦρθε στήν Κίνα ἀρχικά μέσω τῆς γειτονικῆς της χώρας, τῆς Ρωσίας. Τό 1685 οἱ Κινέζοι κατέλαβαν τό Ἀλμπαζίν, τό ὁποῖο βρίσκεται στή Ρωσία στά βόρεια σύνορα τῆς Κίνας, καί αἰχμαλώτισαν ἕνα μεγάλο ἀριθμό Κοζάκων καί Ὀρθόδοξων Ἀλμπαζινῶν. Σαρανταπέντε ἀπό αὐτούς μπῆκαν στήν ὑπηρεσία τοῦ Κινέζου Αὐτοκράτορα καί τούς πῆραν στό Πεκίνο μαζί μέ τόν ἱερέα τους, τόν π. Μάξιμο. Ὁ Αὐτοκράτορας K'ang-hsi τούς δέχθηκε εὐγενικά, καί παραχώρησε στόν π. Μάξιμο ἕνα παλιό Βουδιστικό ναό νά τόν μετατρέψει σέ Χριστιανική ἐκκλησία γιά τίς πνευματικές ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων του. Χτίστηκαν σπίτια γιά ἱερεῖς, καί ἡ ἐκκλησία, ἀφιερωμένη στήν Ἁγία τοῦ Θεοῦ Σοφία, ἐγκαινιάστηκε τό 1698.

Τό 1712 ὁ π. Μάξιμος κοιμήθηκε, καί ὁ Αὐτοκράτορας K'ang-hsi ἐπέτρεψε σέ ἕναν ἄλλον ἱερέα νά ἔρθει ἀπό τή Ρωσία στό Πεκίνο γιά νά τόν ἀντικαταστήσει. Στό Πεκίνο οἱ Ὀρθόδοξοι ἱερεῖς ὀνομάζονταν *λάμας*, καί ὁ Ὀρθόδοξος ἀρχιμανδρίτης ὀνομαζόταν *τά λάμα* (μεγάλος λάμα).

Καθώς περνοῦσε ὁ καιρός γίνονταν γάμοι μεταξύ Ἀλμπαζινῶν καί Κινέζων, καί οἱ ἀπόγονοί τους σύντομα δέν διακρίνονταν ἀπό τόν ὑπόλοιπο Κινέζικο πληθυσμό. Αὐτοί οἱ ἀπόγονοι παρέμειναν σταθεροί στήν Ὀρθοδοξία.

Τίς ἑπόμενες δεκαετίες ἡ Ὀρθόδοξη ἱεραποστολή στήν Κίνα παρεμποδίστηκε ἐξαιτίας πολιτικῶν προβλημάτων πού ἀνέκυψαν μεταξύ Ρωσίας καί Κίνας. Τό κήρυγμα πρός τούς Κινέζους ἀπαγορεύτηκε. Ὡστόσο κάθε χρόνο στό Πεκίνο γίνονταν Ὀρθόδοξοι ἀπό δέκα ὡς σαράντα ἄτομα. Μερικοί ἀπό αὐτούς τούς πρώτους προσήλυτους ἔγιναν ἁγιογράφοι, καί κόσμησαν τήν ἐκκλησία στό Πεκίνο μέ Ὀρθόδοξες εἰκόνες κινέζικης τεχνοτροπίας.

Τό 1858 τό πολιτικό κλίμα ἄλλαξε. Μέ τή συνθήκη τοῦ Tient-sin παραχωρήθηκε στούς Χριστιανούς ἱεραπόστολους τό δικαίωμα παραμονῆς στή χώρα. Αὐτό ἦταν τό ξεκίνημα μιᾶς νέας περιόδου γιά τήν Κινέζικη Ὀρθόδοξη ἀποστολή. Ἄγαμοι καί ἔγγαμοι ἱερεῖς πού ἦρθαν ἀπό τή Ρωσία μετέφρασαν καί τύπωσαν τήν Καινή Διαθήκη, τό Ψαλτήρι καί Ὀρθόδοξες ἀκολουθίες στά Κινέζικα, θέτοντας ἔτσι τά θεμέλια γιά μιά

αὐτόχθονη Κινεζική Ὀρθοδοξία. Τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ἐπεκτάθηκε καί πέρα ἀπό τό Πεκίνο, στό Tung-ting-an, ὅπου χτίστηκε μιά ἐκκλησία καί πολλοί Κινέζοι χωρικοί ἔγιναν ἔνθερμοι Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί. Ἄνοιξαν ἐπίσης ἐκκλησίες στό Hankow καί στό Kalgan.[1]

2. Ο ΠΑΤΗΡ ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΣ CHANG

Τό 1880 ὁ πρῶτος γηγενής Κινέζος Ὀρθόδοξος Ἱερέας, ὁ π. Μητρόφανος Chang (Chang Tzi-tzung), χειροτονήθηκε ἀπό τόν Ἅγ. Νικόλαο Kasatkin, ἐπίσκοπο Τόκυο. Ἡ ἀποδοχή τῆς ἱερωσύνης ἀπό τόν π. Μητρόφανο ἦταν μιά πράξη ἡρωϊκή, γιατί τήν ἐποχή ἐκείνη τό νά εἶναι κανείς Χριστιανός ἦταν πιό ἐπικίνδυνο καί πιό δύσκολο ἀπό κάθε ἄλλη φορά στήν κινεζική ἱστορία. Στήν Κίνα εἶχαν ἰσχυροποιηθεῖ τότε τά ξενόφοβα καί ἀντιχριστιανικά συναισθήματα, σέ ἀντίδραση πρός τόν ἀποικιοκρατικό ἐπεκτατισμό τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων κατά τή διάρκεια τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ 19ου αἰώνα. Συνέβαιναν ξεσπάσματα βίας, πού εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα τόν θάνατο τῶν ξένων καί Κινέζων Χριστιανῶν προσηλύτων.

Ὅταν ἔγινε ἱερέας, ὁ π. Μητρόφανος εἶπε ὅτι ἤξερε πώς τό τέλος του «δέν θά ἦταν εὐχάριστο». Αὐτός καί οἱ ἄνθρωποί του δοκιμάζονταν συνεχῶς, καί ὀνομάζονταν «διάβολοι κατώτερης τάξης», χαρακτηρισμός μόλις λίγο καλύτερος ἀπό τό «ξένοι διάβολοι». Ἄν καί τόν θεωροῦσαν ὅτι εἶχε προδώσει τήν Κινέζικη κουλτούρα του μέ τό νά γίνει Χριστιανός, ὁ ἴδιος γνώριζε ὅτι εἶχε ἀγκαλιάσει μιά πίστη πού ἦταν πέρα ἀπό κουλτούρες, καί ὅτι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Χριστοῦ ἀνῆκε τόσο στήν Κίνα ὅσο καί σέ ὁποιαδήποτε ἄλλη χώρα. Κοιτάζοντας πάνω ἀπό τά πολιτικά καί τά πολιτιστικά, διέκρινε μέ τό πνεῦμα του ὅτι προετοίμαζε τό Κινέζικο Ὀρθόδοξο ποίμνιό του στό νά προσαρτηθεῖ στίς τάξεις τῶν μαρτύρων στόν οὐρανό.

Τό 1897 ἡ Κινέζικη Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἔλαβε μιά μεγάλη εὐλογία μέ τόν ἐρχομό στό Πεκίνο τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἰννοκέντιου Figorovsky (πού ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος), ὁ ὁποῖος ἀποδείχθηκε ὅτι ἔβλεπε μακριά, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο ἱερέα πού ἦρθε ποτέ στήν Κίνα. Μεταξύ ἄλλων ἵδρυσε ἕνα μοναστήρι, φρόντισε οἱ καθημερινές ἀκολουθίες νά γίνονται στήν κινέζικη γλώσσα, ἀπέστειλε ἀνθρώπους ἀπό τό Πεκίνο νά διαδόσουν τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ, καί ξεκίνησε φιλανθρωπικά ἔργα.

Αὐτό βοήθησε στό νά ἐνδυναμωθεῖ ἡ Κινέζικη Ἐκκλησία καί νά προετοιμαστεῖ γιά τή σοβαρότερη δοκιμασία γιά τήν ὕπαρξή της.

3. ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΚΙΝΕΖΟΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ

Τό 1900 συνέβη ἡ ἄτιμη ἐξέγερση πού εἶναι γνωστή μέ τό ὄνομα Κίνημα τῶν Μποξέρ. Ἡ ἐξέγερση ἔγινε ἀπό μιά μυστική ὀργάνωση ἀνθρώπων πού ἀσχολοῦνταν μέ πολεμικές τέχνες καί ἀποκρυφισμό καί ὀνομάζονταν οἱ «Μποξέρ τοῦ Πνεύματος,» οἱ ὁποῖοι ὁρκίστηκαν νά ἀπαλλάξουν τήν Κίνα ἀπό τούς ξένους καί τούς Χριστιανούς. Μέ τή μύησή τους στήν ὀργάνωση, ἰσχυρίζονταν ὅτι ἐνοικοῦσε μέσα τους ἕνας θεός ὁ ὁποῖος τούς προίκιζε μέ δυνάμεις ὑπεράνθρωπες. Ὅταν ἄρχισαν νά πολιορκοῦν τό Πεκίνο, κηνύγησαν τούς Κινέζους Χριστιανούς καί τούς πρόσταξαν νά λατρέψουν τούς θεούς τους, ἤ ἀλλιῶς θά βασανίζονταν καί θά σκοτώνονταν. Χιλιάδες Χριστιανοί σφάχτηκαν, ἀποκεφαλίστηκαν καί θυσιάστηκαν.

Κατά τή διάρκεια τῆς Ἐπανάστασης τῶν Μποξέρ, οἱ Ὀρθόδοξες ἐκκλησίες στό Πεκίνο, στό Tung-ting-an καί στό Kalgan καταστράφηκαν, μαζί μέ τό ὀρθόδοξο τυπογραφεῖο καί τίς ἀδημοσίευτες μεταφράσεις του καί τήν τεράστια συλλογή του ἀπό κινητά τυπογραφικά στοιχεῖα μέ Κινέζικους χαρακτῆρες.

Τή νύχτα τῆς 11ης Ἰουνίου, οἱ Μποξέρ ἐπιτέθηκαν στήν ἐκκλησία στό Πεκίνο. Σύμφωνα μέ μαρτυρίες αὐτοπτῶν μαρτύρων, οἱ Κινέζοι Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί ἐκεῖ ἀντιμετώπισαν τόν θάνατο μέ τρομερό θάρρος. Ὁ Παῦλος Wan, ἕνας Ὀρθόδοξος δάσκαλος, πέθανε μέ τήν προσευχή στά χείλη. Ἡ Ia Wen, μιά ἄλλη δασκάλα, βασανίστηκε δύο φορές. Τήν πρώτη φορά, οἱ Μποξέρ τήν ἔκαναν κομμάτια καί τήν πέταξαν μισοπεθαμένη στό ἔδαφος. Ὅταν ἀνέκτησε τίς αἰσθήσεις της, οἱ Μποξέρ ξανά τήν ἔπιασαν καί αὐτή τή φορά τήν βασάνισαν μέχρι θανάτου. Καί τίς δύο φορές ἡ Ia Wen ὁμολόγησε τόν Χριστό μέ χαρά μπροστά στούς βασανιστές της.

Οἱ Μποξέρ ἔκαψαν τά κτίρια τῆς Ὀρθόδοξης ἱεραποστολῆς στό Πεκίνο τό βράδυ τῆς 14ης Ἰουνίου. Πολλοί ἀπό τούς πιστούς, γιά νά γλιτώσουν ἀπό τόν κίνδυνο, μαζεύτηκαν στό σπίτι τοῦ π. Μητροφάνου. Μεταξύ αὐτῶν ἦσαν καί κάποιοι πού πρίν εἶχαν κακές διαθέσεις πρός τόν ἱερέα, καί ὅμως δέν τούς ἔδιωξε. Διακρίνοντας ὅτι μερικοί ἦσαν λιγόψυχοι, τούς ἐνθάρρυνε.

Στίς δέκα τό βράδυ τῆς 23ης Ἰουνίου, στρατιῶτες καί Μποξέρ περικύκλωσαν τήν κατοικία τοῦ π. Μητροφάνου. Τήν ὥρα ἐκείνη βρίσκονταν ἐκεῖ περισσότεροι ἀπό ἑβδομήντα Χριστιανοί. Οἱ πιό δυνατοί ξέφυγαν, ἐνῶ ὁ π. Μητρόφανος καί πολλοί ἄλλοι, κυρίως γυναῖκες καί παιδιά, παρέμειναν καί δολοφονήθηκαν. Ὁ π. Μητρόφανος κάθησε στήν αὐλή μπροστά στό σπίτι του, καί οἱ Μποξέρ τοῦ ἔδωσαν ἐπανειλημμένες μαχαιριές στό στῆθος. Ἔπεσε κάτω ἀπό μιά χουρμαδιά.

Ἡ γυναίκα τοῦ π. Μητροφάνου καί οἱ τρεῖς γιοί του ἦταν στόν τόπο τῆς δολοφονίας. Ἀφοῦ οἱ Μποξέρ σκότωσαν τόν π. Μητρόφανο, ἅρπαξαν τόν ἑφτάχρονο γιό του Ἰωάννη, τοῦ ἐξάρθρωσαν τούς ὤμους καί τοῦ ἔκοψαν τά δάχτυλα τῶν ποδιῶν, τή μύτη καί τ' αὐτιά. Τό ἑπόμενο πρωΐ καθόταν γυμνός καί ξυπόλυτος στήν ἐξώπορτα. Τά χαμίνια τοῦ δρόμου τόν κορόϊδευαν, φωνάζοντάς τόν «ὀπαδό τῶν διαβόλων», ἀλλά τό ἀγόρι ἀπάντησε εὔστοχα, «Εἶμαι πιστός τοῦ Θεοῦ, καί ὄχι ὀπαδός τῶν διαβόλων.» Ὅταν ὁ κόσμος τόν ρωτοῦσε ἄν πονοῦσε, εἶπε πώς ὄχι. Μέ ἕνα χαμόγελο τό μικρό ἀγόρι εἶπε, «Δέν εἶναι δύσκολο νά ὑποφέρει κανείς γιά τόν Χριστό.»

Ἀργότερα τήν ἴδια μέρα οἱ Μποξέρ ἐπέστρεψαν καί πῆραν τή γυναίκα τοῦ π. Μητροφάνου τήν Τατιάνα καί τούς γιούς του Ἰωάννη καί Ἠσαΐα, μαζί μέ τήν δεκαεννιάχρονη ἀρραβωνιαστικιά τοῦ Ἠσαΐα τήν Μαρία, καί δεκαπέντε ἄλλους πιστούς. Ὁ Protasy Chan καί ὁ Rodion Hsiu, πού δέν εἶχαν ἀκόμη βαπτιστεῖ, ἔδωσαν μαρτυρία ὅτι ὁ μικρός Ἰωάννης, πού ἀκόμα δέν αἰσθανόταν πόνο ἀπό τόν ἀκρωτηριασμό, πῆγε ἤρεμος μέ τούς Μποξέρ καί δέν ἔδειχνε ἴχνος φόβου.

Ὅλοι οἱ φυλακισμένοι ἀποκεφαλίστηκαν. Ἀπό τήν οἰκογένεια τοῦ π. Μητροφάνου, μόνον ὁ δεύτερος γιός του, ὁ Σέργιος, ἐπιβίωσε. Αὐτός ἀργότερα ἔγινε πρωτοπρεσβύτερος.

Οἱ Μποξέρ σκότωσαν 30.000 Κινέζους Χριστιανούς τό καλοκαίρι τοῦ 1900, ἀπό τούς ὁποίους οἱ 222 ἦσαν Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί. Μεταξύ τῶν Κινέζων ὀρθόδοξων μαρτύρων ἦσαν καί ἀπόγονοι τῶν πρώτων Ἀλμπαζινῶν Ὀρθοδόξων στό Πεκίνο: Ὁ Κλήμης Kui Kin, ὁ Ματθαῖος Hai Tsuan, ὁ ἀδερφός του Vit, ἡ Ἄννα Chui, καί πολλοί ἄλλοι.

Ἡ Ἐκκλησία στή Ρωσία ἀμέσως ἀνακήρυξε τούς Κινέζους Ὀρθοδόξους μάρτυρες ὡς ἁγίους, καί καθιέρωσε εἰδικές ἐκκλησιαστικές ἀκολουθίες πρός τιμή τους πού τελοῦνται κάθε χρόνο στίς 11 Ἰουνίου, τήν ἡμέρα πού ἄρχισε τό μαρτύριό τους.[2]

4. Η ΚΙΝΕΖΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1900

Τό δεύτερο μ.Χ. αἰώνα, κατά τήν ἐποχή τῶν διωγμῶν τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ὁ Χριστιανός συγγραφέας Τερτυλλιανός εἶχε γράψει ὅτι «τό αἷμα τῶν μαρτύρων εἶναι ὁ σπόρος γιά τήν Ἐκκλησία.» Αὐτό συνέβη καί μέ τήν Κινέζικη Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Μετά τά μαρτύρια τό 1900, ἡ Ἐκκλησία ἄρχισε ν' ἀνθίζει ὅσο ποτέ πρίν. Ἡ ἱεραποστολή στό Πεκίνο ἀνασυγκροτήθηκε ἀπό ἀποζημιώσεις πού πλήρωσε ἡ Κινεζική κυβέρνηση. Στόν τόπο ὅπου δολοφονήθηκαν οἱ μάρτυρες χτίστηκε τό 1903 μιά καινούργια ἐκκλησία πρός τιμήν τους, ἡ ὁποία ὀνομάστηκε «Ἡ Ἐκκλησία Πάντων τῶν Ἁγίων Μαρτύρων,» στήν ὁποία τοποθετήθηκαν τά λείψανα πολλῶν ἀπό αὐτούς, συμπεριλαμβανομένου τοῦ Ἁγ. Μητροφάνου.

Ἀνάμεσα στό 1900 καί τό 1915 ὁ ἀριθμός τῶν Κινέζων Χριστιανῶν γενικά ὑπερτριπλασιάστηκε. Κατά τήν ἴδια περίοδο οἱ Κινέζοι Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί πενταπλασιάστηκαν, καί ἔφτασαν τούς 5.587 βαφτισμένους Κινέζους.

Σέ ὅλη τήν Κίνα ἄνοιξαν κέντρα γιά τό κήρυγμα τοῦ Ὀρθόδοξου Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Στήν ἐπαρχία Chihli (πού ἀργότερα ἔγινε γνωστή ὡς Hebei), στό κεντρικό Yung-ping-fu, ἐγέρθηκε μιά ἐκκλησία καί ἕνα σχολεῖο, καί ἕνας γηγενής Κινέζος ἱερέας ἄνοιξε περίπου εἴκοσι νέα κέντρα γιά τό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Στήν ἐπαρχία Henan, ἕνας Κινέζος ἀξιωματικός παραχώρησε γῆ στήν πόλη Wei-hui, ὅπου ἔκτισε μιά ἐκκλησία καί ἕνα σχολεῖο. Αὐτό ἔγινε κέντρο γιά τό ἱεραποστολικό ἔργο σέ ὁλόκληρο τό Henan.

Κατά τό 1916 ἡ Κινεζική Ὀρθόδοξη ἱεραποστολή περιελάμβανε:

Τό ἀνδρικό μοναστήρι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στό Πεκίνο

Τό Ἐρημητήριο τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ στούς λόφους δυτικά τοῦ Πεκίνου

Ἕνα γυναικεῖο μοναστήρι στό Πεκίνο

Δεκαενέα ἐκκλησίες, ἐκ τῶν ὁποίων τέσσερις στό Πεκίνο

Τριανταδύο ἱεραποστολικές ἐκκλησίες, ἐκ τῶν ὁποίων δεκατέσσερις στήν ἐπαρχία Chihli, δώδεκα στό Hubei, τέσσερις στό Henan, μία στό Tsian-fu, καί μία στή Μογγολία

Δεκαεφτά σχολεῖα γιά ἀγόρια καί τρία γιά κορίτσια

Τριανταοκτώ δασκάλους, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ὁποίων Κινέζοι

680 ἀγόρια καί κορίτσια ἀπό τήν Κίνα ἐγγράφηκαν στό σχολεῖο

Ἕνα θεολογικό σεμινάριο στό Πεκίνο

Μετεωρολογικό σταθμό, βιβλιοθήκη, τυπογραφεῖο (τό ὁποῖο ἐξέδωσε ἑκατό Κινέζικα Ὀρθόδοξα βιβλία), ἐργαστήριο ἁγιογραφίας, ξυλουργεῖο, ἀλευρόμυλο, βιοτεχνία κεριῶν, βιοτεχνία σαπουνιοῦ, ὑφαντήριο, μελίσσια, ραφεῖο καί πλινθοποιεῖο.[3]

Μέχρις ὅτου οἱ κομμουνιστές ἀποκτήσουν τόν ἔλεγχο στήν Κίνα, τό 1949, πόλεις ὅπως τό Πεκίνο, τό Harbin καί ἡ Σαγκάη ἦσαν κέντρα γιά Ρώσους πρόσφυγες ἀπό τήν Ἐπανάσταση τῶν Μπολσεβίκων τό 1917. Ἀπό τό 1934 ὡς τό 1949 ἔζησε στή Σαγκάη ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους Ὀρθόδοξους ἁγίους τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης Μαξίμοβιτς ὁ θαυματουργός, ὁ ὁποῖος τώρα εἶναι γνωστός ὡς Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Σαγκάης καί τοῦ Σάν Φραντζίσκο. Αὐτός χειροτόνησε Κινέζους πρεσβυτέρους καί διακόνους, καί ἵδρυσε ἕνα ὀρφανοτροφεῖο γιά παιδιά καί ἀπό τή Ρωσία καί ἀπό τήν Κίνα τά ὁποῖα ἔσωσε ἀπό τή φτώχεια καί τήν ἐγκατάλειψη. Ἀκόμη καί οἱ μή-Χριστιανοί Κινέζοι τόν σέβονταν ὡς ἅγιο. Στήν Κίνα ἔζησαν ἐπίσης ὁ Ἅγ. Ἰωνᾶς τῆς Μαντζουρίας, ἐπίσης θαυματουργός ἐπίσκοπος. Ἡ Ἀμμάς Ραφίνα, μία διορατική γερόντισσα, καί ὁ Γέρων Ἰγνάτιος τοῦ Harbin, ἕνας μεγάλος ἄνθρωπος τῆς προσευχῆς, ὁ ὁποῖος μετά τήν ἐπανάσταση τῶν Μπολσεβίκων προφήτευσε: «Ὅ,τι ἄρχισε στή Ρωσία θά καταλήξει στήν Ἀμερική.»

Ὅταν οἱ κομμουνιστές κατέλαβαν τήν Κίνα, πολλοί ὀρθόδοξοι πιστοί ἐγκατέλειψαν τή χώρα ὑπό τήν ἡγεσία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννη. Ὡστόσο, πολλοί παρέμειναν: τήν ἐποχή ἐκείνη ὑπῆρχαν 25.000 πιστοί στήν Ὀρθόδοξη Κινέζικη Ἐκκλησία, καί 103 ἐκκλησίες.

Τό 1950, ἐνθρονίστηκε νέος ἐπίσκοπος στή Σαγκάι ἕνας δίκαιος γηγενής Κινέζος ἱερέας, ὁ Συμεών Du (Du-Run-Chen). Τό 1957 ἕνας ἄλλος γηγενής Κινέζος, ὁ Βασίλειος Yao (Yao Fu-an'), ἔγινε ἐπίσκοπος στό Πεκίνο, καί ἡ Κινέζικη Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἀνακηρύχθηκε αὐτοκέφαλη ἀπό τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία στή Ρωσία.

5. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΥΠΟ ΔΙΩΓΜΟ

Κάτω ἀπό τήν κομμουνιστική διακυβέρνηση, ξεκίνησε ἕνα κῦμα θρησκευτικῶν διώξεων. Ὅλα τά Ὀρθόδοξα μοναστήρια στήν Κίνα ἔκλεισαν, οἱ μοναχοί τους ἐξορίστηκαν ἤ ἐκδιώχθηκαν. Πολλές ὀρθόδοξες ἐκκλησίες ἔκλεισαν ἤ καταστράφηκαν. Κατά τήν Πολιτιστική Ἐπανάσταση τοῦ 1966-1976 ἡ δίωξη ἐντάθηκε σέ μεγάλο βαθμό, καί σάν

ἀποτέλεσμα ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμός στήν Κίνα ἔγινε κάτι τό ἀπαγορευμένο. Οἱ Ὀρθόδοξοι πιστοί καί ὁ κλῆρος ἄρχισαν νά ὁδηγοῦνται στό μαρτύριο γιά τήν πίστη τους.[4] Μεταξύ αὐτῶν ἦταν ὁ Κινέζος πρεσβύτερος π. Στέφανος Wu (Wu Zhi-quan), ὁ ὁποῖος στίς 17 Μαΐου τοῦ 1970 ξυλοκοπήθηκε μέχρι θανάτου ἀπό τούς Ἐρυθροφρουρούς σέ μιά Ὀρθόδοξη ἐκκλησία στό Harbin.

Μέχρι τό τέλος τῆς Πολιτιστικῆς Ἐπανάστασης, οἱ περισσότερες ἀπό τίς Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες στήν Κίνα εἶχαν καταστραφεῖ, καί αὐτές πού ἔμειναν ὄρθιες κατασχέθηκαν ἀπό τήν κυβέρνηση γιά νά χρησιμοποιηθοῦν γιά ἄλλους σκοπούς. Πολύ λίγοι ἀπό τούς Ὀρθόδοξους κληρικούς παρέμειναν ζωντανοί, καί δέν ἔμειναν ἐπίσκοποι γιά νά χειροτονήσουν καινούργιους κληρικούς.

Στήν ἀρχή τῆς δεκαετίας τοῦ 1980, οἱ τελευταῖοι Κινέζοι κληρικοί ζήτησαν ἀπό τήν κυβέρνηση νά δώσει πίσω τίς Ὀρθόδοξες ἐκκλησίες πού εἶχαν ἀπομείνει. Τό 1985, ἡ κυβέρνηση ἐπέτρεψε μία μόνον ἐκκλησία νά ξανανοίξει: ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σκέπης στό Harbin. Ὁ ἱερέας της, ὁ π. Γρηγόριος Zhu (Zhu Shi-pu), κοιμήθηκε ἐκεῖ τό Σεπτέμβριο τοῦ 2000. Τό κτίριο τῆς ἐκκλησίας παραμένει ὑπό αὐστηρό ἔλεγχο ἀπό τήν κυβέρνηση.

Τό 1998, κάτι τό ἀναπάντεχο συνέβη στό Harbin. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλης, οἱ περισσότεροι μή-Χριστιανοί, ἔκαναν ἔκκληση στήν κυβέρνηση νά ἀναστηλώσει τή μεγάλη Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ὑπῆρχαν τόσοι πολλοί πού τό ζήτησαν πού τό αἴτημα ἔγινε δεκτό ἀπό τήν κυβέρνηση, καί ἡ ἐκκλησία ἀναστηλώθηκε κατά μεγάλο μέρος ἀπό δωρεές τῶν κατοίκων τοῦ Harbin. Μέχρι σήμερα*, ὡστόσο, δέν ἔχει ἐπιτραπεῖ ἡ ἐκκλησία νά ξανανοίξει γιά δημόσια λατρεία.

Ὁ τελευταῖος ἐνεργός ἱερέας στήν Κίνα, ὁ π. Ἀλέξανδρος Du (Du Li-fu), κοιμήθηκε στό Πεκίνο τόν Δεκέμβριο τοῦ 2003. Ὁ ξάδερφός του ὑπῆρξε μεταξύ αὐτῶν πού μαρτύρησαν γιά τήν Ὀρθόδοξη πίστη τους κατά τή διάρκεια τῆς Πολιτιστικῆς Ἐπανάστασης. Κατευθείαν ἀπόγονος τῶν Ἀλμπαζινῶν, ὁ π. Ἀλέξανδρος ποίμαινε μιά ὁμάδα πιστῶν στήν πρωτεύουσα καί κρυφά βάπτιζε τά παιδιά τους καί τά ἐγγόνια τους. Ἐπανειλημμένα εἶχε ζητήσει ἀπό τήν κυβέρνηση νά ἀνοίξει μιά ἐκκλησία στό Πεκίνο, ἀλλά πάντα συναντοῦσε ἄρνηση.

---

* Στμ. Μέχρι τό 2004

6. ΕΛΠΙΔΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Λίγες ἑβδομάδες πρίν ἀπό τήν κοίμησή του, ὁ π. Ἀλέξανδρος Du ἔστειλε τούς χαιρετισμούς του στούς Ὀρθόδοξους Χριστιανούς ἀνά τόν κόσμο, εἰδικά σέ αὐτούς πού νοιάζονταν γιά τήν Κινέζικη Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, καί τούς ζήτησε νά «ἱκετεύσουν τόν Θεό γιά τό μέλλον τῆς Ἐκκλησίας μας στήν Κίνα.» Σύμφωνα μέ τήν ἀνηψιά του, τήν Wang Lin-ru, ὁ π. Ἀλέξανδρος πίστευε ὅτι ἡ Ὀρθόδοξη ἐκκλησία θά ἀναγεννιόταν στήν Κίνα, ἄν καί εἶχε χάσει τήν ἐλπίδα του ὅτι αὐτό θά συνέβαινε ὅσο ζοῦσε.[5] Ὑπάρχουν πράγματι σημάδια ὅτι τά πράγματα θά ἀλλάξουν.

Στίς αὐτόνομες περιοχές τοῦ Xinjiang Uygur καί τῆς Ἐσωτερικῆς Μογγολίας, οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί Κινέζοι ἔχουν ἀποκτήσει περισσότερη ἐλευθερία. Σήμερα ὑπάρχουν 3.000 Ὀρθόδοξοι Κινέζοι στό Xinjiang Uygur καί 8.000 στήν Ἐσωτερική Μογγολία. Κατά τήν τελευταία δεκαετία, ἔχουν κτιστεῖ Ὀρθόδοξες ἐκκλησίες στίς πόλεις Ürümqi καί Yining στό Xinjiang Uygur, καί τό 2000 κτίστηκε μία μεγάλη καί ὡραία Ὀρθόδοξη ἐκκλησία στήν πόλη Erguna (πρώην Labdarin) στήν Ἐσωτερική Μογγολία.[6]

Τά τελευταῖα χρόνια ἱδρύθηκε μιά Ἑλληνική Ὀρθόδοξη Μητρόπολη μέ ἕδρα τό Χόνγκ Κόνγκ*, καί ἔτσι ξεκίνησε Ὀρθόδοξη ἱεραποστολή στήν Ταϊβάν καί στή Σιγκαπούρη. Μέσω τοῦ ἔργου τῆς Μητρόπολης, περισσότεροι Κινέζοι ἀνακαλύπτουν τώρα καί ἀγκαλιάζουν τήν Ὀρθόδοξη πίστη.

Ἡ Ρώσικη Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει κάνει ἐπίσης γνωστή τήν παρουσία της στήν Κίνα μετά ἀπό μακρά ἀναγκαστική ἀπουσία. Ρῶσοι ἐπίσκοποι καί κλῆρος γενικώτερα ἔχουν ἐπισκεφτεῖ ἀρκετές φορές τήν κυρίως Κίνα κατά τήν τελευταία δεκαετία, βαπτίζοντας ἀνθρώπους στά σπίτια τους καί δίνοντας Θεία Κοινωνία σέ Ὀρθόδοξους πιστούς.

Ἀλλά ἡ μεγαλύτερη ἐλπίδα γιά τήν Ὀρθοδοξία στήν κυρίως Κίνα ἔγκειται στό γεγονός ὅτι, τώρα**, πολλοί γηγενεῖς Κινέζοι Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί ἑτοιμάζονται γιά τήν ἱερωσύνη. Κάποιοι ἀπό αὐτούς ἔχουν ἀνατραφεῖ στίς παράνομες Ὀρθόδοξες κοινότητες στήν Κίνα, ἐνῶ ἄλλοι ἔχουν πρόσφατα προσηλυτιστεῖ πρός τήν Ὀρθόδοξη πίστη, ἀνακαλύπτοντάς την μόνοι τους μέσω μελέτης τῆς ἐκκλησιαστικῆς

---

* Στμ. Ἱερά Μητρόπολη Χόνγκ-Κόνγκ καί Νοτιοανατολικῆς Ἀσίας
** Στμ. Τό 2004.

ἱστορίας. Σπουδάζουν τώρα στήν Ἑλλάδα ἤ στή Ρωσία γιά νά προετοιμαστοῦν γιά χειροτονία.[7] Τό μέλλον τῆς Κινέζικης Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας βρίσκεται κυριολεκτικά στά χέρια τους, ἀφοῦ, σύμφωνα μέ τήν ἰσχύουσα νομοθεσία στήν Κίνα, μόνο γηγενεῖς Κινέζοι κληρικοί μποροῦν νά τελέσουν Θεία Λειτουργία σέ Κινεζικό ἔδαφος.

7. ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΦΑΣΗ ΤΗΣ ΚΙΝΕΖΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Ἡ κομμουνιστική κυβέρνηση, ἐνῶ προσπαθοῦσε ἐνεργά νά καταπνίξει τήν ἐλεύθερη ἔκφραση τῆς χριστιανικῆς πίστης στήν Κίνα, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ἔκανε ταυτόχρονα μεγάλο καλό στήν πίστη. Ἀφοῦ «τό αἷμα τῶν μαρτύρων εἶναι ὁ σπόρος τῆς Ἐκκλησίας,» ἡ ἴδια ἡ καταδίωξη τῶν Χριστιανῶν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα ἕνας ἐκπληκτικός ἀριθμός ἀνθρώπων στήν Κίνα νά ἀναζητήσουν τή Χριστιανική πίστη. Ὅταν οἱ κομμουνιστές ἦρθαν στήν ἐξουσία τό 1949, ὑπῆρχαν στήν Κίνα συνολικά ἕνα ἑκατομμύριο Χριστιανοί διαφόρων δογμάτων. Σήμερα, ὑπάρχουν ὀγδόντα μέ ἑκατό ἑκατομμύρια. Περίπου 15% ἀπό αὐτούς τούς Χριστιανούς ἀνήκουν σέ ἐκκλησίες πού εἶναι ὑπό τόν ἔλεγχο τοῦ κράτους. Οἱ ὑπόλοιποι ἀνήκουν σέ κατ᾽οἶκον ἐκκλησίες πού λειτουργοῦν ὑπογείως. Ἕνα μεγάλο μέρος αὐτῶν τῶν τελευταίων – καί εἰδικότερα οἱ ἐπικεφαλῆς τους - ἔχουν ὑποστεῖ στό παρελθόν καί ἐξακολουθοῦν μέχρι καί σήμερα νά ὑφίστανται διώξεις ἀπό τήν κομμουνιστική κυβέρνηση: ἀπώλεια τῆς κοινωνικῆς θέσης τους, πρόστιμα, ξυλοδαρμούς, βασανιστήρια, φυλάκιση καί θάνατο.

Γιά τήν ὥρα, ἡ Ὀρθόδοξη πίστη εἶναι μᾶλλον ἄγνωστη στόν κόσμο - ἀκόμα καί στούς Χριστιανούς – στήν Κίνα. Ὡστόσο, τά ἑκατομμύρια τῶν ἔνθερμων πιστῶν σέ ὁλόκληρη τήν Κίνα, οἱ ὁποῖοι ἀκολουθοῦν τόν Χριστό συχνά μέ κόστος μεγάλες προσωπικές θυσίες, μποροῦν νά προσφέρουν ἕνα θεμέλιο γιά μιά νέα φάση τοῦ Ὀρθόδοξου Χριστιανισμοῦ στήν Κίνα. Αὐτό μπορεῖ νά γίνει ἄν οἱ Χριστιανοί Κινέζοι ἀνακαλύψουν τήν ἀρχαιότερη καί πιό παραδοσιακή Ὀρθόδοξη ἔκφραση τῆς πίστης στόν Χριστό. Ἕνας Κινέζος προσήλυτος στήν Ὀρθοδοξία, πού τώρα προετοιμάζεται γιά τήν ἱερωσύνη, παρατήρησε πρόσφατα: «Εἶναι καλό πού πολλοί ἄνθρωποι στήν Κίνα ἔχουν ἤδη ἀκούσει γιά τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ἀλλά λυπᾶμαι πού δέν εἶναι πολλοί αὐτοί πού ἔχουν ἀκούσει γιά τόν Ὀρθόδοξο Χριστιανισμό. Ἡ Ὀρθοδοξία καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός δέν εἶναι δύο ξέχωρα πράγματα. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι Ὀρθοδοξία. Ὁ λόγος τοῦ

Θεοῦ, οἱ Γραφές, εἶναι Ὀρθοδοξία. Ἔχω τήν αἴσθηση πώς ἄν κάποιος πιστεύει στόν Ἰησοῦ Χριστό, αὐτή ἡ πίστη θά τόν φέρει στήν Ὀρθοδοξία.»

Ὑπάρχουν δύο λόγοι γιά τούς ὁποίους μπορεῖ νά εἶναι μιά φυσική ἐξέλιξη ὁ σύν Θεῷ ἀναπτυσσόμενος Χριστιανισμός στήν Κίνα νά ἀσπαστεῖ τήν Ὀρθοδοξία. Πρῶτ' ἀπ'ὅλα, ὁ Κινέζικος πολιτισμός καί ἡ Κινέζικη κουλτούρα βασίζεται σέ μιά ἀγάπη γιά τήν ὀρθοδοξία καί μιά πιστότητα στήν παράδοση, πού ἔχει τήν ἀπαρχή της στήν ἀρχαιότητα. Ὅπως ἔχει ἐπισημάνει ὁ π. Σεραφείμ: «Ὑπάρχει στόν Κινέζικο νοῦ μιά πολύ ἔντονη ἰδέα γιά τήν ὀρθοδοξία, μέ μικρό 'ο': ὅτι ὑπάρχει μιά ὀρθή διδασκαλία, καί ὅτι ὁλόκληρη ἡ κοινωνία ἐξαρτᾶται ἀπό αὐτή τήν ὀρθή διδασκαλία.... Οἱ Κινέζοι εἶναι ἀπό τούς ἀνθρώπους μέ τήν μεγαλύτερη ἔγνοια γιά τήν παράδοση. Μέχρι τήν ἐποχή πού ἦρθε ὁ κομμουνισμός, οἱ Κινέζοι ἔκαναν πράγματα τά ὁποῖα τά ἔκαναν οἱ πρόγονοί τους ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια, ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Κομφούκιου. Καί ὁ Κομφούκιος εἶχε πεῖ πώς ἔκαναν αὐτά τά πράγματα ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια, ἀπό τήν τρίτη χιλιετία π.Χ. Ἡ ὅλη ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς εἶχε παραμείνει βασικά ἡ ἴδια, καί ὅπου ὑπῆρχε διαφωνία, θά ἐπεκαλοῦντο τήν ἀρχαιότητα. 'Αὐτό ἔτσι γινόταν ἀπό τά παλιά τά χρόνια. Δέν μποροῦμε νά τό ἀλλάξουμε'.»[8] Ἔτσι ἡ Ὀρθοδοξία τῆς Ἀνατολῆς, πού ἀκολουθεῖ χωρίς συμβιβασμούς τήν πρωταρχική, ἀνόθευτη Χριστιανική ἀτραπό καί τήν ἀδιάσπαστη, ἀμετάβλητη μετάδοση τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ἀπό τήν ἐποχή τῶν ἀποστόλων μέχρι τίς μέρες μας, συνηχεῖ μέ τόν Κινεζικό νοῦ.

Δεύτερον, στό βάθος τους οἱ διδασκαλίες τῆς Ὀρθοδοξίας τῆς Ἀνατολῆς σχετικά μέ τήν ἐσωτερική πνευματική ζωή, οἱ ὁποῖες πηγάζουν ἀπό δύο χιλιετίες μυστικιστικῆς ἐμπειρίας τῶν ἁγίων, μποροῦν νά συναντήσουν τίς ἀρχαῖες Κινεζικές πνευματικές διδασκαλίες στό δικό τους ἔδαφος. Ὁ σύγχρονος Δυτικός Χριστιανισμός δέν μπορεῖ νά τό κάνει αὐτό. Μόνον ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμός μπορεῖ νά κατανοήσει, νά ἐκτιμήσει καί νά ἀγκαλιάσει τίς βαθιές συνειδητοποιήσεις τῶν αὐθεντικῶν Κινέζων σοφῶν τοῦ παρελθόντος, ξεκινώντας ἀπό τόν Lao Tzu, καί νά τίς διαχωρίσει ἀπό αὐτό πού ὁ Lao Tzu ἀποκαλοῦσε «παράδρομους τῆς Ὁδοῦ» στήν Κινεζική θρησκεία καί φιλοσοφία. Ἐπιπλέον, μόνο ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμός μπορεῖ νά ἀνοίξει γιά τούς Κινέζους τά μεγαλύτερα μυστήρια καί τόν τελικό σκοπό τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ: τήν θέωση μέσω τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἔγχυσης τοῦ Φωτός τοῦ Ἄκτιστου Teh.

Τό 1981 ὁ π. Σεραφείμ, μιλῶντας γιά τήν ἀρχαία ὀρθόδοξη παράδοση στήν Κίνα, εἶπε, «Ἄν ὁ Χριστιανισμός κατώρθωνε νά εἰσχωρήσει κατά κάποιον τρόπο μέσα σ' αὐτήν τήν παράδοση καί νά γίνει μέρος της, θά εἶχε λειτουργήσει, γιατί ἡ ψυχή τῶν Κινέζων θά ἦταν πολύ καλά προδιατεθειμένη γι' αὐτό.»[9] Τώρα πού οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται στόν Χριστό ὅπως ποτέ πριν στήν ἱστορία τῆς Κίνας, μέ ρυθμό μεγαλύτερο ἀπό δέκα ἑκατομμύρια τό χρόνο, βλέπουμε σήμερα τήν ἐκπλήρωση τῆς εὐχῆς τοῦ π. Σεραφείμ. Ἐνῶ στόν ξεπεσμένο Δυτικό πολιτισμό ἡ ἀγάπη γιά τόν Χριστό ἐξατμίζεται, στήν Κίνα ἀνθίζει. Ἡ Ἄπω Ἀνατολή ξεπερνάει κατά πολύ τή Δύση ὄχι μόνο ὡς πρός τόν ἀριθμό τῶν νέων Χριστιανῶν, ἀλλά ἐπίσης καί ὡς πρός τήν διά τῶν μαρτύρων της ὁμολογία τοῦ Χριστοῦ ἐνώπιον τοῦ σύγχρονου κόσμου.

Οἱ Κινέζοι, πού μιλοῦν τήν ἀρχαιότερη ζωντανή γλώσσα στόν κόσμο, συνδέονται μέ μιά εὐγενή καί βαθιά ἀρχαία κουλτούρα. Τώρα πού τόσοι πολλοί βρίσκουν τόν Χριστό τό ἐνσαρκωμένο Ταο, τό ἑπόμενο βῆμα τους εἶναι νά συνδεθοῦν μέ τήν ἀρχαία παράδοση πού ἔχει διατηρηθεῖ στήν Χριστιανική Ἀνατολή, ὅπου θά βροῦν τήν πιό ἁγνή εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καί τά πιό ἰσχυρά μέσα γιά τήν ἀπόκτηση τῆς Χάρης Του. Ὅταν συμβαίνει αὐτό, ἡ νοερά Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ, εὐλαβικά φυλαγμένη στόν ἐσωτερικό ναό πολλῶν Κινέζικων καρδιῶν, θά ἀνέλθει ὡς θυμίαμα πρός τόν Χριστό. Εἴθε τό παρόν βιβλίο νά χρησιμεύσει σάν λιθάρι νά πατήσουν ἐπάνω γιά νά ἀνακαλύψουν, νά συνδεθοῦν καί νά ἀνέλθουν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΔΥΟ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΣΕΡΑΦΕΙΜ ROSE ΣΕ ΕΝΑΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΑΝΑΖΗΤΗΤΗ

Ὁ π. Σεραφείμ ἔγραψε τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή πρός τό τέλος τῆς ζωῆς του. Ἀπευθυνόταν σέ ἕναν νεαρό πού δέν εἶχε συναντήσει ποτέ, ἀλλά γιά τόν ὁποῖο εἶχε ἀκούσει ὅτι ἐνδιαφερόταν γιά τά ἔργα τοῦ Γάλλου μεταφυσικοῦ συγγραφέα René Guénon. Ὅπως ἔχουμε πεῖ, ὁ Guénon ἦταν αὐτός πού πρῶτος δίδαξε τόν πατέρα Σεραφείμ, τότε Εὐγένιο Rose, τήν ἀναγκαιότητα τῆς ὀρθοδοξίας καί τῆς παράδοσης. Αὐτή ἡ κατανόηση τόν ἔκανε νά ἐκτιμήσει τήν Κινέζικη παράδοση, μέ τήν ἔντονη αἴσθηση ὀρθοδοξίας πού αὐτή μεταδίδει, καί τόν Gi-ming Shien ὡς αὐθεντικό φορέα αὐτῆς τῆς παράδοσης. Καί τελικά τόν ὁδήγησε νά ἀσπασθεῖ τήν παραδοσιακή ἔκφραση τῆς ἀποκάλυψης τοῦ Χριστοῦ στήν Ὀρθοδοξία. Μέ μιά ἀσυνήθιστη καμπή ἰδεῶν, ὁ π. Σεραφείμ δείχνει σέ αὐτή τήν ἐπιστολή πῶς αὐτή ἡ ἀτραπός πρός τήν παράδοση καί τήν ὀρθοδοξία τοῦ ἐπέτρεψε νά βρεῖ τήν ἀλήθεια ἡ ὁποία τελικά δέν εἶναι καθόλου παράδοση. Ἀναγνωρίζει τήν ταυτότητά του ὡς Δυτικός καί πιστοποιεῖ τίς Χριστιανικές ρίζες τῆς Δύσης, καί μετά ἐξηγεῖ ὅτι ἡ ἀτραπός τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι εἰδικά δυτική ἤ πολιτισμικά ἐξαρτημένη.

Σέ αὐτή τήν ἐπιστολή θά φανεῖ πῶς ὁ π. Σεραφείμ δέν πέφτει οὔτε στόν «φονταμενταλισμό» οὔτε στόν «συγκρητισμό». Ὁ θρησκευτικός φονταμενταλισμός (τό νά πιστεύει κανείς ὅτι ὅλες οἱ παραδόσεις ἐκτός ἀπό τή δική του εἶναι λάθος) ἱκανοποιεῖ διανοητικά τά στενά μυαλά, ἐνῶ ὁ θρησκευτικός συγκρητισμός (τό νά πιστεύει κανείς ὅτι ὅλες οἱ παραδόσεις εἶναι ἴδιες) ἱκανοποιεῖ τά ἀνοιχτά μυαλά. Ἀποφεύγοντας τά δύο αὐτά ἄκρα, ὁ π. Σεραφείμ ἀκολούθησε μιά ἀτραπό πού δέν ἱκανοποιεῖ διανοητικά κανένα μυαλό, γιατί αὐτή εἶναι ἡ ἀτραπός τῆς Ἀλήθειας. Ὅπως ὁ ἴδιος ἔγραψε, «Ὅταν ἔγινα Χριστιανός σταύρωσα θεληματικά τό μυαλό μου, καί ὅλοι οἱ σταυροί πού σήκωσα ἦταν γιά μένα μόνο πηγές χαρᾶς. Δέν ἔχασα τίποτε, καί κέρδισα τά πάντα.»

ΑΓΑΠΗΤΕ ΚΕΝ,

Ἡ Σολομωνία (Rhonda), μοῦ ἔδειξε τήν ἐπιστολή πού τῆς ἔγραψες πρόσφατα, καί διαβάζοντάς την ἔνιωσα σέ σένα ἕνα σπινθήρα

πνεύματος, πρός τόν ὁποῖο ἕνας λόγος ἀπό μένα μπορεῖ νά μήν εἶναι μάταιος.

Παρεμπιπτόντως, ὁ René Guénon ἦταν ἡ κύρια ἐπίδραση στή διαμόρφωση τοῦ διανοητικοῦ μου προφίλ (πολύ μακριά ἀπό τόν Ὀρθόδοξο Χριστιανισμό). Διάβασα καί μελέτησα ἐμβριθῶς ὅσα βιβλία του μποροῦσα νά βρῶ. Χάρη στή δική του ἐπιρροή μελέτησα τήν ἀρχαία κινεζική γλώσσα καί ἀποφάσισα νά κάνω γιά τήν Κινεζική πνευματική παράδοση ὅ,τι εἶχε κάνει γιά τόν Ἰνδουϊσμό. Εἶχα μάλιστα τήν τύχη νά συναντήσω ἕναν αὐθεντικό ἀντιπρόσωπο τῆς κινεζικῆς παράδοσης (τόν Gi-ming-Shien) καί κατάλαβα πολύ καλά τί ἐννοεῖ ὁ Guénon ὅταν κάνει λόγο γιά τή διαφορά ἀνάμεσα σέ τέτοιους αὐθεντικούς δασκάλους καί τούς ἁπλούς «καθηγητές» πού διδάσκουν στά πανεπιστήμια.

Ὁ René Guénon μοῦ ἔμαθε νά ἀναζητῶ καί νά ἀγαπῶ τήν ἀλήθεια πάνω ἀπό ὁτιδήποτε ἄλλο, καί νά μήν βρίσκω ἱκανοποίηση σέ τίποτε ἄλλο. Αὐτό ἦταν πού τελικά μέ ἔφερε στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἴσως θά σέ βοηθοῦσε νά γνωρίσεις κάτι ἀπό τήν ἐμπειρία μου.

Ἐπί χρόνια στίς μελέτες μου ἤμουν ἱκανοποιημένος μέ τό νά βρίσκομαι «πάνω ἀπό ὅλες τίς παραδόσεις» ἀλλά κατά κάποιο τρόπο πιστός σέ αὐτές. Ἐμβάθυνα περισσότερο στήν κινέζικη παράδοση ἐπειδή κανείς ἄλλος στή Δύση δέν εἶχε παρουσιάσει αὐτή τήν παράδοση ἀπό μιά «ἐκ τῶν ἔνδον» ἄποψη. Ὅταν ἐπισκέφθηκα μιά Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, τό ἔκανα μόνο γιά νά δῶ μιά ἄλλη «παράδοση» - ξέροντας ὅτι ὁ Guénon (ἤ ἕνας ἀπό τούς μαθητές του) εἶχε περιγράψει τήν Ὀρθοδοξία ὡς τήν πιό αὐθεντική ἀπό τίς Χριστιανικές παραδόσεις.

Ὡστόσο, ὅταν μπῆκα σέ μιά Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία γιά πρώτη φορά (μιά Ρώσικη Ἐκκλησία στό San Francisco), κάτι ἔγινε σέ μένα, κάτι πού δέν εἶχα βιώσει σέ κανένα βουδιστικό ἤ ἄλλης ἀνατολικῆς θρησκείας ναό. Κάτι στήν καρδιά μου μοῦ ἔλεγε ὅτι αὐτό ἦταν τό «σπίτι», ὅτι ὅλη ἡ ἀναζήτησή μου εἶχε τελειώσει. Δέν ἤξερα τί πραγματικά σήμαινε αὐτό, γιατί ἡ λειτουργία ἦταν πολύ παράξενη γιά μένα, καί σέ μιά ξένη γλώσσα. Ἄρχισα νά παρευρίσκομαι σέ Ὀρθόδοξες λειτουργίες πιό συχνά, καί σιγά-σιγά μάθαινα τή γλώσσα καί τίς συνήθειες, ἀλλά διατηροῦσα ἀκόμη ὅλες τίς βασικές Γκενονιανές ἰδέες μου γιά ὅλες τίς αὐθεντικές πνευματικές παραδόσεις.

Ὡστόσο, μέ τήν ἐπαφή μου μέ τήν Ὀρθοδοξία καί τούς Ὀρθόδοξους ἀνθρώπους, μιά καινούργια ἰδέα ἄρχισε νά μπαίνει στό ἀντιληπτικό μου πεδίο: ὅτι ἡ ἀλήθεια δέν ἦταν ἁπλά μιά ἰδέα πού κανείς ἀναζητᾶ καί

γνωρίζει διανοητικά, ἀλλά ἦταν κάτι προσωπικό – μάλιστα ἦταν ἕνα πρόσωπο – πού κανείς τό ἀναζητᾶ καί τό ἀγαπᾶ μέ τήν καρδιά. Ἔτσι λοιπόν συνάντησα τόν Χριστό. Εἶμαι τώρα εὐγνώμων πού ἡ προσέγγισή μου στήν Ὀρθοδοξία πῆρε πολλά χρόνια καί δέν ἦταν κάποιου εἴδους συναισθηματική ἔξαρση – αὐτό ἦταν καί πάλι ἡ ἐπιρροή τοῦ Guénon – καί μέ βοήθησε νά μπῶ πιό βαθιά στήν Ὀρθοδοξία χωρίς τά σκαμπανεβάσματα πού κάποιοι προσήλυτοι ἀντιμετωπίζουν ὅταν δέν εἶναι πολύ ἕτοιμοι γιά κάτι τόσο βαθύ ὅσο ἡ Ὀρθοδοξία. Ἡ εἴσοδός μου στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία συνέβη τήν ἴδια ἀκριβῶς ἐποχή πού ἄφησα τόν ἀκαδημαϊκό κόσμο καί παραιτήθηκα ἀπό τήν ἀπόπειρα νά μεταφέρω τήν κινέζικη παράδοση στόν Δυτικό κόσμο. Ὁ Κινέζος δάσκαλός μου εἶχε φύγει ἀπό τό San Francisco μόλις λίγο πρίν - ἦταν ἡ μόνη μου πραγματική ἐπαφή μέ τήν κινεζική παράδοση – καί κατά Γκενονιανό τρόπο εἶχε ἐξαφανιστεῖ ἐντελῶς, χωρίς νά ἀφήσει διεύθυνση. Τόν θυμᾶμαι μέ ἀγάπη, ἀλλά ἀφότου ἔγινα Ὀρθόδοξος εἶδα πόσο περιορισμένη ἦταν ἡ διδασκαλία του. Ἡ Κινέζικη πνευματική παράδοση, ἔλεγε, θά ἐξαφανιζόταν ἄν ὁ κομμουνισμός ἐπικρατοῦσε στήν Κίνα – τόσο εὔθραυστη ἦταν αὐτή ἡ παράδοση. Ἀλλά ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμός πού εἶχα βρεῖ θά ἐπιβίωνε σέ ὁποιεσδήποτε συνθῆκες καί θά ἄντεχε μέχρι τό τέλος τοῦ κόσμου – γιατί δέν μεταβιβάζεται ἁπλῶς ἀπό γενεά σέ γενεά, ὅπως συμβαίνει μέ ὅλες τίς παραδόσεις, ἀλλά ταυτόχρονα εἶναι κάτι πού δίνεται ἀπό τόν Θεό στόν ἄνθρωπο.

Κοιτώντας τώρα πρός τά πίσω θεωρῶ τόν René Guénon ὡς τόν πρῶτο πραγματικό δάσκαλό μου στήν Ἀλήθεια, καί προσεύχομαι μόνο νά πάρεις ἀπό αὐτόν ὅ,τι εἶναι καλό καί νά μήν ἀφήσεις τούς περιορισμούς του νά σέ ἀλυσοδέσουν. Ἀκόμη καί ἀπό ψυχολογική ἄποψη, ἡ «Σοφία τῆς Ἀνατολῆς» δέν εἶναι γιά μᾶς πού εἴμαστε γέννημα-θρέμμα Δυτικοί. Ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανισμός εἶναι ξεκάθαρα ἡ παράδοση πού μᾶς ἔχει δοθεῖ - καί αὐτό μποροῦμε νά τό δοῦμε ξεκάθαρα στή Δυτική Εὐρώπη τῶν πρώτων δέκα αἰώνων, πρίν ἡ Ρώμη ἀποσχισθεῖ ἀπό τήν Ὀρθοδοξία. Ἀλλά συμβαίνει ἐπίσης ἡ Ὀρθοδοξία νά μήν εἶναι ἁπλά μιά «παράδοση» ὅπως ὁποιαδήποτε ἄλλη, μιά «μεταβίβαση» τῆς πνευματικῆς σοφίας ἀπό τό παρελθόν. Εἶναι ἡ Ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐδῶ καί τώρα – καί μᾶς δίνει ἄμεση ἐπαφή μέ τόν Θεό, τέτοια πού καμιά ἄλλη παράδοση δέν μπορεῖ νά δώσει. Ὑπάρχουν πολλές ἀλήθειες στίς ἄλλες παραδόσεις, τόσο αὐτές πού μεταβιβάζονται ἀπό ἕνα παρελθόν κατά τό ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι ἦταν πιό κοντά στόν Θεό, ὅσο καί αὐτές πού ἀνακαλύπτονται ἀπό χαρισματικούς

ἀνθρώπους μέσα στούς θησαυρούς τοῦ νοῦ. Ἀλλά ἡ πλήρης Ἀλήθεια βρίσκεται μόνο στόν Χριστιανισμό, ὅπου ὁ Θεός ἀποκαλύπτει τόν Ἑαυτό Του στήν ἀνθρωπότητα. Θά ἀναφέρω μόνο ἕνα παράδειγμα: ὑπάρχουν διδασκαλίες γιά τήν πνευματική παραπλάνηση σέ ἄλλες παραδόσεις, ἀλλά ὄχι τόσο ἐκλεπτυσμένες ὅσο αὐτές πού δίδαξαν οἱ Ὀρθόδοξοι Ἅγιοι Πατέρες. Καί τό πιό σημαντικό, αὐτές οἱ παραπλανήσεις ἀπό τόν πονηρό καί ἀπό τήν ἐκπεσμένη φύση μας εἶναι τόσο διαδεδομένες καί τόσο ἔντονες, πού κανένας δέν θά μποροῦσε νά ξεφύγει ἀπό αὐτές ἄν ὁ Θεός τῆς ἀγάπης πού ἀποκαλύφθηκε ἀπό τόν Χριστιανισμό δέν ἦταν προσιτός σέ μᾶς ὥστε νά μᾶς ἀπελευθερώσει ἀπό αὐτές. Παρομοίως: ἡ Ἰνδουϊστική παράδοση διδάσκει πολλά ἀληθινά πράγματα γιά τό τέλος τῆς Kali Yuga. Ἀλλά κάποιος πού κατέχει αὐτές τίς ἀλήθειες μόνο διανοητικά θά εἶναι ἀβοήθητος στό νά ἀντισταθεῖ στούς πειρασμούς τῶν καιρῶν, καί πολλοί πού ἀναγνωρίζουν τόν Ἀντίχριστο (Chakravarti) ὅταν ἔρθει θά τόν λατρεύσουν παρ' ὅλ' αὐτά. Μόνο ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ πού δίνεται στήν καρδιά θά μπορέσει νά τοῦ ἀντισταθεῖ.

Προσεύχομαι γιά σένα στόν Θεό νά ἀνοίξει τήν καρδιά σου, καί ἐσύ ὁ ἴδιος νά κάνεις ὅ,τι μπορεῖς γιά νά Τόν συναντήσεις. Θά βρεῖς ἐκεῖ εὐτυχία πού οὔτε πού εἶχες ὀνειρευτεῖ πρίν ὅτι εἶναι ποτέ δυνατή. Ἡ καρδιά σου θά συναντήσει τήν κεφαλή σου ἀναγνωρίζοντας τόν ἀληθινό Θεό, καί καμιά πραγματική ἀλήθεια πού ἔχεις ποτέ γνωρίσει δέν θά χαθεῖ. Ὁ Θεός νά δώσει!

Μπορεῖς ἐλεύθερα νά μοῦ γράψεις
ὁτιδήποτε ἔχεις στό μυαλό σου ἤ στήν καρδιά σου
Μέ ἀγάπη,
π. Σεραφείμ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἀββᾶ Δωροθέου, *Ἔργα Ἀσκητικά* . Ἑτοιμασία, Καρέας 2000.

Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*. Ἱ.Μονή Παρακλήτου, Ὠρωπός 1992.

Ἀρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγιος Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*. Ἱερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας, 10η ἔκδοση 2003. (Μεταγλώτισση στή δημοτική τῆς Στ' ἔκδοσης).

Ἀρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν καθώς ἐστί.* Ἱερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας, 1992.

Chungliang Al Huang, *Ἀγκαλιάζω τόν Τίγρη, ἐπιστρέφω στο βουνό.* Μτφρ. Πέτρου Κουρόπουλου. Fagotto, 1973,1987.

Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, Ἅγιον Ὄρος, 1994.

Lao Tzu, *ΤΑΟ ΤΕ ΚΙΝΓΚ,* μετάφραση Μάνιας Σεφεριάδη. Ἑρμῆς, Ἀθήνα 1983.

Τό Ψαλτήριον σέ νεοελληνική ἀπόδοση ἀπό τόν Ἀ. Δεληκωστόπουλο. Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα 2004.

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν, Μετάφραση Α. Γαλίτη (†). Περιβόλι τῆς Παναγίας, Θεσσαλονίκη 1983-1990.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Κεφάλαιο 1. Ἀπομάκρυνση ἀπό τήν Ὁδό

1 St. Gregory of Sinai, in *The Philokalia*, vol. 4, p.222. Fr. Seraphim Rose, *Genesis, Creation and Early Man*, pp. 483-487.

2 St.Gregory Palamas, in *The Philokalia*, vol. 4, p. 377.

3 Βλ. Γέν., 1:26.

4 St. Macarius of Egypt, in *The Philokalia*, vol. 3, p. 300. St. Gregory Palamas, in *The Philokalia*, vol. 4, p. 296. Βλ. ἐπίσης Ρωμ 5:12.

5 St. Macarius of Egypt, in *The Philokalia*, vol. 3, p. 300.

6 Γέν. 3:5.

7 St. Mark the Ascetic, in *The Philokalia*, vol. 1, p. 117.

8 Mircea Eliade, *A History of Religious Ideas*, vol. 1, p. 88.

9 John Ross, D.D., *The Original Religion of China*, pp. 23, 25.

10 Kalgren, tr., *The Book of Documents* (Shu Ching), pp.59, 73.

11 Kalgren, tr., *The Book of Odes* (Shih Ching), pp.151. Ross, pp. 91-94.

12 Kalgren, tr., *The Book of Documents* p.59.

13 Laurence G. Thimson, *The Chinese Way in Religion*, pp. 1-6.

Κεφάλαιο 2. Ἀναζήτηση τῆς Ὁδοῦ τῆς Ἐπιστροφῆς

[1] *Tao Teh Ching*, κεφ. 15, μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη.

[2] Eliade, *A History of Religious Ideas*, p. 22.

[3] Analects of Confucius 3: 10 – 11 (μτφρ. James Legge and Waley).

[4] *Tao Teh Ching*, κεφ. 14: (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[5] *Tao Teh Ching*, κεφ. 52 , 56 καί 16: (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[6] *Tao Teh Ching*, κεφ. 15, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[7] Στό ἴδιο, κεφ. 78, (μτφρ. Lin Yutang, Ch'u Ta-kao, Gia-fu Feng and English).

[8] Στό ἴδιο, κεφ. 8, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien καί Rose).

[9] Στό ἴδιο, κεφ. 67, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Wu καί Legge).

[10] Στό ἴδιο, κεφ. 49, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Mair).

[11] Στό ἴδιο, κεφ. 63, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Wu καί Red Pine) - Ἡ ἔμφαση ἔχει προστεθεῖ ἀπό τόν συγγραφέα.

[12] James Legge, *The Religions of China*, pp.143, 223-24.

[13] Στό ἴδιο, σ. 137.

[14] *Tao Teh Ching* κεφ. 38 (μτφρ. Gi-ming Shien).

[15] Στό ἴδιο, κεφ. 52, (μτφρ. Rose καί Mair).

[16] Στό ἴδιο, κεφ. 27, (μτφρ. Rose καί Mair).

[17] Ἀναφέρεται στό Holmes Welsh, *Taoism: The Parting of the Way*, p. 77.

[18] Βλ. Lossky, *Mystical Theology*, pp. 98-99.

[19] *Tao Teh Ching*, κεφ. 52, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[20] Gi-ming Shien, "Being and Nothingness in Greek and Ancient Chinese Philosophy," pp. 18-19.

[21] *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English), κεφ. 65, (μτφρ. Gi-ming Shien καί Wu).

[22] Ἀπό τίς σημειώσεις πού ὁ Εὐγένιος (π.Σεραφείμ) Rose εἶχε κρατήσει κατά τή διάρκεια τῶν μαθημάτων τοῦ Gi-ming Shien πάνω στό *Tao Teh Ching*.

[23] Red Pine, *Lao Tzu's Taotecheing*, pp. 42, 102.

[24] St. Seraphim of Sarov, *Little Russian Philokalia*, vol.1, p.92.

[25] *Tao Teh Ching*, κεφ. 54, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη καί Wu). Κεφ.23, (μτφρ.Gia-fu Feng & English). Κεφ. 28, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien, καί Tam C. Gibbs).

[26] Στό ἴδιο, κεφ. 39, (μτφρ. Gi-ming Shien).

[27] Gi-ming Shien, "Being and Nothingness in Greek and Ancient Chinese Philosophy," p. 23.

[28] Gi-ming Shien, «Nothingness in the Philosophy of Lao Tzu," p.63.

[29] Gi-ming Shien, "Being and Nothingness in Greek and Ancient Chinese Philosophy," p. 23.

[30] Gi-ming Shien, «Nothingness in the Philosophy of Lao Tzu," p.63.

[31] Gi-ming Shien, “Being and Nothingness in Greek and Ancient Chinese Philosophy,” p. 23.

[32] *Tao Teh Ching*, κεφ. 34, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gi-ming Shien).

[33] *Tao Teh Ching*, κεφ. 51, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).

[34] *Tao Teh Ching*, κεφ. 81, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Wu).

[35] *Tao Teh Ching*, κεφ. 79, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[36] Ping-ti Ho, *The Cradle of the East*, p. 336.

[37] *Tao Teh Ching*, κεφ. 47, 73 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη,Wu, Gia-fu Feng & English).

[38] Ἀναφέρεται στό Ross, *The Original Religion of China*, p. 92.

[39] *Tao Teh Ching*, κεφ. 73 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[40] Στό ἴδιο, κεφ. 59, 67, 68, 73 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη,Wu, Gia-fu Feng & English).

[41] Ἔξ.3:14.

[42] Archimandrite Sophrony (Sakharov), *His Life Is Mine*, p. 18.

[43] Ἔξ. 34:29-35.

[44] *The Philokalia*, vol. 3, pp. 331, 347-48. Βλ. ἐπίσης Κορ. Β', κεφ. 3.

[45] Βλ. Lossky, *Mystical Theology*, pp. 123-24.

[46] Eva Wong, *The Shamballa Guide to Taoism*, pp. 27-28.

[47] Liu I-ming, *Awakening to the Tao*, p. 85.

[48] *Tao Teh Ching*, κεφ. 53 (μτφρ. Gia-fu Feng & English).

[49] Karlgren, μτφρ., *The Book of Documents (Shu Ching)*, pp. 55-56.

[50] Fr. Dimitru Staniloae, *Theology and the Church*, p. 79.

[51] Στό ἴδιο, σελ.88 (ἡ ἔμφαση μέ πλάγια γραφή ἔχει προστεθεῖ ἀπό τόν συγγραφέα)

[52] Στό ἴδιο, σελ. 93-94.

[53] St. Maximus the Confessor, in *The Philokalia*, vol. 2, p. 137. Quoted in Lossky, *Mystical Theology*, p. 63.

[54] Sophrony, *His Life is Mine*, p. 28.

[55] Lossky, *Mystical Theology*, p. 46.

[56] St. Gregory Nazianzen, Oration 40. Quoted in Lossky, *Mystical Theology*, p. 46.

[57] Ἔξ. 33: 19, 22-23.

[58] Γέν. 1:26.

[59] Γέν. 3:22

[60] Βλ.Γέν. 18:2ff.Sophrony, *His Life is Mine*, pp. 19-24.

[61] *Tao Teh Ching*, κεφ.42 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[62] Lossky, *Mystical Theology*, p.46.

[63] Ἀπό τά σχόλια τοῦ Gi-ming Shien στό κεφάλαιο 42 τοῦ *Tao Teh Ching*, ὅπως τά εἶχε καταγράψει στίς σημειώσεις του ὁ Εὐγένιος (π.Σεραφείμ) Rose.

[64] Δευτ. 18:15,18.

[65] Ἰω. 5:46, 1:46.

[66] Ἰω1:21.

[67] Ἰω.4:25.

[68] Ἠσ. 7:14, Μτθ. 1:23.

[69] Ἔξ. 20:21.

[70] Sophrony, *His Life is Mine*, pp. 19-20.

Κεφάλαιο 3. Ὅταν ἡ Ὁδός Ἐνσαρκώθηκε

[1] Στό ἴδιο, σ.19.

[2] Ἰω., 8:56-58.

[3] Λουκ. 6:19, 8:46

[4] Μτθ.17:2

[5] Fr. George Calciu, "Divine Light in the Devil's Lair," in The Orthodox Word, no. 197 (1997), p. 293.

[6] *Tao Teh Ching*, κεφ.8 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[7] Φιλιπ. 2:7.

[8] Sophrony, *His Life is Mine*, pp. 20 -21.

[9] Λουκ. 22:25,27.

[10] *Tao Teh Ching*, κεφ.34 (μτφρ. Gi-ming Shien).

[11] Μαρκ. 12:37.

[12] Ἰω. 7:46.

[13] Ἠσ. 42:3.

[14] Μτθ.11:29.

[15] *Tao Teh Ching*, κεφ.34 (μτφρ. Gia-fu Feng & English καί Waley) καί κεφ. 73 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[16] Λουκ. 9:56.

[17] Ἰω. 8:58, 10:30, 14:16, 14:23, 15:26.

[18] Ἰω. 16:12, 8:31-32, 14:26, 16:13.

[19] Ἰω. 1:17.

[20] Ἰω. 13:1.

[21] Ἰω. 3:35.

[22] Ἰω. 15:10.

[23] Sophrony, *His Life is Mine*, pp. 28-29.

[24] Ἰω. 10:30, 17: 21 Ἵνα πάντες ἕν ὦσι, καθώς σύ, Πάτερ ἐν ἐμοί κἀγώ ἐν σοί, ἵνα καί αὐτοί ἐν ἡμῖν ἕν ὦσιν.

[25] Jeremy 31:33.

[26] Μαρκ. 2:27.

[27] Μτθ. 22:37, 39-40. Βλ.ἐπίσης Δευτ.6:5, Λευ. 19:18.

[28] Μτθ. 6:3.

[29] Lossky, *Mystical Theology*, p p.123-124.

[30] *Tao Teh Ching*, κεφ.8, (μτφρ. Gi-ming Shien καί Rose).

[31] Λουκ. 6:27-28, 30, 37-38.

[32] Ἰω. 14:9.

[33] Ἰω. 14:28.

[34] Ἰω. 5:17, 19-21.

[35] Lossky, *Mystical Theology*, pp.144-145.

[36] Ἰω. Α΄ 4:9.

[37] Φιλιπ. 2:7-8.

[38] Eugene (Fr. Seraphim) Rose, "Emptiness and Fullness in the Lao Tzu", pp. 50-51.

[39] *Tao Teh Ching*, κεφ.11 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

ΜΕΡΟΣ III

Κεφάλαιο 1: Ἀλλαγή τοῦ Ὀφθαλμοῦ τῆς Ψυχῆς

[1] Lossky, *Mystical Theology*, p. 201; St. Theophan the Recluse, *The Spiritual Life*, pp. 61-62.

[2] Λουκ. 11:35. *Tao Teh Ching*, κεφ. 52.

[3] Lü Tung-Pin [Lü Yen], *The Secret of the Golden Flower*, Thomas Cleary, trans., p. 13-15, 138-139.

[4] St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 61.

[5] Pomazansky, *Orthodox Dogmatic Theology*, p. 135. St. John Damascene, *"Orthodox Faith"*, p. 236.

[6] Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Γ' ἑκατοντάδα κεφαλαίων περί ἀγάπης, κεφ. 32, *Φιλοκαλία*, Τόμος Β', σ. 80.

[7] *The Philokalia*, vol. 2, p. 308.

[8] *St. Theophan*, The Spiritual Life, p. 75

[9] *Tao Teh Ching*, κεφ. 52, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[10] *St. Theophan*, The Spiritual Life, pp. 74-75.

[11] Λουκ. 11:35.

[12] St. Theophan, *The Path to Salvation*, p. 260.

[13] *Tao Teh Ching*, κεφ. 10 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[14] St. Basil, *letter 2*, p. 7.

[15] *Tao Teh Ching*, κεφ. 12 (μτφρ. Gi- ming Shien).

[16] Ἰω. 7:24.

[17] *Tao Teh Ching*, κεφ. 10 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[18] Ρωμ. 12:2.

[19] Ἰω. 3:3.

[20] Ἅγιος Ἠσαΐας ὁ Ἀναχωρητής, 27 κεφάλαια περί τηρήσεως τοῦ νοῦ, κεφ. 17, *Φιλοκαλία*, τόμος Α', σ. 60.

[21] Ψαλμός 115, στίχοι 7-8: Σύ ἔσπασες τίς ἁλυσίδες τῶν θλίψεών μου, σε Σένα θα προσφέρω θυσία εὐχαριστιῶν γιά τή διάσωσή μου (ἀπόδοση στά νέα ἑλληνικά).

[22] Ψαλμός 29, στίχοι 11-12: Ἔσχισες τό σάκκο μου (τό τρίχινο ἔνδυμά μου πού ἦταν ἐνδεικτικό τοῦ πένθους μου) καί μέ περιέβαλες μέ εὐφροσύνη γιά νά ψάλει σε σένα ἡ ψυχή μου ὕμνους εὐγνωμοσύνης καί νά μήν κυριευθῶ ἀπό λύπη. (ἀπόδοση στά νέα ἑλληνικά.

[23] St. Symeon the New Theologian, *The First-Created Man*, pp. 81-82.

[24] *Tao Teh Ching*, κεφ. 62 (μτφρ. Wu).

[25] Λουκ. 5:21.

[26] Μαρκ. 10:47.

[27] Ματθ. 20:31.

[28] Ὁ π. Γεώργιος παραφράζει ἐδῶ μιά ρήση τοῦ Γάλλου συγγραφέα Paul Claudel.

[29] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Ζαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*, σ. 241 – 42.

Κεφάλαιο 2. Καλλιέργεια τοῦ σπόρου τοῦ ἈκτιστουTeh

[1] Ψαλμ. 6:6.

[2] Ψαλμ. 16:10.

[3] Λουκ. 23:34.

[4] Λουκ. 23:43.

[5] Οἱ Ἀπόστολοι ἔγραψαν γι'αὐτό στίς ἐπιστολές τους. Βλέπε, γιά παράδειγμα, Πέτρου Α' 3:18-19 και 4:6, ὅπως καί Ἐφες. 4:8-10.

[6] St. Symeon the New Theologian, *The First Created Man*, p. 47.

[7] Ἀκολουθία τῆς Θείας καί Ἱερᾶς Μεταλήψεως.

[8] Ἅγ. Διάδοχος Φωτικῆς: «Τά 100 γνωστικά κεφάλαια», κεφ. 76 *Φιλοκαλία*, Τόμος Α', σελ. 310.

[9] Ἅγ. Γρηγόριος Σιναΐτης, «Δεκαπέντε κεφάλαια περί ἡσυχίας καί περί τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς», κεφ.3, *Φιλοκαλία*, Τόμος Δ', σελ. 222.

[10] Λουκ. 17:21.

[11] Ματθ. 13:31-32.

[12] Ματθ. 13:44.

[13] Ἅγ. Γρηγόριος Σιναΐτης, «Δέκα κεφάλαια περί ἡσυχίας καί προσευχῆς καί περί τῶν τεκμηρίων τῆς χάρης καί τῆς πλάνης», κεφ.4, *Φιλοκαλία*, Τόμος Δ', σελ. 217.

[14] St. Seraphim of Sarov, *Little Russian Philokalia*, vol. 1, p. 97.

Κεφάλαιο 3. Νήψη

[1] Βλ. Philokalia, vol. 4, p.40.

[2] Ματθ 12:45.

[3] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*, σ. 161.

[4] Στό ἴδιο, σ. 239.

[5] *Tao Teh Ching*, κεφ. 15 (μτφ. Μάνια Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English, Πέτρος Κουρόπουλος).

[6] Λουκ 21:34.

[7] Ματθ 25:1-13.

[8] Λουκ 12:35-38.

[9] Ἅγιος Ἡσύχιος ὁ Πρεσβύτερος. Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά καί εὐκτικά), κεφ. 152, *Φιλοκαλία*, τόμος Α΄, σ. 206.

[10] Ὅσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων, Λόγος γιά τή νήψη καί τή φύλαξη τῆς καρδιᾶς, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ΄, σ. 169 -170.

[11] Μαρκ. 14:38.

[12] Μαρκ. 13:34-37.

[13] St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p.85.

[14] Βλ. Ἅγ. Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, Περί τῶν τριῶν τρόπων τῆς προσευχῆς, *Φιλοκαλία*, τόμος Ε΄, σ. 300-301.

[15] Στό: Ὅσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων, Λόγος γιά τή νήψη καί τή φύλαξη τῆς καρδιᾶς, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ΄, σ. 166.

[16] Ματθ. 6:22.

[17] Βλ. Ὅσιος Νικηφόρος ὁ Μονάζων, Λόγος γιά τή νήψη καί τή φύλαξη τῆς καρδιᾶς, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ΄, σ.161.

[18] *Tao Teh Ching*, κεφ. 52, κεφ. 16 (μτφ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[19] St. Theophan, *The Path to Salvation*, pp. 136-37.

[20] Στό ἴδιο, p. 289.

[21] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 79.

[22] Hieromonk Christodoulos (Aggeloglou), *Elder Paisios of the Holy Mountain* (English Version), p. 131.

[23] Benedicta Ward, *The Sayings of the Desert Fathers*, p. 142.

[24] Ματθ. 5:39.

[25] Ἀπόσπασμα πού ἀναφέρεται στό *Death to the World*, no. 11 (1997), p. 9.

[26] Barsanuphius and John, Sts, *Questions and Answers* (in Greek), p. 223.

[27] *Tao Teh Ching*, κεφ. 3, (μτφ. Waley).

[28] St. Theophan, *The Path to Salvation*, p. 293.

[29] Στό ἴδιο, σελ. 299.

[30] *Tao Teh Ching*, κεφ. 71. (μτφ. Μάνια Σεφεριάδη, Wu, Gia-fu Feng & English, Red Pine).

[31] St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 82.

[32] Ἅγιος Ἡσύχιος ὁ Πρεσβύτερος. Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά καί εὐκτικά), κεφ. 46, *Φιλοκαλία*, τόμος Α', σελ. 188 καί I.M. Konstzevitch, The Acquisition of the Holy Spirit, pp. 39 – 43.

[33] *Tao Teh Ching*, κεφ. 64. (μτφ. Μάνια Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).

[34] Ἅγιος Ἡσύχιος ὁ Πρεσβύτερος. Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά καί εὐκτικά), κεφ. 46, *Φιλοκαλία*, τόμος Α', σελ. 188.

[35] Στό ἴδιο, σελ. 208.

[36] Ὅσιος Νικήτας Στηθάτος, Β' Ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 39. *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 89.

[37] Roy Masters, *How to Conquer Negative Emotions*, p.2.

[38] Ὅσιος Νικήτας Στηθάτος, Β' Ἑκατοντάδα διαφόρων κεφαλαίων, κεφ. 35 καί 39. *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 89.

[39] *Tao Teh Ching*, κεφ. 64. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).

[40] *Tao Teh Ching*, κεφ. 48. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).

[41] *Tao Teh Ching*, κεφ. 65. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη, Fu Huisheng καί Cleary).

[42] Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 73 – 74, 95.

[43] Fr. Sergius Chetverikov, *Elder Ambrose of Optina*, p. 235.

[44] *Tao Teh Ching*, κεφ. 46. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).

[45] Λουκ. 14:26, 12:22, 24-26.

[46] Λουκ. 12:11-12.

[47] Ματθ. 18:3, *Tao Teh Ching*, κεφ. 28. (μτφρ. Gia-fu Feng & English).

[48] Ματθ. 16:24-25.

[49] Gi-ming Shien, "*The Basic Teachings of Taosim,*" pp. 2-3.

[50] Ἀββᾶ Δωροθέου, *Ἔργα Ἀσκητικά*, σ. 177.

[51] Roy Masters, *Secrets of a Parallel Universe*, pp. 2-3.

[52] *Tao Teh Ching*, κεφ. 18 -19. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη, Gia-fu Feng & English).

[53] Στό ἴδιο, κεφ. 64 (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη, Wu, Gia-fu Feng & English).

[54] Ματθ. 6:22-23.

[55] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*, σ. 243.

[56] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 202.

[57] Στό ἴδιο, σ. 201-202, 232.

[58] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*, σ. 244.

[59] *Tao Teh Ching*, κεφ. 52. (μτφρ. Rose καί Mair).

[60] *Tao Teh Ching*, κεφ. 14. (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).

[61] Α'Βασ. 19:12.

[62] Ἰω. 18:37.

[63] Ματθ. 7:21-23.

Κεφάλαιο 4. Προσευχή στό Tao

[1] *Tao Teh Ching*, κεφ. 25, (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη, Cleary and Fu Huiseng).

[2] Ἰω. 1:14.

[3] Ἁγ. Ἡσυχίου τοῦ Πρεσβυτέρου. Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά και εὐκτικά), Φιλοκαλία, τόμος Α', κεφ. 13 -16, σελ. 182.

[4] Λουκ. 6:45.

[5] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, Λόγος ΙΗ', 9, σ. 390.

[6] St. Theophan, *The Path of Prayer*, p. 11.

[7] St. Ignatius Brianchaninov, The Arena, p. 131.

[8] Chetverikov, *Elder Ambrose of Optina*, p. 251.

[9] Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου: Πῶς πρέπει νά κρατᾶμε τό νοῦ, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 231

[10] Ἁγ. Ἡσυχίου τοῦ Πρεσβυτέρου. Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά και εὐκτικά), *Φιλοκαλία*, τόμος Α', κεφ. 138, σελ. 203

[11] St. Ignatius Brianchaninov, The Arena, p. 83.

[12] Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 55, 158.

[13] Ματθ. 5: 44 -45.

[14] Nun Maria Stakhovich and Sergius Bolshakoff, *Interior Silence*, p. 99.

[15] Ἁγ. Ἡσυχίου τοῦ Πρεσβυτέρου. Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως καί ἀρετῆς χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά και εὐκτικά), *Φιλοκαλία*, τόμος Α', κεφ. 24, σελ. 184.

[16] St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 246.

[17] Ψαλμ. 6:3.

[18] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, Λόγος ΙΕ', 76, σ. 227-228.

[19] Πράξ. 4:12.

[20] St. Ignatius Brianchaninov, The Arena, pp. 78 – 79.

[21] Victor Afanasiev, *Elder Barsanuphius of Optina*, p. 457.

[22] St. Ignatius Brianchaninov, The Arena, pp. 79 – 80.

[23] Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου: 137 ὠφέλιμα κεφάλαια, κεφ. 113, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 216-17.

[24] Ἔξοδ. 20:7, Δευτερ. 5:11.

[25] Sophrony, *His Life is Mine*, p. 114.

[26] Ἰω. 4:23-24.

[27] «Συζήτηση μέ τόν Μεγαλόσχημο Μοναχό Νικόδημο γιά τήν Προσευχή τοῦ Ἰησοῦ,» ἀπό ἕνα προσεχές βιβλίο τῆς Ἀδελφότητας τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ (St. Herman Brotherhood).

[28] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 169 (ἡ ἔμφαση μέ πλάγια εἶναι προσθήκη τοῦ συγγραφέα).

[29] Ψαλμ. 136:9.

[30] Abbot Chariton, *The Art of Prayer*, pp. 100-101.

[31] Sophrony, *His Life is Mine*, p. 113.

Κεφάλαιο 5. Τοποθέτηση θεμελίων

[1] Λουκ. 14:28.

[2] Ματθ. 16:24.

[3] Λουκ. 9:62.

[4] Ματθ. 12:46.

[5] *Tao Teh Ching*, κεφ. 53 (μτφ. Μάνιας Σεφεριάδη, Waley, Ren Jiyu, Gia-fu Feng & English).

[6] Ματθ. 22:37.

[7] Ἰω. 12:25.

[8] Λουκ. 14:26.

[9] St. Ignatius Brianchaninov, *On the Prayer of Jesus*, pp. 108-9.

[10] Ματθ. 5:44, 20:27.

[11] St. Theophan, *The Path of Prayer*, p. 28.

[12] Ἰω Α΄, 4:20-21.

[13] Μαρκ. 11:25-26.

[14] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, Λόγος ΚΗ΄, 4, σ. 388-89.

[15] *The Philokalia*, vol. 1, p. 182.

[16] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 173.

[17] St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 121.

[18] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, Λόγος ΚΗ΄, 28, σ. 393.

Κεφάλαιο 6. Ἡ ἕνωση μυαλοῦ καί καρδιᾶς

[1] Mai-mai Sze, *The Way of Chinese Painting*, pp. 34 – 35.

[2] Ματθ. 12:34, 13:15, 15:18.

[3] Βλ., γιά παράδειγμα, *The Philokalia*, vol. 3, p. 269.

[4] Στό ἴδιο, vol. 4, p. 421.

[5] Chariton, *The Art of Prayer*, p. 52.

[6] Μαρκ. 7:23.

[7] St. Theophan, *The Spiritual Life*, pp. 189 – 190.

[8] Ματθ. 5:8.

[9] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, Λόγος ΚΗ', 52, σ. 398.

[10] Ἀναφέρεται στό St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 129 (ἡ ἔμφαση μέ πλάγια γραφή εἶναι προσθήκη τοῦ συγγραφέα).

[11] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 169.

[12] St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 85.

[13] *Ἀναφέρεται στό St. Theophan, The Path to Salvation*, p. 226.

[14] St. Theophan, *The Spiritual Life*, p. 130.

[15] St. Theophan, *The Path to Salvation*, p. 225.

[16] *Tao Teh Ching*, κεφ. 12 (μτφρ. Μάνιας Σεφεριάδη).

[17] Ἰω 7:38.

[18] Ἰω 7:39.

Κεφάλαιο 7. Προσευχή ἀπό τό κέντρο σου

[1] St. Theophan, *The Spiritual Life*, pp. 199-200.

[2] Στό ἴδιο, p. 198; Chariton, *The Art of Prayer*, p. 125.

[3] Chariton, *The Art of Prayer*, pp. 72, 60.

[4] Ἀπό μιά συνομιλία μέ τόν π. Calciu, στό Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Παϊσίου, τόν Φεβρουάριο τοῦ 1998.

[5] St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, p. 87.

[6] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 185.

[7] Sophrony, *St. Silouan the Athonite*, p. 149.

[8] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 170 – 71.

[9] Sophrony, *His Life is Mine*, p. 114.

[10] *Tao Teh Ching*, κεφ. 10, (μτφρ. Μάνια Σεφεριάδη).

[11] Στό ἴδιο, κεφ. 64, (μτφρ. Cleary καί Ren Jiyu).

[12] Ἁγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ: Ὑπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 284.

[13] Sophrony, *His Life is Mine*, p. 112-13.

[14] Στό ἴδιο, σ. 113.

[15] St. Ignatius Brianchaninov, *The Arena*, pp. 84-85.

[16] Chariton, *The Art of Prayer*, p. 127.

[17] Στό ἴδιο, σ. 158-159.

[18] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, Λόγος ΚΗ', 33, σ. 394.

[19] Στό ἴδιο, Λόγος ΙΘ', 12, σ. 248.

[20] Chariton, *The Art of Prayer*, p. 129.

[21] Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, Λόγος ΚΖ', Β', 26, σ. 380.

Κεφάλαιο 8. Κένωση

[1] St. Isaac the Syrian, *Ascetical Homilies*, p. 348.

[2] *Tao Teh Ching*, ch.11. Ἀναφέρεται στό: *Voice of the Martyrs Newsletter*, March 1997, p. 2.

[3] *Voice of the Martyrs Newsletter*, March 1997, p. 2.

[4] *St. Basil, letter 2, p. 7.*

[5] Ὁσίου Νικήτα τοῦ Στηθάτου, *Β' ἑκατοντάδα κεφαλαίων, Κεφ. 40 & 44, Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 90 – 91.

[6] *The Philokalia, vol. 4*, pp. 120, 174.

[7] Στό ἴδιο, σ. 137.

[8] Ἰω. 17:22-23, 26.

[9] St. Symeon the New Theologian, *The Discources*, p. 298.

[10] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 231 – 32.

[11] Ἁγ. Ἡσυχίου τοῦ Πρεσβυτέρου. Προς το Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως και ἀρετῆς χωρισμένος σε 203 κεφάλαια (τά λεγόμενα ἀντιρρητικά και εὐκτικά), *Φιλοκαλία*, τόμος Α', κεφ. 89, σελ. 194.

[12] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ἅγ. Σιλουανός ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 232.

[13] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*, σσ. 157-58, 40, 71-72, 253, 255.

Κεφάλαιο 9. Φώτιση

[1] Ἱερομονάχου Χριστοδούλου Ἁγιορείτου, *Ὁ Γέρων Παΐσιος*, σ. 265-66.

[2] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*, σ. 275, 282-85.

[3] Στό ἴδιο, σ. 257- 58.

[4] St. Symeon, *The Discourses*, pp. 28-29.

[5] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*, σ.266.

[6] Gregory Palamas, St., *Triads in Defense of the Holy Hesychasts*, p. 84.

[7] Lossky, *Mystical Theology*, p. 133.

[8] Στό ἴδιο, σ. 134.

[9] Archbishop Basil Krivocheine, *In the Light of Christ*, p. 388.

[10] Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ: Πρός τή μοναχή Ξένη, *Φιλοκαλία*, τόμος Δ', σ. 267.

[11] Β' Κορ. 3:7-12 . Ἀναφέρεται στή *Φιλοκαλία*, τόμος Γ', σ. 309.

[12] Ἅγ. Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, κεφ. 137. Στή Φιλοκαλία, τόμος Γ', σ. 309.

[13] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*, σ. 247 – 48.

[14] Ἀναφέρεται στό Krivocheine, *In the Light of Christ*, p. 388.

[15] Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὀψόμεθα τόν Θεόν Καθώς Ἐστί*, σ. 46.

[16] Στό ἴδιο, σ. 291 – 92.

[17] Ἀναφέρεται στό Krivocheine, *In the Light of Christ*, p. 364 - 65.

[18] Στό ἴδιο, σ.386.

[19] Ἅγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, *Κλῖμαξ*, Λόγος Λ',18 σ. 414

[20] Chetverikov, *Elder Ambrose of Optina*, pp. 27-28.

[21] Ἰω. 14:2-6.

Ἐπίλογος: Ἀναδημιουργία τοῦ Πνεύματος μέσω τοῦ Teh

[1] «Divine Light in the Devil's Lair," ὁμιλίες τοῦ π. Γεωργίου Calciu, πού δόθηκαν στήν Ἱ.Μ. τοῦ Ἅγ. Παϊσίου, στό Forestville, California, τόν Ἰούλιο τοῦ 1997 (ἡ Ἱ.Μ. ἔχει τώρα μεταφερθεῖ στό Safford, Arizona). Στό *Orthodox Word*, ἀρ. 196-97 (1997), σ.274 - 82, 288 – 301. Ἐπίσης μιά ἀφήγηση τοῦ π. Γεωργίου Calciu, ἀπό τό *Christ is Calling You!* σ. 104 – 113.

[2] Ἰω. 4:13-14.

[3] Ματθ.22:11-12.

[4] Ματθ.7:14.

Παράρτημα ἕνα: Ἡ Ὀρθοδοξία στήν Κίνα

[1] Ἀπό ἀδημοσίευτες σημειώσεις τοῦ π. Σεραφείμ Rose γιά ἕνα ἄρθρο σχετικό μέ τήν Ὀρθοδοξία στήν Κίνα.

[2] Holy Transfiguration Monastery, "The Holy Orthodox Martyrs of China: An Historical Background". "The First Chinese Orthodox Martyrs." Στό περιοδικό *The True Vine*, no. 8 (Winter 1991), pp. 13 – 40, 42 – 49. Αὐτό τό τεῦχος περιέχει ἐπίσης μία πλήρη Ἀκολουθία γιά τούς Κινέζους Ὀρθόδοξους Μάρτυρες.

[3] Ἀπό τίς ἀδημοσίευτες σημειώσεις τοῦ π. Σεραφείμ Rose.

[4] «Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία στήν Κίνα.» Στό *Tserkovnaya Zhizn'* (Ζωή τῆς Ἐκκλησίας) (στά Ρωσικά), ἀρ. 5-8 (1986), σ. 110.

[5] Richard Spenser, "Tiny Chinese Church Seeks Recognition." Στό *London Daily Telegraph*, 3 Ἰανουρίου 2004.

[6] "Orthodoxy Behind the Great Wall." Στό *Foma* (Θωμᾶς) (στά Ρωσικά) ἀρ.12 (2001), σ. 16-17.

[7] Richard Spenser, "Tiny Chinese Church Seeks Recognition."

[8] Fr. Seraphim Rose, "The Chinese Mind". In *The Orthodox Word*, ἀρ. 187-88 (1996), σ. 104-5.

[9] Στό ἴδιο, σ. 105.